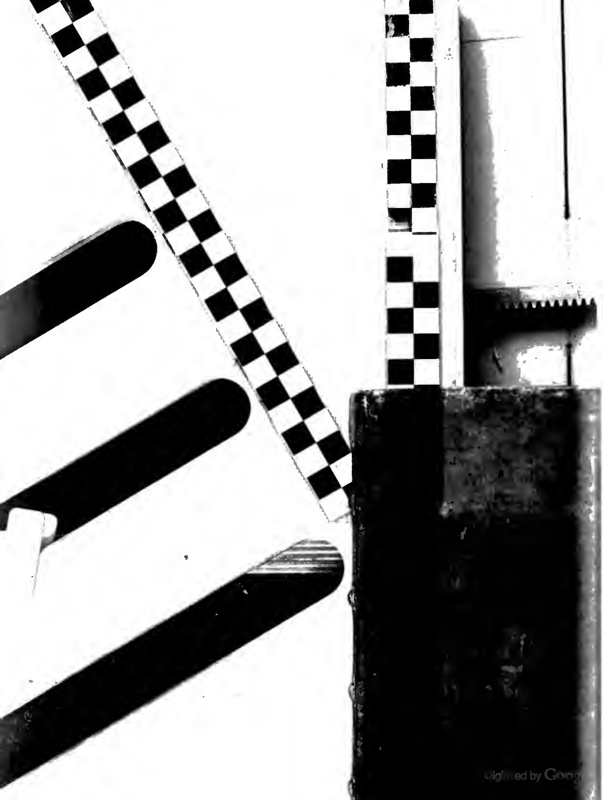
image
not
available

Delphin

D. FELICIS NERINII

ABBATIS HIERONYMIANI

DE

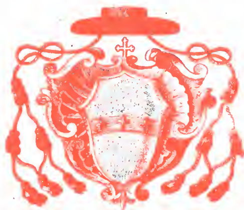
TEMPLO ET COENOBIO

SANCTORUM

BONIFACII ET ALEXII

HISTORICA

MONUMENTA.

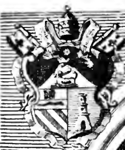

ROMAE MDCCLII.

Ex Typographia Apollinea

Apud Heredes Jo. Laurentii Barbiellini in Foro Pasquini.

PRAESIDUM FACULTATE.

D. Angelus Maria Archiepiscopus Quirinus, Venetus, Episcopus Brixiensis Ord. S. Benedicti Cong.^{nis} Cassinensis, S.R.E. Presbyter Cardinalis creatus à SSmo. Dno. Nro. BENEDICTO PAPA XIII. in Consistorio secreto die 9. Decembris 1726., et in simili Consistorio publicatus die 26. Novembris 1727., et die 4. Sept. 1730. electus à CLEMENTE XII. Apostolicus Bibliothecarius

Petrus Nelli pinxit *Gaspar Massi sculp.*

Laurentius Philipp. de Rubeis Calcographus Vatican. Filius q. Dominici Heredis Io. Iacobi form. R.^{ae} ad T. S. M. de Pace cū Priv. S.P.

ANGELO MARIAE QUIRINO

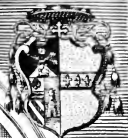
S. R. E. CARDINALI EMINENTISSIMO

D. FELIX NERINIUS FELICITATEM.

Uod *faciunt ii, qui Principibus Viris Libros suos inscribunt, ut suscepti consilii rationes speciosas plerumque magis quam veras exponant, id mihi nunc quidem praestandum foret*, Cardinalis Eminentissime, *si Librum*

D. Angelus Maria Archiepiſcopus Quirinus, Venetus, Epiſcopus Brixienſis Ord. S. Benedicti Cong.nis Caſsinenſis, S.R.E. Presbyter Cardinalis creatus à SSmo. Dño. Nrõ. BENEDICTO PAPA XIII. in Conſiſtorio ſecreto die 9. Decembris 1726., et in ſimili Conſiſtorio publicatus die 26. Novembris 1727., et die 4. Sept. 1730. electus à CLEMENTE XII. Apoſtolicus Bibliothecarius

Petrus Nelli pinxit — *Gaspar Massi ſculp.*

Laurentius Philipp. de Rubeis Calcographus Vatican. Filius q. Dominici Heredis Io. Iacobi form. R.ae ad T.S. M. de Pace cũ Priv. S.P.

ANGELO MARIAE QUIRINO

S. R. E. CARDINALI EMINENTISSIMO

D. FELIX NERINIUS
FELICITATEM.

Uod *faciunt ii, qui Principibus Viris Libros suos inscribunt, ut suscepti consilii rationes speciosas plerumque magis quam veras exponant, id mihi nunc quidem praestandum foret*, Cardinalis Eminentissime, *si Li-*

brum hunc meum cuivis praeter Te deferre instituissem; & afferendae ob hoc ipsum caussae, cur alteri potius quam Tibi. Patet enim, atque in oculis & in ore omnium versatur exaedificatio Alexiani Templi sumptuosa, magnifica, plena splendoris ac dignitatis, quam animo vere regio aggressus, non potes non exequi usque ad extremum; ut propterea Liber ipse, qui de eodem Templo Coenobioque nostro agit, alio nomine quam Tuo sine quadam quasi fraude inscribi non potuisse videatur. Quod reliquum est igitur, eo cogitationes meas, eo ingenii vires & nervos omnes intendere deberem, ut eximiae hujus liberalitatis Tuae ac pene divinae verissimas laudes complecterer, nisi eae quidem ita ad omnium famam sermonemque percrebuissent, ut jam non assentationis, quod Te apud Te ipsum, sed imperitiae crimen pertimescerem, quod minus diserte ac minus digne collaudarem. Illud tamen hoc loco silentio praeterire neque possum neque

que

que debeo, quod ego de hoc Tuo erga Nos beneficio tum ipse mecum cogitare, tum crebris usurpare sermonibus soleo, & quod verissime affirmare posse videor (de judicio animi mei, ut velit, quisque sentiat), ex Tuis maximis atque innumerabilibus ejusdem generis laudibus nullam esse veriorem atque magnificentiorem ea, quam in Alexiano Templo restituendo es consequutus.

Neque vero non intelligo res illas, quas praesertim in Brixiana Civitate gessisti & quotidie geris, esse praestantissimas, ac dignas plane, quae omni praedicationis genere exornatae, immortalitati commendentur. Tu Sacram Aedem principem ita praeter spem atque exspectationem omnium incredibili sumptu aedificasti, ut magnitudinem animi Tuam omnes admirarentur, pietatem agnoscerent; Tu doctrinae ac eruditionis praesidium, magnificentissimam ea in Civitate Bibliothecam constituisti, Libris optimis instruxisti, dote opulenta locupletasti;

tasti ; Tu domum lautam atque peramplam apte aedificandam curasti, ubi, qui ad Sacerdotia eligendi essent , ponerent Ecclesiasticae Disciplinae rudimenta , Tibique & vitam suam actam & consequentem probarent , quo Sacerdotis officio & nomine digni haberentur : sed haec tam praeclara opera illic ut perficeres , aliaque permulta (neque enim omnia singillatim describi possunt) flagitabat Episcopalis officii ratio ; cujus momenta omnia diligentissime perpendens,quae maxima tua est cognitio Rerum Divinarum, vereris fortasse , ne tanto muneri pro dignitate respondeas .

Jam vero liberalitatem istam Tuam non capiunt angustiae unius Civitatis . Ipsa Urbs , quae Religionis , quae magnificentiae domicilium habita semper fuit , undique suppeditat , quo verissimis laudibus celebreris , quocumque fere non modo mens sed oculi inciderint . Templum Divo Marco sacrum adeo belle eleganterque exornasti ,

sti, ut neglectum antea quod erat, nunc inter pulcherrima Urbis Templa studiose visendum existimetur: sed est amplissimae Tuae Patriae honos, est Veneti Cardinalis existimatio simul cum Templo illo conjuncta, ut nemini mirum videri debeat, Te, ubi multa exstant vestigia Civium Majorumque Tuorum, facile eorum gloria superata, majora illic religionis ac munificentiae Tuae exempla posteris reliquisse. Ecce Templum S. Praxedi, ecce illud S. Gregorio sacrum; quorum utrumque Tibi multa sua, & non exigua sane ornamenta refert accepta: sed alterum Cardinalitio, quem vocant, Titulo possides; alterum ii possident Monachi, quorum opulentam Abbatiam Vangadiciae Tuae fidei commendatam habes; atque id caussae, quodcumque est, satis esse judicasti, quamobrem in utrumque derivares uberem fructum aliquem liberalitatis Tuae.

Quid commemorem ingentem auri vim,

quam

quam effudisti, ut signis marmoreis propalam collocatis ornares Templum Sanctum atque Augustum, quod Berolini a solo faciundum curatur, ut in tantis superstitionis tenebris affulgeat quasi caeleste aliquod lumen? Verum id ut non faceres solum, sed prolixe cumulateque faceres, valuit consilium, auctoritas, exemplum BENEDICTI XIV. P. O. M. *cujus divina vox dici non potest, quam Te, jam mirifico studio Populos superstitione imbutos ad sanitatem revocandi flagrantem, ad sanctissimum illud opus obeundum inflammarit.*

Denique fuerint haec magna, quae revera magna sunt, atque ita, ut infinitis ac tam distractis sumptibus Te sufficere unum mirentur omnes; tamen (vere ut dicam) inerat in iis aliquid, quod beneficentiam Tuam deberi sibi quodammodo postularet. Fuerunt caussae quaedam non necessariae illae quidem (neque enim pro magnitudi-

ne animi Tui liberalitatem exiliter ad calculos exigendam putas), fuerunt tamen; at hujus tanti ac tam praeclari beneficii erga nos Tui quidnam caussae afferri potest, nisi ipsa eadem Tua liberalitas, quae non officii necessitate expressa, non a genere, non ab occasione aliqua repetita, non diuturnis precibus efflagitata, non alienis cohortationibus atque exemplis provocata, sed sua sponte manat ipsa latius, atque ad communem quamcumque Christianae Reipublicae utilitatem diffunditur?

Dolebas enim, vehementerque angebaris (*), *quum videres Templum Romanum, antiquissima religione praeditum, Romanorum Civium Sanctissimorum memoria consecratum, jam vetustate corruptum, vix non jacere in solitudine & squallere; & non Romanus quum esses, tamen voluntа-*

(*) Videsis Commentar. de rebus pertinentibus ad Ang. Mar. S. R. E. Cardinalem Quirinum part. 2. lib. 2. cap. XIV. pag. 316. & seq.

luntarius Romanae pietatis patronus ac defensor, in tanta licet oppugnatione rerum maximarum, ut aliena respicere vix possis, inaudito liberalitatis exemplo, infinito sumptu, Templum ipsum restituendum curas, atque ita restituendum, ut propter novum aedificii splendorem, illa ipsa Templi senectus ac prope ruina optanda nobis propemodum atque expetenda fuisse videatur. Quae igitur illustrior, quae verior laus liberalitatis est, nisi haec est?

Sed habet eadem Tua erga nos liberalitas praestantius quidpiam atque cumulatius, quod non dissimulabo, licet vulneris nostri sensum refricare possit. Etenim non modo nihil caussae erat, quamobrem de Alexiano Templo restituendo cogitares, sed erat, aut esse aliquid videbatur, quod Te a suscepto illo consilio dehortaretur. Nam, quum propter obscuras quasdam suspiciones Hieronymianae Familiae nostrae patrocinium abjecisses, non Tu paternum in

nos animum, non difficillimam restituendi Templi curam abjecisti; sed, quum per ea tempora nobis animus esset abjectior, ac spes nostrarum rerum fractior, Tu confirmasti majorem in modum, ita quidem ut, pristino illo vinculo dissoluto, arctior quaedam maneret conjunctio amoris atque beneficiorum. O liberalitatem maximam ac certe divinam! nam, quo alio nomine appellem, nescio. Non enim hoc effici potest nisi divina quadam virtute, quae in ipsa conscientia recte factorum & nulla in re alia laetatur. Hoc vulgus hominum, qui specie rerum capiuntur, fortasse non intelligit, sed certo atque incorrupto sapientissimorum hominum judicio expenditur ac laudatur. Hoc denique Tuum unius est, QUIRINE CARDINALIS AMPLISSIME; *quod ita me in admirationem rapit, ut (nisi fallor, propterea quod, quae nos afficiunt, ea magis solemus admirari) certe quidem reliquis a Te in eodem genere praeclare ge-*

gestis rebus omnibus anteponendum putem. Quare sine, quaeso, ut in hoc uno & Tibi & nobis, tibi quidem de virtute Tua, nobis de felicitate nostra vehementer gratulemur; sine, ut hoc immortale Tuum beneficium & gratiarum, qua possumus, actione prosequamur, & benevolentia complectamur sempiterna.

Et quidem aliae virtutes Tuae sane maximae atque admirabiles, Religionis studium singulare, sanctissimae vitae constantia, Ecclesiae Tuae regendae prudentia, splendor in publicis, in privatis frugalitas, jam omnium sermone & plausu celebrantur. Nam ingenuarum artium doctrinam & Divinarum Litterarum scientiam satis ea, quae abs Te profecta, propter exquisitam eruditionem & elegantiam jam omnium teruntur manibus, pulcherrima ingenii Tui monumenta testantur & praedicant. Haec autem omnia non dicam complecti orando, sed percensere numerando, non

erat

erat mearum virium, non erat perbrevis Epistolae, qua id spectavi unum, ut ostenderem, hujusce Libri inscriptionem deberi praeter Te nemini.

Hactenus de caussis, quae mihi cum reliquis nostris hominibus communes sunt; sed non desunt aliae peculiares & propriae, quibus Tibi me in perpetuum obstrictum habes. Nam, quum rerum mearum status, ut sunt humana, immutatus esset, & in repentina quadam calamitate, veluti uno in scopulo, haesisset ille Tibi non ignotus cursus industriae meae, memoria teneo, & nunquam profecto excidet ex animo, qualem Te habuerim, quam promptum, quam benevolum propugnatorem ac defensorem nominis, existimationis, ac fortunarum mearum. Tu me jam pene labentem excepisti, corruere non sivisti, fulsisti auxilio, patrocinio, auctoritate; ut propterea quicquid sum, siquid sum, Tibi maxime deberi libentissime prae me feram. Quid

quod

quod, quum Tibi hujusce Libri perscribendi consilium meum aperuissem, Tu mihi auctor, suasor, hortator fuisti, ut ne cessarem, sed illum emitterem, in Te ipse quodammodo recipiens, fore, ut eruditis viris non injucundus, & fortasse non omnino inutilis sit? quod Tuum magnum intelligensque judicium tanti facio, ut publicum minus pertimescam.

Habe igitur hoc munus, Quirine Cardinalis Eminentissime, *& communis omnium nostrum, & meae praesertim erga Te observantiae grataeque voluntatis testimonium sempiternum, non illud quidem amplitudine Tua, non tantis beneficiis, quae in nos contulisti, sane dignum; sed, ut spero, muneris nostri tenuitatem humanitatis Tuae magnitudo compensabit.*

PRAE-

Ex marmore long. ped. 14. ad S. Alexii A.D. 1751. in cujus aversa parte legitur DIOCLETIANAS C v. pag. 360.

PRAEFATIO.

QUUM domeſtici Tabularii Chartas, ne in hac tanta novae aedificationis turba & confuſione rerum omnium interirent, diligenter ſeponendas ſervandaſque exiſtimaſſem, tantum aberat, ut de Templo ac Coenobio Alexiano ſcribere quidquam & in lucem proferre cogitarem, ut iis potius aſſentirer, qui infinitam hujuſmodi Librorum copiam ingenuo quodam liberoque faſtidio ferre vix poſſunt. Quid enim plerique hi Scriptores conſectantur praeter inania quaedam & puerilia, quae ſine ullo fructu ac dele-

delectatione legas ? Et tamen magnos ſeſe Hiſtoricos profitentur, eoſque Libellos ſuos (ſi Deo placet) Hiſtorias inſcribunt, quaſi Templorum atque Aedicularum deſcriptio, cujuſque modi ſit, apte ac vere Hiſtoria dici poſſit; quam ſapientiſſimi viri rerum publice geſtarum diffuſam & continuatam narrationem eſſe voluerunt. Quum igitur ab hoc ſcribendi genere vehementer abhorrerem, nihilominus coepi eaſdem ipſas Chartas, ſive animi ſive curioſitatis cujuſdam cauſſa, pervolutare ac legere. Sed, quum illic multa ſane & maxima inveniſſem, quae antea ignorabantur, neque digna tamen erant, quae in ſilentio & tenebris deliteſcerent, primo quidem miratus ſum, in tanta hujuſmodi Scriptorum copia fuiſſe neminem, qui de Templo Coenobioque noſtro plene accurateque ſcripſerit, & ſiqui fuerunt (1), qui

men-

(1) *De Templo S. Alexii paucis egerunt Pompejus Ugonius in Hiſtoria Stationum Urbis, Stat. prima S. Sabinae pag. 9. edit. Rom.* 1588. *Octavius Pancirolius in Theſauris Urbis abſconditis,*

Region.

mentionem aliquam utriusque fecerint, eos propter nostrorum ignorationem Monumentorum, & multa & turpiter peccasse (2); deinde a pristina illa sententia discedens, statui quidem, me ipsum in eam Scriptorum turbam conjicere, ac malui tantarum rerum explicator incultus, quam occultator invidus existimari, non quo Historici nomen & laudem aucuparer (quod in hujusmodi argumento, ante ut dixi, ridiculum), sed ne, dum Templum

 & Coe-

Region. IX. Eccl. IX. Franciscus Maria Turrigius in Sacris Cryptis Vaticanis part. 2. pag. 329. Joannes Severanus de septem Urbis Ecclesiis, Fioravantes Martinelli in Roma ex Ethnica Sacra, Bartholomaeus Piazza cum in Hierarchia Cardinal. tit. 48. *tum in Hemerologio Sacro ad diem* 14. *Maji &* 17. *Julii, Philippus Titi in libro, cujus titulus*, Studio di Pittura, Scultura, ed Architettura, *Joannes Marius Crescimbeni in Historia Basilicae S. Mariae in Cosmedin lib. VII. cap. XVIII. aliique, sed prae ceteris & accuratius Bollandiani in commentar. praevio ad Acta Sanctorum* 14. *Maji &* 17. *Julii &c.*

(2) *Turrigius in Cryptis Vaticanis part. 2. pag. 329. edit. Rom.* 1675. *enarrat, Corpus B. ALEXII A. D. 909. in capsa argentea fuisse religiose collocatum ab Ottone II. Imp. & Leone Abbate; quum plane constet, eo anno nondum Ottonem & Leonem illos natos fuisse; translationem vero illam Corporum SS. BONIFACII & ALEXII ab Ottone III. Imp. factam esse Anno Dom. Incarnat. DCCCCXCIX. Gregorio V. Pont. Max. ut Cap. XII. ostendimus.*

&Coenobium magnifico ſumptu reſarciendum aedificandumque curatur, antiquiſſima utriuſque religio, exiſtimatio, dignitas, quoad ejus fieri poſſet, non reſtitueretur.

Quamquam ſi res ipſas, quas nunc primum in lucem proferimus, ſi ordinem rationemque ſcribendi ſpectemus, ſane id omne aequis aeſtimatoribus ita probatum iri confidimus, ut ſuſcepti hujuſce conſilii & laboris noſtri minime poeniteat. Res enim, quae pertractantur, non ita Templi Coenobiique noſtri propriae ſunt, ut quandoque latius non pateant, atque ad Hiſtoriam eorum temporum univerſam pertineant.

Primum igitur omnium Templum ponimus fundatum ab Aglae Matrona Romana in honorem S. BONIFACII Romani, qui Tharſi Martyr occubuit; ſed & Beati ALEXII res geſtas ex Actis, quaecumque ſunt, quae de illo & Latine, & Graece,

& Sy-

& Syriace ſcripta circumferuntur, breviter admodum ſtrictimque attigimus, non ignari, in reprehenſionem doctorum hominum atque prudentum eos haud immerito incurrere, qui, quum de Templis agendum ſuſceperunt, in laudibus eorum Sanctorum, quibus Templa ipſa dicata ſunt, perſequendis cumulandiſque & multi & inepti reperiuntur.

Mox Templi Coenobiique ſtatum, ampliationem, inſtaurationem, nec non Abbatiae (uti vocant) inſtitutionem afferimus. Coenobii Abbates Viroſque Illuſtres a Saeculo X. ad noſtra uſque tempora e tenebris oblivionis eduximus, eorumque ſeriem continuatam (quod vix fieri poſſe ſperabamus) exhibuimus (3). Commemorantur

 autem

(3) *Pancirolius in Theſauris Urbis abſconditis Regione IX. Eccleſ. IX. primum putat, Coenobium iſtud a Benedictinis fuiſſe adminiſtratum uſque ad A. D.* 1400. *quod eſt falſum. Nam illud ab A. D.* 1231. *uſque ad A. D.* 1426. *Praemonſtratenſes inhabitarunt; deinde in eo etiam labitur, quod noſtros cum Hieronymianis Feſulanae Congregationis a Comite Montis Granelli inſtitutis confundit, qui nunquam Alexianas Aedes incoluerunt, & nil* quid.

autem in primis multa cum laude Sergius Antiſtes Damaſcenus, Creſcentius Dux Romanorum, Leo Apoſtolicus Legatus, Sanctique Nilus, Adalbertus Pragenſis & Gaudentius frater, Anaſtaſius & quinque Socii, qui ex Alexiano Sodalitio Martyrii gloria illuſtres, decimo Saeculo Chriſtianam Rempublicam exornarunt.

Neque eos praeterivimus, qui XI & XII. Saeculo in Alexiano Coenobio Abbates ac Viri Inſignes floruerunt, & praeſertim Gebizonem Abbatem, mox Epiſcopum, ac Sanctae Romanae Eccleſiae Cardinalem.

Quo plane tempore a Benedictinis ad Praemonſtratenſes, ac demum ad noſtros Alexianarum Aedium procuratio devenerit, ex Monumentis oſtendimus Littera-

rum

quidquam cum nobis eas poſſidentibus unquam commune habuerunt. Bartholomaeus Piazza in Hierarch. Card. tit. XLVIII. pag. 672. haec ſcribit: Non v' ha memoria ſucceſſiva di chi per tanti Secoli da 1000. e più anni dopo Sergio Damaſceno conſervaſſe il Monaſtero di S. ALESSIO. *Nos tamen Cap. IX. X. XI. & XX. ſeriem continuatam exhibuimus Abbatum, qui Alexianum Monaſterium a Sergio uſque ad haec tempora adminiſtrarunt.*

rum Pontificiarum, quae nunquam adhuc in lucem prodierunt.

De mira Corporum SS. BONIFACII & ALEXII inventione, quae Honorio III. Pont. Max. accidit, deque Templi solemni Dedicatione nunc primum disseruimus. Cardinales, quibus olim Coenobium commendatum fuerat, quod nemo sciebat, indicavimus. Quid quod perturbatam plerisque in rebus Chronologiam apte planeque constituisse videmur?

Haec quidem omnia eruimus ex quingentis amplius vetustissimis Chartis, quas carie ac situ prope corruptas, componere, inspicere, & conservatis & notatis temporibus in ordinem redigere, laboriosius mihi fuit, quam fortasse quisquam putat. Ex iisdem Chartis nonnullas, praesertim vero Pontificum Romanorum Diplomata suis quaeque locis inseruimus; alias autem plures in Appendicem amandavimus, ut de Re etiam Diplomatica non male meruis-

ſe videamur. Haec autem Monumenta attulimus, utcumque ea ſunt; ſed nemo ignorat, iccirco ſervari ſancte ac diligenter, quod perpetuae exiſtimationis fidem & religionem amplectuntur. Verum quidquid ex iiſdem Monumentis confecimus atque concluſimus, ſicui forte minime probetur, is ſciat, nos ſententiam noſtram nunquam pugnaciter praefracteque defenſuros: quinimmo in iis, quae conjectura inveſtigantur, dubia ſemper atque anceps reperietur oratio noſtra. Sed neque erit quiſquam, ut arbitror, ita aut iniquus aut importunus, ut nos ipſos contra res noſtras ſententiam dicere velit, quod ſtultitiae peccatum videri poſſet; neque enim affirmandi arrogantiam qui fugit, eum propterea vehementem ſuarum rerum accuſatorem eſſe oportet; quorum quidem alterum a prudentia, alterum a ſapientia diſſidet plurimum.

Ad ordinem quod attinet, ſic exiſtimavimus,

vimus, res, quo ordine ſingulae contigerunt, eodem narrari oportere. Hoc enim convenientius & vere etiam legenti jucundius judicavimus, quam partiri rerum genera, eaque a ſuis initiis uſque ad exitum perducere; quod non ſine ſatietate quadam plerique de Templis Scriptores egerunt.

Totum igitur Opus in duos Libros tribuere conſtituimus; quorum primus, qui nunc in lucem prodit, a Templi & Coenobii quaſi natalibus uſque eo perducitur, quoad noſtri in utriuſque poſſeſſione collocati ſunt; alter vero Hieronymianam eorumdem adminiſtrationem ad haec uſque tempora perſequetur. Inſcriptiones autem, quae iis poſitae ſunt, qui noſtro in Templo vel ſua corpora vel ſuae veſtigium aliquod pietatis reliquerunt, in unum congeſſimus ſub hujus Libri finem; & ne ullus vel noſtrae diligentiae vel alienae curioſitati locus relinqueretur, ibi adjecimus antiquiſſimas eas, quas profanas appellavimus, quae circum

ea

ea loca, ubi Templum eſt, inventae dicuntur.

Denique Latinum illud ſcribendi genus ſi non aſſequi, certe ſequi conati ſumus, quod minus ſordidum ac barbarum videri poſſet, quum probe noverimus, multo melius eſſe nihil, quam male ſcribere (4), eoſque Libros, qui nullum ornatum, nullam caſtitatem ſermonis praeſeferunt, tandem a recte intelligentibus viris aut negligi aut irrideri.

Atque haec ea ſunt, quae praefari volui de tota ratione & quaſi forma Operis, quod alicui non injucundum fore ſperare certe poſſumus, at cuique probatum iri, ne optare quidem audemus.

(4) *Fieri poteſt, ut recte quis ſentiat, & id, quod ſentit, polite eloqui non poſſit; ſed mandare quemquam litteris cogitationes ſuas, qui eas nec diſponere, nec illuſtrare poſſit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis eſt intemperanter abutentis & otio & litteris*. Tul.Cicero Tuſcul. Quaeſt.lib.I.§.III.

INDEX

INDEX CAPITUM.

INDEX
TABULARUM.

INDEX
MONUMENTORUM,

Quae in Opere continentur, & quae nunc primum ex Alexiano Tabulario in lucem prodeunt.

APPRO-

APPROBATIONES.

NOS D. THEODOSIUS MARIA VEGGI

Congregationis Monachorum S. Hieronymi de Italia

ABBAS GENERALIS.

QUum Librum, cui Titulus, *de Templo & Coenobio SS. Bonifacii & Alexii Historica Monumenta*, a Reverendissimo Patre D. Felice Maria Nerinio, ejusdem Coenobii Abbate, & Congregationis nostrae Procuratore Generali conscriptum, aliquot Familiae nostrae Theologi recognoverint, & in lucem edi posse probaverint; potestatem facimus, ut Typis mandetur, si iis, ad quos pertinet, ita videbitur. In quorum fidem hasce Litteras manu nostra subscriptas Sigillo magno Officii nostri muniri mandavimus.

Datum ex Monasterio Sancti Petri Hospitaletti Provinciae Lauden. die 10. Januarii 1752.

D. Theodosius Veggi Abbas Generalis.

D. Hyacinthus della Scala Abbas
& Cancellarius.

EA, qua par erat diligentia, perlegi Librum, cui Titulus: *de Templo & Coenobio SS. Bonifacii & Alexii Historica Monumenta*, & in eo nihil reperi, quod divinis nostrae Religionis institutis adversaretur, quodque bonis moribus non fuisset consonum, immo quammaxime delectatus sum in ejus lectione ob elegantem Auctoris stylum, quo scriptus est, plurimasque, easque non vulgares, quas continet Romanae Historiae notitias, quae ad medium aevum illustrandum multum conferunt.

Romae Pridie Id. Jan. 1752.

Johannes Bottarius.

Jussu

JUssu Reverendissimi Patris F. Josephi Augustini Orsi Ordinis Praedicatorum Sacri Palatii Apostolici Magistri legi Librum, qui inscribitur: *de Templo & Coenobio SS. Bonifacii & Alexii Historica Monumenta &c.* eumque non solum Catholicae Fidei bonisque moribus consentaneum, sed omnigena etiam eruditione refertum, ac publica luce dignissimum censeo. Ita namque in eo omnia pertractantur, ut mihi quidem, credo etiam aliis facile probabitur, veterum Historicorum solertiae Cl. Viri Felicis Mariae Nerinii industriam antecellere. Multa latebant adhuc retrusa atque abdita, quae ipse elicuit & evocavit in lucem: plura, quae aperta non erant, primus tentavit, num solidius explicari possent; & magis acute vidit, quam reliqui omnes: nec contentus aliorum libros, quotquot ad hanc diem lucem viderunt, evolvere, ad suam Historiam concinnandam accersivit etiam rebus enarratis a Codicibus Manuscriptis, & Lapidibus, lumen atque praesidium; & insigniora evolvit Tabularia, quae docent rerum gestarum tempora, Personas, mores, aedificia, aliaque complura scitu dignissima, & apprime conducentia ad Historicam veritatem. His vero effectum est, ut non mediocris pars Historiae Ecclesiasticae, cum illa Monasterii SS. Bonifacii & Alexii ab Eruditissimo Auctore copuletur; quod sane praestitit, ut non utiles modo, verum & jucundissimos fructus Opus legentibus exhiberet. Tanta vero rerum varietas minime obfuit, quin cuncta essent [illegible] suis sedibus collocata, ut majus ex Historiae lectione accederet emolumentum cultoribus Antiquitatis. Id quoque curatum est, ut passim in notis laudentur insignes Auctores, unde hausit praecipuarum rerum narrationes. Omnia illustrantur, supplentur, emendantur, ac certioribus temporibus sunt consignata, ut alterum Historiae oculum, nempe Chronologiam, quantum ea barbara ferebant tempora, pro viribus servaret, prolatis in medium antiquissimis monumentis, quibus firmantur temporum characteres. Propositum nempe sibi fuit, ne minimum quidem praetermittere, quod aliis esset inquirendum; tantaque diligentia Operi absolvendo incubuit, quantam nemo alius profecto in alia peculiari Historia alicujus Ecclesiae hujus Aeternae Urbis adhibuisse videtur. Quoad scribendi genus pertinet, nitida est Auctoris, perspicua, & late fluens oratio. Amor vero nudae veritatis ubique nitet. Quod si in nonnullas chartas sublestae fidei plurimum laboris impendit, maxime ob eam caussam, ut Lectores judices esse possint, ejus instituti rationem probari cupio. Est aliquid in originibus rerum historicarum extremum, quo Scriptorum studia quum pervenerint, quiescendum, nec progredi longius licet. Perfectam quarumdam rerum notitiam adipisci maximi operis est, & quandoque quis frustra se putat eam esse consequuturum. Exstant litterarum clarissimis testata monumentis exempla Summorum Virorum, qui quum aetatem in nonnullis perscrutandis membranis contrivissent, latere tamen adhuc magnis involutam difficultatibus veritatem, atque adeo multum esse quaerendum, existimarunt. Id de Euphemiani donatione dictum esto. Quaesivit id Doctissimus Auctor, quod in Instrumento illius aetatis veritati magis consentaneum esse putavit. Quam difficili in loco versetur is, qui censorem agit, nemo, ut arbitror, potest ignorare. Critices terminus aliquis statuendus est. Caussas ipse attulit probabiles, quibus effecit, ut eum nemo minus acutum reprehendere jure possit. Editorum non eadem omnium est ratio. Multi quid edatur in lucem, spectare solent; nihil attendunt praeterea. Ego id quoque, quibus de caussis, & a quo Homine detur, animadverto. Hinc fit, ut Vir Clarissimus, & cum aliis laudibus ornatus, tum vero omnium, quos ego noverim humanissimus, & excellenti non minus doctrina, quam bonitate praeditus, dum Procuratoris Generalis munere fungitur Ordinis sui (in quo Hieronymianae virtutis splendor enitet) ad hanc Historiam texendam cogitationes curasque omnes retulit. Quum enim se Hieronymiano Ordini addixerit, & illud vitae genus complexus sit, quod est totum in laudabili ratione, totum in praeclaris cogitationibus & factis constitutum, ea litterarum studia maxime coluit, quae eidem Ordini ornando illustrandoque conducerent. Quare, quo primum die Abbas est inauguratus, eodem die sibi legem posuit

fuit, ut, ad solidam Ordinis laudem, hanc Historiam referret, ac Monachis suis viam signatam & impressam vestigiis Sanctorum Doctorumque Virorum ostenderet; quorum nomina nulla dies extinguet, nulla obscurabit oblivio. En quid habuerit caussae Studiosissimus Pater, ut hoc insigne Opus concinnaret, nempe ut utile Ordini evaderet, & ad Filios Paterna hereditas perveniret.

Dabam Romae ex Aedibus Vallicellanis IV. Kal. Februarii anno Domini MDCCLII.

Joseph Blanchinus Presbyter Congregationis Oratorii Romani.

Hunc ego Librum Reverendissimi P. D. Felicis Mariae Nerinii Abbatis Hieronymiani, & Procuratoris Generalis *de Templo & Coenobio SS. Bonifacii & Alexii* quum jubente Reverendissimo P. S. Palatii Magistro attente perlegerim, dignum sane existimo, qui emittatur in manus hominum; neque id solum, propterea quod nihil Religioni nihil bonis moribus contrarium continet, sed quod ita est pie, diligenter, apte, ornate conscriptus, ut ex iis, qui hoc in genere excellere dicuntur, nullum omnino illi anteferendum putem.

Datum Romae ex Quirinali Kal. Februarii A. D. CIƆIƆCCLII.

Philippus Bonamicus S.Th.D. & SSmi D.N. Brevium ad Principes Substitutus.

IMPRI-

IMPRIMATUR.

Si videbitur Reverendissimo Patri Sac. Pal. Apost. Magistro.

F. M. de Rubeis Patriar. Constant. Vicesg.

IMPRIMATUR.

Fr. Josephus Augustinus Orsi Sac. Pal. Ap. Mag. Ord. Praed.

DE

TEMPLI ET COENOBII SS. BONIFACII ET ALEXII
HISTORICA MONVMENTA

CAPUT PRIMUM.

Templi & Coenobii ſitus.

NSTITUENTI mihi Templi & Coenobii SS. BONIFACII & ALEXII ſitum, naturamque loci deſcribere, quum veterem illam pulcherrimam Romam, jam non extinctam modo, ſed plane ſepultam memoria repeto, illud veriſſimum videri ſolet, quod experientia ipſa maxime docet, nihil eſſe in rebus humanis, opere aut manu factum, quod aliquando non conficiat, & conſumat vetuſtas. Quis enim ignorat, civitatem eamdem, parvis licet ortam initiis, in eam tamen amplitudinem excreviſſe, ut ſeptem col-

les ipſos, non modo immenſa aedificiorum copia occuparet, ſed ambitu ſuo contineret? Sed tantae urbis, quae urbs aeterna, quae immortalis dicebatur, vix nunc, & ne vix quidem cadaver intuemur: quin etiam locum ipſum ubi fuit, vix certum exploratumque haberemus, niſi ſeptenis eiſdem collibus admoneremur; quos inter neceſſario mihi commemorandus Aventinus (1), infelix diu inauſpicatuſque habitus, quod Remus ibi ad condendam Urbem auſpiciis operatus aves adverſas habuerit: mox quartus Urbi collis ab Anco Martio additus eſt.

Hic, florente Romano Imperio incolarum frequentia, & domorum inſulis (2) bis millibus quadringentis & amplius inſignis, magnificis quoque aedibus publicis, templis, delubris, aris, thermis, horreis, ac viis ornatus, tum demum eodem, quo civitas univerſa, fato fuit, & nunc quid aliud eſt, niſi campus, hortus, & ſolitudo mera? In eo ſunt aedes ſacrae aliquot, praeſertim vero Templum antiquiſſimum & religioſiſſimum illud, de quo ſcribimus Divis Bonifacio & Alexio ſacrum, quod quidem Templum jace-

(1) De Aventini nomine audiendus Varo: „ Nomen illi ab avibus, quod „ eo ſe aves ab Tyberi ferrent: alii „ a Rege Aventino Albano, quod ibi „ ſit ſepultus: alii ab adventu hominum, quod comune Latinorum ibi „ Dianae templum ſit conſtitutum: „ ego maxime puto ab adveƈtu; nam „ olim paludibus mons erat ab reliquis diſclufus. De Ling. Lat. IV, 7.

(2) Ex Noticia Roman. Imper. de Regione Aventini„ Reg. XIII. Aventinus continet templum Dianae „ & Minervae, nymphaea tria, thermas Varianas, Decianas, Doliolum, mappam auream, platanones, horrea Galbae, porticum Fabariam, ſcholam Caſſii, forum Piſtorium. Vici XVII. Aediculae XVII. „ Vico Magiſtri XLVIII. Curatores II. Inſulae duo millia quadringentae oƈtoginta ſeptem. Domus „ CXXX. Horrea XXV. Balnea LXIV. „ Lacus LXXXVIII. Piſtrina XX. Continet pedes ducentanovem millia „ &c.

jaceret fere neglectum, nisi velut divinum aliquod lumen affulsisset inexhausta liberalitas Amplissimi Cardinalis Angeli Mariae Quirini, qui, ea qua est magnitudine animi, totum ex integro nuper restituendum curavit; effecitque ut nos ipsi ejus exemplo excitati, Coenobium jam prope vetustate fatiscens, ita novum exaedificaremus, ut Templi dignitati responderet.

Utrumque situm est in ipso jugo collis Aventini, qua parte imminet Tyberi, ac Doliolo seu monti Testaceo, quo loco nihil est ad aspectum praeclarius, nihil jucundius: pulcherrimum enim spectaculum intuentibus praebent, quum fluvius ipse, & navium ad portum appulsus, tum innumera Romae (quae nunc est) aedificia quasi ad theatri speciem constructa. Quae illuc planior patet via, ea est, quae olim a clivo (3) Publicio (quem ad ima Palatini (4) fuisse constat) profecta, nunc autem a templo Sanctae Anastasiae aliquantum deflexa in duas explicatur; altera, quae sinistra est, ad partem collis dimidiam circo maximo imminentem, atque ad aedem Divae Priscae sacram ducit, ubi olim thermas Decianas seu Varianas fuisse, rerum antiquarum periti Auctores existimant; altera directior, quam dexteram appello, ad collis jugum, nostrumque Templum, illud Sanctae Sabinae praetergressa, perducit.

Locum ipsum, antiquae superstitionis tempore, cultu Bonae Deae religiosum fuisse putant (5), cujus sacris,

(3) . . . *Qui tunc erat ardua rupes, Utile nunc iter est, Publiciumq; vocant.* Ovid. Fast. V. 293.

(4) Vide Nardinum Rom. vet. lib. 7. cap. VIII.

(5) Vide Donatum de urbe Roma lib. 3. cap. 13. Nardin. lib. 7. c. 8. & Ficoroni Vestigia di Roma antica cap. 12.

les ipsos, non modo immensa aedificiorum copia occuparet, sed ambitu suo contineret? Sed tantae urbis, quae urbs aeterna, quae immortalis dicebatur, vix nunc, & ne vix quidem cadaver intuemur: quin etiam locum ipsum ubi fuit, vix certum exploratumque haberemus, nisi septenis eisdem collibus admoneremur; quos inter necessario mihi commemorandus Aventinus (1), infelix diu inauspicatusque habitus, quod Remus ibi ad condendam Urbem auspiciis operatus aves adversas habuerit: mox quartus Urbi collis ab Anco Martio additus est.

Hic, florente Romano Imperio incolarum frequentia, & domorum insulis (2) bis millibus quadringentis & amplius insignis, magnificis quoque aedibus publicis, templis, delubris, aris, thermis, horreis, ac viis ornatus, tum demum eodem, quo civitas universa, fato fuit, & nunc quid aliud est, nisi campus, hortus, & solitudo mera? In eo sunt aedes sacrae aliquot, praesertim vero Templum antiquissimum & religiosissimum illud, de quo scribimus Divis Bonifacio & Alexio sacrum, quod quidem Templum jace-

(1) De Aventini nomine audiendus Varo: „ Nomen illi ab avibus, quod „ eo se aves ab Tyberi ferrent: alii „ a Rege Aventino Albano, quod ibi „ sit sepultus: alii ab adventu hominum; quod comune Latinorum ibi „ Dianae templum sit constitutum: „ ego maxime puto ab advectu; nam „ olim paludibus mons erat ab reliquis disclusus. De Ling. Lat. IV, 7.

(2) Ex Notitia Roman. Imper. de Regione Aventini „ Reg. XIII. Aventinus continet templum Dianae „ & Minervae, nymphaea tria, thermas Varianas, Decianas, Doliolum, mappam auream, platanones, horrea Galbae, porticum Fabariam, scholam Cassii, forum Pistorium. Vici XVII. Aediculae XVII. „ Vico Magistri XLVIII. Curatores II. Insulae duo millia quadringentae octoginta septem. Domus „ CXXX. Horrea XXV. Balnea LXIV. „ Lacus LXXXVIII. Pistrina XX. Continet pedes ducentanovem millia „ &c.

jaceret fere neglectum, nisi velut divinum aliquod lumen affulsisset inexhausta liberalitas Amplissimi Cardinalis Angeli Mariae Quirini, qui, ea qua est magnitudine animi, totum ex integro nuper restituendum curavit; effecitque ut nos ipsi ejus exemplo excitati, Coenobium jam prope vetustate fatiscens, ita novum exaedificaremus, ut Templi dignitati responderet.

Utrumque situm est in ipso jugo collis Aventini, qua parte imminet Tyberi, ac Doliolo seu monti Testaceo, quo loco nihil est ad aspectum praeclarius, nihil jucundius: pulcherrimum enim spectaculum intuentibus praebent, quum fluvius ipse, & navium ad portum appulsus, tum innumera Romae (quae nunc est) aedificia quasi ad theatri speciem constructa. Quae illuc planior patet via, ea est, quae olim a clivo (3) Publicio (quem ad ima Palatini (4) fuisse constat) profecta, nunc autem a templo Sanctae Anastasiae aliquantum deflexa in duas explicatur; altera, quae sinistra est, ad partem collis dimidiam circo maximo imminentem, atque ad aedem Divae Priscae sacram ducit, ubi olim thermas Decianas seu Varianas fuisse, rerum antiquarum periti Auctores existimant; altera directior, quam dexteram appello, ad collis jugum, nostrumque Templum, illud Sanctae Sabinae praetergressa, perducit.

Locum ipsum, antiquae superstitionis tempore, cultu Bonae Deae religiosum fuisse putant (5), cujus sacris,

(3) . . . *Qui tunc erat ardua rupes, Utile nunc iter est, Publiciumq; vocant.* Ovid. Fast. V. 293.

(4) Vide Nardinum Rom. vet. lib. 7. cap. VIII.

(5) Vide Donatum de urbe Roma lib. 3. cap. 13. Nardin. lib. 7. c. 8. & Ficoroni Vestigia di Roma antica cap. 12.

les ipſos, non modo immenſa aedificiorum copia occuparet, ſed ambitu ſuo contineret? Sed tantae urbis, quae urbs aeterna, quae immortalis dicebatur, vix nunc, & ne vix quidem cadaver intuemur: quin etiam locum ipſum ubi fuit, vix certum exploratumque haberemus, niſi ſeptenis eiſdem collibus admoneremur; quos inter neceſſario mihi commemorandus Aventinus (1), infelix diu inauſpicatuſque habitus, quod Remus ibi ad condendam Urbem auſpiciis operatus aves adverſas habuerit: mox quartus Urbi collis ab Anco Martio additus eſt.

Hic, florente Romano Imperio incolarum frequentia, & domorum inſulis (2) bis millibus quadringentis & amplius inſignis, magnificis quoque aedibus publicis, templis, delubris, aris, thermis, horreis, ac viis ornatus, tum demum eodem, quo civitas univerſa, fato fuit, & nunc quid aliud eſt, niſi campus, hortus, & ſolitudo mera? In eo ſunt aedes ſacrae aliquot, praeſertim vero Templum antiquiſſimum & religioſiſſimum illud, de quo ſcribimus Divis Bonifacio & Alexio ſacrum, quod quidem Templum jace-

(1) De Aventini nomine audiendus Varo: „ Nomen illi ab avibus, quod „ eo ſe aves ab Tyberi ferrent: alii „ a Rege Aventino Albano, quod ibi „ ſit ſepultus: alii ab adventu hominum, quod comune Latinorum ibi „ Dianae templum ſit conſtitutum: „ ego maxime puto ab advectu; nam „ olim paludibus mons erat ab reliquis diſcluſus. De Ling.Lat.IV, 7.

(2) Ex Notitia Roman. Imper. de Regione Aventini„ Reg.XIII. Aventinus continet templum Dianae „ & Minervae, nymphaea tria, thermas Varianas, Decianas, Doliolum, mappam auream, platanones, horrea Galbae, porticum Fabariam, ſcholam Caſſii, forum Piſtorium. Vici XVII. Aediculae XVII. „ Vico Magiſtri XLVIII. Curatores II. Inſulae duo millia quadringentae octoginta ſeptem. Domus „ CXXX. Horrea XXV. Balnea LXIV. „ Lacus LXXXVIII. Piſtrina XX. Continet pedes ducentanovem millia „ &c.

jaceret fere neglectum, nisi velut divinum aliquod lumen affulsisset inexhausta liberalitas Amplissimi Cardinalis Angeli Mariae Quirini, qui, ea qua est magnitudine animi, totum ex integro nuper restituendum curavit; effecitque ut nos ipsi ejus exemplo excitati, Coenobium jam prope vetustate fatiscens, ita novum exaedificaremus, ut Templi dignitati responderet.

Utrumque situm est in ipso jugo collis Aventini, qua parte imminet Tyberi, ac Doliolo seu monti Testaceo, quo loco nihil est ad aspectum praeclarius, nihil jucundius: pulcherrimum enim spectaculum intuentibus praebent, quum fluvius ipse, & navium ad portum appulsus, tum innumera Romae (quae nunc est) aedificia quasi ad theatri speciem constructa. Quae illuc planior patet via, ea est, quae olim a clivo (3) Publicio (quem ad ima Palatini (4) fuisse constat) profecta, nunc autem a templo Sanctae Anastasiae aliquantum deflexa in duas explicatur; altera, quae sinistra est, ad partem collis dimidiam circo maximo imminentem, atque ad aedem Divae Priscae sacram ducit, ubi olim thermas Decianas seu Varianas fuisse, rerum antiquarum periti Auctores existimant; altera directior, quam dexteram appello, ad collis jugum, nostrumque Templum, illud Sanctae Sabinae praetergressa, perducit.

Locum ipsum, antiquae superstitionis tempore, cultu Bonae Deae religiosum fuisse putant (5), cujus sa-

 cris,

(3) . . . *Qui tunc erat ardua rupes, Utile nunc iter est, Publiciumq; vocant.* Ovid. Fast. V. 293.

(4) Vide Nardinum Rom. vet. lib. 7. cap. VIII.

(5) Vide Donatum de urbe Roma lib. 3. cap. 13. Nardin. lib. 7. c. 8. & Ficoroni Vestigia di Roma antica cap. 12.

cris, quae satyrice perstringit Juvenalis, (6) maribus interesse nefas erat: quare Clodius, qui id ausus est,(7) a Tullio male vexatur. Alii Armilustrum hic statuunt, quod indicare videtur veteris inscriptionis fragmentum in S. Alexii vineis repertum, apud Nardinum, (8) SACRUM. MAG. VICI. ARMILUSTRI. Plerique (9) Herculi Victori locum hunc sacrum faciunt, non longe a Caci spelunca, quam in *crepidine montis* Aventini *supra Navalia, ubi & aedes Herculis Victoris*, fuisse ex Solino discimus; ejusque notissimam fabulam (10) Dionysius, Virgilius, & Ovidius fuse referunt. Alii demum hic prope constituunt templum Minervae aut Dianae, quod in summo Aventini jugo, haud procul ab Armilustro positum, docet vetus inscriptio apud Grutherum (11), *in ruinis templi Dianae in Aven-*

(6) Juvenalis Satyr.VI.

(7) Tull. Cicero de Harusp. resp. Plutarchus in Cicerone.

(8) Nardin. Rom.vet. lib.7. c. 8.

(9) In vico aut monte Aventino „ olim Herculis Victoris fatis pul- „ chrum, postea Templum S. Boni- „ facii, ubi S. Dei Genitricis imago ex „ Edessa allata conservatur. Ita Floravantes Martinelli in Roma ex Ethnica Sacra pag.54. edit. Rom. 1668.

Georgius Fabricius Rom. Antiquitatum lib.1. cap. IX. agens de Templ. Gentil. in Templa Sanctorum mutatis pag.101. edit. Basileae 1587. de Templo Herculis Victoris ita scribit: „ Herculis Victoris, nunc Divi Ale- „ xii in Aventino ad occasum, Ty- „ berim & portam Trigeminam ver- „ sus, alludit Virgil. VIII. Aeneid. „ *Haec limina victor Alcides subiit* „ *&c.* In eo non licebat esse, ut in „ aliis, lectisternium, nec cuiquam „ nisi ingenuo sacris interesse: Au- „ ctores Cornelius Balbus, & Ser- „ vius Grammaticus. Ab eodem mu- „ lieres arcebantur, cujus rei caus- „ sam prolixe reddit libro quarto „ Propertius. Talia sacella, a quo- „ rum ingressu sexus muliebris arce- „ tur, adhuc Romae sunt in Divo Pe- „ tro Vaticano, in Divo Joanne La- „ terano, in S. Crucis in Hierusalem, „ in Diva Praxede, in Lavacro Con- „ stantini, & locis fortasse pluribus.

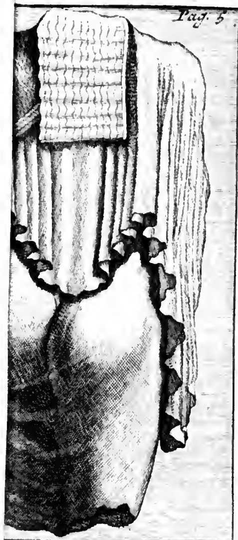
(10) Dionysius lib. I.
Virgilius lib. VIII. Aeneid.
Ovidius lib. I. Fastor.

(11) Grutherus pag.xxxix. de Templo Dianae Aventinae. Vide Valer. Maxim. lib. 7. cap. 3. Dionys. lib. 4. Liv. lib.1. Rosin. Antiq. Rom lib.2.c.7.

Cora-

SCORVM·

NTINVM·A·D·MDCCL·

Aventino reperta, quam illustravit Vir Clarissimus Alexander Symmachus Mazzochius in mutilum Campani amphyteatri titulum *pag.* 162. Sed haec longius persequi supervacaneum est, quae compertissima sunt apud Auctores (12), qui de Romana urbe scripserunt. Hic tamen non alienum existimavimus, fragmentum Deae Etruscorum, e ruderibus veteris Coenobii novissime apud nos erutum, apponere; quod, si Dianam referat, ut non levis suspicio est, aliquid inde roboris accedet eorum opinioni, qui Dianae templum haud procul hinc fuisse putarunt. Illud exhibemus Tabula I. in qua duplici schemate Deam delineari curavimus, ut insolitum & perrarum indumenti genus magis appareat.

Huic simillimum, sed aheneum Etruscorum Deae simulacrum, e museo Carpineo primus omnium in lucem edidit Amplissimus Senator Bonarotius (13) ad Observationes in Numismata maximi moduli, ex quo illud iterum incidendum curavimus Tabula II. Hoc Spem Deam, sive aliquod aliud Etruscorum Numen, referre censuit praelaudatus Bonarotius: at Doctissimus

Coradin. vetus Latium profan. lib. I. cap. VIII. Inscriptiones Dianae Aventinae videsis etiam apud Aldum in Orthogr. pag. 422. & 444. & Corsign. Reg. Marsican. to. I. pag. 95. & Gud. ex Ligor. pag. XXX. 3. qui ita hanc refert:

DIANAE AVENT.
SACRUM
L. CALLIDIUS L. FIL.
CLAUD. FEROX
CARSAEOLANUS
V. S. L. M.

(12) Vide Donatum & Nardinum ubi supra, atque Olai Borrichii Antiq. Urb. Rom. faciem tom. IV. Graevii Thesaur. Rom. Antiquit.

(13) Bonaroti Osservazioni Istoriche sopra alcuni Medaglioni pagin. 92. e 93.

mus Gorius (14) vix dubitat,quin Dianam Etruſcorum repraeſentet; poſtquam enim monuit pauciſſima in celebrioribus Etruriae muſeis abs ſe obſervata fuiſſe Dianae ſimulacra, quae non obſcuros Etruſci artificii caracteres praeſeferant, tria ejuſdem ſchemata proponit in Tabula XXXV. ad quorum primum, quod hic denuo exhibemus Tab.II. haec habet = Bonarotius ...
„ Spem Deam, ſive aliquod aliud Etruſcorum Numen
„ referre cenſet: ego vero haud improbabili conjectura
„ Dianam; nam dexteram manum in eum geſtum ita
„ conformatam habet, ut arcum vel ſagittam, quae
„ intercidit, tenuiſſe videatur: accedit veſtis ſuccin-
„ cta poplite tenus fuſa, quam laeva manu adtollit:
„ adde nudos pedes, qua ſpecie Dianam in antiquis
„ ſculpturis non raro expreſſam cernimus: capilli,
„ quod Graeci nunquam fecere, valde prolixi, in fine
„ tonſi, elegantique artificio diſpoſiti obſervantur.
„ Quanto vero ſtudio, & ingenio veſtis in varios ſinus
„ ſit concinnata, nemo eſt qui non videat: in limbo
„ ejuſdem veſtis quaedam ornamenta inſculpta obſer-
„ vantur, quae Tuſci opifices invenere, quaeque ve-
„ teres Meandra vocarunt (15); quod fluxibus tortuoſis
„ amnem hoc nomine, & natura celebrem imitentur.
Huc uſque Gorius de aheneo hoc Etruſcorum ſimulacro; cujus indumenti genus ſi Meandra excipias, quum utrobique in Tabulis I. & II. perquam ſimillimum ſit, quominus fragmentum noſtrum marmoreum Dianae Etruſcorum ſignum fuerit, quae in Aventino colebatur vix ambigendum putamus. Sed de his ſatis.

Cete-

(14) Gorius Muſei Etruſci vol.1. Tab. XXXV. num.1. & 2. vide etiam Servium in lib. IV. n.137. Tertullian. de Pallio c. IV. &c.

(15) Virg. Aeneid.lib.V. verſ. 251.

Pag. 6
DEA
ETRVSCORVM
EX MVSEO
CARPINEO

Ceterum ut ad ſitum (16) Templi & Coenobii noſtri revertamur, metricam ejuſdem deſcriptionem hic ſubjicere liceat ex vetuſta Tabularii noſtri membrana, quae licet minus polita minuſque elegans ſit, tamen non injucunda fortaſſe accidet antiquitatis amatoribus.

QUiſquis amas hujus primordia noſcere montis,
Et quae monſtra tulit, Virgilium legito.
Hic Cacus ille ferox latitans accomoda fecit,
Infandiſque malis credidit antra ſuis.
Huc tractos homines in mortem caede cruenta
Torquebat miſeros beſtia factus homo.
Sic potuit dici quondam mons daemonis iſte,
Hiſpidus, & ſterilis, mons ſine ſorte boni.
Sed Deus Omnipotens, qui nigrum candidat, & qui
Aſpera plana facit, rem dedit in melius:
Nam jacet hic Chriſti Martyr BONIFACIUS, & tu
Junctus ALEXI ſibi, dulcis amice Dei.
Sic verſis vicibus jam monachus, & pius hic vir
Virtutum meritis clauſtra beata colit.
Huc ductos homines in vitam vota per alma
Solatur trepidos angelicatus homo.
Ergo poteſt dici mons ſanctus, mons Domini, mons
Pinguis, & aeterni foetus amore Dei.
Hoc in monte pium divini muneris imbrem
Effundat noſtris mentibus ipſe Deus &c.

CA-

(16) Legitur hujus collis deſcriptio apud Mabillon. Saec. Bened. to. 7. p. 613. „ qui prae ceteris Urbis montibus aedes decoras habens, & ſuae „ poſitionis culmen in altum tollens, „ aeſtivos fervores aurarum algore „ tollerabiles reddit, & habilem in „ ſe habitationem facit. Ovibus autem ſpiritualibus intra ſepta ejuſdem Coenobii accubantibus miniſtrabat vitae paſcua Abbas quidam &c.

CAPUT II.

Initia Templi S. BONIFACII Martyris.

UT obscura solent esse pleraque initia rerum antiquissimarum; ita nemini mirum videri debet, quod nos, etsi memoriam ultimam annalium omnium repetere, atque evolvere studuimus, tamen, quo plane tempore S. BONIFACII Martyris Templum aedificatum fuerit, nihil certum, nihil minime dubium afferri posse ingenue fateamur. In tanta autem rerum & temporum caligine, si, quod conjectura perspici potest, id unum abs me quaeratur, conjectura ducor ad suspicandum, ab exeunte tertio vel quarto ineunte saeculo natales hujus Templi posse desumi; si tamen illud ipsum est, quod Aglaes Romana mulier, multis nominibus clarissima, ad recondendum Sacrum Corpus Beati BONIFACII, e Tharso Ciliciae translatum, jam tum a solo exaedificavit. Quum enim Aglaes haec, filia Acacii quondam Proconsulis, quindecim annis superstes fuerit glorioso Christi Athletae, qui, Diocletiano quartum & Maximiano tertium Consulibus, Martyrii palmam adeptus esse narratur in Actis (1); quumque Consulatus Imp. C. Aur. Valer. Diocletiani Aug. IV. & Imper. M. Aur. Valer. Maximiani Aug. III. ad A. D. 290. referatur in Fastis (2) apud Norisium (3), Relandum (4), Theodorum ab Almeloveen (5), aliosque; inde

(1) Vide Acta passionis S. Bonifacii Martyris apud Ruinartum, & apud Bolland. die 14. Maji.

(2) Tom. 2. Operum Henrici Card. Norisii pag. 610. edit. Veronen. 1729.

(3) Petri Relandi Fasti Consulares secundum rationem temporum digesti &c. Trajecti Batavorum A. D. 1715.

(4) Theodori ab Almeloveen Fastorum Consularium libri duo Amstelodami a. D. 1705.

(5) Emmanuelis a Schelestrate Antiq. Ecclesiasticae &c. Tillemon. Mem. Eccl. T. 5. in Chronolog.

inde fit, quindecim hiſce annis Templum illud exaedificatum eſſe, ideoque poſt A. D. 305. ejuſdem fundationis Epocham produci haudquaquam poſſe.

Sed antequam iſthaec ſigillatim oſtendamus, ſedulo perpendere juvabit Acta paſſionis B. BONIFACII, ex quorum auctoritate vis tota pendet argumenti noſtri.

Quod ſpectat ad ipſorum fidem & antiquitatem, ſynchrona quidem illa conjicere proclive foret ex ipſo textu: *Conſervi autem B. BONIFACII, quum inter ſe confabularentur, contigit obviare eis fratrem Commentarienſis*: quae verba innuere videntur, Bonifacii ſociis obviaſſe fratrem ejus, qui commentariis praeerat, ſeu Martyris res praeclare geſtas in commentarium retulerat; & forte tradidit ipſis, ut una ſecum Romam cum Sacro Corpore adferrent. At niſi coaeva & primigenia ſint, quod aliquibus viſum eſt, talia tamen ſunt, ut ſeveriores etiam Cenſores Valeſius (6), Tillemontius (7), Fleury (8), aliique ea omnino repudiare non audeant.

Et quidem merito; nam, ut jamdiu oſtenderunt Bollandiani continuatores (9), antiquiſsima ea ſunt, & a fidiſsimis Auctoribus deſcripta habentur in quamplurimis pervetuſtis optimae fidei codicibus mſſ. non modo bibliothecae Vaticanae, ſed etiam Baſilicae Lateranenſis & Sanctae Mariae Majoris, necnon in octo lectiones diſtributa in codice mſſ. Congregationis Ora-

(6) Valeſius in praef. ad Acta S. Perpetuae. Pariſiis 1664.

(7) Tillemon. Mem. Eccl. t. 5. pag. 172. & in notis pag. 650.

(8) Fleury Hiſt. Eccl. lib. 9. §. 18. Baillet Vie des Saints 14. de May. Courajer Hiſtoire des Papes imprimée a la Haye 1732. pag. 92.

(9) Vide Bolland. Acta Sanctorum ad diem 14. Maji pag. 279. tom. 3. Maji editionis Venetae 1738.

torii Romani: habentur item in duplici codice Trevirensi monasteriorum S. Maximini & S. Martini, aliisque pluribus mss. ex quorum collectione excusa postmodum fuerunt a Bonino Mombritio (10), & a Luca Holstenio (11), qui in illis edendis septem manuscriptorum codicum fidem sequutus est, ut ipse praefatur; quorum duos Vaticana, quatuor Principis Apostolorum bibliotheca, septimum S. Caeciliae trans Tyberim coenobium suppeditaverat; ex quo vetustate fideqúe ceteris praestante Bonifacii res gestas potissimum expresit Baronius (12).

Haec quoque inter Acta Martyrum sincera & selecta nobis exhibuit Ruinartus (13) nedum Latine, sed etiam Graece, ex Vaticano codice per Octavium Falconerium descripta, atque ab Emerico Bigotio cum codice Colbertino collata ac edita; qui Lectoribus judicium relinquit, an Graeca a Latinis, vel haec ab illis dimanarint: quod etiam Lucas Holstenius dubitavit. Sed quaelibet dubitatio praeripitur attente consideranti, in textu Graeco nonnulla explicationis caussa adjecta esse, atque eloquentiori stilo exposita ab Auctore, quem Leo Allatius (14) Simeonem Metaphrasten facit, ut quivis, si metaphrasim Simeonis cum Actis Bonifacii conferre voluerit, sibi facile persuadebit.

Mirificus hic antiquorum codicum & Auctorum consensus sane evincit, quae de Bonifacio Romano Martyre deque illius Sacri Corporis translatione utcun-

(10) Coloniae A.D.1483.

(11) In Actis S.Perpetuae &c.

(12) Baronius Annal. Eccl.ad A.D. 305. §. XI. & in notis ad Martyrolog. Rom. die 14. Maji.

(13) Theod. Ruinart. Acta Martyrum sincera & selecta Veronae 1731.

(14) Leo Allatius in Diatryba de Simeonibus.

cunque mirabilia traduntur, ea nemini falsa videri debere, nisi quis temere ac nulla ratione opinari velit. Quare illud inde consequens fit, nec a vero abesse, quod Templi nostri aedificatio ultra A.D. 305. haudquaquam protrahi posfit. Etenim ex iisdem Actis abunde liquet A. D. 290. ab Aglae nobili femina Romana legatum fuisse Bonifacium in *partibus Orientis*, ut Reliquias SS. Martyrum sibi acquireret, ac Romam comportaret; quia sic ministrantes eis, & *oratorias domos* aedificantes, Aglaes & Bonifacius spem conceperant peccatorum remissionem, ac aeternam salutem se posse consequi: *Temporibus Diocletiani quater & Maximiani ter impiissimorum Imperatorum . . . . quaedam in urbe Roma mulier magna, nomine Aglaes, filia Acacii quondam Proconsulis . . . . gratia Dei compungente . . . . convocavit puerum suum Bonifacium, & dicit ei . . . . nunc didici a quibusdam, quod Servi Christi agonizantur adversus diabolum in partibus Orientis, tradentes corpora sua carnificibus, ut non abnegent Christum. Perge igitur ad illas partes, & affer nobis Reliquias, idest, Corpora Sanctorum Martyrum, siquomodo ministrantes eis, necnon & oratorias domos aedificantes eis, per sanctas passiones eorum salvemur tam nos, quam alii multi* &c. Liquet praeterea Bonifacium, ubi Tharsum pervenit, a Simplicio Ciliciae Praeside gladio percussum, Martyrem occubuisse, ejusque Corpus, soluto pretio redemptum, a sociis Romam advectum, ab Aglae repositum fuisse via Latina ad stadia Urbis quinque, aedificante illi domum dignam passione ejus, seu, ut legitur in codice Vati-

 cano

cano ſignato 6075. donec aedificaret domum dignam paſsione ejus : *Adveniens igitur Bonifacius poſt dies aliquot in Tharſum civitatem . . . . cepit oſculari SS. Martyres, quum eſſent in tormentis nequiſſimis . . . . . . Aſpiciens autem Simplicius Judex, iratus eſt vehementer; juſſit . . . . . ut caput ejus gladio abſcinderetur . . . . Conſervi autem B. Bonifacii dantes ſolidos quingentos acceperunt Corpus S. Martyris; & hoc ungentes cum aromatibus, poſuerunt illud in una de baſternis; & ſic proficiſcebantur iter ſuum . . . . Et conſurgens Aglaes obviavit Sancto Corpori; & repoſuit illud ad ſtadia Urbis quinque, donec aedificaret domum dignam paſſione ejus.*

Quum autem Aglaes poſt hujuſmodi Sacri Corporis depoſitionem tredecim, aut ſi codices Graecos ſpectemus, quindecim adhuc annis ſupervixerit: *Supervixit autem Beata Aglaes annis quindecim, & ſic obdormivit in Domino*; quid eſt, cur ambigamus, quominus Aglaes tot annorum intervallo Eccleſiam ſeu domum hanc tanti Martyris paſsione dignam, quam ſemel iterumque voto conceperat, aedificaverit?

Illud potius ambigendum videtur, num in eadem via Latina ad ſtadia Urbis quinque ſeu quinquaginta, ut alibi legitur (15), an in colle Aventino Sacra haec Aedes exaedificata fuerit, quod Acta diſerte non produnt. Aringhius (16) quidem ad ſtadia Urbis quinquaginta, id eſt, inter ſextum ac ſeptimum ab Urbe lapidem aedificatam putat: *quo potiſſimum loco*, inquit, *conſpicuam operis ac magnificentiae ab Aglae matrona*

(15) Vide notas ad hunc locum apud Bolland. Acta SS. die 14. Maji.

(16) Aringhius Rom. ſubter. lib.4. cap.6. num.6.

trona in Martyris ejusdem honorem Ecclesiam erectam fuisse, traditio est. At hujusmodi traditionis, quam Aringhius affert, nullum vel minimum vestigium invenire potuimus: quin immo, si recte perpendamus vim particulae *donec*, satis ex illa conjici posse putamus, in via Latina fortasse loco depositi reconditum fuisse B. Bonifacii Corpus, interea ac alibi seu donec in Aventino colle aedificaretur domus digna pasione ejus, & illuc in eamdem pro rerum & temporis opportunitate asportaretur. Conjecturam hanc nostram fovet constans ac immemorabilis traditio, & consensus Scriptorum omnium unanimiter asserentium, Sacram Aedem ab Aglae constructam eamdem esse, quae pluries subsequutis inde temporibus ampliata & instaurata in colle Aventino, nunc SS. Bonifacii & Alexii nuncupatur. Ita arbitrantur (17) Severanus, Martinellus, Pancirolius, Crescimbenus, aliique passim: quorum conjecturae maximum inde robur additur, tum quod nulla altera, quam sciamus, ab Antiquis usquam memorata est ecclesia ad reponendos B. Bonifacii Cineres exaedificata, tum quod prope hoc Martyris Sepulchrum in colle Aventino, jam inde ab ineunte quinto saeculo, exstructam legimus basilicam S. Sabinae apud Auctorem libri Pontificalis, qui Anastasio Bibliothecario tribuitur, ubi in vita Sixti Papae III. §. VIII. sic habetur (18): *hujus temporibus fecit Petrus . . . . Illyrica de gente natus basilicam Sanctae Sabi-*

(17) Severanus de Septem Urbis Ecclesiis pag. 368. Martinellus Roma Sacra pag. 10.
Pancirolius de Thesaur. Urbis abscond. Reg. IX. Eccl. IX.
Crescimbenus Hist. Basil. S. Mariae in Cosmedin lib. VII. cap. 18. pag. 376.
(18) Anast. Bibliothec. cum notis Vignolii p. 146. editionis Rom. 1724.

Sabinae in urbe Roma in monte Aventino juxta Monasterium S. Bonifacii, in quo & S. Alexius jacet. Ita etiam legitur in ejusdem Anastasii codice Regio, olim apud Mazarinum & Thuanum, ex quo Carolus Annibal Fabrottus variantes lectiones excerpsit (19). Apparet itaque Coenobium, seu mavis Ecclesiam S. Bonifacii, *in qua & S. Alexius jacet*, aedificatam jam pridem fuisse, quum sub Sixto Papa III. quinimmo sub ejus decessore Caelestino Papa (ut colligitur ex musiva inscriptione (20) adhuc exstante) templum S. Sabinae construeretur. Quare Vignolius in notis ad hunc locum ait: „S. Bonifacius, qui sub Diocletiano „apud Tharsum Ciliciae passus, cujus Corpus, ut ex „ejus Actis, Romam translatum, primo in via Lati„na prope Urbem, deinde in Ecclesia sui nominis in „monte Aventino conditum fuit, ubi una cum Corpo„re S. Alexii requiescit, cujus etiam Ecclesia pro„pterea nuncupatur.

Translationem hanc ad perfectam Ecclesiae pacem refert Baronius ad annum 305. §. 14. dicens: *Postea perfecta pace Ecclesiae, insignis Memoria Bonifacii Martyris in Aventino erecta est, in quam e coemeterio Corpus ejus translatum fuit.* Sed Henschenius & Papebrochius, jam inde ab obitu S. Bonifacii factam esse, arbitrantur in notis ad vitam S. Adalberti; ubi enim narratur, quod Sanctus hic Episcopus Pragensis ad Sanctorum limina Bonifacii & Alexii, monstrante populo, perductus est, inquiunt: *hic est S. Bonifacius Romanus, qui Martyr obiit*

(19) Tom. XX. Hist. Byzantinae pag. 142. editionis Venetae 1729.

(20) Exstat etiamnum haec musiva inscriptio super januam principem ecclesiae S. Sabinae; eamque refert Ciampinus Vet. Monum. par. prima pag. 190. atque etiam Vignolius in Sixto III. ubi supra.

obiit Tharsi, & a morte ad hanc Ecclesiam (SS. Bonifacii & Alexii in Aventino) *relatus colitur* 14. *Maji*: quorum quidem sententia communi traditioni nobis magis consona videtur.

Jam vero saeculo sexto B. Bonifacii in Urbe quiescentis monumentum habemus in indice Oleorum Sacrorum, quae Gregorius Magnus misit ad Theodolindam Reginam; quique ex ipso autographo ab Joanne Mabillonio descriptus legitur apud Ruinartum(21) hisce verbis conceptus: *Notitia de Olea Sanctorum Martyrum, qui Romae in Corpore requiescunt*; ibi namque, enumeratis Sacris Pignoribus S. Petri Apostoli, & S. Pauli Apostoli, S. Pancratii, & aliorum Sanctorum Romae quiescentium subditur: *S. Bonifacii, Sancti Hermetis*; ac subinde Sancti alii recensentur usque ad sexaginta quatuor, quorum indicem haec formula claudit: *Quas Olea Sancta temporibus Domini Gregorii Papae adduxit Joannes indignus & peccator Domnae Reginae Theodolindae de Roma*.

En igitur Reliquias S. Bonifacii Romae in Corpore quiescentis aetate Gregorii Magni ad Theodolindam delatas. Porro nullibi, praeterquam in Ecclesia nostra, in qua memorati etiam S.Hermetis Corpus, ut suo loco dicemus, adservatur, Bonifacium Romae quievisse, jam superius probavimus ex unanimi Scriptorum omnium consensu, quotquot de SS. Bonifacio & Alexio verba fecerunt, prae quibus hic allegare sufficiat Surium (22), Baronium, Aringhium, & Severa-

(21) Theod. Ruinart. Acta prim. Martyr. pag. 547. editionis Veronae A. D. 1731.

(22) Surius tom.3.die 5. Junii. Baronius ad ann. 305. §. 14. & in notis ad Martyrolog Rom. die 14. Maji, & die 6. Junii. Aringhius & Severanus, ut supra in notis (16) (17).

veranum, qui nullius alterius in Urbe templi exſtructi ad honorem Bonifacii noſtri meminerunt, ſed omnes ad unum, ejuſdem Corpus e via Latina ad Eccleſiam in Aventino colle ſub illius nomine aedificatam, maximo totius conventu & ſtudio Civitatis delatum fuiſſe, tradunt.

Hic autem nihil moror Hoſpiniani, Ottii, aliorumque hujus generis opinionem exiſtimantium, ante reſtitutam a Conſtantino Magno Eccleſiae pacem nullibi Fideles aedificia templorum habuiſſe. Neque arbitror quicquam momenti habere Pagii (23) animadverſionem ſuſpicantis errorem in numeros Actorum irrepſiſſe; quippe quarto Diocletiani Conſulatu in Chriſtianos ſaevitum eſſe aliunde non conſtat, quo fieret, ut Bonifacii Martyrium, atque adeo Templi noſtri fundatio in poſteriora tempora foret rejicienda.

Nam alterum ſi refellere velim, actum agere videar; quis enim aedes ſacras ab Apoſtolorum aevo ad uſque Imperium Conſtantini in Martyrum praeſertim memoriam exaedificatas ignorat? Argumentum hoc plene jam pridem exhauſit Clariſſimus Ciampinus (24) Veterum Monumentorum parte prima, ubi cap. 17. contra Acatholicos demonſtrat, tribus prioribus Eccleſiae ſaeculis, perſequutionum tempore, publica aedificia fuiſſe, ubi Chriſtifideles Sacras Synaxes peragebant; & cap. 18. eccleſiarum elenchum per univerſum orbem a Fidelibus exſtructarum ordine chronologico exhibens, ad amplius octoginta producit; nec ſilentio praeterit Eccleſiam noſtram; ex cujus aedificatione,

(23) Pagius in Critica Baronii ad an. 305.

(24) Ciampinus Vet. Monum. par. prima c. 17. & cap. 18.

tione, quae ab Aglae facta memoratur in Actis, aperte colligi arbitratur, temporibus Diocletiani morem construendi ecclesias prope sepulchra Martyrum viguisse, & longe ante Aglais aevum incepisse. Hunc magni nominis magnaeque eruditionis Scriptorem consulat, siquis scrupulum sibi hunc eximere peroptat, atque adeat etiam Doctissimi alterius Praesulis Nicolai Antonelli (25) dissertationem de Titulis, ubi multis ostenditur, a Fidei nascentis primordiis interdum jus fuisse Christianis publicas aedes construendi.

Sed de Pagii animadversione ut loquar, equidem non inficior, primis Diocletiani temporibus Ecclesiam nullis edictis agitatam fuisse, nec tum Christianos, iis praesertim in locis quae ad praecipuam Diocletiani curam pertinebant, inquisitos fuisse, ut constat ex Eusebio (26). At A.D. 290. Diocletianus in Cilicia non morabatur, sed ex Syria jam migraverat Pannoniam versus, ut subinde in Italiam proficisceretur, quemadmodum observant Tillemontius (27) & Muratorius (28): quorum hic id infert ex ipsa sententia Pagii arbitrantis, panegyrim Mamertini seu Eumenis, hoc ipso anno 290. fuisse recitatam.

Quum ergo eo tempore Diocletianus nec Tharsi nec Ciliciae adesset, utique non Diocletiani, sed Simplicii Ciliciae Praesidis mandato, Bonifacium Martyrio coronatum asserimus, ut liquet ex iisdem Actis: *Judex Simplicius . . . . jussit, ut gladio caput ejus abscin-*

C

(25) Antonellus differt. de Titulis quos S. Evaristus Romanis Presbyteris distribuit §. IX. X. XI. pag. 43.

(26) Eusebius Hist. Eccl. lib. 8. cap. 1.

(27) Tillemon. Mem. Eccl. tom. 5. in Tabulis Chronolog. ad an. 290.

(28) Lud. Murat. Annali d' Italia an. 290.

abſcinderetur . . . . & quum compleſſet orationem , percuſſus eſt ab ſpiculatore .

Quamquam igitur Bonifacius ſub Diocletiano paſſus ſit , non iccirco ejus Martyrium ad A. D. 306. eſt referendum , ut minus recte concludit Tillemontius (29) ; quippe , obſervantibus etiam Ruinarto (30) & Mamachio (31) , ſub initium Imperatoris Diocletiani , quotquot Martyres occubuerunt , aut veterum legum ratione aut ſcelere Praeſidum , non autem Imperatoris edictis occubuerunt .

Si itaque D. Bonifacius A.D. 290. Martyrii palmam obtinuit; ſi Sacrum ejus Corpus quingentorum ſolidorum pretio redemptum, e TharſoCiliciaeRomam translatum, via Latina ſepultum eſt; ſi denique Beata Aglaes ſub ejus nomine Templum in Aventino colle aedificavit, quo Sacrae hujus Martyris Exuviae etiamnum a Fidelibus maxima veneratione recoluntur , ut hactenus probavimus ; nemo non videt , fundationis Eccleſiae noſtrae primordia ultra A. D. 305. produci neutiquam poſſe , ut antea innuebamus .

(29) Tillem. Mem. Eccl. t. 5. art. 67. pag. 173. & in notis n. 82.
(30) Ruinart. praef. general. in Acta SS. Martyr. §. 55.
(31) Mamachius tom. 2. origin. Chriſt. lib. 2. §. XI.

CA-

CAPUT III.

Quo primum tempore S. ALEXII nomen additum.

PLerique Auctores, qui de Urbis templis conscripserunt, ut (1) Pancirolius, (2) Severanus, aliique (3) arbitrantur, Templo, de quo hic agimus, inditum fuisse nomen S. Alexii, non ob eam caussam solum, quod hujus Gloriosum Corpus ibidem solemni pompa repositum a Fidelibus colatur, verum etiam, quod inde proxime jam essent aedes Euphemiani Senatoris, qui fertur Alexii parens, cujusque domus, deinceps in Coenobium commutata, hodie a nostris incolatur. Sed alteram hanc opinionem, quae, quum non satis adhuc explorata sit, recentioribus Criticis minime probatur, non adeo irridendam atque explodendam esse, ut forte quisquam putat, ex antiquissimis & necdum editis monumentis infra evincemus. Interea, quoniam Censores quotquot hujus Sancti Confessoris Acta expenderunt, multa de Alexii nomine, patria, parentibus, aetate, ac obitu in controversiam vocant, quae singula ab aliis (4) abunde discussa hic denuo repetere non vacat; nobis sufficiat, a communi traditione reconditi in Ecclesia nostra S. Alexii Corporis, S. Alexii nomine appellari consuevisse, ut notat Baronius (5) ad diem 14. Maji dicens:

(1) Octav. Pancirolius de Thesaur. Urbis abscon. Reg. IX. Eccl. IX.

(2) Sever. de Septem Urbis Eccl. par. prima pag. 368. edit. Rom. 1630.

(3) Crescimbeni Hist. Basil. S. M. in Cosmedin lib. VIII. cap. XVIII. pag. 376.

(4) Apud Bolland. Acta SS. tom. 14. Julii die 17. Tillemont. tom. x. in S. Innocent. Pap. & in notis not. 8. Baillet vie des Saints.

(5) Baron. in notis ad Martyrolog. Roman. d. 14. Maji pag. 217. edit. Rom. 1586.

„ Eſt illuſtris ac vetus Memoria Romae ejuſdem Boni-
„ facii, quae, ob ſepultum in ea S.Alexium, ejus etiam
„ nomine nuncupatur.

Quo tempore autem contigerit celebris hujuſmodi Sancti repoſitio, quove ceperit a nomine S. Alexii Eccleſia noſtra nuncupari, paucis hic exponendum.

Martyrologium Romanum nuperrime etiam a Doctiſſimo Pontifice Benedicto XIV. caſtigatum, ab ipſis Innocentii Papae I. temporibus Beatum Alexium ad TemplumS.Bonifacii ſummo honore delatum refert.
„ Die 27. Julii: Romae Sancti Alexii Confeſſoris,
„ filii Euphemiani Senatoris, qui poſt obitum, & vo-
„ ce per Urbis eccleſias audita & ſcripto ſuo, agni-
„ tus Innocentio Primo Pontifice Maximo, ad Eccle-
„ ſiam S.Bonifacii ſummo honore delatus eſt, ubi mul-
„ tis miraculis claruit.

Epocham hanc Innocentii Papae I. innixam eſſe liquet auctoritati veterum Actorum S. Alexii, quae paſſim obvia legere eſt apud Petrum de Natalibus, Mombritium, Vincentium Bellovacenſem, Lippomanum, Surium (6), alioſque: quinimmo apud Bollandianos continuatores, nedum Acta Latina, ſed Graeca & Syriaca, ideſt, ex antiquis mſſ. codicibus Graecis & Syriacis excerpta ac Latine translata praeſto ſunt. Ex Latinis haudquaquam ſilentio praeterire poſſumus codicem membraneum Hieronymi de Gaule olim Geldriae Cancellarii, tam probae notae tantaeque antiquitatis, ut Henſchenius a nongentis, aut ſaltem octingentis annis exaratum cenſuerit; in hoc in-

(6) Pet. de Natal. in Catal. lib. 6. Lippomanus tom. 7. Surius tom. 4. c. 107. Mombrit. tom. primo.

inquam vetuſtiſſimo codice legitur, quod „Honorius „Imperator una cum Pontifice Innocentio Alexii „Corpus poſuerunt in ornato feretro . . . . & ſic „cum magno labore ad Templum Sancti Bonifacii Mar- „tyris perduxerunt; & illic per ſeptem dies in Dei „laudibus perſiſtentes, operati ſunt monumentum de „auro & gemmis pretioſis, in quo Sacratiſſimum il- „lud Corpus cum magna veneratione collocaverunt.

His conſonant, quae habentur in homilia S. Adalberti Pragenſis Epiſcopi, ſaeculo x. recitata in Eccleſia noſtra, ut ſuo loco dicetur, necnon quae in vita metrica S. Alexii ex vetuſtiſſimo anonymo codice undecimi ſaeculi deprompta exhibentur apud Bollandianos (7).

Corpus in ornatum feretrum mox ergo locatur;
Quod ceu debebant, Praeſul Regeſque ferebant.
. . . .
Praeſul & Auguſti feretro famulantur onuſti.
. . . .
Templo vix tandem per turbam fertur eamdem,
Laudibus hic ternos explendo dieſque quaternos,
Dum ſtatuunt pulchrum pretioſa metalla ſepulchrum.

Quibus ſequentia addere lubet decerpta ex lectionibus non ita pridem approbatis a fel. record. Clemente PP. XII. quum ad preces Romani Senatus Feſtum S. Alexii ritu ſolemniori celebrandum indulſit: „Alexius „Romanus, Euphemiani Senatoris filius . . . . Inno- „centio Primo Pontifice Maximo ad Eccleſiam S.Bo- „nifacii, quae etiam S. Alexii nomine appellatur, ſum- „mo

(7) Apud Bolland. Act. Sanctorum die 17. Jul. pag. 254.

„ mo honore delatus est, ubi ad hanc usque diem pia
„ Fidelium veneratione colitur.

Hactenus enarrata si ab Auctoribus Synchronis aut saltem aetati B. Alexii proximioribus emanarunt, utique extra omnem dubitationem constituunt tempus hujuscemodi Sancti translationis ad Ecclesiam nostram; quippe, quum Innocentius Papa I. A. D. 402. ad Pontificatum electus, A. D. 417. obiisse tradatur, continuo fit, initio quinti saeculi Templum nostrum S. Alexii nomine appellari cepisse.

Negant tamen recentiores Critici (8), & cur negent caussam esse ajunt, silentium Scriptorum omnium, qui sub Innocentio Papa & Honorio Imperatore floruerunt, atque eorum etiam, qui per proxima inde sequuta quinque saecula Hist oriam rerum nobis prodiderunt: qui enim, inquiunt, fieri potest, ut solemnis adeo translatio Sanctissimi Viri, qui, ut ex ejus Actis, tot tantaque mira fecit in media Urbe, in conspectu totius Romani Populi, coram Pontifice & Imperatore, a Scriptore quoque silentio praetereatur, atque ita praetereatur, ut ne Alexii quidem nomen occurrat apud Auctores sane multos ante nonum saeculum? Quid quod in antiquis Martyrologiis Adonis, Bedae, Usuardi, quinimmo vel in antiquo Romano parvo, quod saeculo octavo conscriptum censetur, quodque ceteroquin tot Sanctis exteris abundat, hujus Sancti Romani memoria prorsus reticetur, & ne in vetustis quidem Kalendariis Romanis a Joanne Frontone ac Edmundo Martene evulgatis habet locum?

Haec

(8) Tillemon. Mem. Eccl. t. x. in S. Innocent. Pap. art. 13. atque in notis VIII. pag. 814. edit. Venet. 1732.

Haec ego rationum momenta, quum tacitus animadverterem, ac serio perpenderem, fateor quidem, primum non mediocriter esse commotum; sed quum rem diligentius inspexissem, sic statui, non esse cur facti fides elevetur, quam tot Scriptorum, quacumque tandem aetate floruerint, auctoritas, quam multorum saeculorum vetustas comprobat, atque corroborat; nam iis qui negant, Scriptores opponimus, qui rem accurate affirmant, opponimus possessionem infiniti temporis, opponimus antiquissimam opinionis quasi traditionem, quae nisi manifesti erroris deprehendatur, vim habere suam debet. At enim ante IX. saeculum nemo unus Beati Alexii meminit. Primum peto, qui probet fuisse neminem? Nonne Scriptorum sane multorum monumenta in tanta illa barbararum gentium eluvione periisse constat? Cur vel Historia B. Alexii intercidere non potuit? Deinde, undenam Scriptores IX. & X. saeculi Acta S. Alexii hausisse potuerunt nisi ex antiquiori fonte? undenam Josephus saeculo nono Canonem suum (9) acrosticis distinctum carminibus contexere, unde S. Adalbertus Pragensis Episcopus saeculo x. homiliam (10) recitare, uterque in honorem S. Alexii?

His accedunt, quae superiori capite narravimus de templo S. Sabinae condito *juxta Monasterium S. Bonifacii*,

(9) Canon iste Josephi a Graeco versus habetur in Actis Bollandianis tom. 4. Julii d. 17. qui saeculo nono conditus fuisse ibidem ostenditur. Quisvis fuerit illius Auctor, vel Josephus Thessalonicensium Episcopus & frater germanus S. Theodori Studitae, qui claruit sub initium saeculi noni, vel Josephus cognomento Hymnographus, qui floruit sub ejusdem saeculi finem.

(10) Homilia Venerabilis Adalberti in die natali B. Alexii Confessoris legitur apud Bolland. ad diem 17. Julii.

facii, in quo & Sanctus Alexius jacet, quaeque si tempora Sixti Papae III. respiciant, evidens est, circa A. Domini 440. Divum Alexium notissimum fuisse; si vero ad aetatem Scriptoris referre lubeat; quum hunc (11) Catalogum suum scripsisse sub Felice Papa IV. conveniat inter omnes (12); illico consequens est, Beati Alexii cultum floruisse saeculo sexto; quippe Felix Papa III. qui dictus est IV. obiit anno aerae vulgaris 530. vel id demum necessario fatendum erit, ante A. D. 858. quo Romanam Cathedram ascendit Nicolaus Papa I. in cujus vita terminatur liber Pontificalis, seu Catalogus Romanorum Pontificum Anastasio Bibliothecario adscriptus, constantem Romae viguisse traditionem, quod in nostra Ecclesia S. Alexius jaceret.

Neque majoris est roboris Alexii silentium in nonnullis antiquis Martyrologiis & Kalendariis Romanis; nam vetustioris notae codices additi ad Martyrologium Usuardi, quorum antiquitas (13) ibidem demonstratur, S. Alexium ultro commemorant. Codex Tornacensis legit: *Sancti Alexii Confessoris*: Codex Aquicinctinus: *Transitus S. Alexii*: in Beda Plantiniano notatur: *Sancti Alexii Confessoris*. Consonant Menaea Graeca bibliothecae Ambrosianae, Menaeum Chiffletii, Typicum S. Sabae in quo habetur: *Sancti Patris*

(11) Hic Catalogus, qui secundus appellatur, exstat in codice Vaticano 347. atque editus est ab Henschenio in appar. Chronolog. a B. Petro incipit, & in Felice IV. desinit.

(12) Ita sentiunt Papebrochius & Henschenius in apparatu Chronologico: ita Blanchinus in Prolegomenis ad Anastasium Biblioth. to. 2. opusc. 4. pag. 37. & Vignol. in lib. Pontif. ita etiam Pearsonius dissert. 1. de Successione primorum Romae Pontificum, atque DodWelus apud Blanchin. ibidem.

(13) Bolland. Act. SS. in praef. ad Martyrologium Usuardi artic. 4. §. 3. & 4.

Patris nostri Alexii Hominis Dei, & Menologium Slavo-Russicum: *Beatissimi Alexii Divini Hominis Romani. Vixit anno CCCC. sub Arcadio & Honorio*. Graecis tamen solemne est Festum S. Alexii die 17. Martii non Julii, forte, quod ille dies fuerit natalis, & dies XVII. Julii, qua recolitur a Latinis, dies sit translationis aut alterius festivitatis, ut recte observant Bollandiani collectores in commentario praevio ad Acta Sancti Alexii.

Patet igitur, quam futilis quam infirma sit opinio, quae contra Epocham translationis B. Alexii ad Ecclesiam nostram, temporibus Honorii Imperatoris & Innocentii Papae, silentio antiquorum tota innixa est.

Ceterum, longe ante nonum saeculum Scriptores meminisse S. Alexii Confessoris, non modo probant quae superius adduximus ex Anastasio Bibliothecario, sed Acta ipsa Syriaca vitae S. Alexii, ab Auctore Anonymo Ecclesiae Edessenae A. D. 584. exarata, quae adhuc aetate nostra suppetunt; quaeque se legisse testatur Clarissimus Praesul Josephus Simonius Assemanus, quum in Orientem profectus undique conquireret Syriacae, Arabicae, Graecae, & Hebraicae linguae codices: quos plurimae eruditionis thesauros in Urbem inde advectos, & in bibliothecam Vaticanam illatos, recensuit, digessit, ac edidit in celeberrimo opere, quod inscripsit: *Bibliotheca Orientalis*: cujus tomo primo in notis (14) ad Chronicon Edessenum, ubi mentio fit de Rabula (15) magno Edesseno Episcopo, qui adversus Nestorium Orthodoxam Fidem pro-

D pugna-

(14) Biblioth. Orient. to. 1. p.401.

(15) Rabulas Edessenum Episcopatum accepit A. D. 412. ex Chronolog. Edess.

pugnavit haec habentur: „ Sub *Rabula* claruit S. Ale-
„ xius Romanus , quem Syri *Mar Riſcia* & *Gabra*
„ *D-Hallaba* , hoc eſt, S. Principem Virumque Dei
„ appellant, ut in titulo vitae ejuſdem notatum legi
„ in vetuſtiſſimo codice Scetenſis Syrorum monaſte-
„ rii ſcripto a Thoma Diacono Edeſſeno in monaſterio
„ Gubae Barajae die XXIX. Julii anno Graecorum
„ DCCCXCV. Chriſti DLXXXIV. quem nullo pre-
„ tio extrahere licuit. Auctor illius vitae Anonymus,
„ Eccleſiae Edeſſenae Aedituus dicitur tam in laudato
„ codice, quam in Arabico Vaticano 55. ubi & alia
„ ejuſdem S. Alexii vita ex Latinis exemplaribus de-
„ ſcripta legitur, in qua Sanctus Vir non Edeſſae, ut
„ perperam in priori vita Arabica e Syriaco converſa,
„ ſed Romae, ut revera accidit, ad caelum migraſſe nar-
„ ratur: ita Aſſemanus loco laudato.

Antiquiſſimum autem & Syris ſolemnem fuiſſe cultum S. Alexii ſub nomine (16) Riſciae, teſtantur eorum vetuſtiſſima Kalendaria ſub die III. Novembris, teſtatur Kalendarium Syriacum Romae excuſum, ubi Feſtum S. Alexii ſic enunciatur: *Domini Riſciae, filii Euphemiani*; teſtatur demum non modo Syrorum, ſed & Armenorum perpetua, & uſque ad haec tempora continuata opinio: de qua Petrus Benedetti ipſe Maronita in litteris datis ad ſocios Bollandi continuatores, Andream Scandar narrantem inducit „ ſe annis proxime elapſis, quum Edeſſae morare-
„ tur, obſervaſſe ab Armenis Dominis Eccleſiae, in cu-
„ jus

(16) Vide Catalogum bibliothecae Mediceae Laurentianae & Palatinae a Stephano Evodio Aſſemano Apameae Archiepiſcopo concinnatum atque editum Florentiae 1742. ubi fol. 163. cod. CXIII. vita S. Riſciae, hoc eſt, S. Alexii, memoratur, ſed multis fabulis referta.

„ jus porticu S. Alexius vixit, cameram quamdam, in „ ejuſdem eccleſiae veſtibulo ſitam, quotidie poſt ve- „ ſperas incenſo thure honorari, ob memoriam S. Ale- „ xii, quem ibidem verſatum fuiſſe, & orare ſolitum „ affirmabant.

Non diſſimulaverim tamen, in Syriaco codice Alexium Edeſſae vita functum tradi, ac ibidem in coemeterio pauperum ſepultum: quod evertere potius quam confirmare videtur Epocham translationis ejuſdem ad Templum noſtrum ſub Innocentio Papa.

Verum Anecdoton *iſtud* de obitu Alexii in urbe Edeſſae, ex falſo praeconcepta Edeſſenorum opinione ſequiori aevo Actis ipſis aſſutum crediderim; eam fere ob cauſam, quod Syriaci textus interpres Arabicus, vel quiſquis ille fuerit male feriatus homo in codice Vaticano 55. ut figmentum hujuſmodi aliquomodo conciliaret, & ad fidem reliquorum omnium Latinorum & Graecorum codicum exigeret, commentus eſt, Alexium Edeſſae quidem obiiſſe, ſed mox redivivum & Romam reducem, altera hic morte perfunctum fuiſſe: quam ſane metamorphoſin inter aniles fabulas rejiciendam eſſe nemo non videt. Ex quibus tamen hominis delirамentis nihil detrahi poteſt auctoritati & antiquitati primigenii Syriaci codicis, quem tanti fecit Doctiſſimus Aſſemanus.

Nec minus a vero aberrat, quod quidam ſuſpicati ſunt, Alexium Novae Romae, ideſt, Byzantii, Graecis parentibus ortum, ibidem quoque ſanctiſſimae vitae curſum confeciſſe: cujus erroris notatur Bollandus a Tillemontio (17), & Papebrochius ab accuſatore ſuo

D 2 inſi-

(17) Tillemont.Mem.Eccl.to.x. in notis not.VIII. ſur S.Innocent. p.834.

insimulatus est. Sed hic in responsione (18) illa sua quamlibet suspicionem adversus se conceptam abunde diluit, afferens, se in Ephemeridibus Graeco-Moscis nihil praepropere judicasse, nihilque se opinatum fuisse, nec quidquam opinari contra Romanorum traditionem, quam postea ex ipsomet Graeco Canone Josephi superius laudato, qui dubitandi ansam praebuerat, abunde comprobavit; quamque etiam Bollandiani continuatores ita copiose demonstrant, ut supervacaneum prorsus arbitremur in his diutius immorari.

Plus negotii afferre videretur eorum opinio, qui sibi persuaserant, Sacrum Corpus B. Alexii in Vaticano templo S. Petri Apostoli fuisse tumulatum: quod quidem veterum etiam Scriptorum auctoritati innititur; & praesertim Synaxario Basiliano, quod jussu Basilii Imperatoris Porphyrogeniti saeculo X. collectum, Graece scriptum exstat ad calcem tomi primi Act. SS. mensis Martii, ubi ad diem 17. Martii sub finem haec leguntur: Καὶ οὕτως ἐτάφη τὸ ἅγιον αὐτοῦ λείψανον, ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Πέτρου. idest, *atque ita sepultum est Sanctum ejus Corpus in templo Sancti Apostoli Petri*. Sed haec ad summum de solemnibus obsequiis in ecclesia S. Petri Alexio forte persolutis septiduo, antequam ejus Gloriosum Corpus ad Templum Sancti Bonifacii transportaretur, intelligenda sunt, ut innuit (19) Pancirolius, utque nos ipsi exponemus capite XII. quum de inventione Corporum S. Bonifacii Mar-

(18) Papebroch. par. prima. responsf. ad exhibit. error. Antuerpiae *1696*. pag. 263. & seqq.

(19) Octav. Pancirol. de Thesauris Urbis abscond. Reg. IX. Eccl. IX.

Martyris & S. Alexii Confessoris facta sub Honorio Papa III. incidet sermo.

Demum contemnenda (20) quorumdam opinio, vel error potius, qui fabulantur, Divum Alexium unum & eumdem omnino esse ac S. Joannem Calibytam, qui recolitur die XV. Januarii; quique Joannis nomen assumpsisse potuit, quando se a parentibus abscondebat; cujusque proinde eadem ferme narratur historia. Sed tantum abest, ut pleraeque utriusque Sancti res gestae sibi cohaereant, & fere eaedem sint, ut potius videantur toto caelo diversae, quemadmodum plurimis momentis jam satis superque ostenderunt (21) Solerius, Cuperus, aliique: quos adeat oportet, si quis ejusdem erroris rationem aliquam habere velit, quum nos quidem nullam habendam esse arbitremur.

Jam vero ut, unde digressi sumus, eo tandem revertamur, satis exploratum arbitror quod superius innuebamus, S. Alexium sub Innocentio Primo Pontifice Maximo & Honorio Imperatore ad Templum S. Bonifacii summo honore fuisse delatum; quumque, observante Tillemontio, Honorius Imperator post A. D. 408. Romam regressus non sit nisi A. D. 417. quo Innocentius Papa supremum diem obiit; consequens est, ultra A. D. 408. translationem S. Alexii haud esse protrahendam, ideoque ab hoc circiter anno Templum nostrum communi nomine SS. Bonifacii & Alexii appellari cepisse, & subsequutis inde temporibus semper nuncupatum fuisse.

CA-

(20) Baillet vie des Saints. Tillemont. Mem. Eccl. tom. x. in notis not. VIII.

(21) Vide Acta SS. die 17. Julii apud Bolland.

C A P U T IV.

Coenobii initia, & Euphemiani Senatoris Donatio.

SI quae a nobis remotissima sunt, ubi monumenta desint, conjecturis, ut primo diximus, assequi debemus; jam a saeculo quinto in aedibus Euphemiani prope domum Sanctae Marcellae Romanae, quae a Divo Patre Hieronymo instituta, prima omnium in Urbe monasticam vitam amplexata est, Coenobium Sanctorum Bonifacii & Alexii primo conditum fuisse, haud aegre conjicerem. Marcellae siquidem domum in colle Aventino fuisse, testis est D. Hieronymus in Ep. 48. editionis Maurinae alias 154. in qua Desiderio rationem afferens, quamobrem opera sua non transmittat, inquit: *Opusculorum meorum, quia plurima evolaverunt de nidulo suo .... nihil misi, ne eadem forsitan mitterem, quae habebas .... quod si exemplaria libuerit mutuare, vel a Sancta Marcella quae manet in Aventino, vel a Lot temporis nostri Dominione, viro sapientissimo, accipere poteris*. Habitabat igitur in Aventino Marcella, unde facilis & pronus pateret aditus ad *Divi Pauli basilicam*. Nam, capta a Gothis Urbe, Marcellae quoque domum barbari hostes invaserunt, illamque cum Principia Virgine ejusdem filia ad *Beati Pauli basilicam* abstraxerunt, ut narrat idem Hieronymus in Ep. 96. alias 16. ad Principiam Virginem, Urbis excidium sic describens:

Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet, aut posset lacrymis aequare dolorem?

Urbs

Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos;
Plurima perque vias ſparguntur inertia paſſim
Corpora, perque domos; & plurima mortis imago.

Quum interim, ut in tanta confuſione rerum, Marcellae quoque domum cruentus victor ingreditur . . . . . intrepido vultu excepiſſe dicitur introgreſſos; quumque poſceretur aurum, & defoſſas opes vili excuſaret tunica, non tamen fecit fidem voluntariae paupertatis. Caeſam fuſtibus flagelliſque ajunt non ſenſiſſe tormenta: ſed hoc lacrymis, hoc pedibus eorum proſtratam egiſſe, ne te a ſuo conſortio ſepararent, ne ſuſtineret adoleſcentia, quod ſenilis aetas timere non poterat. Chriſtus dura corda mollivit, & inter cruentos gladios invenit locum pietas; quumque & illam & te ad BEATI APOSTOLI PAULI BASILICAM *barbari deduxiſſent, ut vel ſalutem vobis oſtenderent vel ſepulchrum; in tantam laetitiam dicitur erupiſſe, ut gratias ageret Deo, quod te integram ſibi reſervaſſet, quod pauperem illam non feciſſet captivitas, ſed inveniſſet &c.*

Longiuſculum hocce teſtimonium totum recitare lubuit, ne tam eleganti Urbis excidii deſcriptione lectorem fraudarem. Sed ut ad ſcopum redeam, hinc liquet, Marcellam & Principiam Virginem ejuſdem filiam a barbaris ad *Beati Apoſtoli Pauli baſilicam* abductas eſſe: quod ſane argumento eſt, ex aedibus Marcellae ad hanc baſilicam, pronam facilemque viam patuiſſe.

At via vetus Conſularis, per quam olim Romani ex Aventino gradiebantur ad portam Hoſtienſem, & inde ad baſilicam S. Pauli, ſub Coenobio noſtro partim ſepulta jacet, ut ipſe ego teſtis eſſe poſſum, qui

anno

anno proxime praeterito, quum novi aedificii fundamenta jacerentur, non ſine magna animi voluptate eamdem vidi, immanibus adhuc ſtratam ſilicibus, ſub ea ſoli planitie, quae nunc eſt, ad octo palmos profundam, ab Auſtro ad Boream porrectam, & inter utrumque Templum S. Alexii & S. Sabinae, ideſt, ante hujus portam principem, quae reſpicit Occaſum, progredientem a latere Boreali, ab altero autem verſus Auſtrum vergentem, & ſub ipſa via ſepultam, quae nunc per montis declivitatem ducit ad portam S. Pauli nuncupatam.

Si Marcellae igitur domus fuit in Aventino, prope viam, qua pronus eſſet deſcenſus ad baſilicam S. Pauli; jam facile quiſque conjiciet, Marcellae domum proximam fuiſſe Coenobio noſtro, quod deinceps ibidem viae illi ſuperſtructum eſt.

Nunc vero, in aedibus Euphemiani Coenobium iſtud jam a ſaeculo quinto conditum, probat vetuſtiſſimum exemplum Donationis ejuſdem, quod hactenus ineditum, mox exhibebimus. In hoc itaque monumento coram Silveſtro Papa II. publica auctoritate recognito legitur, Euphemianum Eccleſiae S. Bonifacii Martyris obtuliſſe, ac dono dediſſe geminum palatium, quod ſui juris erat in ſummitate collis Aventini: „ Ego Euphemianus pro amore Omnipotentis Dei & dilectiſſimi filii noſtri Alexii . . . . dono tibi, Beate Bonifaci Martyr Chriſti . . . . palatium meum aeſtivale, quod eſt prope horrea publica in extrema parte montis Aventini juxta veſtram Eccleſiam, & palatium meum hyemale in eodem monte Aventino ante veſtram Eccleſiam &c. „ Niſi ergo fidem omnem huic Dona-

Donationi abrogare velimus, facile quiſque conjicere poteſt, palatium iſtud in ſpeciem quamdam coenobii jam tum commutatum fuiſſe, quod Sacerdotes incolerent, quorum cura erat, in Templo S. Bonifacii Martyris Divinis vacare. Sed quoniam haec omnia ab ejuſmodi oblationis veritate pendent, en antiquiſſimum ejuſdem Donationis Euphemiani monumentum, quod mihi Archivi noſtri vetuſtiora ſcripta evolventi incidit in manus, dignum ſane, qualecunque tandem eſt, quod e tenebris in lucem publicam eruatur.

In Nomine Domini Dei Salvatoris Jeſu Chriſti. Anno, Deo propitio, Pontificatus Domini noſtri Silveſtri Summi Pontificis, & Univerſalis Secundi PP. in Sacratiſſima .... Petri Apoſtoli tertio, Indictione XV. menſe Martio die octava. Nulla rerum a fideli niſi ſola Omnipotentis Dei veritas obv........ quem juſtis dinoſcitur Conſtat hec brevis memoratoria facta futuris temporibus .... andas, hujus rei veritas, & ea, que a diſcretis & probis viris ſanctis eccleſiis conceſſa, dimiſſa ſunt, oblivioni eradantur. Ideoque ego Bene ..... Scriniarius Sancte Romane Eccleſie rogatu Domini Johannis Abbatis venerabilis Monaſterii Sanctorum Bonifacii Martyris Chriſti & Alexii Confeſſoris, quod ponitur in Abentinum loco, qui dicitur Balcerna, coram preſentiam Domini noſtri Silveſtri Pontificis, & totius Romane Curie, & Johannes Gloſa urbis me Prefectus, qui vocatur de Benedicta dices, hac nobiliores homines nos Judex Maximinus Eminentiſſimus Conſulus, Stephanus ejuſdemque filio, & alio Stephano, qui vocatur de Inſ. .... Creſentius ſu...aniculo, Leo Calbo, Creſentius fide-

fidelis ejusdem Prefecto, Johanni de Dona, Benedictus de Benefact. , Dominico Priore, Crescentius de Polla, C..spo de Formello, Petrus de Cesari, Farulso filio Ricardo, Ildibrando, Leo Sacellarius, ceterisque aliis. Qualiter prephatus Dominus Johannes Abbas detulit thomum carticinium jam fere consumptum Silvestri, Prefecti, Judices, & omnibus istis viris de Donatione, quam Eufumianus quondam urbis Rom. .... Prefectus, & venerabilis Sancti Christi Confessoris Alexii genitor, in predicta Ecclesia Sancti Bonifatii obtulit, sicut inferius denotabitur, ut, quod ex eo possumus, ne pe.......... pereat, ad posterorum memoriam reducere curavi: cujus materia talis est:

Ego Eufumianus pro amore Omnipotentis Dei & dilectissimi filii nostri Alexii ro or dono bi, eate nifacii yr Christi , tuisque vitoribus dem .... entium , & us turum, ideſt, palatium eum ſtivale eſt orrea pu ca in extrema parte predicti montis ntini juxta veſtram Eccleſiam, & palatium eum jemale eodem montem ventinum ante veſtram Eccleſiam cum lonis nabus enſ. ſive redditus .... a nes ab uno atere viam publicam, que venit porta Hoſtienſe, & exinde ſque in ſeptem viis, & exinde ſupra circum aximo, ſque nſulam Grecorum , inde per Mamoratam, & uſque in predictam porta Oſtienſe; necnon no bi cluſuram am cum arboribus & ortuis, poſitam portam dictam manu dextera latere ros urbis Rome o fluvius, a tertio atere rivus deſcendit per dimidium porticum ad fluvium, a IIII. atere viam per orti-

orticum redeunte pla porta no bis totam meam hereditatem, quam beo extra eandem o.tam, & que vocatur Caſtan ola ſive Gorgoni, a via ſtienſi, & uſque in am Appiam; & dono obis fundum Ciminuli oſitum ppie porta, ap mo rivus de Pilliotti, ſecundo uſ ati tertio rivus de Bivario, & tam hereditatem habeo in Centum.......... tam hereditatem ... am de Centumcellis extra portam Lateranenſem, & aliam hereditatem am poſitam in Squizanellum, ubi modo hedificare cepi. Iter no vobis civitatem, que vocatur Fun s, & civitatem, que vocatur Terracina, atque civitatem, que vocatur Peneſtrina, atque Caſtell....... Nave, & civitatem Hoſtienſem.

Hec & alia quamplura, quam minime legere non potuimus, eidem Eccleſie pro amore dilectiſſimi filii ſui Sancti Chriſti Confeſſoris Alexii, ubi ejus SacratiſſimumCorpus requieſcere, ... Et quia predictum thomum jam ceperat ad poſteros decurrere, ſumma cum diligentia decerptis coram preſentiam predicti Domini Silveſtri PP. & hunc Prefectum, atque Judices, & omnibus iſtis viris, ut melius potui, aſcriptioni recomendavi, ne lapſu tem....... pereat.

Ego Benedictus Scriniarius Sancte Romane Eccleſie, ſicut inveni in thomo carticineo jam fere conſumptum, ſcriptum a quondam Johanne Scriniario Sancte Romane Eccleſie, ſic in hanc cartam exemplavi.

Ego Villelmus Medicus, Dei gratia Sacri Romani Imperii Scriniarius, ſicut inveni in publico inſtrumento, per manus cujuſdam Benedicti S. Romane Eccleſie Scriniarii confecto, nichil addens vel minuens, ita fideliter in hanc cartam exemplavi, & ſcripſi.

CAPUT V.

Euphemiani Donationis Examen.

SI quis ex me quaerat de antiquiſſimi hujuſce monumenti veritate quid ſentiam, is primum ſibi perſuaſum habeat, me non ita quidem animo eſſe comparatum, ut propter communem quamdam, Graeci quam vocant φιλαύτιαν, quicquid ad rem noſtram pertinere videatur, id ſtatim amplecti, ac temere defendere velim. Etſi enim quae hujus loci, quaeque Religioſae Familiae, cui nomen dedi, vel honorem vel commodum augent, pergrata mihi ſint; tamen quaque re cariorem veritatem praeferendam arbitror: deinde, ſi rem ipſam nulla praejudicata opinione perpendere velit, neque ex eorum numero ſit, qui tum demum ſcire aliquid ſibi videntur, quum antiquitatis auctoritatem omnem convellant, ſic mecum exiſtimabit, permulta eſſe, quae in utramque partem ita diſputari poſſunt, ut ejuſdem monumenti veritas neque certo affirmari, neque omnino repudiari poſſit. Ac mihi quidem monumentum illud ſemel atque iterum legenti, ac diligentiſſime perpendenti, duo occurrunt, & Donationis recognitio ſeu confirmatio, & Euphemiani ipſa Donatio; de prima quidem haud ambigendum puto.

Etenim quis non videt ſcribendi rationem temporibus illis maxime convenire? Exſtat placitum Romae habitum ſub eodem Silveſtro Papa II. coram Ottone III. Imperatore, quo Hugoni Abbati Farfenſi cella Minionis adjudicatur; quodque Doctiſſimus Mabillonius

lonius ex Farfensi Chartario eduxit,&Clarissimus Muratorius refert Rer. Ital. t.2. part. 2. sic incipiens : *In Nomine Domini Dei , & Salvatoris nostri Jesu Christi. Anno , Deo propitio , Pontificatus Domini nostri Silvestri Summi Pontificis , & Universalis Secundi Papae , in Sacratissima Sede Beati Petri Apostoli primo .... Indictione XIII. mense Decembris die secunda*. Haec formula , si cum nostra conferatur , eadem omnino esse apparebit .

Quid quod consonat annus, consonat Indictio? Nam, quemadmodum hic annus primus Pontificatus Silvestri Papae II. congruit cum Indictione XIII. sic ibi annus tertius ejusdem Pontificatus respondet Indictioni XV. qui ad A. Domini 1002. referendus videtur.

Consonat vocabulum *MEMORATORIA*,quod utrobique reperitur, nempe in placito Farfensi: *unde pro futura memoria ..... hanc brevem MEMORATORIAM praedictus Dominus ..... mihi scribere praecepit*; in nostro autem:*constat haec brevis MEMORATORIA facta futuris temporibus* . Nec quidquam officit vox Graeca *Balcerna*; satis enim notum est in Historia medii aevi, ex Graecorum consuetudine Graecanicas dictiones passim usurpatas fuisse , potissimum saeculo decimo & undecimo. *Balcerna* autem seu *Blancherna* dictus esse videtur hic locus in Aventino ad similitudinem loci in urbe Constantinopoli , quem *Blachernas* etiam ante instauratum a Constantino Magno Byzantium appellabant ; unde *palatium Blachernarum , aedes Blacherniana Deiparae* , de quibus crebra mentio occurrit apud Scriptores Byzantinos, & fuse agitur in Constantinopoli Christiana lib. 2. & 4.

Con-

Consonat Praefectus Urbis utrobique appellatus nomine Joannis; nam in Farfensi hae sunt subscriptiones: *Otto Romanorum Imperator, Leo Sanctae Ravennatis Ecclesiae Arch. Arnolfus...... Gaudentius..... Johannes Praefectus*, qui Urbis Praefecturam gesserat etiam praecedenti anno, ut colligitur ex ejusdem subscriptione ad *Judicatum*, in causa Hugonis Abbatis Farfensis Romae habitum coram Gregorio Papa V. & Ottone III. Imper. A.Domini 998. quod superius laudati Mabillonius & Muratorius (1) pariter evulgarunt, ubi subscriptus legitur *Johannes Praefectus, Comes Palatii, atque Dativus Judex*. Hic idem itaque Joannes Praefecturam gerebat A. Domini 1002. ideft, anno tertio Pontificatus Silvestri Papae II. ideoque in exemplari nostro legitur *Johannes Glosa urbis Romae Praefectus, qui vocatur de Benedicta*, forte filius Comitis Benedicti, cui Joannes Papa an. 986. uxorem dederat Theodorandam filiam Crescentii a Caballo Marmoreo, ut habetur in opusculo inscripto: *Relatio de diminutione recentiori Monasterii Farfensis* apud Muratorium (2), ubi haec narrantur: *Johannes igitur Papa, qui appellatus est Major, ingressus Papaticum, satis exaltavit nepotem suum nomine Benedictum; deditque ei Theodorandam uxorem, satis nobilem filiam Crescentii, qui vocabatur a Caballo Marmoreo... Praedicti autem Comitis Benedicti fuerunt filii Johannes & Crescentius*. Si itaque hic Joannes, filius Comitis Benedicti, ipse est qui Urbis Praefecturam gerebat, quum nostrae Donationis autographum coram Silvestro Pontifice

(1) Lud. Murat. in notis ad Chron. Farfen. Rer. Ital. to.2. p.2. pag.508.

(2) Ludov. Murator. ibidem pag. 550.

tifice publice recognosceretur, jam apparet, cur ibidem appelletur, *Joannes Glosa urbis Romae Praefectus, qui vocatur de Benedicta*: atque hinc suppleri poterit series Praefectorum Urbis apud Contelorium (3), qui lacunam reliquit ab A. Domini 965. usque ad A. Domini 1003.

Nec silentio praetereunda videtur filia hujus Joannis Urbis Praefecti, quae ad salutem a Sancto Adalberto Pragensi mire revocata est, quum ille monasticam vitam ageret in Coenobio nostro SS. Bonifacii & Alexii, ut habetur in Actis ejusdem Sancti Adalberti a monacho coaevo conscriptis, atque ex codice ms. Pragensi editis ab Henschenio & Papebrochio ad diem 23. Aprilis, quorum cap. 3. n. 17. de S. Adalberto legitur: *qualiter cujusdam JOHANNIS filiam, qui nunc PRAEFECTUS URBIS esse dignoscitur, atrocissimus febrium dolor vexare cepit: quam quum homo Dei* (Adalbertus) *sacratissima sua manu tangeret, omnis languor corporis ejus imperio abscessit*.

Consonant quoque munera & vocabula *Ducis* & *Consulis Eminentissimi*, iis temporibus usurpata frequentius; sicut enim in apographo nostro legitur interfuisse *Maximinus Eminentissimus Consulus*, ita in supramemorato opusculo Abbatis Hugonis occurrunt A. Domini 859. sub Nicolao Papa I. *Leo Eminentissimus Consul & Dux, & Anastasia nobilis femina, uxor ejus*, A. Domini 911. sub Anastasio Papa III. *Johannes Eminentissimus Consul & Dux*, A. Domini 943. sub Martino Papa II. *intra domum Eminentissimi Viri, & Gloriosi Ducis Benedicti*, A. Domini 978. sub Benedicto Papa

(3) Felix Contelorius de Praefecto Urbis edit. Rom. 1631. cap. ult. pag. 76.

pa VII. *Petrus Eminentissimus Consul & Dux*, aliaque his simillima passim obvia apud Historicos medii aevi, quae hic repetere supervacaneum est. Satis superque enim notum arbitror, Romanos ea tempestate consuevisse, quot annis ex nobilium coetu binos Consules creare, qui ad vetusti Consulatus exemplar summae rerum praeessent, quique cum Urbis Praefecto, Populo jus dicerent: ex Plebe vero Decuriones, qui in consiliis & deliberationibus, Senatus vices gererent, ut prae aliis legere est apud Flavium Blondum Historiarum lib. 2. decade 2. Postmodum vero Decurionum loco restituti sunt Tribuni Plebis, qui cum Urbis Praefecto & Consulibus medio aevo Urbem rexisse feruntur apud Sigonium (4).

Judices vero publicis actis intererant una cum nobilioribus hominibus, cujusmodi in nostra charta Donationis memorantur *Stephanus ejusdemque filius, & alter Stephanus, qui vocatur de Insula*, forte, quod moraretur in Insula Tyberis, vel ubi tunc vocabatur Insula Graecorum: *Crescentius sub Janiculo*, scilicet, cujus aedes erant sub colle Janiculo, hoc fortasse nomine appellatus, ut ab alio Crescentio distingueretur, quem supra vidimus nuncupatum a *Caballo Marmoreo*, quemque memoratum legimus in Actis Concilii Romani habiti A.D. 963. quum inique depositus est Joannes Papa XII. eidemque suffectus Pseudo-Pontifex Leo VIII. Plures namque & celeberrimas tum exstitisse Crescentiorum familias, is tantum ignorat, qui Historiam medii aevi plane ignorat.

Consonant officia Scriniarii, Sacellarii &c. aliaque his

(4) Carolus Sigonius ad Annum Domini 928.

his similia; quippe Judicatum, de quo supra loquuti sumus, sub Gregorio Papa V. An. Domini 998. sic absolvitur: *propter hoc supradicti Judices tradiderunt mihi Benedicto Scriniario S. R. E. .... Ropertus S. R. E. OBLATIONARIUS interfui ..... Leo Domini gratia ARCARIUS S. Ap. Sedis &c.* Benedictus autem S.R.E.Scriniarius deinceps etiam Anno Domini 1015. chartam refutationis quarumdam terrarum monasterii Farfensis coram Benedicto Papa VIII. scripsisse legitur in Chronico laudato: *Ego Benedictus Scriniarius S. R. E. qui supra, Scriptor hujus chartae factae complevi, & absolvi.*

Denique consonant ipsa ferme nomina testium, qui interfuerant, ut *Leo Calbo*, legendus forte, *Leo Arcarius*, qui supra: *Crispus de Formello*, sic forsan vocatus, quod propriam domum haberet in vico Formello; memorat enim Chronicon Farfense ecclesiam Urbis appellatam Sanctae Mariae in Formello: *Johannes de Dona* seu de Donadeo; siquidem Comitis Donadei meminerunt excerpta Archivi Sublacensis a Muratorio (5) evulgata, in quibus ad An.Domini 1036. sub Benedicto Papa IX. refertur *Dominus Donadeus nobilis filius, viro Domino Johanni inclyto Comes, seu Johannes filius de suprascripto Johanne*. Hujus Donadei uxor fuisse videtur Comitissa Domna Aemilia, quae dehinc partem suam castri Sancti Angeli Humberto Abbati Sublacensi obtulisse, ac dono dedisse ibidem traditur An. Domini 1054. sub Leone Papa IX. *Domna Imilia nobilissima Comitissa, olim conjux Domni Donadei, habitatrix Palestrinae, donat monasterio Sublacensi, & Hum-*

 berto

(5) Lud. Murator. antiq. medii aevi to. 5. dissert. 68. pag. 769.

berto Abbati ſuam portionem de caſtello, quod vocatur Sancto Angelo, *An. IV. Leonis Papae IX. die prima Decembris*, *Indictione VII.*

At enim non conſonat perſona *Scriniarii S. R. E.* qui utramque chartam, Farſenſem ſcilicet & noſtram, ſub eodem Pontifice Silveſtro Papa II. rogatus ſcripſit, & ſubſcripſit; in noſtra ſiquidem legitur: *Ego Benedictus Scriniarius S. R. E. ſicut inveni in tomo carticineo jam fere conſumpto &c. ſic in hanc chartam exemplavi*; in Farſenſi vero habetur: *Ego Petrus Scriniarius S. R. E. qui & ſcriptor hujus chartulae ſubſcriptiones ſupraſcriptas complevi & abſolvi*: quaſi vero non ea quoque aetate S. R. E. Scriniarii ſeu Tabelliones fuerint ſane multi. Scriniarii certe munere fungebatur Benedictus noſter An. Domini 998. ſub Gregorio V. Silveſtri II. Papae deceſſore: fungebatur itidem An. Domini 1015. ſub Benedicto Papa VIII. ejuſdem Silveſtri ſucceſſore, ut paullo ſuperius oſtendimus. Quidni ergo idem munus non exercuerit ſub eodem Silveſtro Papa II. tametſi placito Farfenſi non Benedictus noſter, ſed alter Petrus S.R.E. Scriniarius ſubſcripſerit?

Haec ea ſunt, quae me in eam opinionem adducunt, ut commentariolum illud antiquiſſimum, quo Donatio Euphemiani cognoſcitur atque comprobatur, verum ac germanum eſſe putem. Quid vero Donatio ipſa? Fateor equidem (quid enim diſſimulem?), eſſe permulta, quae me ſummopere conturbant, atque ab illius veritate vindicanda deterrent: quae quidem omnia quum in oculos cujuſque incidant, qui non ſit in hujuſmodi rerum cognitione plane hoſpes & peregrinus, malo ſilentio praeterire, quam invito animo defen-

defendere. Duo tamen afferam, quae forte quempiam de ejusdem Donationis veritate haud ita pessime existimare faciant. Primum quidem illud est, tot tantaque praedia Monasterium nostrum possedisse ex illis ipsis, quae in Euphemiani Donatione memorantur (quemadmodum inferius ex Diplomate (6) Ottonis III. Imperatoris, & ex Litteris (7) Honorii III. Romani Pontificis, aliisque permultis Tabularii nostri monumentis nondum editis evincemus), ut immensa illa Euphemiani Donatio non omnino incredibilis videri possit; cujus rei argumento est Epigramma antiquissimum inscriptum lapidi, quod adhuc in aedibus nostris legitur:

DIVES
INHACVR
BE GEMMIS AV
ROQ: MICANTI AGRIS
INNUMERIS HEC ERAT ECLE
SIA:.SED QUOD MULTOTIENS CON
TINGIT FRAUDE MALIGNI.HEV
NUNC OPPRIMITUR HÆC PAV
PERTATE GRAVATA

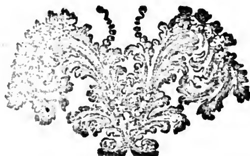
Alterum quod timorem alicui injicere videbitur, ne omnino audeat falsitatis arguere Donationem ipsam, maximus ille est atque augustus Pontificis Romani, Praefecti Urbis, Consulum, aliorumque virorum nobilissimorum consessus. An ii omnes vel ita ex men-

(6) Diploma Ottonis III. & monumenta reliqua vide in appendice.

(7) Litteras Apostolicas Honorii Papae III. vide infra Cap. XIV.

do compositi, ut alios in fraudem inducere vellent, aut ita rerum ignari fuerunt, ut se ipsos in fraudem induci finerent? Detur igitur mihi haec venia, ut ne judicium proferam, sed antiquitatis auctoritatem tacitus reverear.

Ceterum, utut se res habeat, illud minime dubitandum est, Euphemiani saltem quae dicebantur aedes ab vetustissimis usque temporibus Coenobio nostro fuisse addictas; quum earumdem possessionem non modo Honorius Papa III. sed longius ante Otto III. Imperator ratam habuerint, ut ex utroque eorum Diplomate facile intelligi potest. Quare illud demum consequens est, quod principio posuimus, ex ipsis Euphemiani aedibus constructum fuisse Coenobium, quod inhabitarent Sacerdotes, qui suam in eo Templo divinis rebus operam darent. Jam vero consequentibus saeculis quis hujus Templi status fuerit expendamus.

CA-

CAPUT VI.

Templi & Coenobii ſtatus ſaeculo VIII.

TEmplum S. Bonifacii Martyris vel exeunte tertio vel quarto ineunte ſaeculo fuiſſe exaedificatum, non ante quintum autem glorioſo S. Alexii nomine auctum, oſtendi ſuperius (1) ex eorumdem Actis Sanctorum; ſed & illud commonſtravi, cum in vita Sixti Papae III. tum a D. Gregorio Magno perhonorificam ejuſdem Templi mentionem factam fuiſſe, ut nihil modo reliquum eſſe videatur, niſi ut diligenter inquiramus, quis conſequutis inde temporibus fuerit ejuſdem Templi ſtatus. Ego vero apud Anaſtaſium legi, VIII. ſaeculo praeſtantiore Diaconiae titulo fuiſſe condecoratum (2). Anaſtaſius enim, vel quicunque tandem ille fuerit rerum a Leone Papa III. geſtarum Scriptor, largitiones & donaria enumerans, hoc eſt, indumenta & vaſa ſacra, quae Beatiſſimus is Pontifex diverſis Urbis eccleſiis elargitus fuerat, *Diaconiae S. Bonifacii* veſtem Tyriam, & coronam argenteam pondo librarum ſeptem obtuliſſe refert: *In eccleſia S. Pancratii veſtem Tyria habentem hiſtoriam Aſcenſionis Domini, ſeu & in Sancta Maria ad Martyres fecit veſtem Tyria ut ſupra .... IN DIACONIA SANCTI BONIFACII ut ſupra .... IN DIACONIA S.* BONIFACII *ſimiliter fecit coronam penſan. libras ſeptem*. His ſimilia ſcribit Auctor Anonymus in

(1) Cap.II.p.11.& III. p.20. & 21.

(2) Anaſtaſ. Bibliothecar. in vita Leonis Papae III. cum notis Blanchini num. 379. & 404.

in Opere satis erudito de antiquis Urbis ecclesiis, quod ms. servatur in bibliotheca Vallicelliana, codice signato G. 36. hujus enim pagina 4. & 18. narratur, Templum S. Alexii per plures annos Diaconiam fuisse sub nomine praesertim S. Bonifacii, ibique Leonem Papam III. obtulisse pretiosam vestem, & lampadem argenteam pondo librarum septem. Adstipulatur Catalogus veterum Diaconiarum, quem exhibet Carolus du Fresne du Cange in Glossario mediae & infimae Latinitatis (3), inter quas recensetur etiam Diaconia S. Bonifacii. At enim Petrus Mallius (4) describens Diaconias, quas numero XVIII. comprehenderat Cencius Camerarius, Ecclesiam SS. Bonifacii & Alexii in earum numero non recenset, sed eamdem collocat inter viginti celebres antiquasque Urbis Abbatias: quod mirari desinet, qui animadvertat, longe ante saeculum XIII. quo Mallius scribebat, Diaconiam in Abbatiam fuisse commutatam, nostramque Ecclesiam insigne Basilicae nomen obtinuisse: quod erit nobis deinceps ostendendum (5).

Hic autem, antequam Alexianae Diaconiae conditionem perpendamus, non abs re, ut arbitror, erit, aliquid de veterum Diaconiarum more atque instituto eloqui.

Diaconiae itaque loca dicebantur, in quibus per Diaconos *Regionarios* pauperes, peregrini, viduae, & pupilli propriae regionis sustentabantur; cujusmodi hospitales domus Romae erant in singulis regionibus ecclesiasticis, quae a septem Diaconis ab initio regeban-

(3) Du Cange Gloss. med. & inf. Latin. voce *Diaconia*.

(4) Apud Mabillon. Museum Italicum tom. 2.

(5) Cap. VII. & VIII.

bantur, ut refert Sozomenus (6): *apud Romanos Diaconi non plures sunt hactenus quam septem, instar eorum, qui ab Apostolis primum ordinati sunt; apud alios vero haudquaquam definitus est numerus.* Idipsum probat Ludovicus (7) Thomasinus ex Epistola Cornelii Papae apud Eusebium, qua in re, inquit „ Apostolos haud dubio sequuta est Romana Ecclesia, qui Diaconis tantum septem manus imposuere; ceterae Ecclesiae in eo tenendo numero minus fuere constantes „. At vero Mabillonius ad laudata Sozomeni verba (8) observat, septem quidem fuisse Diaconos Romanos, qui Regionarii appellarentur, quique singuli in sibi commissa regione amplissimam jurisdictionem exercerent; sed longe majorem fuisse numerum Diaconorum pro numero Diaconiarum, quae hoc titulo insignes erant, quaeque componebantur & ex nosocomiis seu diversoriis, ubi pauperes, & peregrini, aliique egentes ecclesiastica misericordia alebantur, & ex ecclesia cuilibet ipsorum adjuncta, cui praeerat Pater Diaconiae memoratus in Ordine Romano (9), qui temporalium rerum curam habebat sub Diacono Regionario, & Dispensator etiam vocabatur (10): *sed Dispensator, qui pro tempore fuit in eadem venerabili Diaconia, pro remissione peccatorum nostrorum, omnes Diaconitas & pauperes Christi, qui ibidem conveniunt, Kyrie eleison exclamare studeant*. Hujusmodi Dispensatores, Economi, & Ministri redditum egenis distribuendorum, plerumque ex Diaconorum & Clericorum ordine asci-

(6) Sozomenus Histor. Eccles. lib.5. Cap.XV.

(7) Thomasinus vet. & nova Eccles. Disciplina par.1.lib.XI.c.29.§.V.

(8) Commentar. in Ordinem Romanum pag. XVI. Musei Italici to. 2.

(9) Apud Mabillon. ibidem.

(10) Diurn.Rom.cap.7. tit.17.

ascisci consueverunt, sed aliquando etiam ex saecularibus, qualis fuit Dux ille Eusthatius, cujus marmoream inscriptionem post Turrigium (11) referunt Muratorius (12), Crescimbenus (13), aliique, & nos ipsi hic exhibemus.

HAEC . TIBI . PRÆCLARA . VIR
GO. COELESTIS . REGINA . SANCTA . SV
PEREXALTAT . ET . GLORIOSA . DO
MINA . MEA . DEI . GENITRIX . MARIA
DE . TVA . TIBI . OFFERO . DONA . EGO
HVMILLIMVS . SERVVLVS . TVVS
EVSTHATIVS . IMMERITVS . DVX .
QVEM . TIBI . DESERVIRE . ET . HVIC .
SANCTAE . TVAE . DIACONIAE . DISPENSA
TOREM . EFFICI . IVSISTI . TRADENS
DE . PROPRIIS . MEIS . FACVLTATI
BVS.IN. VSVS. ISTIVS.SANCTAE. DIAC. PRO
SVSTENTATIONE . XPI . PAVPERVM .
ET. OMNIVM . HIC . DESERVIENTI
VM . DIACONITARVM . OB . MEORVM .
VENIAM . DELICTORVM .

Liquet ergo, Eusthatium Ducem, qui sane ex ordine Clericorum non erat, constitutum fuisse Dispensatorem Diaconiae hujus, quam de suo ipse locupletavit ad sustentandos pauperes non modo, sed Diaconitas etiam seu ministros Diaconiae famulantes, qui hoc loco a pauperibus distinguuntur: ex quo emendandum arbi-

(11) Turrigius de Cryptis Vatic.
(12) Lud. Murat. antiq. med. aevi diss. LXI.
(13) Crescimb. Hist. S. Mariae in Cosmedin.

arbitror du Cangium, qui vocem *Diaconites*, *pauperes*, *qui in Diaconiis alebantur*, minus recte interpretatus est: quod jam advertit Muratorius (14). Deinde autem non ipsae domus hospitales Diaconiae nuncupatae sunt, sed praesertim, quae ipsis adjunctae erant ecclesiae; nam hospitalitas ubi admodum refrixit, aedesque corruerunt, haesit Diaconiae nomen in ipsis sacellis, oratoriis seu ecclesiis, de quibus du Cangius (15) contendit Anastasium loqui, quum ait: *vel Tyria stauracina*, *vestes*, *coronas*, *seu pharos*, & alia hujusmodi Diaconiis elargitos Summos Pontifices. Huic sententiae assentitur Doctissimus saepe laudatus Muratorius in antiquitatibus medii aevi dicens: „ quoties „ apud Anastasium in vitis Pontificum Romanorum, „ Diaconiae mentio occurrit, continuo intellige id ge„ nus ecclesias, unde pauperes, aut peregrini &c. Chri„ stianae liberalitatis fructus recipiebant „. Quum itaque in *Diaconia* SS. BONIFACII & ALEXII a Leone Papa III. oblatam vidimus *vestem Tyriam & coronam argenteam*, jam liquido apparet, Ecclesiam hanc unam fuisse ex iis Diaconiis, quorum Rectores Diaconi Regionarii, vel saltem Titulares & Diaconi Cardinales Urbis postea dicti sunt, ut prae aliis ostendit Muratorius dissert. 61. antiq. med. aevi: ubi & illud observandum est, quod in Bullis antiquis Romanorum Pontificum, quibus subscribunt Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales, Presbyteri tantum, idest, parrochialium ecclesiarum Rectores titulum suae ecclesiae praeseferunt, suisque in subscriptionibus indicant,

G non

(14) Murator. ant. med. aev. ut supra dissert. 37. & 61.

(15) Du Cange Gloss. med. & infim. Latin. voce *Diaconia*.

non vero Diaconi, ut jam pridem monuit Mabillonius oſtendens, Diaconias hujuſmodi deinceps, alias quidem in monachorum coenobia, alias in collegia clericorum converſas, quae *Tituli* Cardinalium dicebantur; tametſi, quando Cardinales Diaconi nomen ſuum ſubſcribendo addebant, a Tituli vocabulo abſtinerent, non ſecus ac Diaconi Regionarii, qui, omiſſa regione, ſolam eccleſiam exprimebant, aut quum nomen ſuum in Conciliis apponerent, ordinem regionum non ſervabant, ſed ſuae ordinationis.

Sed, ut ad rem noſtram aliquando revertamur, id certum eſt, Diaconiam SS. BONIFACII & ALEXII ſub Leone Papa III. fuiſſe; ideoque illud etiam conſequens eſſe videtur, ante hujus tempora ſeu ante ſaeculum VIII. eam inſtitutam fuiſſe; neque vero haud ſimile videri poſſe arbitror, poſt recentem ex hac vita tranſitum ſanctiſſimi viri, & celeberrimi apud Chriſtianos peregrini ALEXII, noſtris in aedibus Diaconiam ad excipiendos liberali hoſpitio advenas fuiſſe inſtitutam. Quis enim ignorat, priſcis illis vereque aureis Chriſtianae Reipublicae temporibus, hoc praeſertim in more Chriſtianos habuiſſe, ut hoſpitio peregrinos homines exciperent. Eſt apud Lucianum in Dialogo Peregrini impoſtor ille Protheus, qui ob multa admiſſa ſcelera exul a patria, dum Chriſtianam Religionem amplecti ſimulat, ut commeatus & cibaria a Chriſtianis carpat, horum una ſimul & liberalitatem collaudat, & nequitiam oſtendit ſuam. Sed eſſet profecto infinitum, ſi exemplis uti vellem, quibus commonſtrarem, patuiſſe ſemper Romanorum domos & eccleſias illuſtribus hoſpitibus, qui aliunde ejecti hunc portum paratum ſibi

ac

ac perfugium arbitrabantur. *Non enim Athanasius dumtaxat* (sunt verba Julii Papae in Epistola ad Episcopos Arianae factionis data A.D. 342. *& Marcellus Episcopi huc se contulerunt, ac secum injuste actum esse conquesti sunt, sed etiam complurimi alii Episcopi ex Thracia, Caelesiria, Phoenicia, & Palestina, & una Presbyteri non pauci, atque alii quidem Alexandria, & alii ex aliis partibus ad Synodum huc coactam accessere*: quibus omnibus, ut recte conjicit Doctissimus Praesul Nicolaus Antonellus (16), pro Romanorum & Romani Pontificis liberalitate, cibaria ceteraque ad victum necessaria suppeditabantur, quum fortunas eorum omnes in Oriente Ariani invasissent: quinimmo opinari licet, quum inde recesserint, commeatum quoque ad longum iter faciendum a Romanorum pietate accepisse.

Sed prae ceteris hic commemorare praestat plerosque Episcopos & sanctos viros, qui adversis rebus vexati, Romam peregre proficiscentes, in aedes Sanctorum BONIFACII & ALEXII confugerunt. Hoc hospitium habuit Sergius Damascenus Episcopus, qui a Saracenis e sua Sede ejectus, Romae a Benedicto Papa VII. benigne exceptus fuit „ quo auctore, factus „ est locus ille domicilium sanctorum virorum, illuc „ accedentium & proficiscentium „ ut inquit Baronius (17). Huc semel iterumque venit S. Adalbertus Episcopus Pragensis, qui Romam veniens S. Bonifacii Monasterium, ubi quinquennio manserat, iterum adiit (18). Huc etiam S. Gaudentius, ejusdem Adalberti

(16) Nicol. Antonell. differt. de Titulis quos S. Evaristus Romanis Presb. distribuit edit. Rom. 1725.

(17) Baron. Ann. Eccl. A.D. 977.

(18) Baron. ad An. 990. & Bolland. Acta SS. 23. Aprilis.

berti frater, S. Bonifacius Russorum Martyr, S. Anastasius Hungarus, SS. Benedictus & Joannes Martyres professi sunt, & Coenobium SS. BONIFACII & ALEXII incoluerunt, ut legere est apud Baronium, & nos ipsi infra ostendemus (19); nec praetermittendi sunt octo viri sanctitate insignes, uno eodemque tempore hoc Monasterium incolentes, scilicet, Gregorius, Nilus, Joannes, aliique, quos memorat Auctor coaevus in vita S. Adalberti (20), Graeci quatuor, ac totidem Latini, quorum illi perturbatum statum Orientalis Ecclesiae relinquentes ad Coenobium SS. BONIFACII & ALEXII convolarunt, ut ait idem annalium Parens, Coenobium S. ALEXII ceu Sanctorum Coloniam sic describens (21): „ erat plane „ locus ille Sanctorum Colonia, ubi qui his tempori„ bus floruere sanctitate viri celebres, habitarunt, ut „ non mirum, si adhuc iterum ad locum hunc Beato„ rum, quasi in terrestre caelum Adalbertus, postpo„ sitis tot tantisque in Germania, in Gallia, & in Ita„ lia monasteriis, tantummodo convolarit „.

Porro frequens hujusmodi Sanctorum & Antistitum peregrinorum ad Monasterium nostrum adventus, quo tempore etiam antiqua Diaconia, seu hospitum peregrinorum diversorium ibidem amplius non erat, sed illa in monachorum Coenobium commutata fuerat, non leve nobis argumentum est suspicandi, Diaconiam hanc SS. BONIFACII & ALEXII antiquitus institutam speciatim fuisse ad hospitio suscipiendos peregrinos, ut antea innuimus, non vero ad suppetias feren-
das

(19) Capite IX.
(20) Bolland. Acta Sanctorum ad diem 23. Aprilis.
(21) Baron. ad ann. 990. §. IV.

das viduis & pupillis, ut plures aliae Diaconiae in more habebant. Suſpicandi cauſſam praebet ipſa vita S. ALEXII Confeſſoris, qui illuſtrium orbis terrarum Eccleſiarum peregrinationem per ſeptemdecim annos quum ſuſcepiſſet, atque apud Edeſſam Syriae ignotus commoratus fuiſſet, tandem quum ſui nominis famam jam mirabiliter evulgatam ferre vir modeſtus non poſſet, inde diſcedens, atque iterum Romam veniens, a patre hoſpitio exceptus, & nemini notus, quum decem & ſeptem adhuc annos in paterna domo vixiſſet, ſanctiſſime obiit ſub Innocentio Primo Summo Pontifice. Ad illuſtrem hujuſce rei memoriam quid prohibet ſuſpicari, SANCTI ALEXII Diaconiam antiquitus longe ante Pontificatum Leonis III. fuiſſe inſtitutam ad excipiendos peregrinos, ad quam deinde totius orbis advenae confluerent, non modo ante ſaeculum VIII. quo Leo Papa III. in *Diaconia S. Bonifacii fecit veſtem Tyriam, & coronam penſan. libras ſeptem*, verum etiam ſaeculo X. quo, licet jam Diaconia in Coenobium commutata foret, nihilominus tot Sanctos Abbates & Epiſcopos hoſpitio accepit? Quid? Nonne ex antiquiſſima conſuetudine videmus quotidie, peregrinos omnes Germanos praeſertim, quotquot in Urbem, adveniunt, ad Templum S. ALEXII quaſi ſtipato agmine confluere, ut illius loci quaſi admonitu, eorum pietas commoveatur, atque ad Sanctiſſimi Hominis memoriam magis pie recolendam excitetur?

Sed quoniam de Baſilica & Coenobio, quae deinceps exſtructa fuerunt in Diaconia S. BONIFACII meminimus, ad haec nunc ſermo eſt convertendus.

C A-

CAPUT VII.

Templi ampliatio saeculo IX. ejusdemque descriptio.

QUae sub finem saeculi VIII. inter Diaconias recensebatur (1) Ecclesia S. ALEXII, eam nobiliore Basilicae titulo insignem lego temporibus Benedicti Papae VII. qui Pontificatum iniit A. D. 975. quique, ut refert Beatus Petrus Damiani in Epist. IX. ad Nicolaum Papam II. Sergio Damasceno Episcopo, quum Romam peregrinus venisset, *Basilicam Sanctorum Bonifacii & Alexii* tradidit, ut ibidem monasticam disciplinam restitueret: *Sergius Metropolita Damasci . . . . Romam peregrinus advenit; reperiensque DD. BONIFACII & ALEXII BASILICAM sacerdotalibus pene officiis destitutam, Benedictum Romanae Sedis Antistitem adiit; atque, ut sibi monasterialem ibi permitteret regulam constituere, precibus impetravit.* Nisi ergo illam velimus jam tum in Basilicae formam constructam, quum Leo III. *in Diaconia* (2) *S. Bonifacii fecit vestem Tyriam, & coronam pensan. libras septem* (quod fortassis a veritate minime abhorret, tametsi non eadem opinio Anastasii videatur, apud quem Basilicae, Diaconiae, Oratorii, Tituli, aliorumque aedificiorum nomina satis distincta observantur); illud saltem pro explorato habendum erit, ante Benedictum VII. Basilicae nomine insignem fuisse Ecclesiam hanc, & non improbabili conjectura saeculo IX. in Basilicae amplitudinem magnificentius exstructam atque instaura-

ra-

(1) Vide supra cap. VI. pag. 45. & 46. (2) Ibidem.

ratam: cujus quidem rei, quum nulla nobis ſuppetant veterum Scriptorum teſtimonia, & ne minimum quidem veſtigium in Tabulario noſtro appareat; id reliquum eſt, ut ex ipſis caementis & ſtructurae forma aedificii tempus eruere conemur; ſiquidem, ut ait Ciampinus (3) „ habent ſaxa, aera, lapides, & quaecunque vetuſta monumenta quodammodo voces „ ſuas, quibus non tam res geſtas majorum, quam „ & originem aetatemque ſuam bene advertentibus „ abſque litteris indicant.

Ad hujus autem aetatem facilius inveſtigandam, plurimum conducere arbitramur, veterum Baſilicarum formam, & noſtrae praeſertim deſcribere, atque ob oculos ponere; nam illico etiam manifeſtum fiet, quo jure Templum S. ALEXII Baſilicae nomine appellatum fuerit, & quam merito inter antiquas Romanas Baſilicas enumerandum ſit.

Baſilica a Graeca voce βασιλικὴ derivatur, quae Regiam denotat; unde Iſidorus Originum libro quinto ait: *Baſilicae prius vocabantur Regum habitacula, nunc autem ideo Baſilicae divina templa nominantur; quia ibi Regum omnium Deo cultus & ſacrificia offeruntur*: quo ſenſu quaevis eccleſia, Baſilica vocari poteſt.

At vero antiquae Romanorum Baſilicae, de quarum ſtructura ſatis egerunt Vitruvius (4), Palladius (5), Leo Albertus (6), aliique (7), ab initio aedificatae fuerunt, ut Populus in eis ad jus dicendum convenire poſſet: quarum omnium prima fuit Baſilica Portia anno ab Urbe

(3) Ciamp. Vet. Monument. par. 1. cap. 8. pag. 65.
(4) Vitruvius lib. 1. cap. 1.
(5) Andreas Palladius lib. 3. cap. 19.
(6) Leo Baptiſta Albertus lib. 7. cap. 14.
(7) Vincentius Schamozzi lib. 3. cap. 5.

Urbe condita 564. Consulibus Lucio Portio & Publio Claudio aedificata, ut ex Livio ostendit Nardinus (8); & hujusmodi erant Basilica Aemilia, cujus iconismum antiquo numismate expressum exhibet Spanhemius (9), & Basilica Sessoriana, quae nunc dicitur S. Crucis in Hierusalem, aliaeque, quas numero undecim recenset Publius Victor in primo Catalogo, & novemdecim in secundo, apud Panvinium in libro de Romana Republica. Singulae hae Basilicae ex observatis ibidem certis quibusdam architectonicis praeceptis distinguebantur, puta, cingebantur porticibus, immissis in stylobata columnis: medium spatium in utrumque latus per intercolumnia habebat liberum prospectum: locus, ubi tribunalia erant, qui tribunae iccirco nomen habuit, hemicycli formam retinebat, quem etiam absidem vocarunt: ante tribunal transversa navis erat, quae caussidica dicebatur; quia eo notarii & caussarum patroni conveniebant: porticus exteriores in usum servorum superaddebantur; aliaeque leges, & regulae observabantur, quas prae aliis expendit Ciampinus (10). Quia igitur prisci Fideles Basilicas ab Ethnicis jam erectas ab omni profanae superstitionis labe expiatas ad divinos usus accommodarunt, atque ad earum similitudinem insignia quaedam nova templa erexerunt; hinc factum est, ut plura ecclesiarum aedificia Basilicae formam retinuerint, atque iccirco Basilicae denominatae sint, in quarum numerum receptae sunt non modo Basilicae, quas describit idem Ciampinus in hi-

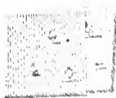
(8) Nardinus Rom. ant. lib. V. cap. 4.

(9) Ezechiel Spanhemius apud Ciampinum Veter. Monum. par. 1. cap. 1. pag. 7. edit. Rom. 1690.

(10) Ciamp. Vet. Monum. par. 1, cap. 1. ut supra.

TAB. III

Pag. 57

historica synopsi de Sacris Aedificiis a Constantino Magno constructis, sed & aliae nonnullae, quas ipse ibidem non recensuit, neque descripsit, utpote a Constantino Magno minime aedificatas. In harum igitur numero Basilica S. ALEXII jure ac merito habenda est, ut ex ipsius ichnographia, quam hic exhibemus, satis abunde patebit.

Jam vero Tabula III. Coenobium & Basilicam S. ALEXII, seu utriusque veterem ichnographiam repraesentat. Basilica *A* in tria deambulacra seu naves tunc quoque distinguebatur, ut juxta antiquum Ecclesiae morem, feminae seorsim a viris in templo convenirent, his sinistram, illis dexteram obtinentibus, ut testis est antiqua inscriptio, quam refert Severanus (11): IN PORTICV. QVANDO INTRAMVS. SINISTRA PARTE. VIRORVM. &c. & liber Pontificalis in vita Symmachi, qui *fecit Oratorium Sanctae Crucis a parte virorum*; & in vita Sergii: *hic fecit imaginem auream Beati Petri Apostoli, quae est in parte mulierum*. Porro hujus longitudo a liminibus usque ad arcum triumphalem palmorum est 154. 4. latitudo palm. 108. nempe mediae navis latitudo palm. 52. lateralium utraque palm. 28. Per quatuor inde gradus ascendebatur ad navim transversam, cujus longitudo est palm. 107. 9. exceptis binis Sacellis *C*, *D*, hinc inde ad illius extrema recentius constructis, altero ad Sacra recondenda Sanctorum Lipsana, quae ibi coluntur, altero ad aptius reponendam sacram pervetustam imaginem Beatae Mariae Virginis, quam ex Edessa

H Sy-

(11) Severanus de septem Urb. Eccles. apud Ciampin. Veter. Monument. par. 1. cap. 2. pag. 15.

Syriae huc asportasse fertur Sergius Damascenus Episcopus, qui illam in medio Ecclesiae locaverat, ubi ipse idem tumulari voluit, ac ubi marmoreum ejus epitaphium inferius (12) exponendum nostris usque diebus visebatur. Latitudo transversae navis palmorum adhuc est 45. 2. diameter absidis palm. 40. 10. semidiameter vero ad ipsam normalis palm. 21.9. ita ut area Basilicae eadem omnino fuerit, ac quae nunc visitur; quippe in nupera hujus instauratione facta ab Eminentissimo S. R. E. Cardinali Angelo Maria Quirino, nunquam sine laude nominando, longitudo & latitudo Basilicae haudquaquam immutatae sunt, sed tantum altitudo, quae palmorum sexdecim evectior facta est, additis parastatis columnisque structilibus, ad magnificos fornices novitur exstructos sustinendos, ut suo loco dicemus; quum antea hujusmodi Basilica nullo esset laqueari aut fornice ornata. In medio transversae navis etiam tum Ara maxima assurgebat, cui Ciborium superstructum fuerat, non quidem hoc elegans, quod nunc visitur summa arte elaboratum, quatuor columnis ex Carysteo sive viridi marmore incumbens, de quo inferius agemus, sed alterum rudioris formae, quam prorsus ignoramus: prope Ciborium descendebatur hinc inde in subterraneum Sacellum, quod Confessionem vocant, cujus ichnographiam exhibet Tab. VI. Sexdecim magnae columnae ex solido marmore, ut plurimum Numidico, Basilicae naves distinguebant, octo in singulas partes, quarum diameter palmorum 2. 9. altitudo palm. 20. & 21. usque ad epistylia, ordinis qua Corinthii, qua Jonici, qua compositi, undique confusi pro illius aetatis imperitia, cujusmodi multa conspicimus

(12) Capite VIII.

mus in pluribus aliis ejus temporis aedificiis, quae sibi minime constant. Videmus enim columnas ordinis Dorici alias Corinthiis, alias Jonicis basibus & capitulis junctas: id nemo mirabitur, qui secum animo reputaverit, labentibus jam cum Romano Imperio bonis artibus, atque excidentibus passim ex nobilissimis Romanorum aedificiis, columnis, basibus, & capitulis, haec a novis caementariis recollecta fuisse, & in novas fabricas, nulla architectonicae artis lege servata, cum aliis inconditis congesta: quae deinceps inordinate coagmentata sic erigebantur, ut unum eumdemque zophorum vel epistylium saepenumero suspicere contingat, qua elaboratissimum, qua nulla arte excisum verius, quam sculptum, quemadmodum prae aliis videre est in basilica S. Laurentii in agro Verano, ubi singulae fere bases, capitula, & columnae inter se discrepant. Basilicae pavimentum ex opere tessellato, variis marmoribus affabre elaboratum erat (13), cujus plurima vestigia nunc visuntur in navibus media & transversa. Ante faciem Templi, quae meridiem respicit, amplam porticum longitudine palmorum 110. latitudine palm. 28. 9. suffulciebant columnae sex, e solido pariter candidoque marmore constantes, sed diametri vix palm. 2. Hic antiquitus publice poenitentibus erat locus, ut palam crimina confitentes, veniam & preces exposcerent ab introeuntibus in Templum per unicam tantum, quae ibi patebat, portam principem, parastadis utrinque & hyperthyro marmoreis, musivo opere elaboratis munitam, altam palm. 21. latam

 pal-

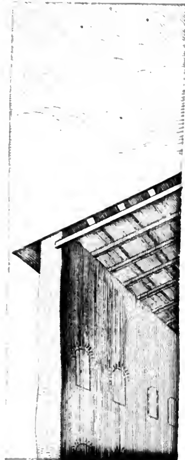
(13) Georgius Fabricius Romanar. antiquitat. lib. 2. cap. ult. pag. 237. edit. Basileae 1587. refert: *Templum S. Alexii in vico Aventino satis pulchrum, praesertim pavimento.*

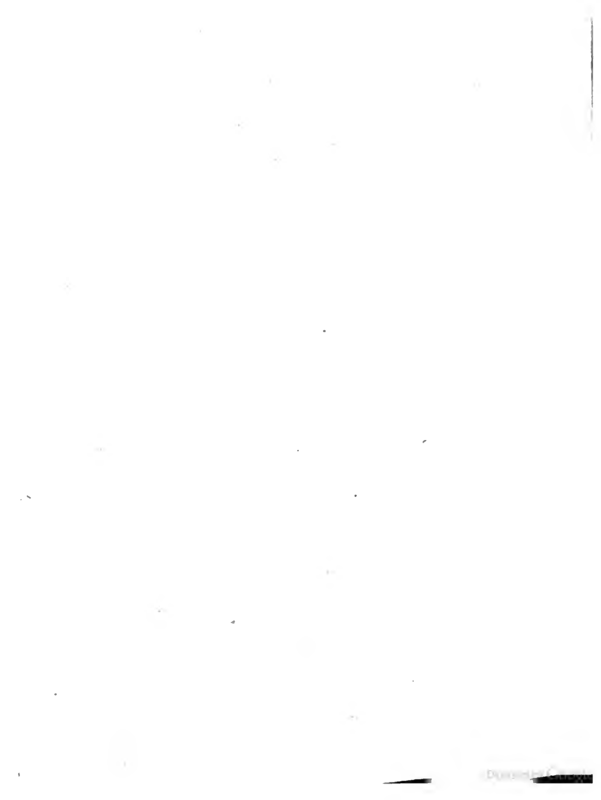
palmorum 11.9. lateralium autem forium loco intra Ecclesiam, erant Altaria duo, adinstar basilicae Sancti Clementis; a sinistris scilicet ingredientium, Sacellum *F* lapideo septo circumvallatum, ubi per septem decim annos parentibus ignotus *sub scala poenitentiae*, quae ibi ex antiqua traditione religiose custoditur, vixisse & obiisse traditur Divus ALEXIUS; a dexteris vero, Altare *G* Crucifixi Domini nostri JesuChristi, prope turrim campanariam *H*, quae ibidem etiamnum spectabilis assurgit altitudine palm. 135. & architectonicis quinque ordinibus composita, cujus iconem exhibet Tab. V. & cujusmodi plures in aliis Urbis basilicis visuntur. Ante porticum est pronaum *K*, longitudine palmorum 118.6. latitudine palmorum 112. parietibus undique septum, per quarum latus meridionale patet egressus in viam publicam, sub alta turri quadrata *L*, quae maximam sane vetustatem praesefert: sed hac ipsa de caussa quaqua versus dehiscens & ruinam minitans, quantocius demolietur.

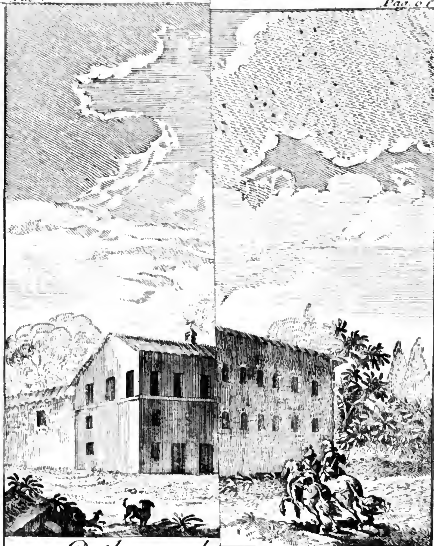
Haec prothyrum Basilicae referebat, & pilis lateritiis geminisque Numidicis columnis ordinis Jonici testudinem fulcit, decussata concameratione fabrefactam, sub qua porta maxima patet, lata palmorum 13.9. alta palmorum 18.6. ingentibus utrinque munita e solido marmore parastadis & zophoro, in quo sculpta legitur vetus inscriptio (14) Tiberii Claudii; qui *in bonorem Domus Augustae Scholam cum statuis, & imaginibus, ornamentisque omnibus sua impensa fecit*. Hic silentio non praeteream ferream virgam quadratam

(14) Hanc inscriptionem referunt Grutherus pag. 169. 5. & Smetius ord. prim. fol. XII. num. 6. aliique.

TAB. IV.

Orthographi Coenobii
SS. Bonifa ventino

C. Nolli del. sc.

tam ad columnarum quidem concatenationem positam, sed nonnullis anulis ferreis insertam, quorum ope antiquitus vela suspendebantur, quum festivis diebus solemnioribus templa prisco ritu ornarentur: cujus generis anuli nunc etiam spectantur in similibus antiquis porticibus aliarum basilicarum, nempe Sancti Clementis, Sanctae Praxedis, Sanctae Mariae in Cosmedin, & S. Georgii in Velabro.

Sed ad hujus Basilicae scenographiam & ortographiam devenientes, quas exhibent Tabulae IV. & V. forma fenestrarum praesertim observanda est, quarum octo excavatae visebantur in quolibet navis mediae latere, latitudinis palmorum 2. altitudinis palmor. 9. usque ad arcus summitatem; altera vero amplior & semiorbicularis in facie Templi trifariam divisa, quae satis Ecclesiam illustrabat. Sexdecim fenestellis arcuatis hiatum aeque angustum palmorum 2. habentibus, ad immodicum lumen more illorum temporum interprohibendum, ornabantur duae reliquae naves laterales: sed in navi transversa vix quatuor fenestellae apparebant, binae in unoquoque latere, scilicet utrinque ab abside, atque hinc inde ab arcu triumphali: sed hae duae lucem vivam, ut ajunt, non admittebant, lumen de lumine tantum recipientes, non secus ac aliae octo utrinque in media navi, parum vel nihil Ecclesiam illuminabant; nam unica contignatio sine laquearibus Basilicae tegumento inserviebat; ejusdemque singula deambulacra unum & idem tectum pectinatum cooperiebat, ut videre est in ejusdem scenographia Tabul. IV. atque etiam in aliis hujus generis basilicis.

Sive

Sive itaque hujusmodi fenestrarum formam, figuram, & positionem spectemus, sive totam hujus Templi structuram cum reliquis Romanis basilicis adhuc exstantibus conferamus; satis superque evidens fit, ne minimum quidem ab illis Ecclesiam S. ALEXII discrepare.

Quemadmodum igitur reliquae basilicae ferme omnes, & praesertim quinque Urbis Patriarchales longe ante octavum saeculum conditae sunt, ut satis constat; ecclesia vero S. Clementis, quae nostrae simillima est, saeculo IX. in eam, quam hodie usque refert, antiquam basilicae majestatem reducta est a Nicolao I. ut ex ejusdem Pontificis monogrammate jam interpretati sunt Ugonius (15) & Allemanus (16); sic Ecclesiam nostram in Basilicae formam ampliatam & instauratam esse conjicimus, eodem saeculo nono vel paullo ante, ut ex ipsis quoque caementis arguitur, quae aetatem Caroli Magni praeseferre videntur.

Etenim antiqui hujus Ecclesiae muri, quos nos ipsi, quum modo instaurarentur, conspeximus, qua parte respiciunt hortos Sanctae Sabinae prope turrim campanariam, alternis ordinibus constant tophorum & laterum, cujusmodi structurae species visitur in restaurationibus sive murorum Urbis ab Adriano I. sive ecclesiae ad aquas Salvias a Leone III. Pontificibus factis, sive aliorum aedificiorum aetate Caroli Magni: sub quo scientiae ac bonae artes quum reviviscere cepissent, observat Ciampinus (17), denuo receptam esse structurae formam, quae temporibus Gallieni Imperatoris vigebat; nimi-

(15) Pompeus Ugonius de Urbis Stationibus.

(16) Allemanus de Lateran. pariet.

(17) Ciamp. Monum. Vet. par. 1.

nimirum, caementa in construendis tunc temporis aedificiis ita disposita fuisse, ut unus ordo sive linea ex tophis quadratis, alter ex lateribus constaret, ut factum vidimus in hac Templi nostri parte: ex altera vero qua Coenobio junguntur, & Boream respiciunt muri Ecclesiae, opere lateritio adhuc constant usque ad altitudinem, palmorum 37. lateribus inter se ita cohaerentibus, ut inter superiorem & inferiorem laterem, vix calcis vestigium sub una simplici linea appareat: quae aedificandi ratio, florente Romano Imperio, in usu erat. Quamobrem conjicimus, parietinas ibi esse pervetustae alicujus aedis, maxime quod prope Sacellum *F* Tab. III. nobilium Dominorum de Sabellis, substructiones adhuc exstant ex ingentibus lapidibus Gabinis & Albanis, quos *peperino* vocitant; quosque, Reipublicae Romanae tempore, in usu potissimum fuisse nullus ignorat.

Quum igitur hujus Basilicae parietes, qua parte antiquitus instaurati ampliatique fuerunt, aetatem Caroli Magni vel huic proximam indicare mihi visi sint; haud temere existimasse videbor, si jam tandem conficiam, Ecclesiam SS. BONIFACII & ALEXII vel ipso saeculo nono vel paullo antea, in Basilicae amplitudinem adauctam & instauratam fuisse. Hoc fenestrarum & ceterarum partium adhuc superstitum rudera: hoc ipsa antiquorum parietum vestigia commonstrant. Quare consequens est, Aediculam in honorem Sancti BONIFACII primo constructam, in Diaconiam deinceps, ac postmodum in Basilicam fuisse conversam, antequam Benedictus Papa VII. *Basilicam SS. Bonifacii & Alexii Sergio traderet Metropolitae Damasci*, ut ibidem monasticam disciplinam restitueret.

CA-

CAPUT VIII.

Coenobii ampliatio saeculo X. & Abbatiae institutio.

ALexianum Coenobium, quod in aedibus Euphemiani Senatoris primo conditum, atque temporibus Caelestini, Sixti III. & Gregorii Magni Pontificum Romanorum, haud ignotum fuisse superius (1) affirmavimus, quodque mox ad excipiendos hospites, Diaconiae nomine accommodatum diximus, quis demum instaurandum curaverit, atque illud vetustate fatiscens in Monasterium seu Abbatiam converterit, nunc jam aggredior ad explicandum. Cosmus *della Rena* (2) libro illo, quem inscripsit de antiquis Thusciae Ducibus, refert, Albericum juniorem, Marociae & Alberici filium, ac fratrem Joannis Papae XI. ducta in uxorem Alda, filia Hugonis Regis Italiae, propriam domum in Aventino positam, in qua ille natus fuerat, dono dedisse ad aedificandum monasterium; idque constare perhibet ex mss. Farfensibus, quae ipse idem legisse se profitetur in bibliotheca Barberina, unde haec hausit: *Albericus Romanorum Princeps Gloriosus propriam domum, in qua natus fuerat, Romae in Aventino monte positam, concessit ad monasterium constituendum*. Hosce mss. Farfenses codices quum adire ipse ac perscrutari non potuerim, ad Chronicon Farfense animum adjeci a Muratorio (3) publicatum, ubi

(1) Cap.III. p.19. & 24.& IV.p.32.
(2) Cosmo della Rena Serie degli antichi Duchi di Toscana stamp. in Firenze l'an.1690. pag.132.
(3) Muratorius Rerum Italicarum Script. tom. 2. parte 2. Chronic. Farfense pag. 469.

ubi memoriae proditum animadverti, ab Alberico Romanorum Principe Glorioso, non modo Farfense coenobium, sed alia quoque monasteria in ejus ditione posita, ad regularem normam revocata fuisse: *Erat autem tunc temporis Albericus Romanorum Princeps Gloriosus, qui .... sicut alia monasteria sub suo constituta Dominio, ad regularem normam, quam amiserant in Paganorum devastatione, ita & hoc Coenobium* (Farfense) *reducere studebat*. Inter haec alia monasteria, quae in Alberici ditione erant, ab eodem instaurata & ad regularem disciplinam redacta, Coenobium nostrum in Aventino, ubi ipse natus fuerat, connumerandum fore dubitare possemus, nisi dubitationem omnem tolleret Hugo Abbas in Opusculo *de destructione Monasterii Farfensis*, quod post Mabillonium edidit Muratorius (4) in antiquitatibus medii aevi: ibi namque Alberici studium instaurandae regularis disciplinae tantum exstitisse traditur, ut Oddonem Celeberrimum Abbatem Cluniacensem ex Gallia accersiverit; cumque praefecerit singulis monasteriis, quae circa Urbem erant; atque suam quoque domum concesserit ad monasterium construendum in honorem Sanctae Mariae: *Ad tempus Alberici Romanorum Principis, qui Gloriosus Princeps in tantum cupiebat monasteria in suo Dominio constituta ad regularem ducere normam . . . ut de Gallia faceret venire Oddonem Sanctum Abbatem, qui tunc temporis Cluniacum gubernabat monasterium . . . & eum Archimandritam constituit super cuncta monasteria Romae adjacentia; suamque domum propriam, ubi esse notus est* (forte legendum, *ubi ipse natus est*), *positam in*

I *Aven-*

(4) Murat. tom. 6. antiq. med. aevi diss. 72. pag. 279.

Aventino monte, concessit ad monasterium construendum, quod usque ad praesens stare videtur in honorem S. Mariae. Si itaque tempore, quo haec scribebat Hugo Abbas, nempe circa Annum Domini 1014. adhuc stabat in honorem Sanctae Mariae monasterium, quod Albericus suis in aedibus in Aventino construi jusserat; nemo non videt, ad Coenobium S. BONIFACII Martyris haudquaquam referri posse Alberici Principis largitionem, sed potius ad aedes S. Mariae de Aventino, quae nunc spectant ad Melitenses Equites Ordinis Hierosolymitani (5).

Quare incogitanter nimis affirmasse videtur Baronius (6), Coenobium S. Mariae in Aventino idem fuisse ac SS. BONIFACII & ALEXII, quum ad Annum 1014. referens ex Beato Petro Damiani, hospitium Sancti Odilonis Abbatis, Romae commorantis in Aventino, fuisse in monasterio Sanctae Dei Genitricis Mariae, continuo addit: *est id Monasterium, quod alio nomine S. BONIFACII sive ALEXII dici consuevit.* Incogitanter haec Baronio excidisse reor; quippe bina monasteria, bina templa haec fuisse, satis liquet; propterea quod eo tempore utraque S. BONIFACII ac Sanctae Mariae de Aventino Ecclesia, inter celeberrimas viginti antiquiores Abbatias connumerabatur:

qua-

(5) De Monasterio S. Mariae de Aventino haec habet Mabillonius An. Ben. tom. 4. lib. 58. num. 61. *Quod attinet ad Monasterium Beatae Mariae in Aventino, ubi Hildebrandus sub Avunculi Abbatis disciplina monasticen professus videtur, obscura est ejus origo, quod modo redactum est in Prioratum Militum Hierosolymitanorum. Duo alia erant in eodem monte Monasteria, unum SS. ALEXII & BONIFACII, quod modo tenent Hieronymiani Monachi; alterum Sancti Sabae, unitum a Gregorio XIII. collegio Germanorum S. Apollinaris.*

(6) Baronius Annal. Eccles. ad an. 1014. §. XVI.

quarum Abbates assistebant Pontifici Maximo, quum in basilica Lateranensi Sacra conficeret; quarumque catalogum contexuerunt Petrus Mallius (7), Joannes Diaconus (8), Panvinius (9), & ipsemet Baronius (10), qui Abbatiam *S. Mariae in Aventino* recenset ordine tertiam, & SS. ALEXII & BONIFACII ordine quintam, quam alii quarto loco connumerant. Quum ergo geminae hae fuerint & distinctae Abbatiae, nostrumque Coenobium non in Alberici paterna domo, sed in aedibus Euphemiani verius conditum sit; aliunde repetendus est ejusdem auctor, ac Monasterii seu Abbatiae institutor.

Is procul dubio Sergius fuit Damascenus Episcopus, quem, ut Capite praecedenti innuimus, a Saracenis e sua Sede dejectum, Benedictus PP. VII. Romae benigne excepit; eique Anno Domini 977. Templum & Coenobium SS. BONIFACII & ALEXII incolendum tradidit: quod Sergii ejusdem opera & studio instauratum, atque in splendidiorem formam redactum fuisse, praesefert sepulcralis ejusdem Sergii Epigraphes, quae candido insculpta marmore etiamnum, paucis tantum characteribus attritis, in eodem Templo legitur, hisce versibus exarata:

I 2 SER-

(7) Apud Mabillon. Museum Italicum tom. 2. pag. 160.
(8) Ibidem pag. 574.
(9) Panvinius de septem Urbis Ecclesiis pag. 181.
(10) Baron. Annal. tom. xi. pag. 243. edit. Antuerpiae.

✱ SERGIVS HIC RECVBAT METROPOLITA SEPVLTVS
QVI QVONDAM FVERAT DAMASCI TEMPORE LONGO:
NVMINE PERDVCTVS AD SACRI CVLMINA PETRI:
TEMPORIBVS PII BENEDICTI PRAESVLIS ALMI:
MARTYRIS HOC TEMPLVM CESSIT MONACHOSQ. LOCAVIT:
COENOVIVM SCI BENEDICTI CONDIDIT HICCE
PRIMO QVI STATVIT NRAE CERTAMINA VITAE
QVATVOR HIC ANNOS VIXIT SVB TRAMITE RECTO.
ANN. DNIC INCARNAT DCCCCLXXXI. INDIC. VIIII.
IN PACE III IDVS NOVEMBER (VIX. AN. LXXIIII.

C. ✗. R.

Epigraphen hanc descripserunt Baronius (11), Oldoinus (12), aliique, sed ab autographo aliquantulum discrepantem, ut cuique manifestum fiet, qui cum illa; quam ipsi afferunt, nostram hanc, ad lapidis fidem exactam, conferre voluerit. Prae aliis autem haec duo notare praestat: *vocavit* pro *locavit*, *ipse* pro *hicce*, nempe, *Monachosque vocavit*: *Coenobium Sancti Benedicti condidit ipse*, quum in lapide ipso legatur: *Monachosque locavit*: *Coenovium S. Benedicti condidit hicce*: quae satis aperte innuunt, Sergium Damascenum Episcopum Monasterium istud condidisse, scilicet construxisse, instaurasse, in eoque Monachos collocasse, exaedificatis nimirum loculis, loculamentis, cellis, ad ampliorem Coenobitarum commoditatem. *Condere* enim nil aliud hic innuere videtur, quam aedificare, quo in sensu etiam a Tullio usurpatur,

(11) Baron. ad ann. 977.

(12) In additionibus ad Ciacconium, ubi de Benedicto VII. qui dictus est VIII.

tur: *qui Urbes condiderunt* (13), *Romulus qui hanc Urbem condidit* (14), *qui Urbem illam condidisse dicitur* (15), & alia hujusmodi. Sergius itaque Coenobium nostrum *condidit*, *Monachosque locavit*: cujus rei meminerunt Scriptores plerique, qui de rebus gestis Benedicti Papae VII. tractarunt; quorum primus B. Petrus Damiani in Epistola seu Opusculo IX. ad Nicolaum Papam II. ait: *Sergius etiam Metropolita Damasci, non inconvenienter his posset adnecti, qui Ecclesiam suam pro Christi amore deseruit, & Romam peregrinus advenit; reperiensque DD. BONIFACII & ALEXII Basilicam sacerdotalibus pene officiis destitutam, Benedictum Romanae Sedis Antistitem adiit; atque ut sibi monasterialem ibi permitteret regulam constituere, precibus impetravit: ubi nimirum longo post tempore religiose degens, vitam finivit.* Baronius item ad Annum Dom. 977. haec habet: „ Benedictus Papa Sergio Damasci Epi„ scopo *Ecclesiam S. BONIFACII sive ALEXII* tradi„ dit colendam, in qua ipse collegit Monachos, & ob„ servantia monastica restituta, ubi annos quatuor illic „ egisset, sancto fine quievit . . . Porro, tanto au„ ctore & institutore, factus est locus ille Domicilium „ Sanctorum Virorum illuc accedentium & profici„ scentium „. His accedit Augustinus Oldoinus, qui ubi Ciacconii Opus persequens Benedicti PP. VIII. qui VII. dicitur, res gestas enarrat, ait, quod Benedictus Romanus Pontifex renunciatus anno 975. „ Sergium „ Damascenum Episcopum, a Saracenis ejectum, Ro„ mae benigne excepit; eique *Ecclesiam S. ALEXII* co-

(13) Cicero de Divinatione.
(14) Idem II. in Catilinam.
(15) Idem in C. Verrem.

„ colendam tradidit, in qua ipse Monachos collegit, &
„ observantia monastica restituta, ubi annos quatuor
„ illic degisset, sancto fine quievit: ad cujus sepul-
„ crum in eadem Ecclesia, inscriptio est his versibus
„ incisa: *Sergius hic recubat &c.*

Sed audiamus Mabillonium de Historia Monastica optime meritum, qui hujus Abbatiae institutionem a Sergio Damasceno factam sic memorat (16): „ Benedictus VII. initio sui Pontificatus Sergium Damasci „ Metropolitam, a Saracenis pulsum, Romae excepit; „ eique tradidit *Basilicam SS. BONIFACII & ALEXII*, „ quam Sergius in Monasterium convertit sub regula „ S. Benedicti „. Basilicam in Monasterium conversam tradunt etiam Bollandiani continuatores in Commentario praevio ad Acta S. ALEXII (17): de cujus Ecclesia in Aventino, ibidem verba facientes referunt, quod Benedictus Papa VII. Sergio Damasceno Metropolitae, a Saracenis pulso, Romaeque excepto, hanc Ecclesiam incolendam tradidit, *quam Sergius in Monasterium convertit sub regula S. Benedicti*. Verum non de Basilica, sed de Coenobio S. ALEXII, quod Sergius in Monasterium seu Abbatiam convertit, Doctissimos Auctores intelligendos jam nullus est dubitandi locus. Stat enim ad nostros usque dies vetus Basilica, pluries licet instaurata, quam Benedictus Papa VII. Sergio indulsit, non ut in Monasterium converteret, sed *ut monasterialem ibi regulam constitueret*, ut ait saepe laudatus B. Petrus Damiani: cui assentiuntur non modo memorati Baronius & Oldoinus, sed etiam Surius

(16) Annal. Ord. Bened. tom. 3. lib. 48.

(17) Bolland. Acta Sanctorum ad diem 17. Julii §.iii.

rius (18), Lippomanus, aliique omnes, qui hujus facti meminerunt; quorum testimonia in re compertissima hic recitare supervacaneum arbitror. His tamen addere liceat, quae refert Natalis Alexander in Historia Ecclesiastica (19) saeculi X. ubi de Benedicto Papa VII. agens, non silet, quod Sergium Metropolitam Damascenum, a Saracenis ejectum, humanissime excepit; *eique BONIFACII & ALEXII Basilicam concessit, quam cum Monachis coleret*, nimirum & una cum Graecis illis incoleret, quos Damasco forte secum adduxerat, dum Saracenorum eluvies illuc erupisset; & una cum Latinis aliis, sive quos subinde convocavit & collegit; sive quos ibidem adinvenit, atque ad veterem disciplinam monasticam restituit. Neque enim affirmare dubito, paucos ibi fuisse ante Sergii adventum monasticam vitam agentes, in quorum profecto numero habendus est *Crescentius Eximius Civis Romanus, Dux quoque Magnus*, qui Monachus *jam ante annos duodecim* legitur in sepulcrali ejusdem Epigraphe, quam inferius producemus Cap. IX. §. 2.

Cui autem Familiae adscribendum sit utrumque Monachorum genus a Sergio collectum, atque ad monasticam disciplinam revocatum, abunde colligitur ex Actis S. Adalberti Pragensis Episcopi & Martyris, qui in hoc eodem Coenobio sub idem ferme tempus vitam monasticam egit quinquennium, ut deinceps ostendemus. Ibi enim Adalberti sancta consuetudo atque familiaritas nostris cum illis Monachis sic describitur: *usus vero sibi maximus erat colloquia quaerere spiritualium*

(18) Surius tom. 4. Lippomanus tom. 7.

(19) Nat. Alex. tom. ix. Hist. Eccl. saec. IX. & X. cap. 1. art. 23. num. 3.

lium & seniorum, qui crebro illuc pro caritate Abbatis plures confluxerunt. Graeci, inquam, optimi veniunt, Latini similes militaverunt: superioribus Pius Basilius, inferioribus Magnus Benedictus Dux sive Rex erat &c. quibus ex verbis facile sibi quisque persuadebit, utrumque vitae institutum Beatorum Basilii & Benedicti tunc in nostro Monasterio servatum fuisse: neque aliud significare videtur Scriptor rerum ab Adalberto gestarum Monachus sane coaevus, eidem Coenobio Sancti ALEXII addictus (quod infra probabimus), dum Basilium simul & Benedictum appellat Patrem suum, nimirum Cap. 3. num. 15. de Basilianis ait: *Hi vero omnes propriis manibus victum quaerentes, secundum Regulam S. Patris nostri Basilii caelestibus desideriis innituntur*; Capite autem V. num. 25. de S. Adalberti peregrinationibus loquens, subdit: *Nec praeteriit Floriacum, quae Beatissimum Confessoris Corpus Patris Benedicti suo gremio collocare meruit*. Si igitur uterque Sanctus Basilius & Benedictus Patris nomine nuncupabatur a Monachis S. ALEXII, utriusque leges & institutum ibidem tunc viguisse, minime alienum videtur ut arbitremur. Quare Baronius ex Surio recensens Monachos octo sanctitate celebres, per idem tempus Monasterium S. ALEXII incolentes, quos ipse vocat Abbates, Graecos quatuor, & totidem Latinos fuisse narrat: hos quidem Benedictinos credere par est; illos Basilianos, qui perturbatum Orientalis Ecclesiae statum relinquentes, ad Monasterium SS. BONIFACII & ALEXII tanquam ad portum confugerunt. Et quidem Graecos Monachos Latinis permixtos vixisse in hoc eodem Romano Coenobio fatetur

ipse

ipſe etiam Mabillonius (20); idque conſtare ait ex Vita S. Adalberti: utrumque vero inſtitutum ibidem viguiſſe Baſilii & Benedicti, clarius affirmant Bollandiani continuatores (21) ſive in Commentario praevio ad Acta S. Adalberti, ubi hunc, abdicato Epiſcopatu, ſemel iterumque monaſticam vitam noſtro in Coenobio egiſſe referentes, ajunt: *in quo Graeci ſimul & Latini militabant: illi ſecundum Regulam S. Baſilii; iſti ex praeſcripto Sancti Benedicti*; ſive etiam in Commentario praevio ad Acta S. BONIFACII Martyris (22), ubi iterum ferunt, Adalbertum hic vixiſſe *inter Monachos Baſilianos & Benedictinos, ſingulos ſecundum ritus ſuos degentes*.

Quod autem addunt Eruditiſſimi Collectores, *ſolos Benedictinos locum obtinuiſſe uſque ad ſaeculi XV. initium, quando a Summis Pontificibus illum ſuis Monachis Ordinis S. Hieronymi viventibus*, impetravit Ven. Vir Lupus de Olmedo, id illud quidem eſt, quod emendandum jure duxerunt Actorum Continuatores ad diem 17. Julii; nam inter Benedictinos & Hieronymianos interjectos fuiſſe Canonicos Praemonſtratenſes docet Bulla Gregorii PP. IX. quam Capite XVI. afferemus: veruntamen haud inveriſimile arbitror, ſolos Monachos Benedictinos, jam inde ab exeunte ſaeculo X. aut XI. ineunte, Monaſterium illud retinuiſſe uſque ad tempora Gregorii PP. IX. nam de Graecis ſeu Baſilianis nulla uſquam, quod ſciam, mentio amplius occurrit, illis exceptis, quos habuit comites vel iti-

K neris

(20) Mabillon. Annal. Bened. to.3. lib.48. ad an.975.

(21) Bolland. Acta SS. die 23. Aprilis in Vita S. Adalberti, ſeu in ejuſdem Commentario praevio §. 2. num. 8.

(22) Bolland. Acta SS. ad diem 14. Maji in Vita S. Bonifacii.

neris vel Instituti sui Sergius Damascenus ejusdem Monasterii conditor & instaurator; *quo auctore & institutore*, ut Baronii verbis utar, *factus est locus ille Domicilium Sanctorum Virorum, illuc accedentium & proficiscentium*.

Et ex eo sane tempore magnam hoc Coenobium habuit celebritatem nominis, praesertim vero Leone Abbate, qui Sergii successor & Apostolicae Sedis in Gallias Legatus fuit (23): quinimmo inter veteres privilegiatas, quas vocant, viginti Romanas Abbatias quartum locum obtinebat, ut liquet ex illarum catalogo, quem hic afferendum existimavimus, eorum commodo, si qui sunt harum rerum percuriosi. Decerptus est ex libro Joannis Diaconi (24) de Ecclesia Lateranensi, qui §. 16. post enumeratas octodecim Diaconias, viginti Urbis Abbatias sic describit.

ABBATIAE SUNT ISTAE.

1. *S. Caesarii in Palatio.*
2. *S. Gregorii in Clivo Scauri, ibi est Caput Brachii S. Andreae Apostoli.*
3. *S. Mariae in Aventino, ibi est de Corpore S. Savini Episcopi.*
4. *S. ALEXII, UBI EST CORPUS EJUS ET S. BONIFACII MARTYRIS.*
5. *SS. Priscae & Aquilae, ubi sunt Corpora eorum partim.*
6. *S. Sabae Cellae novae, ubi est Corpus S. Tiburtii Martyris.*
7. *S. Pancratii in via Aurelia.*

8. *Iu-*

(23) Vide infra Cap. ix. §. 3. de Leone Abbate.

(24) Apud Mabillon. Mus. Ital. to. 2. in appendice Ordinis Rom. p. 574.

8. *Infra Urbem Ravennantium Transtyberim SS. Cosmae & Damiani in vico Aureo.*
9. *S. Silvestri inter duos hortos, quam aedificavit Dionysius Papa, qui & ibi requiescit.*
10. *S. Mariae in Capitolio, ubi est Ara Filii Dei.*
11. *S. Basilii juxta palatium Trajani Imperatoris.*
12. *S. Agathae Virginis, quae est Suburrae monte.*
13. *S. Laurentii in Panisperna, ubi fuit positus in craticula.*
14. *S. Thomae juxta formam Claudiam.*
15. *S. Blasii inter Tyberim & pontem S. Petri.*
16. *Sanctae Trinitatis Scottorum.*
17. *Sancti Valentini juxta pontem.*
18. *S. Mariae in Castro Aureo.*
19. *S. Mariae in Pallara, ubi fuit sagittatus Sanctus Sebastianus.*
20. *Sanctae Mariae in Monasterio juxta S. Petrum ad Vincula.*

Hujusmodi viginti Abbatiae describuntur etiam a Petro Mallio (25) in libro ad Alexandrum III. Summum Pontificem, & ab Onuphrio Panvinio de septem Urbis Ecclesiis; ac utrobique quarto loco recensetur *Abbas S. ALEXII, ubi est Corpus ejus & S. BONIFACII Martyris*, quamvis Baronius (26) praeponat Abbatiam S. Sabini Episcopi, quae nusquam fuit. Ejusdem autem Sabini Cineres servabantur in ecclesia S. Mariae in Aventino; iccirco nullus dubito, quin Abbas Sancti ALEXII reliquis sexdecim Urbis Abbatibus honoris loco esset superior, quum una simul publicis ecclesiasticis officiis interessent. Illud vero praesertim mu-

 nus

(25) Apud Mabillon. ibidem p.160. Vid. etiam Casimir. Mem. Istorich. d'Araceli cap. 2. pag. 10. & seqq.
(26) Baron. Annal. tom.XI.

nus Abbatibus incumbebat, ut convenirent in ecclesiam S. Joannis Laterani tempore Stationum, quas vocant (27), pluries ibi in singulos annos recurrentium, ibidemque Summo Pontifici astarent, quum solemniter coram Episcopis, Cardinalibus, & universo Clero Divina Mysteria celebraret; atque etiam publicis Supplicationibus interessent, sive quando pro Coronatione Romani Pontificis a templo Vaticano ad S. Joannis Laterani basilicam, sive quando ex hac ad illud (28) procedendum erat die sacra Divo Marco Euangelistae: qua die de oblationibus Altaris vigintiquinque libras argenti *in presbyterium* erogare moris erat; & Monasterio S. ALEXII presbyterium trium solidorum distribuebatur, quum plerisque aliis ecclesiis (Patriarchalibus exceptis) duo solidi dumtaxat, aut solidorum denarii tantum impertirentur: quae omnia leguntur in Ordine Romano, Auctore Cencio Camerario (29).

Quoniam vero Baronius de hoc celebri Monasterio verba faciens, *Coloniam Sanctorum* appellat, *ubi, qui saeculo decimo floruerunt, sanctitate viri celebres habitarunt* (30); iccirco de hujusmodi Sanctis Viris nunc sermo instituendus est.

CA-

(27) Panvinius de septem Urbis Ecclesiis.

(28) Ordo Processionis legitur apud Mabillonium in Museo Italico tom. 2. pag. 259. his verbis descriptus in Ordine Romano XIV. I. praecedit equus Domini Papae phaleratus. II. vadit Subdiaconus cum Cruce. III. duodecim Bandonarii cum duodecim vexillis. IV. Praefecti Navales. V. Scriniarii. VI. Advocati. VII. Judices. VIII. Cantores. IX. Diaconi, qui legunt Epistolam & Euangelium in Graeco. X. Abbates Forenses. XI. Episcopi. XII. Archiepiscopi. XIII. Abbates Urbis. XIV. Patriarchae & Episcopi Cardinales. XV. Presbyteri Cardinales. XVI. Diaconi Cardinales. XVII. Dominus Papa sic venit processionaliter usque ad Lateranum.

(29) Apud Mabillon. Mus. Ital. tom. 2.

(30) Baron. ad an. 990. §. IV.

CAPUT IX.

Coenobii Abbates & Viri Illustres saeculo X.

ANtiquus ille Scriptor (1) rerum gestarum a Sancto Adalberto Pragensi Episcopo & Martyre, quem nostro hoc in Romano Coenobio SS. BONIFACII & ALEXII semel atque iterum monasticam vitam egisse paullo post (2) dicemus, is Auctor, quicunque tandem fuit (nomen enim ignoramus), seniores quosdam hujus ejusdem Monasterii Monachos doctrina & sanctitate illustres memorat, cum Graecos, tum Latinos, quorum suavissima consuetudine colloquutionibusque rerum divinarum ita rapiebatur optimus Antistes, ut jam non cum hominibus, sed cum Superis vitam agere vide-

(1) Antiquum dicimus, non antiquiorem; nam S. Adalbertus Pragensis plures Vitae suae Scriptores sortitus est, quorum primus res ab eo praeclare gestas paullo post ejus mortem litteris commendavit. Is erat Monachus SS. BONIFACII & ALEXII, ut ex eadem Vita liquet, & ex dicendis §.4. magis patebit. Scribebat, imperante Ottone III. ut ipsemet testatur his verbis: *erat ipsis diebus Romae Imperatrix Theophania mater ejus, qui modo regnat, Tertius, &, Deo juvante, Maximus Otto &c.* Is ab se visa commemorat: unde perperam haec Vita tribuitur ab aliquibus Cosmae Pragensi, qui vivebat saeculo XII. Vide Mabillon. Acta SS. tom. 7. & Bolland. Acta SS. die 23. Aprilis.

Scriptor alter itidem antiquus & anonymus Vitam S. Adalberti scripsit, regnante S. Henrico, postmodum Imperatore. Hic pariter Adalbertum viderat, vel certe comitibus ejus familiariter advixerat Romae, Monachus SS. BONIFACII & ALEXII, ut probant Mabillonius & Henschenius loco laudato.

Tertius Scriptor ab aliquibus creditur Gerbertus, hoc est Silvester Papa II. cujus libellum Bzovius vulgavit; sed ipsissima est Auctoris primi lucubratio, quae forsan, hortatore Silvestro Pontifice, inchoata, ejusdem nomini inscripta, eum habere Auctorem falso credita est. Alia Adalberti Acta referunt Bollandiani continuatores, quos vide ad diem 23. Aprilis.

(2) Vide infra §.IV. de S.Adalberto.

videretur: en Auctoris verba (3): *Usus sibi* (scilicet Adalberto) *maximus erat colloquia quaerere spiritualium & seniorum, qui crebro illuc* (4) *pro caritate Abbatis plures confluxerunt. Graeci optimi, Latini similes militarunt . . . . inter quos medius incedens, Deum sitiens Adalbertus, verba vitae sumit, & glutit; raptusque in altum cum fratribus contemplatur dulcem Dominum. Oh quantoties obortis lacrymis memini dicentem . . . . ubi sunt margaritae meae, ubi sunt cibi animi mei? quum convenirent sancti viri, pluebant ibi sermones Dei &c.*

Quinam fuerint insignes hujusmodi Viri sanctitate celebres, seu quibus nominibus vocarentur, nequaquam siluit idem Scriptor; ex quo discimus, quod quatuor Graeci appellabantur Gregorius Abbas, Pater Nilus, Joannes Bonus, & Simplex Stratus; Latini vero Joannes Sapiens, Theodorus Silens, Joannes Innocens, & Leo Simplex: *hoc Gregorius Abba: hoc erat Pater Nilus: hoc Joannes Bonus Infirmus: hoc Simplex Stratus, & super terram Angelus unus: hoc ex donis majoribus Dei Sapiens Joannes: hoc Silens Theodorus: hoc Joannes Innocens: hoc Simplex Leo, psalmorum amicus, & semper praedicare paratus* (5). Singulos hosce Monachos pietate illustres in Abbatum numerum reponendos existimavit Baronius (6), quatuor Graecos, toti-

(3) Ex cap. 4. num. 17. Vitae secundae S. Adalberti apud Bolland. Acta SS. die 23. Aprilis.

(4) Illuc, scilicet in Coenobium Sanctorum BONIFACII & ALEXII, ut legitur in eadem Vita cap. 3. num. 13. *ad S. BONIFACIUM monachalem vestem accepit: sub Abbate, Regula duce, militavit.*

(5) Ex eadem Vita cap. 4. num. 17.

(6) Baronius ad ann. 990. §. iv. haec habet: *Quinam fuerint octo insignes Abbates, quatuor Graeci, & totidem Latini, sanctitate celebres, istis idem aperit verbis:* hoc faciebat Gregorius Abba: hoc Pater Nilus &c. ut supra.

totidemque Latinos: cujus sententiam fidenter nimis sequuti sunt non modo Severanus, aliique, qui de Urbis Ecclesiis verba fecerunt, sed etiam Bollandiani collectores (7), quin tamen rem penitius introspicerent, atque investigarent, ut ex dicendis (8) palam fiet. Incredibile enim est, octo una simul Abbates, iis potissimum temporibus, unius Monasterii fuisse; quum ipsemet Scriptor ex illis octo, non nisi Gregorio Abbatis tribuat nomen, reliquos tantum *confluentes* seu convenientes ad Abbatem, non Abbates nominet. Quamvis autem *Leo Simplex, psalmorum amicus* idem videatur cum Leone, qui fuit Abbas Nonantulanus; quique, ut infra dicemus (9), teste B. Petro Damiani (10), *apud S. BONIFACIUM intra Romana moenia, quod sibi vitae residuum fuit, feliciter consumavit*; perperam a Baronio confunditur cum Leone Abbate Alexiani Coenobii, a quo inter Monachos Beatum Adalbertum receptum fuisse videbimus.

Verum, ut Clariores Monachos, qui saeculo X. Coenobium S. ALEXII illustrarunt, sic ut ordo temporum fert, distinguamus, primum de Sergio Damasceno, de quo plura dixi supra, paucis agendum, mox de aliis, nempe de Crescentio, antea praepotenti Romanorum Duce, postmodum Monacho, de Leone Abbate Monasterii S. ALEXII, de S. Adalberto Pragensi, de

(7) Bolland. Acta SS. die 17. Julii in Commentario praevio ad Acta S. ALEXII §. 3. recitatis Baronii verbis, *erat plane in Urbe locus ille Sanctorum Colonia*, mox subdit: *ut omittam Abbates octo sanctitate insignes, Graecos quatuor, ac totidem Latinos, in eodem loco partim a Monachis Basilianis, partim a Benedictinis, suo singuli Instituto viventibus, inhabitato*.

(8) Vide §. III. de Leone Abbate, & §. VII. de Leone Simplici.

(9) §. VII. de Leone, qui fuit Abbas Nonantulanus.

(10) B. Petrus Damiani in Epistol. ad Nicolaum Papam II. cap. xi.

de S. Gaudentio ejusdem fratre , de Patre Nilo , de Leone Simplici , de S. Anastasio & quinque ejusdem Sociis , ac demum de Joanne Canapario & Francone , singulis Alexiani Coenobii Monachis , sigillatim sermonem instituemus . Sit itaque

§. I.

De Sergio Damasceno .

INter Viros Illustres hujus Coenobii , primum sane locum obtinet Sergius Damascenus , quem Monasterii auctorem , institutorem , aut saltem restitutorem verissime possumus appellare . Etsi autem rerum ab eodem praeclare gestarum vix quidquam amplius memoriae proditum est praeter ea , quae collegimus supra (1) & ex inscriptione ipsius sepulcrali , & ex Beati Petri Damiani monumentis ; tamen hic duo animadvertenda ducimus , quae de anno ipso , quo ille obiit , Doctissimis Viris Mabillonio & Lequien, diverse quidem opinantibus, haud satis explorata fuerunt. Nam anno 977. Sergium Damascenum supremum diem obiisse affirmat Mabillonius in Observationibus praeviis ad Vitam S. Adalberti Pragensis, ubi de Coenobio nostro verba faciens haec habet (2) : „ Porro in illo Sanctorum BONIFACII & ALEXII Monasterio Ro-„ mano, quod in Aventino monte situm erat , Sergius „ Metropolita Damascenus sedem habuit ex conces-„ sione Benedicti VII. eoque Monachos collegit , ut le-

(1) Cap. VIII. pag. 68. & 69.

(2) Vide Mabillon. Acta SS. Ord. S. Benedicti saeculo V. ad diem 23. Aprilis in Observationibus praeviis ad Vitam S. Adalberti num. 5.

„ legitur in ipsius Epitaphio apud Baronium ad ann.
„ 977. quo ejusdem obitus accidit . Sed quod mirere,
„ non Graecos homo Graecus, sed Latinos ibi instituit
„ Monachos, aut certe quicunque illi fuerint Regu-
„ lae Benedictinae servantes &c „: haec ille . Verum,
ut praeteream utrique Beatorum Basilii & Benedicti Instituto in eodem Coenobio una simul locum fuisse, atque Graecos Monachos Latinis permixtos ibidem vixisse, ut nec ipse Mabillonius diffitetur in Annalibus (3), quemadmodum Cap.VIII. pag.73. jam diximus; illud sane falsum est, quod ejusdem *obitus acciderit ann. 977. ut legitur in ipsius Epitaphio apud Baronium*. Enimvero nec Baronius nec Epitaphium illud Sergii obitum statuunt Anno Domini 977. sed A. D. 981. ut ex ipso Epitaphio patet, quod (4) superius adduximus. Id autem non ideo in medium attulimus, ut quidquam de tanti Viri doctrinae atque eruditionis opinione detrahatur, sed ut intelligatur aliquando, quum antiquas res praesertim domesticas inquirendas suscepimus, haud nimis apud nos alieni judicii auctoritatem valere oportere. Neque enim negari potest, hac in re lapsos esse Summos Viros nedum Mabillonium, sed & Lequienum; nam hic eo in libro (5), qui Oriens Christianus inscribitur, ubi de Ecclesia Damasci Metropoli agit, silentio haud praeterit ejusdem Antistitem Sergium, de quo ex Petro Damiani plura transferens narrat, quod „ Ecclesiam suam pro Christi amore deseruit,
„ & Romam peregrinus advenit; reperiensque Divo-
„ rum BONIFACII & ALEXII Basilicam sacer-

L do-

(3) Mabillon. Annal. Benedict. tom.III. lib.48. ad ann.975. ubi legitur Epitaphium Sergii.

(4) Vide supra Cap. VIII. pag. 68.

(5) Lequien Oriens Christian. to. 2. num.xiii. pag.837.

„ dotalibus pene officiis destitutam, Benedictum Romanae Sedis Antistitem adiit; atque, ut sibi monasterialem ibi permitteret regulam constituere, precibus impetravit, ubi nimirum longo post tempore religiose degens, vitam finivit „. Haec autem omnia non ad Pontificatum Benedicti VII. sed potius Benedicti IX. atque adeo ad annum trigesimumtertium supra millesimum referenda putat, ibidem subdens: „ Haec ad Benedicti IX. tempora videntur spectare, qui nempe anno 1033. Romanum Pontificatum iniit, quum Damianus monachum nondum induisset. In Chronologico Canone, qui in capite Juris Romani exstat, ad annum 1021. legitur Sergius Metropolita Damasci „. Sed huic, Doctissimi ceteroquin Viri, opinioni vel errori potius reclamant non modo Auctores omnes, quotquot Sergii nostri meminerunt, B. Petrus Damiani, Baronius, Ciacconius, Oldoinus, uterque Pagius, Mabillonius, aliique, quorum testimonia supra (6) attulimus, sed ipsa Sergii sepulcro inscripta Epigraphes, temporis, quo mortuus est, verissima omnium testis. Quid igitur de Sergio illo Metropolita Damasci, qui *in capite Juris Romani ad annum* 1021. *legitur*? Equidem non vereor dicere fuisse alium, illiusque Ecclesiae Antistitem eodem nomine; propterea quod nimis longo annorum intervallo distat a Sergio nostro, qui A. D. 975. a Saracenis e sua Sede deturbatus, Romam veniens, Basilicam SS. BONIFACII & ALEXII obtinuit A.D. 977. quam cum Monachis incoleret: ad cujus Sergii laudem ac decus sempiternum, magni quidem interesse arbitror, quod, eo *auctore atque instituto-*

(6) Supra Cap. VIII. pag. 69. 70. & 71.

tutore, *locus iste*, ut Baronii verba usurpem, *factus est Domicilium Sanctorum Virorum huc accedentium & proficiscentium*.

§. II.

De Crescentio Romanorum Duce, & postea Monacho SS. BONIFACII & ALEXII.

MOnasticum Institutum in Coenobio Alexiano viguisse, vel priusquam Sergius Damascenus illud administrandum susciperet, haud levem suspicionem affert Epitaphium Crescentii, praepotentis olim Romani Ducis, qui *ab omni spe mundi lapsus, ad limina Sancti Martyris BONIFACII se Domino tradidit, & habitum Monachorum adeptus, obiit die septima Julii anni* 984. *C. R. M.* puta, cum Regula Monachorum, *jam ante annos duodecim*. Si enim ab anno 984. quo plane ille mortuus est, duodecim Monachatus annos subducamus; jam liquido apparet, Crescentium in Monachorum numerum admissum fuisse anno 972. hoc est, anno quinto antequam illuc venisset Damasci Antistes Sergius, qui anno dumtaxat 977. *Basilicam sacerdotalibus pene officiis destitutam obtinuit*, B. Petro Damiani teste. Quid quod ab ipsa dicendi ratione, qua Petrus idem utitur, ad conjecturam revocamur, non *omnino*, sed *pene* destitutam sacerdotalibus officiis fuisse Basilicam S. ALEXII, in qua Monachi divinis officiis vacarent perpauci quidem numero, at vacarent tamen? Sed vetustas temporis, ut horum Monachorum, ita fortasse Crescentii memoriam oblivione

 ob-

obruiſſet, niſi haberemus Epigraphen ejus ſepulcralem, quae marmoreo inſculpta lapide apud nos exſtat, & hujuſmodi eſt:

✱ CORPORE HIC RECVBAT CRESCENTIVS INCLI
TVS ECCE :. EXIMIVS CIVIS ROMANVS
DVX QVOQ: MAGNVS :. EX MAGNIS MAGNA
PROLES GENERATVR ET ALTA : IOH PATRE
THEODORA MATRE NITESCENS :
QVEM XPS ANIMAR AMANS MEDICVSQ: PERITVS :
CORRIPVIT LANGORE PIO LONGEVO VT AB OMI :
SPE MVNDI LAPSVS PROSTRATVS LIMINA SCI
MARTIRIS INVICTI BONIFATII AMPLEXVS ET
ILLIC : SE DNO TRADIDIT HABITV MONACHO
RVM ADEPTVS : QVOD TEMPLVM DONIS
Amplis DITAVIT ET AGRIS .
Hic omnis quicunque legis rogitare memento;
Ut tandem ſcelerum veniam mereatur habere.
Et obiit die VII. Mens. Iul. Ann. Dominic. Incarn.
DCCCCLXXXIV. C. R. M. jam ante annos duodecim.

Poſtremos hujus Epitaphii verſus, qui temporum injuria perierunt, ſupplevimus ex Baronio (1), qui illud jam pridem deſcripſerat, ut inquit, *pene attritum veſtigiis, & vetuſtate conſumptum*. Ipſe namque ad ann. 996. §. XI. de tribus Creſcentiis nobilibus viris, Romae ſub finem X. ſaeculi, potentia opibuſque florentibus agens, Creſcentii Monachi noſtri ſic meminit: „ Creſcentii alterius ejus nominis Ducis, qui hoc „ pariter ſaeculo in Urbe claruit, & honeſto ſancto„ que fine diem clauſit extremum, hic deſcribendum puta-

(1) Baron. Annal. Eccleſiaſt. ad annum 996. §. xi.

„ putavimus Epitaphium, quod in Ecclesia S. BONIFACII in Aventino monte posita, dicta alio nomine Sancti ALEXII, ex Abbatia (2) conversa in Titulum Cardinalium, in pavimentum descriptum legitur, jam pene attritum vestigiis, & vetustate consumptum: *Corpore hic recubat Crescentius Inclytus ecce* &c. „ Post recitatum autem Epitaphium, idem Baronius addit sibi videri, quod Crescentius ideo dicatur *Joanne patre, Theodora matre nitescens*; quia ortus fuerit Joanne & Theodora parentibus illis, quorum meminit Luitprandus (3): „ quod autem iste Joannis & Theodorae asseritur filius, in mentem veniunt Joannes & Theodora illi, de quibus Luitprandus agit: nomina consentiunt, atque tempora, necnon potentia, qua in Urbe pollebant „. Porro quid de Joanne & Theodora Luitprandus satyrice nimium scripserit, satis constat ex lib. 2. cap. 13. cujus haec sunt verba, quae Baronius ipse recitat ad ann. 908. §. V. „ Theodora scortum impudens . . . Romanae civitatis non inviriliter Monarchiam detinebat, quae duas habuit natas Maroziam atque Theodoram, sibi non solum aequales, verum etiam Veneris exortivo promptiores. Harum una Marozia ex Papa Sergio Joannem, qui post Joannis Ravennatis obitum Sanctae Romanae Ecclesiae obtinuit Dignitatem, nefario

(2) Nempe Sixtus Papa V. Ecclesiam S. ALEXII recensuit inter Titulos S. R. E. Presbyterorum Cardinalium, ut in ejusdem Constitutione num. 81. in Bullario Romano, data apud S.Petrum die 24. Apr. an. 1587. quae incipit: *Religiosa &c.*

(3) Luitprandus primum Diaconus Ticinensis, demum Episcopus Cremonensis, Historiarum sui temporis libros sex scripsit, quos legere est apud Muratorium Rer. Ital. Script. tom. 2.

„ rio genuit adulterio . . . Theodora, ut teſtatur „ Vita ejus, meretrix impudentiſſima, Veneris ca- „ lore ſuccenſa, in hujus (Joannis ſcilicet Ravennatis Epiſcopi, antequam Pontifex crearetur hujus nominis X.) ſpeciei decorem vehementer exarſit; ſe- „ cumque hunc ſcortari non ſolum voluit, verum „ etiam atque etiam poſt compulit„. Ex hoc igitur impuriſſimo ac deteſtabili connubio (ſi Luitprando credimus) procreatum eſſe Creſcentium noſtrum ſuſpicatur Baronius: cujus ſententiam (4) amplectitur etiam Papebrochius in Conatu Chronico-Hiſtorico ad Catalogum Romanorum Pontificum, ubi referens ex antiquis codicibus mſs. quod Benedictus Papa VI. comprehenſus eſt a quodam Cencio Theodorae filio, & in arcem caſtri S. Angeli contruſus, ibique ſtrangulatus propter Bonifacium, ita ſubdit: „ Cencius „ autem, ſic compendio dictus, videtur eſſe Creſcentius „ ille, cujus Epitaphium a Baronio profertur: *Eximius* „ *Civis Romanus &c.* Hic in poenam ſacrilegi iſtius „ facinoris, immiſſo divinitus morbo caſtigatus, ad „ S. BONIFACII factus eſt Monachus. Theodoram „ autem & Joannem, haud immerito eos hic intelli- „ git Baronius, quorum ſupra turpem amorem vidi- „ mus in Apoſtolicae demum Sedis erupiſſe infa- „ miam, Joanne ad Summum Pontificatum provecto; „ nec enim natalium talium dedecus Creſcentio eo- „ rum filio viam praecludere poterat ad ſummos in „ Romana urbe gradus, opibus maternis paternaque „ Dignitate ſuffultus „. Hactenus Papebrochius, cujus opi-

(4) Daniel Papebrochius in Propyleo ad Acta SS. Conat. Chronic. Hiſtor. RR. PP. de Bened. VI.

opinioni aliquid momenti afferre posse videntur postrema Epitaphii verba : *Omnis quicunque legis rogitare memento, ut tandem scelerum veniam mereatur habere*. Quid autem scelus excogitari majus potest, quam afferre manus sacrilegas Pontifici Maximo ?

Duplex haec (si Deo placet) nota turpitudinis Crescentio nostro inuritur, quam reliquae monasticae vitae sanctitate obruat, atque deleat. Ego vero, quum rem accurate diligenterque perspexerim, non esse ferendum arbitror, ut tanta crimina falso ac temere conjecta in hominem fuisse videantur. Nam si generis turpitudo spectetur, nimium credulus hac in re Luitprando Baronius aliique deinceps fuerunt. Quis enim ignorat, Historiam illius passim falsam esse, interpolatam, corruptam ? Hoc jam ostenderunt Cosmus della Rena (5), hoc Ludovicus Muratorius (6), cum pluribus in locis, tum in iis praesertim, quibus Theodoram, Marociam, aliasque praenobiles & potentissimas Urbis Matronas, ceu impudentissimas vilesque e trivio meretriculas, traducit homo acer, earumque famam inimico ac maledico dente carpit : quinimmo bonus sibi Historicus videtur esse, quum in Pontifices Maximos evomit virus acerbitatis suae. Hinc Sergium III. Joannem X. & XI. veluti impotenti libidine abreptos, incestuosos, crudeles, ac ad omne scelus paratissimos, non sine maxima & veritatis & pietatis injuria turpissime depingit. Quae quidem omnia ex falsis rumusculis, qui in tam maledica civitate tum dissipabantur, collegisse praesefert Luitprandus, dum fatetur, eadem hau-

(5) Cosmo della Rena degli antichi Duchi di Toscana pag. 130. & 139.

(6) Murator. Annali d' Italia anno 914.

hausisse se *ex Vita ejus*, idest ex libello, in quo Vita ejus Theodorae turpissimis maledictorum notis inusta (ut plerumque in potentiores fit) tradebatur memoriae hominum sempiternae.

Et quidem horret, ac refugit animus cogitare, Theodoram mulierem nobilissimam potuisse Joannem Episcopum, secum ad nefarium concubitum adigere: deinde vix *modica temporis intercapedine* efficere, ut Ravennae Ecclesiam desereret, & Romanam invaderet. Sunt haec falsa, inaudita, incredibilia; nam illud certissime constat, Joannem usque ab anno 905. Ecclesiam Ravennatem rexisse, & nonnisi anno 914. Romanam Cathedram ascendisse, ut ex indubiae fidei monumentis ostendit Hieronymus Rubeus Historiae Ravennatis libro V. Sed ne actum agere videar, Muratorium consulat in Annalibus Italis ad annum 914. quisquis Joannis & Theodorae famam a Luitprandi calumniis satis vindicatam velit.

Nunc illud examinandum restat, utrum Crescentius noster, Joannis & Theodorae filius, ille ipse fuerit, qui in Benedictum Papam VI. violentas manus injecit. Sigonius (7) de Regno Italiae libro septimo narrat, mortuo Ottone Magno, varias apud Italos seditiones exortas esse: *in primis autem Romae de antiqua recuperanda libertate tumultuatum: hunc tumultum Cincius Civis Romanus excivit, ac Benedictum* (hujus nominis Sextum) *jura Imperii atque Ecclesiae retinentem nactus arripuit; atque in vincula traditum misere mori coegit*. Doctissimus Saxius in notis ad hunc locum observat, Cincium a Sigonio memoratum Theodorae filium

(7) Sigon. de Regno Ital. lib. 7.pag. 449. edit. Mediolani 1732.

filium dici, & Cynthium appellari a Ciacconio & Oldoino. In Chronico autem Hermanni Contracti edito a Canisio, Crescentium vocari; ibi namque legitur: *Romae Benedictus VI. Papa criminatus a Romanis, & Crescentio Theodorae filio in castello S. Angeli custodiae mancipatus, ibique strangulatus est*. In eodem pariter Chronico ex editione (8) Christiani Urstisii ad an. 974. habetur: *Benedictus VI. Papa CXXXVI. post primum annum a Crescentio relegatus, & strangulatus est*. Si unum autem excipiamus Hermannum Contractum, nusquam in antiquis Chronicis & Catalogis Romanorum Pontificum, Crescentii nomen legitur, ubi de auctore necis illatae in Benedictum VI. agitur. Sed alii Cencium (9), alii Cynthium (10) appellant, aliique plures Bonifacium ipsum cognomento Franconem, Ferrucii filium, nequissimi hujus facinoris auctorem faciunt: qui post hujus obitum Romanam Sedem invasit, ut ex Baronio aliisque (11) Scriptoribus, qui de Romanis Pontificibus egerunt, facile perspici potest.

M Quum

(8) Hermanni Contracti Chronicon, Francofurti ad Moenum an. 1670.

(9) In codice Vaticano, Auctore, ut creditur, Pandulpho Pisano, legitur: „ Benedictus VI. natione „ Romanus, ex Patre Hildebrando, sedit annum I. menses VI. „ Iste comprehensus est a quodam „ Cencio Theodorae filio, & in „ castellum S. Angeli retrusus, „ ibique strangulatus propter Bonifacium Diaconum, quem miserunt, vivente eo Papa &c. „ Vide Murator. Rer. Ital. Scriptor. tom.3. pag. 2. in Vitis Rom. Pont. pag.332.

(10) Platina in Vitis Rom. Pont. de Bened. VI. ita scribit: „ Benedictus VI. patria Romanus, Joanni in Pontificatu & calamitatibus successit. A Cynthio enim „ Romano Cive, & quidem praepotenti, captus in Hadrianam „ molem, quam S. Angeli arcem „ nunc vocant, custodiam .... includitur; eodemque in loco non „ multo post strangulatur, vel, ut „ Cosentinus refert, fame moritur &c. „

(11) Murator. Annali d'Italia anno 974. Natal. Alexand. Hist. Eccl. X. saeculi cap.1. art.23.

Quum igitur tam multiplex & diversa sit Antiquorum opinio de auctore necis illatae Benedicto PP. VI. praepropere nimis judicium tulisse videntur Baronius & Papebrochius, quum Crescentium nostrum, eoquod Theodorae & Joannis filius asseritur, eumdem putarunt ac Cynthium a Sigonio, seu Crescentium ab Hermanno memoratum, qui Benedictum VI. interfecisse fertur: ut enim sileam Cynthium Theodorae quidem, non item & Joannis filium affirmari, uti Crescentius noster *Joanne patre, Theodora matre nitescens*; utque etiam concedam Crescentium, compendii caussa, Cencium seu Cynthium appellari potuisse, quod autumat Papebrochius; atque etiam ut Baronio tribuam consentire nomina, consentire potentiam, qua tum in Urbe Crescentius, Joannes, & Theodora pollebant; tempora minime consentiunt; idque verissime affirmo, atque contendo. Etenim simulac Crescentius noster anno 972. in Monachorum disciplinam sese tradidit, ut ex Siglis sepulcralibus C. R. M. superius ostendimus, profecto is esse non potuit, qui anno 974. vel 975. ductor militum ferox Benedictum comprehendit, in Hadrianam molem detrudit, ac indigne enecat: postmodum vero „ in poenam sacri- „ legi istius facinoris, immisso divinitus morbo, ca- „ stigatus, ad S. BONIFACII factus est Monachus „ ut perperam conjicit ex Baronio Papebrochius.

Constat enim Anno Domini 972. quo Crescentius *ab omni spe mundi lapsus ad limina Sancti Martyris BONIFACII Monachorum habitum adeptus est*, Romanam Cathedram rexisse Joannem Papam XIII. vita functum die sexta Septembris anni 973. ut legitur in hu-

hujus Epitaphio apud Baronium (12), eique suffectum esse non Donum II. ut Hermannus Contractus aliique, quos Baronius sequutus est, scripserunt, sed Benedictum VI. ut ex Sigeberto, Martino Polono, & Ptolemaeo Lucensi (13) colligitur, postquam Romana Sedes tres circiter menses vacasset, ut observat Pagius (14). Quare, si Crescentius tanti sceleris auctor fuisse fingitur, non ante quidem fuit, quam sub finem anni 974. immo mense sexto anni 975. hoc est, quo tempore Crescentius jam biennium egerat inter Monachos, a quibus sane indignum facinus discere non potuit; nam quod ex iis verbis, ut *scelerum suorum veniam mereatur habere*, conjiciunt, eum forte tantum facinus admisisse, ii quidem videntur perpaucas legisse eorum temporum sepulcrales inscriptiones, quae veniam a Deo, probis licet hominibus, deprecantur: sunt autem infinitae, quas afferrem, nisi in re minime dubia notissimaque versarer.

Haec sunt, quae de Crescentio nostro colligi potuerunt: ad reliquos pergamus.

§. III.

De Leone Abbate SS. BONIFACII & ALEXII.

PRimus, qui post Sergium Damascenum memoretur Abbas SS. BONIFACII & ALEXII, est Leo ille, de quo mentio fit passim honorifica in Actis S. Adalberti

(12) Baronius Annal. Eccles. ad ann. 972.

(13) Sigebertus in Chronico, Martinus Polonus in Chronico, Ptolemaeus Lucensis Hist. Eccl.

(14) Pagius in Critic. Baron. ad ann. 972.

berti; & de quo praeclarum elogium exſtat in Vita S. Nili Junioris (1), qui una cum quibuſdam Baſilianis Monachis in hoc ſe Coenobium recepiſſe fertur: quod etiam permultos alios feciſſe accepimus, quo commodius audirent Leonem de divinis rebus mirabiliter copioſeque colloquentem. Leo igitur jam inde ab obitu Sergii in Abbatem conſtitutus videtur; quippe Monaſterio praeerat anno ſaltem 983. quo anno mortuus traditur Otto II. Imperator; nam ipſo Imperatore annuente, praedia, vineas, oliveta legitimo jure Leonem acquiſiviſſe legimus in Diplomate Ottonis III. (2): *Confirmamus &c. . . . . ſicuti poſtmodum Venerabilis Abbas Leo in praeſentia Patris mei legaliter acquiſivit*. Praeterea Monaſterium ab eodem Leone adminiſtrabatur anno 987. die 23. Octobris, quo tempore Benedictus Dei gratia Inclytus Comes, & Urbis Senator, necnon Stephania ejuſdem conjux, praedia quaedam juxta portum Aſturae (3) ſeu terras, quot colere poſſent tria boum juga, Monaſterio SS. BONIFACII & ALEXII obtulerunt, & irrevocabiliter largiti ſunt, ut liquet ex eadem charta donationis (4), ubi inter cetera legitur: *Quum certum eſt, nos Benedictus Dñi gratia Inclitus Comes, ſeu Stephania Illma femina, Comitiſſa, Senatris, jugalibus, a preſenti damus, cedimus, tradimus, & irrevocabiliter largimur, ſimiliterque concedimus ex propria noſtra ſuſtantia, noſtraque ſpontaneeque voluntatis a vobis Domno Leo Religioſus Abbas Ven. Monaſterii SS. Bonifatii Martyris & Alexii Confexoris, quod ſitum*

(1) Vide infra §. VI.

(2) Vide in Appendice num. 1. Diploma Ottonis III. Imperatoris, quo privilegia & bona omnia Monaſterii SS. BONIFACII & ALEXII confirmantur.

(3) De Aſtura vid. inf. C. XV. in Not.

(4) Vid. in Append. ad ann. 987. n. 3.

situm est in Aventino, dilecto & amabili spirituali patri nostro, pro Omnipotentis Dei amore &c. Altera accedit notatio temporis, ex eo quod Vir Sanctissimus Nilus jamdiu arctissima cum Leone amicitia conjunctissimus erat, quo tempore illum apud vallem Lucii cum aliquot sociis Graecis degentem convenerat Adalbertus Pragensis, cui Nilus persuasit, ut Romam regrederetur, atque Leonem Abbatem Sancti BONIFACII sibi amicissimum adiret: *Accipe Patris consilium, & unde digressus es, repete urbem Romam, quo quum pervene ris, Dominum Abbatem Leonem amicissimum ex nostra omniumque persona salutes*, ut legitur in Vita prima S. Adalberti cap. 3. num. 15. fusiusque describitur in altera Vita cap. 3. num. 13. apud Bollandianos in Actis SS. ad diem 23. Aprilis, scilicet: *Quaere nobilem Abbatem amicum nostrum Leonem, dic me misisse te rudem discipulum ad talem magistrum. Sub hoc duce itineris praelia Dei pugnaturus fortiter incipe: sub hoc patrono contra adversantia cuncta animae ad Deum progredienti salvus enatabis* &c. Quod consilium sequutus Adalbertus, continuo in Coenobio Alexiano monasticam vestem a Leone Abbate accepit: *Fecit, ut homo Dei dixit: ad S. Bonifacium monachalem vestem accepit; sub Abbate, quo dixit, regula duce, militavit.* Quum itaque haec An. D. 989. contigisse exploratum sit, ut cum Mabillonio (5) & Henschenio (6) ostendemus; quumque Sergius Damascenus sub finem anni 981. supremum diem obierit, ut ex sepulcrali hujus Epigraphe superius demonstravimus; illi-

co

(5) Mabillon. Annal. Ord. S. Bened. tom. 4. lib. 50. num. 96.

(6) Henschenius Acta SS. die 23. Aprilis in Com. praevio ad Acta S. Adalberti.

co apparet, quod antea innuebamus, Leonem jam inde ab obitu Sergii constitutum fuisse Abbatem Monasterii SS. BONIFACII & ALEXII, cui praefuit non modo ante adventum Adalberti, sed etiam ante donationem Comitis Benedicti, immo ante annum 983. morte Ottonis II. Imperatoris notatum.

Anno autem 995. hic ipse Leo Abbas SS. BONIFACII & ALEXII, Apostolicae Sedis Legatus a Joanne Papa XV. in Gallias missus est, ad dijudicandam caussam Arnulphi Remensis Archiepiscopi, cujus Sedem Gerbertus, antea monachus & Abbas Bobiensis Regni, Procerum favore atque ope suffultus invaserat, quod legimus apud Baronium (7) & Pagium (8), quorum ille ad A. D. 992. rem describit; hic vero ad A. D. 995. ait: „ missus a Joanne XV. in Gallias Le-
„ gatus Leo Monasterii Sanctorum BONIFACII &
„ ALEXII Abbas, IV. nonas Junii Mosomi (9) Con-
„ cilium habuit, in quo, lectis Joannis XV. Litte-
„ ris, Gerbertus auditus caussam suam magno animo
„ prosequutus est, sed is a Sacris abstinere jussus usque
„ ad Synodum Remensem, ut videre est in Actis „ &c.

Acta hujusmodi habentur in Labbeana collectione Conciliorum (10), ubi legitur: *Itaque IV. nonas Junii, convenientibus Mosomum venerabilibus Episcopis . . . . LEO ABBAS MONASTERII S. BONIFACII urbis Romae, vicem agens Domini Joannis Papae, medius inter eos consedit in Ecclesia B. Dei Genitricis Mariae, atque in* eo-

(7) Annal. Eccles. Baron. ann. 992. num. XXIX.

(8) Pagius Hist. Crit. Baron. an. 995. §. II.

(9) Mosomum Urbs est ad Mosam in Campania, sita in finibus Dioeceseos Remensis, vulgo *Mouson*.

(10) Tom. XI. pag. 1005. editionis Venetae.

eorum conspectu Gerbertus &c. gravi & concitata oratione caussam suam peroravit: quare infecta re, Synodus absoluta est, & altera in urbe Remorum ab eodem Abbate Leone indicta est ad Kalendas Julii ejusdem anni, ubi plenior forte conventus futurus erat Episcoporum. In hac Remensi Synodo valuit Leonis Abbatis, immo Romani Pontificis Auctoritas adversus Gallicanos Episcopos, adversus Reges ipsos Hugonem & Robertum, quorum intererat, ne quis e Carolina stirpe Remorum Metropolim in potestate haberet. Decreta igitur est Arnulphi restitutio ad possessionem pristinae Dignitatis, etsi ea non contigerit, nisi Hugone Rege mortuo, dum Arnulphus interea Aurelianensi custodia miserum in modum detineretur; sed tandem aliquando Gregorio Papa V. Roberto Regi, totique Regno anathema comminante, ex Urbe regressus Abbo Floriacensis A. D. 997. apud Regem effecit, ut Arnulphus solveretur, & in suam Ecclesiam remitteretur ex Synodi Remensis & Leonis Abbatis nostri sententia, quam Summus Pontifex comprobaverat, ut constat ex Aimonio in Vita S. Abbonis Abbatis Floriacensis.

Hic, quum Remensi Concilio interfuisset, maximam ibi necessitudinem & amicitiam contraxerat cum Leone nostro S. BONIFACII Abbate & Sedis Apostolicae Legato, ut testis est illius ad hunc Epistola, cujus inscriptio (11) Leonem vocat *facundiae praerogativa cum vitae merito & sapientiae doctrina mirabiliter intonantem, S. BONIFACII carissimorum carissimum Abbatem*. Exstat haec Epistola in Miscellaneis Baluzii pri-

(11) Vide Baluz. in Miscell. tom. 2. pag. 409. & Mabillon. in Appendice ad Annal. tom. 4. num. XIII. pag. 691.

primum vulgata, & in Annalibus Mabillonii : ex ea autem quaedam excerpta, quae magis ad Leonis laudem pertinent, huc afferre exiſtimavimus. Scribit itaque in hac Epiſtola Abbo Floriacenſis, Leonis noſtri colloquiis ſe mirifice recreatum, quum ſecum Remis verſaretur : *Caritas, quae eſt vinculum perfectionis, dum nos ambos Remis poſitos conglutinaret, labiis privatae colloqutionis tantos Sacrae Scripturae ſavos ſulminea lingua veſtra eructavit, ut exclamans compellar dicere : diffuſa eſt gratia in labiis tuis &c.* Addit haec inter ſe pro ſanctiſſimo jure amicitiae pacta & conventa, ipſe quidem ut Reliquias S. Benedicti expetitas Leoni dono daret ; at Leo, ut pro pretioſo illo munere, Sancti BONIFACII aliorumque Divorum Reliquias rependeret ; atque hoc praeterea diligentiſſime curaret, ut privilegia Floriacenſia Pontificia Auctoritate confirmarentur. Illud efficere, ait, ſibi in animo fuiſſe, Romam quum venerat, niſi Romanam Eccleſiam Paſtore viduatam, & Leonem ipſum adhuc abſentem offendiſſet : *Inter ſamiliaria verborum noſtrorum arcana . . . pretioſarum Reliquiarum S. Patris Benedicti inſignia poſtulaſtis vobis dirigi . . . itemque nobis de Sancto BONIFACIO, aut de Sacris Artubus ceterorum Sanctorum nobis eadem recompenſari : adjecit inſuper incomparabilis bonitas . . . corroborare noſtra privilegia per Romanae Auctoritatis ſtilum Apoſtolicum . . . Haec omnia perficere voti erat, quando Magnifica Principis Apoſtolorum Membra ſupplex adii ; ſed Romanam Eccleſiam digno viduatam Paſtore, heu proh dolor offendi: veſtra autem abſentia ita affectus ſum, ſicut ſolet affici foetus gallinae &c.* Gratulatur demum de reditu Leonis Romam,

mam, deque Romani Pontificis Gregorii V. creatione: quarum rerum jucundissimum nuntium quum accepisset, statim dedisse, inquit, litteras quibusdam monachis Floriacensibus, & fortassis exoptatas (ut ego suspicor) S. Benedicti Reliquias ad Leonem deferendas; quibus litteris benevolentiae atque amoris plenissimis rogat praeterea, ut privilegia, quae dixi supra, a Gregorio confirmanda curet: *Nuper autem audivi nuntium, quod me laetificavit super aurum & topazium, erectum esse Apostolicum decus per quemdam imperialis sanguinis virum, totum virtutibus & sapientia compositum: vester vero reditus innotuit menti nostrae, velut paradisiacae reversionis ineffabilis concentus. Nunc igitur, sicut loquuti sumus ad invicem, & haec Epistola vestris aspectibus se praesentat, per hos S. P. Benedicti Monachos audire placeat, & audita perficere, velut promisistis, cum summa fide & devotione &c.* Ex hac Epistola Mabillonius illud colligit, quod ad rem suam facere plurimum arbitratur, ex illo tempore, hoc est decimo saeculo pene confecto, Romanos hanc imbibisse animis opinionem S. Benedicti Corpus in Galliam translatum Floriaci asservatum esse; nos autem, quod nostra interest, id colligimus, Leonem Abbatem, qui, Sede vacante per obitum Joannis XV. adhuc Roma aberat, paullo post illuc rediisse, & Monasterii administrationem, quae interea Beato Adalberto commissa fuerat, ut deinceps dicemus, iterum suscepisse, ibique saltem usque ad A. D. 999. praefuisse. Constat enim sub finem Pontificatus Gregorii V. Sacra Corpora B. BONIFACII Martyris & S. ALEXII Confessoris de capsa argentea Leonem Abbatem

N com-

commutasse, ut ex ejusdem inscriptione, temporibus Honorii Papae III. adinventa, inferius Capite XII. explicabimus.

Quia vero anno 1002. Joannes quidam Abbas SS. BONIFACII & ALEXII memoratur in Instrumento, tunc habito coram Silvestro Papa II. quum recognita est Donatio Euphemiani Senatoris (12), itemque Joannis nomine vocatur Abbas S. ALEXII in Actis Sancti Adalberti, scriptis sub Henrico Imperatore, qui Ottoni III. successerat eodem anno 1002. hinc, ut fusius dicemus §.IX. suspicari licet, paullo antea ad Superos evolasse celeberrimum Abbatem Leonem, doctrina morumque integritate clarissimum: cujus etsi nulla in Martyrologiis mentio fit; tamen, si ejus pro Romanae Ecclesiae dignitate, ac Christiana Republica susceptos labores, si vitae disciplinam admodum severam, si mores sanctissimos spectemus, non indignus ipse judicari debet, qui eorum Sanctorum numero adscribatur, quibus caelestes honores adhibentur, ut recte monuit Mabillonius (13).

Quoniam vero opportune accidit, ut Adalbertum ad monasticam vitam a Leone institutum fuisse commemoraremus; de eodem S. Adalberto nunc jam dicendum est.

§. IV.

(12) Vide supra Cap. IV. pag. 33.

(13) Vide Mabillon. saec. Bened. tom. 7. pag. 876.

§. IV.

De S. Adalberto Pragensi Antistite, & Monacho SS. BONIFACII & ALEXII.

ADalbertus inter Alexianae Familiae Alumnos omnium celeberrimus, clarissimo genere natus est in Bohemiae finibus, ubi Christiana florebat Religio; nam Bohemiae pars maxima erat Superstitionis erroribus misere implicata. Is quum aetate, ac magis doctrina, morumque sanctitate mirum in modum profecisset; dignus fuit, qui anno aetatis suae vigesimoseptimo in locum Dithmari Pragensis Episcopi, licet reluctans (1), sufficeretur. Quare Veronae consecratus est ab Archiepiscopo Moguntino coram Ottone II. Imperatore ipsa die Apostolorum Petri & Pauli A. D. 983. non autem III. Idus Junii A.D. 979. ut habetur apud Cosmam Pragensem (2).

Vix annos quinque in Episcopatu exegerat Sanctus Antistes, quum Praga discedens (3), propterea quod

(1) „ Interea rediens Adalber„ tus . . . Dux Boleslaus & ejus „ optimates . . . juvenem nimis re„ nitentem rapiunt . . . . dicentes: „ nolis velis, noster Episcopus eris „. Ita Chronographus Saxonicus apud Mabillonium saec. V. Bened.

(2) Vide Mabillon. Annal. Bened. tom. 4. lib. 49. §. 27.

(3) Caussas dimittendi Episcopatus tres enumerat Auctor prioris Vitae Sancti Adalberti cap. II. num. 12. „ Quod maxime de tribus caussis „ actum esse dicunt, prima & velut „ principalis caussa, propter plures „ uxores unius viri: secunda pro„ pter detestanda conjugia Clerico„ rum: tertia propter captivos & „ mancipia Christianorum, quos mer„ cator Judaeus infelici auro eme„ rat, emptosque tot Episcopus re„ dimere non potuit.

Scriptor autem alterius Vitae S. Adalberti plures alias caussas addit, quas cap. 2. num. xi. sic exprimit: „ Populus autem durae cervicis, ser-

quod efferatos Bohemorum mores ad Christi Doctrinam nulla ratione conformare poterat, Romam venit; atque eo consilio venit, ut inde Hierosolymam migraret, incredibili cupiditate incensus ea loca visendi venerandique, ubi plura sunt Jesu Christi monumenta atque vestigia. Quare bona cum venia Joannis XV. Romani Pontificis, ac Theophania (4) Imperatrice, quae tum Romae versabatur, commeatum suppeditante, ignotus sub peregrini habitu ad montem Cassinum divertit: ubi Abbas Manso & Primores Coenobii a susceptae peregrinationis proposito illum deterrere studuerunt, ac hortari, ut suum illic domicilium sedemque constitueret; cujus adventus hunc tamen fructum capere arbitrabantur, quod & ipsorum Ecclesias dedicasset, & Monachos Sacris imbuisset. Sed ille secum animo reputans minime convenire, ut quod Episcopale munus abjecerat, iterum susciperet, tacitus effugit (5), atque ad Beatum Nilum profectus est, qui in vicino vallis Lucii monasterio vitam agebat. Hic optimum illi fidelissimumque consilium dedit, Romam ut rediret, ac si monasticum vivendi ge-

„ servus libidinum factus, miscebantur cum cognatis, & sine lege cum uxoribus multis: mancipia Christiana perfidis Judaeis vendebant: dies festos confusa religione observabant: dies vero jejuniorum, voluptatibus vacantes, omnino non curabant: ipsi Clerici palam uxores ducebant: contradicentem Episcopum iniquo odio oderant: . . . Itaque ad sanctam civitatem . . . . matrem Martyrum, Apostolorum domicilium, auream Romam venit &c. „

(4) Vidua Ottonis II. qui Romae obierat die 7. Decembris 983.

(5) „ Haec ira dictante reddidit: utrum me hominem an asinum putatis, ut, quum amota filiorum cura Episcopus esse desisterem, nunc sub nomine Episcopi vestras Ecclesias consecrarem? Nec mora, it deorsum per montis convexa, & quasi duorum dierum itinere acto, ad Magnum Virum Nilum perrexit &c. „ ex Vita prima S. Adalberti cap. 3. num. 15. apud Bolland. Acta SS. 23. Aprilis.

genus amplexari fixum in animo ac ſtatutum haberet, Leonem adiret Abbatem SS. BONIFACII & ALEXII, ad quem litteras commendatitias ipſe ſcripſiſſet: *Accipe patris conſilium, & unde digreſſus es, repete urbem Romam, quo quum Angelo bono te ducente perveneris, Dominum Abbatem Leonem, nobis amiciſſimum, ex noſtra omniumque perſona ſalutes, atque Epiſtolam noſtram feres* (6).

Litteris acceptis Romam regreſſus, ubi ad limina SS. BONIFACII & ALEXII, *monſtrante populo, perductus eſſet*, prece atque obſecratione humili uti coepit, & rogare, ut inter Monachos reciperetur: ſed Leo Abbas, qui magno rerum uſu inconſtantiam mutabilitatemque mentis hominum cognoverat, primo aperte negare; deinde, quum inſtaret ille vehementius, ſimulate ſtomachari, eique ob oculos ponere, quae dura & difficilia perpetienda eſſent; poſtremo, quum nihilo ſecius a propoſito deterreri hominem non videret, Romani Pontificis veniam impetrandam eſſe dixit: qua impetrata, dici non poteſt, quanta cum animi voluptate & laetitia Adalbertus monaſticam veſtem a Leone acceperit A. D. 990. feria V. Coena Domini; & Sabbatho Sancto poſt tres ipſos dies, quibus ſuam conſtantiam Leoni aliiſque Monachis probaverat, ſe ad monaſticum illud vitae genus perpetuo addixerit: *Abbas vero Leo, ubi non ſolum avertere a ſuo propoſito, ſed etiam dura praedicendo plus accendere poterat, accepturum ſe ſore pollicetur: Statuit etiam Domnum Apoſtolicum cum humiliato Antiſtite prius convenire, ut quidquid agendum foret, tanti Patris*

(6) Ex Vita S. Adalberti ibidem cap. III. num. 15.

tris sententia, suorumque Cardinalium consilia delibera-rent. Post haec rite peractis omnibus, qua die Dominus Discipulorum suorum lavit pedes, monachalem habitum ille Episcopus accepit. Sabbatho Sancto, quando baptizati Cathecumeni criminalibus vinclis solvuntur, soluta est, & ipsi capite pendens cuculla; hinc secundum Regulae morem Fratrum numero adjunctus &c. Hactenus ex Vita prima S. Adalberti apud Bolland. in Actis SS. die 23. Aprilis, quibus similia leguntur ibidem in altera Vita, quarum utraque (7) a duobus Auctoribus coaevis conscripta est; prima scilicet sub Imperio Ottonis III. altera sub ejus successore S. Henrico Imperatore, ut pluribus ibidem ostendunt Henschenius & Papebrochius, quibus „ Vitae primae Auctor videtur Romae fuisse „ Monachus in Monasterio SS. BONIFACII & ALE- „ XII, in quo S. Adalbertus, abdicato Episcopatu, vi- „ xerat quinquennio pleno &c. Alterius vero Auctor „ Romae Monachus cum Abbate SS. BONIFACII & „ ALEXII saepius loquutus, qui Vitam priorem se- „ quutus, in multis ipsa quandoque verba descripsit.

Bollandianis suffragatur Pagius in Critica Historico-Chronologica in Annales Card. Baronii ad A.D. 990. num. 1. ubi inquit: „ Hujus Sancti Antistitis (*Adal-* „ *berti*), a Leone Hostiensi Bohemorum & Prusso- „ rum Apostoli appellati, Vitam primum scripsit Ano- „ nymus Coenobii Romani Sanctorum BONIFACII „ atque ALEXII Monachus, imperante Ottone III. „ Hunc Anonymum proxime sequutus est alter Mo- „ nachus, qui aliam ejusdem Sancti Vitam, regnan- „ te Sancto Henrico, postmodum Imperatore, elucu- „ bravit „. Sed

(7) Vide adnotata sub initium hujus Cap. IX. pag. 77. Not. (1).

Sed ut ad ipsum Adalbertum revertamur, quanta caritatis, obedientiae, modestiae, virtutumque omnium, & quam praeclara exempla quotidie ederet, facile ex utroque libro perspici potest, qui ejus Vitam illustrem sanctissimamque describit. Quasi Episcopalis oblitus Dignitatis, Abbatis monitis praeceptisque diligentissime parebat; nihilque magis optatum habere videbatur, quam si in iis rebus navare operam juberetur, quae res essent humiliores, & ab Episcopi Dignitate abhorrerent. *Obliviscitur Episcopum factus parvulus in medio Fratrum: coquinas purgat: scutellas lavat: manibus Fratrum aquarum usus ministrat: mane ad claustra, vespere & meridie ad mensam aquam portat . . . talem obedientiam ab Abbate rogans accepit . . . . & quum Abbas eum vehementissime saepe increparet, occurrit benigna patientia, & semper flexa humiliatio . . . . non solum majoribus, sed etiam minoribus obedire paratus*: ex Vita secunda cap. III. §. 14. Hanc tantam animi magnitudinem & constantiam aegre tulit humani generis perpetuus hostis, qui nihil intentatum reliquit, quominus ab obeundo suo munere avocaret. Sed hostiles fraudes atque insidiae irritae fuerunt: quinimmo mirae quaedam res acciderunt, ex quibus & victoris Adalberti virtus, & victi daemonis improbitas dignosceretur. Nam, quum testacea vasa nunc vino, nunc aqua plena gestaret, opera daemonis ita prolapsus traditur, ut vasa ipsa confringerentur: quod quum ille ex instituto majorum ad pedes Abbatis prostratus expiaret, contigit aliquando, ut vas vino plenum ingenti lapsu in pavimentum corrueret, quin tamen mirum in modum neque vas comminui, neque vinum effun-

effundi viderent. *Nec moratur interea aemulus hostis; & quum testea vasa, nunc aqua, aliquando vino plena portaret, callido astu lapsus parat; ac ut confracta in partes frangerentur efficiens, Sacri Viri faciem ingenti rubore perfudit. Haec dum multoties fierent, & ipse tot vicibus veniam prostrato corpore peteret, tandem ultor ejus confusionis respexit ad haec negotia Deus; nam una dierum, quum Fratrum mensae apportaturus foret merum, offenso pede corruit ipse super vas, & vas ingenti cecidit super marmora lapsu: audiit a longe Pater Monasterii, cunctique* Fratres *per ordinem, quomodo labitur ille Heros, nescientes, quia hunc casum prosperrima adversitas comitaretur; ita enim vas sanum & vini pretium non minutum reperitur, ac si nulla facta foret ruina &c.* ex Vita prima cap. 3. §. 17.

Jam annos quinque sanctissimam hanc vivendi rationem nostro in Coenobio transegerat Adalbertus Episcopus, quum Pragam civium desiderio revocatus est a Willigisio Moguntino Archiepiscopo, qui Pragenses sine Pastore esse graviter ferens, Legatos misit Romam rogatum, ut Adalbertus illuc redire cogeretur. Legatis auditis, Joannes Papa XV. Synodum Episcoporum convocat, in qua grandis controversia Pragenses inter & Monachos SS. BONIFACII & ALEXII agitata est, his Monachum jam suum retinere certantibus, illis Episcopum repetentibus suum: tandem Legatis cessit victoria ex sententia Pontificis eo pacto, ut si denuo Bohemi obtemperare Adalberto detrectarent, is ab eis quantocius absque periculo capitis sui recederet. Itaque Monachis S. ALEXII tanti Viri jacturam deplorantibus, Roma Legati cum Adalberto disces-

discesserunt A. D. 994. quibus Pragam accedentibus tota civitas in occursum ruit; festivisque plausibus Episcopum suum excepit, data ab universis fide, se illi quam diligentissime obsequuturos, vitamque ad eam Christi Disciplinam, quam docuisset, conformaturos.

Verum brevi fidem fefellerunt Pragenses; nam *paullo post coepit eos ignava mollities; & neglectis Adalberti praedicationibus, itum in omne nefas; veterum quippe vitiorum recordationibus praeventi in carnalem labem reversi sunt*, ut fusius legitur in Actis (8).

Quum igitur suum illius gregem sanari nunquam posse, non sine maxima doloris acerbitate intelligeret, piissimus Antistes rursus Praga discedit; atque alio Doctrinam Christi praedicatum ire statuit, ubi fructum capere aliquem posset; & coepit sane maximum. Nam

O ad

(8) Acta Sancti Adalberti cap. IV. num. 18. Vitae prioris haec habent: „ Archiepiscopus vero Moguntinus (*Willigisius scilicet, qui Moguntinae Ecclesiae praefuit ab anno* 977. „ *in annum* 1011.) Beati Praesulis „ (*Adalberti*) gregem sine Pastore „ ire conspiciens, misit Legatos „ cum litteris, per quos Domnum „ Apostolicum de Sancti Viri reditu „ interpellat. Facta est Romae Synodus pro hac caussa; & oritur utrinque litigium grande, ex „ una parte eorum, qui Monachum „ perdere timuerunt, ex alia eorum, „ qui Pastorem suum cum auctoritate quaesierunt. Quumque invicem pugnantibus sententiis utraque pars diu decertarent, tandem dubiam Nuntiorum Primas „ vix promeruit victoriam....Tum „ Apostolicus .... talia respondit: „ reddimus quod juste quaerunt, „ quamvis de bono Patre jam degenerassent filii; & dabimus eum hac „ lege: si audierint eum, teneant „ cum Dei benedictione, faciantque „ sub ipso fructum centuplum. Si „ autem a consueta iniquitate sua „ recedere nolunt, hic noster absque „ periculo sui capitis malorum consortia declinet. Haec ubi dicta dedit, finita est Synodus ... abscedunt Legati, Monachis tristibus... „ quumque emenso itinere Pragam „ venirent, eunt ei obviam omnis „ aetas & sexus; & quasi cum ingenti gaudio acceperunt eum: „ dant manus, ac promittunt omnia...... sed paullo post coepit „ eos ignava mollities &c. „

ad Hungaros quum adiisset, Stephanum Regem sacro fonte abluit. Demum ad Romanum SS. BONIFACII & ALEXII Monasterium iterum sese recepit labente A. D. 995. ut recte supputant Bollandiani, non autem A.D. 990. ut Baronius (9) arbitratus est. *Congaudent illo redeunte monasticae plebis sacra collegia, ac sanctitatis suae amore pariter & utilitate perfruuntur. Dilexerunt eum omnes, sed prae omnibus Abbas suus, qui & post se totis cobortibus Fratrum praefecerat illum; ille autem omni vilitate & extremitate contentus, quanto major erat, tanto se cunctis inferiorem praebuit.* Hactenus Actorum verba (10); ex quibus satis probari arbitror, Adalbertum tunc constitutum fuisse veluti Abbatem SS. BONIFACII & ALEXII, qui *totis cobortibus Fratrum*, nimirum universae Monachorum Familiae praeesset. Quum enim eo tempore Roma adhuc abesset Leo Abbas S. ALEXII, qui, ut vidimus, IV. Nonas Junii ejusdem anni 995. quo huc rediit Adalbertus, Concilium Mosomense convocaverat, & aliud Remis celebrandum indixerat ad Kalendas Julii, cui ipse idem praefuit tanquam Legatus Papae Joannis XV. jam patet, quod si ille constitutus est ab Abbate suo, qui post se Monachis praeesset, perinde est, ac si ille electus fuerit, qui Abbatis officio in ejusdem absentia perfungeretur.

Paucos illos menses, quibus Monasterio praefuit, in-

(9) Baronius in Annalibus ad A. D. 990. §. IV. ait: „ Hoc ipso anno „ S. Adalbertus Pragensis Episcopus „ Romam veniens, S. BONIFACII „ Monasterium, ubi quinquennio „ manserat, iterum adiit; ibique totidem annos explevit &c. „ Sed Pagius in Crit. ad an. 990. num. 11. recte notat, unici quinquennii mentionem fieri in Actis &c.

(10) In Vita prima cap. 4. §. 20. apud Bolland. 23. Aprilis.

incredibile dictu est, quae studia Adalberti fuerint, exercitationesque virtutum. Totus ita erat in contemplatione rerum divinarum, nihil ut prope sentiret humanorum incommodorum, nihil perturbaretur cupiditatibus, nihil doloribus afficeretur. Eminebat autem ex ore ipso mira quies, solidum gaudium, germana felicitas. Quare ad eum conveniebant summa doctrina ac dignitate homines, quasi ad videndum exemplum quoddam in terris divinae tranquillitatis. Et quum per ea tempora (11) Otto III. Imperator Romam venisset, ut Imperii Insignia a Romano Pontifice acciperet, nihil jucundius habuit, quam ad Adalbertum saepe venire, ut illius consuetudine (12) colloquutionibusque perfrueretur.

Sed non diu licuit optimo viro capere suavissimum otii ac solitudinis fructum. Ecce enim Willigisius Archiepiscopus Moguntinus, qui in Urbem cum Imperatore ipso venerat, *veterem querimoniam canens*, instat apud Pontificem Gregorium V. recens electum, ut Adalbertus ad gregem suum mittatur: non esse ferendum, ut Pragensis Ecclesiae in tanta perturbatione, Episcopus illius otiosam & tranquillam vitam traducat: abstrahendum a portu scientissimum gubernatorem, ut in maximis turbinibus ac fluctibus navem regens, ostendat vim sapientiae ac virtutis suae. Ergo iterum

 agi-

(11) In Chronico Saxonico Otto III. Romam venisse dicitur die festo Ascensionis Domini anno *996*. VIII. Kal. Junii: quae sententia a Mabillonio probatur ex pluribus Instrumentis Annal. Bened. to.4. lib.51. §. *19*. licet plerique Recentiores aliter sentiant.

(12) „ Iter agit Romam Rex Francorum Otto III. . . . . . cui circa „ Servos Dei maximum studium „ semper & diligens cura fuit: crebro alloquitur S. Adalbertum, & „ habebat eum sibi familiarem, audiens libenter quaecunque sibi diceret„. Ex Vita prima cap.4.§.21.

agitatur caussa in Synodo Romana (13); & Willigisii sententia, quae Divinarum monumentis Litterarum congruere visa est, ita valet, ut ab otio solitudinis iterum avellatur. *Assentitur Papa Gregorius; & semel susceptum impune non posse dimitti gregem, Scripturarum voce testatur* (14). Quare Monasterium non sine lacrymis denuo relinquere cogitur Adalbertus, & Notkerio (15) magnae prudentiae Episcopo trans Alpes perducendus committitur. Sed quem dolorem ex discessu illo acerbissimum hauserat, hunc spe Martyrii sustentavit; ad Martyrium enim sese vocari, quasi ad triumphum intelligebat. *Relinquit Monasterium non sine magno planctu suo & Fratrum, moleste ferens ruptam quietem, sed habens de Martyrio spem vivam, quo in suo pectore ardebat desiderium longum.*

Neque sua eum spes fefellit; nam in Bohemiam regressus, tanta immanitate efferatos homines illos deprehendit, ut fratrum ipsius indignissimam caedem quum antea perpetrassent, hujus ulciscendae caussa Adalbertum eo redire praetendentes, eidem ad suam Provinciam aditum intercluserint. Hinc quum indomitae genti se prodesse non posse experimento didicisset, ad Prussos se contulit: quibus quum Christum annuntiare coepisset, a Paganis interceptus, fustibus cae-

(13) Haec est illa Synodus, in qua novem Imperatoris Electores a Gregorio V. instituti a nonnullis dicuntur, ut arbitratur Mabillonius in notis ad Vitam S. Adalberti num. 33. tom.7. saec. Bened.

(14) Ex Vita 2. cap.5. num.18.

(15) *Ergo multis lacrymis dulce Monasterium linquens, cum summae discretionis viro Notkerio Episcopo ultra Alpes proficiscitur*. Ex Vita prima S. Adalberti cap.V. num.22. Hic forte est Notkerius Episcopus Leodiensis Ecclesiae, memoratus in Diplomate, quo Otto III. Imperator confirmavit privilegia Monasterii Sanctorum BONIFACII & ALEXII; quod Diploma dabimus in Appendice num.1.

caesus, hastisque confossus, pro persecutoribus suis Deum exorans, profuso sanguine vitam Christo litavit, & Martyrii optatissimam lauream adeptus est IX. Kal. Maji A. D. 997. hoc est Feria sexta (16), quae dies maxime insignis fuit ob memoriam Mortis Christi. Id omne facile perspici potest ex Actis (17) apud Surium, Leonem Hostiensem, Bzovium, Bollandum, Baronium, Mabillonium, aliosque plures, sed passim etiam apud Scriptores omnes rerum Bohemicarum, Polonicarum, & Prussicarum.

Hic autem silentio praeterire non possumus, Adalbertum, dum Monachum ageret in Coenobio nostro SS. BONIFACII & ALEXII, Pontificalem, quam vocant, Missam celebrasse coram Romano Pontifice, quo astante in extasim raptus esse dicitur (18); atque etiam ho-

(16) Ante Dominicam 4. post Pascha, quod illo anno 997. obvenerat in 28. Martii. Ita Bolland. in not. ad cap. 6. primae Vitae litter. K.

(17) Surius Vit. SS. die 23. Aprilis. Leo Hostiensis Chron. Cassinen. cap. 17. apud. Murat. Rerum Ital. Script. tom. 4. Abrahamus Bzovius in Vita S. Adalberti ex codice Cassinensi edita Romae 1629. notisque illustrata. Bolland. Acta SS. die 23. Aprilis. Baron. ad A. 983. §. xx. & 990. §. IV. Mabillon. Annal. Bened. tom. 4. lib. 50. & 51. & tom. 7. saec. V. Bened. ad an. 997. 23. Aprilis. Chronicon Magdeburgense &c. Chronicon Ademari &c. apud Mabillon. ibidem. Adalbertum etiam laudant Aeneas Sylvius in Historia Bohemiae cap. 16. & Dubravius lib. 6. aliique.

(18) „ Romanus Pontifex S. Adalbertum, e S. ALEXII Coenobio „ evocatum, coram se Episcopalem „ Missam dicere voluit: id quod summa pietate aggressus est Adalbertus. Quum vero post ostensam populo Sanctissimam Eucharistiam ad „ eum locum in Missa pervenisset, „ ubi silentio commemoratio fit defunctorum (Memento vocant), „ tamdiu moram trahebat Adalbertus, ut qui aderant mirarentur, „ neque jam patienter sustinere possent. Pontifex admoneri celebrantem jussit. Veste tractus ad se „ tandem rediit... re divina peracta, „ Pontifex S. Adalbertum ad se accersitum increpat: bone, inquit, „ Pater, an tu inter Sacra dormitare „ fas putas? At Adalbertus, Sanctissime Pater, respondit, de somno „ nihil ego quidem scio; at aliquid me „ divini passum diffiteri non audeo. „ Quippe heri fratres germani mei pro

homiliam recitasse in natali die festo S. ALEXII Confessoris super illa Euangelii verba: *Ecce uos reliquimus omnia* &c. quam ex bibliotheca Cassinensi, litteris Longobardicis exaratam, ediderunt Bollandiani continuatores in Actis SS. ad diem 17. Julii.

Illud quoque animadvertendum ducimus, correctione & emendatione indigere, quae de B. Adalberto nostro narrantur in Vita S. Romualdi (19), scilicet ipsum a S. Romualdo Abbate cucullum monasticum accepisse, atque in monasterio Sancti Pauli Romae vixisse; utrumque enim a vero abesse nedum ex hactenus dictis satis liquet, verum etiam ex eo manifestum fit, quod A.D. 994. quo Beatus Adalbertus Concilii Romani sententia ex Monasterio S. ALEXII in Bohemiam redire coactus est, nondum S. Romualdus ex Gallia reversus fuisse videtur, ut recte adnotant Bollandiani collectores, quorum haec sunt verba: „ Non in S. Pauli monasterio vixit Romae S. Adalbertus, sed, ut diximus, „ in S. BONIFACII, quod nunc S. ALEXII dicitur; „ eratque recens a Sergio Damasceno Episcopo, Benedicto VII. annuente, institutum in Aventino: nunc „ est Hieronymianorum (20).

Ce-

„ pro Christi Fide ab Ethnicis necati, „ adhuc insepulti jacuerunt; divino imperio jussus sum eorum interesse funeri, & Christiano ritu Sacra illa Corpora sepelire: in Bohemia esse me oportuit, ut fratribus meis uterinis supremum hoc „ praestarem officium „. *Ita ex Annalibus Bohemorum apud Bolland. inter miracula n. 3. post Vitam II. Divi Adalberti die 23. Aprilis.*

(19) B. Petrus Damiani in Vita S. Romualdi Abbatis apud Bolland. die 7. Febr. Cap. VIII. haec habet: „ B. Adalbertus Pragensis Episcopus, „ e Sede sua Praga expulsus, Romam „ venit: audiens autem tunc celebre nomen S. Romualdi, quod per „ totam Italiam ferebatur, incensus „ videndi eum studio, perrexit ad „ ipsum; & statim, ut eum vidit, „ mutato pristino habitu, inter ejus „ discipulos habitum Monachi suscepit &c. „

(20) Bolland. Acta SS. die 7. Febr. in notis ad Vit. S. Romualdi cap. 8.

Ceterum B. Martyris Adalberti Corpus Boleslaus Poloniae Dux (21) dato pretio mercatus a Barbaris, in patriam transtulit, & Gnesnae honorifice condidit: ad quod pie casteque venerandum Otto III. perrexit nudis pedibus, atque in tanti Viri honorem, quem vivum plurimum dilexerat, Ecclesiam illam Archiepiscopalem reddidit: cujus Archiepiscopalis Insignia Dignitatis Gaudentio Monacho, Adalberti fratri, deferenda curavit. De Gaudentio igitur agendum.

§. V.

De Sancto Gaudentio Beati Adalberti fratre.

MAgnae Gaudentii laudi tribuendum, Beatum Adalbertum fratrem habuisse; at multo laudabilius, fuisse illi non tam naturae & sanguinis, quam morum & vitae similitudine conjunctissimum. Nam una cum ipso Romam veniens, monasticae se disciplinae tradidit, eamdem quam Adalbertus vitae rationem suscipiens sub Abbate Leone, de quo supra diximus. Fratres (1) alios Adalberto duos fuisse legimus, qui & ipsi Romam quum venissent, atque illum eo in consilio haerere intellexissent, ut Monachus fieri vellet, sibi

(21) Boleslaus Poloniae Dux, filius Boleslai cognomento Saevi, qui Sanctum Wenceslaum fratrem suum interemerat. Ex Chronographo Saxonico ad an. 937. apud Godefridum Guillelmum Leibnitium in Accessionibus Historicis pag. 155. Lipsiae A.D. 1698.

(1) Hos Adalberti fratres eosdem fuisse non temere suspicamur, quos a Bohemis foedissime contrucidatos ante diximus, ut Adalberti Acta testantur: *Gens autem haec sceleratissima, ad quam redire compulsus est* (Adalbertus), *in odium sui nominis grande nefas peregerunt; nam parentes suos misero vulnere prosternunt fratres, fratrumque filios &c.* ex Vita prima cap. 5. §. 25. Vide supra §. IV. pag. 108.

ſibi revertendum exiſtimarunt. *Duo ex fratribus, qui cum eo erant, jamdudum videntes, quia* (Adalbertus) *ſe Monachum facere vellet, non bene projecto clypeo fugam dederunt. SOLUS VERO GAUDENTIUS exemplo conſtantis viri remanens cum Beato Viro, MONACHATUM atque probabilem converſationem conſequutus eſt; qui etiam ſibi carne & ſpiritu duplex germanus, & ab infantia ſemper fidiſſimus comes adhaeſit* (2). Monaſtico igitur habitu indutus Alexiano in Coenobio Gaudentius, a latere Adalberti, quem diligebat plurimum, avelli nunquam potuit; & non modo laborum, ſed itinerum perpetuus illi ſocius & comes fuit, etiam quum poſtremo in Bohemiam redux, Sacra Lipſana S. Martini Turonenſis & S. Dionyſii Pariſienſis in Galliis veneratus, inde Praga declinans, Gneſnam, Gedanum, & in Pruſſiae Provinciam deſcendit, ubi labores ſuos illuſtri Martyrio complevit.

Quinimmo Gaudentium una cum fratre Martyrem occubuiſſe Annales Warmienſes tradunt: *ferro in viſcera adacto contrucidatur eadem die, qua a ſacrificulis furenti impetu caput Adalberto amputatum eſt*. Sed multa nos inducunt, ut nullam eis fidem adhibendam arbitremur. Primum inepta multa produnt, & anilium pleniſſima fabellarum, inter quae illud praecipuum, quod ad rem noſtram pertinet, Adalbertum, poſtquam Martyr jacuerat, abſciſſum caput ſuis ipſum manibus mirabiliter geſtaſſe (3), & multa mil-

(2) Ex Vit. prima S. Adalb. c.3. §.16.

(3) Etiam in Vita S. Romualdi Abbatis, Auctore Hieronymo Camaldulenſi, num.47. dicitur: *Corpus Sancti Adalberti virtute divina erectum, & accepto proprio capite in manibus, eadem via qua venerat, in Poloniam reverſum, ac in civitate, quae Gneſna dicitur, a Fidelibus honorifice tumulatum &c.* quod ex iiſdem Annalibus Warmienſibus derivatum putamus.

millia passuum confecisse, quoad in Poloniam pervenisset, ac in civitate, quae Gnesna dicitur, iterum commode placideque occubuisset. Hunc de Adalberto errorem (qui error a pictorum licentia, qui Martyres caput suum amputatum gestantes pingere solent, omnino manavit in Vulgus) quum Annalium Warmiensium Scriptores enarrare non dubitaverint, neque digni sunt, quibus de Gaudentii Martyrio credatur; licet in Breviario Warmiensi edito Anno Domini 1516. ex praeconcepta opinione sic iterum narretur: *Sanctus quoque Gaudentius, praedicationis ipsius socius, pariter eodem fato & loco Martyr Christi consecratur*. Accedit, quod de Gaudentii Martyrio nihil ab Antiquis proditum est: legitur quidem in Actis (4), ipsum fratris morti praesentem fuisse, & in vincula conjectum post celebrationem Missae, qua Sacra extrema Communione S. Adalbertus refectus est, antequam a satellitibus teterrimis confoderetur (5). Sed de Gaudentii nece ne verbum quidem. Quare qui Adalberti fidissimus socius, qui ejus virtutis animique magnitudinis imitator egregius semper fuit, hunc & Martyrium mortisque similitudinem optasse quidem, non obtinuisse existimare debemus: quod aperte his verbis declarat Cosmas Pragensis (6): *Gaudentius non solum carnali, sed etiam spirituali conjunctione frater S. Adalberti, & comes individuus in omni labore & aerumna fuit; etsi cum eo* NON CORPORE MARTYRIUM,

P men-

(4) Nempe in Vita prima S. Adalberti cap. 6. num. 29. & 30.

(5) *Fratre Gaudentio Missam celebrante, Sanctus ille Monachus Adalbertus communicavit; & post Sacram Communionem . . . affluit Paganicus furor, & irruerunt super eos impetu magno, & injecerunt omnes in vincula &c.* ibidem.

(6) Apud Bolland. Acta SS. die 23. Aprilis num. 7. pag. 202.

mentis tamen compassione tulit; nec enim fieri potuit, ut gladius animam ejus non pertransiret, quum germanum suum Romphaeis Paganorum concidere videret, & ipse pariter occidi optaret.

Sed quod nullum dubitationi locum relinquit, illud est, quod ante posuimus, Gaudentium electum fuisse Episcopum Ecclesiae Gnesnensis, quae in honorem S. Adalberti ibidem tumulati, in Sedem Archiepiscopalem ab Ottone III. erecta fuit, ut legitur in Chronico Magdeburgensi, cujus fragmenta edidit Mabillonius (7): ex quibus habemus, quod *Imperator Otto III. auditis mirabilibus, quae per dilectum Sanctum Martyrem Adalbertum Deus fecit, orationis caussa eo pergere festinavit . . . Videns autem a longe civitatem Gnesnam desideratam, nudis pedibus suppliciter advenit . . . . nec mora, fecit ibi Archiepiscopatum . . . . cujus Dioecesi omnis haec regio subjecta est, committens eumdem praedicti Martyris fratri, qui & Gaudentius &c.* vocabatur..

Hac de caussa Gaudentius appellatus est *Archiepiscopus S. Adalberti* (scilicet Archiepiscopus Gnesnensis Ecclesiae, ubi S. Adalbertus Episcopus & Martyr quiescebat); nam hoc titulo vocatum & subscriptum legimus mense Decembris die secunda A. D. 999. in placito Farfensi de cella Minionis, quod primus vulgavit Mabillonius Annalium Ord. S. Bened. lib. 51. §. 95. ubi inter alia haec leguntur: *Quadam vero die dum resideret Domnus Otto Imperator in palatio . . . . . . & residentibus ibi cum Domno Leone Archiepiscopo Sanctae Ravennatis Ecclesiae, & Gaudentio Archiepiscopo S. Adal-*

(7) Mabillon. saec. Bened. tom. 7. post Vitam S. Adalberti.

S. Adalberti &c. In ſubſcriptionibus vero prae aliis ita legitur : *Ego Gaudentius Archiepiſcopus S. Adalberti Martyris interſui, & ſubſcripſi*. Patet itaque, poſt Adalberti Martyrium Gaudentium conſtitutum eſſe Epiſcopum Gneſnenſis Eccleſiae, in eaque mortuum, & ſepultum eſſe, ut ſatis etiam comprobatur ex Hiſtoria translationis Sacrorum Corporum Adalberti, Gaudentii, & quinque fratrum, quam late deſcribit Coſmas Pragenſis Decanus initio libri 2. Chronici Bohemiae; quamque Mabillonius (8) in Annalibus ſic refert : „ Caſimiro mortuo (9), Bracislavus Dux Bohemiae „ collectis militibus Poloniam aggreditur, Metropolim Gneſnam nullo negotio capit, Corpus S. Adalberti Epiſcopi & Martyris, qui in baſilica B. Mariae „ illic quieſcebat, cum Corpore S. Gaudentii ejus fratris Pragam aſportat . . . . *Porro haec S. Adalberti „ translatio facta dicitur hoc anno* 1039. *Kalendis Septembris* „. De hac re Bohemi & Poloni inter ſe acerrime decertant. Hi enim Oſſa Adalberti & Gaudentii Gneſnae adhuc aſſervari contendunt, & monumentum, ubi ea condita ſunt, cuique oſtendunt, magnificentia & religione celeberrimum. At Bohemi hunc victoriae, quam Bracislavus a Polonis reportavit, fructum, hoc trophaeum clariſſimum fuiſſe ſtatuunt, Sacros Beati Adalberti Cineres, victis Gneſnenſibus, ereptos, & Pragam magno cum triumpho translatos, atque ibidem honorificentiſſime collocatos. Quae utriuſque partis

 mo-

(8) Mabillon. Ann. Bened. tom. 4. lib. 58. §. IV.

(9) Caſimirus Miſeconis Polonorum Ducis filius, quem e Polonia cum matre fugatum, & Cluniaci factum monachum, Polonici Scriptores uno conſenſu tradunt, eumque demum a Polonis ipſis revocatum, & throno impoſitum fuiſſe. Vide Chronograph. Saxonicum &c.

momenta rationum ſint, inſpicere qui velit, is legat. & Baronium, qui Polonis favere videtur, & Diſſertationem, quam pro Bohemis edidit Bohuslaus Balbinus lib. 3. Epitomes Rerum Bohemicarum apud Bolland. in Actis SS. die 23. Aprilis. Nos autem reliquos Coenobii noſtri Monachos pietate inſignes proſequamur.

§. VI.

De Patre Nilo.

Fratres illi Graeci, quibuſcum maximus B. Adalberto uſus fuit, quo ſuo quiſque proprio & certo nomine appellarentur, jam ante diximus (1); qui vero eſſent, ſi Nilum excipiamus, quum nil quidpiam amplius praeter eorum nomina ſcripto proditum ſit, divinare non poſſumus. Quare ſatis erit adſtipulari Baronio (2) aſſerenti Graecos fuiſſe, qui perturbatum ſtatum Orientalis Eccleſiae relinquentes, *tanquam columba Noe olivam uberem & ſpecioſam, ubi conſiſterent, huc quaeſivere*: ubi ſub Abbate Gregorio eos moderante, ad Sancti Baſilii normam diſciplinae, vitam moreſque ſuos diligenter exigerent, dum interea Latinis, qui ibidem Benedictini erant praeeſſet inſignis Abbas Leo, ut ſuperius oſtendimus §. III. pag. 91. & ſeqq.

Sed de Nilo hoc additur in Actis (3), ipſum ex numero eorum fuiſſe, qui noctis ſilentio Martyrium ejuſdem Adalberti inſtinctu afflatuque divino cognove-

(1) Sub initium Capitis IX. pag. 78.

(2) Baronius ad an. 990. §. IV.

(3) Vide Acta S. Adalberti, ſeu cap. 6. Vitae primae num. 29. apud Bolland. 23. Aprilis.

verunt, aliisque tanquam si praesentes vidissent, annuntiaverunt: *At Pater Nilus . . . . ita alloquitur: scias, dulcissime fili, quia amicus noster Adalbertus ambulat cum Spiritu Sancto, & beatissimo fine praesentem vitam erit terminaturus*. Visionem hanc uberius explicat Scriptor alter ejusdem Vitae (4): *Romae interea in Monasterio, quo Sanctus ille Philosophia Benedicti Patris nutritus erat, revelatio divina haec dicta dedit: inter plures visiones . . . . . hac hora Pater Nilus ad Monasterii illius spirituales fratres verba miserat dicens: notum sit vestrae dilectioni, quia amicus noster bonam viam habet; vere Adalbertus cum Spiritu Sancto ambulavit*.

Num vero hic Pater Nilus idem habendus sit cum celebri Abbate Nilo, qui Nilus Junior dicitur, haud ita facile constituendum arbitror. Henschenius (5) in adnotationibus ad hunc locum, unum ab altero diversum putat; neque tamen ullam caussam affert, quamobrem id sibi persuasum fuerit. Mabillonius ex adverso in re monastica versatissimus nullus dubitat, quin idem fuerit: en hujus verba (6): „ Leonis SS. BO-„ NIFACII & ALEXII in Urbe Abbatis praeclarum „ elogium habetur in Vita S. Nili Junioris, qui illuc „ cum Monachis suis hoc fere tempore se recepit, uti „ & plures alii, maxime Adalbertus Pragensis „. At quoniam nec Mabillonius quidpiam rationis exponit, qua comprobet sententiam suam, non alienum a proposito videtur, si conjecturas nostras & rationes, quaecunque eae tandem sint, adjiciamus.

Et

(4) Vita secunda ibidem cap. 6. num. 26.

(5) Acta SS. die 23. Aprilis in notis ad cap. IV. Vitae secundae Beati Adalberti lit. d.

(6) Tom. 4. Annal. Ord. S. Bened. lib. 51. num. 2. ad an. 995.

Et primo quidem si vocabulum *Patris* attendamus, quo Nilus noster unice afficitur: *hoc erat Pater Nilus*, dum alii ejusdem socii proprio tantum nomine vocantur *Joannes Bonus*, *Simplex Stratus &c.* Patris praenomine nequaquam addito; haud levis emergere suspicio videtur, de Magno hic Patre Nilo sermonem esse, ad quem perrexerat Adalbertus, antequam monasticum cucullum indueret (7): *ad Magnum Virum Nilum perrexit*: . . . . *quem intuitus Domnus Abbas Nilus* . . . *inquit*: *accipe patris consilium*, *& unde digressus es*, *repete urbem Romam* . . . *Domnum Abbatem Leonem*, *nobis amicissimum*, *ex nostra omniumque persona salutes &c.* Si hoc ipsum insuper amicitiae vinculum animo repetamus, quo Magnus Pater Nilus erga Leonem Abbatem SS. BONIFACII & ALEXII se magnopere obstrictum testatur; quominus hic Romam (8) veniens ad Leonem Abbatem diverterit, ejusdemque hospitio usus saepe fuerit, vix ambigendum reor.

Quod autem postea S. Nilus e monasterio vallis Lucii, quod Cassinates Pandulpho Cajetae Principe auctore donaverant, atque ubi quindecim annos exegerat abscedens, in Alexianum nostrum cum quibusdam sociis suis sese receperit eo ferme tempore, quo isthuc iterum rediens B. Adalbertus, *usus sibi maximus erat colloquia quaerere spiritualium & seniorum*, *Gregorii Abba-*

(7) Ex Vita prima S. Adalberti cap. 3. num. 14. Vide supra §. III. pag. 93. & §. IV. pag. 100. & seq.

(8) S. Nilum Romam venisse constat ex Actis ejusdem, a B. Bartholomaeo IV. Abbate Monasterii cryptae Ferratae conscriptis, in quibus legitur: *Quum Romam aliquando profectus esset* Nilus *orandi gratia*, *& perquirendorum quorumdam librorum*, *vidit in aede S. Petri Apostoli transeuntem mulierem Alemanam*, *corporis proceritate praestantem &c.*

batis, Patris Nili, aliorumque, quos supra memoravimus Capite IX. pag. 78. tametsi diserta ejus rei narratio non habetur in Actis S. Nili; indicium tamen atque argumentum aliquod esse crediderim eo in loco, ubi narratur, quod B. Nilus quum videret Fratres ad quamdam animi remissionem delabi, illinc discedendum, atque alio commigrandum statuerit (9): *Caeterum Beatus Nilus commoratus in monasterio valle Lucii titulo ad quindecim annos, posteaquam crevisset numerus Fratrum, & necessaria superabundarent, & monasterium esset amplum, & ejus opera celebre factum, quum antea tale non esset, videbat Fratres remissius affectos erga spiritale ministerium, & exactam Regulae disciplinam, quam ab initio susceperant, & lata via gaudentes, concertantesque quis eorum esset major . . . . Haec postquam perspexit Beatus Vir, sciens rerum copiam plerisque caussam esse dissolutionis, plenaeque in tuenda Religione relaxationis, surgens inde abscessit, pervagabaturque locum quaerens angustum, & cum labore suppeditantem necessaria corpori, ut saltem penuria victus tanquam fraeno, ad monasticae vitae studium pertraherentur idiotae &c.* (10)

Per id itaque temporis, quo S. Nilus e monasterio vallis Lucii *abscessit, pervagabaturque locum quaerens* &c. haud inverisimile existimamus, Nilum ad amicissimum sibi Leonem Abbatem S. BONIFACII divertisse, ubi & illius, & B. Adalberti consuetudine & familiaritate uteretur, quemadmodum hujus Acta testantur. Interea vero S. Nilus *locum quaerebat cum labore suppeditantem*

(9) Ex Actis S. Nili Junioris, a contubernali ejus discipulo Graece scriptis, & a Jo: Matthaeo Caryophilo Archiepiscopo Iconiensi Latinitate donatis, pag. 124. & seq.

(10) Ex Vita S. Nili apud Mabillon. Acta SS. tom. 7. ubi de Aligerno Abbate Cassinensi.

tem necessaria corpori; quem ubi postmodum invenit, Asceterium scilicet Serperis in Cajetae finibus, illuc abiit cum sociis suis; ibique permansit, quoad hortante caritate Urbem remeavit, ut a Gregorio Papa V. & Ottone III. Imperatore Pseudo-Pontificis Joannis XVI. cognomento Philagati, natione Calabri, libertatem aut vitam saltem imploraret. Hominem hunc miserum luisse poenas temeritatis suae, & erutis oculis, abscissis auribus, mutilatisque naribus, jumento facie ad caudam inversa, per summam ignominiam Urbe circumvectum, suique caussam supplicii alta voce testatum his verbis, *tale supplicium patitur, qui Romanum Pontificem de sua Sede pellere nititur*, tradunt Glaber Rodulphus (11), & B. Petrus Damiani (12), aliique. Tantae rei atrocitate, miserique hominis supplicio commotum, Nilum Romam venisse scribit Baronius (13), qui ex Actis B. Nili rem ita exponit: „ Haec quum audiisset B. Ni„ lus corde afflictus, coactus fuit senio & morbo confe„ ctus . . . . Romam venire, & Imperatorem adire „ pro gratia impetranda „ &c. quumque Sanctus Vir consisteret coram Ottone III. & Gregorio V. a quibus perhumaniter exceptus fuerat, dixisse fertur in Actis: *Veni non honorem cupiens, vel munera, vel proventus magnos, sed gratiam pro eo, qui vobis multum inservivit, & male a vobis tractatus fuit, & a vobis oculi illius sunt eruti . . . . Precor pietatem vestram, ut illum mihi dono detis, ut mecum inposterum sedens, ambo peccata nostra deploremus*. Atque haec, vere ut dicam, non impediunt, quominus B. Nilus Romae tunc hospitio Coenobii

(11) Glaber Rodulphus lib. primo Hist. cap. 4.

(12) Petrus Damiani Epist. II. ad Cadaloum Antipapam.

(13) Baron. ad an. 996. §. XVI. ex Actis B. Nili.

nobii Alexiani usus fuisse judicandus sit. Sed praeterea, quod idem Nilus eo tempore B. Adalberti contubernalis fuerit, hoc est, in quo mihi aqua haeret, ut ajunt; propterea quod haec extremo anno 998. contigerunt; Adalbertus autem jam Martyr occubuerat die 23. Aprilis A. D. 997.

His accedit, quod hoc anno 997. S. Nilus in Asceterio Serperis vitam traduceret; Nilus autem noster in Monasterio Alexiano Martyrium Adalberti divino instinctu cognoverit (14). Quare nisi statuamus, S. Nilum Juniorem sub finem Aprilis anni 997. in Alexiano Coenobio moram traxisse (quod ejusdem Sancti Actis non repugnat), non video aliter tempora convenire, ut eumdem Nilum esse existimemus. Sed de hoc satis: ceteros commemoremus.

§. VII.

De Leone Simplici.

PRaeter Leonem Abbatem, de quo paullo ante dictum est, aliosque Coenobii Alexiani seniores Monachos, quibuscum vixit, quamdiu Romae fuit Beatus Adalbertus, floruit Leo ejusdem nominis alter Monachus, cui quidem uni ab his (1), qui Adalberti res gestas litteris prodiderunt, hae laudes omnium

Q maxi-

(14) *Ecce in Monasterio, ubi ille* (Adalbertus) *nutritus fuerat . . . Dominus per visum ostendit . . . at Pater Nilus* &c. ex Vita prima Sancti Adalberti cap.6. num.29. ut supra. *Romae interea in Monasterio, quo Sanctus iste Philosophia Benedicti Patris nutritus erat, revelatio divina* &c. *hac hora P. Nilus* &c. ut supra ex Vita secunda cap.6. num.26.

(1) In Vita II. Sancti Adalberti cap. 4. num. 17. apud Bolland. 23. Aprilis.

maximae tribuuntur, quod *Simplex* fuerit, quod *psalmorum amicus*, quod *semper praedicare paratus*. Etsi enim ea maxime aetate, quae monachorum innocentiae ac sanctitatis aetas fuit, neminem ipsorum non antiqua illa simplicitate praeditum, non divinis laudibus canendis magnopere addictum, non Christianae Religionis, sive exemplo sive verbo disseminandae, vehementer cupidum fuisse existimandum sit; tamen Leo dignus habitus est, quem reliqui in his maxime admirarentur. Is a Baronio idem plane existimatur, ac Leo Abbas Nonantulanus, cujus meminit B. Petrus Damiani (2), nec non idem ac Leo Alexiani Monasterii Abbas. Nam in Annalibus Ecclesiasticis ad A. D. 990. §. IV. ubi Gregorii, Nili, Joannis, Leonis, aliorumque istius Coenobii virorum vitae sanctimonia illustrium, quos hujusce Capitis initio memoravimus, nomina protulit, illud adjicit: „ Haec „ de illis, qui videbantur esse columnae, de quorum „ novissimo, nempe Leone, scribit Petrus Damia- „ ni . . *Leo quoque Nonantulanus Abbas &c.* Porro hic „ iste Leo, jam Abbas ejusdem Monasterii S. BONIFA- „ CII, scriptus postea reperitur in Synodalibus Actis, „ quum Legatione functus est in Gallias „ &c. Hanc Baronii opinionem permulti omnino sequuti sunt. At Bollandiani continuatores ea parte, qua noster Leo idem a Baronio perhibetur, ac Leo Abbas Nonantulanus, vehementer repugnant; ac non magis Nilum (3) Monachum Alexianum a Sancto Nilo Juniore, Basilianorum Parente, quam Leonem Simplicem a Leone No-

(2) B. Petrus Damiani in Ep. seu Opusc. IX. ad Nicolaum PP. II.

(3) Vide supra §. VI. pag 117.

Nonantulano fecernendos contendunt . „ Ab aliqui-
„ bus hic cenfetur Leo Nonantulanus Abbas : memi-
„ nit ejus Petrus Damianus Epiſtola ad Nicolaum Pa-
„ pam . Verum potius alium arbitramur , uti & Ni-
„ lum praenominatum a Sancto Nilo diverſum ; hi
„ enim videntur eſſe quatuor Graeci , & quatuor La-
„ tini , qui Romanum incolebant Monaſterium , inter
„ quos S. Adalbertus vivebat nonus ac medius (4) „ .
Hactenus illi , a quorum opinione tam longe nos quidem diſtamus , ut Baronium hac parte recte quidem ſenſiſſe , altera vero , qua Leonem *Simplicem* eumdem facit , ac Leonem Monaſterii Alexiani Abbatem, lapſum fuiſſe arbitremur . Etenim quae nos ratio impulit , ut Patrem Nilum a S. Nilo Juniore forte diverſum non eſſe crederemus , eadem ferme nos admonet , ut Leonem , de quo eſt ſermo , a Leone Abbate Nonantulano minime ſecernamus .

Hic autem , Mabillonio (5) duce atque auctore , tres diſtinguamus oportet Leonis nomine ejuſdem Ordinis Abbates , qui exeunte ſaeculo decimo clariſſima exempla virtutum ediderunt . Primus quidem Leo eſt Abbas Alexianus , atque Apoſtolicae Sedis in Gallias Legatus, de quo jam egimus §. III. alii duo, unus poſt alterum, Nonantulani coenobii rectores a Petro Damiani collaudati in Epiſtola IX. ad Nicolaum II. quorum prior, abdicata praefectura, in Monaſterium Alexianum recepit ſeſe , ac ibi quum deceſſiſſet , magnam reliquit famam ſanctitatis ſuae ; poſterior Archiepiſcopus Ravennas poſt Gerbertum creatus , eam Dignitatem non

 diu

(4) Bolland. in notis ad cap. IV. num. 17. Vitae ſecundae S. Adalberti die 23. Aprilis.

(5) Mabillon. ſaec. V. Bened. to. VII.

diu tenuit, sed post biennium paralysi percussus *Cathedram sprevit*, ut inquit idem Petrus Damiani; *sicque privatus fere quadriennio supervixit*. De priore igitur Abbate Nonantulano verba faciens Petrus Damiani, sic ejus Vitam describit: *Leo quoque Nonantulanus Abbas ad memoriam rediit, qui dum clericalem adhuc speciem peteret, jamque devotione peracta, ab Hierosolymis remeasset, sic vitam suam instituit, ut nihil aliud praeter unum dumtaxat asinum possideret . . . . postmodum vero ad monasterii regimen violenter attractus . . . . vixque peracto biennio, in manu Ottonis, qui tunc Imperii sceptra regebat, pastoralem baculum rediit; deinde apud S. Bonifacium intra Romana moenia perseverans, ex omni quod sibi vitae hujus residuum fuit, nil aliud quam aeternae vitae sibi stipendia procuravit: ad cujus postmodum sepulturam caecus veniens, luci pristinae asseritur restitutus*. Hoc Leonis Monachi Alexiani elogium, qui ex Hierosolymitana peregrinatione Nonantulam reversus, ibique ut monasterium illud regendum susciperet, vi adactus, biennio vix elapso, pastoralem baculum, Ecclesiasticae Insigne Dignitatis, in manus Ottonis Imperatoris tradidit; moxque in Alexianum Monasterium secessit, ubi quoad vixit, totus fuit in exercitationibus virtutum & contemplatione rerum divinarum; sane non video, cur Leoni convenire minime possit, qui itidem Monachus Alexianus erat, *Simplex* dictus, *psalmorum amicus*, & *semper praedicare paratus*. Convenit rei, convenit temporis ratio; quid est igitur, quamobrem Mabillonio non assentiamur, qui non male existimat, Leonem Simplicem eumdem esse, ac Nonantulanum, ut vocant, ex-Abbatem, qui *Leonis*

Boni-

Bonifaciani (Mabillonii verbis utor) *caritate & sapientiae laude ductus ad eum confluxit, ibique privatus ad mortem uni Deo militavit ?*

Illud potius miramur, cur Baronius Leonem Abbatem eumdem fuisse, ac Leonem Simplicem arbitretur. Etsi enim illum & doctrina, & pietate, aliisque virtutibus (addo etiam simplicitatem illam, quae propria est Christianorum) praestitisse non dubito; tamen magnae illae res, in quibus summa cum prudentiae laude versatus est, petere videbant, ut non simplex, sed prudens nominaretur. Hominem enim Gallicana ad Hugonem Regem Legatione diligentissime perfunctum (6), Concilia Mosomi Remisque habita Pontificio nomine moderantem, & Christianae Reipublicae negotia maxima pertractantem, nemo quidem, si laudandum suscipiat, apto laudis genere simplicem praedicaverit. Huc accedit, quod si Leo in Romanum Coenobium se recepit, ut abjectioris Abbatiae procuratione abdicata, Alexianam ampliorem, & tunc opulentiorem in ipsius Urbis luce & celebritate obtineret, & mox Pontificia Legatione exornaretur; quid est, cur B. Petrus Damiani Leonem hunc magnopere collaudet; propterea quod Nonantulanae Abbatiae ornamenta abjecit, ac privatae tranquillaeque vitae rationem inivit? Quid est, cur illum reliquis proponat ad imitandum, tamquam praeclarissimum exemplum Christianae magnitudinis animi, qua Ecclesiasticae Dignitatis Insignia defugiendo reliquit? Ut multae & magnae Leoni Alexiano Abbati laudes apte conveniunt, haec quidem maxime in eum quadrare non videtur. Hoc igitur maneat

(6) Vide supra §. III. pag. 49.

neat, quod tametsi Baronio minime in eo assentiamur, quod Leonem Nonantulanum eumdem putet, ac Leonem Alexianum Abbatem, assentimur tamen, quum Leonem Simplicem eumdem putat esse, ac Leonem Nonantulanum, qui nostro in Coenobio tandem diem obiit supremum; cujusque obitum multa prodigia consequuta dicuntur, ac illud praesertim, quod „ ad ejus „ sepulcrum caecus veniens luci pristinae asseritur re- „ stitutus „.

§. VIII.

De S. Anastasio & quinque Sociis, Alexiani Coenobii Monachis, atque Gloriosis Poloniae Martyribus.

Anastasius inter illustres nostri Coenobii viros eum obtinet locum, ut anteferatur huic forte nemo, pauci pares putentur. Austricus alio nomine dictus fuit, & Adalbertum Roma iterum in Bohemiam redeuntem, cum aliis quinque Sociis comitatus est. *Hic*, ut verbis utar Mabillonii, (1) *in Monasterio S. Alexii seu S. Bonifacii Romae, vitam monasticam agebat sub Leonis Abbatis regimine eo tempore, quo S. Adalbertus Pragensium Antistes in idem Monasterium denuo se recepit. Quum vero idem Adalbertus iterum in Bohemiam ad suam Ecclesiam redire coactus fuisset, sex Monachi Alexiani, inter quos noster Austricus* (idest Anastasius) *erat, sese ipsi itineris comites adjunxere, eumque in Bohemiam sequuti sunt: quod condendo celebri Breunoviae Asceterio occasionem praebuit.* Huic Breunoviensi monasterio in Abbatem

(1) Mabillon. Acta SS. Ord. Bened. tom. 8. ad an. 1007.

tem praepositum fuisse eumdem Anastasium, refert idem Mabillonius in Annalibus Ordinis S. Benedicti lib. 51. num. 61. his verbis: „ Breunoviense monasterium vocant, cui praefectus Anastasius Abbas, qui „ e Monasterio S. ALEXII, Adalbertum Roma ultimo „ in Bohemiam redeuntem, cum aliis quinque Sociis „ comitatus, eo mortuo, in Pannoniam ad Stephanum „ Ducem se recepit: idem postea Strigoniensis Ecclesiae Sedem Archiepiscopalem promeruit „.

Hactenus quae enarravimus, decerpta sunt ex Historia Bohemica Dubravii, qui libro sexto refert, Boleslaum Pium, Boleslai, qui Saevus dicebatur, filium & haeredem, Poloniae Ducem, Romam ad Adalbertum Legatos misisse, qui ei reditum in patriam ad recuperandum Pontificatum persuaderent. Horum postulatis, multoque magis Romani Pontificis Auctoritati obtemperans, Adalbertus Roma discessit; atque e Monasterio S. ALEXII sex sibi Socios, & horum principem Anastasium adscivit. Sed audiamus Dubravium: „ Adalbertus comitatu auctior factus; nam sex praeterea Fratres contubernales ex contubernio ad Divum ALEXIUM, Roma digressi, ipsum apud Hungaros sequuti sunt, nec divelli ab eo ullo modo potuerunt. Cum his igitur Bohemiam ingressus ..... „ unacum Boleslao Principe, Coenobium, quod „ Breunoviam vocant, aedificavit, ac munificentissime dotavit, deductis in contubernium Sodalibus, „ quos ex Italia (*nimirum ex Coenobio SS. BONIFACII & ALEXII*) secum adduxit, illique nomine „ Abbatis praeposito ANASTASIO, qui posthac apud „ Hungaros Strigoniensem egit Pontificem, viro tantae

„ tae ſanctitatis & virtutis, ut mortuum diſcipulum „ precibus ſuis a morte excitaverit „. Haec Alexianorum quaſi colonia Monachorum ab Adalberto in Bohemiam deducta eſt, qui monaſterium Sancti Martini Breunovienſe fundarunt, cujus monaſterii Abbas fuit Anaſtaſius. Hujus magna auctoritas apud omnes, nobile nomen, laus innocentiae & diſciplinae monaſticae maxima: quinimmo perhibent, multis clarum prodigiis floruiſſe, atque eo praeſertim, quod demortuus diſcipulus, ſummis a Deo precibus, ut in vitam revocaretur, impetravit. Eadem fere pietas, eadem monaſtica diſciplina viguit in reliquis Alexianis Monachis, quos ibi adduxerat Adalbertus, quorumque conſortio ſummopere ipſe uti conſueverat, ut ibidem ſubjicit Dubravius: „ Saepius in hoc contuber„ nio Adalbertum, quam in domo ſua Pontificali re„ periſſes: adeo moribus & natura cum ſanctis illis „ Patribus (*nempe Monachis Alexianis*) congrue„ bat „; quos etiam reſpiciens, atque admiratus Boleſlaus inviſere, eorumque menſis aſſiſtere quum non dedignaretur, majorem hinc voluptatis fructum capiebat, quam ex ipſius Regni gloria. „ Nec Boleſlaus „ a conſuetudine illorum abhorrebat, ſponte veniens, „ ut bonis mos eſt, ad bonorum convivia, quae a „ precibus illi incipiebant, & cum precibus finiebant, „ magna cum modeſtia & diſciplina, atque abſtinen„ tia ciborum „.

Sed non diutina hujuſmodi Monachorum tranquillitas fuit; nam impii & conſcelerati homines in Boleſlaum Principem, quem maximopere Chriſtianae Religioni deditum aſſerebant, ſimul & in Adal-

ber-

bertum, quod frequenter eorum vitia reprehenderet, conjurationem inierunt. Quare invidiae cedendum ratus Adalbertus e Bohemia secessit; ac demum ad Prussos se contulit, ubi Martyr occubuit, ut supra ostendimus §. IV. cujus exemplum sequutus paullo post Anastasius, in Hungariam cum suis Discipulis perrexit, ubi a Beato Stephano tunc Duce benigne exceptus, alterum coenobium condidit, ut refert (2) Chartuitius Episcopus in Historia Vitae S. Stephani Hungarorum Regis. Anastasii autem Comites (quorum nomina mox recitabimus ex eodem Dubravio & Cosma Pragensi), mortuo Adalberto, ad Gaudentium ejus fratrem divertisse dicuntur. Hos quum retinere secum ipse non posset, in solitarium locum, longeque ab hominum societate semotum deduxit, ubi tuguriolum cum sacello ex lignis confecerunt, atque in summa rerum abstinentia vixerunt. Dicitur Poloniae Princeps, Mesicho nomine, eos ad invisendum venisse, eisdemque vel invitis pecuniae summam reliquisse, quam illi velut exitialem ad ipsum per Barnabam eorum contubernalem referri jusserunt. Interea vero latrones in tugurium nocte ingressi, ubi quaesitam non invenerunt pecuniam, iram in caedem innocentium vertisse traduntur, & ad unum omnes occidisse, solo incolumi relicto Barnaba, qui post mortem pariter cum Sociis Gnesnae sepultus fuit. Sed Historiam hanc audire praestat ejusdem Dubravii verbis: „ Praeter Anastasium autem & Gaudentium,
„ alios insuper sex contubernales Breunovia habuit.
„ . . . . Illi igitur desiderio solitudinis, quum mi-

 „ gran-

(2) Chartuitius decimotertio saeculo vixit.

„ grandi ex Bohemia in Poloniam consilium coepissent,
„ occiso Adalberto, ad Gaudentium diverterunt . . .
„ Nacti illi quem optabant secessum, in eo tuguriolum,
„ & juxta sacellum ex lignis coagmentatum sibi con-
„ stituunt . Nomina contubernalium: Matthaeus ,
„ Benedictus , Joannes , Isaac , Christinus , Barnabas
„ . . . Frugalitatis omnium istorum , innocentiaeque,
„ & continentiae , atque vigiliarum indicium hoc fue-
„ rit , quod famem saepius pane solo, raro olere adjun-
„ cto , quod sua sibi manu severant , legerantque , ex-
„ plebant ; sitim autem aqua semper sedabant ; quod
„ a pecunia possidenda ita temperaverint , ut ne ter-
„ uncium quidem in zonis suis , aut marsupiis suis
„ possidere vellent; quod denique stratis humi in mat-
„ ta scirpea corporibus cilicio vestitis , somnum ante
„ mediam noctem interruptum habuerint . . . Quo-
„ niam autem rumor jam pridem de bona istorum vi-
„ tae consuetudine ad Mesichonem Principem Poloniae
„ pervenerat ; invasit eumdem Mesichonem cupido vi-
„ dendi , & alloquendi viros ex rumore sibi laudatos .
„ Ubi igitur ad latebras eorum pervenit, summotaque
„ affectantium turba , ipse cum paucissimis sacellum ,
„ in quo sacros psallebant hymnos , introiit . . . ve-
„ lut praesentia Numina veneratus est ; tractavitque
„ liberaliter a pecunia , quam abiens illis etiam invi-
„ tis reliquit, praesidium futurum inopiae, quam sum-
„ mam adesse cernebat . Sed illi . . . accersito Bar-
„ naba , quem panis & olerum dispensationi praefe-
„ cerant , tollere eum exitialem pecuniam , & ad Me-
„ sichonem continuo referre jubent. Absente Barnaba,
„ superveniunt latrunculi quidam , & in tugurium
no-

„ nocte irrumpunt; quaesitaque inibi, & non inventa
„ Principis pecunia, iram & furorem in caedem insontium virorum convertunt: occisi ad unum omnes, ac
„ solus Barnabas per absentiam incolumis est servatus,
„ cum magno animi sui dolore, quod praesens eamdem
„ cum interfectis Martyrii palmam assequutus non fuerit. Nihilominus sui similis permanens, vitam quam
„ coepit colere, puram inculpatamque ad fatalem usque exitum non desiit: post quem in tumba Gnesnae,
„ in quam ante se interfecti Sodales elati sunt, conditus est „. Hactenus Dubravius lib. 6. Hist. Bohemicae; ex quo satis superque intelligimus, quale Monachorum genus e Monasterio SS. BONIFACII & ALEXII sibi Socios adsciverit Adalbertus, quum Roma discedens unacum Gaudentio & Anastasio, in Bohemiam iterum & ultimo reversus est.

Celebris est eorum memoria apud Polonos & Hungaros; sed observante Mabillonio (3), nihil rerum ab illis gestarum scriptum habent praeter ea, quae ex Dubravio laudata sunt; quaeque refert Cosmas Pragensis in Chronico lib. primo, ubi sic habet: „ Temporibus
„ Henrici Imperatoris, qui post Ottonem III. rexit
„ Romanum Imperium, in partibus Poloniae quinque
„ Fratres Monachi & Eremitae, viri Israelitae: *Benedictus, Matthaeus, Joannes, Isaac, Crispinus* (alii legunt,
„ *Christinus*), & sextus *Barnabas*, quorum non est inventus in ore dolus, nec in manibus pravum opus
„ . . . Erat tamen eorum conversatio laudabilis, Deo
„ acceptabilis, hominibus admirabilis, & eam sectari

R 2 „ vo-

(3) Mabillon. in Indice Sanctorum praetermissorum in prima parte saeculi VI. Bened. pag. xxxi.

„ volentibus imitabilis. Passi sunt autem hi Fratres „ quinque Anno Dominicae Incarnationis Millesimo „ quarto, secundo Idus Novembris „. Sed de quinque Sociis, e Monasterio S.ALEXII in Poloniam deductis, ibique Martyrio coronatis, haec dicta sufficiant: jam ad Anastasium revertamur, qui Christianae Religionis tum primum in Hungariae Regno exortae seminator, educator, altor, & parens fuit.

Hic ex Alexiano Coenobio una cum B. Adalberto digressus, Breunoviensis monasterii, antea ut dicebamus, Abbas constitutus, ac demum in Hungariam profectus, a Beato Stephano Hungarorum Duce benigne exceptus fuerat; qui nascentem Hungarorum Ecclesiam sine Pastoribus diu subsistere non posse animadvertens, Provinciam totam in decem Episcopatus distribuit; atque Colocensi Ecclesiae, uni ex illis, *Austricum, quem doctrina & moribus praestantem esse noverat*, praefecit; *eumque post initum Pontificatum Anastasium appellavit*, ut refert Antonius Bonfinius Rerum Hungaricarum lib.1. decade secunda.

Verum quum haec omnia non satis tuto egisse sibi videretur Beatus Stephanus, nisi accederet S. Sedis Apostolicae Auctoritas, Anastasium Legatum Romam misit, cum ut bonam Pontificis Romani veniam, & optima nascentis Ecclesiae auspicia, tum etiam ut Regium sibi Diadema impetraret. Quanta cum prudentiae & felicitatis laude, Legatione illa fungeretur Anastasius, quam ad A. D. 1000. refert Mabillonius (4), ipsius rei exitus declaravit, qui Stephani spem expectationemque superavit. Non enim Regiae tantum

(4) Mabillon. Annal. Ben ed. lib.51. p.127.

tum Insigne dignitatis Diadema, sed Apostolici titulum sane gloriosum accepit, multaque praeterea ornamenta honoris, quae eidem Apostolici nomini convenirent. „ Praesul Austricus (*Chartuitii verba ipsa*
„ *afferimus*) ad Pontificem venit; demandatum-
„ que officium sibi prudenter exsequens, sanctique
„ Ducis res gestas ordine referens, a Sede Apostoli-
„ ca Regni Coronam petiit, ostendens, dignum esse
„ Ducem & honore & dignitate . . . . quippe qui
„ divina fretus ope, multos sibi populos subjugasset,
„ multosque Infideles sua potentia ad Christum con-
„ vertisset „ &c. qua rerum a Stephano gestarum narratione mire exhilaratus Pontifex, ipsi (modo ut diximus) Regis Apostolici nomen tribuit; & ut eum Crux Apostolatus Signum praecederet, Pontificia Auctoritate permittit. Reverso itaque Anastasio, Stephanus Rex coronatur, atque Ecclesias Dei una cum populis Apostolica vice ordinandas suscepit. Quum autem interea Sebastianus, qui ex Monacho Archiepiscopus Strigoniensis factus fuerat, oculis captus esset, Stephano Regi optimum factu visum est, si Anastasium a Colocensi ad Strigoniensem Episcopatum evocaret: quod quidem non abnuente Romano Pontifice contigit. Sed accidit, ut post annos tres Sebastianus amissum lumen recuperaret: qua re intellecta, Anastasius nihil dubitandum existimavit, quin pristinam Sebastiano Dignitatem restitueret, seseque ad suam reciperet Colocensem Ecclesiam.

Hic autem nemini mirum videri debet, si Anastasius vel consequenti tempore Archiepiscopi Hungarorum titulo condecoratus legatur, & subscriptus Di-

ploma-

plomati Joannis Papae XVII. in Concilio Francofordiensi; nam Pallii, ut vocant, usum & nomen, aliaque Archiepiscopalis Insignia Dignitatis, quae acceperat, retinuit: quod est in more positum, ne quae ornamenta quisque deposuit, iis turpiter spoliatus esse videatur. Concilium illud Francofordiense, quod ex Gretsero Labbeus edidit tom. IX. Conciliorum, ad A.D. refertur 1007. quo anno S. Anastasii obitum contigisse putat Mabillonius; propterea quod deinceps nulla ejus mentio occurrat; & quidem die 12. Novembris, quo scilicet in Martyrologio Benedictino memoratur his verbis: *Strigoniae in Hungaria depositio S. Anastasii Episcopi & Confessoris, magnae sanctitatis viri*.

Haec ea sunt, quae dicenda duximus de Sancto Anastasio aliisque Sociis, quos & Romae Alexiani Coenobii contubernales vixisse, & in Polonia Gloriosos Christi Martyres occubuisse accepimus a Mabillonio aliisque, qui haec monumentis litterarum prodiderunt.

§. IX.
De Joanne Canapario & Francone, Alexianis Monachis.

Tanta est virtutis excellentis vis, splendor, dignitas, ut etsi a celebritate remota, quasique in tenebras solitudinis abdita, luceat tamen, atque in animis hominum mirificos excitet amores sui. Hoc maxime intellectum est in *Joanne Canapario*, de quo sermonem instituimus, qui Monachorum Alexianorum sanctissimam vivendi rationem admiratus, tanto eos imitandi studio exarsit, ut laeto & gaudenti ani-

animo prorſus abjudicatis, rejectiſque omnibus, Monachorum jamjam humilem contemptamque veſtem induere non dubitaverit; tantumque in eo vivendi genere profecerit, ut deinceps dignus habitus ſit, qui ceterorum dux, magiſter, & Abbas eligeretur. Quae res, quod vir fuerat in Urbe primarius, & nobilitate opibuſque maxime florens, permagnam Alexiano Monaſterio famam & laudem religionis & ſanctitatis conciliavit. Accedebat, quod Joannes idem (ut homines quemadmodum in ſe, ſic in amicos animati eſſe ſolent) cognatos pridem, affines, atque amicos ſuos monere, hortari, obſecrare non deſiſtebat, ut mentem a curis viliſſimis fluxarum rerum ad divinas & aeternas contemplandas converterent, & quod ipſe amplexus fuerat, vitae inſtitutum ſequerentur: ibi quietam & tranquillam vitam agi, quam non aeterna mors, ſed caeleſtis immortalitas conſequatur. Haec ille inculcare omnibus, haec denunciare quum ſaepe coepiſſet, quidam illius affinis, Franco nomine, cognomine autem Maringus, ibidem Monachus non ſine permira quadam ratione factus eſt.

Nam dum ante SS. Coſmae & Damiani templum via, quae Sacra (1) dicebatur, pergeret, repente morbo anginae teterrimo correptus (qui morbus eo tempore late manans totam fere Urbem occupaverat), mortem ſibi inſtare, & jam appropinquare videbat. Ergo, ut propinquae aeternitatis metus plerumque homines in ſaniorem rerum cognitionem adducit, ſta-

(1) Via Sacra dicta eſt Romae; quod certis ſacris & caeremoniis foedus inter ſe in ea fecerint Tatius Rex Sabinorum & Romulus, ut teſtatur Dionyſius. Alii aliter ſentiunt. Vide Donatum de urbe Roma lib. II. cap. 12. & Nardinum Rom. ant. lib. III. cap. 12.

ſtatim data cuidam, qui ſibi aderat, dextera; ad Monaſterium Alexianum ſe duci rogat; quo quum perveniſſet, licet jacentem vox vireſque deficerent, tamen quam potuit vehementer a Joanne petit, ſe ut in Alexianorum Monachorum conſortium admittendum curet. Hanc unam ſibi viam eſſe intelligere ſero quidem, at intelligere tamen, ut & SS. ALEXII & BONIFACII interceſſione ſeſe a daemonum laqueis expediat, & divinae miſericordiae opem praeſidiumque aſſequatur. His flexus Canaparius adit Leonem Abbatem & Fratres reliquos; quibus facile annuentibus, Franco monaſticam veſtem induit; & paullo poſt ſacramento ſeſe obſtrinxit, ab illo diſciplinae monaſticae Inſtituto nunquam diſceſſurum, ſi vita ſuppetat. Sed quod divini Numinis praeſentiam declaraſſe videtur, hoc fuit, quod vix eam vocem emiſerat, extinctus eſt.

Hanc Hiſtoriam referunt Baronius, Bollandus (2), Mabillonius (3), aliique (4), ex vetuſto mſ. codice Caſſinenſi deſcriptam, quam hic iterum ſubnectere nemini ingratum fore exiſtimamus:
„ Non ſolum qui aſſiduitate Romam plus ſolius Petri
„ poteſtate, quam Regum judicio urbium dominam
„ incolunt, verum etiam qui a diverſis mundi parti-
„ bus eam expetunt, pretioſiſſimum ſciunt Templum
„ Corporibus SS. Chriſti Martyris BONIFACII &
„ Confeſſoris ALEXII decoratum: in quo dum fama
„ ſacrae religionis creſceret, quidam nobilitate„
„ car-

(2) Baronius Annal. Eccl. ad An. Domini 1004. §. VIII. Bolland. Acta SS. die 14. Maji in Vita S. BONIFACII Martyris, & die 17. Julii in Vita Sancti ALEXII.

(3) Mabillon. ſaec. Bened. tom. 7. ſaec. V. ubi de Leone Nonantulano.

(4) Severanus de ſeptem Urbis Eccl.

„ carnis pollens, & divitiis affluens, monachicum
„ habitum, abrenuntians quae saeculi sunt, susce-
„ pit nomine Joannes Canaparius: qui dum in saecu-
„ lo esset, multos sibi amicos, propinquos, & fide-
„ les sincera caritate devinxerat, eumdem locum
„ secum petere, eumdemque habitum suscipere.
„ Sed ut est hominum mutabilitas, omnes pene de-
„ clinaverunt retrorsum, & quem colentem mun-
„ dum diligebant, tollentem crucem suam, & se-
„ quentem Jesum, sequi neglexerunt: e quorum
„ numero exstitit (de quo dicere volo) convica-
„ neus & compater ejus Franco, cognomento Ma-
„ ringus, homo non ignobilis, nec adeo pauper, &
„ saeculari scientia plus justo refertus. Hic autem ea
„ tempestate, qua Joannes Papa praesulabat, residens
„ ante ecclesiam Venerabilium Martyrum Cosmae &
„ Damiani via Sacra, turgente gutture, vicina morte
„ se premi omnino suspicatus est; nam innumera
„ multitudo hominum illa clade Romae perierat,
„ quae sibi vivendi spem penitus abstulerat. Mox ita-
„ que data dextera cuidam astanti, ad Monasterium
„ praedictorum SS. BONIFACII & ALEXII citissi-
„ me deduci se petiit, immemor parentum & horum,
„ quae paullo antea se praepedierant; ubi illuc adve-
„ niens, deficientibus viribus & anhelitu, compatri
„ suo velle loqui significavit: qui, ubi ex more nuntia-
„ tum est, data licentia ab ABBATE LEONE, qui
„ tunc eidem Monasterio praeerat, introductus est,
„ & inductus est ad Ecclesiam Sanctorum, ubi prae-
„ stolabatur eum praenominatus Joannes Canaparius,
„ volvens animo, ad hoc illum venire vespertino

„ tempore, ut impleret, quod promiserat; nam eidem Franconi vespertinus erat, quem videns aegrotus, genibus ejus advolutus rauca voce talia coepit: eja compater, eja domine, recipe me fallacem, recipe me infidelem, & consigna me tuis Dominis BONIFACIO & ALEXIO, fac me servum eorum; quia scio, & veraciter scio, quod nisi eorum patrocinio, non liberabor a potestate iniquorum spirituum, quibus ab ipsis servivi incunabulis. Quare moram patior, benignissime? Vitas me? despicis me, quod invitus tuos requiro Dominos? Ubi est, quod mihi saepe dicebas, quia & invitis salus praestatur? Sancte BONIFACI adjuva me, Sancte ALEXI succurre mihi. Talibus denique perculsus praelibatus Joannes Canaparius, Abbatem convocavit & Fratres, quibus rei veritatem ordine narrans, Monachum illum fieri rogavit sine intermissione clamantem: Sancte BONIFACI, Sancte ALEXI, servus vester sum, & etiam servus servorum vestrorum: cujus desiderium cognoscentes, ante venerandam Crucem eum statuerunt, Monachumque multis cum lacrymis effecerunt. Postquam igitur haec acta sunt in Monasterio, volens Deus ostendere, quantum intercessione horum Sanctorum flectatur ad misericordiam, & quam misericorditer liberet peccatores ad eos confugientes, permisit cuneum equestrium armatorum malignorum spirituum per supradictam viam Sacram visibiliter descendere, praedictum Franconem requirentem, quem judiciaria definitione servum se vicisse glorianter jactabat. Taliter enim altercando ablatum

„ tum perquirendo, visi sunt venisse ad portam Mo-
„ nasterii, ubi non invenientes eum, reversi sunt tri-
„ stes, multa nefaria jactantes in Sanctos: qui dum
„ requisiti fuissent a vicinis Monasterii, quid hoc es-
„ set, responsum: Franconem servum eorum abla-
„ tum a BONIFACIO & ALEXIO; & mussitando
„ adjiciebant, remansisse, per quod eum vincere puta-
„ bant: quod ubi Abbati & Fratribus ab audientibus
„ nunciatum est, subtiliter perquirentes, professionem
„ regularem non illum fecisse invenerunt; qua studiose
„ facta, anima illa carne soluta est: ex quo datur in-
„ telligi, quod misericordiosissimus Deus, quem
„ cuncta Monastici Ordinis implere permisit, meritis
„ SS. BONIFACII & ALEXII, quorum suffragium
„ toto corde petierat, ab omnibus insidiis inimicorum
„ eripuit ad laudem & gloriam nominis sui, amen „.

Haec Anno 1004. contigisse putat cum Baronio (5) Mabillonius, addens haud esse compertum, quamdiu Leo Abbas superstes vixerit; Joannem autem Canaparium hoc eodem anno vita functum esse, postquam ad duodecim saltem annos ibi degisset:
„ Haec Anno 1004. contigerunt, cui Leo quamdiu
„ superstes vixerat, haud compertum. Eodem anno
„ Joannes Canaparius, de quo etiam Adalberti Vitae
„ Scriptor cum laude meminit, postquam minimum
„ duodecim annis ibi degisset, vita functus est, & do-
„ natus Epitaphio, quod egregiam viri modestiam &
„ annum mortis 1004. Octobris diem 12. Indictio-
„ nem 3. repraesentat „. Hactenus Mabillonius (6):

(5) Baron. Annal. Eccl. ad ann. 1004. §. VIII.

(6) Mabillon. saec. Bened. tom. 7. saec. V. num. 8. pag. 875. ubi supra.

Verum etsi de anno & die, quibus Joannes Canaparius mortuus est, minime dubitare sinat ejusdem Epitaphium mox recitandum; tamen in eo, quod pertinet ad descriptionem temporis, quo & Franconis hoc memorabile factum, & Leonis Abbatis obitus contigerunt, quin Mabillonio assentiamur, plura obstare videntur.

Primum obstant superius (7) enarrata de Leone Abbate, quem verosimiliter Anno Aerae Vulgaris millesimo supremum diem obiisse diximus; propterea quod Romanam Cathedram obtinente Silvestro Papa II. non amplius Leo, sed Joannes Abbas Monasterio praeerat. Obstat itidem codex Cassinensis Franconis Historiam prodens *ea tempestate, qua Joannes Papa praesulabat*, nimirum Joannes XV. quo Pontifice Leo Abbas Monasterium S. ALEXII regebat. Quum itaque satis constet, Joannem XV. Romanum Pontificem ex hac vita decessisse die septima Maji A. D. 996. nemo non videt, ad hunc annum saltem Franconis Historiam revocandam.

Non me latet, Anno quoque 1004. Summum Pontificem Joannis nomine XVII. Petri Sedem obtinuisse; sed ad hujus tempora Monachatum Franconis minime produci posse contendo. Nam quo tempore Franco Maringus Monachus factus est, Joannes Canaparius nondum Abbas constitutus fuerat; quippe facultatem petiit ab Abbate Leone: *data licentia ab Abbate Leone, qui tunc eidem Monasterio praeerat....* Mox *Joannes Canaparius Abbatem convocavit & Fratres.* Sed Abbatis munere perfunctum fuisse Canaparium biennio saltem, antequam ad Superos migraret Anno Domi-

(7) Videsis §. III. de Leone Abbate pag. 98.

Domini 1004. fidem faciunt & Commentariolus ille coram Silvestro Papa II. exaratus, de quo superius egimus Cap. IV. & antiquus atque coaevus Scriptor Vitae secundae S. Adalberti, qui Joannem apprime noverat, & saepenumero conveniebat; ait enim: *Quum caussa aedificationis accessissem ad Joannem Abbatem* (8); & deinceps commemorans admirandam visionem illam, quam Joannes Romae videre sibi visus est, quo plane momento temporis a Prussis Adalbertus contrucidabatur, inquit: *Romae interea in Monasterio . . . inter plures visiones, quas rapta mente saepe levatus vidit crucifixus mundo JOANNES, MONACHUS ET ABBAS, venerunt a caelo usque ad terram descensu delectabili aspectu pulchro duo linteamina, ut nix candida, absque ruga & macula* &c. (9): quae verba nec Mabillonius ipse negat pertinere ad Joannem Canaparium, & quidem Abbatem; nam Joannes, qui Abbas hic dicitur, *Canaparius* vocatur cap. 6. num. 29. prioris Vitae: ex quo Mabillonius sic concludit (10): *Itaque Joanni Abbati, Canapario cognomen erat, non Campanario, ut apud Henschenium* (11).

Fusius hoc exponit Mabillonius in Annalibus (12), ubi caelestes visiones memorans, quas de Martyre Adalberto habuisse feruntur Gaudentius & Joannes, haec habet: „ Multa de ejus passione caelestia visa re- „ feruntur: unum contigit fratri ejus Gaudentio in „ somnis;

(8) Ex cap. 4. num. 17. Vitae II. S. Adalb. apud Bolland. die 23. Apr.

(9) Ex cap. 6. num. 26. Vitae II. S. Adalberti, ibidem.

(10) Mabillonius in notis ad Vitam S. Adalberti num. 41. nota (6), saec. Bened. tom. 7. pag. 838.

(11) Henschenius in Actis SS. die 23. Aprilis in Vita priori S. Adalberti cap. 6. num. 29. Campanarium legit, quum legendum sit Canaparium. Vide ibidem.

(12) Mabillon. Annal. Bened. to. 4. lib. 51. num. 59.

,, somnis; alterum Romae *Joanni Canapario, Monacho*
,, *& Abbati Monasterii SS. BONIFACII & ALEXII*,
,, ut in secunda ejus Vita legitur ,, . Si itaque, Mabillonio teste, Joannes Canaparius ante mortem, quam subiit A. D. 1004. Abbatis officio perfunctus est; si A. D. 1002. Abbas Joannis nomine Monasterio nostro praeerat, ut ante diximus; si Franco monasticam vestem accepit *ea tempestate, qua Joannes Papa praesulabat*, quaque Monasterium nostrum Leo, nondum vero Joannes regebat; utique consequens fit, Franconis Historiam ad Joannem Papam Silvestri II. Decessorem, non Successorem, ideoque ad Annum saltem 996. non 1004. ut Baronio placuit, esse revocandam.

Non me fugit, ab Auctore illo, qui primum Adalberti Vitam conscripsit (13), Joannem Canaparium, titulo Abbatis haudquaquam insigniri, ne tum quidem, quum caelestis visio ab eodem habita memoratur, quae cap. 6. num. 29. sic describitur: *Haec dum in illa parte geruntur, ecce in Monasterio, ubi ille talis* (Adalbertus) *nutritus fuerat, cuidam converso* (e pompis saeculi ad vitam monasticam), *Joanni Canapario talia Dominus per visum ostendit: e summo caelo velut volantia deorsum veniunt usque ad terram duo linteamina alba sicut nix, & munda absque omni sorde &c.* Sed hoc ipsum evincit, Joannem non nisi circa A. D. 1002. Abbatem renuntiatum fuisse; siquidem, ut superius observavimus (14), Auctor prioris Vitae Sancti Adalberti vivebat imperante Ottone III. sub quo non Joannes, sed Leo Coenobium regebat; Auctor autem Vitae poste-

(13) Vide supra notas ad Cap. IX. not. (1).

(14) In notis ad Cap. IX. not. (1), & in §. IV. de S. Adalberto.

sterioris scribebat temporibus S. Henrici, qui eidem Ottoni successerat A. D. 1002. quo Joannem jam Abbatem fuisse contendimus. Nil mirum igitur, si primus Auctor de Joanne loquens, hunc nusquam vocaverit Abbatem, secus vero posterior, a quo nuncupatur (15) *crucifixus mundo Joannes, Monachus & Abbas*; & cap. 4. num.17. *Oh quantoties obortis lacrymis memini dicentem* (Adalbertum), *quum caussa aedificationis aggressus essem Joannem Abbatem: ubi sunt margaritae meae? ubi sunt cibi animi mei?* non quod Joannes jam esset Abbas, quum ibi degeret Adalbertus; sed quod ejusmodi munere persungeretur, quando hujus Martyris res gestas Anonymus in commentarios referebat, quum antea, temporibus Adalberti, onus ei incubuisset dirigendi quaecunque ad exaedificationem Monasterii spectabant, quod forte ejusdem sumptibus exstruebatur; quippe fuit *nobilitate carnis pollens; & divitiis affluens*.

Quaestiones hujusmodi, quae in accurata temporis descriptione versantur, molestiae licet ac tricarum plenissimas, longius forte quam par est explicandas suscepimus, non quo Viris Doctissimis Baronio & Mabillonio adversaremur, sed quo seriem Abbatum Monasterii nostri accurato ordine describeremus: quod omnino a nobis fieri non poterat, quin simul Leonem Abbatem ad Annum usque 1004. vitam suam minime protendisse ostenderemus; alioquin Joannes Canaparius e numero Abbatum abigendus omnino esset: quod a veritate procul abest, ut hactenus disputavimus.

Jam vero ejusdem Canaparii Epitaphium afferendum

(15) Cap. 6. num. 26.

dum ex tabula marmorea, quam ad noſtros uſque dies prope Aram maximam S. ALEXII ſervatam, & imperitorum hominum negligentia, quum Templum mox inſtauraretur, diſtractam, & in partes comminutam, iterum compoſuimus; atque ad ejuſdem Templi parietes figendam curabimus, ne inſignis hujus Abbatis memoria temporis oblivione deleatur. Hujuſmodi autem eſt:

✠ XPE DS RERV PVLCHERRIME FACTOR ET AVCTOR
SVSCIPE ME INDIGNV SALVS ET OME BONVM
OBSECRO FLAGITO SERVVS POSTVLO QVESO IOHS
CONFITEOR CVLPAM DA CLEMENS VENIA
OME MALV MERVI CVMVLV*que re*ATIB. AVXI
TARDVS AD OME *bonum promptus ad omne malum*
A CAPITE VSQ PEDES *maculant* MEMBRA OMIA SORDES
SED TV SCE DS REX MISERERE PIVS
Da in regione domum SVNT VBI CASTRA VIVORVM
Auricomus ubi REGNAT AVREA SECVLA XPS
PRECOR VOS ONS QVI HIC POST ME
VENTVRI ESTIS PRO ME PRECES FVNDATIS ET
PROPTER KARITATE QVA VIOLARE NON LICET NE
MO SVV NEC ALIENV CADAVER SVPER ME MITTAT
QVOD SI ALIQVIS HOC PRESVMP
SERIT SIT MALEDICTVS ATQ IN PER
PETVV ANATHEMATE CONSTRIC
TVS. CREDO QVOD REDEPTOR MS VIVIT ET
IN CARNE MEA VIDEBO DM SALVATORE MEVM
AB INCARNATIONE DNI NRI IHV XPI
ANNI SVNT MILLE. IIII. *Obiit menſe Octobris*
Die XII. Indictione III.

Lit-

Litteras injuria temporis attritas, diverſoque hic charactere ſignatas ſupplevimus ex Baronio, qui primus Epitaphium hocce in Annalibus (16) inſeruit: ex quo deinceps Severanus (17), Mabillonius, aliique illud idem recenſuerunt.

Ubi animadvertendum, quod poſt undecim metricos verſus, ſoluta oratione Canaparius inducitur loquens: *precor vos omnes* &c. & iis maledicens, qui ſuos violare cineres auſi fuerint, quae execratio erat in more poſita veterum Romanorum, nec infrequens ſaeculis praeſertim decimo & undecimo, ut vel ex altero patet lapide Maximi de Perleonibus, hoc in eodem Templo jacentis ab Anno 1012. quo iſthaec ſculpta leguntur:

Extraneo nulli liceat ſuperaddier iſtis,
Aut ſi qui violan. ſint anathema Deo.

Neque illud praeterire poſſumus, Indictionem III. recte congruere cum Anno 1004. quippe tunc etiam Romae Indictio incipiebat a Kalendis Septembribus. Norunt enim omnes, quotquot vel primoribus labiis, ut ajunt, Chronologiam deguſtarunt, Indictionum Cyclum eſſe periodum quindecim annorum ſemper revolvibilem, cujus triplex fuit uſus; nam alia a Kalendis Septembribus inchoabat, eaque Conſtantinopolitana dicitur; alia ab VIII. Kalendas Octobris, quae Caeſarea vocatur, quarum utra vetuſtior ſit, nondum conſtat; tertia Pontificia, quae in Pontificiis Diplomatibus adhibetur, & a Kalendis Januarii

T habet

(16) Baron. Annal. Eccl. ad annum 1004. §.VIII.

(17) Severanus de ſeptem Urbis Eccleſiis. Mabillonius ut ſupra.

habet exordium (18). In hac autem Canaparii inſcriptione Indictionem III. inchoari a Kalendis Septembribus, conveniunt, modo quos nominavimus, Baronius, Mabillonius, & Pagius; quorum iſte in Critica Baronii ad A. D. 1004. haec habet: „ Mortuus eſt hoc anno Joannes Canaparius, inſignis Monachus Monaſterii SS. ALEXII & BONIFACII „ Romae poſiti, cujus cum laude mentio in priori Vita „ S. Adalberti Epiſcopi Pragenſis & Martyris. Baronius Epitaphium recitat, in quo dicitur: *Obiit menſe Oct. die XII. Indictione III.* quae a Kalendis Septembribus hoc anno Romae obtinebat; Romae autem ac in Italia Indictiones a Septembri inchoatas „ fuiſſe, innumeris exemplis liquet „.

Poſtremo animadvertendum, hoc Epitaphio & veterum modeſtiam Chriſtianorum referri, qui ſuorum ſepulcrorum inſcriptionibus, poſterorum ſeſe fidei & miſericordiae commendabant, ut a ſe poenam ſcelerum deprecarentur; & redargui inſanias Epitaphiorum, quae hac aetate pleniſſima ſuperbiae ac falſitatis, Chriſtiani ſuis ſepulcris incidenda curant. Hoc monet Baronius idem, qui ait: „ In illis magna animi ſubmiſſione Fideles peccata ſua maluerunt inſcribi; in iſtis vero magno faſtu virtutes, vane atque mendaciter ut plurimum ambiunt vani homines praedicari „ (19).

CA-

(18) Vide Petavium in Rationario Temporum par. pr. lib. 5.

(19) Baron. ad an. 1004. §. VIII.

CAPUT X.

Coenobii Abbates, & Viri Illuſtres ſaeculo XI.

QUum res noſtras ita explicandas ſuſceperimus, ut eas ad accuratam temporis rationem, quantum fieri poteſt, accommodaremus, ordo ipſe temporis poſtulat, ut poſteaquam de Viris diximus, quos ad Coenobii Templique noſtri gloriam decimum ſaeculum tulit, eos perſequamur, qui undecimo floruerunt: quos inter ſigillatim agere praeſtat de Adalberto Abbate, de S. Bonifacio Monacho & Ruſſorum Martyre, de Beato Meinwerco, de Adillelmo & Petro Abbatibus, atque demum de Gebizone pariter Abbate, ac poſtea Epiſcopo Caeſenate, & S. R. E. Cardinali. Sit itaque

§. I.

De Adalberto Abbate.

JOanni Canapario in adminiſtratione Monaſterii ſuffectum arbitror quemdam Adalbertum nomine, non Pragenſem Sanctiſſimum Antiſtitem, quem haud inveriſimiliter eodem Abbatis officio ſumma cum laude perfunctum fuiſſe paullo ante dictum eſt (1), ſed hominem impudentem, multoque diſſimilem non modo Adalberti ipſius, ſed ceterorum Illuſtrium Virorum, quos commemorandos ſuſcepimus. Hujus autem

T 2

(1) Vide ſupra Cap. IX §. IV. de B. Adalberto pag. 106.

tem mentionem ſilentio non praetereundam exiſtimavimus, tum ne accurata noſtrorum deſcriptio Abbatum abrumperetur, tum vero eo etiam magis, quod quicquid de hoc Adalberto ferunt minus pium & irreligioſum, maximo cum honore & gloria SS. BONIFACII & ALEXII conjunctum eſſe videatur. Ferunt autem, hunc Adalbertum eo impudentiae deveniſſe, ut regiam illam chlamydem, quam quum induiſſet Otto III. eo tempore, quo Diadema Imperii Inſigne a Gregorio Papa V. acceperat, deinceps poſuerat in Ara SS. BONIFACII & ALEXII, ſuae erga illos pietatis atque obſervantiae teſtem ſempiternum, chlamydem, inquam, auro gemmiſque eo artificio mire contextam, ut univerſam Apocalypſeos Hiſtoriam referret, per ſummam impudentiam aut avaritiam oppignorare non dubitaverit: quod quidem non pro Monaſterii neceſſitatibus feciſſe traditur, ſed quo ſuis cupiditatibus indulgeret. Audiendus eſt Scriptor ejuſdem aetatis, cujus tamen nomen ignoramus, ex duplici membraneo codice, quorum alter apud nos adhuc exſtat, alter apud Caſſinenſes, ex quo Baronius Hiſtoriam hanc deſcripſit ad Annum 1001. §. 19. „Divae memoriae Ter-
„ tius Otto Romanorum Imperator Auguſtus locum (2)
„ hunc toto mentis diligebat affectu, cui dona multa
„ largitus eſt, non dubitans, ſe recepturum recompen-
„ ſationem a Juſtiſſimo Judice Deo, ſuffragantibus me-
„ ritis SS. Chriſti Martyris BONIFACII & Confeſſo-
„ ris ALEXII: inter quae mantum, quo tegebatur
„ coronatus, in quo omnis Apocalypſis opere Phrygio
„ erat auro inſignita, eis ſupplex obtulit, & Altari
„ San-

(2) Nempe Eccleſiam & Monaſterium SS. Bonifacii & Alexii.

„ Sancti ALEXII decentissime coaptavit, perpetuo „ ibi mansurum optans: cujus votum flocci pendens „ Adalbertus Abbas (de quo multa dicere dignum „ modo non arbitror), ut erat impudens, vestem ipsam „ non caussa utilitatis Monasterii, sed nequitia sua „ cogente, aliquibus dedit in pignore: apud quos „ mansit, quousque, scelere suo petente, vita privari meruit. „

Hactenus Scriptor ille, modo quem diximus, in utroque codice. Sed quid de homine factum fuerit sive nequam, sive impudenti, non tam nobis animadvertendum, quam illud, quod caput est, miram in Ottone fuisse pietatem, & singularem reverentiam erga Templum & Coenobium SS. BONIFACII & ALEXII, quibus *dona multa largitus est, & mantum, quo tegebatur coronatus*. Piissimus siquidem Imperator, *Monastico Ordini valde benevolus, & nimia circa Dei famulos affectione devotus* (3), sanctos Coenobitas divino illic cultui addictos quam saepissime conveniebat, praesertim vero Leonem Abbatem & Adalbertum Pragensem Antistitem; quorum hunc *crebro alloquebatur, & habebat eum sibi familiarem, audiens libenter quaecunque ei diceret* (4); Leonem vero regia benevolentia adeo complectebatur, ut quo eidem morem gereret, praedia quaecunque, libertates, & privilegia Monachorum Imperiali Diplomatis Auctoritate communiret (5): quae quidem omnia & Honorius Papa III. & deinceps con-

(3) B. Petrus Damiani in Vita S. Romualdi num. 37. apud Bolland. die 19. Junii.

(4) Ex Vita prima S. Adalberti cap. 4. §. 21.

(5) Vide in Appendice num. 1. Diploma Ottonis III.

consequentes alii Pontifices amplificarunt, ut infra dicemus (6).

Jam vero, quid de regia illa chlamyde factum sit, siquis quaerat, is ex ejusdem Scriptoris narratione, quam afferimus, facile intelliget: „ Quae denique „ vestis deinde venit ad manus cujusdam Primice- „ rii Judicum nobilissimi & prudentissimi, qui sae- „ culari prudentia potius fervens, eam agnitam non „ reddidit Sanctis, sed quasi proprium thesaurum ser- „ vandum in capsam retrusit;

„ Cujus Clarissimi Confessoris nuditatis & exspo- „ liationis Deus miseratus, sicut postea rei probavit „ eventus, nequissimo ministro flagellandi eum pote- „ statem tribuit: qui sciens poenitentiam Regis pro „ uxore Abrahae per flagella rerum designatam, non „ a possessis rebus, sed ab ipso possessore coepit flagel- „ lum, malens illum ex improviso extinguere, quam „ post flagellatum ad poenitentiam reverti. Namque „ obviavit sibi juxta propriam domum, & inter catervas „ comitantium equitum, de equo aspero deposuit, ac „ elisum paralytica infirmitate attrivit. Fit exsanguis, „ fit pene exanimis: currit anxia uxor, currunt fratres, „ & tota flebilis domus mirantur, & deflent miserum „ cadaver: fit strepitus concurrentium, fit luctus ma- „ ximus. Tandem manibus eorum introducitur do- „ mum, non ut ei mederentur, sed ut defuncto debitis „ potiretur. Mox pietas Dei affuit immensa, volens „ sibi, cur evenerit illud, clarius ostendere, & vitam „ ipsi servavit, ac oscitare coepit. Fiunt alta silentia, „ imponitur modus gemitibus: quaeruntur medici,

„ nec

(6) Vide infra Bullam Honorii Papae III. Cap. XV.

„ nec inveniuntur, qui proficere valeant. Exſpectaba-
„ tur itaque ſola medela Dei per aliquot dies.

„ Quum ecce intempeſtae noctis ſilentio, ut infirmus
„ liberaretur, non uxori ſeu filiis, non propinquis,
„ ſed ipſi paralytico, ipſi muto, ipſi omnem cibum
„ faſtidienti viſi ſunt Sancti Bonifacius & Alexius
„ (ſicut idem retulit), torve in ſe aſpicientes, at agi-
„ tantes capita, ac dicentes: putaſne te ſanum no-
„ ſtra veſte uti, nobis exſpoliatis? quos quum requi-
„ reret tremula voce, qui eſſent, vel unde, ajunt: ego
„ Bonifacius ſum; iſte vero eſt Homo Dei Alexius,
„ quem tu exſpoliatum habes; & converſus, ſuſten-
„ tans pallium auro gemmiſque inſigne, quo tegeba-
„ tur, oſtendit humerum S. ALEXII, confitentis ve-
„ recundiam rubore, nudum: quem quum vidiſſet vi-
„ tro puriorem, lacte candidiorem, coepit plus ex ipſa
„ viſione, quam languore deficere. Iterum audivit:
„ e lecto iſto valens non ſurges, priuſquam veſte mea,
„ pro qua percuſſus es, induar.

„ Qui miti voce laetus evigilans, balbutiendo
„ conjugem, qui hactenus nec os aperire poterat,
„ appellat ſuam: cara conjux, compatrem meum
„ Leonem, & ſpiritalem patrem meum Benedictum
„ Epiſcopum Portuenſem ad me venire citiſſime fa-
„ cito; erat enim Benedictus in divinis & huma-
„ nis rebus diſertiſſimus: quibus accerſitis, quae
„ audierat ſeriatim expoſuit. Tunc Epiſcopus pia
„ laetitia perfuſus, talia cum lacrymis coepit: glo-
„ ria tibi, Chriſte, gloria tibi, Domine, qui iraſceris,
„ ut placeris, flagellas, ut indulgeas, percutis, ut ſa-

„ nes.

,, nes. Gloria tibi, Bone Jesu, qui loquentem me ,, audire facis, quem mortuum pene dimisi. Procurator animarum & corporum, tua medicamina non ,, curant criticos dies, non petunt Indica pigmenta; & conversus ad aegrotum, lacrymis madefactum, dixit: fili, redde vestem, ut reddaris sanitati, credens, quod infectum non remanebit, ,, quod Amici Dei tibi interminati sunt.

,, Cui aegrotus: pater, jam vellem, ut supra Corpus Domini mei ALEXII vestis jaceret. Nam & ,, ipsum tempus, quo fiat, longius mihi videtur; ,, statimque allata est vestis, quam tollentes venerunt ad Monasterium gallicinio ejusdem noctis; & ,, supra Venerabile Corpus S. ALEXII eam posuerunt; sicque revertentes, quem jacentem reliquerant, sedentem & glorificantem Deum viva voce ,, invenerunt ,,. Hanc eamdem Historiam Baronius ad A. D. 1001. refert; sed ut rerum gestarum descriptionem cum temporis ordine conjungamus, ad illius sententiam nostram omnino accommodare non possumus; satis enim constat (7), Ottonem III. Romae usque Anno 996. ipsa die Pentecostes Imperiali fuisse Corona donatum; ac deinde ex Germania, quo profectus erat, ineunte Anno 998. in Urbem reversum, ut Gregorio V. adversus Crescentium & Pseudo-Pontificem Joannem XVI. praesidium ferret. Sed & illud quoque est plane exploratum atque perspectum, abiisse iterum in Poloniam initio Anni millesimi, quo tempore, quum late disseminata esset Adalberti fama sanctitatis ac prodigiorum, sepulcrum illius Gnesnae posi-

(7) Mabillon. Annal. Bened. tom.4. lib. 51. num. 120.

positum nudis adire pedibus non dubitavit. Etsi vero Romam reverteretur, in eaque urbe Kalendis Novembris Anno millesimo, atque etiam millesimo primo versaretur; tamen inverisimile videtur, ad illa usque tempora chlamydis donationem magnificentissimam distulisse, hoc est quinquennium, posteaquam illius capiti Augustum Diadema solemni more impositum fuerat. Illud potius cum Mabillonio (8) dixerim, reliquias, quas vocant B. Adalberti Martyris, hoc Anno 1001. a piissimo Imperatore dono datas, chlamydem vero jam Anno 996. Quod vero spectat ad chlamydis restitutionem, quum haec facta perhibeatur post obitum Ottonis: *Divae memoriae Tertius Otto* &c. immo post obitum quoque Abbatis Adalberti, qui illam oppignoraverat: *dedit in pignore ... apud quos mansit, quousque vita privari meruit*; vix Anno 1005. fieri potuisse contendo; siquidem Otto III. Anno 1002. Paterni castro Campaniae obiit; Adalbertus autem Joanne Canapario vita functo Anno 1004. Abbas suffectus est. Sed haec de Adalberto dicta sufficiant.

 §. II.

(8) *Brachium S. Adalberti Otto III. Romam S. Alexii Monasterio concessisse fertur*. Mabillon. tom. 7. saecul. Bened. pag. 823.

§. II.

De S. Bonifacio Monacho & Russorum Martyre.

BOnifacius Monachus & Martyr, cum a ceteris Scriptoribus, tum eximie a Petro Damiani (1) collaudatus est, qui vitam ejus sanctissimam, & vita dignum obitum sive triumphum potius copiose descripsit. Sed quod ad rem nostram maxime pertinet, hoc est, illum nostro in Templo posuisse initia, & quasi fundamenta sanctitatis suae. Nam quum Romam venisset unacum Ottone III. cui erat affinitate, & multo etiam magis amicitia atque consuetudine proximus, dicitur Templum BONIFACIO antiquissimo Martyri, quod summa colebatur religione intrasse, & quasi nominis similitudine admonitus, ad eum imitandum exarsisse majorem in modum. *Videns Ecclesiam antiqui Martyris BONIFACII, quae est Romae in Aventino, mox ejus exemplo animatus, quod itidem BONIFACIUS vocaretur, Martyrii desiderio succensus est* (2). Quare abjectis omnibus, quae a sanctissimo proposito deterrere possent, Monachus factus est. Dici vix potest, quam parce & cibo & somno uteretur, quum secum animo cogitaret, hunc esse veluti gradum ad illud Martyrii & gloriae fastigium, quo

(1) B. Petrus Damiani in Vita S. Romualdi Abbatis num. 39. & 40. apud Mabillon. Acta SS. Ord. Bened. tom. VIII. ad diem 19. Junii anno 1027. Vide etiam Chron. Cassinense lib.II. cap.XVIII. & Severanum de septem Urbis Ecclesiis.

(2) Ex Baronio Annal. Eccles. ad ann.996. §.32.

quo aspirabat. Sed audiendus omnino Petrus Damiani, qui haec narrat diligentissime (3): *Monachorum omnium vitam Beati BONIFACII conversatio longius transcendebat . . . . Is videns Ecclesiam antiqui Martyris BONIFACII, mox exemplo sui aequivoci ad Martyrii desiderium provocatus, ait: et ego BONIFACIUS vocor; cur ergo etiam ipse Martyr esse non debeo? Post haec igitur Monachus factus, tanta se abstinentiae frugalitate constrinxit, ut saepe Dominicis diebus tantum, & quinta feria per hebdomadam manducaret; nonnunquam vero si urticarum vel etiam veprium cerneret densitatem, illuc se projiciens volutabat.* Postea vero quum nobilis Athleta in eo vitae curriculo diu sese multumque exercuisset, Archiepiscopus initiatus est A. D. millesimo, ut ostendit Mabillonius Annalium lib. 51. num. 123. non autem, ut putavit Baronius, Pontifice Gregorio V. qui jam obierat die 12. Februarii A. D. 999. Mox S. Adalberti Pragensis Antistitis & Monachi nostri exemplo permotus, ad Prussos iter instituit, quo in itinere multa difficilia atque aspera incredibili constantia toleravit. Ubi autem ad Provinciam suam pervenit, quis dicendo explicet animi vim atque ardorem, quo Christianam Religionem praedicare, lateque disseminare studuit? Apparebat hominem nihil antiquius habere, nihil optatius, quam B. Adalbertum imitari, & Divo BONIFACIO illi, cujus religione Templum nostrum consecratum fuit, evadere simillimum, vitamque pro Christo summa cum laude fortitudinis profundere. *Quum vero post diuturnam Eremiticae conversationis vitam ad praedican-*

 dum

(3) In Vita Sancti Romualdi, ut supra.

dum jam ire disponeret . . . . ab Apostolica Sede consecrationem Archiepiscopatus accepit . . . Quum vero jam Ultramontanos peteret fines . . . . nudis cruribus semper & plantis, intollerabilem frigidissimae regionis sufferebat algorem . . . Ad Gentiles autem postremo perveniens, cum tanta coepit fervidi pectoris constantia praedicare, ut jam nullus ambigeret, quin Vir Sanctus Martyrium flagitaret. Ita Petrus Damiani (4). Sed Sanctissimi Viri desiderio obstitit callidus barbarorum timor, qui veriti, ne si vim illi attulissent, eadem gloria Martyrium ejus consequeretur, quae in Beati Adalberti caede affulserat, manus ab illo abstinuerunt. Multae enim res mirae post Adalberti mortem accidisse dicebantur, in quibus declaratam Numinis praesentiam quum plerique Sclavonicae nationis suspexissent, ejurata superstitione, Sacris se nostris devoverant: quae res Christianae Religionis hostes perturbaverat; & in eam sententiam adduxerat, ut parcendum Bonifacii sanguini existimarent. En iterum Petri Damiani verba: *Illi vero timentes, ne sicut post Martyrium B. Adalberti (5), coruscantibus miraculorum signis, Sclavonicae gentis plerique conversi sunt, ipsis quoque similiter eveniret, longo tempore a B. Viro manus artificiosa malitia reprimunt; & cupidissimo mori, nolentes eum occidere, crudeliter parcunt &c.* Sed Anno fere 1002. quum ad Regem Russorum (non eos dico, qui in Wolodomiri ditione erant, ut recte animad-

(4) In Vita S. Romualdi, ut supra, num. 42. & 43.

(5) Vide supra Cap. IX. §. IV. de Sancto Adalberto Pragensi Antistite & Monacho Sanctorum BONIFACII & ALEXII.

animadvertunt Pagius (6) & Bollandus (7), sed alios sive Russos sive Scythas, quibus cum imperio praeerat Busianus) venisset Bonifacius „ Rex eum squallidis vestibus indutum, ac nudis pedibus incedentem videns, id non religionis, sed pecuniae conquirendae caussa ab eo fieri opinatus est, pollicitus, si ab illa, uti putabat, vanitate recederet, se ejus inopiae largissime subventurum. Quare Bonifacius domum reversus, ut se ab omni cupiditate alienum probaret, Pontificalibus ornamentis quam pretiosissimis induitur; sicque ad palatium profectus, Regi se sistit. Verum quum nec sic ejus praedicationi fidem haberet Princeps, duas lignorum catastas parvo intervallo sejunctas erigi jubet, igneque accenso, Bonifacium per medium transire: si laesus vel tantillum esset, in ignem projiciendus; si illaesus, omnes ei absque dubio credituros. Conditione accepta, Bonifacius, ut erat sacris vestibus

(6) Pagius Hist. Crit. in Baron. ad ann. 997. num. 2. haec habet: „ Refert Baronius ex Petro Damiani in Vita S. Romualdi Abbatis cap.8. Sanctum Bonifacium Russorum Apostolum . . . post Beati Adalberti Martyrium Russis Euangelium praedicasse; quibus ex verbis deducit Baronius, Provinciam illam Bonifacii praedicatione rursus vivere, atque florescere coepisse . . . . Existimavit enim Russiam, Basilio Macedone imperante, factam fuisse Christianam, & jamdiu ibidem Fidem extinctam. Verum jam ostendimus, Russorum gentem in multos populos divisam fuisse, & Russiam albam seu Moscoviam, ut nunc vocamus, Anno tantum 988. regnante Wolodomiro, Fidem Christianam suscepisse. Bonifacius itaque non ad Russos, qui Wolodomiro parebant, sed ad aliam gentem Scytharum sive Russorum praedicationis caussa profectus est, ut jam suspicatus est Bollandus &c.

(7) Bollandus in notis ad cap. 8. Vitae S. Romualdi Abbatis, quam ad diem VII. Februarii recitat, inquit: „ Verisimile est, S. Bonifacium aliam quampiam gentem Scytharum sive Russorum adiisse. Maurel. & Razzius Regem hunc *Busianum* appellant.

„ bus indutus , postquam aqua sanctificata & thu-
„ re ignem undique perlustrasset, stridentes flamma-
„ rum globos ingressus, ita illaesus exivit, ut nec mi-
„ nimus capitis ejus pilus adustus videretur. Tunc
„ Rex & omnes, qui ad hoc spectaculum convenerant,
„ ad ejus pedes provoluti, baptismum certatim de-
„ poscunt, quos ille in spatioso quodam lacu omnes
„ baptizavit. Quin etiam Rex a Bonifacio nun-
„ quam divelli cupiens, regnum abdicare, illudque
„ filio resignare decrevit: quod ubi Regis frater in-
„ tellexit, in Bonifacium ira succensus, eum com-
„ prehendit; & ne suis e manibus eriperetur, ca-
„ pite plecti jussit. At ille statim oculis captus est;
„ tantusque circumstantes stupor oppressit, ut lo-
„ quendi & audiendi impotes, veluti rigidi lapides
„ immobiles remanserunt. His compertis Rex con-
„ sternatus, ad unum omnes morti destinat. At con-
„ specta caelesti de illis vindicta, in hanc demum sen-
„ tentiam descendit, ut pro eis preces in commune
„ fierent, si divina eis misericordia forte subveniret;
„ & siquidem sanati Christo crederent, indulto cri-
„ mine, vivere sinerentur; sin vero credere nollent,
„ omnes ultrici gladio interirent. Factum est, ora-
„ tum est. Sanati ad unum omnes: tum conversi,
„ mox sacro fonte lustrati; sicque veniam obtinue-
„ runt, & super Corpus Beatissimi Martyris eccle-
„ siam construxerunt „. Hactenus Mabillonius (8),
qui S. Bonifacii Monachi Martyrium copiose enarravit. At Petrus Damiani adeo sese in Martyris laudes effudit, ut descriptionem vitae illius hoc elo-
gio

(8) Mabillon. in Annalibus Ord. Bened. ad ann. 1012. lib. 53. num. 79.

gio concluserit (9): *Veruntamen ego si hujus mirabilis Viri cuncta, quae dici veraciter possunt, virtutum dona referre tentarem, deficeret forsitan lingua, non deficiente materia.*

An autem Bonifacius, de quo hactenus egimus, idem habendus sit, ac Bruno (10), qui ex Monacho Magdeburgensi Archiepiscopus consecratus, & Russorum Apostolus securi percussus est cum Sociis octodecim, disputatur in utramque partem: qua de re Mabillonius prae ceteris consulendus Annal. Bened. lib. 53. num. 4.

§. III.

De Beato Meinwerco.

NEmo, ut arbitror, reprehendet consilium meum, si ad Viros, quos undecimo saeculo sanctitate rebusque praeclare gestis eximios nostrum Coenobium tulit, Meinwercum (1) Paderbonensem Antistitem, haud sane Alexianum Monachum, & ne Monachum quidem, annumerandum existimaverim. Etenim quum ea omnia, quae ad antiquitatem & religionem hujus Tem-

(9) Apud Bolland. Acta SS. die 7. Februarii, & Mabillon. saec. Bened. saec. VI. anno 1027. 19. Junii.

(10) Ademarus apud Pagium Crit. Baron. ad ann. 1008. num. 11. „ Erant (inquit) Ottoni III. duo Reverendissimi Episcopi, Sanctus videlicet Adalbertus, & S. Brunus Episcopus, consanguineus ejusdem Imperatoris. Adalbertus parvus statura, Brunus procero corpore „ erant „. Vide etiam fragmentum ex Chronico Ademari Monachi Ecolismensis apud Mabillon. saec. V. Bened. ad ann. 997. die 23. Aprilis.

(1) De B. MeinWerco Paderbonensi, ejusque reditu ex urbe Roma cum Henrico Imperatore, & rebus ab illo praeclare gestis prae aliis egit Mabillon. Annal. Bened. lib. 54. ad an. 1015.

Templi & Coenobii noſtri pertinent, ex Annalium monumentis eruere inſtituerim, non fuit tantus Vir ſilentio praetermittendus, qui de Monaſtico Ordine bene meruiſſe, & S. ALEXIUM magnopere coluiſſe dicitur. Nam quum Henricum Caeſarem in Italiam fuiſſet comitatus, Romaeque verſaretur, quo tempore graviſſima lues Imperatoris exercitum miſerandum in modum depopulabatur, a Romanis admonitus, ut ſi ſuos ſalvos atque incolumes vellet eſſe, in Beati ALEXII fidem ac clientelam traderet, illiuſque cultum late ſe propagaturum, quum in patriam reverti ſſet, ſancte juraret. Romanis morem gerit Meinwercus; ac ad honorem S. ALEXII templum exaedificaturum conceptis verbis vovet. Hoc ex Hiſtoria illius Vitae facile intelligi poteſt, quae eſt in Actis Sanctorum Bollandianis (2), atque in ſaeculis Ordinis S. Benedicti a Mabillonio (3) ſummatim deſcripta: ex qua, ne extra limites longius abire videamur, ea ſolummodo fragmenta excerpemus, quae ad rem hanc illuſtrandam conferre plurimum poſſe exiſtimamus. Numero itaque 29. Vitae Beati Meinwerci haec habentur: *Quum autem Epiſcopus* (Meinwercus) *inibi* (Romae) *cum Rege* (Henrico) *aliquamdiu moratus, lue graviſſimae mortalitatis, quae immaniſſime exercitum depopulabatur, moeſtus eſſet, acceſſit ad eum quidam Romanorum conſilians ei, ut pro ſuorum incolumitate aliquam ſe venerationem in terra ſua facturum Sancto ALEXIO voveret: qui illico ſublatis in caelum manibus & oculis, ſe monaſterium honori & amori ejus congruum facturum,* ſi

(2) Bolland. tom. primo Junii. ann. 1036. die 5. Junii.
(3) Mabillon. ſaec. VI. Bened. ad

si suis precibus suorum incolumitatem a Deo obtineret; sinceriter vovit; & se ejus meritis a Deo exauditum, suorum omnium jumentorum & hominum incolumitatis receptione & conservatione veraciter probavit. Hinc autem illud sane colligitur, quod in iis, quae ad Religionem pertinent, valere plurimum debet, antiquissimo tempore Romae viguisse cultum ac venerationem hominum erga B. ALEXIUM, ut maxime reprehendi posse videantur, qui ut novae cujusdam impudentioris eruditionis gloriolam quaerant, Historiam Sancti ALEXII in dubium revocant, & totam antiquitatis auctoritatem nihili faciendam arbitrantur, ut jam innuimus Capite III. pag.22. & seqq.

Sed ut ad B. Meinwercum redeamus, is Paderbonam reversus, haud immemor quidem voti, quod Romae voverat, quum templi & monasterii aedificationem, quam animo destinaverat, magnam & sumptuosam perficere forte non posset, timeret autem rerum humanarum vicissitudinem, in ipso urbis introitu *cappellam* quamdam exaedificavit; ac dote perpetua multisque ornamentis locupletavit: quod uberius liber de ejus Vita conscriptus testatur. *Recordatus autem voti sui, quod Romae Sancto voverat ALEXI, monasterium cum congregatione in bonore ejus in loco, qui Sulithe dicitur, aedificare disposuit; sed timens humanae mutabilitatis incertitudinem, interim ei perspicui operis cappellam in introitu urbis juxta novum monasterium construi fecit; eamque decimotertio Kalendas Februarii consecrans, provisioni ejusdem monasterii deputavit; & in commemoratione Beati ALEXIS tali jure misericordiae dotavit, & insignivit, ut quicunque forensi*

rensi lege convictus, & sententiae damnationis addictus cappellam contigisset, addictae poenae obnoxius non esset. An vero monasterium illud, quod apud Sulithe in honorem Sancti ALEXII aedificare voluerat B. Meinwercus, reapse construxerit, non satis liquet: quinimmo Mabillonius (4) Meinwercum re infecta obiisse colligit ex ejusdem Sancti Vita num. 122. ubi de monasteriis ab eo juxta Paderbonam exaedificatis haec traduntur: *Talia Viri Dei pro spe aeternitatis opera . . . qui si vixisset . . . sicut in Occidentali & Orientali parte civitatis congregationes servorum Dei construxerat, ita in Australi parte in campo, in Aquilonari Sulithe in modum crucis construere disposuerat*; quibus ex verbis conjicitur, B. Meinwercum morte praereptum monasterium S. ALEXII, quod in parte Aquilonari Paderbonae, nempe *Sulithe*, exaedificare meditatus fuerat, minime construxisse, sed ibidem sacellum dumtaxat seu cappellam Beato ALEXIO sacram a fundamentis fecisse. In hoc sacello B. Petrus Damiani (5) scribit, aliquamdiu versatum fuisse S. Paternum magna innocentiae fama virum, ibidemque, quum incendio tota urbs misere deflagrasset, flammis consumptum periisse. En ejus verba: *Ignis ergo globis in astra furentibus cuncta occupat, cuncta pervadit; & non modo cetera quaeque succendit, sed & monasterium, heu taedet dicere! ipsumque Servum Dei* (Paternum) *cum tota sua cellula conflagravit*.

Ergo quum nullum ejusdem sacelli vestigium exsta-

(4) Mabillon. Acta SS. Ord. Bened. tom. VIII. de B. MeinWerco ad an. 1036. pag. 393.

(5) B. Petrus Damiani tom. 3. Operum Opusc. XX. Vide Bolland. Acta SS. ad diem x. Aprilis, & Mabillon. loco, quo supra.

exstaret, hoc denuo posuit, perfecitque Anno 1670. Henricus Abdinghoffensis Abbas; sed triennio post solemni more consecravit in honorem Sancti ALEXII ipsius Ferdinandus Furstenbergius Paderbonensis Antistes, cujus consecrationis caeremonias libello, qui est inscriptus: *Monumentum Sancto ALEXIO Confessori Sacrum*, posteritati mandavit praelaudatus Abbas, ut ex notis Overhami ad Vitam B. Meinwerci. Anno autem 1036. obiisse ferunt Virum, *perfectis per omnia imitabilem, in quo habet Monachus, quod admiretur, Clericus & Laicus, quod imitetur, omnis denique Fidelis anima, quod veneretur. Omni ergo praedicandus gloria digna posterum veneretur memoria; sitque memor memorum apud Jesum Christum Dominum, cui est honor & gloria per omnia saeculorum saecula*. Hic finis est libri, qui Vitam resque praeclare gestas descripsit B. Meinwerci, viri, qui dignus sane est, quem cum propter merita erga Monasticum Ordinem eximia, tum ob singularem religionem, qua S. ALEXIUM nostrum est prosequutus, perhonorifice collaudemus. Si quis tamen plura, quae ad nos minime pertinent, de ipso scire cupiat, is adeat Mabillonium & Bollandianos in Actis SS. in Vita B. Meinwerci tomo primo Junii, & in Commentario praevio ad Acta S. ALEXII ad diem 17. Julii.

§. IV.

De Adillelmo Abbate SS. BONIFACII *&* ALEXII.

QUO tempore Meinwercus, modo quem diximus, Romae versatus fuit, Alexiano Coenobio praeerat Abbas Adillelmus nomine. Is cum aliis quibusdam Abbatibus interfuisse legitur caussae illi, quae de possessione castri Buciniani coram Henrico Imperatore & Benedicto VIII. Romano Pontifice magna contentione animorum agitata fuit Anno Domini 1014. Hugonem Abbatem Farfensem inter, atque inter Crescentium & Joannem germanos fratres, viros potentes inprimis ac nobiles, qui tamen caussa ceciderunt. Insigne placitum (1) hac de re habitum primus omnium e Farfensi tabulario protulit Mabillonius, mox autem Ludovicus Muratorius, admodum studiosi hujusmodi rerum antiquarum. Sed licet & Adillelmus & nonnulli alii liti adfuisse leguntur, non tamen sententiam omnes subscripserunt. En qui ex Abbatibus adfuerunt: *Venerabiles vero Abbates Joannes monasterii adclivum Scauri, & alius Joannes*

nes

(1) Exstat hujusmodi placitum in Appendice ad tom.4. Annal. Bened. num. 32. cujus hoc est initium:
,, In nomine Domini Dei Salvatoris
,, nostri Jesu Christi, anno Deo pro-
,, pitio Pontificatus Domini nostri
,, Benedicti Summi Pontificis & Uni-
,, versalis VIII. Papae in Sacratissima
,, Sede B. Petri Apostoli III. impe-
,, rante Domino nostro Piissimo P.P.
,, Augusto Henrico, a Deo coronato,
,, Magno, & Pacifico Imperatore, an-
,, no I. Indictione XII. mense Augu-
,, sto die secunda ..... Quum qui-
,, dam Crescentius Benedicti Comi-
,, tis filius, diabolica fraude corre-
,, ptus &c. .... occupavit quod-
,, dam castellum, quod dicitur Bu-
,, cinianum &c. Videsis etiam apud
,, Lud. Muratorium Rer.Ital. tom.2.
,, par.2. pag.520.

nes monasterii Sancti Dionysii & Silvestri, Adillelmo Monasterii S. Bonifacii, & Petrus Abbas monasterii S. Mariae ad titulum Eudoxiae &c. ideſt Sancti Petri ad Vincula. Subſcripſit autem praeter Joannem S.Silveſtri & Joannem S. Gregorii alius nemo ex Abbatibus. Id autem ſive caſu quodam contigerit, ſive quod Adillelmus noſter & reliqui Abbates Creſcentio faverent, haud ſcio.

Jam vero Adillelmum ſcimus frugi hominem fuiſſe, diligentem, probum, ac multae etiam hilaritatis. Dicitur autem adeo pie impenſeque SS. ALEXII & BONIFACII memoriam coluiſſe, ut nihil eorum fiducia & patrocinio non fieri poſſe ſperaret: cujus religioſae ſpei mira documenta exſtant in codice mſ. noſtri Tabularii, quae afferenda exiſtimavimus; tum ne quicquam, quod ſciamus ad rem noſtram pertinens, praetermiſiſſe videamur, tum etiam, quod eſt mea quidem opinione cujuſdam delectationis ea legere, quocunque tandem modo ſcripta ſint, antiquitatis monumenta. Duae igitur mirae res accidiſſe leguntur, quae quantam Adillelmus Abbas in SS. BONIFACII & ALEXII patrocinio ſpem collocaret, quam certam, quam ſplendidam declararunt. Prima quidem eſt, quod quum vehementer aegrotaſſet, eorum ope & precibus jam prope depoſitae ac deſperatae ſaluti redditus fuit. Quum autem convaleſcere jam coepiſſet, ſed omnia ciborum genera faſtidiret, quaeſivit ex eo ipſo, qui ſcripſit Hiſtoriam, quique famulatui Pontificio addictus Adillelmum, propterea quod magno ipſi erat uſu amicitiae conjunctus, convenerat, ſibi ut admodum raram neque hujus lo-

ci

ci avem comedendam compararet: quod quum ille negasset posse fieri, Abbas autem, si opem Dominorum suorum (ita enim BONIFACIUM & ALEXIUM nominabat) implorasset, facile inventurum affirmaret, accidit, ut quum ad venandum ivisset, morem Abbati gerens, caperet avem ipsam, occulta quadam vi in ea loca compulsam. En Historiae verba ipsa:
„ Quantum vero eis, qui sese tota fiducia petunt, celeriter subveniant (*Sancti Dei BONIFACIUS & ALEXIUS*), vel quam misericorditer de se praesumentes exaudiant, miraculo non ab aliquo relato, sed a me ipso referam viso. Eidem Monasterio quidam quartus praefuit Abbas Adhelelmus nomine, bonae qualitatis, atque piae hilaritatis, ut cognoscebam, homo, qui post Deum omnem fiduciam ponens in his duobus luminariis hujus almae civitatis BONIFATIO & ALEXIO, ita ut, si quis ab eo aliquid caritatis, benedictionis, alicujusve juvaminis peteret, non nisi cum eorum auxilio facere promittebat. Siquis ei forte praetendebat insidias, horum meritis nihili pendere se confidenter dicebat. Hos petebat in prosperis, hos & in adversis: his supplicabat in laetis; hos & in tristibus rogabat eventibus. Hic enim vi febrium correptus, nec non Caniculae aestu defectus, cum pene totis viribus, totisque officiis corporis, etiam linguae perdidit ministerium; lethargum quoque patiens, suae mentis per decem dies amisit & proprium. Palletur vultus, rigescunt brachia, & certatim omnes artus mortis dant indicia. Judicares corpus exanime, nisi quid palpitaret in pecto-

„ re,

„ re . Fatres faciebant exequias , & alii praeparabant „ mausoleum .

„ Inerat eis tam de amittendo pastore tristitia , „ quam de prolixa exspectatione illius obitus misera- „ bile taedium . Post quos itaque dies , sicut saepius „ referebat , ab eisdem Sanctis clementer excitatus , „ & menti redditus est . Qua recepta , languida vo- „ ce , & vix valente optata prodere , me accersiri ro- „ gat . Cujus nuntium quum a longe perspexissem „ anxium , moerore afficior , eum putans mortuum , „ quem viventem , & me ad se ire rogantem nuntia- „ bat . Cucurri denique gaudens , ad lectum ejus us- „ que expeditus veniens , lacrymas fudi prae gaudio ; „ erat enim ille mihi benevolus , & pro amore Domi- „ norum suorum ego sibimet valde obediens . Cui „ volenti mihi suam passionem retexere , coepi sug- „ gerere , ut aliquid cibi ad suam recreationem su- „ meret ; quoniam defectio intercidebat sibi anheli- „ tum . Qui reddidit talia supplex : scias me , ca- „ rissime , omnia fastidire cibaria , nec desiderare ad „ mei refectionem aliquid praeter unum , fasianum „ scilicet , quem si habere potuisses , esset mihi salu- „ tiferum antidotum , & recuperandae salutis spes „ firmissima .

„ Cujus verba inania credens , quod absque mul- „ to labore nec reperiri possit , ajo : putasne tua men- „ te loqueris ? Et cujus ? inquit : mea denique . Cui „ dum resistere vellem , quia impeditus servitio Sum- „ mi Pontificis , quo inveniri poterant , longius ire „ nequiveram , quo ire poteram , non inveniebatur , „ coepit me urgere talibus : cur non praesumens Do-

„ mino-

„ minorum meorum potentia per te ipſum concitus
„ pergis, & quem cupio confidenter, quaeris? Num-
„ quid non potens eſt Deus meritis ipſorum etiam in
„ domo tua dare, quod opto? Cur non cum Jacob ſub
„ feſtinatione certas pro recompenſatione benedictio-
„ nis petitum patri offerre? ſed cum Eſau tarde ve-
„ nationem agente ſpatiaris? ſicque me increpatum
„ mulcere ſtuduit, inquiens jocando: vade, fili, va-
„ de cito; quoniam in hoc labore venationis Domini
„ mei aderunt tibi comites.

„ Hac juſſione ſuſcepta, non ut pro faſiano irem,
„ ſed ſolummodo ut non eum ad iracundiam provo-
„ carem, ceſſi; quumque hora nona tranſacta domum
„ rediiſſem, coepi circumſtantibus referre, quod ille
„ dixerat, & petierat. Tunc unus illorum dixit:
„ ſcimus, domine, quia faſianum nulla ratione tam
„ cito habere poteris. Accipe conſilium meum, &
„ eamus perdicem venantes: hanc ſi nobis Deus de-
„ derit, aqua coctam ſibi offeramus, faſianum men-
„ tientes, quam debilis ipſe minime diſcernit. Cu-
„ jus conſilio accepto, per viam Appiam deſcendi;
„ & veniens, ubi Dominus apparuit, quo nullus no-
„ ſtrae aetatis faſianum viderat, coeperunt mei cum
„ canibus quaerere, & quaerentes perdicum turmas
„ levaverunt. Poſtquam accipitrem dimiſerunt, qui,
„ ut erat adhuc indoctus & indomitus, non poſt eas
„ abiit, ſed reverſus in altiſſimo pariete ſedit; quum-
„ que appellaretur more venantium, redire diſtulit.
„ Iterum atque iterum appellatus, nec oculos decli-
„ navit. Deſcendimus, ſedimus, per duas ferme
„ horas exſpectavimus.

„ Ite-

,, Iterum appellatus est, nec reversus est: qui,
,, ut postea probavimus, erat sedens, & exspectans.
,, Et ecce fasianus unus e longinquo tanto veniebat
,, volatu arreptus, ut ipso deficeret, etiamsi accipiter
,, abesset, & quasi diceret: descende post me. Sub
,, ipsius pectore transcurrit ad quamdam veprium den-
,, sitatem tendens: cujus volatu, immo Sanctorum
,, impulsu accipiter impiger factus, descendit; &
,, cujus similem nunquam viderat, in ipsa veprium
,, densitate coepit: quod nos videntes cucurrimus,
,, utrumque coepimus; & osculantes terram, per unam
,, horam Deo gratias egimus; & esse, ut dixi, per
,, omnia probavimus: si habueritis fidem, ut granum
,, sinapis, dicetis monti: transfer te, & transfertur.

,, Fasianum igitur illum petenti Patri laetantes
,, portavimus; & per ordinem cuncta narravimus:
,, qui accipiens eum, ovans magis de indulto sibi be-
,, neficio Dei & Dominorum suorum, quam de il-
,, lius avis comestione recreatus est; & fuit illi ad
,, miraculum, quoad vixit; nobis autem posteris-
,, que nostris ad laudem Omnipotentis Dei, & glo-
,, riam horum Sanctorum per infinita saecula saeculo-
,, rum, amen.

Alterum miraculum ejus, modo quod narravimus, simile ab eodem Auctore scriptum est in eodem codice Tabularii nostri: ex quo intelligimus, quod Adillelmus, quum ad insulam (2), quae Astura dicitur, & locus est, qui a fluvio nomen accipit, ubi pridem oppi-

 dulum

(2) De Asturae insula prae aliis legendi sunt Athanasius Kirkerius in veteri Latio cap. VII. num. IV. & Roccus Vulpius in Latio profano tom. 3. cap. XI. Vide etiam inferius a nobis adnotata Cap. XV. in notis ad Bullam Honorii Papae III.

dulum & villa Ciceronis, deinceps Alexianorum Monachorum coenobiolum, nunc parva arx, septem millia passuum Neptunio distans in Latio seu Campania Romana; quum, inquam, Adillelmus eo venisset, ut monasterium visitaret; & Monachi, qui eum exceperant humaniter, subtristes viderentur eam ob caussam, quod nullos pisces haberent, quo liberalius hospitem tractarent: quid est, inquit, quod moeretis? Putatisne, si BONIFACIO & ALEXIO placuerit, non posse tantum piscium numerum exsistere, ut haec inopia ad summam copiam redeat? Et quum paullulum divinas preces effudisset, repente tot pisces, & multi quidem ponderis apparuerunt, ut nemini non mirum videretur. „ Huic itaque simile, quod eidem „ Patri accidit, & tam a se, quam & ab aliis mihi rela- „ tum est, alterum praedicabo miraculum. Quo tem- „ pore curiosus ipse cellam sui monasterii, sitam in „ insula, quae Astura dicitur, sollicite visitabat Re- „ ctor, juxta quam veniens, parvo lintre vectus, „ transnatat timidus medium amnis; nam in duo di- „ visus insulam totam amplectitur, & quasi quadam „ Parisiaca amoenitate refertam, delectabilem red- „ dit: ubi quum descendisset, oratorium Sanctae „ Dei Genitricis ingressus, flexis poplitibus solitam „ fudit orationem. Qua expleta, totus placidus eri- „ gitur Pater, & filios ibidem degentes paterna bene- „ dictione festive accumulat. Unde egressus, ante „ fores ecclesiae prope ripam fluminis una cum eis „ consedit; quibus multa salubria ministravit moni- „ ta, multaque priorum exemplis pigmentata prae- „ buit dogmata.

„ Inter

„ Inter quae unus illorum, qui ceteris praeerat, „ talem prorupit in vocem: in adventu vestro, ultra „ quam dici possit, congaudemus, optime Pater; sed „ hoc moerore nos conficit, quod ad refectionem ve- „ stri piscium habemus nullum, advenire vos nescien- „ tes; propter hoc minime laboravimus, neque etiam „ tempus hoc dabat. Cui subridens Pater, talia di- „ xit: filioli, adhuc & vos modicae fidei estis? Num- „ quid non absque vestro labore Christus meritis Do- „ minorum meorum BONIFATII & ALEXII pisci- „ bus nos reficere poterit? Magna pro eo sustinue- „ runt; sed majora promerentur. Committebat enim „ se semper & ubique, ut dixisse me memini, suis „ specialibus Dominis; & potentia eorum confisus, „ adjiciens, inquit: non prius petam sacram mensam, „ quam de innumerabili piscium Domini multitudi- „ ne ipsi amici ejus nobis conferant.

„ Quibus non recte intellectis, putantes secum „ pisces detulisse, ad alia cellae utilia vertuntur Fra- „ tres, & consilium hujus prudentis regulariter quae- „ ritant Pastoris. Quo accepto, ad sextam horam ca- „ nendam ire deliberant; mensamque communi con- „ sultu praeparare accelerant. Quum extemplo in „ medio fluminis piscis visus est exiliens, & transi- „ liens, & quasi hamo piscaretur, ad pedes Abbatis „ immissus. Et quia erit fortasse, qui odiendo callide, „ vel studiose cupiendo doceri quaerat, dicens: opera „ ejus meruerunt tam clara & inusitata prodigia; ob- „ viabo, & odientem Dominica voce elidam, cu- „ pientemque doceri eadem instruam.

„ Qualiacunque illius opera essent, homo pec-

,, cator & ceteris Christianis iniquior non dijudico ; ,, sed fide promeruisse testor. Mulier quaedam confidens salvari, si tetigisset fimbriam vestimenti Jesu, ,, tetigit, sanata est. Centurio vitam filii cum laude ,, sola fide promeruit, inquiens: Domine, non sum ,, dignus, ut intres sub tectum meum; sed tantum ,, dic verbo, & sanabitur puer meus. Cananaea dicens: ,, Domine, nam & catelli edunt de micis, quae cadunt ,, de mensa dominorum suorum, audiri meruit: vade;. fides tua te salvam fecit. Multos enim plura ,, demeruisse fide scimus, quae operibus non valuerunt; unde invidus contabescat, & doceri cupiens, ,, ad vitam succrescat.

,, Et quia his satisfecisse luculenta ratione me arbitror; quid egerit Abbas, currente stylo prosequar. ,, Piscem manibus accipiens, in ecclesiam ivit: ante ,, altare se prostravit, ac diutius orans multas merito ,, lacrymas fudit; exsurgensque, pro gratiarum actione ,, Deo Sacrificium obtulit: quo peracto, ad mensam ,, nimis rogatus venit, in qua quum delatus piscis esset, ,, qui naturaliter duobus, vel multum tribus erat sufficiens, contra naturam ad clarificandum merita ,, Sanctorum & sincerae fidei, duodecim dedit plenissimam refectionem ,,. Haec sunt, quae de Adillelmo Abbate in codice scripta reperiuntur, quaeque etiam in codice quodam Cassinensi exarata accepimus, nec non ex utroque partim decerpta Bollandiani ediderunt in Commentario praevio ad Acta S. ALEXII. Sed reliquos Abbates prosequamur.

§. V.

§. V.

De Petro Abbate SS. BONIFACII & ALEXII.

EX Litteris Synodicis Leonis Papae IX. quas Mabillonius (1) ex ms. codice S. Manſueti publicam in lucem emiſit, intelligimus, Alexiano Monaſterio Anno 1050. praefuiſſe Abbatem Petrum nomine. Is Synodo illi interfuit, quam Leo Pontifex, e Galliis Romam reverſus, Anno milleſimo quinquageſimo habuit in baſilica Salvatoris apud Lateranum, qua ad Berengarii falſas quaſdam de divinis rebus & peſtiferas opiniones anathemate configendas convenerunt unacum Pontifice ipſo Dominicus Gradenſis Patriarcha, Archiepiſcopi, Epiſcopi, nec non Abbates triginta & quinque numero. Sed in eadem Synodo actum eſt de Gerardo Epiſcopo Tullenſi in Sanctorum coetum referendo, qui & ſanctitate & rebus mire geſtis illuſtris fuit. Quum autem Synodo placuiſſet, ut ad Divorum numerum Gerardus adjungeretur, Leo hac de re Litteras *ad cunctos Catholicae Eccleſiae filios in Chriſto dedit*: quas Litteras ſubſcripſere duo & nonaginta Patres. In his Dominicus Patriarcha Gradenſis, Archiepiſcopi ſeptem, quorum prior Alinardus Lugdunenſis, Epiſcopi quadragintaſeptem, quorum primus Joannes Portuenſis, poſtmodum Hugo Archidiaconus Eccleſiae Romanae, Petrus ejuſdem Eccleſiae Diaconus Cancellarius & Bibliothecarius, Sico Primice-

(1) Mabillonius in Appendice ad Annal. Bened. tom. 4. num. 64. ipſam Bullam affert Leonis Papae IX. unacum ſubſcriptionibus, quam etiam edidit in Actis Ord. S. Bened. tom. 7. ubi agit de S. Gerardo Tullenſi.

micerius ipsius Ecclesiae; sed & Abbates numero trigintaquinque, hoc ordine, Richardus Abbas S. Benedicti, Hugo Abbas Cluniacensis, Hairardus Abbas S. Pauli, Joannes Abbas S. Sabbae, Reinerius Abbas S. Cosmae, *Petrus Abbas S. Bonifacii*; & deinceps nomina leguntur Abbatum reliquorum. Sextum igitur ea in Synodo Alexianus Abbas obtinuit locum. Cur autem sextum, quum in more esset, ut quartum teneret, si ex me quaeratur, nescire fateor. Certe antiqui Scriptores Joannes Diaconus, Petrus Mallius, aliique inter viginti celebres Urbis Abbatias quarto loco Bonifacianam numerant, ut ante dixi Capite VIII. pag. 74. Qui primus Abbatum subscripsit Richardus, Mabillonio (2) videtur fuisse Richerius Abbas Cassinensis, quem proxime subsequitur Hugo Cluniacensis, tum Airardus Abbas S. Pauli, paullo post promotus ad Sedem Namnetensem in locum Budici, qui in Synodo Remensi Dignitate dejectus fuerat. Sed haec nihil ad rem, de qua scribimus.

Quoniam vero de rebus gestis a Petro Abbate SS. BONIFACII & ALEXII nil quidquam vulgatum accepimus, praeter ejusdem nomen Synodicis, ut dixi, Leonis Papae Litteris subscriptum; illud unum hic commemorabo, quod in Archivi chartis reperire forte contigit, quo perspicuum fiat, Petrum jam usque a Benedicti Papae IX. temporibus, Anno saltem 1043. Monasterii nostri praefecturam gessisse.

Monumentum igitur exstat, quo pacta quaedam conventa fuisse liquet Petrum inter Alexianum Abbatem, atque inter Benedictum Abbatem *Monasterii SS. An-*

(2) Idem Mabillon. Annal. Bened. tom. 4. lib. 59. num. 75.

SS. Andreae Apostoli & Gregorii Confessoris, qui nuncupatur clivus Scauri, coram permultis clarissimi nominis testibus, & praesertim *Gregorio Consule* Benedicti IX. Romani Pontificis germano fratre, de cujusdam pagi, qui vocabatur *Tercius*, possessione. Hanc Petrus (3) alter, olim Sylvae Candidae (4) Episcopus ab se acquisitam, Monachis Sanctorum BONIFACII & ALEXII obtulerat, ac dono dederat; at S. Gregorii Abbas Joannes, Benedicti decessor, machinatione quadam corruptis seu confractis emptionis tabulis, in controversiam vocare praesumpserat, ut legitur in Actis, quae ex integro afferuntur in Appendice ad Annum 1043. ex quibus haec ad rem nostram decerpere satis

(3) De Petro Episcopo Sylvae Candidae meminit Regestum Farfense his verbis: *Nostris diebus vidimus, & audivimus . . . . quemdam Romanum Episcopum, nomine Petrum, jam nimis vetulum, qui Romae morabatur apud Sanctum Vincentium, Sylvae Candidae fulgens Episcopatu, & habitans juxta ecclesiam B. Petri Apostoli &c.* Vide Ferdinand. Ughellium tom. 1. Ital. Sac. de Episcopis Portuensibus & Sylvae Candidae num. 19. & 20. ubi referuntur Acta Concilii habiti in ecclesia Sancti Silvestri pro juribus servandis eidem Petro Episcopo ejusque Successoribus; nec non Diplomata duo afferuntur, alterum Joannis Papae XIX. dat. 16. Kal. Januarii Pont. an. tertio, atque inscriptum: *Dilecto Filio Petro Domini gratia Episcopo Sylvae Candidae Ecclesiae, & per te eidem Venerabili Episcopio, Successoribusque tuis in perpetuum &c.* Alterum vero Benedicti Papae IX. dat. An. Domini 1033. *Petro Venerabili Episcopo Sanctae Sylvae Candidae Ecclesiae, tuisque Successoribus in perpetuum &c.* quo bona omnia ejusdem Ecclesiae rata habentur, & amplissimis privilegiis confirmantur.

(4) Sylva Candida, olim ad Sylvam Nigram, decem millia passuum ab Urbe distans in via Aurelia, nunc S. Rufinae, spectans ad Xenodochium S. Spiritus in Saxia, quae ideo Sanctarum Rufinae & Secundae appellata est; quod eae duae sorores accusatae a sponsis, quod pietatem Christianam colerent, ibidem susceptae Fidei, sub Romano Praefecto Junio Donato capite plexae sunt Anno 260. Ita ex Ughellio pag. 89. ibidem. Vide in Tab. Latii Jacob Ameti locum, qui dicitur *le Macchie*, olim *Selva Candida*, non longe a latifundio ejusdem Xenodochii S. Spiritus, quod vocant *Porcareccia*.

satis erit: *Anno, Deo propitio, Pontificatus Domini nostri Benedicti Summi Pontificis, & Universalis Noni PP. in Sacratissima Sede B. Petri Apostoli XI. Indictione similiter XI. mense Augusto, die viscesima secunda. Si inter homines id consuetudinis observatur &c. . . . . ita determinatum est, ut ex conveniencia Monasterium Sancti BONIFACII daret monasterium clivus Scauri undecim libras denariorum . . . . . prephatus Petrus Abbas Monasterii Sancti BONIFACII, ejusque successores eundem ipsum casalem, Tercius nomine, cum omni sua pertinencia in omnibus tenere, & possidere debeant in perpetuum &c.* Ex his itaque palam fit, jam ab anno undecimo Pontificatus Benedicti Papae IX. (5), qui Romanam Cathedram obtinuit A. D. 1033. Alexiano Coenobio praefuisse Petrum eumdem, qui A.D.1050. Romanae Synodo interfuit, atque subscripsit.

Ceterum Petrus alter Sylvae Candidae Episcopus non modo memoratum Tercii pagum, sed pleraque alia praedia & latifundia ibi adjacentia in agro, qui vocabatur *Ciminuli*, Divis BONIFACIO & ALEXIO obtulit, & Monachis, qui divinis ibi officiis vacarent, possidenda tradidit, ut ex iisdem Actis intelligitur; atque illud demum adjecit postremum suae voluntatis argumentum, ut nostro in Templo tumulari volue-

(5) Benedictus Papa IX. Alberici Tusculani Comitis filius, decem annorum adolescens, Joanni XIX. suffectus est A. D. 1033. teste Glabro Rodulfo lib. IV. Historiae cap. V. Is Casimirum Poloniae Principem, qui vitam monasticam apud Cluniacenses professus fuerat, jamque Diaconus erat ordinatus, a votis absolvit; eique ducendae uxoris potestatem fecit. Sed post decem & amplius annos a Romanis e Sede dejectus, tandem Pontificatu se abdicavit. Vide Ottonem Frisingensem lib. 6. cap. 31. & 32. atque B. Petrum Damiani Auctorem coaevum Opusc. XIX. cap. III. aliosque &c.

voluerit prope Marozziam matrem, quod refert Ughellius (6). „ Defunctus est Petrus Anno 1035. „ sepultus in Ecclesia Sancti ALEXII in monte Aventino prope Marozziam, ubi adhuc (7) in marmorea „ tabula hoc legitur Epitaphium:

Lector ad hunc tumulum lacrymantia lumina solve;
Natus cum cara matre sepultus ubi.
Infelix planctu non possum dicere totum,
Illa Marozza solo, nomine Petrus ego.
Petrus ego Sanctae non dignus Sede Rufinae;
Quem sine matre mea vivere taedet eheu!
Isthic cura domus rerum cumulatior auctus,
In hac gaudebam, mox ubi tristis ero.
Semper tristis ero jam nunc, dum carne manebo;
Quando mihi matris mors redit in animum.
Quinquagies castos evolvit sexies annos,
Turtur post unum facta pudica virum.
Pauper habet, quod corde gemat, quod voce requirat;
Victum, vestitum, non modo pauca dabat.
Quum sis mortalis, tibi natum consociabis,
Ut sibi sic unum vindicet una locum.
Audeat haud quisquam miscere licentius unquam;
Sit anathema Deo, si temerator erit. F. F. F.
Respicite o Sancti, quos eligimus duo servi.
Horum tu precibus nos miserere Deus.

Hic requiescit (8) *Marozza exspectans filium suum Petrum Episcopum S. Rufinae, quae obiit temporibus Domini*

(6) Vide Ughellium num. 19. ubi supra.

(7) Nunc hujus marmoreae tabulae & Epitaphii nulla nequidem vestigia supersunt.

mini Benedicti Papae Kal. Julii feria tertia, Indictione III. A. D. 1035. Obiit Dominus Petrus Episcopus mense Octobris die 6. Anno Domini 1035. (9).

§. VI.

De Gebizone Abbate SS. BONIFACII *& ALEXII, ac postea Episcopo Caesenate & S. R. E. Cardinali.*

GEbizonem eorum, qui saeculo undecimo in Alexiano Coenobio floruerunt, vix equidem dubito, an primum omnium ponam. Illi sine dubio nullus praeferendus morum innocentia, pietate, diligentia, fide; at prudentia & rerum agendarum peritia permultos

(8) Marozzia haec Petri mater Episcopi Sylvae Candidae nequaquam confundenda cum Marozzia Theodorae filia, de qua supra diximus Cap. IX. §. II. pag. 85. Tempora enim non conveniunt, neque utriusque mores; altera nimirum corruptae vitae femina traducitur a Luitprando; altera vero *quinquagies castos evolvit sexies annos*. Frequentius autem per ea tempora fuisse Marozziae nomen pluribus ostendi potest. Nam in Necrologio monasterii Sancti Cyriaci de via Lata, quod ex bibliotheca Vallicellana vulgavit Floravantes Martinelli, sexnotantur ancillae Dei, quae Marozziae nomine defunctae sunt, nempe: XII. Kalendas Martii, *Marozza ancilla Dei, quae vocatur de Abbate*: pridie Kal. Martii *D. Guido filius de Marozza de Antoni ancilla Dei*: V. Nonas Martii *Marozza ancilla Dei, quae Atria vocabatur*: VIII. Id. Aprilis *Marozza Sperogalla*: III. Id. Maji *Marozza ancilla Dei, quae Sutrina vocatur &c.* IV. Kal. Junii *Marozza Senatrix &c.* Vide Martinell. in libro, cujus titulus: *Primo Trofeo della S. Croce eretto in Roma* pag. 145.

(9) Forte legendum Anno 1038. ut recte adnotatur apud Ughellium.

multos superavit. Quare non est mirum, si a Romano Pontifice ad permulta Christianae Reipublicae negotia feliciter obeunda adhibitum fuisse constet. Regebat ille Monasterium ab Anno 1073. Alexandro II. Pontifice: quod satis liquet ex publico Instrumento (1) Tabularii nostri, in quo haec legi: *Anno duodecimo Pontificatus Dñi Alexandri II. Papae, Indictione undecima, mensis Octubris die decima .... Ego Berno filius Crescii de Johanni Manianopro salute & redemptione animae meae &c. concedo, trado, & dono vobis SS. Christi Martyris BONIFATII adque Confessoris ALEXII, vestroque Monasterio .... in quo est Dompnus Gebizo Religioso Abbate &c. ... terram, in quo est pastinus de Nucius Maria &c.*

Sed Anno 1075. allectum fuisse unacum Mauro Abbate, qui Legatus Pontificius varias in urbes & loca mitteretur, multaque & magna negotia obiret pro Apostolicae Sedis Dignitate, constat ex Litteris a Gregorio datis cum ad universos Fideles, ut eum congruo honore exciperent, ac debitam praestarent obedientiam, tum ad Feretranos & Eugubinos, ut idoneum eis Pastorem eligerent. Meminit hujus Legationis Annalium Parens (2), cujus haec sunt verba: „ Anni „ hujus initio (*nempe* 1075.) IV. Nonas Januarii „ Gregorius Papa misit Visitatores Ecclesiarum Abbatem S. BONIFACII Gebizonem, & Maurum „ S. Sabbae Abbatem cum Apostolicis Litteris ad quoscunque Christifideles .... Voluit autem ab iisdem „ peculiariter curari Ecclesias in Umbria Eugubinam „ & Fe-

(1) Instrumentum ipsum vide in Appendice ad A. D. 1073.

(2) Baron. Annal. Eccles. ad Annum Domini 1075. §. 3.

„ & Feretranam . . . . Pisaurensis quoque Ecclesiae „ bona per Episcopum dissipata recuperare „. Exstant etiamnum Apostolicae hac Litterae inter Epistolas Gregorii VII. quas legere est tomo X. Conciliorum Labbeanae collectionis; quasque iccirco hic subjiciendas duximus, ne luculentissimum tanti Pontificis de Gebizone testimonium hic desideraretur. Libro itaque secundo Epistola num. quadragesima ipsa est, quam Gregorius Papa VII. ad universos Fideles direxit, ut Gebizonem & Maurum Legatos suos congruo honore reciperent; atque hujusmodi est:

Gregorius Episcopus Servus Servorum Dei omnibus S. Petri Fidelibus, ad quos portitores praesentium venerint, salutem & Apostolicam Benedictionem.

„ Notum vobis est, quod succrescente nequitia, „ & diabolica fraude usquequaque invalescente, mul„ torum jam caritas friguit, & totius Religionis stu„ dium in Sancta Ecclesia pene defecerit. Sed quia „ impossibile est, nostram in tot & tam diversas sol„ licitudines praesentiam exhiberi, misimus ad vos „ dilectos Sanctae Romanae Ecclesiae filios, videlicet „ *Gepizonem Abbatem S. BONIFACII*, & Maurum „ Abbatem S. Sabbae, per quos & nostra vobis reprae„ sentetur Auctoritas, & nostra vice ea, quae ad uti„ litatem Sanctae Ecclesiae pertinent, cum Dei adju„ torio studiosa procuratione peragantur. Vos igitur „ memores divini per Euangelium dicti: *Qui vos au„ dit, me audit; & qui vos spernit, me spernit*, eos, „ sicut de nostra amicitia, immo de gratia Sancti Pe„ tri, cujus nuntii sunt, curam habetis, debita cum „ veneratione & caritate recipiatis; & in omnibus,

„ quae

„ quae vel caussa Legationis eorum, vel fatigationis necessitas postulaverit, fidelem illis obedientiam & „ consensum praebeatis. Praeterea si contigerit, eos „ ex considerata & competenti necessitate negotiorum „ dividi, & separatim in diversas partes proficisci, „ ad quoscunque alter eorum venerit, eum sicut nos „ audiatis; & quod nostrae deberetis praesentiae, in eo „ ostendere, & exsequi non dubitetis. Dat. Romae „ IV. Nonas Januarii, Indictione XIII.

Altera vero Pontificis Epistola, quae data est eadem die IV. Nonas Januarii, Indictione XIII. nimirum Anno 1075. numero est quadragesimaprima, atque ad Feretranos & Eugubinos conscripta, quibus Sanctissimus Pontifex significat, se Gebizonem & Maurum Legatos ea de caussa misisse, ut dent operam ad idoneum Pastorem in eorum Ecclesia eligendum; sic autem se habet:

Gregorius Episcopus Servus Servorum Dei Clero & Populo Feretrano, atque Clero & Populo Eugubino salutem & Apostolicam Benedictionem.

„ Ex quo Ecclesiam vestram Pastore viduatam „ esse cognovimus, multa pro vobis sollicitudine anxii „ fuimus; & quanquam multa & gravia nos negotia „ occupent, ea tamen cura, qualiter divina misericordia dignum vobis Patrem provideat, nostro cordi in- „ desinenter adhaeret; atque eo magis hac de caussa „ sollicitamur, & attentius Deo preces effundimus; „ quoniam in retroactis temporibus non sat vigilan- „ tem vobis Pastorem praefuisse cognovimus. Qua- „ propter misimus ad vos hos Religiosos Sanctae Ro- „ manae Ecclesiae filios, videlicet Abbatem S. Sab-

„ bae

„ bae & *Abbatem S. BONIFACII*, ut si forte in Eccle-
„ sia vestra talis persona, quae huic regimini congrua
„ sit, reperiatur, diligenter inquirant; & eam, sicut
„ dignum est, vestra electione collaudatam, & cano-
„ nico decreto probatam, nobis ad ordinandum quan-
„ tocius praesentare studeant. Sin vero inter vos talis
„ reperiri non possit, ipsi cum omni diligentia & sol-
„ licitudine aliunde aliquem, qui vobis secundum
„ Deum praeesse possit, invenire procurent, & ad su-
„ scipiendam Episcopalis officii ordinationem ad nos
„ sine mora transmittant. Vos igitur in omnibus eis
„ credite, & obedite, scientes eos in hac re, custo-
„ diente Deo, nihil nisi vestram salutem & Ecclesiae
„ vestrae honorem attendere. Praeterea quidquid
„ thesauri vel ornamenti in Ecclesia vestra habetur, il-
„ lorum oculis praesentate, quatenus ex eorum pro-
„ videntia & commendatione in tali custodia relinqua-
„ tur, ut nec Ecclesia detrimentum sentiat, nec in
„ aliquem vestrum aliqua suspicionis infamia cadat.
„ Datum Romae IV. Nonas Januarii, Indictione XIII.

Quod spectat ad bona Ecclesiae Pisaurensis, quae bona Antistes per summam sive negligentiam sive nequitiam divendiderat, quaeque Gebizo Abbas restituenda curavit, ipsum Pontificem audire praestat ad eosdem Legatos in haec verba scribentem lib.2. Epistolarum Epist.46.

Gregorius Episcopus Servus Servorum Dei Gepitio Abbati S. BONIFACII, & Mauro Abbati S. Sabbae, in Legatione Marchiae constitutis, salutem & Apostolicam Benedictionem.

„ Mandamus vobis, ut diligenter conveniatis
„ ho-

„ homines illos, quibus Michael Pisaurensis Episco-
„ pus Ecclesiae suae bona incaute tribuit; eisque Au-
„ ctoritate Apostolica omnia Ecclesiae & Episcopo re-
„ stituere praecipiatis, atque prout oportuerit, coga-
„ tis; & insuper Episcopum, si inobedientes fuerint,
„ ex parte S. Petri & nostra corporaliter sub banno in-
„ vestire palam studeatis; eosque gratiam Sancti Pe-
„ tri & nostram amissuros, si rebelles exstiterint,
„ aperte insinuetis. Episcopos quoque, & Comites,
„ cunctosque Sancti Petri Fideles firmiter praeci-
„ pientes rogate, quatenus Episcopo Pisaurensi ad
„ eos expugnandos spirituali & saeculari auxilio, pro-
„ ut necesse fuerit, fideliter subveniant; maxime eos,
„ qui pretio recepto terram adhuc violenter & su-
„ perbe retinere non verentur, prae ceteris acerrime
„ corrigatis, & bona Ecclesiae Episcopo intromitten-
„ tes restituatis. Omnes etiam lites inter Episcopum
„ & adversarios ejus ad utilitatem Sanctae Mariae Pi-
„ saurensis Ecclesiae definire procuretis, nullius ne-
„ gligentiae interveniente incuria. Datum Romae
„ Idibus Januarii, Indictione XIII.

Alteram demum hic addam Gregorii VII. Epistolam ad eosdem Gebizonem seu Gepitium & Maurum, datam decimoseptimo Kalendas Februarii ejusdem anni, quae est num. quadragesimaoctava; & in qua eis praecipit, ut moneant Rainerium Ugizonis filium fraterna caede contaminatum, ut ne audeat, antequam admissi sceleris poenitentia duci constet, uxorem alteram ducere, ut rumor perferebat, sed ipsum Summum Pontificem adeat, auditurus, quae suae salutis essent.

Gre-

Gregorius Episcopus Servus Servorum Dei Gepitio Abbati S. BONIFACII, & Mauro Abbati S. Sabbae salutem & Apostolicam Benedictionem.

„ Notum vobis est, quod Rainerius, Ugizonis „ quondam filius, diabolico instinctu fratrem suum „ interfecit: unde dignae poenitentiae nondum se „ subdidit, nec perfecte poenituit; sed immemor tan- „ ti facinoris & promissionis defensionum ecclesiasti- „ carum, quam in suscipiendo fictam poenitentiam „ fecit, nec non & pauperum Christi, animae suae sa- „ lutem oblivioni tradens, aliam studet uxorem du- „ cere; ideoque vestram fraternitatem sollicitam es- „ se volumus, quatenus eum conveniatis, & modis, „ quibus potestis, illum moneatis dulciter & aspere, „ quantum opus fuerit, & vobis necessarium videbi- „ tur, ut nullo modo id facere praesumat, sed nos „ adeat ad audiendum ea, quae sibi de salute sua di- „ cere debemus. Si forte (quod non optamus) vos „ audire, & nobis obedire renuerit, omni modo certum „ illum reddite, quod nos, Deo adjuvante, quidquid „ justum & canonicum visum fuerit, facere non negli- „ gemus. Dat. Romae XVII. Kalendas Februarii, „ Indictione XIII. „. Hactenus adductas Gregorii Papae VII. Epistolas hic publici juris iterum facere, haud dissonum argumento putavi; quibus ostenderem, quanti habenda sit memoria Gebizonis Abbatis, quem tanti fecit Supremus hic magni judicii magnique nominis Pontifex.

Sed quae Gebizonis prudentiam animique magnitudinem illustravit maxime, Legatio fuit Dalmatica & Illyrica ad Demetrium earum Provinciarum Du- cem,

cem; quam memorant (3) Baronius, (4) Ughellius, (5) Oldoinus, (6) aliique ex monumentis Vaticanae bibliothecae in codice, qui Cencius Camerarius inscribitur, de Censibus Apostolicae Sedis. Hinc igitur facile intelligitur, Demetrium, eo tempore Croatiae & Dalmatiae Ducem, ritu solemni, corona regia donatum fuisse ab eodem Gebizone Abbate; cui, tanquam Apostolicae Sedis Legato, clientelam seu hominium praestitit Demetrius; atque etiam biscentum auri Byzantios pensionem annuam soluturum spopondit.

Hic autem animadvertendum monet Baronius; eo praesertim tempore, quo Henricus adversus Romanae Sedis rationes debacchabatur, barbarum Regem ad eam venerandam augendamque divinitus oblatum fuisse, ut intelligatur aliquando esse, ejusdem Sedis auctorem, patronum, vindicem Deum. *Quo anno Henricus Rex se schismate ab Ecclesia separavit, Rex barbarus eidem se conjunxit, subditumque constituit, fidelitatem juravit, tributumque sponte spopondit, magnam ex eo accessionem ad suam gloriam comparari existimans, si ex libero principe efficiatur subditus S. Petro, ejusque diceretur esse fidelis*. Ita Baronius. Ea de re Synodus habita est Salonae in Dalmatia A. D. 1076. in basilica S. Petri Apostoli, cui praefuit idem Gebizo Legatus Apostolicus; ex cujus Actis, olim

A a ad-

(3) Baronius Annal. Eccles. ad A. D. 1076. §. 65.

(4) Ughellius Italiae Sacrae tom. 2. in Episcopis Caesenatibus num. 34.

(5) Oldoinus in notis ad Ciacconium in Vita S. Gregorii PP. VII. num. VIII.

(6) Lucius de Regno Dalmatiae. Bollandus tom. 2. Febr. pag. 113. Hist. Byzantin. tom. 22. de Regibus Dalmatiae & Croatiae §. IV. num. XV. Mabillonius Annal. Bened. lib. 58. num. 41.

adſervatis in archivo Lateranenſi, excerpta quaedam leguntur apud Baronium; ex quo formulam ipſam obſequii, ſeu, ut ajunt, juramenti fidelitatis, a Demetrio praeſtiti Gebizoni Apoſtolicae Sedis Legato, qui eidem Synodo praeerat, hic ſubjicere operae pretium exiſtimamus.

„ In nomine Sanctae & Individuae Trinitatis. „ Anno Dominicae Incarnationis milleſimo ſeptuageſimoſexto, Indictione decimaquarta, menſe Octobris. Ego Demetrius, qui & Suinmur nuncupor, „ Dei gratia Croatiae Dalmatiaeque Dux, a te, Domine Gebizo, ex Apoſtolicae Sedis Legatione Domini noſtri Papae Gregorii poteſtatem obtinente, „ in Salonitana baſilica Sancti Petri, ſynodali & concordi totius Cleri & Populi electione de Croatarum Dalmatinorumque Regni regimine per vexillum, enſem, ſceptrum, & coronam inveſtitus atque conſtitutus Rex, tibi devoveo, ſpondeo, & polliceor, me incommutabiliter completurum omnia, „ quae mihi tua Reverenda injungit Sanctitas, videlicet, ut in omnibus & per omnia Apoſtolicae Sedi fidem obſervem, & quidquid hic in Regno tam „ Apoſtolica Sedes, quam ſui Legati ſanxerunt, aut „ ſanxerint, irrevocabiliter cuſtodiam, juſtitiam excolam, Eccleſias defendam, primitiae, decimae, „ omniumque ad Eccleſiam pertinentium procurator „ exſiſtam, vitae Epiſcoporum, Presbyterorum, „ Diaconorum, Subdiaconorumque, ut caſte & regulariter vivant, provideam, pauperes, viduas, „ atque pupillos protegam, parentelae illicitam copulam deſtruens, legitimam dotem anulo Sacer-

„ do-

„ dotisque benedictione constituam, & constitutam
„ corrumpi non permittam, hominum venditionem
„ contradicam, atque in omnibus, quae ad recti-
„ tudinis statum congruunt, Deo auctore, me
„ aequum exhibeam.

„ Ducentorum quoque Byzantiorum tributum,
„ meorum omnium consultu Primatum, Sancto Pe-
„ tro, per singulos annos in Resurrectione Domini,
„ de mihi concesso Regno persolvendos statuo; &
„ ut post me regnaturi hoc idem perpetuo servent,
„ censeo, corroboro, atque sancio . . . Regnum
„ autem, quod mihi per manum tuam, Domine
„ Gebizo, traditur, fideliter retinebo; & illud suum-
„ que jus Apostolicae Sedi aliquo ingenio aliquando
„ non subtraham. Dominum meum Papam Grego-
„ rium, & suos successores, atque Legatos, si in
„ meam potestatem venerint, honorifice suscipiam, &
„ honeste tractabo, & remittam, & undecunque
„ me invitaverint, prout potero, eis simpliciter
„ serviam „. Hucusque Rex Demetrius.

Ceterum his maximis in Romanam Ecclesiam meritis, praestantissimisque rebus gestis, Caesenatem Episcopatum Gebizo est consequutus: quam Dignitatem, a Pontifice Gregorio VII. acceptam A. D. 1083. multis auxit virtutibus. Sed & ab eodem Pontifice in summum Cardinalium Senatum admissum fuisse, Ughellius (7) & Oldoinus (8) memoriae prodiderunt. Horum autem postremus Baronium postulat quasi injusti silentii, quod nusquam Gebizonem Cardina-

(7) Ferdinandus Ughellius Ital. Sac. tom. 2. in Episcop. Caesenat. n. 34.

(8) Oldoinus in notis ad Ciaccon. in Vita Gregorii PP. VII. num. VIII.

lem appellaverit; & teſtibus utitur Panvinio, Ciacconio, Ughellio. At Oldoinum, qui, dum alienam reprehendit negligentiam, ſuam non videt, equidem ſatis mirari non poſſum; quum neque Panvinius mentionem hujus rei ullam faciat; quinimmo decem & quatuor Cardinales a Gregorio renuntiatos quum diſerte nominet in Epitome Romanorum Pontificum, Gebizonem non nominat. Quia vero multas a Gregorio Cardinalium Ordinationes factas ſcribit Panvinius, quorum nomina ad nos minime pervenerunt: „ Gregorius VII. tam Romae quam „ alibi plures fecit Cardinalium Ordinationes, inter „ quos ... multos intercidiſſe facile crediderim (9) „; iccirco haud falſo dixerim, hos inter omnino fuiſſe Gebizonem noſtrum, qui tantum honoris gradum, ſiquis alius meruiſſe exiſtimandus eſt.

(9) Panvinius in Epitome Romanorum Pontificum a S. Petro ad Paulum IV. edit. Venet. 1557.

CA-

CAPUT XI.

Abbates saeculi XII. & XIII. usque ad A.D. 1231.

Etsi forte non omnes Illustres Viros, qui saeculo duodecimo Monasterium Abbatis nomine administrarunt, in lucem revocare contigit (quod in tanta remoti temporis caligine nimis laboriosum esset); illud tamen verissime affirmare posse videor, plerosque eorum ex pervetustis Archivi chartis diligentia nostra erutos fuisse: in quibus enumerandis seriem Abbatum si non omnino continuatam, vix saltem interruptam afferemus.

Primus itaque, quem sciam Coenobio praefuisse post insignem illum Gebizonem, est quidam *Placidus*, de quo nihil memorabile aliud accepimus, nisi quod A.D. 1116. praediola quaedam in agro Albano secus pagum Apruniani (1), ad Monasterium nostrum pertinentia, *Dompno* cuidam filio *Leonis de Bonizo* locavit, ut ex Tabulis eam ob rem confectis facile intelligitur. *Anno Dominice Incarnationis millesimo centesimo sextodecimo, septimodecimo anno Pontificatus Dompni Paschalis Secundi Pape, Indictione IX. mense Januario die XVIII.* EGO QUIDEM DOMPNUS PLACIDUS ABBAS VENERABILIS MONASTERII SANCTORUM BONIFACII ET ALEXII, *consensu & voluntate aliorum Fratrum ibidem Deo servientium . . . . concedimus, tradimus, atque locamus tibi Dom-*

(1) *Aprunianum* pagus territorii Albani, de quo frequens mentio in antiquis chartis. Vid. Append. num. IV. & Diploma Joannis XIX. apud Ughellium tom. 1. Ital. Sacr. pag. 94. & 101.

Dompno Dompni Leonis de Bonizo . . . duo petii terre, cum omni utilitate & pertinentia sua, positi territorio Albani in fundo, qui vocatur Apruniano (2) *&c.* Hoc inquam unum Placidi factum, fuisse Placidum declarat. Ceterum quandiu Coenobii praefecturam obtinuerit, quid aliud gesserit, vel quo plane tempore supremum diem obierit, nusquam invenimus.

Sed de *Riccardo*, qui Anno Domini 1141. jam Coenobium nostrum rexisse deprehenditur, aliquanto plura sunt, quae illius nobis nomen & memoriam significent. Primum enim omnium, frugi hominem fuisse, atque in persequendis Monasterii juribus diligentem, ex eo conjicimus, quod eodem Anno 1141. coram Innocentio II. Pontifice Maximo litem intenderit *Ptolemaeo Tusculano* Comiti; propterea quod usurpasset insulam (3) *Asturae*, quae Alexiani Coenobii erat, nempe insulam quamdam Latii in Volscis, hodie in Campania Romana prope Pontinas paludes, locum satis notatum Tullii Ciceronis nece. Exstat publicum hujus rei monumentum a *Nicolao* quodam *Sanctae Romanae Ecclesiae Scriniario* confectum, cujus haec sunt verba: *Anno undecimo Pontificatus Domni Innocentii Secundi Pape, Indictione quarta, mensis Martii die XIIII. Ego Nicolaus Sancte Romane Ecclesie Scriniarius, jussu supradicti Pontificis . . . . sicut intersui, haudivi, & vidi, ita scripsi: qualiter* DOMINUS RICCARDUS ABBAS MONASTERII SANCTORUM BONIFACII ET ALEXII *querelam Dño Pontifici fecit adversus Dñum Tholomeum de Tusculana*

(2) Hoc Instrumentum ex integro legesis in Append. num.VII. not.(2), atque inferius not.(8) hujus Cap.XI. & Cap.XV. not. (27).

(3) De insula Asturae vid.pag.169.

lana (4), *quod per vim & sine ratione detineret insulam de Asturia . . . & nostro Monasterio abstulit* (5) *&c.* Postmodum vero hic idem Ptolemaeus & Pontificis cohortatione, & rei veritate permotus, quum ad Monasterium venisset, Tabulasque ea de re conscriptas inspexisset, pollicitus est fore, ut res nullo negotio componeretur: *ivit ad S. ALEXIUM cum Dño Leone socero suo, & haudierunt, & viderunt Instrumenta Monasterii, & promisit bene concordare cum Dño Abbate &c.* Promissis autem, quae fecerat, stetisse hominem, ac fidem suam liberasse, ex eo conjicio, quod Anno demum 1163. insulam eamdem Asturae Jonathae Tusculano Comiti ejusdem Ptolemaei II. filio locatam lego a Petro Abbate, de quo nunc postea dicemus.

Alia deinceps, quae Riccardi diligentiam singularem ostendunt, ex aliis antiquis hujus generis Instrumentis, quae Annis 1145. 1148. & 1153. confecta sunt, atque vulgata in Appendice num. IX. X. XI. & XII. facile peti possunt; neque est, cur ea fusius explicando, legentium animos defatigemus. Illud unum concludo, per annos tredecim amplius ab eodem Riccardo Monasterium fuisse administratum.

In hujus locum suffectum fuisse arbitror *Petrum Ab-*

(4) *Tholomeus de Tusculana*, nempe Ptolemaeus II. Comes Tusculi, Sublaci Dominus, qui, teste Petro Diacono, uxorem duxit Bertam filiam Henrici IV. Imperatoris. *Anno 1117. .... Imperator urbem Romam ingrediens, Ptolemaeo Illustrissimo, Octavia stirpe progenito, Ptolemaei Magnificentissimi Consulis Romanorum filio, Bertam filiam suam in conjugio tradidit.* Ex Chron. Cassinen. lib. 4. cap. 61. apud Murat. Rer. Ital. Script. tom. 4. pag. 529. Vide Baron. ad A. D. 1044. num. 2. Athanasium Kircher. in Historia Eustachio-Mariana part. 2. pag. 76. in Tabula Genealogica Comitum Tusculi, & Franciscum Zazzeram de Nobilit. Ital. part. 2.

(5) Instrumentum vide in Append. num. VIII.

Abbatem, etsi ejus nulla mentio occurrat in Tabulis, nisi A.D. 1163. quo anno, ut modo diximus, controversam Asturae insulam ipse locavit (6). *Anno quarto Pontificatus Domni Alexandri Tertii . . . . Indictione XI. mensis Februarii die V.* EGO QUIDEM PETRUS ABBAS VENERABILIS MONASTERII SS. BONIFACII ET ALEXII, QUOD SITUM EST IN AVENTINO . . . . *hac die, propria nostra voluntate, locamus atque concedimus tibi Jonathe* (7) *Tusculano Comite . . . . insulam de Asturia* (8) *cum suis piscariis . . . . ad tenendum, meliorandum &c.* Hactenus ex Instrumento ab Oddone Scriniario confecto A. D. 1163. Sed annum hunc postremum Petri Abbatis vel vitae, vel certe administrationis fuisse video; propterea quod Petrum *Johannes Abbas* excepit, qui Monasterio

rio

(6) Vid. Append. num. XIII.

(7) Jonathas Ptolemaei II. filius natu sextus, miles generosus, de quo Cencius Camerarius, & Baronius, qui ad A. D. 1168. num. 74. refert, Alexandrum III. Romanum Pontificem, pactis cum eo conventis, *civitatem Tusculanam in suam protectionem recepisse*. Vide Kircherium & Zazzeram ubi supra, not. (4).

(8) Insulam Asturae ad Alexianos Monachos spectasse, jam diximus pag. 170. oppidum vero seu castrum Asturae eodem ferme tempore ad Nobilissimam Gentem Frangipaniam pertinuisse, colligitur ex *chartula pignoris Asturae*, quam affert Doctissimus Panvinius lib. III. de Gente Fregepania cap. IX. pag. 128. in qua legitur: *Anno Dominicae Incarnationis MCXCIIII. & anno III. Pontificatus Domini Caelestini III. Pontificis, Indictione XI. mense Aprilis die XIIII. Nos quidem Leo Frajapani, ante praesentiam Domini Petri Portuensis & S. Rufinae Ecclesiae Episcopi, & subscriptorum testium, propria nostra voluntate, pignore ponimus & obligamus . . . . totam & integram medietatem meam, pro indiviso mixtam cum alia medietate Manuelis fratris nostri, videlicet totius ROCHAE & CASTRI ASTURAE, cum terris sementariciis &c. . . . . . quae medietas arcis & castri, ut dictum est, cum suis pertinentiis nobis pertinet &c.* Ex cod. Ms. Onuphrii Panvinii de Gente Fregepania, cujus exemplaria exstant in bibliotheca Vaticana & Barberina; autographum autem mecum humanissime communicavit Cl. Marchio Pompejus Frangipani, quem honoris & amicitiae caussa nomino.

rio decennium aut amplius praefuisse dignoscitur. Nam die 2. Jan. A. D. 1164. occurrit locatio ab eodem facta Joanni Petri Leonis (9) de Rainerio, praedioli cujusdam positi *in Favarolo* (10). *Anno Dominice Incarnationis millesimo centesimo sexsagesimotertio, Indictione XII. mensis Januarii die II. DONNUS JOHANNES ABBAS, cum Monachis Bonelli & Guilielmi, loco tibi Johanni Petri Leonis de Rainerio &c. . . . . . unam pedicam terre positam in Favarolo* (11) *&c.* Alia occurrit A. D. 1165. qua idem Joannes Abbas Augustino, Presbytero & Oeconomo Tituli S.Crucis in Hierusalem, fundum locat extra portam S. Joannis: ad quam locationem icciirco animum induxisse profitetur, quod suus decessor Riccardus ab Ubaldo Tituli S. Crucis in Hierusalem S.R.E. Presbytero Cardinali *duodecim* jam *libras* accepisset *denariorum Papiensium* (12); pro quibus hypothecae

 seu

(9) Quis fuerit Joannes Petri Leonis de Rainerio, haud quaquam scio; Familiam vero de Raineriis eo tempore nobilem conjicio, ex quo Senatores Romae dedit. Nam A.D. 1238. Gregorius de Raineriis Urbis Senator memoratur in Historia Terracinensi lib. 2. cap. 3. ubi leguntur binae ejusdem Senatoris Litterae, quarum hoc est initium: *Gregorius Johannis Leonis Rainerii, Dei gratia Almae Urbis Illustris Senator, Consulibus & toti Populo Terracinensi salutem, & sincerae dilectionis affectum &c.* Vide ibidem pag. 184. edit. Rom. 1706.

(10) Instrumentum vide in Append. num. XIV.

(11) *Terram in Favarolo cum pertinentiis suis &c.* memorat Honorius III. in Litteris, quas inferius afferemus Cap. XV. not. (30).

(12) Denarii Papienses dicebantur a Papia, ubi nummi isti cusi sunt. Nam ex quo Papiam Gothorum Reges amplificare coeperunt, ibi quoque signandae pecuniae locum statuerunt. Argentei erant pondo sex & septem *caratorum*, ut vocant, de quibus nuperrime disseruit Joan. Joseph Liruti in Dissertatione Venetiis edita Anno 1749. cujus titulus: *Della moneta propria e forastiera, ch'ebbe corso nel Ducato del Friuli &c.* cap. XXVII. pag. 214. Plurium autem Papiensium denariorum ectypon accurate delineatum exhibent Anton. Gattus in Histo-

seu pignoris nomine fundum ipsum dederat. *EGO QUIDEM DOMINUS JOHANNES, DEI GRATIA RELIGIOSUS ABBAS VENERABILIS MONASTERII SANCTORUM BONIFATII & ALEXII . . . . cedo tibi Augustino Presbytero & Yconomo Venerabilis Tituli Sancte Crucis, que abpellatur Jerusalem . . . & per te tue Ecclesie in perpetuum . . . . duas pedicas terre sementaricie cum parte de prato . . . . positas extra portam S. Johannis juxta formam . . . pro eo quia Dñs Hubaldus* (13) *Presbyter Cardinalis Tituli Sancte Crucis numeravit Riccardo antecessori nostro Abbati duo-*

Historia Gymnasii Ticinensis pag. 85. & 88. ac Lud. Murat. tom. 2. Antiq. medii aevi Differt. 27. pag. 588. Denariorum Papiensium mentio frequens occurrit in antiquis chartis saec. XII. apud Murator. ibidem Differt. 28. pag. 810. At quanti valuerit libra monetae Papiensis, ignorare se fatetur Doctissimus Cennius in notis ad Bullam XII. Innocentii Papae III. Bullar. Vatican. pag. 98. edit. Rom. 1747. Jacobus Grimaldus, qui obiit A. D. 1623. in Ms. codice *de Sudario Veronicae* complura recensens veterum nummorum genera, duodecim denarios Papienses exaequasse putat viginti solidos provenienses seu provisinos, de quibus infra not. (28). Ait enim apud Murator. ibidem pag. 810. *eo quod denarius Papiensis, secundum statutam formam a Judicibus & mercatoribus, duodecim denarii pro viginti proveniensibus veteribus nunc computantur.* Haec Grimaldi opinio Liruto non arridet; quem consulat, qui plura desiderat. Illud tandem adjiciam, duodecim libras denariorum Papiensium, quas receperat Riccardus Abbas, vix triginta scutis argenteis monetae Romanae respondere juxta Grimaldum; si tamen libra Papiensis ex 20. denariis, non secus ac libra proveniensis ex 20. provisinis constituebatur. Vide infra not. (28).

(13) Ubaldus Cacciainimicus Bononiensis, Lucii II. Romani Pontificis affinis, Canonicus Regularis, Presbyter Cardinalis Titulo S. Crucis in Hierusalem creatus ab eodem Lucio Papa non mense Decembris, ut scripsit Sigonius, sed mense Maji A. D. 1144. ut asserit Panvinius in Epitome Romanorum Pontificum. Is pluribus Romanorum Pontificum Diplomatibus subscripsit, nempe Lucii II. Eugenii III. Hadriani IV. & Alexandri III. quo in Petri Cathedra sedente, supremum diem obiit. Vide Sigonium tom. III. de Episc. Bonon. lib. II. pag. 415. edit. Mediol. 1737. Baron. Annal. Eccl. tom. 12. Ciacconium & Oldoinum in Vita Lucii II. ad A. D. 1144. §. I. Ughellium Ital. Sacr. in Episc. Bonon.

. . . . . *duodecim libras denariorum Papienſium, quos expendit in utilitate noſtri Monaſterii &c.* (14).

Duo praeterea ſunt vetera Inſtrumenta, quae Joannis nomen praeferunt; alterum quidem A. D. 1169. Alexandro III. Pontifice confectum, quo & praedium extra portam Appiam locatur, & a *Gregorio Cencii de Bonfilio* (15) vinea quaedam in agro Albano recipitur: *Anno decimo Pontificatus Dñi Alexandri Tertii Pape, Indictione ſecunda, menſis Auguſti die vigeſimaquinta.* EGO *QUIDEM DOMNUS JOHANNES, DEI GRATIA ABBAS VENERABILIS MONASTERII SS. BONIFATII & ALEXII . . . loco & concedo . . . . unum petium terre ſementaricie ad octo modios ſementis . . . foris portam Appiam &c.* (16); alterum A. D. 1173. quo Bartholomaeus Cauſidicus & ſuam & filii operam, ſiquae lites emergerent, Monaſterio pollicetur penſionis loco, quam pro quodam praediolo a ſe conducto debuiſſet (17). *Ego quidem Bartholomeus Advocatus . . . . . . promitto & repromitto tibi vero DOMPNO JOHANNI ABBATI VENERABILIS MONASTERII SANCTORUM BONIFATIY ET ALEXIY . . . & per te ipſi Monaſterio ejuſque ſucceſſoribus, abſque ullo beneficio ſervire de officio meo. Et ex quo prenominatus filius*

 meus

(14) Inſtrumentum hoc ex integro legitur in Appendice num. XV.

(15) De Familia Bonfilioli ſeu de Bonfiliis mentio fit A.D. 1148. in quodam Privilegio eccleſiae S. Mariae in Via Lata, ubi nomina recenſentur quamplurium Senatorum Urbis, prae quibus *Johannes Bonfilioli*, in Ms. codice de Urbis Senatoribus bibliothecae Frangipanae. Item in Inſtrumento an. 1194. Caeleſtino III. Romano Pontifice, quamplures occurrunt nomine Bonfilii apud Panvinium de Gente Matthaeorum pagin. 383. cod. Ms. ejuſdem biblioth. Frangip.

(16) Inſtrumentum vide in Append. num. XVI.

(17) Vide Append. num. XVII.

meus Advocatus, sive Judex, aut Notarius fuerit, similiter sine ullo beneficio vobis servire debet, sacramento ab eo vobis prestito &c. Patet igitur, Joannem Abbatem saltem ab Anno Domini 1164. usque ad 1173. Monasterii administrationem obtinuisse.

At Anno 1193. Monasterium idem ab Abbate *Benedicto* gubernatum lego; quo consentiente, venditur Joanni Ardicio (18) domus quaedam in Marmorata (19) sub Aventino, ad ripam Tyberis: cujus totius ferme loci Alexianos Monachos olim fuisse Dominos ex Actis intelligo, quae in Appendice afferuntur. Quoad vixerit, & Coenobii nostri moderator fuerit Benedictus Abbas, prorsus ignoro. Hoc affirmare non dubito, jam A. D. 1205. e vita decessisse; quippe ex Actis ejusdem anni, factam invenio cessionem litis, quae contestata fuerat (20) *pro illis centum trigintanovem libris* .... quas *BENEDICTO OLIM ABBATI dicti Monasterii* mutuavit; *pro quibus* praefatus Abbas obli-

ga-

(18) *Ardicio* an nomen vel cognomen sit, prorsus ignoro. Celebris fuit eodem saeculo Ardicio S. R. E. Cardinalis Episcopus Comensis, qui Comense excidium, a Mediolanensibus immaniter illatum, suis oculis hausit die 18. Julii A. D. 1127. Ex Ughell. in Episc. Comens. num. 49. Subscripsit concordiae inter Eugenium III. & Fredericum Roman. Imperatorem. Ex Baronio & Ciacconio ad A. D. 1145. in Vita Eugenii III. num. XXII. Obiit mense Martio A. D. 1158. quum pro sedandis Mediolanenses inter & Laudenses discordiis Legatus ab Hadriano IV. Pontifice missus, cum Ottone Brixiensi Mediolanum proficisceretur, ut refert Tattus in Annal. decad. 2. Illud addo, quod a nemine notatum video, obiisse Platinae, ibique sepultum esse, ut ex sepulcrali Epigraphe, quae ibidem adhuc exstat nostro in templo veteri S. Mariae Assumptae de Platina. Platina pagus est Cremonensis, patria Bartholomaei Sacchi, qui iccirco Platina vocatus est, notissimus Auctor Vit. Rom. Pont.

(19) De Marmorata vide Cap. XV. in notis ad Bull. Honorii III. not. (6), Instrumentum vero ad A. D. 1193. in Append. num. XVIII.

(20) Vide in Append. ad A. D. 1205. Instrum. num. XX.

gaverat ei *turrem dicti Monasterii, que vocatur Sancta Eufumia &c.* (21).

Quis autem Abbas Monasterii fuerit, neque hoc anno video, neque aliis, qui sequuntur, usque ad 1217. quo Litterae (22) Honorii III. Pontificis Maximi *Angelum Abbatem* indicant; illum inquam Angelum, cujus ea fuit felicitas, ut suae gubernationis tempore & Sanctorum BONIFACII & ALEXII Corpora mirum in modum inventa sunt, & solemnis Templi Consecratio peracta est: quibus de rebus agemus Cap. XII. & XIII. De hoc eodem Angelo jam defuncto mentionem fieri video in Actis Anni 1246. quibus Laurentius Abbas S. ALEXII praedium locans seu terram in agro Albano ad *rivum siccum*, inquit: *quam terram Angelus Abbas dicti Monasterii, predecessor noster, unacum Monachis dicti Monasterii, locaverunt Silvestro Palatii &c.* (23).

Postremus Abbatum Benedictinae Familiae, antequam hujus Coenobii procuratio ad Praemonstratenses Canonicos deferretur, fuit quidam *Nicolaus* nomine, qui (24) *Anno Dominice Incarnationis millesimo ducentesimo vigesimoquarto, anno vero nono Pontificatus Dñi Honorii III. Pape, Indictione XIII. mensis Septembris die vigesimatertia*, Petro Frajapano (25), Nobi-

(21) De turri S. Euphemiae in agro Albano passim fit mentio in antiquis chartis. Honorius Papa III. inter alia bona Alexiani Coenobii recenset *Ecclesiam S. Euphemiae cum turre, domibus, hortis, vineis &c.* Vide inferius adnotata ad hunc locum Bullae Honorii III. Cap. XV. not. (18).

(22) Litteras Honorii Papae III. vide infra Cap. XV.

(23) Instrum. vide in Append. ad A. D. 1246. num. XXIX.

(24) Instrum. vide in Append. ad A. D. 1224. num. XXIII.

(25) Petrus, de quo hic agitur, natus ex Emanuele Frajapano, & NN. de Comitibus filia Pauli nepotis Innocentii Papae III. ut refert Felix Contelorius in Genealogia Comitum Ro-

bilissimo Viro, tradidit pro octingentis & quinquaginta libris *bonorum provisinorum* castrum Verposae, amplissimum scilicet latifundium in agro Ardeate veteris Latii, quod *Bonriposo* vocant; quodque ad Excellentissimam nunc Gentem Sfortiam de Caesarinis spectat: de quo quidem castro frequens mentio fit & in Actis temporum consequentium; ex quibus apparet, castrum illud multarum fuisse dissentionum & litium semen. *NOS QVIDEM DOMPNVS NICOLAVS, DEI GRATIA RELIGIOSVS ABBAS VENERABILIS MONASTERII SANCTORVM CHRISTI BONIFATII MARTIRIS ET ALEXII CONFESSORIS . . . tradimus & concedimus tenutam, & possessionem deliberamus tibi vero Petro Frajapano, quondam Dñi Manuelis Frajapani filio, Nobilissimo* (26) *Viro, tuisque heredibus &*

Romanorum num. 5. edit. Rom. 1650. nepos erat Oddonis Frajapani, qui uxorem duxerat Annam Comnenam, filiam Emanuelis Imperatoris Constantinopolitani, ut narratur in Chronico Ceccanensi Fossae Novae, quod legesis cum apud Ughell. tom. I. Ital. Sacr. part. 2. col. 449. edit. Rom. 1644. & tom. x. edit. Venet. 1722. in Anecdotis Ughellianis, tum apud Ludovicum Murat. Rer. Ital. Script. tom. 7. pag. 874. Idem Petrus Dominus erat & Comes civitatis Terracinae, ut pluribus monumentis ostenditur in Historia Terracinensi, Auctore Dominico Antonio Contatore lib. 1. cap. 6. & l. 2. cap. 3. ubi referuntur Litterae Honorii Papae III. datae Reate VI Kal. Octobris, Pontificatus anno III. quae incipiunt: *Quum inter dilectos filios, Nobiles Viros, Odonem Frajapanum ex parte una, & Petrum Frajapanum & fratres suos ex altera &c.* Fuit Romanorum Consul, & maxima pollens in Urbe potentia, ut ex Chronico Richardi de S. Germano apud Ughellium Ital. Sacr. tom. 10. & Murat. Rer. Italic. tom. 7. pag. 1037. ubi ad A. D. 1236. legitur: *Hoc anno Petrus Frajapane in urbe Roma pro parte Imperatoris guerram movet contra Papam & Senatorem; & seditio facta est multa in populo &c.* Alia plura de Petro vide in Chronico Abbatis Urspergensis ad A. D. 1237. pag. 325. edit. Basileae 1569. Vide Scriptorem Anonymum Vitae Gregorii Papae IX. apud Murat. Rer. Ital. tom. 3. pag. 586. & Raynaldum in Annal. Eccl. ad A. D. 1239. num. 29. &c.

(26) Quae A. D. 1224. Nobilissima vocabatur Frangipana Familia, a Gen-

& successoribus, in perpetuum, idest totum & integrum unum castrum, quod dicitur Veperosa (27), *intus cum casis & casali, vel placzis, bandis, & cum hominibus ejusdem castri habitatoribus . . . . . cum terris sementariciis cultis & incultis, pratis, pascuis, silvis . . . . arboribus . . . . paludibus & pantanis, aquis aquarum ac decursibus, rivis, fontibus . . . . cum arenariis & edificiis suis . . . . cum occupationibus & venationibus suis. . . . . pro eo quod . . . recipimus a te octocentum libras, & quinquaginta libras bonorum provisinorum* (28) *Senatus &c.* Haec

Gente Anicia originem ducit, ut compluribus monumentis ostendit Celeberrimus Panvinius in laudato Ms. codice de Gente Fregepania lib. 3. cap. 1. utque monuit Fontejus: *Quis enim neget, Frangipanes ab Aniciis populi rumore perpetuo deductos?* Vide Joan. Bapt. Fonteji Primionis Praefat. de prisca Caesiorum Gente. Cujus nobilitatem remotiora saecula suspexerunt, adhuc aetas nostra incolumem servat in Amplissimo Viro Marchione Pompejo Frangipano, Marii cl. mem. Romanorum Senatoris germano fratre, illiusque filiis, Petro spectatissimo Urbis Praesule, & Antigono: in quibus omnibus probitas, humanitas, amor litterarum, aliaeque virtutes de primatu certant, ac honorem vetusti & celeberrimi nominis splendidissime servant. Vide Murat. Antiqu. medii aevi tom. 3. col. 793. Marangoni Differtaz. dell' Anfiteatro Flavio pag. 49. Rom. 1746.

(27) De Verposa vid. inf. Cap. XV. in not. ad Bull. Honorii III. not. (22).

(28) De provisinis Senatus Muratorius prae aliis haec habet: *Equidem saepe vidi in contractibus Romae scriptis saeculo XII. & saepius saeculo XIII. in publico usu ibidem fuisse libras provisinorum Senatus, hoc est, libras ex denariis seu solidis Romae percussis, quarum, ut puto, aestimationem Senatus Romanus decreto suo firmarat.* Tom. 2. Antiquit. Ital. medii aevi Differt. 28. pag. 808. Janningus in notis ad Petri Manlii Historiam Basilicae Vaticanae tom. 7. Act. SS. Junii Bolland. pag. 38. not. (K), provisinos a provisionibus seu redditibus ecclesiarum aut altarium, quibus Ecclesiastici inserviebant, & pro suo quisque opere stipendium accipiebat, nomen derivasse opinatur. Cangius in Glossario hoc monetae genus ad denarios Provinsienses revocat, qui in oppido Pruvinensi, *Pruvins*, non longe a Parisiis a Comitibus Campaniae Gallicae cudebantur. Hanc sententiam (quam nuperrime tuetur Joan. Joseph Liruti in Dissertatione, cujus titulus: *Della moneta propria e forastiera &c.*) minime

Haec ea ſunt, quae de prioribus Alexiani Coenobii Abbatibus ex pervetuſtis Archivi chartis, non ſine multo moleſtoque labore, elicere potui ad Annum usque 1231. quo per Gregorium IX. Romanum Pontificem Templi Coenobiique adminiſtrationem a Benedictinis ad Praemonſtratenſes Canonicos tranſlatam eſſe cognovi: de quibus Canonicis non ante agam, quam de memoranda Corporum Beatorum BONIFACII & ALEXII inventione A. D. 1217. deque Templi Conſecratione tunc peracta ſermonem inſtituero. Quanquam enim eodem in Templo eadem Corpora antiquitus conſepulta fuiſſe ſuperius explicavimus (29); tamen quo Templi loco eſſent, quum poſtea ignoraretur; qua ratione inventa ſint temporibus jam memorati Angeli Abbatis, atque oculis & venerationi hominum propoſita, nunc brevi exponendum eſt.

nime probant Janningus & Muratorius, quibus mirum videtur, Romanos ab humili oppido Pruvinenſi appellationem monetae fuiſſe mutuatos. Utcunque ſit, libram *provenienſium ſeu pruvinenſium* a libra *proviſinorum Senatus* ſecernit Grimaldus antedictus not. (12): prioris valorem taxat ad ſcuta duo & obolos (*bajocchi*) quinquaginta; poſterioris obolis quindecim reſpondere autumat. Vide Murat. ibidem pag. 780. & Cennium in notis ad Bullar. Vatican. pag. 144. not. (e), & pag. 157. not. (a). Igitur juxta Grimaldi exiſtimationem, ſubducto calculo, 850. librae proviſinorum Senatus, quas Alexianis Monachis rependit Petrus Frajapanus pro latifundiis Verpoſae, ſunt ſcuta argentea Romana 127. 50.

(29) Cap II. & III.

CA-

CAPUT XII.

Corpora SS. BONIFACII & ALEXII, Honorio III. Pontifice mire adinventa A. D. 1217.

QUum ea vetus opinio esset, atque a remotis usque ducta temporibus, pretiosum thesaurum Sacrorum Corporum Beati BONIFACII Martyris & Divi ALEXII Confessoris nostro in Templo esse reconditum; forte contigit, ut A.D. 1217. *in basilica Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli ante januam aeneam, qua itur in Sanctam Petronillam*, imago quaedam appareret exsculpta lapide, quae quibusdam verissima B. ALEXII effigies videbatur. Hinc, ut homines plerunque ita sunt comparati, ut, quo plus res admirationis habent, aliquid addant de suo, ita Vaticanae basilicae Canonici, hoc quoque palam dicere ac disseminare coeperunt, Sacras Divi ALEXII Exuvias non in Templo nostro, sed in suo absconditas quiescere: hoc ab antiquioribus Canonicis accepisse; neque inverisimile videri, Sanctissimum Romani hominis Pignus non alio in loco, quam in principe Romanorum templo humatum fuisse; demum id satis ex ea effigie, quae quasi divinitus apparuisset, cognosci posse. Haec falsa (1) opinio quum propter improbos Canonicorum rumores manaret latius, dici non potest, quantum doloris attulerit Abbati & Monachis Coe-

Cc nobii

(1) Opinio D. ALEXII tumulo traditi in templo S. Petri Apostoli videbatur etiam innixa auctoritati Synaxarii Basiliani, de quo supra diximus Cap. III. pag. 28.

nobii nostri; quorum unus praesertim, qui *Actionarius* dicebatur, eratque erga Beati ALEXII memoriam maxime pius, tanto in luctu ac tristitia jacebat, ut, ne illud malum audiret, alio commigrare cogitaret. Quid enim hic morer? (tacitus ipse secum). Quid rationes, quid dignitatem hujus Templi tanto labore meo augere studeam, si mei ALEXII Corpus non in hoc Templo jacet? Mi ALEXI, mi ALEXI, cur tandiu delitescis? Cur nos in luctu contabescere, alios in mendacio triumphare sinis? Haec illum animo volventem, maximaque perturbatione abjectum somnus occupat; atque ut dormientibus nobis species earum rerum objiciuntur, de quibus vigilantes diu multumque cogitavimus, ita Monachus quidem aut vidit (cur enim id Omnipotentis Dei numine fieri non potuit?), aut ALEXIUM sibi videre visus est, quasi clarissima in luce refulgentem, qui bono animo esse jubet, eidemque commonstrat locum, ubi suum Corpus delitesceret. Vix somno excitatus, ad Abbatem laetus advolat: rem narrat: monet, ut in crypta subtus aram Templi maximam, suffossa humo, Cadaver Sanctissimi Viri conquiratur; nam quod illic lateret, sese admonitum divinitus testabatur. At ille negare primo fidem somniis habendam; neque esse, cur effodienda humo suo maximo cum damno, fortasse aliorum ludibrio exponerentur. At Monachus instare, & rem vehementius urgere: si Divi ALEXII Corpus vere in Templo consepultum sit, verosimillimum esse, quod prope aram maximam delitesceret. Victus igitur tot precibus Abbas, morem homini gerere constituit; ac noctu quidem, ne, si res male cecidisset, irride-

riderentur, accedunt ad locum, quem a Divo ALEXIO sibi commonstratum Monachus affirmabat: humum suffodiunt; & post non multum sane temporis quasi antrum quoddam offendunt, ibique Corpora Beatorum BONIFACII & ALEXII inveniunt; sub capite autem Divi ALEXII tabula erat argentea, Latinis litteris sic conscripta: *Ego Leo Abbas, tempore Gregorii Papae V. & Ottonis Imperatoris, mutavi in loco isto Corpus Beati ALEXII Confessoris de capsa argentea & aurea, ubi collocatum fuerat; & quia tunc locus iste pauper erat, dedimus illud in agros, villas, & alias possessiones, Anno Incarnationis DCCCCXCIX. Indictione XII.* Quis Monachorum, & illius praesertim, qui totius rei auctor habebatur, gaudium, laetitiam, triumphum verbis assequi possit? Vix dies lucebat, quum aera pulsare, cives advocare, praesertim vero immortales Deo gratias agere, ejusdemque misericordiam magnopere collaudare, quod sese afflictos evexerit, perditos recreaverit, ac tam excellenti bono locupletaverit. Mox Pontificem Maximum Honorium III. conveniunt: rem, uti gesta est, diligenter enarrant; ac ab eo enixe rogant, ut ipse ad Templum accedere, ac thesaurum recognoscere, & quo plus res habeat auctoritatis, Templum dedicare & consecrare velit. His auditis, Sanctissimus Pontifex Monachorum preces recepit; & sese, quae vellent, omnia libenter facturum spopondit. Tum vero ad nostrum Templum maximi concursus fieri: nec Romani modo, sed advenae rei nuntio commoti locum visere: Sanctorum Corpora pie casteque venerari. Disrumpebantur interea Canonici, qui, ut obstinatiores solent, haec esse

delirantium somnia clamitabant. Ergo Pontificem adeunt; & sese tantam Monachorum injuriam ferre non posse contendunt: satis superque constare, B. ALEXII Corpus in suo, non in eorum Templo esse reconditum: se diligenter inquisituros, atque effecturos, ut homines poeniteat impudentiae suae. Rem cognoscit aequissimus Pontifex; ac Canonicos, qua lubet, tellurem effodere jubet. Sed ne ludificatione aliqua aut calumnia veritas impediatur, dat negotium *Tulio* cuidam Subdiacono, & *Capellano* suo, Tullii Judicis spectatissimi filio, nec non *Thomaso* (hoc enim Monacho illi, modo quem diximus, nomen erat); ut, quo tempore suffossio fit, adsint ipsi, videant, ac rem totam diligenter animadvertant. Dies noctesque hac illac in basilica humus suffoditur, quum adessent & Pontificis *Capellanus*, & Monachus praesertim; cui saepe Clerici minitabundi maledicebant: *ecce somniator: venite, occidamus eum*. Sed tanto labore ac tempore nihil tamen Canonici proficiunt, nihil inveniunt. Quare sapientissimus Pontifex ratus haud diutius supersedendum, quin suum locum veritas obtineret, caussam Monachis adjudicat: Canonicos, ut sileant, monet; ac diem constituit, qua ipse ad Templum nostrum rite consecrandum adveniet: de qua Consecratione non dicam, antequam fontem ipsum commonstravero, unde hausi ea omnia, quae hactenus accurate enarravi. Fons autem est una ex pervetustis membranis, quae in Tabulario nostro asservantur; & eam sane habere debet auctoritatem & fidem, quae si archivis denegetur, de plerisque omnibus venerandae antiquitatis monumentis actum foret.

foret. En igitur chartam, quam nunc primum in lucem prodeuntem cujusque judicio submittimus.

Permissione Divina

Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFACII Martyris & ALEXII Confessoris, quod est in Aventino, Presbyter & Abbas, universis Christifidelibus in praesenti feliciter vivere, & in futuro cum Angelorum Rege manere.

Gloria, & laus, & virtus sit Omnipotenti per immensa secula, cui cuncta patent arcana, & cujus majestati nihil est occultum, & gubernans omnia in omnibus; quia praetiosum thesaurum hujus nostri Monasterii & Ecclesiae consolator Deus, videlicet Sanctissimum Corpus Beati ALEXII Confessoris, dispensatione mirabili, diebus nostris revelare dignatus est: cujus revelationis fuit causa haec:

Cum in Basilica Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli ante januam aeneam, quando itur per praefatam Basilicam in Sanctam Petronillam, esset quaedam effigies admodum scarpsilidis, sculpta scilicet petra; quidam judicantes asserebant, illam esse scarpsilidem Beati ALEXII. Qua de causa Canonici dictae Basilicae affirmabant, ibi Corpus Beati ALEXII quiescere; & avidi de praetioso thesauro, talem per Urbem divulgaverunt rumorem; qui rumor ad nos usque pervenit. Quo audito, nimio dolore & terrore tam ego quam Monachi sumus stupefacti, & immensa tristitia perturbati. Sed Deus Omnipotens margaritam praetiosam, & stellam in

coelo

coelo fulgentem noluit confuscare falsitatis rubigine; cum sit in coelo testis fidelis; qui etiam, vivente Beato ALEXIO, cum Laodiciam propter amorem Christi exul perexisset, in Edessa civitate ante iconiam Virginis Mariae, quam nos habere credimus, per divinum eloquium hominem Dei revelavit; & cum de hoc seculo in domo patris sui, tamquam peregrinus, Vir Dei debitum carnis exolvit, Creator omnium multa per eum miracula, & adhuc cum sibi placet, demonstrare non cessat. Taliter nobis praedictum Sanctissimum Corpus ostenditur:

Dum quidam Monachus, vir providus, & religiosus Praesbyter, nomine Thomaso, esset Actionarius, quadam die multo labore pro negotiis Monasterii faticatus animadvertit in corde suo, infra se dicens: dubium est, utrum Corpus Sancti ALEXII in isto consistat Monasterio. Quare hic in tanta secularium negociorum peste permaneo, si Corpus Beati ALEXII in isto non existit Monasterio? Cur moenibus servio? Discedam hinc, & quietus alibi commorabor. Nocte quidem veniente, dum more humani corporis dictus Monacus recrearetur sopore, per misericordiam Dei, qui post laborem infundit requiem, post tristitiam gaudium, post tempestatem tranquillitatem, post dolorem consolationem, ecce apparuit ei Beatissimus Confessor Christi ALEXIUS dicens: fili mi, ne timeas, quia hic sum: esto fidelis & diligens in negociis Monasterii, & noli dimittere: scias pro certo, quod Corpus meum sub majori altari hujus Monasterii in crypta requiescit. Ipse autem Monacus gaudens, mihi, Monachisque, & pluribus aliis retulit. Quibus auditis, licet quodammodo spiritus noster impelleretur, non tamen pro dicto Corpore ausi eramus requirere. Sed predictus Monacus

cus de sui Patroni fretus visione, nos audacter hortabatur assidue, ut pro tam praetioso thesauro diligenter inquireremus: cujus tandem postulationibus ego cum coeteris Fratribus acquievi; & de communi consilio decrevimus diligenter inquirere. Et sic

In nomine Domini, Anno Dominicae Incarnationis millesimo ducentesimo decimoseptimo, anno primo Pontificatus Dñi Honorii Papae III. Indictione quinta, mense quinto, in nocturno silentio ad locum, quem Sanctus ALEXIUS denudaverat, accessimus; & fodientes terram, quoddam sumaentum, sub quo formosum antrum invenimus; & ibi Deo adjuvante invenimus Corpus B. BONIFACII Martyris, & Corpus Beati ALEXII Confessoris, cum duobus titulis, videlicet sub Capite Beati ALEXII invenimus tabulam argenteam, scriptam Latinis literis repletis de nigro, cujus longitudo est circa unum palmum, & latitudo ultra unam plantam, titulus talis est: Ego Leo *Abbas, tempore Gregorii Papae V. & Octonis Imperatoris, mutavi in loco isto Corpus Beati ALEXII Confessoris de capsa argentea & aurea, ubi collocatum fuerat; & quia tunc locus iste pauper erat, dedimus illud in agros, villas, & alias possessiones, Anno Incarnationis DCCCCXCIX. Ind.XII. & ad pedes Beati ALEXII invenimus tabulam marmoream, Latinis apicibus sculptam, continentem eumdem titulum per omnia.* His *autem omnibus repertis, laudes & gratias cum exultationis jubilo Deo peregimus, qui tantis Monasterium dotavit patrociniis. Et receptis titulis, Dño* Honorio *Summo Pontifici, & Universali Papae, ipsos resignavimus, & quae gesta erant, fideliter enarravimus, supplicantes, ut nostram Ecclesiam in honorem praefatorum Sanctorum honorifice dedicaret,*

& eo-

& eorum Corpora Sacra solemniter consecraret. Ipse autem piissimus Pater justis petitionibus obtemperans, pollicitus est, haec se facturum; & sic more solito vexillum super nolanum imposuimus. Quo peracto, frequens populorum concursus advenit ad contemplandum Gloriosa Corpora; & oculata fide Sancta respicientes, patrocinia Fideles petunt: Cristicolae laudes porrigunt, dicunt singuli, & laudes referunt Christo de inventione Sanctorum Corporum; & veritatis denudatione.

Quod cum Canonicis S. Petri nunciatum esset, Corpora videlicet SS. BONIFACII *Martyris &* ALEXII *Confessoris reperta in nostro Monasterio, quod Dominus Papa Ecclesiam nostram in honorem Sancti* ALEXII *disposuerit consecrare, & ejus Corpus in altari solemniter recondere; ipsi Canonici increduli ad D.* Honorium *Summum Pontificem accedunt, inhibentes Consecrationem, & affirmantes, se Corpus Sancti* ALEXII *habere, & in Basilica Principis Apostolorum illud quiescere. Ad haec Summus Pontifex Papa* Honorius III. *Pastor discretissimus & veritatis amator, ad confutandam omnem ambiguitatem, & contrariorum locorum dissolutionem, precepit dictis Canonicis, ut pro Corpore S.* ALEXII *diligentissime inquirerent. Sed ne ab eis ullo modo ludificari posset, vel sufistica demonstratione deludi, precepit cuidam suo Subdiacono & Capellano, viro siquidem provido & circumspecto, nomine Tulio, filio quondam probi viri Tulii Judicis, & praedicto Thomaso Monacho, qui visionem viderat, ut sine intermissione, dum perquireretur, inquisitioni semper assisterent. Qui Canonici deaptantes pavimentum Basilicae in loco, ubi dicebatur ab eis Corpus manere, & diu requirentes, non invenerunt. Sed adhuc perdurantes*

in

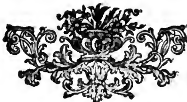
in opinione, a muro Basilicae Beati Petri, in quo est imago vitreo opere depicta, & a janua aenea ante Sanctam Petronillam usque ad locum, ubi Cathedra Beati Petri reponitur, funditus usque ad infima effoderunt, devastantes quicquid illic aedificii invenerunt: sed Corpus B. ALEXII nullatenus invenire valuere. Et cum praefatus Monacus Thomasius illic die noctuque sine intermissione moraretur, quidam insultantes adversus eum dicebant: ecce somniator: venite, occidamus eum. Et sic in tali vecordia nimio veritatis examine quamplurimis diebus consumatis, & Corpore Beati ALEXII ab eis non invento, quia ibi non erat, cognita veritate, Dñus Papa detrahentium linguas despexit, & ad primum propositum rediit.

Haec ea sunt, quae de loco, tempore, & modo, quibus inventa fuerunt Sacra Corpora BB. BONIFACII & ALEXII, ex vetustis Archivi nostri membranis eruere potuimus. Qua de re Baronium meminisse, testatur Odoricus Raynaldus in Annalium continuatione, ad Annum 1217. §. 50. ubi inquit: *Hoc anno (ut in notis, quae apud nos exstant, scripsit Cardinalis Baronius) reperta sunt Corpora SS. ALEXII & BONIFACII in eorum Ecclesia Romae in monte Aventino; servaturque in illius Ecclesiae Archivo recensita historia.* Hunc Raynaldi textum, quem nos sane legimus, se minime invenire potuisse fatentur Bollandiani (2), qui ceteroquin codicem laudant Romanae domus, ut vocant, *Professorum* Societ. Jesu, Acta S. ALEXII continentem; ex quo Petrus Benedetti sequentia descripsit:
„ Idem postea Corpus S. ALEXII Confessoris ab
„ Honorio III. sui Pontificatus anno primo, simul

(2) Bolland. Acta SS. die 17. Julii ad Vitam S. ALEXII §. 3. num 21.

„ cum Corpore . . . . S. BONIFACII ſub ara maxi-
„ ma ejuſdem Templi S. BONIFACII collocatum
„ eſt (3) . Poſtremo Clementis VIII. Pont. Max. juſſu,
„ Illuſtriſſimus ac Reverendiſſimus Octavius Paravici-
„ nus, Cardinalis S. ALEXII, ſub eodem altari magni-
„ ficentius exſtructo ſolemni ritu poſuit Anno a Chriſto
„ nato 1595. die 16. menſis Julii (4) . . . atque inde
„ data ei poteſtate ab eodem S. P. N. Clemente
„ nonnihil Reliquiarum eximendi , particulas quoque
„ nonnullas Collegio Romano Soc. Jeſu donavit ,
„ hoc eſt , ex Oſſe S. BONIFACII Martyris , ex
„ S. ALEXIO vero Dentem atque Os eodem an. 1595.
„ die 10. Septembris , ut apparet ex Inſtrumento do-
„ nationis ejuſdem Illuſtriſſimi Cardinalis , quod aſ-
„ ſervatur in eodem Collegio &c. „ . Sed de Reliquiis poſtmodum ; nunc quid de ejuſdem Templi Conſecratione , tum facta ab Honorio III. Pontifice Maximo , in Tabularii noſtri chartis contineatur , paucis aperiendum .

(3) Vide Bolland. ibidem ſubter. pag. 18. n. 7. & Pancirolium
(4) Vide Arringhium tom. 2. Romae regione 9. eccl. 8. pag. 647.

C A-

CAPUT XIII.

Templi Dedicatio ab eodem Honorio III. perfecta.

FElix illa saneque admiranda inventio Corporum SS. BONIFACII & ALEXII, quae diu delituerant, quum praeter spem omnem Monachos a luctus acerbitate ad gaudium triumphumque traduxisset, eam illis praeterea mentem injecit, ut hac praeclara occasione Templi nostri religionem augerent, atque illud in eorumdem Sanctorum honorem rite consecrandum curarent. Quae Consecratio quo esset augustior, inventique thesauri famam latius disseminaret, Honorium III. Supremum Pontificem adeunt, vehementerque rogant, ut eam ipse solemni more maximaque caeremonia perficiat. *Domino Honorio Summo Pontifici* (sunt verba ex Actis superius adductis) *quae gesta erant fideliter enarravimus, supplicantes, ut nostram Ecclesiam in honorem praefatorum Sanctorum honorifice dedicaret, & eorum Corpora solemniter consecraret.*

Non diu exorari passus est Pontifex Optimus; qui summopere laetatus, quod suum in tempus res illa memorabilis incurrisset, diem constituit, qua die ad Templi Consecrationem sancte perficiendam accederet. *Ipse autem piissimus Pater justis petitionibus obtemperans, pollicitus est, haec se facturum; & sic more solito vexillum super nolanum imposuimus.* Hinc intelligimus, Monachos, accepto Pontificio Decreto maximopere laetos, sustulisse vexillum *super nolanum*, quasi futurae Consecrationis indicium; neque enim ex in-

quinata illis temporibus loquendi consuetudine; id alia ratione interpretandum arbitror, quam in excelsa turri campanaria (nola quippe campanam (1) significat) defixum fuisse signum aliquod, quo Fideles admonerentur Sanctissimae Caeremoniae, quae a Pontifice Maximo eo in Templo conficienda erat; & confecit ille quidem non sine magno procerum comitatu, & non modo Romanorum civium, sed advenarum frequentia. Nam quo Sanctorum gloria esset illustrior, tum forte *magni illi dies Cenae Domini & Parasceve prope erant*; quibus maximi ad Urbem concursus fieri solent. Solemnis autem hujusce Consecrationis explicationem ex Chartario nostro hic subjicimus.

Anno Dominicae Incarnationis MCCXVII. Indictione quinta, anno primo sui Pontificatus, feria III. (2) *post diem Dominicum Palmarum, D.Honorius PP.III.* (3) *cum Episcopis suis, & Cardinalibus Romanae Curiae, & cum Veneto* (4) *Archiepiscopo, & multis aliis Episcopis & Praelatis, & cum innumerabili populorum multitudine diver-*

(1) Anselmus Episc. Havelbergensis lib. 3. Dialog. cap. 16. ait: *Signa Ecclesiae, quae in Campania apud Nolam civitatem primo inventa sunt; unde nola campana vocatur*. Sic nolarium idem est, ac campanarium, ex charta Anni 894. apud Baluzium in Miscellan. tom. 4. Vide du-Cange in Gloss. & Macri Hierolexicon in voc. nola, nolarium &c.

(2) Honorius III. Pontifex Max. electus die 18. Julii A.D. 1216. Indictione IV. obiit A.D.1227. XV.Kal. Aprilis.

(3) Feria III. idest die 21. Martii; nam eo anno 1217. Pascha fuit die 26. Martii.

(4) Venetus Archiepiscopus erat eo anno 1217. quidam Marcus Nicolai, de quo Ughellius ita scribit: *Marcus Nicolai Venetus, aliis Nicola, ex S. Silvestri Plebano, & inculpatae vitae vir, in defuncti Philippi loco substituitur Anno 1184. cujus plura privilegia plumbo signata vidisse affirmat Dandulus . . . . Morbo gravatus Anno 1225. teste Dandulo, mortalitatem explevit*. Vide Ughel. Ital. Sacr. tom.v. de Patriarch.Venet. §.XXVI. num.28.

versarum gentium, qui ad Urbem propter solemnia Festa convenerant, quoniam magni illi dies Cenae Domini & Parasceve prope erant, ad Ecclesiam S. ALEXII in Aventino positam properavit; & omnibus, excellentissimi honoris magnitudine, juxta ritum & decretum Sanctae Romanae Ecclesiae solemniter peractis, dictam Ecclesiam in honorem D. N. Jesu Christi, & Beatae Mariae semper Virginis, SS. Apostolorum Petri & Pauli, & B. BONIFACII Martyris, & Beati ALEXII Confessoris, & omnium Sanctorum ipse D. Honorius Papa III. dedicavit & benedixit, fundens devotissime preces ad Dominum, ut quisquis hoc Templum beneficia petiturus ingreditur, cuncta se impetrasse laetetur; Indulgentia etiam remissionem peccatorum poenitentibus, per totum praesentem annum ad dictum Sanctum Templum venientibus, unius anni & quadraginta dierum, deinceps vero in perpetuum per singulos annos in die Consecrationis, XL. dierum indulsit. Hactenus ex vetustissima Tabularii nostri membrana, quam ante commemoravimus, & nunc primum publicam in lucem proferimus. Sed de ejusdem Basilicae Consecratione ipsum Honorium audire praestat, ad Angelum Abbatem & Monachos Coenobii SS. BONIFACII & ALEXII in haec verba scribentem:

HONORIUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI

,, Dilectis Filiis, Angelo Abbati & Conventui
,, Sanctorum BONIFACII & ALEXII de Urbe, sa-
,, lutem & Apostolicam Benedictionem.

INestimabilis divine dignatio caritatis, que, ut servum redimeret, Filium tradidit, super nos misericordiam suam multiplicans, quamquam bonorum nostro-

strorum non egeat, devotionis tamen nostre requirit affectum, ad eandem nos provocans doctrina, beneficiis, & exemplis, siquo modo, quid remuneret in nos, valeat reperire, preveniente gratia nobis tribuens, quod coronet. Ecce siquidem frigescente caritate multorum, ut illam reaccenderet, & ad devotionem suam populum provocaret, diebus nostris clementie sue thesauros aperuit, Beatorum BONIFATII & ALEXII Corpora, que diu latuerant, revelando, ne hujusmodi lucerna diutius lateret sub modio, set super candelabrum poneretur, ut domum ingredientibus lumen prebeat intercessionibus & exemplo. Inventis igitur in Monasterio vestro predictorum SS. Pignoribus, nos a vobis cum multa instantia supplicationis invitati, ad Monasterium ipsum accessimus; & eadem Corpora cum honorabili cetu Episcoporum & Cardinalium, assistente Fidelium multitudine copiosa, ejusdem Monasterii recondimus in altari majori; ac Ecclesiam ipsumque altare tertia feria Majoris Ebdomade propriis manibus consecravimus, in eorumdem Sanctorum memoriam & honorem.

Haec Honorius de Consecratione Basilicae nostrae, quam insuper pluribus aliis ornavit beneficiis. Primo enim hoc ipso sanxit Diplomate, ut & hujusce Consecrationis anniversarii dies solemni ritu agerentur, & Fidelibus illuc accedentibus, Apostolica, quam vocant, Indulgentia, peccatorum poenae relaxarentur. *Ut igitur ipsius Ecclesie ac altaris Consecratio veneranda singulis annis devotius celebretur, universis, qui ad celebritatem in die Consecrationis ipsius devote convenerint, de injunctis sibi penitentiis pro peccatis, Indulgentiam quadraginta dierum concedimus, de Omni-*

po-

potentis Dei misericordia, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi.

Praeterea ad Basilicae cultum & decus augendum, bonorum omnium possessionem, amota qualibet controversia, Monachis adjudicat; patrocinium Apostolicum indulget; & siqui Coenobio quicquam nocuerint, iis a praepotenti Deo male precatur.

Et Monasterium ipsum cum omnibus, que impresentiarum rationabiliter possidet, aut in futurum justis modis prestante Domino poterit adipisci, ut ea semper sine contradictione possideat, sub speciali cura & principali tutela Apostolice Sedis suscipimus, & presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam nostre concessionis & protectionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Rome apud Sanctum Petrum IIII. Non. Junii, Pontificatus nostri Anno Secundo.

Sic explicit celebris haec Honorii Bulla, cujus autographum, indubiae quidem fidei characteres omnes praeseferens, etiamnum Alexiano in Tabulario a nobis religiosissime asservatur. Sed cetera ad altarium Consecrationem spectantia persequamur.

CA-

CAPUT XIV.

Altarium Consecratio, & Sacrarum repositio Reliquiarum.

QUod est in Ecclesiae more positum institutoque majorum, ut altaria quaeque, ubi augustissimum atque immortale Sacrificium ad homines Deo conciliandos fit, solemni certoque ritu consecrentur, id quoque religiose diligenterque praestitit Honorius Pontifex, de Templo nostro siquis alius optime meritus. Aram enim maximam rite ipse consecravit; in eaque Sanctissima Beatorum BONIFACII & ALEXII Corpora, quae mire inventa fuisse diximus, pie sancteque collocavit. Sed antea Caput S. BONIFACII, atque S. ALEXII non Caput modo, sed & Brachium religiosissime decerpsit, ac reservavit: quod quidem utrumque Caput argentea theca, ad speciem humani capitis effícta, Christianis etiamnum publice proponitur ad venerandum. Brachium vero S. ALEXII dono datum fuit ecclesiae Beati Nicolai de Carcere Tulliano a Guidone (1) de Perleonibus ejusdem Diacono Cardinali, qui Pontificem fuerat in ea solemnitate comitatus. Minores autem aras eodem tempore, uti fieri solet, dedicavit (2) Nicolaus S.R.E.

(1) Guido Romanus ex illustri Familia de Perleonibus, primum ab Innocentio III. Rom. Pont. Diaconus Cardinalis S. Nicolai in Carcere Tulliano, deinde ab Honorio III. Episcopus Praenestinus electus fuit; a quo Legatus in Galliam Cisalpinam missus est. Obiit VII. Kal. Maji A. D. 1228. Vide Oldoinum in notis ad Ciaccon. in Vita Innocentii Papae III. numero IX.

(2) Nicolaus de Romanis Romae natus, Innocentii Papae III. a Sacrificiis, Cardinalis Tusculanus, & Apostolicae Sedis in Angliam Legatus &c. obiit anno tertio Pontificatus Honorii Papae III. idest A. D. 1219. Vide Oldoinum ibidem num. VII.

S. R. E. Cardinalis Tusculanus Episcopus, vir propter vitae sanctitatem magnopere venerandus, uti testatur Angelus Abbas, qui rem suo tempore gestam accurate narrat. *Accessit etiam dictus Dominus Papa ad majus altare dictae Ecclesiae; & pretiosissima Corpora Sanctorum BONIFACII Martyris & ALEXII Confessoris illuc condidit, & consecravit cum gloria, reservata de illis quadam particula de Corpore, reservato Capite B. BONIFACII, & reservatis Capite & Brachio S. ALEXII; quod Brachium Dñus Nicolaus, vir vitae venerabilis, Tusculanus Episcopus, & Dñus Guido Petrileonis, Sancti Nicolai de Carcere Tulliano Diaconus Cardinalis, de manu Summi Pontificis cum magna devotione receperunt; cujus Brachii majorem partem D. Guido supradictus reservavit, & Ecclesiae Beati Nicolai de Carcere Tulliano donavit; quod Brachium Clerici S. Nicolai cum immensa laetitia & jubilo laudis recipientes, in pulcherrimam capsam eburneam immiserunt, & honorifice in arca sub altari S. Nicolai cum aliquantulo de Reliquiis Sancti BONIFACII deposuerunt, ferreis cancellis & januis propriis pessulo vecte ferreo clausa.*

Quod spectat ad alia Divorum Lipsana, quibus (juxta veterem & apud Ecclesiae Patres (3) longe commendatissimam sacras aedes Sanctorum Reliquiis ornandi consuetudinem) Templum & altaria nostra Pontificis largitate locupletata sunt, eorum descriptionem haud quaquam silentio praeterivit idem Angelus Abbas, cujus haec sunt verba: *consecravit, & etiam recondidit dictus Dñus Papa in altari Sancti ALEXII de Ligno Crucis Domini, Brachium Sancti*

 Ana-

(3) Vide D. August. in Commentario ad Psalm. 126.

Anaſtaſii Martyris, Caput Sancti Hermetis, de Reliquiis Sanctorum Quadraginta Martyrum, de Reliquiis Sancti Hippoliti Martyris & Sanctorum Quatuor Coronatorum, de Reliquiis S. Eutitii Martyris, de Reliquiis Sanctae Sabinae & Sanctae Priſcae; & repoſuit ibi titulum, quem invenimus ſub Capite Beati ALEXII, ſcriptum in jam dicta tabula argentea, & titulum ſuae Conſecrationis in plumbo ſcriptum; & deſuper poſuit lapidem, & Sanctum Chriſma. Quibus omnibus mirabiliter expletis, ſuper illud divina celebravit miſteria.

Haec de Sanctorum Reliquiis ſub ara maxima ab ipſo Honorio Pontifice repoſitis; de aliis vero, ſub altari B. M. Virginis a Nicolao S. R. E. Cardinali Tuſculano reconditis, ita enarrare pergit Angelus Abbas: *Praeterea de mandato Dñi Papae praedictus Dominus Nicolaus, Tuſculanus Epiſcopus, in eadem Eccleſia in angulo verſus eccleſiam S. Sabinae, in honorem Virginis Mariae aliud conſecravit altare; in quo condidit has Sanctas Reliquias, videlicet de Reliquiis Sancti Jacobi Apoſtoli, Beati Lucae Euangeliſtae, de Reliquiis Beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, Sancti Stephani Prothomartyris, Sanctorum Coſmae & Damiani, Sancti Martini, Sanctae Juſtinae Virginis; & poſuit in dicto altari de Faſcia Domini Noſtri Jeſu Chriſti & Tunica Inconſutili, de Indumentis Chriſti, de Pannis Beatae Mariae ſemper Virginis & Lecto ejus, cum gratiarum actionibus Omnipotenti Deo per immenſa ſecula.*

Exſtat quoque monumentum marmore ſculptum; quod Honorio III. Pontifice ad aram ipſam S. ALEXII poſitum, nunc parieti novi Templi affixum in fronte abſi-

absidis legitur, antiquis exaratum characteribus, quos hic in ahenea Tabula exhibemus.

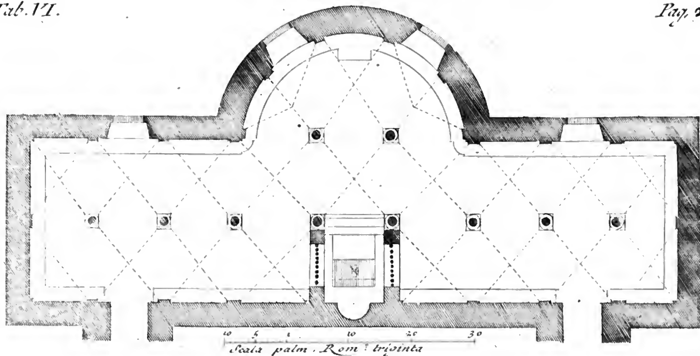
+IN HOC ALTARE BEAT ALEXII SVB
QUO EIVS CORPVS REQVIESCIT:
SVNT RELQE · IDEST · IE NRBL · SAN
GVIS BG AE BONIFATII · RELQE QVOQVE
APL OR PETRI ET PAVLI · E BRACHIV BEATI ANA
TASII MART · RELQE VO SCOR XL MRTR
COS ME ET DAMIANI · EVTICHII
ERMETIS PFECTI · ET ALIOR SCOR

Eandem ferme Sanctorum Reliquiarum descriptionem animadverti in pervetusto membraneo codice, qui *Lectionarium* dicebatur, ad Alexianorum usum Monachorum; ad cujus calcem ita adnotatum legi: *Hec sunt nomina Reliquiarum, que in altaribus Beati* **ALEXII** *& B. Marie consecrate ab Honorio Papa. In primo Corpus B.* **ALEXII** *Confessoris, filii quondam Esumiani, Corpus B.* **BONIFATII** *Martiris, de Ligno Crucis Domini, de Fascia Jesu Christi, de Purpureo Vestimento, de Tunica Inconsutili, de Vestibus Christi, de Pannis B. Marie, de Lecto ejus, de Reliquiis B. Jacobi Apostoli, de Reliquiis B. Luce Euangeliste, de Reliquiis Apostolorum Petri & Pauli, Brachium S. Anastasii Martiris, Sanctorum Cosme & Damiani, Caput S. Hermetis Martiris, de Reliquiis Sanctorum Qua-*

draginta Martyrum, de Reliquiis S. Stephani Prothomartyris, de Reliquiis S. Martini et S. Yppoliti Martyris, Sanctorum IIII. Coronatorum massa Sanguinis, & Sanctae Barbarae Virginis, S. Euticii Martyris, & Sanctae Justinae Virginis, & Sanctae Sabinae Martyris, & Sanctae Priscae Virginis, & aliorum Sanctorum &c.

Anno autem 1218. quum hujusce Templi anniversaria Dedicatio recoleretur, Pelagius Albanensis Antistes sacellum Divo Thomae Cantuariensi sacrum, in ejusdem Ecclesiae cryptis, quas vocant Confessionem (cujus ichnographiam exhibet Tabula VI.), solemni ritu consecravit; ibique pariter Sanctorum condidit Reliquias, quae sic describuntur: *In revolutione autem anni, II. feria post Dominicam Palmarum Dñus Pelagius* (4) *Albanensis Episcopus consecravit altare in cripta, quod vulgo Confessionem dicimus, sub majori altare, ad honorem S. Thomae Cantuarien. Episcopi & Martyris; in quo recondidit de Reliquiis S. Tho-*

(4) De Pelagio Albanensi Episcopo Oldoinus in notis ad Ciacconium in Vita Innocentii Papae III. num. XVI. haec refert: „ Pelagius Calvani, natione Hispanus, professione Monachus, ab Innocentio III. ex Canonico S. Petri primum Diaconus Cardinalis Sanctae Luciae in Septisolio, postea Presbyter S. Caeciliae, & demum Episcopus non Hostiensis, ut scribit Bzovius, sed Albanensis creatus, illius insignis expeditionis, qua Damiata expugnata est, Sedis Apostolicae Legatus ab Honorio III. factus .... affuit expugnationi Damiatae, factae Nonis Novembris Anno nostrae Salutis 1220. & quicquid auri, argentique, aut pretiosi in urbe invenit, inter milites divisit; & praecipuam ex meschitis (*Meschida seu mesquita templum Mahumetanorum, Turcis meszit, ex Glossario Ducangii*) ritu solemni in basilicam Deiparae Virginis consecravit; urbemque Damiatae Johanni Hierosolymorum Regi in praemium virtutis assignavit „. Vide Hist. S. Antonini tertia parte tit. 19. cap. 3. §. 3. „ Post praeclaros pro Ecclesia susceptos labores, in monte Cassino sub Gregorio IX. excessit e vita V. Idus Maji An. 1240. & sepultus in eodem Coenobio, ut Arnoldus Wion affirmat lib. 2. Ligni Vitae, ex antiquo quodam Kalendario manuscripto &c. „.

Ichnographia Sacelli subterranei, seu Confessionis Templi SS. Bonifacii, et Alexii Urbis in Aventino

:1
NI-
etis,
:iae.
me-
ıbji-
mio
:IO;
lem
unc
ım
lam
ırae
ru-
lam
ntis
ſeos
, ut
όκον,

BO-
re-
rum
am
, ad
, *&*
com-
Dei ,
liata
atur
ni
Firen-

Pag. 221.

S.Thomae Martyris, S. Sebastiani Martyris, SS.BONIFACII & ALEXII, Agapiti, Damasi, Panucii, Hermetis, Nerei & Achilei, & SS. Sabinae, Barbarae, & Prisciae.

Quoniam de antiquo Confessionis sacello meminimus, non abs re erit, vetustissimam hic subjicere iconem B. M. Virginis infantem Jesu gremio gestantis, astantibus Divis BONIFACIO & ALEXIO; quae sacra imago priscis Ecclesiae temporibus ibidem in pariete delineata olim visebatur, sed nobis nunc tantum innotuit ex Tabula, quam aere incisam A.D. 1648. hic apponimus numero VII. Apponendam autem idcirco existimavimus, quod ejusmodi picturae ratio antiquitatem maxime declarat. Etenim vir eruditus Bonarotius (5) animadvertit, rationem illam pingendae Mariae gremio puerum Jesum gestantis inductum fuisse, posteaquam Nestorianae haereseos pestis in Christianam Ecclesiam permanaverat, ut sic ostenderetur Christianorum Fides Mariam Θεοτόκον, seu Deiparam & Matrem Dei confitentium.

Ceterum inventionis Corporum Beatorum BONIFACII & ALEXII, Templi Dedicationis, repositionis Sacrarum Reliquiarum, & aliarùm rerum omnium, quas hactenus enarravimus, historiam Angelus Abbas absolvit piissima, quae sequitur, ad universos Fideles exhortatione. *Exultent igitur, & laetentur in Domino universi Christifideles, & commorantes in Monasterio Monachi; quia Ecclesia Dei, & Beatorum BONIFACII & ALEXII tantis irradiata patrociniis, assimilata est sponsae Agni, quae ornatur omni*

(5) Bonaroti Osservazioni sopra alcuni frammenti di vasi antichi di vetro, Tav.I.fig.2. & 3. pag.10. Firenze 1716.

omni lapide pretioso; & studeant ad illam coelestem pervenire Hierusalem, ubi non est auditus malleus, nec securis, ubi non audiuntur poenarum lamenta, ubi cuncta vincitur cogitatio, & finitur tentatio, ubi quaelibet desideria habentur; & subsidio & opere nostrorum Patronorum, cum ad coenam Agni venerint vocati, vestes habeant nuptiales; quibus induti, securi convivae discumbant, & aeterna fruantur beatitudine; ad quam nos perducere dignetur Omnipotens, qui est benedictus in secula seculorum, amen.

CA-

CAPUT XV.

Ecclesiae & Monasterii bona, Pontificio ejusdem Honorii Diplomate descripta & confirmata.

SUam ecclesiae cuique dotem esse oportere ad ministros alendos, eaque omnia comparanda, quae ad divinas caeremonias pertinent, satis constat. Et nostrae quidem Basilicae dotem amplam admodum & copiosam confluentium pietas Christianorum confecerat; quam tamen sive consequentium injuria temporum, sive cupiditate hominum, sive posterorum negligentia administratorum (*), adeo imminutam ac dissipatam dolemus esse, vix ut tenues pristinae opulentiae reliquias habeamus. Huic malo, quod longe animo prospexerat, ut, quoad ejus fieri posset, occurreret providentissimus Honorius, post solemnem Basilicae Dedicationem, honorificentissimum Diploma emisit; quo Diplomate Pontificium illustre patrocinium ipsi eidem tribuens, quicquid bonorum in eam Christiani congesserant, totum illud, quodcunque erat, diligenter descripsit, eorumque possessionem Alexianae Ecclesiae ratam voluit esse, atque Apostolica Auctoritate communivit. Sed quid est tam sacrosanctum, quod infinita hominum avaritia non violet? Nos Diploma Pontificis hic apponimus; atque, ut ex recordatione pristinae fortunae solatium aliquod quaeramus, illud etiam explicare atque illustrare studebimus, quo perantiqua locorum nomina no-

(*) De caussis imminutae olim Monachorum & Ecclesiasticorum potentiae vide Murator. Antiquit. Ital. medii aevi tom. VI. Differt. 72.

novis inductis appellationibus respondeant. Est autem hujusmodi:

HONORIUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI

Dilectis Filiis, Angelo (1) *Abbati & Monachis Sancti ALEXII, eorumque Fratribus tam presentibus, quam futuris canonice substituendis in perpetuum &c.*

" CUm universis per orbem constitutis ecclesiis " debitores ex Apostolice Sedis auctoritate & " benivolentia existamus; illis tamen ecclesiis, que " in urbe Roma constitute sunt, propensiori nos " convenit caritatis studio imminere. Eapropter, " dilecti in Christo Filii, vestris justis postulatio- " nibus clementer annuimus; & prefatam SS. Cristi " Martiris BONIFATII atque Confessoris ALEXII " Ecclesiam, in qua divino mancipati estis obsequio, " ad exemplar fel: recor: Predecessorum nostrorum " Romanorum Pontificum, sub Beati Petri & no- " stra protectione suscipimus, & presentis scripti " privilegio communimus, statuentes, ut quascunque " possessiones, quecunque bona eadem Ecclesia in- " presentiarum juste & canonice possidet in conces- " sione Pontificum, sive largitione Regum vel Prin- " cipum, oblatione Fidelium, aut in futurum aliis " justis modis prestante Domino poterit adipisci, " firma vobis vestrisque successoribus & illibata " permaneant; in quibus hec propriis duximus expri- " menda vocabulis: *Or-*

(1) De Angelo Abbate Sanctorum BONIFACII & ALEXII ante diximus Capite XI. pag. 197.

Ortos (2) *circa Monasterium, cum claustris & pertinentiis suis ante dictum Monasterium.*

Palatium Eufirmiani (3) *cum edificiis & terra circa se, sicut incipitur a dicto Monasterio, et exinde per viam publicam descendit in stratam, que vadit ad portam S. Pauli juxta Testatium* (4), *& revolvente manu sinistra super ecclesiam Sancti Nicolai* (5) *de Aqua Salvia, et exinde ascendit ante ecclesiam Sancte Prisce, et exinde per viam, que exit in aliam viam publicam, que vadit ad dictum Monasterium juxta ecclesiam Sancte Sabine.*

Ff Do-

(2) Hortuli prope Monasterium sunt quatuor: horum tres etiamnum possidemus; quartum autem, qui Templo continens est, Dominicani Sanctae Sabinae possident, permutata nobiscum vinea prope molas Albani, vulgo *la mola*, ad lacum Juturnae (hodie *il laghetto*, ut observat Vignolius in notis ad Vitam Silvestri Papae num. xxx. lib. Pontificalis): cujus permutationis Instrumentum confectum est per Franciscum Lucarelli Notarium Capitolinum die quinta Aprilis A. D. 1674.

(3) *Palatium Euphemiani*, cujus in aedibus Coenobium nostrum primo conditum diximus Cap. IV. pag. 30. cujusque possessionem jam ratam habuerat Otto III. Imperator, quum ad preces Notkerii Episcopi Leodiensis atque Leonis Abbatis, Monasterii bona omnia, jura, & libertates amplissimo Diplomate confirmavit; quod in Appendice legitur num. I.

(4) Testaceus mons est Romae notissimus, ex testis seu fragmentis fictilium vasculorum coalitus, cujus altitudo palm. 200. diameter major palm. 240. circuitus passuum 590. de quo satis egerunt Franc. Eschinard. de Impetu tract. 11. num. 255. Nardin. Rom. Anti. lib. 7. cap. 9. Ficoron. *Vestigia di Roma Antica* lib. primo cap. 22. aliique &c. Vide infra not. (8). Sed confinia, quae hic ab Honorio describuntur, etsi vetustis Archivi chartis respondere video, nunc tamen praeter hortulos duasque vineolas juris nostri, quarum una ad Austrum ante Coenobium sita est, altera in imo collis *Macarana* vocatur, nil quidquam in Aventino nobis reliquum est.

(5) *Ecclesiam S. Nicolai de Aqua Salvia* vel hinc discimus olim stetisse ad portam Hostiensem; ex qua patebat via ad Aquas Salvias, ubi nunc est coenobium templumque, quod dicitur Trium Fontium. At Martinellus, qui *de Templis Sanctorum obsoletis* in Urbe speciatim egit (*a*), Ecclesiae hujus nullam mentionem facit.

(*a*) Floravant. Martinell. Roma ex Ethnica Sacra cap. 12.

Domos cum griptis et casalinis sub Monasterio, ubi dicitur Marmorata (6), *ex utraque parte vie piscarias quinque in flumine Tiberis* (7).

Terram cum griptis et parietibus in Ortis Publicis (8). Ex-

(6) Quae hic dicitur *Marmorata*, in Diplomate Ottonis III. *ripa Graeca* vocata est; & quidem Marmoratam etiamnum appellant Tyberis ripam, quae a templo S. Mariae in Cosmedino, olim Schola Graecorum, ad usque veteris Sublicii pontis vestigia sub Aventino porrigitur. Nomen autem Marmoratae huic loco inditum putat Ugonius (*b*) ab ipso ponte, quem Antoninus Pius Imperator solido ex marmore restituit, marmoreumque iccirco, & *marmoratum* posteri vocarunt. At Nardinus (*c*) nomen repetit a marmoribus, quae illuc exponere onerariae naves consueverant: cujus sententiae prae aliis adstipulatur Ficoronus. Utcunque tamen de nomine sit, illud sane constat, totius ferme loci dominos olim fuisse Alexianos Monachos (*d*), nunc autem vix nobis reliquum est dominium, quod directum Forenses vocant, domorum quarumdam; unde pensio, quam iidem canonem appellant, & quidem admodum exigua, in singulos annos percipitur. De Marmorata vide Eschinard. Descript. Agri Rom. p. 2. cap. x. & Ficoron. *Vestigia di Roma Antica lib. primo cap. 12. pag. 147. Rom. 1744.*

(7) *Piscarias in flumine Tyberis* sub Aventino reliquas fuisse minimum tres A. D. 1407. ostendunt Acta locationis earumdem, quorum excerpta publicabimus in Appendice. In iis enim describitur *la Pescara de mal tempo, posita in flumine Tyberis in loco, qui dicitur Marmorata; cui ab uno latere est quaedam piscaria, quae vocatur la Posta, ab alio latere est quaedam piscaria, quae vocatur Capitelli &c.* In Diplomate Ottonis III. (*e*) legitur *in Piscinale*, seu in *ripa Gracca*. Quid? quod apud Festum memorantur piscatorii ludi, qui a Praetore Urbano quotannis mense Junio fieri solebant per piscatores Tyberinos. Sed de piscariis, ad Coenobium nostrum pertinentibus, iterum incidet sermo Cap. XIX.

(8) *Hortos Publicos* arbitror hic vocari, qui forte fuerant juris publici, cujusmodi nunc sunt prata prope Doliolum seu montem Testaceum (*f*), qui etiam mons de Palio appellabatur, ut ex chartis An. 1256. in App. num. XXXI. Nam ludi publici, quos vocant *la corsa del palio*, jamdiu in ima ejusdem Dolioli planitie fiebant, ut prae aliis advertit Eschinard. Descript. Agri Rom. par. 2. cap. primo. Illic praediola multa Monasterium nostrum antiquo tempore possedisse, fidem faciunt tabulae ea de re conscriptae Annis 1256. & 1297. ut in Append. num. XXXI. & num. LII.

(*b*) Pompejus Ugonius de Urbis Stationibus pag. 6. edit. Rom. 1598. (*c*) Nardinus Rom. Vet. lib. 1. cap. 111. (*d*) Vide in Append. num. II. XVIII. XXVI. (*e*) Vide in Append. num. I. (*f*) Vide supra not. (4).

Extra portam S. Pauli pedicam terre, que vocatur Penna (9), *in strata S. Pauli usque ad flumen Tiberis, et a muris Urbis usque ad vineas juris S. Pauli.*

Octo petias vinearum cum ortis in Castaniola, & loco ad molendinum construendum in rivo Castaniole (10).

Ecclesiam Sancte Pacis, cum terra circa se usque ad vineas Castaniole.

Terram in monte de Dracone (11).

Ff 2 *Vi-*

(9) *Pedica terrae, quae vocatur Penna*, praedium erat prope moenia Urbis in via Hostiensi, ut ex plurimis Archivi chartis abunde constat; in quarum altera legi: *Anno Dominice Incarnationis millesimo ducentesimo quadragesimoprimo, temporibus Domini Friderici Romanorum Imperatoris semper Augusti, anno ejus vigesimoprimo, Indictione decimaquarta, mensis Aprilis die quinta. Ego Johannes &c.... concedo &c.... locum, qui vocatur PENNA, juris S. ALEXII, ad piscaria facienda, positum in flumine Tyberis .... cui a primo latere sunt muri Urbis &c.* Vid. App. num. XXV. Nunc quoque praedium illud a nobis possidetur, quod vitibus consitum fuerat Anno Domini 1592. quo anno factam invenio emphyteusim perpetuam *vineae petiarum quatuor, extra portam S. Pauli in loco nuncupato LA PENNA, juxta ab uno latere moenia Urbis, ab alio vicum vicinalem &c.*

(10) *Castaniola* locus est Campaniae Romanae, millia passuum viginti ab Urbe dissitus, inter Ardeam & Lavinium, antiquas Latii urbes. Castaniolae autem vocabulo duo nunc ibi sunt perampla latifundia; alterum *rublis*, ut vocant, quingentis & septuaginta constat, quod nobilissima Gens Sfortia de Caesarinis possidet; alterum *rublorum* biscentum quinquaginta, & dominos habet, qui sunt ex antiqua Familia Caffarelliorum, ut ex Agri Romani Topographia Geometrica a Cingolano (g) vulgata quivis dignoscere potest. At praediola, seu *octo petia vinearum cum hortis in Castaniola*, quae juris erant Monasterii nostri (h), quaeque Honorius Pontifex hoc Diplomate corroboravit, deperdita sunt.

(11) *Terram in monte de Dracone* illam puto, quae dicitur *Dragone d'Altieri* rubl. 213. quaeque millia passuum undecim ab Urbe distat in via Hostiensi. Ceterum in eadem via ad tria millia passuum alter locus est, qui dicitur *le Dragare*, quod pisces ibi capiantur ex Tyberi, draconis speciem quodammodo exhibentes. Item ad decem millia passuum latifundium occurrit nuncupatum *la*

(g) Topografia Geometrica dell'Agro Romano di Gio: Battista Cingolani, incisa dal de' Rossi in Roma l'Anno 1704. (h) Vid. in App. num. XXXII. Instr. Ann. 1262. 23. Novemb.

Vineas cum ortis & arboribus in ortis Prefectis (12), *& in Bivario extra portam Appiam.*

Turrem cum domibus, vineis, ortis, canapinis in loco, qui vocatur Ciminuli (13).

Duas

la Dragoncella di Nari; atque insuper illic proxima sunt praedia juris Cassinatum, quae vocantur *la Dragoncella de' Monaci di S. Paolo*, ut ex Tabulis Topographicis Ameti & Cingolani facile intelligitur.

(12) *Hortos Praefectos extra portam Appiam* suspicor fuisse vel ubi nunc *grotta Prefetta*, quo corrupto forte vocabulo adhuc vocantur praedia Gentis *Colligolae* rubl. 116. ad dexteram viae Appiae ter millia passuum ab Urbe dissita, vel ubi nunc exstat *castrum Praefectum*, quod obtinent Vaticanae basilicae Canonici rubl. 183. quodque appellatur etiam *casal Prefetto* extra portam Appiam, ut ex Tabulis Ameti (*i*), Cingolani, & Innocentii Matthaei (*k*). Ideo autem *Praefectos* vocatos esse conjicerem ejusmodi *hortos*; propterea quod ab urbis Romae Praefectis possidebantur. Nam apud Contelorium legi, quod A.D. 1198. Innocentio III. Pontifice, Petrus Urbis Praefectus *hortos habebat extra portam S. Pauli in contrada, quae vocatur Mons*; *de quibus etiam fit mentio in registro anni 1. & 2. Honorii III.* Et quidem de hortis Praefectis extra portam Sancti Pauli tria exstant in Tabulario nostro monumenta; primum locationis factae a Riccardo Abbate ante Annum 1163. filiis Joannis de Judice cujusdam vallis, quae appellabatur *Cupula &c. cum omnibus suis pertinentiis . . . posit. in hortis Prefectis . . . ad Formellum &c.* alterum emphyteuseos factae die 17. Maji Anno 1266. *unius petie vinee posite extra portam S. Pauli in ortis Prefectis*; tertium denique testamenti cujusdam Joannis de Papa, qui die 12. Novembris An. 1287. legatum scripsit Monachis S. ALEXII *pro satisfactione convente pecunie, que debuisset ei solvi pro censu possessionum, quas dicunt se habere in tenimento casalis mei de ortis Prefectis &c.* Vid. App. num. XII. XXXIV. & XLV.

(13) Praediola aliquot in fundo *Ciminuli* a temporibus usque Ottonis III. Monasterium S. ALEXII possidebat, ut ex ejusdem Imperatoris Diplomate constat. Totum autem & ex integro *Ciminuli casale* deinceps acquisivit, & Divis BONIFACIO & ALEXIO obtulit Petrus Episcopus Sylvae Candidae, de quo supra diximus Cap. X. §. V. pag. 176. Id abunde liquet ex Instrumento ea de re confecto A. D. 1043. in quo legitur, Petrum Alexianis Monachis dono dedisse *casalem, qui vocatur Tercius . . . justa alium casalem S. BONIFACII, qui dicitur Chiminuli, quem eciam ipse*

(*i*) Il Lazio descritto da Giacomo Filippo Ameti, ed inciso dal de' Rossi Roma 1693.
(*k*) L'Antico Lazio, e Nuova Campagna di Roma d'Innocenzo Mattei.

Duas pedicas terre in Piliotti vel Cicomola (14).
Tres pedicas terre in Squizanello (15) *juxta viam Ar-*

ipse Petrus Episcopus eisdem SS. BONIFACIO & ALEXIO concessit. In Tabulis Ameti locum deprehendo vocatum *Mimoli* inter viam Aureliam & vestigia ductuum aquae Trajanae, tertio circiter ab Urbe milliario, ubi plura fuerant latifundia juris Episcoporum Sylvae Candidae. Sed quominus *Mimoli* & *Ciminuli* idem esse putem, Bulla obstat Innocentii Papae III. (*l*) Dat. A. D. 1214. in qua lego, praedium illud *Mimoli* ad Capitulum & Canonicos Vaticanae basilicae tunc pervenisse (*m*).

Ex chartis autem Archivi compertum habeo, Joannem Abbatem S. ALEXII locasse *unum petium terre sementaricie . . . . . positum in loco, qui vocatur SILIOLI foris portam Appiam inter hos fines: a primo latere est rivus & pons de Silioli; ab alio latere tenent filii Cencii Frajapani* (*n*). Hinc potius suspicarer, Silioli & Ciminuli vocabula esse, eundem locum significantia.

(14) *Cicomola*, quae postmodum vocata est *Cicchignola*, in via Ardeatina quinque mil.pass. ab Urbe distans. Nam ex chartis habeo, quod Anno Domini 1377. Bartholomaeus Abbas Monasterii SS. BONIFACII & ALEXII locavit *Nucio Petri Gibelli &c. tertiam partem cujusdam casalis dicti Monasterii, quod vocatur la Cicogniola*. Duo autem nunc ibi exstant ejusdem nominis latifundia; quorum unum juris est nobilissimae vetustissimaeque Gentis Cinciae, rublisque constat 199. atque nuncupatur *la Cicchignola vecchia*; alterum vero, quod vocant *la Cicchignola nova*, rublis constat 65. atque ad Melitenses Equites pervenit Ordinis Hierosolymitani, seu ad Prioratum S. Mariae de Aventino, quem nunc obtinet Eminentissimus Princeps S. R. E. Cardinalis Hieronymus Columna, Hieronymianae Familiae nostrae Patronus, quem honoris caussa nomino.

(15) *Squizanello*, nunc Schizarello, ad sinistram viae Ardeatinae 9. m. p. ab Urbe. Comites de Soderinis fundum satis amplum ibi possident rubl. 133. Vid. Tab. Topograph. Cingolani.

(*l*) Innocentius Papa III. obiit Perusii XVII. Kal. Aug. A. D. 1216. (*m*) Vide Bullam Innocentii III. in Bullario Basil. Vatic. tom. primo pag. 97. edit. Rom. A.D. 1747.

(*n*) Vide in Append. Instrum. num XVI. Filii Cencii Frajapani tres, Joannes, Petrus, & Leo nominantur in Litteris Alexandri Papae III. *Dat. Anagniae XV. Kal. Octobris*, in quibus legitur: *Alexander Episcopus &c. Nos siquidem dilectis filiis nostris, nobilibus Viris Johanni, & Petro, & Leoni, filiis quondam bonae mem. Cencii Frajapani, castrum Tyberise* (nunc Trivera), *pro eo quod nobis Olibanum concesserunt ad tenendum in custodiam, sicut Olibanum habuerunt, concessimus &c.* apud Panvinium cod. ms. de Gente Fregepania lib. III. cap. VIII. *Cencius Frajapanis Egregius Romanorum Consul, & Joannes Fraiapanis filius &c.* subscripti leguntur chartae locationis castri Radicofani factae Eugenio III. R. P. a Rainerio Abbate, apud Murat. tom. III. Antiqu. med. aevi diss. 42. pag. 793. Vide aliud Instr. An. 1169. in Histor. Terracin. lib. 2. cap. 1. pag. 166. Auctore Dom. Ant. Contatore.

Ardeatinam , ab aliis lateribus rivis circumdantur ; ubi dicitur Curia de Calvisavis (16) .

Turrim cum vineis , ortis , canapinis , silvis in Facolniano (17) .

Ecclesiam S. Eusemie (18) *cum turre , domibus , ortis, vineis, canapinis, terris, simul cum lacu Turno* (19).

Vi-

(16) *De Calvisavis*. Antiquam Romanam Familiam de Calvis hic memoratam suspicor, de qua veteres exstant Sepulcrales Inscriptiones in templis S. Pantaleonis & Sanctae Mariae de Populo, quas affert Theodorus Amaydenus in codice ms. Casanattensi num.283. cujus , & alterius Chronici ms. rerum Urbis notabiliorum per Jo: Petrum Scriniarium A. D. 1350. confecti, exemplaria prae aliis monumentis mecum libentissime communicavit Vir Clarissimus Pompejus Marchio Frangipani, generis aeque ac morum nobilitate , rerumque notitia spectatissimus . In eo autem ms. Chronico haec legi : *Calvi antiquissimi sunt & nobiles , & a cognomine Gentis Rutiliae sic dicti originem ducunt ; ex quarum Familia plures Cardinales orti sunt*. De Cardinali Antonio de Calvis mentio fit apud Ciacconium to.2. pag.722. num.VI.

(17) *Turris in Faleoniano* ad sinistram viae Appiae 8. m. p. ab Urbe notissimus locus est, qui dicitur *Falcognana*. Falconianam veterem Familia Cincia possidet , & est rubl.348. novam Riccardia, rubl. 1063. Vide Eschinard.Descript.Agri Romani par. secunda cap.9.

(18) *Ecclesiam S. Euphemiae* prope castrum Sabelli, pluraque itidem praedia haud procul a lacu Turni, de quo not. (19), olim possidebant Alexiani Monachi, ut ex Tabularii chartis . Nam An. 1116. Placidus Abbas heredes Leonis de Bonizo obligat , *ut detis unam somam vini mundi , & ducatis eam ad Sanctam Eufimiam* . An.1165. 30. Aprilis memoratur *molendinum positum ad Albanum ad Sanctam Fumiam* . Vid. Append. num.VII. & XV. An.1205. Benedictus olim Abbas *obligavit turrem dicti Monasterii , que vocatur Sancta Eufumia . . . de lacu Turno &c.* Vid. Append. num. XX. ac demum A. D. 1315. die XI. Januarii , *Conradus , Dei gratia Abbas SS. BONIFATII & ALEXII de Urbe*, in emphyteusim concessit ad quinque annos *casale dicti Monasterii , quod dicitur de Sancta Fumia &c.* Vide Append.

(19) *Lacu Turno*. De lacu Turni , quem dicatum ferunt ab Ardeatibus Turno Regi , propterea quod is in eo submersus aquas sulfureas sacras fecisset , meminit Columella Rustic.Rer. lib.10. ℣.138. *Et. Turni lacus & pomosi Tiburis arva* . Hinc agerTurni apud Juvenal.Sat.XII. ℣.105. *Arboribus Rutulis , & Turni pascitur agro Caesaris armentum &c.*

Vide

Vineales cum arboribus & terris in Albano & in Aricia (20).

Terram in Valerano (21).

Castellum, quod dicitur Verposa vel Nave, cum ecclesiis, domibus, hominibus, terris, vineis, ortis, canapinis, silvis cesis, & pertinentiis suis (22).

Ca-

Vide Latium Profanum Card. Corradini lib.1. cap. XXVII. pag.399. edit. Romae 1704. Lacus ille adhuc visitur haud procul a castro nuncupato Castel Romano, 12. mil. pass. circiter ab Urbe inter vias Ardeatinam & Laurentinam. Praedia autem seu *possessionem lacus Turni* dono datam legi a Constantino Augusto basilicae Albanensi, ut refert Anast. Biblioth. in Vita Silvestri Papae num.xxx. apud Blanchinum sect. 46. & Vignolium lib. Pontif. num.xxx.

(20) *In Albano & in Aricia* nonnulla adhuc praedia & vineta possidemus, nec non etiam latifundium nuncupatum *la Casetta* rubl. 70. quod in emphyteusim perpetuam traditum est ex Diplomate Pauli Papae V. Dat. Romae A. D. 1613. III. Nonas Decemb. Pont. an. 9.

(21) *In Valerano* extra portam Hostiensem (*Valerano de' Madaleni*) secus rivum ejusdem nominis, qui etiam rivus Albanus a lacu Albano, unde deducitur, appellatur, latifundium rubl.324. possidetur a Nosocomio Sanctissimi Salvatoris ad Sancta Sanctorum; aliud vero rubl. 139. a Marchione Aemilio de Cavalleriis. Vide Ametum in Tab.Topogr. Latii, atque Eschinard. Descrip. Agri Rom. p.2. cap.x.pag.316.edit.Romae 1750.

(22) *Verposae* castrum extra portam Appiam ultra Ardeam 25. m. p. ab Urbe, ubi nunc dicitur *Bonriposo*, ac ubi latifundium exstat rubl.457. juris Excellentissimae Gentis Sfortiae de Caesarinis, Monasterii nostri olim fuisse diximus Cap. XI. pag. 198. Ibi autem praedia, domos, & ecclesiam S. Mariae possedisse Alexianos Monachos, ex permultis Tabularii chartis evidentissime dignoscitur, & praesertim ex Actis litis contestatae Anno Domini 1358. inter Monasterium & Dominos Annibaldenses, quorum excerpta afferemus in Appendice. Ejusdem castri confinia in Actis An. 1360. sic descripta legi: *Castellum Verpose Ven. Monasterii SS. BONIFATII & ALEXII, in Maritima inter hos fines: ab uno latere est tenimentum castelli Fusingiani; ab alio latere tenimentum castri S. Petri in Formis; ab alio est tenimentum castelli Nostunni; ab alio est tenimentum civitatis Labinie.* Vocabatur item *Nave*, ut ex Instrumento num. 73. tomo 12. Actorum mss. quae servantur in Archivo Dominorum de Actallis, quorum excerpta mecum humanissime communicavit praelaudatus Marchio Pompejus Frangipani; ibi namque legi, quod *An.* 1392. *casale nuncupatum Nave alias Verposae, situm extra portam Ap-*

Castrum Pontis Decimi , cum omnibus suis pertinentiis & tenimentis (23) .

Campilanum (24) , *Miccinam , & Cornu Cervinum , & terras, & silvas , cum cesis ad pontem Terzola* (25) .

Totum tenimentum , quod dicitur prata de Pistilierio (26) , *juxta rivum Pretasium* .

To-

Appiam , pro pretio 1000. *florenorum auri venditum est &c.* Legi item numero 147. quod Anno 1423. Domini Annibalenses . . . *Magnificis Viris Sabello & Cola , filiis quondam Magnifici Viri Butii de Sabellis, dederunt inter alia tertiam partem castrorum Fusignani & Verposae &c.* Insuper num. 198. habetur , quod Anno 1426. Domini Annibalenses vendiderunt *Antonio de Columna , filio q. Laurentii de Columna Salerni Principis . . . . duas partes castri diruti nuncupati Verposae . . . . pro pretio* 3000. *florenorum* . Et quidem in vetusto ms. codice signato A. de datis & acceptis Monasterii nostri ad An. 1431. notatum video: *Castrum Verposae desolatum sine vassallis est S.ALEXII. . . modo detinetur per Antonium de Colupna Principem de Salerno* .

(23) *Castrum Pontis Decimi* . Locus exstat via Laurentina decimo quondam ab Urbe lapide ; unde ei nomen nunc quoque *Decimo* , ubi Gentis Torrigianae Florentinae , in ditione Antistitis Hostiensis , latifundia sunt rublorum 404. Observat tamen Clarissimus Vulpius tom. 6. Veteris Latii , octo dumtaxat millia passuum ab recenti Roma locum distare , qui Decimus vocatur . Vide Eschinard. Descript. Agri Romani pag.319. edit. Romae 1750.

At vero castri illius & Ecclesiae Pontis Decimi Monachos nostros olim dominos fuisse , certissimum fit ex Tabulis locationis ejusdem , Petro Frajapani factae a Nicolao Abbate An. 1224. *Locamus & concedimus tibi , tuisque heredibus & successoribus . . . jus nostrum proprietatis totius castri , quod dicitur Pons Decimus . . . & Ecclesiam , quam habemus in ipso castro , intus & de foris , & cum tenutis ad ipsam Ecclesiam pertinentibus &c.* Vide Append. numero XXIII.

(24) *Campilanum* , forte *Crapiliano* , cujus mentio fit in Instrum. An. 1224. Vid. in Appen. num.XXIII.

(25) *Ad pontem Terzola* , forte qui vocabatur *Tercius* ; in cujus possessionem Alexiani missi fuerunt a Petro Episcopo Sylvae Candidae , ut ante dixi Cap.X. §.V. pag.175.

(26) *Prata de Pistilierio* . Terram in pratis Pistilgeriis seu Pistiloriis Petro Frajapani in emphyteusim perpetuam concessam video a Nicolao Abbate Sancti ALEXII , ut ex Instrumento ea de re confecto Anno Domini 1224. quod vide in Appendice num. XXIII.

Totum, quod vestro Monasterio pertinet in Asturia (27) *& in insula Asturie, cum piscationibus, venationibus, naufragiis.*

Terras cum silvis in Tordarolo & Septem Pre-

Gg *gio*

(27) *In Asturia & in insula Asturiae*. Astura fluvius & peninsula, ubi olim oppidulum & villa Ciceronis, nunc parva arx cum turri, distat Neptunio septem millia passuum Circejos versus ad mare. Priscorum Romanorum aetate sub tutela seu clientela fuit Armeniae Gentis Romae nobilis, ut indicat antiquus lapis apud Fabrettum (o).

M. ARMENIO M. F.
ASTVRAE PATRONO VI. VIR.
FOR. CORNEL.

Locus hic fatalis habitus ob permultas hominum illustrium calamitates. Nam ibi Augustus & Tiberius Impp. extremo morbo correpti sunt: Caligula illinc Romam digressus occisus est: Marcus Tullius Cicero a Popilio ingratissimo homine capite truncatus: Conradinus Sueviae Dux, Friderici II. Imperatoris nepos, per insidias misere captus, mox Neapoli indignissimum supplicium pertulit (p). Agunt de Astura Athanasius Kirkerius in Veteri Latio cap. VII. num. IV. Eschinardus Desc. Agri Romani p. 2. cap. x. & Roccus Vulpius in Latio Profano tom. 3. cap. XI. apud quem vide Tabulis expressa veteris Asturae vestigia, nempe Tab. XIX. quae Ciceronis villae rudera esse creduntur, & Tab. XX. quae vulgo *Balnea Marina* nuncupantur.

Ceterum Alexianos Monachos Asturae ecclesiam, monasterium, & latifundia multa jamdiu obtinuisse, satis constat nedum ex dictis Cap. X. §. IV. pag. 169. de Adillelmo Abbate, sed quoque vetustissimis ex monumentis, quae in Appendice emittimus. Vide chartam donationis factae Leoni Abbati a Benedicto Comite A. D. 987. tot praediorum ad Asturam, quot arare possent tria bovum juga, Append. num. III. Item Acta litis contestatae A. D. 1141. coram Innocentio II. Pontifice per Riccardum Abbatem adversus Ptolemaeum Tusculanum Comitem, qui Asturae praedia usurpaverat, atque etiam Acta locationis eorundem subinde factae A. D. 1163. a Petro Abbate Jonathae Tusculano Comiti: de quibus diximus Cap. XI. pag. 192. In charta autem donationis factae Bartholomaeo Alexiano Abbati A. D. 1361. corrupto vocabulo dicitur *Sancta Maria de insula Astrucii*. Vide in Append. ad eundem annum.

(o) Fabrett. Inscript. 17. pag. 606.

(p) De tragica morte Conradini Suevorum Ducis legendi Ricordanus Malespini in Hist. Florentina, & Ricobaldus Ferrariensis in Hist. Imperatorum apud Murator. Rer. Ital. Script. tom. 8. & 9.

gio (28), *fundum Ponpegii juxta tenimentum Cripte Ferrate* (29).

Terram in Favarolo (30) *cum pertinentiis suis.*

Quatuor pedicas terre cum prato & griptis in Centum Cellis (31), *a strata nova Tusculana usque ad stratam antiquam Tusculanam.*

Extra portam Lavicanam vel Majorem totum tenimentum, quod vocatur Tabernulo, juxta formam (32) . . . *& vas-*

(28) *Tordarolo*. Otto III. in Diplomate Append. num. I. memorat *Septem Pretas & Turderolum*; unde colligitur, jamdiu ante Honorium III. bona haec in viciniis Cryptae Ferratae Alexianorum fuisse Monachorum. In Actis subinde locationum passim vocantur *SeptemPregia*, forte septem pagi in agro Vejentum, octo millia passuum ab Urbe inter vias Aureliam & Triumphalem. Vide Ameti Tab. Topograph. Tusciae Suburbicariae.

(29) *Crypta Ferrata* in Tusculo duodecim millia passuum ab Urbe in dextero viae Latinae latere, olim villa Ciceronis, in qua scripsit *quaestiones* quinque, quas *Tusculanas* iccirco nominavit, nunc vocatur *l'Abbadia di Grotta Ferrata*, ubi Deiparae vetusta sacra aedes, & Divi Basilii Magni Asseclarum coenobium, ab Sanctis Nilo Juniori & Bartholomaeo Abbatibus constitutum.

(30) *Pedicam terrae positam in Favarolo* Anno 1164. a Joanne Abbate locatam vidimus Cap. XI. ut ex Instrum. App. num. XIV. Hic autem intelligimus, Honorii III. temporibus bona alia ibidem fuisse juris Monasterii nostri, & praesertim latifundium, quod vocabatur *Quadrarium* seu *lo Quatraro*, *extra portam Lateranensem in loco, qui dicitur Favarolum &c. ab alio latere est tenimentum casalis Bonrecuperi* (nunc *Bonricovero*, rubl.275. spectans ad Sancta Sanctorum), venditum pretio florenorum auri 3700. ut ex Instrumen. An. 1358. 18. Aprilis, quod vide in Append.

(31) *Casale de Centum Cellis* ratum habuit Otto III. in Diplomate Append. num. I. Nunc etiam idem nomen obtinet in agro Tusculano, ubi olim suburbanum Ciampinum. Vid. Tab. Topograph. Ameti & Cingolani. Distinguendum iccirco a portu *di Civita Vecchia*, qui nunc etiam vocatur *Centum Cellae*.

(32) *Tabernulo juxta formam*; forte locus, qui nunc dicitur *Torre Pignattara*, quem possident Canonici basilicae Lateranensis, ubi exstant rudera aquaeductuum Alexandrinorum, qui *formae* vocabantur, ex eo quia subditis ligneis formis aquaeductus construerentur, ut notat Sirmondus ad Sidonium lib.1. ep.5. Hinc *formas aquarum* legimus etiam apud Cassiodorum lib.3. var. ep.31. In Instrum. An.1224. locatam invenio Petro Frajapani a Nicolao Abbate Sancti ALE-

& vassaria, & justa viam, que venit inter cancellatam veterem & novam, & juxta stratam Lavicanam; quod tenimentum per vestrum Monasterium tenet basilica Lateranensis.

Extra portam S. Johannis vineam in monte Honorii (33).

Castrum Morori (34), *& castrum Sorbi* (35), *cum omnibus eorum utilitatibus, pertinentiis, possessionibus, territorio, collinis.*

Canapariam cum orto & pertinentiis suis.

Turrem (36), *que fuit Maximi, positam in monte post Sanctum Georgium, cum domibus et casarinis ibidem.*

Gg 2 *Vi-*

ALEXII *ecclesiam . . . . in tenimentis castri S. Petri in Formis.* Vid. Append. num.XXIII.

(33) *In monte Honorii*. Nunc etiam vocatur mons Honorii, qui mille pass. ab Urbe distat, ad sinistram viae Tusculanae, extra *portam Lateranensem*.

(34) *Castrum Morori* seu *Maurori*, de quo in Diplomate Ottonis III. legitur: *Concedimus etiam . . . . in Mauroro cellam Sancti Stephani &c.* An. 1252. Jacobus Abbas dedit in emphyteusim Paulo Canonico ejusdem Monasterii *ecclesiam S. Stephani Protomartyris Christi, positam in territorio Morinensi subtus castrum, quod vocatur Morolum*. Vide in Append. num. XXX. Castrum est dirutum, ubi olim villa rostrata, 22. mil. pass. ab Urbe ad sinistram viae Flaminiae. At praedia, quae ibidem ab Alexianis obtinebantur Honorio III. Pontifice, nunc juris sunt nobiliss. Familiae Burghesiae. Vid. Tab. Topograph. Ameti.

(35) *Castrum Sorbi*, de quo in Diplomate Ottonis III. legitur: *Confirmamus & corroboramus . . . castellum, quod dicitur Sorbo*. Vid. Append. num. I. De castro Sorbi in agro Tiburtino vetus Instrumentum datum Tibure in domibus Sabellensium An. 1321. legitur apud Floravantem Martinelli *Primo Trofeo della SS. Croce* pag. 104. Castrum hoc forte erat juxta montem, qui dicitur Monte del Sorbo, 13. m. p. ab Urbe ad sinistram viae Tiburtinae, ubi Canonici S. Mariae in Via Lata possident fundum rubl. 249. Vid. Tab. Top. Cingolani. Sed in agro Vejentum locus adhuc exstat, qui dicitur *la Madonna del Sorbo*, inter Scrofanum & Caesanum; atque hic puto fuisse praedia Coenobii nostri. Vid. Ameti Tab. Topogr.

(36) *Turrem Maximi*. Familia de Maximis antiquissima, de qua prae aliis legendus Celeberrimus Panvinius, qui libros duos conscripsit de Gente Maxima: quos mss. vidi in bibliotheca Frangipana.

Vineas et domos in castro Cesano (37).

Domos et castrum infra Urbem (38).

Octo partes filasalium (39) *in campo Ostiensi in pedica canaparie, et sex partes in Campo Majore in arola de Ticeli ex parte trans Tiberim.*

Tres pedicas terre ad monumentum Prezatum cum ipso monumento (40), *in strata antiqua Albani.*

„ Porro hec & universa, que ad eandem Eccle-
„ siam pertinere noscuntur, vobis, & per vos Eccle-
„ sie vestre Auctoritate Apostolica concedimus, &
„ presentibus scripti robore confirmamus. Decerni-
„ mus ergo, ut nulli omnino hominum liceat, pre-
„ fatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus pos-
„ sessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere,
„ seu quibuslibet fatigationibus vexare & fatigare;
„ sed illibata omnia & integra conserventur eorum,
„ pro quorum gubernatione & substentatione concessa
„ sunt, & usibus omnimodis profutura, salva Sedis
„ Apostolice Auctoritate. Siqua igitur in futurum
„ ecclesiastica secularisve persona hanc nostram Con-
„ stitutionis paginam sciens, contra eam temere ve-
nire

(37) *Castrum Cesani* Gebizoni Abbati dudum obtulit & dono dedit *Berno filius Crescii*, ut ex Instr. An. 1073. quo ejusdem confinia describuntur. Vide Append. num. VI. Caesanum 15. m. pass. circiter ab Urbe extra portam Flaminiam juris est Chisiae Gentis Rom. nob.

(38) *Castrum infra Urbem*. Domos quidem permultas in Urbe nos possedisse constat; castrum autem quale, vel ubi fuerit, prorsus ignoro.

(39) *Filasalia* vocabulum, quod neque in Du-Cangii Glossario legitur, significare autumo fila seu ordines, quibus consitae vites in ramos diducuntur, & traducibus distinguuntur, vulgo *filagne*.

(40) *Ad monumentum Prezatum*. Tria haec praediola suspicor haud procul fuisse a monumento Caeciliae filiae Metelli Cretici extra portam Capenam, quod nunc etiam in via Appia seu veteri Albana bis mill. pass. ab Urbe visitur, & vulgo appellatur *Capo di Bove*.

„ nire tentaverit, secundo tertiove conmonita, nisi
„ presumptionem suam digna satisfactione correxerit,
„ potestatis honorisque sui dignitate careat, reum-
„ que se divino judicio existere de perpetrata ini-
„ quitate cognoscat, & a Sacratissimo Corpore ac San-
„ guine dicti Domini Redemptoris nostri Jesu Christi
„ alienus fiat, atque in extremo examine districtae
„ ultioni subjaceat. Cunctis autem, eidem loco jura
„ sua servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi,
„ quatenus & hic fructum bone actionis percipiant,
„ & apud districtum judicium premia eterne pacis
„ inveniant. Amen. Amen.

Hactenus Diploma Honorii Pontificis, quod si cum Diplomate Ottonis III. conferatur (41), satis quidem declarat hujusce Basilicae & antiquitatem religionis, & amplitudinem patrimonii. Verum, ut ante dixi, de tanto patrimonio, quod Imperatoria, quod Pontificia Auctoritas constabiliverat, quidnam modo reliqui videmus esse? Ubi tot domuum insulae? ubi praedia? ubi latepatentes fundi? ubi piscinae? ubi castra? ubi oppida? Omnia quidem vel barbarorum eluvionibus, vel bellorum incendiis, vel potentiorum aviditate, vel ipsa Monachorum incuria ita diruta, absumpta, direpta, dissipata sunt, ut non omnino pessime nobiscum actum putem, quod in chartis Tabularii nostri maneat tanti patrimonii memoria, inanis illa quidem ac luctuosa, maneat tamen. Quid? quod sacrarum aedicularum, quas nostro Coenobio & adjectas & subjectas fuisse constat, vix nunc quidem vestigia apparent? Horum tamen nomina ut ne

(41) Vide in Appendice num. I.

ne omnino oblivione deleantur, hic in unum colligere accurateque describere curavimus. Haec autem sunt:

Ecclesia S. Dei Genitricis Asturae in veteri Latio (42).

Ecclesia S. Euphemiae in agro Albano (43).

Ecclesia S. Mariae Verpolae, *nunc Bonriposo* ultra Ardeam (44).

Ecclesia S. Stephani in territorio Morinensi (45).

Ecclesia Sanctae Pacis Castaniolae in Campania Romana, ut ex Honorii Bulla pag. 227.

Ecclesia S. N N. Pontis Decimi in via Laurentina (46).

Ecclesia S. Salvatoris in Urbe sub Aventino ad Marmoratam (47).

Ecclesia S. Nicolai in territorio Hostiensi (48).

Ecclesia castri S. Petri in Formis (49).

Ecclesia S. Susannae.)
Ecclesia Sancti Blasii) *in territ. Alb. & Aric.* (50)
Ecclesia S. Georgii.)

Ecclesia Sancti Petri ad Vincula Urbis in colle Exquilino (51), Hieronymianis nostris, qui per ea tem-

(42) Vide supra Cap. X. §. IV. pag. 169. atque in Append. num. III. VIII. & XIII. Item Barthol. Piazza. Gerarch. Cardinal. pag. 314.

(43) Vide hic Bull. Honorii III. not. (18), & in App. num. VII. XV. & XX.

(44) Vide in App. Instr. An. 1358. 9. & 23. Martii, atque Anno 1360. 27. Junii.

(45) Vide supra not. (34), & in App. num. I. & XXX.

(46) Vid. App. num. XXIII.

(47) Vid. App. num. II. & Ord. Roman. XII. apud Mabillon. Mus. Ital. tom. 2. pag. 192.

(48) Vide in Diplom. Ottonis III. App. num. I.

(49) Vide Append. num. XXIII.

(50) In Appendic. num. I. Ecclesia autem S. Blasii prope castrum Asturae adhuc exstat. Vide *Barthol. Piazza Gerarchia Cardinalizia* pagina 314. ubi de Albano.

(51) Contelorius refert, quod Mar-

tempora florebant, primum addicta Joannis XXIII. Diplomate *Dat. Romae XV. Aprilis Pontificatus Anno II.* mox Alexiano Coenobio subjecta usque ad A. D. 1479. quo anno nobis loco cedentibus, a Sixto Papa IV. Canonicis Regularibus S. Salvatoris attributa est, qui etiamnum eadem potiuntur.

Ecclesia S. Mariae Rotundae Albani, quam, amotis Sanctimonialibus Augustiniani Instituti, nobis attribuit Eugenius Papa IV. Diplomate *Dat. Rom. Anno* 1444. *Non. Junii Pontif. An. XIV.* quamque deinceps millibus nummum venundare compulsi sumus, ut Sedi Apostolicae summam persolveremus, quae ad nos pertinebat, tributi scutorum 300000. ab Alexandro Papa VII. undecim Monachorum Familiis impositi, nunc pervenit ad Clericos Regulares Pauperes Matris Dei Scholarum Piarum.

Ecclesia S. Mariae Virginis Annuntiatae, vulgo *la Nunziatella*, bis mille pass. ab Urbe in via Ardeatina, nobis hodie una reliqua est, ex cujus bonis in emphyteusim perpetuo concessis nobili Familiae de Minianellis annuum *canonem* percipimus. Sed de his alias redibit sermo. Nunc, quid de Templo & Coenobio post mortem Honorii III. actum fuerit, inquiramus.

CA-

Martinus V. Pont. an. primo 15. Kal. Januarii, *ecclesiam collegiatam Sanctae Mariae in Monasterio Monachis S. Petri ad Vincula Ordinis S. Hieronymi annexuit &c.* Vide Contelorium in Vit. Martini PP. V. edit. Rom. 1641.

CAPUT XVI.

Templi & Coenobii cura a Monachis Benedictinis ad Canonicos Praemonstratenses delata, Gregorio IX. Pontifice A. D. 1231.

QUod secundae res negligentiam creant, verissime dictum est, atque in Alexiano etiam Monasterio plane quidem aperteque declaratur. Nam post mirifice inventos Cineres SS. BONIFACII & ALEXII, tanta repente exstitit, vel potius revixit erga antiquissimum Templum illud Christianorum pietas atque religio, ut certatim aut operam aut opes suas ad ipsum augendum ornandumque conferrent, praesertim quum Sanctissimorum Monachorum (1) & Martyrum, qui ex eo Coenobio prodierant, & vitae integritas & doctrinae splendor ex tunc iterum ad famam omnium sermonemque occasione data percrebuisset. Sed naturae humanae vitio quum nihil semper floreat, sensim dilapsa Disciplina Monachorum, refrixit pietas Fidelium, ac demum pristina illa Monasterii gloria & dignitas obsolevit. Neque vero non suspicor, tanto huic malo caussae aliquid attulisse cum praepotentium hominum cupiditatem, qui justitiae & religionis jura obliti, quanta vi, dolis, & malis artibus poterant, Monachorum patrimonia expilare non verebantur (2), tum publicas calamitates, & praesertim tristissimam conditionem illius temporis, quo Fridericus II. Imperator nefarium Romanae Ecclesiae, atque omni imbutum odio bel-

(1) Vide Cap. IX. & X.

(2) Legendus Muratorius de caussis imminutae Monachorum potentiae tom. VI. Antiq. Ital. med. aevi diss. 72.

bellum indixerat (3). Et quidem Saraceni, gens ad impietatem praedamque nata, quum intellexissent, qui Ecclesiae defensor esse debuisset, factum hostem omnium teterrimum, nacti opportunitatem temporis, Benedictinis coenobiis, & Cassinensi praesertim, quod omnium opulentissimum habebatur, incendia, direptiones, vastitatem intulerunt. Quare Monachi suis deturbati sedibus, alio demigrare coacti sunt; & propterea nemini mirum videri debet, si praeclarissime constituta Benedictinorum Disciplina magna ex parte dissolveretur (4): quae calamitas ad Alexianum pridem Coenobium fortasse manavit. Sed utcunque res fuerit, Gregorius (5) Pontifex hujusce nominis Nonus, quem Christianae & Monasticae praesertim Disciplinae instaurandae vehementer cupidum

 fuis-

(3) Rainaldus in Annal. Eccl. ad An. 1228. num. 15. refert, Fredericum *ingentem Christianorum & Mahometanorum exercitum ad Ecclesiae ditionem invadendam adornasse*; atque ad An. 1229. num. 35. Litteras affert Gregorii IX. Dat. Perusii IV. Kal. Octobris anno III. quae sic incipiunt: *Quum Fridericus Imperator, confuso negotio* Terrae *Sanctae, cum Saracenis & aliis Infidelibus ad conculcandam Romanam Ecclesiam ... totis anhelet affectibus &c.*

(4) *Nobile Monasterium Cassinense .... in illum casum ignobilitatis adduxit, ut castris, vassallis, & possessionibus spoliatum .... venerando Monachorum depulso Collegio, praedonum contagiis deputavit* (Fridericus); *per quod felix illa Religio ... in Ordinis contumeliam relegata, in saeculares abusus commutare cogitur Observantias Regulares &c.* ex Vita Gregorii Papae IX. Cardinalis de Aragonia in Vitis Rom. Pontificum apud Murator. tom. III. Rer. Italicarum. Chronicon autem Riccardi de S. Germano ad An. 1229. haec habet: *Monachi Cassinenses de suis obedientiis captis omnibus, quae habebant, expelluntur, ipso duce* (Spoleti) *mandante; & metus caussa multi ipsum mutare habitum coacti sunt.* Vide Murator. tom. 7. Rer. Ital.

(5) Gregorius IX. *Ugolinus* antea vocatus, patria Anagninus, ex illustri Comitum Signiae genere natus, Honorio III. Rom. Pontifici suffectus A. D. 1227. Ecclesiam rexit annos quatuordecim, & prope centenarius obiit A. D. 1241. Vide Ciacconium in Gregorio IX.

fuisse satis constat, Alexianum Coenobium in pristinum honoris statum restituendum curavit. Nam, quum ea maxime aetate vigeret Praemonstratensium (6) Canonicorum Familia, novum hoc Monasterio nostro praesidium comparat, ac Pontificium Diploma emittit, quo & Templi & Coenobii praefectura, nec non quidquid juris, rerum, & praediorum illis est, Praemonstratensibus, modo quos nominavi, Canonicis deferendum statuit, abrogato omni Benedictinorum jure. Diploma autem vel Bulla est hujusmodi:

GREGORIUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI

„ Dilectis Filiis Abbati (7) & Conventui Praemonstra-
„ tensi salutem & Apostolicam Benedictionem.

Officii nostri credimus laudabiliter prosequi actionem, quum nos, quibus omnium Ecclesiarum est sollicitudo commissa, de iis, quae ad jus & proprietatem Beati Petri pertinere noscuntur, specialiter cogitamus, sicut earum necessitati & utilitati dignoscitur expedire. Attendentes ergo non modicum lapsum Monasterii Sancti ALEXII *de Urbe, Sedis Apostolicae specialis, positi in loco, qui mons Aventinus vocatur, & cupientes illud in spiritualibus & temporalibus, sicut indiget, in melius reformari, cum Religio vestra, cujus bonus odor longe lateque diffunditur,* *Deo*

(6) Praemonstratensium Canonicorum Ordinem S. Norbertus instituit A.D. 1120. in Dioecefeos Laudunensis loco, qui *Praemonstratus* dicitur; atque illum Calixtus II. R. P. approbavit, Honorius II. confirmavit, aliique Romani Pontifices privilegiis donarunt, quae leguntur in *Bibliotheca Praemonstratensi P. le Paige*.

(7) Is erat Conradus natione Suevus Abbas Generalis ordine XIV. de quo vide Biblioth. Praemonstr. lib. v. pag. 326.

Deo sit & hominibus gratiosa, de Fratrum nostrorum consilio Monasterium ipsum cum omnibus ecclesiis, possessionibus, juribus, & pertinentiis suis, salvo censu Ecclesiae Romanae debito, ac servata ipsius Monasterii libertate, vobis vestrisque successoribus praesenti privilegio duximus concedendum; ita quod Abbas, Canonici, & Conversi ejusdem, qui pro tempore fuerint, Regulam & Ordinem Praemonstratensem tenere debeant, inviolabiliter ac servare. Ac tu, Fili Abbas, & successores tui visitandi, corrigendi, & reformandi secundum Ordinis statuta plenam habeatis ibidem & liberam potestatem. Nulli ergo &c. Siquis autem &c.

Datum Laterani VIII. Kal. Februarii Pontificatus nostri Anno Quarto.

Hae Gregorii Pontificis Litterae verissimam caussam afferunt, quamobrem Sodalibus Benedictinis in administrando Templo ac Coenobio SS. BONIFACII & ALEXII Praemonstratenses Canonici suffecti fuerint. Per ea enim tempora nova haec Religiosorum Hominum Familia (ut recentiora quaeque magis probantur) adeo profluxerat ad famam atque existimationem hominum, ut vera virtus, & Christianae pietatis disciplina nusquam melius quam apud eos versari ac florere diceretur (8). Mirum sane illud, nec sine praesenti Divini Numinis ope factum videtur, quod Familia eadem, licet humili atque obscuro loco nata, qui *Praemonstratus* quum diceretur, nomen hominibus in-

(8) *Sic per Dei gratiam brevi tempore profecit, ut nullum post Apostolos videamus hodie tantum fructum in Ecclesia fecisse.* Ita de Instituto S. Norberti scribit saec. XII. Hermannus Monachus in Historia restaurationis Abbatiae S. Martini Tornacensis, lib. III. cap. 5. tom. XII. Spicilegii Dacheriani pag. 448.

indidit, perexiguo tempore adeo ſuccreverit ac propagata fuerit, ut non Galliam modo fere totam, ſed & Germaniam, & Aſiam quoque ipſam late pervaſerit. Nam quum a primo ipſius ortu triginta vix anni effluxerint, jam centum Abbates ex iis provinciis, modo quas nominavimus, ſua ad comitia conveniſſe dicuntur (9): quinimmo quum a novo illo vitae Inſtituto nec feminae quidem ipſae abhorruiſſent, jam perbrevi illo tempore Sanctimoniales Praemonſtratenſes ad decem millia fuiſſe feruntur. Sed de Praemonſtratenſium rebus accurate conſcripſerunt Hermannus Monachus Auctor ſaeculi XII. Jacobus a Vitriaco, Aubertus Miraeus, & *P. le Paige* in Bibliotheca Praemonſtratenſi (10). Neque mihi aliud commemorari neceſſe eſt, niſi quod ante dixi, ſapientiſſimum Pontificem Gregorium IX. tanta Religioſi Ordinis fama permotum, *cujus bonus odor longe lateque diffundebatur*, voluiſſe, ut Romae etiam, quae Religionis caput eſt, atque in Alexianis Aedibus domicilium ſuum Praemonſtratenſes Canonici collocarent: quod deinceps factum eſſe refert etiam Aubertus Miraeus his verbis: „ In „ ipſa Roma S. ALEXII Domus olim Norbertinae „ Familiae Monaſterium fuit, Abbatiali titulo in„ ſignitum, idque beneficio Gregorii IX. Pont. Maxi„ mi; quam tamen Domum hodie Hieronymiani So„ dales poſſident.

Et

(9) *Quum nec dum trigeſimus annus ... per diverſas orbis partes conſtructa audivimus ... jam fere centum Monaſteria a Sequacibus ejus* (Divi Norberti); *etiam in Hieruſalem uſque Regula eorum ſervatur &c.* idem Hermannus ibidem.

(10) Hermannus Monachus tum loco laudato, tum lib. III. de Miraculis Sanctae Mariae Laudunenſis cap. I. Jacobus a Vitriaco Occidentalis Hiſtoriae cap. XXII. Aubertus Miraeus in Chronico Praemonſtratenſi, *P. le Paige* in Bibl. Praemonſtratenſi &c.

Et Domum quidem adhuc possidemus singulari Martini Papae V. beneficio (qui Pontifex non aptius laudari potest, quam eo elogio, quod ejus sepulcro in basilica Lateranensi inscriptum legitur, ubi *temporum suorum felicitas* nominatur). At praedia & bona plurima, in quorum possessionem Praemonstratenses immissos fuisse ex Actis Tabularii compertum habeo, adeo injuria temporum, vel eorundem Canonicorum incuria absumpta & dissipata sunt, ut vix illorum memoria supersit, quemadmodum paullo antea dicebamus (11).

Ceterum hujusce Monasterii administrationem Praemonstratenses Canonici annos ferme ducentos obtinuerunt, hoc est, quoad nos seu nostros ad Hieronymianos pervenit, uti ex accurata ipsorum Abbatum Praemonstratensium descriptione constat, quam mox afferemus.

(11) Vide supra Cap. XV. pag. 223.

CA-

CAPUT XVII.

Abbates Saecul. XIII. & XIV. ab A. D. 1231. ad 1390.

QUemadmodum Templi & Coenobii SS. BONIFACII & ALEXII adminiſtratio omnis a Benedictinis Monachis ad Praemonſtratenſes Canonicos A. D. 1231. tranſlata fuerit, ſatis explicatum arbitror Capite ſuperiore. Sequitur, ut Abbates ejusdem Familiae ordine proferam, & qui qualeſque viri fuerint exponam.

Verum primus omnium, qui exſtiterit, praeſertim ſpatio quatuor annorum, nullis inveni traditum eſſe monumentis litterarum. Suſpicor autem, illum eundem fuiſſe *Angelum* Presbyterum, quem comperi Anno 1235. fundos aliquot emphyteutico, quod vocant, jure poſſidendos conceſſiſſe *Gratiano* cuidam *de Scrophano*. Sic enim in Actis legi: (1) *Anno Dominice Incarnationis MCCXXXV. . . . menſis Februarii die XVII. Nos quidem Presbyter Angelus, ſicut Prepoſitus, Rector, & Amminiſtrator . . . . Abbas SS. BONIFATII* . . . . . locamus *tibi Gratiano de Scrophano, & tuis legitimis filiis &c. . . . . partem totius tenimenti noſtri . . . . poſiti in Merulano in tenimento Scrophani* (2) *&c. pro XXX. ſollis proviſinorum*

Se-

(1) Inſtrum. videſis in Append. num. XXIV.

(2) *Scrophanum* duodecim circiter millia paſſuum ab Urbe diſtat ad ſiniſtram viae Flaminiae, pertinetque ad Excell. Gentem Chiſiam. Vid. Tab. Topograph. Ameti inſcriptam: *Tuſcia Suburbicaria*.

Senatus &c. (3). At idem Angelus quid praeclare gesserit, & quoad vixerit, silentium ac tenebrae. Illud tamen ex laude, qua per ea tempora Praemonstratensis Familia florebat, verosimillimum videtur, hominem fuisse diligentem, probum, pium, & omnino dignum, qui tantam exspectationem sustineret.

Non hic praeteream Nicolaum Praemonstratensium Abbatem Generalem ordine XVII. qui Romam quum venisset A. D. 1241. ut Caussam suam ageret apud Pontificem Maximum, Alexianis in Aedibus exceptus, mox febri correptus de vita decessit, illicque sepultus est, ut refert Paigius (4).

Sed

(3) *Provisinos*, de quibus diximus pag. 199. not. (28) commemorant etiam antiqui lapides in aedibus S. Praxedis de Urbe, qui mendose editi fuerunt in Opere, cujus titulus: *Notizie al Pellegrino della Basilica di S. Prassede* del Padre Abbate *D. Benigno Davanzati* lib. 2. cap. VIII. In iis legitur, quod Anno Domini 1259. Petrus Capoccius Cardinalis Diaconus S. Georgii ad Velum aureum (nempe ad Velabrum, (*a*) non autem ad *Verbum aureum*, ut legitur apud *Davanzatum*) testamento legavit *CCCCC. libr. provenienſium ad emendum possessiones*; *& An.* 1331. *Cecchus de Petesce* (*Petesia* pagus est in Sabinis, qui nunc vocatur Petescia) reliquit *pro anima sua CC. libr. provisinor.* Lapidem hunc abs se accurate exscriptum affert Clariss. Eques Victorius in celeberrimo Opere, cujus titulus: *il Fiorino d'oro antico illustrato* part. 1 cap. 3. qui etiam advertit, libras provisinorum constitutas fuisse ex solidis, solidos vero ex provisinis. Et quidem duo provisini solidum unum aequabant temporibus Bonifacii VIII. quibus a Nicolao Frangipani descripta sunt bona S. Joannis ante portam Latinam, quorum vetus inventarium affert Crescimbenus lib. III cap. 6. Hist. S. Joan. ante portam Latinam pag. 205. *tenetur annuatim nomine pensionis solvere IV. provisin. aut sol. II. Ibidem: IV. provisin. vel sol. provisin. II.* & pag. 206. *provisin. IV. aut sol. provisin. Sen. II.* Quanti autem valuerint provisini, adhuc dubium & obscurum.

(4) Joannes le Paige Biblioth. Praemonstratens. lib. v. pag. 934. de Nicolao haec refert: *Nicolaus de Abbatis-Villa, ex Canonico S. Joannis An-*

(a) De Velabro frequens mentio fit apud Historiae Romanae Scriptores. Vide Donatum de urbe Roma lib. 2. cap. XV. Nardinum Rom. Ant. lib. V. cap. V. & prae ceteris *il Fiorino d'oro illustrato* pag. 457. & seq.

Sed Anno 1242. Coenobii praefecturam delatam jam video ad *Laurentium*, qui ipsam annos forte decem obtinuit, ut ex antiquis Tabularii chartis apparet, quae in Appendice leguntur.

Ex his (5) nec a re proposita alienum, neque Ecclesiasticarum Antiquitatum studiosis ingratum fore arbitror, si afferam pacta quaedam emphyteuticae concessioni ab eodem Laurentio adjecta, quibus conductores quarumdam aedium, nec non posteri eorum tenebantur Templo SS. BONIFACII & ALEXII sua corpora dare ad sepulturam. *Anno Dominice Incarnationis millesimo CCXLIII. In Romana Ecclesia Pastore vacante . . . . Februarii die XI. Nos Dopnus Laurentius Abbas Ven. Monasterii SS. BONEFATII & ALEXII . . . . relocamus tibi Jacobo Odderiscii, tuisque &c. tres partes unius domus . . . cum porticu & placza ante se usque in viam carrariam* (6) *. . . . & omni anno in Festivitate Sancti ALEXII reddatis nobis no-*

Ambianensis . . . in Abbatem Dompni Martini promotus, postmodum fuit in Praemonstratensem Abbatem (Generalem) *a Fratribus postulatus. Qui consentiens postulationi praedictae, quum praesentaretur Episcopo Laudunensi, ab eo officii sui plenitudinem percepturus, idem Episcopus noluit ipsum admittere in gratiam suam, nisi examinatione praemissa, contra privilegia Ordinis & statuta. Unde sentiens se super hoc gravari, ad Sedem Apostolicam appellavit. Ad quam personaliter cum laboribus gravibus & expensis accedens, in ipsa prosequutione Caussae febribus dissolutus, obiit undecimo Kalendas Augusti Anno Gratiae millesimo ducentesimo quadragesimoprimo, & in Ecclesia S. ALEXII de Urbe, tunc Praemonstratensis Ordinis, obtinuit honorifice sepeliri in sarcophago S. BONIFACII* (unde hoc hauserit Paigius, vel quam fidem habere possit, haud scio) *a parte dextera Ecclesiae supradictae. Praefuit anno uno, tribus mensibus, & tribus diebus &c.*

(5) Append. num. XXVI. XXVII. & XXIX.

(6) Via carraria passim legitur in antiquis Archivi nostri chartis, atque etiam in Bulla Innocen. PP. III.; Bullar. Cassinen. tom. 2. pag. 243. Sed Ducangius in Glossario viam quamlibet, qua currus vehi potest, eo nomine appellatam tradit.

nostrisque successoribus pro pentione IIII. denariorum Papiensium (7) *&c. & corpora vestra, & cuibus hec locatio pervenerit, presato Monasterio sepelliri debeant* (8).

Nondum quippe sanctissima illa Bonifacii VIII. lege, quae in Sexto Decretalium (9) circumfertur, cautum fuerat, ut nemo Clericorum Christianos homines adigeret ad extremum funeris & sepulturae honorem suis in templis curandum. Quam legem non dubito dicere fortasse natam, ad coercendam Clericorum Monachorumque cupiditatem seu avaritiam, quum habere quaestui Religionem turpe admodum sit ac nefarium. Atque haud scio, utrum ab ipsis Monachis inducta sit consuetudo intra templa ipsa sepeliendi corpora Christianorum, quum antea, non dico extra Urbem (qui mos apud veteres (10) Ro-

Ii ma-

(7) De denariis Papiensibus vide supra pag. 193. not. (12).

(8) Instr. vid. in App. num. XXVII.

(9) In Sexto Decretalium lib. 3. tit. 12. cap. 1. haec leguntur: *Animarum periculis & scandalis, quae frequenter ex his proveniunt, obviare volentes, universis Religiosis & Saecularibus Clericis, cujuscunque status vel conditionis exsistant, in virtute sanctae obedientiae, ac sub intermimatione maledictionis aeternae districtissime prohibemus, ne aliquos ad vovendum, jurandum, vel fide interposita, seu alias promittendum inducant, ut apud eorum ecclesias sepulturam eligant, vel jam electam ulterius non immutent &c.*

(10) Lege XII. Tabularum cautum fuerat, ne quis in Urbe sepeliretur. *Hominem mortuum in Vrbe ne sepelito, neve urito*. Vide Jan. Vinc. Gravin. Orig. Jur. Civil. ad legem XII. Tabul. Hadrianus Imperator, Ulpiano teste, poenam statuit aureorum quadraginta in eos, qui in civitate sepulcra fecissent. Vide Caelium Rhodigin. lib. 17. Antiq. Lect. c. 19. Giraldum de Vario sepeliendi Ritu. Jo. Kirmannum lib. 2. de Funeribus cap. 22. Gutherum de Jure Manium lib. 3. cap. 33. De Trajano tamen Eusebius in Chron. haec refert: *ossa ejus in urnam auream collata, & in foro sub columna posita, solusque omnium intra Vrbem sepultus est*. Sed demum Leo Imperator in Novel. 53. legem illam irritam fecit, mandavitque cadavera intra oppidorum moenia sepelienda. Vid. Joan. Meursium in tract. de Funere, Bosium Rom. Subterr. lib. 2. cap. 26. aliosque.

manos vigebat), ſed certe extra templa loco ad eam rem pie religioſeque deſtinato ſepulturae mandarentur (11). Sed de his ſatis. Ceterum Laurentium Abbatem diligentiſſimum fuiſſe in augenda religione erga Templum S. ALEXII, ex eo facile conjici poteſt, quod ab Innocentio IV. in Gallias profecto ad Lugdunenſe Concilium Bullam Indulgentiae, quam vocant, impetravit pro Chriſtianis quibuſque, qui Templum noſtrum tum die feſto S. ALEXII, tum per octo conſequentes dies ſancte venerarentur.

INNOCENTIUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI.

„ Dilectis Filiis, Abbati & Conventui Mona-
„ ſterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Ur-
„ be, Praemonſtratenſis Ordinis, ſalutem & Apoſto-
„ licam Benedictionem.

Loca Sanctorum omnium pia & prompta devotione ſunt a Chriſtifidelibus veneranda, ut dum Dei honoramus amicos, illi nos amabiles Deo reddant, & ipſorum nobis vendicantes quodamodo patrocinium, apud ipſum, quod merita noſtra non obtinent, eorum mereamur interceſſionibus obtinere. Cupientes igitur, ut Eccleſia Monaſterii veſtri congruis honoribus frequentetur, omnibus vere penitentibus & confeſſis, qui Eccleſiam ipſam in Feſto Beati ALEXII, *cujus eſt vocabu-*

(11) Pelagius II. A. D. 580. decrevit, ut *corpora defunctorum nullomodo intra baſilicam ſepeliantur, ſed ſi neceſſe eſt, foris circa murum baſilicae.* Vid. Baron. qui ad An. 226. n. 7. & An. 383. n. 17. de re hac plura diſſeruit, & Catalan. Com. Pontif. Rom. tom. 2. de Benedict. Coemeter. tit. 6.

bulo insignita, & infra octo sequentes dies venerabiliter visitarint, de Omnipotentis Dei misericordia, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, quadraginta dies de injunctis sibi penitentiis annis singulis misericorditer relaxamus.

Datum Lugduni II. Kal. Augusti Pontificatus nostri Anno Octavo.

Laurentio successit *Domnus Jacobus Humilis Abbas Venerabilis Ecclesie Sanctorum BONIFATII Martiris & ALEXII Confessoris* (12). Hujus hominis & ceterorum fere omnium virtutes resque praeclare gestas, siquae fuerunt, vel reticentia Scriptorum, vel posteritatis oblivione plane interierunt; quod nisi vetusta nostri Tabularii Acta sive, ut ajunt, *Instrumenta* fuissent, quae mihi in tanta rerum & temporum obscuritate quasi facem praetulerunt, vix & ne vix quidem ad nos eorundem Praemonstratensium Abbatum nomina pervenissent. Quae quidem ego quum diligentissime investigarem omnia, sic reperiebam, Jacobum ipsum ad duodecim annos Coenobii praefecturam non indiligenter gessisse; propterea quod Anno primum 1252. Paulo Canonico suae ipsiusmet Norbertinae Familiae administrandam dedit *ecclesiam Sancti Stephani Protomartiris Christi, positam in territorio Morinensi subtus castrum, quod vocatur Morolum* (13); sed Alexiani Monasterii nomine dedit, & pro Abbatis arbitrio, ea insuper etiam adjecta lege, ut sacram illam aedem S. Stephani restituendam exaedificandamque curaret. Praeterea Anno 1262. *Angelo Presbytero*

(12) Append. num. XXXII. (13) Append. num. XXX.

S. Marie in Cosmedyn (14) fundos aliquot *Castaniolae* in emphyteusim concessit, quorum descriptio in Actis legi potest, quae in Appendice afferuntur num. XXXII.

Ecce autem alter Abbas, cui nomen est *Raynaldus*, in Jacobi locum sufficitur; atque hic etiam quid hominis esset, plane ignoro, nisi quod A. D. 1265. Dominae Mabiliae Guidonis Astaldi vineta duo prope Doliolum seu montem Testaceum, & A. D. 1266. vineolae partem in hortis Praefectis locare deprehenditur (15).

Sed Anno 1271. Coenobio moderantem video Abbatem Joannem, quem frugi virum fuisse, & profanos homines a diripiendis Monasterii bonis cum vitae tum orationis gravitate deterrentem, hinc facile conjicio, quod Crescentius Domini Leonis Alexianis Canonicis testamento legat *vallem, que vocatur Johannis Judicis*, & *centum solidos provisinorum*; idque se agere conscientia fraudum suarum stimulatum profitetur, nempe *pro subtractis & male ablatis* (16). Ejusdem Abbatis sive virtuti sive felicitati tribuendum, quod *Petrus* quidam Henrici Romani filius & heres A. D. 1274. ad augendam antiquissimi Templi nostri religionem dono dedit turrim & vineas omnes, quas ipse possidebat *extra portam Appiam in loco, ubi dicitur vallis Johannis Judicis* (17). Anno autem superiore ipse Joannes Abbas Monialibus S. Mariae de Ma-

(14) Historiam basilicae S. Mariae in Cosmedin fuse accurateque descripsit Joan. Marius Crescimbeni.

(15) App. num. XXXIII. & XXXIV.

(16) Appen. num. XXXV.

(17) Appen. num. XXXVIII.

Maxima (18) in emphyteusim tradiderat (19) praedia propter Appiam viam eo loci, qui ex apparitione Christi Domini ad Petrum Apostolum Roma revertentem dicebatur *ubi Dominus apparuit* (20), seu *Domine quo vadis*, haud procul ab aedicula sacra, quam Paulo III. Pontifice Reginaldus Sac. Rom. Ecclesiae Cardinalis Polus exstruxit, ejusdem apparitionis memoriae publicae retinendae caussa.

Joannem excepit *Ascanius*. Hoc enim homini nomen fuisse arbitror, tametsi in vetustis Tabularii chartis corrupto forte vocabulo *Scambius* & *Scangius* appelletur. Chartas autem, quae illum Alexiani Coenobii Abbatem fuisse admonent, comperi quatuor. Harum duae (21) inducunt Ascanium praebentem assensum atque auctoritatem venditioni tum cujusdam pascui in hortis Praefectis (22), cum duorum praedio-

(18) Mon. S. Mariae de Maxima seu S. Ambrosii prope forum Piscium.

(19) Instrum. vid. in Appendic. num. XXXVII.

(20) Ecclesia S. Mariae, *ubi Dominus apparuit* Petro Apostolo, quum eductus e carcere Mamertini seu Tulliano (quem describit Salustius de Conjurat. Catilinae) Roma egrederetur, eidemque interroganti: *Domine, quo vadis?* respondit *Christus: venio iterum crucifigi.* Historiam hanc referunt D. Ambrosius contra Auxentium, Hegesippus lib. 3. c. 2. S. Linus in Actis Martyrii Apostol. Petri & Pauli apud Bolland. die 29. Junii, & D. Gregorius in Psal. 4. Poenitent. Exstat mille passus ab Urbe in via Appia sacra aedicula Beatae Mariae de *Plantis* appellata; propterea quod ibi in saxo durissimo adoranda vestigia pedum suorum Jesus Christus impressa reliquerit, quum Petro apparuit; atque in basilica S. Sebastiani adhuc ostenditur tabula marmorea cum vestigiis iisdem. Consulantur Petrarca lib. 2. ep. 9. Baron. ad An. 69. Panvinius de 7. Urbis Ecclesiis, Severanus, Pancirolius, & prae ceteris Fr. Maria Turrigius in *Cryptis Vaticanis* part. 2. cap. IV. pag. 193. & in Sacris Trophaeis Romanis cap. VII. & IX.

(21) Vid. in Append. num. XXXIX. & XL.

(22) De hortis Praefectis vid. supra pag. 228. not. (12).

diorum; quae *Prior ecclesie Sancte Marie Nove* (23) acquisiverat *extra portam Appie in loco, qui dicitur Formellus* (24), *juris Monasterii S. ALEXII*; in altera piscinas Monasterii ad Tyberim locat Ascanius Abbas pro annua pensione *XL. sol. provisin. Senatus*, ea insuper adjecta lege, ut in singulos annos conductor reddat *XIIII. laceas* (25) *bonas, grossas, ovatas &c. que dicto Domino Abbati & Canonicis placeant* (26). Postremo A. D. 1279. hortum quemdam tradit Thomae Raynerii hoc pacto, ut quotannis in die festo Assumptionis B. Mariae Virginis Monasterio persolvat *sedecim sollos provisinorum, & unam rubricellam bonarum ceparum ad culmum ad rubricellam Senatus* (27). Ex hoc quadruplici Instrumento, quod Ascanius Abbas fuerit, & quandiu fuerit, facile intelligitur. Fuit autem Abbas ab Anno 1277. ad Annum usque 1281.

Hoc enim anno alterum video Abbatis munus gerentem, *Stephanum* nomine, qui conductoribus praediorum agri Albani *in loco, qui vocatur Oliari* (28), legem addidit, quam diximus, sepulturae in Alexiano Templo. Is Anno 1287. ex testamento *Johannis de Papa* legatum accepit *LX. sollos provisinorum* pro annua pensio-

(23) *Ecclesia S. Mariae Novae* in foro juxta viam Sacram, de qua Anast. Bibliothec. in Vita Nicolai PP. I. ait: *Ecclesiam Dei Genitricis semperque Virginis Mariae, quae primitus Antiqua, nunc autem Nova vocabatur, quam Dominus Leo IV. Papa a fundamentis construxerat, sed & picturis eam decoratam iste Beatissimus Praesul* (Nicolaus PP.) *pulchris ... ornavit &c.* Vide Ciampin. Vet. Monum. part. 2. cap. XXVII. Martinell. in Roma ex Ethnica Sacra.

(24) *Formellus* a formis aquarum. Vid. sup. pag. 234. not. (32).

(25) *Lacea* piscis genus etiamnum frequens in Tyberi, de quo tamen non meminit Laurentius in Latino Onomastico piscium &c.

(26) Vide Instr. in App. num. XLI.

(27) Append. num. XLII.

(28) Vide infra not. (38), & in Append. num. XLIII.

sione, quae debebatur ex bonis Monasterii in hortis Praefectis, & X. *libras provisinorum pro uno calice, qui constet X. libris* (29). Sed ex tabulis venditionis vinearum in valle *Ariciae* (30), & emptionis hortorum in agro Viterbiensi, quae fit ab eodem Abbate Stephano Anno 1288. haud scio, utrum, quid eo tempore librae *paparenorum* (31) haberent, dilucide explicari posse videatur. Qua de re Muratorius ipse eruditionis laude Clarissimus quidquam certi exploratique afferre se posse negat (32). Ego vero habeo tria Tabularii nostri Acta veluti signa, quae licet omnino clarissima non sunt, videntur tamen plurimum adimere vel obscuritatis vel erroris. Ergo in altero eorundem Actorum, quod legitur in Append. num. XLVII. cuique fides omnis adhibenda, sic ponitur, florenos LXXVII. seu mavis florenos LXVII. una cum octo libris provisinorum (33) adaequasse CCCV. libra-

(29) Append. num. XLV.

(30) Aricia celebris olim urbs Latii, nunc oppidum Campaniae Romanae 15. millia passuum ab Urbe. De valle Aricina, de sylva, in qua Aegeria nympha, de lacu seu speculo Dianae, & Feriis Dianae Aricinae &c. prae aliis vide Corradinum in Vet. Latio prof. lib. 1. cap. 8. & 13.

(31) *Papareni* monetae genus haud infrequens in chartis saec. XIII. Lud. Muratorius Antiq. Ital. medii aevi diss. 27. chartam affert, cujus titulus: *Promissio & obligatio Syndici castri Centumcellarum super censu annuo quinquaginta librarum Paperinorum Rom. Eccl. solvendorum, A. 1291.* distinguendi tamen a populinis, de quibus vid. Floren. Illustr. p. 2. cap. 5.

(32) En Murat. verba: „ Praeterea invenio saeculo Christi tertiodecimo Romae in cursu fuisse denarios paperinos &c.... Quid autem paperina pecunia fuerit, incompertum mihi fateor. Aut ab insigni gentilitio (nunc *arme* appellamus) Senatoris nomen inditum denariis, fortassis enim anserculum, quem *papero* Italica lingua nuncupat, ille pro insigni gerebat, aut ab ipsius Senatoris nomine aut agnomine &c. Vide ibidem diss. 27. pag. 566.

(33) *Provisinorum*, quorum libram Grimaldus aestimat ad scuta duo & obol. 50. Vid. sup. pag. 199. not. (28).

brarum *paparenorum*, sed ex eo genere, quod *minutorum* erat; in altero vero, quod est in App. num.XLIX. florenos XLIV. adaequasse librarum *paparenorum* CLXX. summam. Hoc autem constituto, commode & ad rationem institutae quaestionis, ut arbitror, vere explicatur, quanti librae *paparenorum minutorum* fuerint. Videntur enim eo saltem tempore (34) juliis, ut vocant, ferme quinque constitisse; siquidem florenum juliis viginti (quanti plerique homines habebant) aestimaveris. Sed aliud praeterea video fuisse genus paparenorum, quorum libras singulas ad summam juliorum duodecim cum semisse pervenisse conjicio ex Instrumento num.XLVI. in quo ponitur, ducentas libras paparenorum exaequasse florenos CXXVII. Sed de his satis.

Ceterum plurima alia bona, fundos, agros, & uberes campos numerata pecunia sibi suisque Monachis studiose comparasse Stephanum, copiose ostendunt Acta ea de re conscripta, quae ne legentibus hic fastidium creem, in Appendicem amandare lubet (35); quaeque illum diligentis & probi Abbatis muneri abunde satisfecisse evincunt.

Jam vero A.D. 1296. Monasterii nostri Abbatem fuisse Virum Religiosum, Franciscum nomine, declarat donatio praedioli cujusdam in agro Albano, quae eidem Monasterio facta est a Pandulpho Sabellio, viro Urbis primario, & eam ob caussam facta, ut sua cer-

(34) Qui nunc julii a Julio II. pauli a Paulo III. Pontificibus nomine derivato dicuntur, olim *grossi* & *caroleni* nominabantur. Vide quae nuperrime disseruit Clariss. Eques Victorius in Floren. illustrat. par. 2. cap. 25. & 27.

(35) Vide Append. num.XLVIII. & XLIX.

certa dos constitueretur Sacello sive, uti vocant, *Cappellae*, quam Divo Jacobo sacram cum Pandulphus ipse, tum alii e Sabelliorum Familia in Alexiano Templo aedificandam ornandamque curaverant. En donationis verba: (36) *Anno Dominice Incarnationis millesimo CCXCVI. &c. Coram me &c. Notario &c. Nobilis Vir Dñus Pandulfus de Sabello* (37) . . . *spontanea voluntate inter vivos donavit, & titulo donationis dedit & concessit Religioso Viro Dño Fratri Francisco Abbati, & Fratri Angelo Priori Monasterii SS. BONIFATII & ALEXII, presentibus & recipientibus pro dicto Monasterio, pro dote videlicet Cappelle vocate Sanctus Jacobus, quam dictus Dñus Pandulfus, & alii de Domo sua construxerunt & construi fecerunt in predicto Monasterio &c. unam pedicam terre &c. positam territorio Albanensi in loco, qui vocatur Oliari* (38), *cum cisterna in se &c.* Increbruerat enim per ea tem-

(36) App. num. LI.

(37) De Pandulpho Sabellio agunt Marius Aequicola in Histor. Mant. pag. 51. Platina in Vita Honorii PP. IV. Franciscus Sansovinus *delle Famiglie Illustri d' Italia*, Jacobus Zabarella in Aula Heroum, aliique passim, prae quibus Joannes Selinus haec habet: *An. 1249. Kal. Jan. Potestas Urbis Veteris Pandulphus* de Sabelliis *de Roma, qui fecit ampliare palatium Communis, & fecit fontem plateae majoris; & fuerunt facta in Urbe Veteri nova statuta &c.* His similia leguntur in codice ms. bibliothec. Frangipanae, cujus titulus, *Genealogia di Casa Savelli*, scilicet: *Pandolfo Savelli fratello d' Onorio IV. fu Podestà in Orvieto, ove rinnovò i statuti, & abbellì di fabbriche quella città, fu Senatore di Roma nel Pontificato d' Onorio suo fratello, di Nicolò IV. e di Bonifacio VIII. &c.*

(38) *Oliarii* meminerunt Litterae Caelestini PP. III. Dat. Laterani XVIII. Kal. Januarii Pont. an. quinto, hoc est, A. D. 1195. quas affert Crescimben. lib. 3. Hist. S. Jo. ante portam Latinam. In iis enim confirmatur Sententia Oddonis Dativi Judicis, cujus haec sunt verba: *Condempno Roffredam & Maximum fratrem in restitutionem unius petii terre positum territorio Alban. in loco, qui dicitur Oliarii, cui a primo latere est via, que vadit ad Sulfuratas, a secundo*

tempora opinio quaedam, sive illa quidem vera sive assentatorie conficta, Sabelliorum Gentem ab antiquissima nobilissimaque Euphemiani Alexiique stirpe profectam fuisse: qua opinione facile inductus Pandulphus ille, modo quem nominavimus, Sacellum construxit dotavitque, apposito Sabelliae Gentis stemmate (39). Sed Sacellum, Divi Jacobi quod dicebatur, nova *Scalarum S. ALEXII* sive *Poenitentiae* appellatione nominari coepit; propterea quod ibidem Scalae, subter quas dicitur ALEXIUS caris parentibus ignotus septemdecim annos obscuram vixisse vitam, & gloriosam mortem obiisse, multitudini confluentium Fidelium ostendebantur; & rursus, completo novo Templi aedificio, eodem in loco reponentur, ad memoriam atque exemplum Christianae demissionis animi inauditum sane atque admirandum. Sed de *Scala S. ALEXII* (40) ite-

do alia via, a tertio tenet ecclesia S. Anastasie, a quarto Ecclesia Sancti Alexii . . . . & condempno Stephaniam sororem Johannis Greci . . . . . . in restitutionem alterius petii, in eodem loco positi, cui a primo latere tenet Petrus Stephani Ciceronis, a secundo est via, a tertio Landulfus Scripniarius, juris Sancti Alexii &c. Vide etiam lib. Misc. rer. notab. Eccles. Lateran. pag. 43. & 68. in archiv. Lateranensi.

(39) Stemma Gentis Sabelliae a Silvestro Petra Sancta in Tesseris Gentilitiis Romae edit. An. 1638. pag. 329. sic describitur: *Familiae Sabellae sunt leunculi duo punicei, rosam concolorem avicula infessam veluti arripientes, in coronide scutaria argento illusa cum subjecta insita coloris prasini, aquatili colubro caeruleo impressa, & cum imo scuti semisse lemniscato balteis ternis aureis totidemque puniceis.* Vide Jo. Jacob. Chifflet.

(40) Aubertus Miraeus in Chronico Ord. Praemonstrat. loquens de Templo S. Alexii in Circaria Romana, inquit: *Sub majori altari quiescunt Corpora SS. Martyrum Bonifacii & Hermetis; a dextera altaris asservantur Gradus, sub quibus S. Alexius in domo paterna post longam peregrinationem vixit ignotus &c.* Verum non de tota Scala ex integro, sed de parva Graduum portione, quae sub ara B. Virginis ibi etiamnum custoditur intelligendus est; Scala siquidem ab hominum memoria in infimo sinistri lateris Sacello jugiter asservata fuit.

iterum redibit sermo. Nunc autem, quis homo fuerit Pandulphus, non alienum a proposito videtur, si paucis explicem. Is Honorii IV. Pont. Maximi frater fuit, atque in Aventino habitabat prope S. Sabinae templum eo plane loco, ubi nunc Familiae Gymnasiae domus sita est, & quo Cardinales post ejusdem Honorii obitum ad eligendum Successorem convenisse dicuntur (41). Erat in eo prisca quaedam morum gravitas & vitae severitas tanta, ut suorum temporum Cato alter haberetur & esset (42). Justitiae vero tam diligens & tenax cultor fuit, ut Romani, quoties Urbs frequentioribus latrociniis infestior facta erat, toties illum summo Senatoris magistratu praeditum vellent esse. Fuit autem Senator quartum, si fides iis adhibenda est, qui Senatorum seriem descripserunt (43). Ergo is Pandulphus ut ad innocentiam, tem-

(41) Audiendus Platina in Vit. RR. PP. qui in Vita Honorii IV. ita scripsit: „ Honorius Quartus, patria „ Romanus, e Gente Sabella..... „ Romam venit A. D. 1285. fratre „ ejus Pandulpho Senatoriam Digni- „ tatem tum gerente..... habitavit „ hic in Aventino apud Sanctam Sa- „ binam, egregiasque aedes, qua- „ rum vestigia adhuc cernuntur in „ monte ipso aedificans; eo ad in- „ colendum multos quoque Roma- „ nos excivit. Unde brevi mons ipse „ frequentibus aedificiis incoli coe- „ ptus est. Mortuo autem Honorio, „ decem mensibus Sedes tum vacat. „ Nam quum apud S. Sabinam Con- „ clave haberetur, multi Cardina- „ les repentina aegritudine sunt cor- „ repti... Hanc ob rem soluto Con- „ clavi, in aliud tempus magis salu- „ bre rem ipsam rejiciunt.

(42) Vide Franc. Sansovin. *Dell' Origine e de' Fatti delle Famiglie Illustri d'Italia*, & Platin. in Vit. Hon. IV.

(43) Series Chronologica Senatorum Urbis legitur apud Crescimbenum lib. III. cap. IV. Hist. Basilicae S. Mariae in Cosmedin, atque in Tabula ab Joan. Francisco Cecconio Romae edita A. D. 1737. hoc titulo, *De Senatoribus Urbis a Romulo fundatore usque in praesentem diem*, nempe usque ad Excellentissimum Comitem Nicolaum Bielke, quem ex Regio Suecorum Principum genere ortum Clemens XII. fel. record. P. O. M. Urbis Senatorem creavit; quemque ad maxima quaeque natum hic honoris & amicitiae caussa nomino.

temperantiam, justitiam, adjungeret religionis & pietatis laudem, in Sacello, quod exstruxerat atque dotaverat, cenotaphium ex marmore, Honorii IV. fratris memoriae faciendum curavit, quod ad nostros usque dies exstabat; sed quum propter recentiorem Templi aedificationem tolli asportarique necesse fuerit, post opportuniore loco reponetur. Illud olim delineatum exhibuit Doctissimus Ciampinus (44), & nos hic repraesentamus Tab. VIII. ex qua facile intelligitur, artificio prope eodem perfectum fuisse atque alterum illud, quod exstabat in templo Aracaelitano (45). Hic enim sepulcra Gentis Sabelliae, atque huc ipsius Honorii IV. corpus ex basilica S. Petri, ubi primum sepultum fuerat, Paulo III. Pontifice illatum fuisse satis constat (46). Picturam quoque cenotaphii nostri, quae injuria temporis vix non exesa, dum Templum reficeretur, tollenda fuit, exprimendam curavimus. Haec pictura referebat mediam Mariam Virginem sedentem in sella, atque Infantem Jesu gremio detinentem; ex altera parte Sanctum ALEXIUM stantem una cum Pandulpho in genua pro-

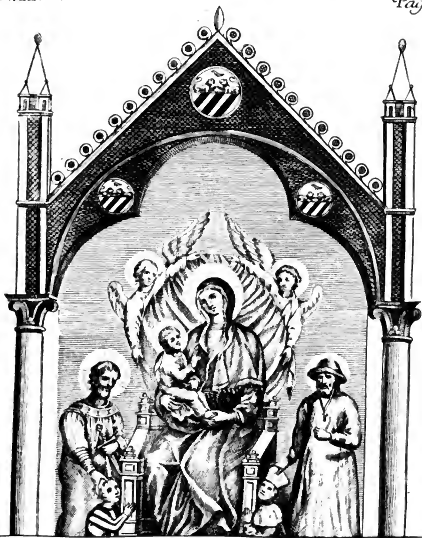
(44) Joannis Ciampini Vetera Monumenta par. prim. cap. XIX. pag. 182. Tab. XLV. Fig. 3.

(45) Vide Oldoinum in notis ad Ciacconium in Vita Honorii IV. & Casimir. *Memorie Istoriche della Chiesa e Convento d'Araceli* cap. V. §. IX. pag. 110.

(46) Panvinius in Epitome Romanorum Pontificum de Honorio IV. refert, quod *Anno Dominicae Nativitatis 1297. III. Non. Aprilis Romae mortuus est in patriarchio Lateranensi, cadaver in basilica Principis Apostolorum sepultum est &c.* Oldoinus autem in notis ad Ciacconium in Vita Honor. IV. subdit: *Ex Vaticana basilica ad ecclesiam S. Mariae Aracaeli jussu Pauli III. Pontificis translatum est Honorii corpus, & in sacello marmoreo Majorum suorum conditum; cujus delineationem omnium oculis exhibuit Gualdus Ariminensis Eques S. Stephani &c.* Hanc vide ibidem.

Tab. VIII.

Pag. 261.

provoluto, & Senatoriis Insignibus ornato (47); ex altera vero S. BONIFACIUM quoque stantem una cum ipsius Pandulphi sive uxore sive, quod verius arbitror, filia Adrea, quae & ipsa provoluta in genua veste induebatur candida, sed quibusdam viridibus veluti fasciis distincta, quae iis temporibus *frixiata vestis* appellabatur. Quod autem fuerit filia potius quam uxor, moveor ad suspicandum tum ornatu ipso, qui puellarum non matronarum proprius videtur esse (48), tum quod Adream Pandulpho patri conjunctam video in Epigraphe eorundem sepulcri, quae in templo Aracaelitano exstat (49).

† . HIC . IACET . DÑS . PADVLFVS . D' SABELLO . 7. DNA . ADREA . FILIA . EI' QI . OBIERT . ANO . DÑI M.° CCC.° VI.° Ī VIG. BTI L...... (50).

Haec

(47) Habitus Senatorum in antiquis nummis expressus habetur apud Clariss. Equ. Victorium, quem legesis pag. 132. *Fiorino d' Oro &c.* Qualis fuerit saeculo praesertim XIV. describitur in veteri monumento apud Murat. Antiq. Ital. med. aevi to. 2. diss. 29. col. 860. his verbis: *L' abito Senatorio è questo: un berrettone all' antica alla Ducale di broccato d' oro, foderato di pelle d' armellino, con calze di scarlato di grana, con scarpe di velluto rosso con una fibbia d' oro, con una sotanna di velluto cremesino con bottoni d' oro, con una veste alla Senatoria di broccato riccio soprariccio d' oro, foderata di pelle d' armellino con codette, e certi guanti di pelle bianca con un' orlo di ricamo d' oro e perle, con tre anelli in dito d' oro, uno era un rubino, l' altro un diamante, ed uno smeraldo, con una collana d' oro al collo, con una bacchettina d' oro in mano, con una pallottina e una crocetta in cima &c.*

(48) Vide Murator. Antiq. med. aevi diss. 25. *de Textrina & Vestibus saeculorum rudium*.

(49) *Memorie Istor. d' Araceli* cap. v. §. IX. pag. 111.

(50) Forte in Vigilia B. Laurentii. Anonymus bibliothecae Chisianae & Joannes Capocci legendum putarunt *in Vigilia Beati Lucae*, Vadinghus *Beati Ludovici*, Butius *Beati Laurentii*. Quaenam lectio sit praeferenda nec ipse Casimirus definit in notis, ubi supra.

Haec omnia, ut in lucem proferrentur, fecit cum ea charta donationis, quam e tenebris eduximus Tabularii nostri, tum Sacrae Antiquitatis amor, quo id curae sumpsimus, ut tam cenotaphium quam picturam lineamentis expressam exhiberemus oculis omnium. Ceterum hujus nostri consilii minus propterea poenitet, quod Joan. Marangonius, vir Ecclesiasticarum Antiquitatum studiosus, jam nos indicta caussa, tanquam veterum eversores monumentorum accusandos non dubitaverat (51). Qui profecto, siqua di-

(51) Verba ipsa Marangonii hic asserimus ex Hist. Sancti Sanctorum cap. 34. pag. 217. *Mi si permetta di dare alcuno sfogo alla giusta pena e dolore, che sperimentano tutti gli Eruditi amanti delle antiche sagre memorie, che adornano e rendono molto venerabili e divote le chiese antiche di Roma, nel vedere, che col pretesto di rinnovarsi, e maggiormente abbellirsi all'uso moderno, vengono spogliate de'monumenti più divoti, preziosi, ed eruditi, co'quali adornate furono dalla pietà de' nostri predecessori Fedeli. Nella Chiesa di S. Alessio nel monte Aventino .... era un recinto &c. ed era appellata la Cappella di S. Alessio &c.* (si chiamava la Cappella della Scala), *in cui esposta in alto era una Scala di legno, che dal muro orientale* (stà a mezzodì) *discendeva sopra l' altare isolato, rinchiusa o foderata con cristalli o vetri, che la rendevano visibile* (si vede ancora, e si conserva nella stessa guisa, e si riporrà nello stesso luogo). *Nell'ingresso di questa .... era un nobile deposito o sia sarcofago di marmo* (non era sarcofago, ma cenotafio) *... sotto .. era l' arma o stemma della Famiglia Savella col Triregno e Chiave rappresentante quella di Onorio III. che fu Pontefice l'Anno 1216.* (doveva dire d'Onorio IV. che fu Pontefice l'Anno 1285. ma lo stemma col Triregno fu dipinto posteriormente. Imperocchè Bonifacio VIII. Papa nel 1290. fu il primo, che ornò la Tiara Pontificia della seconda corona, e Benedetto XII. nel 1340. v' aggiunse la terza, per cui fu chiamata Triregno). *Ora nel tempo, che da noi tal sorta di monumenti andavansi ricercando, con sommo nostro cordoglio ritrovato abbiamo, che questi era già stato per la maggior parte demolito e rovinato* (si conserva intiero e riposto in luogo opportuno) *a riserba delle pitture, le quali sono rimaste* (anzi sono distrutte affatto, ma prima disegnate ed intagliate in rame, come si vede alla Tavola VIII.) *per poscia ricoprirsi colla calcina e col bianco a suo tempo* (altro che calce e bianco, un ben grosso pilastro della Chiesa si è dovuto ivi inalzare), *allorchè sarà compinta la fab-*

diligentia fuit in nos reprehendendo, eandem adhibuisset in nostris rebus investigandis, quarum repente exstitit voluntarius explicator & vindex, nunquam tam turpiter & tam multa peccasset. Primum enim in eo errat, quod *Cappellam* S. ALEXII (qui sub ara maxima colitur) vocat, quae jam S. Jacobi, mox Scalae Poenitentiae S. ALEXII dicta fuit; deinde somniat inscriptionem quamdam suam a nobis avulsam, quae & nulla & nusquam fuit. Postremo, quos pictura illa certe referebat, Pandulphum & Adream in eadem *Cappella* sepultos esse confidenter, ut solet, affirmat: quod omnino falsum ostendimus. Quid quod Templi nostri parietem, qui meridiem spectat, orientalem vocat, & Honorium Tertium appellat, quem nisi Historiae imperitus haberi velit, Quartum debuit nominare?

Haec omnia non ideo diximus, quo quidquam de illius eruditionis laude detraheremus, sed ne quis aliquid nostra negligentia de religiosis Antiquitatis monumentis detractum arbitretur; quo negligentiae nomine ille nos cupidius accusavit quam verius.

Sed ut aliquando ad Abbatem Franciscum revertamur, hominem fuisse probum, atque iis moribus imbutum, qui Religiosum Praesulem decent, facile in-

fabbrica. Nell'iscrizione, che v'era, (non vi fu mai nè nome nè iscrizione alcuna) *non è da dubitarsi, che fossero i nomi delli due Personaggi di quella nobilissima Famiglia, e forse marito e moglie ivi sepolti* (non ivi, ma nella chiesa d'Araceli furono sepolti Pandolfo ed Adrea sua figlia, con Onorio IV. di cui era il cenotafio), *de' quali sepolta ne rimarrà ancor la memoria* (anzi rinnovata ed accresciuta col disegno e Tavola VIII.). *E che degna cosa sia da compiangersi questo saccheggio* (quasi fossimo Barbari, Goti, Vandali, o Saraceni &c.) *de' monumenti delle chiese, lo abbiamo deplorato nella nostra Opera delle Cose Gentilesche &c.* Sin qui l'elogio, che ci fa il P. Marangoni.

intelligere possumus ex ea Pandulphi donatione, quam attulimus. Etenim ad haec non tam Religio ipsa, quam Religionis Ministrorum auctoritas valet plurimum. At vero in iisdem Templi donis tuendis augendisque non indiligentem deprehendo cum ex commutatione duarum vinearum cum fundis aliquot monasterii S. Gregorii ad clivum Scauri (52), quibus Sabellianam donationem amplificavit (53), tum ex coemptis bonis aliis in *pertinentiis Viterbii in contrata Torricelle*, quae solutis quinquaginta & centum libris *bonorum denariorum paparenorum* Alexiano Coenobio acquisivit A. D. 1306. uti ex Tabulis ea de re confectis liquido constat (54).

Verum A. D. 1310. Abbatis nomine ac Dignitate praeditus erat *Hieronymus* quidam, cujus praeter nomen & pacta quaedam, conventa ipsum inter & *Falconum Priorem ecclesie Sanctorum Luce & Faustini* (55), nihil reperio in Tabularii chartis; nisi forte ad aliquam hominis laudem illud pertinere videatur, quod de Beato Mauritio Hungaro, qui per haec tempora vivebat, ejusdem Acta testantur (56). Narrant igitur, Mauritium, quum forte fortuna Beati ALEXII Vitam, quam Religiosus Vir recitabat, avide excepisset, ea lectione sic esse inflammatum studio imitandi Sanctissimi ALEXII, ut lacrymas prae mentis dulcedine co-

(52) Clivus Scauri in monte Caelio, ab antiqua, ut ajunt, veteris Romae Familia, cujus ibi proximae fuerunt aedes, ita dictus, sicut opinio est Pancirolii in lib. de Thesauris Urbis absconditis, celebris olim fuit, ejusque meminit S. Gregorius Magnus Pont. in lib. 7. Epistolarum ep. XIII. Vide Nardinum de urbe Roma, ubi de monte Caelio, & Rondininum de SS. Joan. & Paulo cap. VII.

(53) Vide Append. num. LII.

(54) In Append. num. LIII.

(55) Append. num. LVI.

(56) Apud Bolland. Acta SS. tom. 3. Mar. in Vit. B. Maurit. ad diem 20. Mar.

cohibere non potuerit, & jam tum secum de Monasticae vitae Instituto amplectendo constituerit (57): quod consilium non leve quidem nec puerile, sed plenum gravitatis ac roboris fuisse, ostendit eventus. Nam, quum parentum auctoritate compulsus esset ad nuptias, duxit uxorem; cum qua tres annos ubi vixisset, tandem crebra rerum ab ALEXIO gestarum commemoratione eam facile in suam sententiam perduxit. Quare, communi consensu rebus humanis omnibus abdicatis, in Religiosum Dominicanae Familiae Ordinem se se receperunt (58). Hoc nos praeclarum factum haud quaquam silentio praetereundum existimavimus, & quod Beati ALEXII gloriam complectitur, & quod in illud tempus incidit, de quo scribimus. Quare nec illud reticebo, Agnetem Abbatissam Ven. Monasterii S. Mariae Rotundae Albani (quod Eugenii Papae IV. beneficio ad nos postea pervenit) Anno 1310. complures fundos numerata pecunia recepisse cum a Magnifico D. Joanne Sabellio Romanorum Proconsule, tum a Benedicto Abbate Monasterii S. Mariae

(57) *Forte contigit, ut quidam Vir Religiosus Ord. Praedicatorum ejus hospitio exciperetur.... Precabatur eum* (B. Mauritius), *ut de Vitis Patrum aliquid aedificatorium sibi recitaret; qui devotionem sane pueri cernens, Vitam S. Alexii Confessoris recitavit, quam nunquam audierat; & dum sic per ordinem Frater ille eam recitaret.... coepit ipse puer Mauritius in tantum lacrymari, quod nullo modo se a lacrymis continere poterat. Unde ex illa hora concepit ipse puer Mauritius in corde Religionis ingressum, sicut postmodum ipse ore proprio confessus est &c.* Ex ms. Ambrosii Taegii cap. primo pag. 253. apud Bolland. ubi supra.

(58) *Quum autem in coniugio annis tribus vel circa permansissent, pari consilio & assensu Religionis habitum appetentes & expostulantes, Ordinem Praedicatorum in insula Danubii intraverunt, totum patrimonium mundo relinquentes, & pompis ejus totaliter renuntiantes &c.* Apud Bolland. ibidem.

de Palatiolis, tunc Ordinis Cistercienſis, uti ex Actis apparet, quae in Appendice (59) afferuntur.

Sed Hieronymus Alexianus Abbas ſucceſſores habuit primo *Conradum*, qui A. D. 1315. fundos caſtri Sabellii (60), qui dicebantur *de Sancta Euphemia* (61), vectigales fecit, locavitque ad annos quinque (62), deinde *Joannem*, qui A.D.1319. *Cacciatum Magiſtri Johannis* Procuratorem nominavit, ut Monaſterii bona in agro Viterbienſi in jure defenderet, nec non, ſi quae lites enatae forent, cum poteſtate ſibi collata, tum etiam auctoritate & conſilio ſuo extricaret expediretque (63).

Joannem exceperunt *Matthaeus* Abbas, mox *Joannes* alter, quem A. D. 1330. adeuntem video hereditatem ſatis amplam, quam in eadem civitate Viterbii *Dña Catarina uxor Ricchi Corboli* teſtamento legaverat Matthaeo antedicto (64).

Multo autem plura commemorantur de *Willhelmo* ſeu *Guillelmo*, qui Abbas fuit A. D. 1334. & dignus profecto eo loco & nomine. Ejus ſane auctoritati & prudentiae debemus, quod *Vir Magnificus Fatiolus de Prefectis* (65), qui poſtquam Silveſtrum Viterbii

(59) App. num. LIV. & LV.

(60) Caſtrum Sabellium, ab Albano oppido paſſus mille pl. m. diſtans in meridiem, Sabelliorum Regulorum, Nobiliſſimorum olim Romanorum, in ditione ſimul cum ipſo Albano oppido fuit, a quibus nomen deſumpſit *Caſtel Savello*. Ejuſdem caſtri diruti proſpectum vide apud Vulpium Tab. XI. Vet. Latii Profani lib. XII. cap. XI. pag. 109. Vide etiam Gobellinum in Commentar. Pii Papae II. lib. XI. pag. 308.

(61) De Alexiani Coenobii fundis ad S.Euphemiam vide ſupra pag. 230. not. (18).

(62) Inſtrum. vide in Append. ad A.D. 1315. num. LVIII.

(63) Append. ad A.D.1319. n.LX.

(64) Inſtr. videſis in Append. ad A. D. 1330. num. LXI.

(65) Fatiolus de Praefectis ex Dominis Vici, qui fuerunt Urbis Praefecti ab A.D. 1297. ad A.D. 1435. filius naturalis Manfredii, Columnenſium

bii Tyrannum necavisset, rerum omnium potiebatur, & ratas jusserit esse testamenti tabulas antedictae Catharinae, & praedia quaedam, quae Alexianis ea ex hereditate obvenerant, locationis titulo ipse receperit, Monachosque nostros in eorum possessionem immiserit (66). Ejusdem vigilantiae tribuendum, quod Anno D. 1334. Angelus, Viterbiensis Episcopus & Pontificis Maximi in Urbe Vicarius, *anathema* dicendum jusserit *intra Missarum sollepnia Ristorio* cuidam *Borsciario* Viterbiensi, qui in Petrum Praemonstratensis Instituti Alexianum Monachum, Sacris Ordinibus initiatum, violentas manus injecerat (67).

Verum, quod Willhelmi solertiam in redimendo patrimonio maxime illustrat, Diploma est, quo Clemens VI. diligentissimi hominis precibus permotus, Abbati Sanctae Praxedis praescribit, ut Alexianorum bona jamdiu erepta, dissipata, vel divendita perquirat, & reddenda curet.

sium auxilio interfecit Silvestrum Gatti Viterbiensium Caput, & Viterbii Tyrannus factus est; ipse quoque occisus A. D. 1338. ab Joanne fratre. Rem narrat Chronicon ms. biblioth. Frangipanae ab A.D. 1169. ad 1473. his verbis: *Nel detto anno (1329) de Mese de Settembre fu morto Salvestro da Fatiolo del Prefetto in casa di Matliuzzo della Viva nella contrada de Santlo Stefano, & furonci morti parecchi ceptadini . . . Nell'Anno 1338. fu morto detto Fariolo dal Prefetto Gioanni nella contrada di S. Silvestro.* Vide Annal. mss. Ludovici Monaldeschi, Joan. Villani Hist. lib. x. cap. CXLV. *Zazzera della Nobiltà d'Italia*, & Bussium in Hist. Viterb. part. 1. lib. 4. pag. 23. & pag. 194. edit. Rom. 1742.

(66) Vide in Append. ad A.D. 1334. num. LXII.

(67) App. num. LXIII.

CLEMENS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI

„ Dilecto Filio Abbati Monasterii Sancte Praxedis de „ Urbe salutem & Apostolicam Benedictionem.

AD audientiam nostram pervenit, quod tam Dilecti Filii Abbas & Conventus Monasterii Sancti ALEXII de Urbe, Ordinis Premonstratensis, quam predecessores eorum decimas, terras, domos, vineas, possessiones, redditus, prata, pascua, nemora, molendina, jura, jurisdictiones, & quedam alia bona ipsius Monasterii, datis super hoc Litteris, confectis exinde publicis Instrumentis, interpositis juramentis, factis renuntiationibus, & penis adjectis, in gravem ejusdem Monasterii lesionem, nonnullis Clericis & Laicis, aliquibus eorum ad vitam, quibusdam vero ad non modicum tempus, & aliis perpetuo ad f.. mam, vel sub censu annuo concesserint; quorum aliqui super hiis confirmationis Litteras in forma communi a Sede Apostolica impetrasse dicuntur. Quia igitur nostri interest, super hoc de opportuno remedio providere, discretioni tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus ea, que de bonis predicti Monasterii per concessiones hujusmodi alienata inveneris, illicite vel distracta, non obstantibus Litteris, Instrumentis, juramentis, renuntiationibus, penis, & confirmationibus supradictis, ad jus & proprietatem prefati Monasterii legitime revocare procures, contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Testes autem, qui fuerint nominati, si se gra-

gratia, odio, vel timore subtraxerint, censura simili, appellatione cessante, compellas veritati testimonium perbibere.

Datum Avinione Non. Octobris Pontificatus Nostri Anno V.

Mathias

Loco ✠ Plumbi.

Ex hoc Diplomate facile quisque intelliget, quae caussae fuerint, cur Monasterium Romanum, a Romanis civibus ad Beatorum BONIFACII & ALEXII, hoc est, civium Romanorum honorem longe olim magnificeque locupletatum, habeat vix nunc reliquias miseras & afflictas pristinae opulentiae ac dignitatis. Ut enim sileam antiquiorum temporum avaritiam & violentiam, qua perditi homines Cassinensi, Farfensi, Vulturnensi, aliisque clarissimis monasteriis ultimum pene excidium attulerunt, quemadmodum ex eorum Chronicis apud Muratorium (68) satis constat; utque praetereeam Asturae, Verposae, Caesani, Castaniolae, Falconiani, Cicomolae, Apruniani &c. (69) castra, domos, & latifundia, aut fraude aut violenter a potentioribus nobis ablata & occupata, in ceteris etiam diripiendis, dissipandisque Coenobii nostri campis & possessionibus, impotenti hominum cupiditati plerunque accessit dolus. Nam, ut patrimonia religiosa expilarent profani homines, ea sibi emphyteusis titulo impetrabant, & pensionem quamdam seu, quem vocant, canonem quotannis soluturos, nec non praedia

(68) Murat. Rerum Ital. Script. tom. 2. & Antiquit. Ital. medii aevi tom. 5.

(69) Vide supra in adnotationibus ad Bullam Honorii III. Cap. XV.

dia ipſa convento tempore reſtituturos, etiam adhibita juramenti religione pollicebantur. Sed fidem poſtea facile obliti, quod ſemel impetrarunt, nunquam dimiſerunt (70); nec invitis praeda ultra eripi potuit, quod nimis magna ſemper fuit dulcedo lucri & rapinarum.

Neque tamen negem, fuiſſe etiam Abbates non re quidem ſed nomine Religioſos, qui ſacrum patrimonium, cujus non domini ſunt ſed adminiſtratores, vel in pravos uſus, vel in affines amicoſque ſuos, nulla tanti ſceleris conſcientia exanimati transferre, vel cum illis permutare non dubitarunt, nihil penſi habentes certiſſimum graviſſimumque detrimentum, quod Monaſterium capiebat.

Ex horum numero minime fuiſſe Willhelmum, Diploma ipſum declarat, quod attulimus; quodque a Clemente VI. diligentiſſimus homo iccirco impetravit, ut tot diſſipata bona Alexiano Coenobio vindicaret.

Neminem autem Monaſterii praefecturam plures geſſiſſe annos invenio, praeter Willhelmi ſucceſſorem *Bartholomaeum*, qui annos viginti & octo Abbas fuit, & quidem ad id muneris omniaque Monaſterii negotia obeunda maxime accommodatus. Illum enim video Anno 1349. ab uxore *Nicolai de Perleonibus* (71) emiſſe Monaſterio fundum optimum nummis

(70) Vide Murator. Antiq. Ital. medii aevi tom. 6. diſs. 72. *de cauſſis imminutae olim Eccleſiaſticorum potentiae*.

(71) Antiqua Perleonum Familia ſic appellata a Petro Leonis filio, cujus inſignis mentio habetur in controverſiis inter Paſchalem II. Rom. Pontificem & Henricum IV. Imperatorem apud Murator. tom. 3. Rer. Ital. Leonis Epitaphium ex cod. Caſſinenſi affert Baronius ad An. MCXI. num. 3. Petri Leonis autem ad Annum

mis CCCCX. hoc est, *proprietatem quarte partis cujusdam casalis, quod vocatur Schiaci* (72) *&c. extra portam S.Pauli & in Maritima ... pretio ... quatringentorum decem florenorum* (73) *boni & puri auri*. Sed Anno 1360. hominem

num.MCXLIV. num.VIII. ex Tabula marmorea olim in atrio basilicae Sancti Pauli extra Urbem, ubi sepultus fuit. Notissimum est schisma alterius Petri Leonis Cardinalis, qui suorum factione ac praepotentia Romanam Sedem invasit sub nomine Anacleti II. Hunc quidem genere Judaeum fuisse, *cujus avus quum inaestimabilem pecuniam multiplici corrugasset usura, susceptam circumcisionem Baptismatis unda damnavit*, scripserunt Chronographus Mauriniacensis (*a*) & Arnulphus Sagiensis Auctores coaevi, quos sequuti sunt uterque Pagius (*b*), Gravesonius, aliique, sed falso prorsus & immerito. Nam Perleones longe ante schisma Anacleti inter Nobiles Romanos celeberrimi habebantur; jam Saec. IX. & X. Duces & Comites fuerunt civitatis Tiburtinae, ut patet ex Chron. Sublacensi ad An.910. & 971. apud Murat. Antiq. med. aevi tom.5. pag. 773. Atque in Chron. Farfensi tom. 2. Rer. Ital. part.2. pag. 636. legitur An. 1099. Petrus Leonis cum Tebaldo Cencio Judex & Arbiter constitutus inter Nobiles Romanos celeberrimus, ut ibidem notat Muratorius. Anno autem 1100. Petri Leonis filiam Rogerius Siciliae Rex uxorem duxit, ut ex notis Du-Cangii ad Historiam Comnenicam tom.12. pag.15. & An.1102. Albericus *de Petro Leon* affuit donationi Comitissae Mathildis, quam refert Baronius. Anno autem 1118. Petrus Leonis una cum Urbis Praefecto Gelasium II. Pontificem armata manu liberavit, ut refert Petrus Diaconus Biblioth. in Vita Paschalis II. Plura de Perleonibus vide apud eundem Baronium ad An. MCXI. num. 1. & seq. Turrigium in Cryptis Vaticanis part. 2. pag. 339. & 594. & Zazzeram de Nobilit. Italiae part. 2. in Familia S. Eustachii. Sunt qui Genus Austriacum ex Perleonia Gente deducunt, istamque ex Anicia derivant, ut Athanas. Kirker. in Hist. Eustachio-Mariana part. 2. cap. v. & Cyprianus Boselli in Austria Anicia; sed haec perperam & assentatorie conficta sunt.

(72) Instrum. vide in Append. ad A.D. 1349.

(73) Quanti olim haberentur floreni aurei, doctissime disseruit Clarissimus

(*a*) Arnulphus Sagiensis Archidiaconus Lexoviensis, postea Episcopus cap. 3. *in Tractatu de Schismate orto post Honorii II. Papae decessum*, apud Murator. Rer. Ital. tom.3. genus & mores ejusdem sic describit: *Petrus Leonis . . . functus Legationis officio cupiditati suae potius quam justitiae satisfacere studuit . . Bina singulis diebus sumptu plurimo convivia parabantur . . . . profusa vero convivia libidinum spurcitia sequebatur . . . . Sororem turpeam bestiali polluisse narratur incestu . . . sic naturae jura confundit, ut eosdem sibi fratres faceret & cognatos. Jam nec Judaeus quidem, sed Judaeo etiam deterior &c.*

(b) Pagius Anton. In Crit. Annal. Baron. ad Am. 1124 num.3. Pagius Francisc. in Breviar. Gest. RR. PP. tom.2. pag.647. Hyacinthus de Graveson Hist. Eccl. saec. XII. colloq. 2.

nem video nihil Ursinorum (74) nihil Annibaldensium

simus Eques Victorius in lucubratione inscripta : *Il Fiorino d'oro illustrato*. Plerunque autem aestimabantur viginti nummis, quos hodie vocant julios Romanos a Julio II. Pontifice. Vide ibidem cap. xxv. part. 2. pag. 254. edit. Florentiae 1738.

(74) Ursinae Familiae vetustas, nobilitas, & magna olim in Urbe potentia adeo clara est & Historiae celebrata monumentis, ut non indigeat testificatione cujusquam. Ejus Historiam scripsit Franciscus Sansovinus, ejusdemque Genealogiam accuratis tabulis exhibet Jacobus Willelmus Imhoff pag. 307. edit. Amstelodami An. 1710. Sed inter Scriptores sane multos hic afferimus Ferrarium, qui ejus decora in pauca congessit, & sic habet: „ Illa ergo nobilitas, quae „ supra mille ac sexcentum annos „ in Clarissimo Viro Vipio Ursino, „ equestri loco nato, se floruisse „ gloriatur, quae deinde per longam Heroum posteritatem, atque „ ut paucos numerem ex infinitis, „ per quatuor Pontifices Maximos, „ per Purpuratos Patres XXXIV. „ per LXII. Romae Senatores, per „ ejusdem Principis Urbis Praefectos quatuor, per Ecclesiae Romanae Vexilliferos sex, per centum bellicos Imperatores, per „ Consules, per utriusque Siciliae „ Magnos Comites Stabulos, per „ Oratores, Legatos, Moderatores „ Provinciarum, Satrapas, Proreges, Aurei Velleris, Sancti Michaelis, Sanctique Spiritus Equites, per Magnos Rhodiorum, „ Templariorumque, ac Teutonicorum Equitum Magistros, per Principes Tarentinos, per Duces, Marchiones, Comites, Imperii Electores, Antistites ipso numero „ plures, per connubiorum communionem contractas affinitates „ cum magnis Ducibus, cum Hispaniae, Galliae, Angliae Regibus, „ atque cum ipsis Imperatoribus, per „ Sanctissimos Viros plurimos, praesertim vero geminos Ursinos, alterum Apostolorum auditorem, „ Gregorii Magni Pontificis encomio celebrem, alterum per Volusianum Praesulem Turonensem, „ eundemque Martyrem, per Monasticae Familiae in Occidente conditorem Benedictum propagata, „ quaeque per generosos traduces in „ Hispaniam, Angliam, Galliam, „ Germaniam, Poloniamque diffusa, „ & ad potentissimos Dominatus traducta &c. Hactenus verba Jo. Bapt. Ferrarii *ex Rosa Sepulcrali* seu *Oratione XXXV*. Jam vero Ursinae Familiae (quam nostris quoque temporibus nobilitatam vidimus Pontificatu Maximo Benedicti XIII. nunquam satis collaudandi) Ursinae, inquam, Familiae nunc splendorem omnem pulcherrime sustinet ejusdem Pontificis fratris nepos, Dominicus Cardinalis Ursinus Gravinensium Dux (quem honoris & grati animi caussa nomino), & reliquus ipsius filius Philippus, qui adolescit ad generosae stirpis propagationem & spem rerum maximarum.

ſium (75) potentiam (quae ſumma erat in civitate) pertimeſcentem, in foro verſari, eiſque denunciare, caſtrum Verpoſae, quod contra jus omne occupaverant, ſui Monaſterii eſſe, & de Sententia Judicis Palatini in ejuſdem caſtri aliorumque bonorum poſſeſſione conſtitiſſe (76). Anno vero 1361. ratum habere atque accipere invenio a *Paneſſa* ſingularis pietatis femina *caſale*, uti legitur, *poſitum in caſtro Aſtrucii* (77) ſeu Aſturae. Ecce autem A. D. 1372. quam optime vendit *totam ucellatam &c. venationem beſtiarum ſalvaginarum ſilvarum & tenimenti caſtri Verpoſe dicti Monaſterii ad ucellandum &c.* (78).

Permulta, ut legentium ſatietati occurram, monumenta praetereo (79), quae clare teſtantur operam hominis in obeundo ſuo munere diligentem ſane & fidelem. Ceterum An. 1377. quo anno ineunte vel infirmus nihil de ſua diligentia remittens, *Cicogniolae* (80) fundos locavit (81), hunc annum, inquam, poſtremum & praefecturae & vitae fuiſſe integri & incorrupti ſenis, tam clarum eſt, quam minime dubium, die 12. Martii ejuſdem anni Alexiani Coenobii adminiſtrationem ad *Petrum de Muſcianis* jam fuiſſe delatam.

Hunc equidem primum invenio Religioſorum hominum Monaſterii noſtri in Abbatiae poſſeſſione novo

 & inu-

(75) De Annibaldenſibus agunt Sigonius de Regno Italiae lib. XIX. ad An. 1258. & Raphael Volaterranus Anthropologiae lib. XXII. Epitaphium Joan. Franciſci de Annibaldenſibus, qui obiit A.D. MCCC. legitur apud Caſimirum *Memorie d'Araceli pag.* 293.

(76) Acta litis conteſtatae de caſtro Verpoſae contra DD. Annibaldenſes, & poſſeſſionis ejuſdem caſtri ſubinde acceptae ab Alexianis Monachis vid. in Append. ad An. 1360.

(77) Append. ad A.D. 1361.

(78) Append. ad A.D. 1372.

(79) Monumenta vid. in Append. ab A.D. 1349. ad A. D. 1377.

(80) De Cicomola vide ſupra Cap. XV. pag. 229. not. (14).

(81) Append. ad A. D. 1377.

& inusitato exemplo collocatum ex Diplomate Pontificio. Quae res (vere & libere ut dicam) in eam me cogitationem inducit, ut suspicer, Petrum ad eum honoris gradum aspirasse cupidius, quam modestum hominem & Religiosum deceat. Accedit, quod (ut, quae male comparantur, plerunque male eveniunt) ab eo Abbate Monasterium nihil utilitatis habuisse legitur; quinimmo multum aes alienum conflatum, pro quo dissolvendo vendita ac distracta Monasterii bona, ut ex monumentis Tabularii intelligitur. (82) *Cum Venerabile Monasterium SS. BONIFATII & ALEXII de Urbe, Abbas, & Canonici . . . contraxerunt certa debita tam pro Exequiis &c. Bartholomei olim Abbatis . . & aliis multis expensis factis . . & in creatione presentis novi Abbatis pro Litteris, Bullis &c. idcirco &c. de mandato &c. Dñi Fratris Petri de Muscianis Abbatis dicti Monasterii .. deliberaverunt &c.* Propterea quum Petri Abbatis diligentia & fides forte desideranda esse videatur, iccirco, illum ut silentio defendam, ad Abbatem *Dominicum* venio, qui A.D. 1388. Coenobio praeerat, virum studiis optimis, praesertim vero Divinarum Litterarum, quas publice interpretabatur, *in Sacra Pagina magistratum* (83), & morum gravitate in paucis excellentem. Hujus adeo percrebruerat doctrinae atque integritatis opinio, ut Bonifacius IX. dignum existimaverit, quem Episcopum Isernienſem (84) crearet. Ac ne tanti viri splendor angustis finibus coerceretur, sed manaret latius, ad Suessanam (85) Sedem translatus est; quam quum

(82) Append. ad A.D. 1377. not. (2).

(83) Ita legitur in Actis An. 1388. quae vide in Append.

(84) Iserniae seu Aeserniae, Italis *Sergna*, de qua vide infra Cap. XIX.

(85) Suessa (Sessa) urbs Campaniae Rom. de qua Silius Italicus lib. 8..... *detritaque bellis Suessa, atque a duro Frusino imbellis aratro.*

quum annos quinque & decem egregie obtinuisset, tandem omni illustri laude cumulatus obiit Anno 1417. (86); atque hic postremus fuit Abbatum Praemonstratensium, de quibus satis dicta sunto.

Hic autem non est omnino praetereundum, quod per ea ferme tempora ad cultum erga B. ALEXIUM augendum mirum contigisse, Auctores idonei (87) narrant de S. Francisca Romana. Haec annos nata quatuordecim quum gravius aegrotaret, quam ut humanis remediis depelli morbus posset, visa est sibi videre S. Virum ALEXIUM, qui ab ea quid maxime cuperet expostulavit. Quare quum respondisset, Deo si placeret, sanam esse velle, statim praeterque opinionem omnium ita convaluit, ut mane ad Alexianum Templum venerit, & beneficium, quod Divo ALEXIO acceptum referebat, cum Abbati, tum Monachis, aliisque enarraverit. *Quum medicorum remediis curari nullo modo valeret . . . . Beatus sibi ALEXIUS Romanus apparuit, eique dixit: vis salva fieri? quae quum responderet & diceret, volo solummodo, quod Domino placet, statim sanata de lecto surrexit, & mane ad Ecclesiam S. Confessoris accessit* (88). Sed reliqua Coenobii nostri monumenta, ut ordo temporum postulat, expendamus.

(86) Ughellius tom. 6. Ital. Sac. ubi de Episcop. Aesernien. num. 30. haec habet: *Dominicus Abbas Sanctorum BONIFACII & ALEXII de Urbe ad hanc Ecclesiam allectus 2. Kal. Martii 1390. . . . . ad Suessanam translatus est 15. Kal. Septembris 1402.* De Suessanis autem Episcopis agens num. XXVI. ait: *Dominicus antea Episcopus Iserniensis defuncto Antonio successit, translatusque est ad hanc Suessanam Sedem An. 1402. 15. Kal. Septembris a Bonifacio IX. Fato functus est sub Martino V. Anno 1417.*

(87) Apud Bollan. in Actis SS. Martii tom. 2. die IX. Martii.

(88) Ex Vita S. Franciscae Romanae apud Bolland. ut supra, item ex Vita ejusdem a Maria Magd. Anguillaria conscripta ibid. pag. 177. Vide etiam Raynaldum in Annalibus Eccl. ad An. 1398. num. 41.

CAPUT XVIII.

Coenobium commendatum, ejusdemque Bona Vaticanae basilicae adscripta.

QUanquam vetera monumenta desint, unde intelligi facile possit, quid caussae fuerit, quamobrem Monasterium S. ALEXII in Commendam, quam vocant, redactum sit; illud profecto non deest, quo verissime comprobetur, eodem illud fato fuisse, quod pleraque Italiae coenobia commune habuerunt, Anno enim 1390. Christophoro Maroni (1) S.R.E. Cardinali commendatum deprehendo ex veteri Instrumento, quo & Coenobii bona omnia describuntur, & ipsius Cardinalis fidei atque administrationi comittuntur (2). *Hoc est quoddam Inventarium sive Memoriale bonorum & rerum mobilium & immobilium Ven. Monasterii SS. ALEXII & Eusomiani de Urbe, factum per Reverendum in Christo Patrem & Dñum, Dñum Dominicum Episcopum Sergiensem, olim Abbatem dicti Monasterii, ac etiam Resignatio ipsarum rerum & bonorum, facta per dictum Dñum (3) Dominicum Abbatem prefatum penes & apud Reverendissimum in Christo Patrem & Dñum, Dñum Christofanum Dei & Apostolice Sedis gratia Tituli Sancti Ciriaci Presbyterum Cardinalem, cui dictum Monasterium cum bonis, & rebus, & possessionibus ipsius Monasterii, & omnibus juribus & jurisdictionibus, ad ipsum Monasterium quomodolibet spectantibus & pertinentibus, per Sanctissimum*

mum

(1) Vide infra Cap.XIX.

(2) Instrumentum ac Inventarium bonorum omnium vide in Appendice ad A. D. 1390.

(3) De Dominico Abbate vide supra pag. 274.

mum in Christo Patrem & Dñum, Dñum Bonifatium Divina Providentia Papam VIIII. predictum extitit & est traditum in Commendam &c. Anno itidem 1391. eundem Cardinalem commendatario nomine annuentem video ac consentientem venditioni & emptioni bonorum Monasterii & vinearum, praesertim montis Sancti ALEXII, prout ex Tabulis eo anno confectis die septima Augusti *coram Reverendissimo in Christo Patre & Dño, Dño Christoforo Tituli Sancti Ciriaci de Urbe Presbytero Cardinali, habente in Commendam Monasterium SS. BONIFATII & ALEXII de Urbe a Sanctissimo Patre & Dño, Dño nostro Bonifatio Papa VIIII.* (4). Commendavit itaque Bonifacius Pontifex Christophoro Cardinali Alexianum Coenobium, quod a nemine hactenus factum fuerat. Etenim, quae ad rem istam pertinere videbantur, etsi diligentissime investigare omnia atque evolvere curaverim, nullum tamen ante Maronem Cardinalem compertum habui, qui Monasterio nostro Commendatarius praefuerit; superioribus quippe saeculis non nisi Monachos & Canonicos Abbatis nomine illud libere administrasse observavi. Quare in eam opinionem adducor, ut Coenobio, quod Praemonstratenses adversa rerum suarum vicissitudine perturbati forte negligebant, Bonifacius Pontifex prospicere statuerit, re tamen ita composita, ut Dominicus Abbas Claustralis ad Episcopatum Iserniensem, quo Cardinalis Maro se abdicaverat, assumeretur, Cardinalis autem Maro Monasterium ipsum commendatario jure obtineret.

Verumtamen octo vix anni effluxerunt, quum Bo-

(4) Ex Instrumento Anni 1391. quod vide in Append.

Bonifacius ipse, quo Vaticanae basilicae (cujus & Archipresbyter erat idem Christophorus Maro) necessitatibus consuleret, quidquid Alexiano Coenobio proventuum & bonorum fuit, valde liberaliter Canonicis S. Petri adscribendum decrevit. Id ex ejusdem Pontificis Diplomate intelligitur, cujus autographum in Vaticano tabulario asservatur (5); exemplum autem iccirco hic afferre existimavi, ut quae caussae, quae leges, qui rei exitus fuerit, facile judicari possit.

Primum igitur Pontifex Maximus id in animo habuisse legitur, ut angustis Canonicorum rebus, quoad ejus fieri posset, subveniret. Angustiarum autem fontes aperiuntur bellorum turbines, invasio praediorum, demolitiones aedium, aliaque calamitatum genera, quae ita iisdem in Litteris Bonifacii Papae narrantur:

BONIFACIUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI

AD PERPETUAM REI MEMORIAM.

„ Romani Pontificis, quem Pastor ille Caelestis & „ Episcopus animarum ecclesiis & monasteriis „ praetulit universis, providentia circumspecta, circa „ statum ecclesiarum & monasteriorum omnium, & „ personarum eis praesidentium commoda, prout lo„ corum & temporum qualitas exigit, ac utilitas per„ suadet, diligenter intendit; & sicut ecclesiis, mo„ nasteriis, ac personis eisdem conspicit expedire, „ lata-

(5) In archivo basilicae Vaticanae capsul.3. fascic. 8. & tom.2. Bullarii Vaticani nuper edit. An.1751

„ satagit salubriter providere . Quum itaque , sicut
„ accepimus , in basilica Principis Apostolorum de
„ Urbe , ad cujus conservationem pro divini nominis
„ cultu oculos convenit propensius nostrae conside-
„ rationis extendere , propter guerrarum turbines ,
„ temporum malitias , occupationes bonorum , de-
„ molitiones aedium ipsius , & angustias varias & di-
„ versas , quibus retrolapsis temporibus exstitit inae-
„ stimabiliter lacessita , ac damnis & jacturis diutius
„ afflicta innumeris , prout affligitur de praesenti ,
„ fructus , redditus , & proventus mensae capitula-
„ ris ejusdem adeo diminuti , & substantiis ac ob-
„ ventionibus mensa ipsa annihilata exsistant , quod
„ dilecti filii Prior , Canonici , Beneficiati , & alii
„ ipsius basilicae ministri ac servientes ex hujusmodi
„ fructibus , redditibus , proventibus , & obventionibus
„ secundum eorum dignitatum decentiam congrue
„ nequeunt sustentari , divinusque cultus in ipsa
„ propter eorundem proventuum diminutionem de-
„ center servari non poterit , nisi de alicujus subven-
„ tionis auxilio eidem basilicae salubriter occurra-
„ tur &c.

Quo igitur Canonicorum Vaticanae basilicae patrimonium , tot calamitatibus , ut ferebatur , exhaustum , amplificaretur , praesto fuerunt , nescio quo fato , fortunae Coenobii nostri . „ Ex his igitur & aliis
„ certis caussis , quae ad hoc rationabiliter nos indu-
„ cunt , super praemissis providere volentes , motu
„ proprio , non ad praefatorum Prioris , Canonico-
„ rum , Beneficiatorum , & servientium , vel alicujus
„ alterius pro eis super hoc nobis oblatae petitionis
in-

„ instantiam, sed de nostra mera liberalitate Mona-
„ sterium Sanctorum ALEXII & BONIFACII de
„ Urbe, Ordinis S. Augustini Praemonstraten. cum
„ omnibus suis bonis, juribus, & pertinentiis uni-
„ versis, quae omnia alias per loca, vocabula, con-
„ fines, quantitates, qualitates, & valores praesen-
„ tibus haberi volumus pro sufficienter expressis ac
„ specificatis, basilicae ac mensae capitulari prae-
„ dictis Auctoritate Apostolica, de Apostolicae Po-
„ testatis plenitudine, ex certa scientia in perpetuum
„ annectimus, unimus, & incorporamus, ac in pro-
„ prios usus concedimus & assignamus.

Leges autem tam magnificae donationi adjectae sunt duae; primum ut Monasterii ejusque bonorum possessio ad Canonicos non ante perveniret, quam Cardinalis Maro vel e vivis excessisset, vel a sibi commendatae Abbatiae administratione se se abdicasset; deinde, ut ne celeberrimi ac religiosissimi Templi decus & ornamentum omnino obsolescerent, additum, ut ejusdem Vicario biscentum floreni auri (6) perpetuo a Vaticanae basilicae Canonicis persolverentur, unde se & alios quatuor, qui divinis ibi officiis vacarent, aleret ac sustentaret. „ Ita quod cedente vel dece-
„ dente, aut ipsum Monasterium alias dimittente
„ dilecto filio nostro Christophoro Tituli S. Cyriaci
„ Presbytero Cardinali, ipsius Monasterii Commen-
„ datario, liceat ipsis Priori & Capitulo, qui erunt
„ pro tempore, possessionem praedicti Monasterii,
„ bonorum, jurium, ac pertinentiarum praedictarum
„ libere apprehendere, & licite retinere, nostri vel
ali-

(6) De florenis vide quae diximus pag. 271. not. (73).

„ alicujus alterius licentia aut consensu super haec
„ minime requisita, & in usus Capituli ac mensae
„ praedictorum convertere; reservata tamen de ipsis
„ fructibus, redditibus, & proventibus singulis an-
„ nuatim perpetuo Vicario ibi instituendo congrua
„ portione, videlicet ducent. flor. de auro, ex qui-
„ bus ipsum Monasterium pro celebratione Divino-
„ rum, & hujusmodi perpetuus Vicarius cum qua-
„ tuor dicti Ordinis servientibus, quorum duo saltem
„ esse debeant Sacerdotes, reliqui in Sacris Ordi-
„ nibus constituti, & cum aliis inibi ministris insti-
„ tuendis ibidem valeant congrue sustentari. Episco-
„ palia autem jura solvere, & alia incumbentia onera
„ basilica & mensa capitularis praedictae debeant
„ supportare, non obstantibus &c. Nulli ergo &c.
„ Datum Romae apud S. Petrum decimoquarto Kal.
„ Maji Anno Nono.

Sed hujus Diplomatis nullum unquam fructum coepisse Canonicos S. Petri, ex eo constat, quod post obitum quoque Christophori Tituli S. Cyriaci Presbyteri S. R. E. Cardinalis Maronis, Cardinales alios Monasterium nostrum commendatario nomine obtinuisse video usque ad A. D. 1426. quo anno demum ad nos feliciter & libere translata ejusdem possessio fuit. Sed de hac priusquam sermonem instituam, Abbates Commendatarios sigillatim ordinateque percenseam oportet.

CAPUT XIX.

Abbates Commendatarii ſeu S. R. E. Cardinales, quorum fidei Alexianum Coenobium commendatum fuit.

CHriſtophorus Maro ſive de Maronibus Romanus, Presbyter Cardinalis Titulo S. Cyriaci in Thermis, fuit omnium primus, ut ante dixi (1), cujus fidei atque adminiſtrationi SS. BONIFACII & ALEXII Coenobium commendatum ſit; unde hoc Abbatis Commendatarii nomen ductum videtur. Hunc hominem multam laudis praeſtantiam habuiſſe, hinc conjectura aſſequi poſſumus, quod Epiſcopus Iſernienſis (2) quum eſſet, fuit a Bonifacio IX. Rom. Pont. A. D. MCCCLXXXIII. die XVIII. Decembris in ſummum Purpuratorum Patrum ordinem cooptatus, nec non cum aliis beneficiis, tum Vaticanae baſilicae Archipresbyteratu auctus atque honeſtatus: quae ornamenta ne vel fortunae vel gratiae potius quam merito Clariſſimi Viri tributa fuiſſe ſuſpicemur, illud, mea quidem opinione, argumento eſt, quod in maxima controverſia, quae de poſſeſſione oppidorum *Aſprae* (3), *Zarani*, *Cignani &c.* inter eundem Bonifacium & Pau-

(1) Cap. XVIII. pag. 277.

(2) Iſernia ſeu Aeſernia, Italice *Sergna*, in Comitatu Moliſino Regni Neapol. una ex ſeptem Samnii civitatibus antiquiſſima, haud longe a Vulturno fluvio inter Bojanum & Venafrum, de qua vide Geographos & Ughellium in Archiep. Capuanis Ital. Sac. tom. VI. pag. 366.

(3) *Aſpra* Latine Caſperia. Vid. Obſervat. XLVII. ad floren. aureum Clariſſ. Equ. Victorii p. 501. *Aſpra*, *Zaranum*, *Cignanum &c.* oppida in Sabinis, de quibus conſulantur Geographi. Videſis Tab. Geograph. Umbriae, Auctore Moroncelle Monacho Silveſtrino.

& Paulum Sabellium Lucae filium jamdiu agitabatur, is una cum Francisco Carbone Cardinali Monopolitano & Bartholomaeo Carafa Urbis Priore arbiter ac disceptator est constitutus; quod factum non esset, nisi vir fuisset probitate, auctoritate, doctrina, ac fide singulari. Haec omnia ex codicillis ejusdem Bonifacii hausisse testatur Ciacconius (4), qui addit praefecturam gessisse Alexiani Coenobii. *Fuit hic Cardinalis* (Maro) *Praefectus Monasterii SS. ALEXII & BONIFACII in monte Aventino; post cujus obitum Coenobium illud basilicae Vaticanae adjectum est &c.* Ciacconii fidem sequitur Floravantes Martinelli in Roma ex Ethnica Sacra. Nam Cap. IX. de Templis Sanctorum Urbis pag. 14. haec habet: „ S. ALEXII „ in vico aut monte Aventino, olim Herculis Vi„ ctoris satis pulchrum, postea Templum S. BONI„ FACII . . . . . olim fuit sub cura Monachorum „ Benedictinorum. Sub Bonifacio IX. Monasterio „ praeficitur Christophorus Maro Card. post cujus „ obitum illud basilicae Vaticanae adjectum est. Sed uterque in eo labitur, quod Coenobii possessionem atque adeo fructus Vaticanae basilicae applicatos atque adjunctos fuisse, sine ulla exceptione confirmat. Nam etsi Bonifacius IX. in eo Diplomate, quod legitur pag. 278. & seq. Alexiani Coenobii administrationem Cardinali Maroni ita attribuit, ut post ipsius Cardinalis obitum Coenobium idem Canonicis Vaticanae basilicae applicandum fore statuat; illud tamen est omnino certum atque exploratum, nunquam deinceps

 fu-

(4) Vide Ciacconium Vit. Roman. Pont. tom. 2. in Bonif. IX. ad An. 1389. num. IV. pag. 708.

fuisse applicatum: quod quidem paullo inferius ostendemus. Sed ut ad eundem Cardinalem revertamur, annos quinque & decem Cardinalitiam Dignitatem & Alexiani Monasterii curam sustinuit magna cum laude; ac tandem anno quarto & quadringentesimo supra millesimum decessit Romae, & in Vaticana basilica in sepulcrum illatus est, ut ex Petri Camerarii Diario constat, cujus haec sunt verba: *Die Sabbati sexta Decembris obiit Cardinalis Iserniensis Christophorus Maro, hora noctis tertia, in domo Domni Abbatis S. Pauli de regione S. Eustachii Anno 1404. Item sequenti post horam decimam fuit portatum corpus ejus per duos Romanos in palatio capitis scalarum S. Petri de Urbe; & die Dominica septima supradicti mensis factae fuerunt Exequiae; inde sepultus fuit in Cappella S. Gregorii Papae.* Epigramma ejus sepulcro incisum hoc apud Ciacconium lego:

Qui legitis carmen lacrymabile, fundite fletus,
Fundite, & hoc multis lacrymis ornate sepulcrum.
Maxima Cardinei cubat hic nam gloria Coetus
Corpore Christophorus, sed spiritus insidet astris.
Fidus Apostolicae per tot fluitantia cymbae
Naufragia Ecclesiae fuit; & tunc terno salutis
Multiplici virtute nitens, & amator honesti
Vir erat; evecto cui tanti ad culmen honoris
Nominis alme tui Titulum Cyriace dedisti.
ANNO DOMINI MCCCCIV.

Post obitum Cardinalis Maronis, quae Vaticanae basilicae Canonicis ex Diplomate Bonifacii IX. applicanda fuerat, Alexiani Coenobii possessio, Antonio Cajetano S. R. E. Cardinali commendatario, uti vocant

cant, nomine data eſt. Hujus rei etſi Ciacconius (5), Oldoinus, Rubeus, aliique omnes, qui Cajetani res geſtas ſcripto prodiderunt, nuſquam meminerint, certiſſimam tamen fidem faciunt chartae Tabularii noſtri, quarum unam ſolum affero, quo legentium ſatietati occurram. Haec Sententia eſt, quam tulit pronunciavitque Petrus Franciſcus de Brancaleonibus (6) Urbis Senator in ea controverſia, quae de piſcina quadam ad Tyberis ripam ſub Aventino colle inter eundem Cardinalem Cajetanum Coenobii Abbatem Commendatarium, & Nobilem Virum Georgium Frajapanum orta erat, & magna contentione animorum agitabatur A. D. 1407. En ejuſdem verba: *Cognoſcentes de Cauſa &c. vertent. &c. coram nobis inter Reverendis ſimum in Chriſto Patrem & Dñum, Dñum A. Gaytanum Epiſcopum Peneſtrinenſem, Aquilegenſem vulgariter nuncupatum, Commendatarium Ven. Monaſterii SS. BONIFATII & ALEXII de Urbe . . . . ex parte una, & Nobilem Virum* (7) *Georgium Frayapanum de*

(5) Ciacconius Vit. Pontif. tom. 2. pag. 709. num. v.

(6) Petrus Franciſcus de Brancaleonibus, filius Branconis a *caſtro Durante* Ducatus Urbinatis (nunc *Urbanea* dicitur ab Urbano VIII. qui illud ampliavit, ornavit, & in Epiſcopatum evexit Anno 1635.), Senator Urbis fuit Annis 1401. 1406. & 1407. ut ex Faſtis apud Jacob. Zabarellam, Creſcimbenum, & Cecconium (a). Uxorem duxit N. N. neptem Nicolai Comitis Montis Feltri, de quo plura legeſis apud Franc. Sanſovinum in libro, cujus titulus, *Delle Famiglie Illuſtri d'Italia*, pag. 345.

(7) Georgius hic filius Joannis Frajapani & Sabelliae de Sabelliis uxorem duxit Catharinam de Magdalenis; ex qua liberos quatuor ſuſcepit, quos nominant Franciſcus Zazzera de Nobilitate Italiae parte 2. & Benedictus Puccii in Genealogia Dominorum de Frangipanis pag. 62. edit. Venet. 1621. Is Ladiſlai Regis Siciliae partibus ſtuduit contra Romanam Sedem; iccirco poenam ſubiit proſcriptionis bonorum omnium & oppidorum Ciſternae, Ca-

(a) Vid. ſup. pag. 259. not. (43).

de regione Pinee reum conventum ex parte altera &c. . . . . constitutus personaliter coram Magnifico Viro Petro Francischo de Branchaleonibus, de durante Dei gratia Alme Urbis Senatore . . . . Nucius Ciaffi &c. Procurator & persona legitima Reveren. in Christo Patris & Dñi, Dñi A. Gaytani Episcopi Penestrinensis S.R.E. Presbiteri Cardinalis Commendatarii Venerabilis Monasterii SS. BONIFATII & ALEXII de Urbe &c. . . . . decernimus & declaramus, dictum Georgium illicite & indebite inquietasse & turbasse &c. . . . . ac etiam condempnamus . . . . damna &c. per ipsum Dñum Commendatarium passa &c. (8). Haec aliaque permulta a nobis silentio praetermissa siquis animadverterit, affirmare jam non dubitabit, Vaticanae basilicae Canonicos in nostri Coenobii possessionem venisse nunquam.

At de Antonio eodem sic accepimus (9), non tam No-

Castri Veteris &c. ut ex Litteris Bonifacii IX. atque ex Regestis Cam. Apostol. cum notis Michaelis Lonigi apud Virum Clarissimum mihique amicissimum Petrum Franciscum Cornazzani, qui non ita pridem Henrici Davilae Historiarum libros quindecim ex Italicis Latinos fecit, & Romae edidit. Panvinius in ms. codice de Gente Fregepania, quem antememoravimus pagin. 197. not. (25) lib. IV. cap. I. haec prodit: „ Georgius Fregepanius, qui in Urbe circa „ Annum Christi MCCCC. vixit, „ uxorem habuit filiam cujusdam „ Romani civis Laelii Magdaleni ... „ habuitque a socero inter reliqua „ dimidiatam partem cujusdam sacelli & arae, quae ab ipso in ecclesia S. Mariae supra Minervam erecta fuerant, cum omnibus juribus „ & pertinentiis suis, inter quae „ etiam fuerant sepulcra duo, quibus „ ipse & posteri ejus inferrentur; „ reliquam vero sacelli & arae partem cum totidem monumentis adhuc possident posteri ipsius Laelii, „ qui nunc de Capite ferreo nominantur. Vide Gualdi collectionem „ Inscriptionum Urbis in biblioth. „ Albana, ubi stemmata, icon, & inscriptio afferuntur.

(8) Vide in Appendice ad A.D. 1407.

(9) Vide Panvin. in Epit. RR. PP. Contelorium, & Ciaccon. tom. 2. in Bonif. IX. ad A. 1389. num. V. pag. 709. Vide Palladium Histor. Forojuliensis part. prima libro X. pag. 466. atque P. Bernardum de Rubeis in Monumentis Ecclesiae Aquilejensis cap. IV. pag. 986.

Nobilissimo Cajetanorum Genere, quam summa sua virtute subnixum, ad eum honoris ac dignitatis locum pervenisse, ubi nobilitas sine virtute contemnitur. Nam quum permulta sane eademque praeclarissima ingenii, probitatis, prudentiae signa ostendisset, dignus habitus est, cui Patriarchatus Aquilejensis committeretur; quem Patriarchatum annos septem quum obtinuisset, a Bonifacio IX. ad Presbyterorum Cardinalium numerum S. Caeciliae Titulo adscriptus fuit; mox ab Innocentio VII. Episcopus Praenestinus renuntiatus est. Gregorius autem XII. eidem Antonio, Poenitentiarius Major, ut vocant, quum esset, hanc facultatem concessit, ut Minores Poenitentiarios in officio contineret, atque eisdem, quae omnino essent gerenda, praescriberet. Sed quum in Pisano Concilio ab eodem Gregorio XII. ad Alexandrum V. defecisset, statim Gregorius XII. lege adversus eum agi jubet, ac tum Episcopatus tum Cardinalatus Dignitate hominem privat. Haec Sententia lata & promulgata fuit ab eodem Pontifice Arimini die 19. Januarii A. D. 1409. Sed Pisanum Concilium Sententiam sustulit, atque irritam jussit esse.

Ceterum illum vehementer expetisse, ut tranquillus fieret & concors Christianae Reipublicae status, duae res declarant; altera quod in Pisano Concilio non dubitavit, Episcopatu Praenestino ita abire, ut ad Guidonem Maleficcum Cardinalem transferretur, atque ita res, quoad ejus fieri poterat, componeretur; altera vero quod epistolam satis gravem pro reconciliatione concordiae scripsit ad Carolum de Malatestis, quae ita incipit: *Antonius miseratione divina*

vina Episcopus Praenestinus, S. R. E. Cardinalis Aquilejensis vulgariter nuncupatus, Magnifico Domino Carolo de Malatestis Domino Arimini, fratri nostro carissimo, salutem in illo, qui omnibus attulit in Christo salutem, & cum exequutione operis ad unionem Sanctae Matris Ecclesiae &c. Sed neque illud silentio praetereundum existimo, Antonii Cardinalis erga Sanctissimae Dei Matris memoriam insignem religionem ac pietatem fuisse; cujus pietatis haud levia monumenta & vestigia apparent in templo S. Mariae supra Minervam. Nam ejus templi absidem exaedificandum ornandumque curavit: quod ejus Cardinalis stemmata imposita declarant.

In idem templum ipsius cadaver, quum e vita Romae decessisset die XI. Jan. A. D. 1412. translatum fuit a templo Vaticano. Jacet ad sinistram arae majoris. Ejus Epitaphium, quod apud Ciacconium mancum & mutilum est, ex ipso lapide describi curavimus; atque hujusmodi est:

HIC REQVIESCIT REVERENDISSIMVS IN XFO FR
DNS ANTONIVS GAITANVS EPVS PORTVENSIS
SCE ROMANE ECCLIE CARDINALIS. QVI OBIIT ANO DNI
M. CCCC. XII.
MS IANVARII DIE XI. INDICTIONE QVINTA.

Verum, ut ne res quidem minimas neglexisse videamur, diversam Antonii Petri sententiam in Diariis afferendam existimamus; qui auctor est, Cardinalis Antonii cadaver non in S. Petri basilica, sed in templo S. Mariae super Minervam statim fuisse con-

confepultum. En ipfius verba: *Anno 1412. die XI. Januarii hora vefperorum obiit Antonius Cajetanus Cardinalis Aquilejenfis; & die fequenti 12. poft vefperas delatus in ecclefiam S. Mariae fuper Minervam, ibidem humatus fuit*. Palladius Hiftoriarum Forojulienfium parte prima lib. X. ejufdem Cardinalis elogium, quod in Utinenfi patriarchali palatio legitur, hoc refert:

ANTONIVS CAIETANVS ROMANVS
BONIFACII PAPAE VIII. GENTILIS
POST PATRIARCHA AQVILEIENSIS
ET S. R. ECCLESIAE CARDINALIS
EPISCOPVS PORTVENSIS
MAIOR POENITENTIARIVS
SINGVLARIS DOCTRINAE ET RELIGIONIS
STVDIO CLARVIT.

Cardinalem Cajetanum excepit Petrus S. Angeli Diaconus Cardinalis Stephanefchi de Hannibaldis, cujus fidei Alexianum Monafterium commendatum fuiffe, etfi nullus Auctor fcriptum reliquit, id ego compertum habeo ex charta Tabularii noftri; ex qua conftat, Petrum, uti ejufdem Monafterii Abbatem Commendatarium, illam ipfam pifcinam Tyberis, modo quam memoravimus, Pernae cuidam nobili femine locaffe. Affero tabulae ipfius teftimonium: *In nomine Domini, amen. Anno Nativitatis ejufdem millefimo quadringentefimo decimofeptimo, Sede Apoftolica Paftore vacante, Indictione decima, menfis Martii die vigefimatertia. In prefentia mei Notarii &c. . . . Reverendiffimus in Chrifto Pater & Dñus, Dñus Petrus Sancti Angeli Diaconus Cardinalis, ac Commendatarius Ven.*

Monasterii SS. ALEXII & BONIFATII de Urbe &c. . . . . pro utilitate dicti Monasterii sponte locavit . . . Dñe Perne uxori Magistri Johannis Antonii de Roccha Siniballi . . . piscariam dicti Monasterii , que est sita in flumine Tiberis &c. Nullum itaque dubium est, quin Alexianum Monasterium Petrus Stephaneschi commendatario nomine gubernaverit.

Is Romae natus est familia inter eas nobilissima, quae, propterea quod trans Tyberim habitarent, Transtyberinae dicebantur (10). Hunc & Majorum suorum gloria illustrem, & virtute, rerumque gerendarum scientia, ac multis ante cum laude muneribus obitis satis clarum, Innocentius VII. S. Angeli in foro Piscium Cardinalem Diaconum renuntiavit pridie Idus Junii Anno Domini 1405. honorificentissimisque verbis declaravit, id se facere, ut gratiam iniret a Populo Romano. Et sane magna apud Romanos Petri auctoritas fuit, magnum nomen. Is enim fuit, qui una cum Ottone Cardinali Columna furentem plebem, ac undecim virorum illustrium indignissima caede bacchantem cohibuit, ac Pontifici tandem reconciliavit. Quum in iis Christianae Reipublicae tenebris multi de Pontificatu Romano contenderent, atque omnia permiscerentur, hic nihil aliud unquam visus est cogitare, nisi quod ad Romanae Ecclesiae quietem & gloriam spectaret; quo factum est, ut & Gregorius XII. & Alexander V. & Joannes XXIII. virum optimum, deque Republica bene sentientem magni fecerint. Quum Gregorius XII. ex

(10) Vide Ciacconium tom. 2. Vit. Rom.Pont. ad An. 1404.§. VIII. pagina 723. & Panvinium in Epitome RR. PP. lib. III.

ex Urbe Liguriam profectus est, hunc Legatum Romae cum summa potestate reliquit; neque tamen Pisano Concilio non interfuit, ubi optimum erga Christianam Rempublicam animum declaravit; neque minus Alexandro V. acceptus fuit, qui multis eum honoribus auxit. Quid vero dicam de Joanne XXIII. qui Petrum Legatum misit A.D.1411. ut cum Ludovico Andegavensi conjunctis animis atque copiis Ladislaum Dyrrachinum (11) Gregorii XII. jam Pontificatu dejecti partibus studentem, & Cajetae seditione concitata, bellum Ecclesiae nefarie molientem, opprimeret, Neapolitano Regno spoliaret, Religionis auctoritatem constabiliret? Exstat etiamnum Diploma ipsum, quo Petro Legatio decernitur; cujus hoc est initium: *Joannes Episcopus Servus Servorum Dei &c. Quum Dilectum Filium nostrum Petrum ad recuperationem Regni Siciliae & terrae citra Pharum miserimus, ut pacis desiderabilis & optatae bono populi potiantur &c.* Et multo honorificentius alterum exstat, quo Joannes idem XXIII. Italia excedens, ut ad Constantiense Concilium, sibi quidem infaustum, Christianae vero Reipublicae valde utile ac necessarium, proficisceretur, Petrum in Urbe Legatum suum, & Pontificis ipsius personam & vices gerentem cum potestate rerum omnium declaravit. Fuit hoc Diploma datum Bononiae VII.kal. Decembris, Pontificatus anno quarto; atque incipit: *Joannes Episcopus Servus Servorum Dei Dilecto Filio Petro Diacono Cardinali . . . . in Alma Urbe, ejusque comitatu, territorio, ac districtu, ejusque provinciis Campaniae, Maritimae, Sabinae,*

(11) Vide Raynald. Annal. Eccl. ad An. 1409. num. 1.

Patrimonii B. Petri in Tuscia, Ducatus Spoletani, Marchae Anconitanae &c. pro nobis & eadem Ecclesia cum plurima potestate Legati de Latere in spiritualibus & temporalibus Generali Vicario &c. Atque hinc facile perspici potest, Petrum Alexiani Coenobii Commendatarium hominem fuisse iis temporibus genere, virtute, scientia, rebusque gerendis praestantissimum. Obiit, quum adhuc aetate floreret ad spem rerum maximarum; atque Romae obiit paullo antequam in Constantiensi Concilio, Ecclesiae pace constabilita, Martinus V. esset Romanus Pontifex declaratus. Sepultus est in basilica Sanctae Mariae Transtyberim in sepulcro marmoreo, cujus haec est Epigraphe:

Cui sua pro meritis radiantem fronte galerum
Cardineum tribuit virtus etate virenti,
Aspice cum lacrimis, lector; quo marmore clausum
Impia mors rapuit, formam natura nitentem
Angelicam dederat. Sapiens, & doctus in omni
Presuit eloquio. Titulum cui Sancte dedisti
Angele, Petrus erat nomen. Stat linea prima
De Stephanescis materno cardine natus.
Fulsit ab Hanibale tam longi tramitis evo.
Ossa terit tellus, anime stet gloria celo.
Obiit Anno Domini MCCCCXVII. mensis
Octuber a dì ultimo.
Magister Paulus fecit boc hopus.

Petro Stephanesco Alphonsum Tituli S. Eustachii S.R.E. Cardinalem Carillium de Albornottis nuncupatum, in Alexiani Monasterii administratione commendatario jure successisse, comprobant monumenta duo indubiae antiquitatis & fidei, quae nunc primum e Tabulario nostro

ſtro in lucem proferuntur; alterum eſt (12) Diploma Martini Papae V. datum Romae V. kal. Maji Pontificatus anno nono, atque inſcriptum: *Dilecto Filio Alfonſo S. Euſtachii Diacono Cardinali . . . Cum itaque &c. tu provide attenteque conſiderans, quod Monaſterium SS. BONIFACII & ALEXII de Urbe Premonſtratenſis Ordinis ſub Regula S. Auguſtini conſtitutum &c. . . . . . quod in Commendam ex diſpenſatione Sedis Apoſtolice obtines &c.* alterum eſt Inſtrumentum, uti vocant, quod fidem facit, noſtrae Hieronymianae Familiae Sodales tum primum in poſſeſſionem miſſos fuiſſe piſcinae illius, quam ſaepe (13) commemoravimus; & quidem *vice & nomine Reverendiſſimi in Chriſto Patris & Dñi, Dñi Alphonſi miſeratione divina Tituli Sancti Euſtachii Diaconi Cardinalis Commendatarii dicte Eccleſie ſeu Abbatie SS. BONIFACII & ALEXII*, ut legitur in tabulis ea de re confectis A.D. 1427. (14). Haec duo veluti teſtimonia planum omnino faciunt, Cardinalem Carillium Coenobium noſtrum titulo Commendae obtinuiſſe. Sed illud quoque ex Martini V. poſtremis Litteris elicitur, quod ad rem noſtram maxime pertinet, eundem Pontificem Venerab. noſtri Lupi de Olmedo probitate morum, doctrina, & ſanctimonia, ipſiuſque Cardinalis Alphonſi precibus aut ſuaſione permotum, Hieronymianis noſtris Coenobium illud incolendum adminiſtrandumque conceſſiſſe, Praemonſtratenſibus vel ipſis loco cedentibus, vel procul amandatis. Id autem copioſius infra oſtendam, poſteaquam de Alphonſo, quid Hiſtorici Scriptores poſteris tradiderunt, hic, ut rei ratio poſtulat, commemoravero.

Et

(12) Vide infra Cap. XX.

(13) Vide pag. 285. & 289.

(14) Vide Appendic. ad Annum Domini 1427.

Et quidem Panvinius (15), Ciacconius, (16) Felix Contelorius, (17) Balthassar Porregnus libro illo, in quem laudes congessit Cardinalium Hispanorum, tum etiam (18) Caesar Rasponius, & Crescimbenus (19), quorum alter basilicae Lateranensis, alter templi S. Joannis ante portam Latinam accuratam descriptionem fecit, ac demum Aubery (20) in eo libro, quo Vitam ipsius Alphonsi explicavit, hi Auctores, quos consului, sic sentiunt, Alphonsum fuisse hominem Hispanum nobilissima stirpe procreatum, qui tamen generis nobilitatem sua virtute ac industria magis magisque illustravit; ac propterea satis dignum habitum fuisse, quem Benedictus XIII. Cardinalium Collegio adscripserit (21): at post Concilium illud, quod

(15) Panvinius in Epitome RR.PP. ad An.1395.

(16) Felix Contelorius in Elencho S. R. E. Card. pag. 196.

(17) Porregenus in Elogiis Card. Hisp.

(18) Caesar Raspon. lib.2.Hist.Basil. Lateran. cap. 2.

(19) *Crescimbeni Storia della Chiesa di S. Gio. avanti Porta Latina* lib. 4. cap.1x. pag.330.

(20) Aubery in vitis Card.

(21) De anno, quo Purpura delata fuit Alphonso Carillio, non una est Auctorum sententia. Panvinius in Epitome Romanor. Pontific. a S. Petro usque ad Paulum IV. ad A.D.1395. Alphonsi Cardinalis creationem refert his verbis: „ Anno Dominicae „ Nativitatis 1395. Pontificatus PP. „ Benedicti XIII. anno..... die... „ Papa Benedictus fecit primam or- „ dinationem decem Cardinalium, „ sex Presbyterorum & IIII. Diaco- „ norum; ex quibus, quos reperire „ potui in tanta rerum obscuritate, „ subjeci, qui sunt „ I. Alphonsus Carillius Hispanus „ Presb. Card. Tit. SS. IV. Corona- „ torum. „ II. Petrus . . . . Ciacconius in Vita Benedicti XIII. ad quartam Cardinalium creationem, atque ad Annum 1404. Alphonsi Purpuram refert. „ Anno a Christo na- „ to 1404. die 9. Maji Antipontifica- „ tus decimo Benedicti XIII. Ave- „ nione quarto creavit Cardinales, „ qui fuere . . . . XIX. Alphonsus „ Carillius &c. Felix Contelorius in Elencho S.R.E.Cardinalium pag.196. haec habet: „ Alphonsus Carillius „ administrator Ecclesiae Oxomen. „ S. Eustachii Diaconus confirmatur „ a Martino V. die 1. Aug. 1418. ut „ in Bulla. Obiit Basileae die 14. „ Maji 1434.

quod Constantiae ad Ecclesiae pacem restituendam habitum fuit, relicto Benedicto, Martini partibus studuisse: hujus Pontificis magna in Alphonsum merita, magna amoris atque aestimationis argumenta exstitisse; ab ipso enim eodem fuisse in maximis gerendis rebus adhibitum: ab eodem Lateranensis Ecclesiae Archipresbyteratu, mox etiam amplissimis & Bononiae & Arimini Legationibus auctum, ornatum, locupletatum fuisse: denique supremum diem obiisse Basileae die quarta Martii A. D. MCCCCXXXIV. quam in civitatem venerat, ut Concilio interesset: tantum vero fuisse luctum ac desiderium bonorum omnium, ut quidquid Basileae Praesulum erat, maxima cum caeremonia Cardinali mortuo parentarent. Sed quod hac praesertim aetate, quae ad quemdam Personarum Sacrarum contemptum delabitur, magnopere animadvertendum existimo, illud est, Castellae Regem potentissimum, audita Alphonsi Cardinalis morte, solemne illi amplissimumque funus indixisse; cui funeri ipse Rex, & Regina, & Regni proceres omnes interfuerunt luctuosis pullisque vestibus, atque omni significatione doloris & reverentiae. Cadaver Basilea Romam primum, inde in Hispanias translatum, in Oxomensi templo conditum est. Sed nec illud praeteream, Romae in sacra aede SS. Quatuor Coronatorum hoc adhuc exstare Alphonsi monumentum (22):

Haec, quaecunque vides veteri prostrata ruina,
Obruta verbenis, hederis, dumisque jacebant.
Non tulit Hispanus Carillo Alphonsus honore
Cardineo fulgens; sed opus licet occupat ingens,

Sic

(22) Vide *Histor. della Vita e Chiesa de'SS. 4. Coronati stamp. Rom.* 1628.

Sic animus magno reparat palatia ſumptu,
Dum ſedet extincto Martinus ſchiſmate Quintus.

Neque hinc facile non intelligitur, Alphonſum Cardinalem iis temporibus hominem fuiſſe, in quo ſumma eſſet religio, pietas, ſumma auctoritas, ſumma amplitudo; & qui de nobis optime meritus eſt, propterea quod ſatis conſtat, auctorem Pontifici fuiſſe, ut Alexianum Coenobium Hieronymianae Familiae incolendum adminiſtrandumque committeretur: qua de re mox ſermo inſtituitur.

CA-

CAPUT XX.

Templi & Coenobii cura ad Monachos Hieronymianos delata Martino V. Pontifice A. D. 1426.

IN humanis rebus nihil unquam unum est constans, ut minime mirer, religionem hominum erga antiquissimum Templum Alexianum non eandem semper fuisse, sed eas habuisse vices ac temporum varietates, ut modo quasi taedio consepulta conniveret, modo revivisceret. Verumenimvero, quum primo Coenobium nostrum in Commendam, quam vocant, redactum est, Fidelium pietas ac religio erga Sanctissimos Patronos ALEXIUM & BONIFACIUM ita imminui coepit, & paullatim obsolescere, ut, quo tempore fidei ac clientelae Alphonsi Cardinalis Carillii Templum idem commendatum fuerat, omnem prope cultum ac splendorem omnem amiserit. Praemonstratenses jam omnes dilapsi erant, vix ut duo tresve reliqui essent custodes Rerum Sacrarum. Doluit vehementer celeberrimi Templi vices Cardinalis, magnopere ALEXII nomini devotus; atque itane (inquit) tantae vetustatis ac religionis Basilicam, duorum Sanctissimorum Hominum & Civium Romanorum memoria consecratam a Romanis ipsis, negligi patiar, atque in squallore ac solitudine relinqui? Non feram equidem, neque committam, quando mihi homini, licet alienigenae, ejus Templi procuratio demandata est, ut inaniter, atque indigne demandata esse videatur. Hoc ille secum statuit, ac pie demum feliciter diligenterque perfecit.

Nam opportune accidit, ut per ea ipsa tempora profluxisset ad famam atque admirationem hominum mira virtus & morum sanctitas Venerabilis nostri Lupi de Olmeto (1), viri certe singularis, qui nostrae fuit Disciplinae instaurator, & Italicae fundator Familiae; de quo tamen alius erit dicendi locus, quum de Claris Hieronymiani Instituti Viris, atque hujus Coenobii Abbatibus agam. Hic tamen (quod ab incepto sermone minime abhorret) leviter perstringam, fuisse illum quasi e caelo delapsum, ac divinitus datum ad temperandas formandasque Familias hominum Religiosorum; in quo quidem tanta prudentia fuit, tanta aequitas, ut hodie stet Alexiana Familia, stent multae aliae (2) Lupi Institutis servandis, & quasi vestigiis persequendis. Idque eo fuit mirabilius, quod ab eo tanta Monastica laus non exspectabatur, qui adolescentiam omnem in forensi opera consumpserat; et tamen, vix abdicatis humanis rebus omnibus, se se Deo devoverat, adeo virtute prudentiaque profecit, ut dignus sit habitus, ad quem Ordinis gubernacula deferrentur; cui quidem Ordini ita praefuit, ut non modo opinionem vicerit omnium, quae de virtute ejus erat, sed

(1) Venerabilis Viri Lupi de Olmeto Hispalensis, Hieronymianae Familiae olim instauratoris ac Abbatis Generalis perpetui, Vitam Italico & Latino idiomate primum conscripsit ac edidit noster P. Abbas D. Pius Rubeus, vir pietate, doctrina, plurimisque editis ingenii sui monumentis clarissimus, & supremi apud nos moderatoris officio perfunctus.

(2) Familiae Monachorum Hieronymiani Instituti, a Ven. Lupo olim instaurati, plures sunt non Italiae modo, sed Lusitaniae, ac Hispaniarum in Regnis adeo feliciter propagatae, ut Monasteria amplius octoginta nunc vigeant; prae quibus celebriora sunt: in Italia Coenobium S. Petri de Hospitaletto provinciae Laudensis: in Portugallia S. Mariae de Bethlehemo Ulissiponense suburbanum: in Hispaniis S. Laurentii *de Escuriali* a Philippo II. magnificentissime exstructum, atque inter artis prodigia merito adscribendum.

ſed etiam gloriam ſuperiorum. Mox ex Operibus S. Hieronymi in librum unum (3) noſtrae Familiae Diſciplinam ita redegit, ut ſanctitatem omnes admirarentur, prudentiam agnoſcerent. Tantum ergo virum & in omni laudis genere excellentem delegit Alphonſus, maximeque idoneum judicavit, qui jacentem Alexiani Templi dignitatem religionemque excitaret. Ergo Martinum V. Pontificem Maximum adit, eique demonſtrat, quid facto opus eſſe judicet, ad reſtituendum decus antiquiſſimi Templi. Laudat Martinus ſanctiſſimum Cardinalis conſilium, eique dat ampliſſimum Diploma, quo Praemonſtratenſes alio amandantur, atque in Templi Coenobiique poſſeſſione Lupus, atque omnis Hieronymiana Familia collocatur. Neque vero maximae Alphonſi exſpectationi non reſpondit vir ſanctiſſimus. Nam Coenobium ipſum Alexianum delegit, in quo habitaret, omiſſis aliis, quae Hie-

(3) De hoc libro, qui Regulae Monachorum titulo praenotatus legitur tomo nono Operum S. Hieronymi, audiendus Marianus Victorius Epiſcopus Amerinus, qui ibidem haec habet: „ Hanc Regulam Monachorum ex veris Divi Hieronymi ſententiis collectam . . . ita apposite „ congruenterque in unum *Lupus* de „ Olmeto connexuit, ut non aliter, „ quam hic legis, fudiſſe eas Hieronymum exiſtimare poſſis . . . . . „ Multis igitur laudibus dignus eſt „ *Lupus*, qui ad hominum vitam recte ſancteque inſtituendam, & Monachorum profeſſionem ſervandam, haec ipſa ex Hieronymo, „ quem Monachum fuiſſe nemo eſt, “ qui ignoret, docte appoſiteque „ collegit „. Eandem Regulam nobis obſervandam propoſuit Martinus Papa V. geminiſque Litteris Apoſtolicis comprobavit, Dat. Romae apud SS. Apoſtolos, altera Idus Martii Pontificatus anno XII. altera VI. Idus Julii Pontif. an. XIII. quarum utraque legi poteſt in Bullario Hieronymiano, quod ex autographis, hac illacque per Monaſteria Inſtituti noſtri diſperſis, non ſine moleſto labore collegimus, & Deo adjuvante in publicam lucem proferemus. Regulam vero ipſam in multis reſtituit, & propriis ad ſingula quaeque capita allegationibus illuſtravit, ac edidit Comi praelaudatus noſter P. D. Pius Rubeus Anno 1621. ſub hoc titulo: *Flores S. P. Hieronymi*.

Hieronymianae Familiae, propter hominis famam sanctitatis, Apostolica de Auctoritate fuerant attributa (4). Illic sedem fixit suam, illic diem supremum obiit, illic sepulcrum habet, & exsculptam marmoreo sepulcro (5) anagliptici operis effigiem, cui circum undique incisa fuit Inscriptio clarissimae vitae testis, quae est hujusmodi:

HICACET REVERĒDVS IN XP̄O PATER FRATER
LVPPVS DE OLMETO NACIOÑ ISPANVS RESV-
SCITATOR ET REFORMATOR AC PRIMVS GENERALIS
PREPOSITVS ORDINIS MONACHORVM HEREMITARVM
SCĪ IERONIMI PRIORQVE HVIVS MONASTERII QVI
OBIIT DIE III. APRILIS. A. D. MCCCCXXXIII. PONT.
DN̄I. EVGENII. PPE. IIII. ĀNO. TERTIO.

Non est hic tamen debito laudis testimonio privandus Alphonsus Cardinalis, siquis alius optime meritus de Alexiano Templo, deque Hieronymiana Familia, cui Templum idem Coenobiumque administrandum curavit eo Diplomate Martini V. Pontificis, de quo ante diximus, & quod hic afferimus.

MAR-

(4) Nomina Monasteriorum, quae nobis Hieronymianis obtinuit Ven. Lupus, haec sunt: In Hispaniis Monasteria S. Hieronymi de Caçalla, S. Mariae de Barameda, S. Michaelis de Colle, S. Mariae de Valle, S. Annae de Tendilla, atque S. Isidori prope Hispalim: in Urbe Monasteria duo S. Petri ad Vincula, & SS. Bonifacii & Alexii: Florentiae in Suburbiis Mon. S. Mariae de Campora: & Mediolani in Suburb. S. Hieronymi de Castellatio. Vide in Bullar. Hieron. Bull. Martini V. & P. D. Pium Rubeum in Vita Ven. Lupi.

(5) Vid. Tab. IX.

HIC IACET REVERE DS IN XPO PTR FR
Tab. IX.
Pag. 300
LVPVS DE OLMETO NACIONIS PAN? RESVSCITATOR ET REFORMATOR AC PR GENERA
E·III·APRILIS·A·D·MCCCCXXXIII·PONT? DNI EVGENII PPE·IIII·ANO· TERTIO·

MARTINUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI

„ Dilecto Filio Alfonso S. Eustachii Diacono Cardi-
„ nali salutem & Appostolicam Benedictionem .

INjunctum nobis desuper Apostolice servitutis officium, quo universis orbis ecclesiis & monasteriis presidemus, nos excitat & inducit, ut ad ea, per que ecclesiarum & monasteriorum eorumdem, in ipsisque divinis deditarum laudibus personarum status prospere dirigi, Religionis ubertas procurari, & divinus cultus adaugeri, per nostre provisionis ministerium, paternis & sollicitis studiis intendamus. Cum itaque, sicut exhibita nobis nuper pro parte tua petitio continebat, tu provide attenteque considerans, quod Monasterium SS. BONIFACII & ALEXII de Urbe Premonstratensis Ordinis sub Regula S. Augustini constitutum, quod in Commendam ex dispensatione Sedis Apostolice obtines, a longis retroactis temporibus personis in Regulari Observantia viventibus caruit, & eodem cultu penitus quasi remansit destitutum; et propterea pro cultus & Religionis hujusmodi inibi propagatione felici Monasterium ipsum, dicto Ordine ac Abbatialis Dignitatis titulo in illo suppressis, Dilectis Filiis Luppo de Olmeto Preposito Generali, & ejus successoribus, aliisque Monachis & Professoribus Ordinis Monachorum Heremitarum S. Jeronimi, sub dicta Regula S. Augustini viventibus, de sua sub debita Regulari Observantia vita devota laudabiliter commendatis, pro eorum usu & habitatione perpetuis concedi & deputari

tari concupiscas, pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, ut in premissis tuo proposito benigne annuere, aliasque oportune providere de benignitate Appostolica dignaremur.

Nos igitur pium & sincerum tuum in hac parte propositum condignis in Domino laudibus commendantes, ac de premissis eisdem, tam tuis, quam veris aliorum & fide dignis relatibus certam habentes notitiam, hujusmodi supplicationibus inclinati, Ordinem Premonstratensem, ac Abbatialem Dignitatem predictos in presato Monasterio, Auctoritate Apostolica tenore presentium, penitus supprimimus & extinguimus; ipsumque Monasterium, etiamsi Patri Abbati dicti Ordinis Premonstratensis, aut eorum Capitulo, seu cujusvis alteri hactenus subjectum fuisset, cum omnibus bonis mobilibus et immobilibus, aliisque juribus et pertinentiis suis, cujuscumque sint valoris sive redditus, quem presentibus haberi volumus pro expresso, ad Ordinem Monachorum S. Jeronimi eadem Auctoritate transferimus; nec non Luppo Preposito, ejusque successoribus, ac Monachis et Professoribus presatis, eorumque Ordini pro ipsorum usu et habitatione hujusmodi, juxta dictam Ordinis Monachorum Regulam, consuetudines, et Instituta, que nunc seu pro tempore habuerint, gubernandum, tenendum, atque regendum Auctoritate presata tradimus, conferimus, et concedimus. Et insuper Priori et Monachis in ipso Monasterio pro tempore moraturis, ut omnibus et singulis exemptionibus, privilegiis, immunitatibus, gratiis, savoribus, & indultis presato Ordini Monachorum, ejusque Monasteriis, domibus, et personis, ac Monasterio hujusmodi quomodolibet concessis, uti et gaudere conjunctim vel divisim possint et valeant, harum serie in-

dulge-

dulgemus Auctoritate predicta, non obstantibus Constitutionibus Apostolicis, ac statutis, & consuetudinibus Monasteriorum et Ordinum predictorum, etiam juramento, confirmatione Appostolica, vel quacumque firmitate alia roboratis, et quibusvis aliis privilegiis, exemptionibus, indulgentiis, et Litteris Appostolicis Monasterio et Ordini Premonstratensi predictis, specialibus, vel generalibus, sub quavis verborum forma concessis, etiamsi de illis, eorumque totis tenoribus, ac de verbo ad verbum plena et expressa in presentibus mentio facienda foret, ceterisque contrariis quibuscumque.

Datum Rome apud Sanctum Petrum V. kal. Maji Pontificatus Nostri Anno Nono.

Hactenus Litterae Martini V. Pontificis Optimi Maximi, qui nostros Hieronymianos jam Coenobium S. Petri ad Vincula in Urbe possidentes auxit Alexianis Aedibus; in quarum possessione cum Venerabilis Lupus, tum reliqui semper Abbates ad hunc usque Annum MDCCLII. fuerunt, quos ego ex oblivionis tenebris eductos, atque ad rationem temporis ordinate descriptos, afferendos existimavi. Sunt autem

Alexiani Coenobii Abbates

A. D.

1426. Ven. P. D. Lupus de Olmedo Dioecesis Hispalen.
1431. P. D. Henricus de Alemania.
1433. P. D. Lupinus Hispanus, electus in primis Comitiis Generalibus Italiae habitis in Monasterio S. Hieronymi de Castellatio Mediolani suburbano.
1444. P. D. Gaspar de Pasqualibus.

A. D.

1451. P. D. Bonifacius Aegidius.
1452. P. D. Antonius de Cusano confirmatus.
1455. P. D. Aegidius de Flandria confirm.
1462. P. D. Gherardus de Alemania.
1463. P. D. Sylvanus.
1464. P. D. Matthias de Lignano.
1465. P. D. Matthaeus de Gromo.
1466. P. D. Thomas Gadicensis Hispanus.
1467. P. D. Bartholomaeus de Gromo.
1468. P. D. Thomas Gadicensis II. confir.
1470. P. D. Bartholomaeus de Gromo II.
1471. P. D. Benignus de Grassis Mediolanen. confir.
1473. P. D. Calixtus de Petra Sancta Mediolanen.
1474. P. D. Benignus de Grassis II. conf.
1476. P. D. Calixtus de Petra Sancta II.
1477. P. D. Cyrillus de Basilica Petri Mediolanen.
1478. P. D. Benignus de Grassis III.
1479. P. D. Bonifacius de Alemania.
1480. P. D. Thomas . . . . de Mediolano.
1481. P. D. Calixtus de Petra Sancta Mediolan. III.
1482. P. D. Desiderius de Romeriis.
1483. P. D. Salomon della Porta Mediolanen. conf.
1486. P. D. Thomas de Canali Mediolanen.
1487. P. D. Bartholomaeus. . . . . . de Novaria.
1488. P. D. Balthassar de Pergamis Mediolanen.
1489. P. D. Dionysius Terzaghi Mediolanen.
1490. P. D. Bernardus de Concoregio.
1491. P. D. Felicianus.
1492. P. D. Sigismundus Vicomercati Mediolanen. confirmatus.

1495.

A. D.

1495. P. D. Balthassar de Pergamis Mediol. 1I. conf.
1497. P. D. Sigismundus Vicomercati 1I.
1498. P. D. David.
1499. P. D. Benedictus de Nova Mediolanen.
1500. P. D. Balthassar . . . . . . de Mediolano.
1501. P. D. Donatus . . . . confirmatus.
1504. P. D. Benedictus de Pizleone.
1505. P. D. Dionysius Terzaghi Mediolanen. 1I.
1506. P. D. Eliseus de Cribellis Mediolanen. conf.
1509. P. D. Gaudentius . . . . confirmatus.
1512. P. D. Albertus de Ottatiis . . . . confirmatus.
1514. P. D. Pacificus . . .
1515. P. D. Bernardinus Landinellus de Pontremulo confirmatus.
1519. P. D. Gaspar de Basilica Petri.
1520. P. D. Cyprianus . . . .
1521. P. D. Albertus . . . . . Papiensis confirmatus.
1525. P. D. Pastor de Gambaris.
1526. P. D. Cyprianus . . . .
1528. P. D. Gregorius . . .
1529. P. D. Bartholomaeus de Festis Novarien. conf.
1532. P. D. Felicianus . . . . confirmatus.
1533. P. D. Barnabas de Siporigio.
1534. P. D. Benedictus . . . .
1535. P. D. Hieronymus de Vitalibus de Pizleone.
1536. P. D. Barnabas de Siporigio 1I.
1537. P. D. Claudius de Federicis de Trivilio Mediol. confirmatus.
1539. P. D. Paulus . . . . . confirmatus.
1541. P. D. Cosmas . . . .

A. D.

1542. P. D. Barnabas de Siporigio II.
1543. P. D. Claudius de Federicis de Trivilio I.
1546. P. D. Balthaſſar de Serenio Mediolanen. conf.
1548. P. D. Claudius . . . . confirmatus .
1550. P. D. Bartholomaeus . . . .
1552. P. D. Claudius de Federicis II.
1555. P. D. Placidus de Criſpis Mediolanen.
1556. P. D. Claudius de Federicis IV.
1558. P. D. Cherubinus . . . . .
1560. P. D. Felicianus de Correggiis Mediolanen.
1562. P. D. Nicolaus Boſſius Mediolanen.
1563. P. D. Lucius de Paraboſchis Placentinus .
1564. P. D. Joannes Baptiſta . . . de Placentia.
1568. P. D. Hieronymus de Cremaſchis .
1569. P. D. Bernardinus Braſca Mediolanen.
1570. P. D. Proſper Bononienſis .
1571. P. D. Aloyſius de Cumo .
1574. P. D. Hieronymus de Cremaſchis I. & confirmatus ob graſſantem peſtem .
1579. P. D. Urbanus Ripa .
1580. P. D. Hieronymus de Cremaſchis II.
1582. P. D. Leander Dulcianus Placentinus .
1584. Idem confirmatus. *Hoc anno Gregorius Papa XIII. Pontificio Diplomate ſanxit, non amplius in ſingulos annos Comitia Generalia a nobis habenda, ſed tertio quoque anno .*
1587. P. D. Cornelius . . . .
1590. P. D. Virgilius de Renatis Mantuanus .
1593. P. D. Mutius de Securis Placentinus .
1596. P. D. Gregorius Lucianus Cremonenſis .

1599.

A. D.

1599. P. D. Julius Zanelli Cremonen.
1602. P. D. Julius Moriggia Mediolanen.
1605. P. D. Petrus Porrus Placentinus.
1608. P. D. Balthassar Sudati Mediolanen.
1611. P. D. . . . . Sertorius.
1614. P. D. Desiderius Piola Mediolanen.
1617. P. D. Michael Angelus Molossus a Pontremulo.
1620. P. D. Horatius Maghenzanus a Cremona.
1623. P. D. Desiderius Piola Mediolanen. iI.
1626. P. D. Pacificus Cocchus Cremonen.
1629. P. D. Horatius Maghenzanus Cremonen. iI.
1633. P. D. Sebastianus a Lauda.
1636. P. D. Damianus Rivoli Mediolanen.
1639. P. D. Hieronymus Figginus Mediolanen.
1642. P. D. Petrus Franciscus Solarius Pedemontanus.
1645. P. D. Paulus Antonius Ranzeus Mediolanen.
1648. P. D. Euangelista Commendullus Cremonen.
1651. P. D. Hieronymus Figginus Mediolanen. iI.
1654. P. D. Paulus Camillus Reverta Mediolanen.
1658. P. D. Euangelista Commendullus Cremonen. iI.
1661. P. D. Timotheus Sclafinati Mediolanen.
1664. P. D. Hippolytus Franciscus Beccaria Mediol.
1667. P. D. Desiderius Ambrosini Cremonen.
1670. P. D. Paulus Camillus Galerani Mediolanen.
1673. P. D. Angelus Franciscus Porrus Mediolanen.
1676. P. D. Idem confirmatus.
1679. P. D. Sigismundus Brumanus.
1682. P. D. Idem confirmatus.
1685. P. D. Cosmas Monforti Mediolanen.
1688. P. D. Angelus Franciscus Porrus Mediolan. iI.

A. D.

1691. P. D. Sigiſmundus Politius Placentinus.
1694. P. D. Coſmas Monforti Mediolanen. iI.
1697. P. D. Franciſcus Hieron. de Capitaneis Mediol.
1700. P. D. Euangeliſta Biffus Cremonen.
1703. P. D. Petrus Hier. Coquius de Cumis Mediol.
1706. P. D. Carolus Antonius Bonvini Mediolanen.
1709. P. D. Gabriel Maria Caſali Placentinus.
1712. P. D. Carolus Antonius Bonvini Mediolan. iI.
1715. P. D. Leonardus Riccordi Mediolanen.
1718. P. D. Joan. Antonius Navaroli Cremonen.
1721. P. D. Julius Franciſcus Balletta Mediolanen.
1724. P. D. Caſimirus Merini Mediolanen.
1727. P. D. Valerianus Dordoni Placentinus.
1730. P. D. Caſimirus Merini Mediolanen. iI.
1733. P. D. Paulus Alexander Serponte Mediolanen.
Bellorum cauſſa, qui tum ſupremus erat Familiae noſtrae moderator Rmus P. D. Auguſtinus Marliani Mediol. *Comitia Generalia diſtulit in An.* 1737.
1737. P. D. Theophilus Seraphinus Grandi Cremon.
1740. P. D. Joſeph Antonius Bolognini Mediolanen. *obiit Romae* 31. *Julii* 1742.
1742. P. D. Caeſar Ludovicus Sartirana Mediolanen.
1743. P. D. Jacobus Muttoni Mediolanen.
1746. P. D. Theodoſius Maria Veggi Placentinus, nunc Abbas Generalis.
1749. D. Felix Maria Nerinius Mediolanen. qui haec ſcribebam III. Non. Januarii MDCCLII.

Haec ſunt noſtrorum Abbatum nomina. Sed & Alexianarum Aedium adminiſtrationem ab iis geſtam, & res memoria ac ſcriptione dignas ſecundus, ut ſpero, liber perſequetur.

C A-

CAPUT XXI.

Jacentium in Alexiano Templo Epitaphia, quae superſunt.

NEmini dubium debet eſſe, quin ad Alexiani Templi exiſtimationem quamdam pertineat honorifica eorum hominum, quorum illic ſepulcra exſtant, commemoratio. Eo enim ſtudioſius convenire ſolemus, ubi plura ſunt monumenta illorum, quos antiquis temporibus vel probitate morum, vel doctrina, vel genere, vel dignitate, vel rebus praeclare geſtis magnos & nobiles fuiſſe accepimus. Tanta vis admonitionis, ut ajebat Cicero (1), ineſt in locis ipſis & ſepulcris Majorum, ut, quoties illic verſamur, toties ipſos quaſi ante oculos habere videamur. Quamobrem, ne hac in re quidquam diligentiae noſtrae deſideretur, ſingula, quae ſuperſunt Epitaphia, hic in unum collegimus, & ad rationem temporum diſpoſuimus, ſimulque Templi locum ipſum indicavimus, in quo ante ejuſdem inſtaurationem poſita jacebant.

Antiquior itaque, quae nobis viſa ſit Epigraphe ſepulcralis, Diaconiſſae cujuſdam eſt, quam in pavimento ſiniſtrae navis, qui templum ingrediebatur, legebat inſculptam marmore. Hoc ab artificum imperitia in partes diffractum iterum compoſuimus, sed mancum & mutilum, uti hic apponimus.

....RTĒ

(1) M. Tullius Cicero lib. v. de Finibus ad Brutum §. 2.

I.

. . . . RTE SEVA NVLLI QVI PARCERE NESCIT
. . . . DAT. LAMENTVM FATIGAT.
. . . . RI LOCATA MĒBRA IOHIS.
. . . . TIMO. POLLENS CVRRIT EVC:
. . . . RI ET CARVS VALDE AMICIS.
. . . . ROFEC . . A . DIACONISSA ERAT:
. . . . SIC SIC STEPHANIA SORORE
. . . . DIE VNDECIMO:
. . . . EDIC . . . . PAPA INDICTIONE SEPTENA.
. . . . SCĒ . . . . . NIS ALEXI.
. . . . VVL . . . . ŌMENDAMINI SĒPER:
. . . . ENIAM . . . . . . O POSCITE.
. . . . VALEAT S . . . . . TES CANDERE CAELI.

Hanc Inſcriptionem mihi primum legenti fateor in mentem veniſſe Stephaniae illius ſororis Joannis Graeci, de qua fit mentio in Litteris Caeleſtini Papae III. *Dat. Laterani XVIII. Kal. Januarii Pontificatus Anno Quinto* (2). Sed, ut ne falſae opinioni facile aſſentirer, fecit adjecta ſignificatio temporis, hoc eſt, *Benedicto Papa Indictione ſeptena*. Etenim ab A. D. 1033. uſque ad A. D. 1303. nemo unus Pontificum Romanorum fuit, qui hoc nomine appellaretur. Caeleſtinus vero annum agebat quintum Pontificatus ſui A.D. 1195. Quare

(2) Caeleſtini Litteras affert Marius Creſcimbenus ſub finem libri 3. Hiſt. S. Joan. ante Por. Lat. pag. 218. & ſeq. Vid. ſupra pag. 257. not. (38).

re ſuſpicor, ad Benedicti VII. annum quartum, qui congruit cum Indictione ſeptima A. D. 979. Epigraphen hanc rejici oportere, praeſertim quum eo tempore Stephanias fuiſſe duas, & quidem clariſſimas feminas, Urbiſque, uti vocabant, Senatrices compererim; altera, quae poſt mortem Aldae filiae Ugonis Regis Italiae (3) ſecunda conjux fuit Alberici II. Comitis Tuſculani, qui prope Monaſterium Alexianum in Aventino habitabat (4); altera vero, quae Benedicti Comitis uxor fuit, Alexianiſque Monachis praedia quaedam donavit ad Aſturam (5). Utra harum ſit, cujus in Inſcriptione mentio fit, non poſſum ſtatuere; ſed alterutram fuiſſe, nullus dubito. Accedit, quod forma ipſa litterarum, quae inciſae lapide leguntur, ſaeculum decimum certe indicant. Quid vero quod Diaconiſſae officium (6) in Roma-

(3) In coronide columnarum S. Euſtachii Kircherius abs ſe viſam refert hanc Inſcriptionem: EGO STEFANIA PRO ANIMA MEA ET VIRI MEI ET FILIORVM AD DVAS COLVMNAS ERIGERE FECI. Poſtmodum vero haec ſubdit: *Albericus Marchio & Comes Tuſculanus ex Theodora genuit Albericum II. Comitem Tuſculanum .... Albericus II. frater Joannis uxores binas habuit, Aldam Patriciam Romanam filiam Ugonis Regis Italiae, & Stephaniam Senatricem Romanam Anno 991. atque haec eſt religioſa illa Stephania, quae fieri juſſit partem columnarum in dicta S. Euſtachii eccleſia &c.* Vide Athanaſ. Kircher. Hiſt. Euſtachio-Marian. par. 5. cap. 2. & Zazzeram.

(4) *Albericus Romanorum Princeps Glorioſus propriam domum, in qua natus fuerat, Romae in Aventino monte poſitam conceſſit ad Monaſterium conſtituendum.* Ex M. S. Farfenſi. Vide ſupra Cap. VIII. pag. 64. & ſeq.

(5) Vide ſupra Cap. IX. §. III. pag. 92. & infra in Append. num. III.

(6) Diaconiſſarum officia exponit S. Epiphanius de Haereſ. haereſ. 79. his verbis: *Quanquam Diaconiſſarum in Eccleſia ordo ſit, non tamen ad Sacerdotii functionem, aut ullam ejuſmodi adminiſtrationem inſtitutus eſt; ſed ut muliebris ſexus honeſtati conſulatur, ſive ut Baptiſmi tempore adſit, ſive ut, quum nudandum eſt mulieris corpus, interveniat, ne virorum, qui Sacris operantur, aſpectui ſit expoſita, ſed a ſola Diaconiſſa videatur, quae Sacerdotis mandato mulieris curam.*

Romana Ecclesia post X. saeculum antiquatum fuisse, Celebres eruditione ac doctrina Viri ostendunt (7)? Ad decimum igitur saeculum revocari omnino debet haec Inscriptio, in qua quum Alexii appellatio inducatur, illud fit, quod ad antiquitatem religionis erga B. Alexium valet plurimum, vel eo tempore magno jam in honore fuisse memoriam Sanctissimi Viri.

Sed alias incerti temporis Inscriptiones persequamur.

II.

FORTVNVLA QVE VIXIT ....

QVI VIXIT ANNOS XXXV QVI....

VIXIT SVP..R. CONPARIN....

Illud SVPER CONPARIN conjugem superstitem significat. Sic enim Crescimbenus (8) Epigraphen, in qua legitur: *vixit cum compare sua annos XXVI.* cum conjuge sua interpretatur.

FLO-

ram agit &c. Dominicus Macri in Hierolexico Diaconissarum quamdam speciem apud Mediolanenses nostros adhuc servari autumat, inquiens: „ In Ecclesia Metropolitana „ Mediolanensi adhuc durat hoc Dia„ conissarum officium, & sunt ma„ tronae aliquae, quas *vetulones* vo„ cant, quae in Missa Cantata juxta „ Ambrosianum Ritum ad Offerto„ rium ferunt panem & vinum pro „ Sacrificio „. Verum quid hujusmodi *vetulonibus* commune sit cum antiquis illis Diaconissis, quas solus certissime ordinabat Episcopus, plane non video. Consulatur Thomassinus Vet. & Nova Eccles. Disciplina par. 1. lib. 3. capite 50. Graeci autem Διακόνισσαν vocant Diaconi uxorem. Ceterum plura suppetunt antiqua Diaconissarum Epitaphia, prae quibus apud Murator Nov. Thes. Vet. Inscript. class. v. occurrunt pag. CDXXIV. 6. THEODORA DIACONISSA, quae Ticini sepulta fuit in templo Sanctissimae Trinitatis, & pag. CDXXXVII. 1. DACIANA DIACONISSA QVE V. AN. XXXV. &c. Vide ibidem.

(7) Caballutius in Notitia Ecclesiastica differt. de Diaconissis pag. 25. Thomassinus ubi supra, cap. 49. pag. VIII. & cap. 51. aliique.

(8) Marius Crescimbenus Hist. S. Jo. ante Portam Latinam lib. 11. cap. 4. pag. 101. num. 26.

III.

FLORENTIA VIRGO
QVAE VIXIT
ANN. XVIII.
DEPOSITA V. IDVS
SEPT. PARENTES
BENE MERENTES

IV.

FLORENTIVS QVI BIXIT
ANNOS ☧ LXVIIII. MESES
III. DIES XX. IN PACE

Duo haec Epitaphia noſtris in Aedibus jam legerat Doctiſſimus Joſeph Blanchinius, & quod Celeberrimi Praeſulis Blanchinii fratris filius eſt, & quod plurima ſui ingenii monumenta emiſit, omnium ſermone celebratus, mihique amiciſſimus. Is illa abs ſe accurate deſcripta miſit ad Virum Clariſs. Ludovicum Muratorium, qui ea illico edidit in Novo Theſauro Veterum Inſcriptionum (9). Nemini autem ignotum arbitror, niſi ſiquis in lectione veterum Inſcriptionum plane hoſpes ſit, ab Antiquis B. pro V. ſaepiſſime uſurpatum, ut in Gruterianis legitur *abe*, *atabis*, *biolare*, *berecunda*, *conſecraberunt*, *Octabius*, *probincia*, *bibo*, *bixit* &c.

Rr pro

(9) Murator. Nov. Theſaur. Veter. Inſcript. tom. 4. Inſcript. Chriſtian. pag. MDCCCLXXV. num. 3. & 5.

pro ave, atavis, violare, verecunda, consecraverunt, Octavius, provincia, vivo, vixit &c. Nec absimiliter N. saepenumero omissum; unde apud eundem Gruterum habetur *meses*, *mesor*, *impesa &c.* pro menses, mensor, impensa &c.

V.

SVSCIPE ME SOCIAM TV . . . .

CVI MORS EST TECVM . . . . .

HIC MEA MENS SIMVL EST . . . . .

MORTEM FERRE TVĀ . . . . .

SANGINE FORTVNIS ANI . . . . .

ET QVANTVM IN THAL . . . . . .

PVBLICA CVRA TVAE F . . . . .

ILLVSTREM TRIBVIT . . . . . .

. . . .

Fragmentum Lapidis mutilamque Inscriptionem afferimus exspectantes, ut, quidquid dispersum est, aliquando recolligatur.

VI.

HIC REQVIESCIT COR

PVS DOPÑI LEONIS

CONSVL' ROMANORVM

Ex Alexianis ruderibus in aedes Hospitii nostri ad clivum Capitolinum translatus hic lapis quadratus, nunc cooperiendae cisternulae inservit. Quis autem Leo Con-

Consul sub ipso sepultus fuerit, deficiente temporis notatione, plane ignoro. In Litteris Caelestini Pontificis Dat. An. 1194. Ind. 13. Decemb. die 12. legitur: *Ego Dominus Leo Frajapani Dei gratia Romanorum Consul &c.* Videsis Histor. Terracinae lib. II. cap. 2. pag. 170. Auctore Dominico Contatore, & superius Cap. XI. pag. 192. not. (8).

Sed certi temporis Inscriptionum antiquissima illa est Sergii Damasceni Antistitis, quae ad Coenobii parietes nunc affixa, olim medio in Templo legebatur.

VII.

✠ SERGIVS HIC RECVBAT METROPOLITA SEPVLTVS
QVI QVONDAM FVERAT DAMASCI TEMPORE LONGO:
NVMINE PERDVCTVS &c. *Vide pag. 68.*

Hic est ille Sergius, de quo multa superius commemoravimus(10). Sed & illud silentio praetereundum non est, vetustissimam B. M. Virginis Effigiem, lignea in tabula depictam, quae Edessae in Syria, miras voces edidisse, atque ALEXIUM Hominem Dei indicasse fertur, quo a saevientium Saracenorum injuria eriperetur, huc asportatam opera ejusdem Sergii: quod ex Inscriptione intelligitur, quae sinistrorsum ad Sacellum Virginis affixa est.

Rr 2 D O M

(10) Vide sup. Cap. VIII. pag. 67. & seq. atque Cap. IX. §. I. pag. 80.

D O M

VENERANDA. HÆC. MARIÆ. VIRGINIS. VETVSTISSIMA. EFFI
(GIES
CLARVM. ABAGARI. REGIS. MONIMENTVM
QVA. MONSTRANTE. EDITA. IN. MIRACVLVM. VOCE
ALEXIVS. HOMO. DEI. IN. EDESSA. SYRIÆ. PRÆNVNCIATVS
TANDEM. RELICTA. ILLA. PROPE. MILLENARIA. SEDE
FORTE. SARRACENORVM. NEQVITIÆ. CASIBVS. PER. ID.
(TĒPORIS OBIECTATA
HVC. PIO. SERGII. ARCHIEPISCOPI. DAMASCENI. STVDIO.
(ACCERSITA
VT. QVEM. IN. VITA. DEO. PRÆDESTINATVM
EVNDEM. FLORENTE. POST. FATA. GLORIA. COELO. RECE-
(PTVM
CONTESTARETVR
EGREGIVM. SANCTVARII. ISTIVS. PROPVGNACVLVM
EXCELSO. IN. MARMORE
DECORVM. REFVLSIT

Antiquiſſimam hanc Imaginem repraeſentat Tabula X. At de illa redibit ſermo, quum de ipſius Aedicula ſeu, ut vocant, *Cappella* ab Angelo Franciſco Porro Alexiano Abbate A. D. 1674. exaedificata, deque reliquis Templi Sacellis agemus altero Libro. Illud tantum hic commemorare praeſtat, quod ex Turrigio intelligimus in notis mſs. in margine ad librum Pancirolii *de Theſauris Urbis abſconditis*, quem librum ſua ex bibliotheca mihi perhumaniter communicavit Clariſſ. Eques Victorius. In eo igitur ad-

IMAGO·MIRACVLOSA·VIR·MARIÆ
IN·ECCLESIA·S·ALEXII·

adnotatur, olim apud eandem Virginis Imaginem hanc fuisse Inscriptionem: *Haec est illa Imago digna B. Mariae semper Virginis, quondam exsistens in ecclesia eidem B. Virgini in civitate Edessa, ubi B. ALEXIUS peregrinus degebat, & coram qua semper volebat orare, nec permittebatur. Unde ipsa Beatissima Virgo bis miraculose loquuta, dixit custodi ecclesiae: fac introire Hominem Dei, idest ALEXIUM, qui sedet foris in ostio, qui dignus est Regno caelorum*. Sed ego ahenea in lamina, quae eandem Imaginem circumvestit, haec sculpta animadverti:

HEC. EST. VERA. IMAGO. ILLA. B. MAR. V. EDESSE
QVE. A. S. LVCA. IN. HAC. TABVLA. MANV. PROP.
DEPICTA. SANCTITATEM. D. ALEXII. PREDICENDO
CVSTODI. ECCLESIE. BIS ALLOCVTA EST.

VIII.

* CORPORE HIC RECVBAT CRESCENTIVS INCLI
TVS ECCE: EXIMIVS CIVIS ROMANVS
DVX QVOQ: MAGNVS: EX MAGNIS MAGNA
PROLES GENERATVR ET ALTA: IOH PATRE
THEODORA MATRE NITESCENS &c. *Vide pag.* 84.

De hoc Crescentio Theodorae filio, qui primum Dux Romanorum fuit, deinde Monachus Alexianus, abunde superius egimus (11). Sed hic tacitus praeterire nolo Crescentium & Theodoram illos, quorum filius Nicolaus per ea ferme tempora domum construxit, quae vulgo dicitur *palatium Pilati* (12), prope tem-

(11) Vid. sup. Cap. IX. §. II. pag 83. & seq.

(12) Palatium Pilati sic forte vocatum, quod quis Pilati nomine illud olim possederit, aut incoluerit. Profecto hanc fuisse originem deno-

templum S. Mariae Aegyptiacae, olim Fortunae Virilis ad Tyberim. Eorum memoriam prodit Epigramma quoddam ſane barbarum, at Antiquitatis amatoribus, ut auguror, non injucundum. Hoc arcui marmoreo ejuſdem domus inſculptum eſt; quod, quia a nemine, quem ego ſciam, editum fuit, iccirco hic affero.

L.C.L.T.N.R.S.O.C.N.S.T. N.T.S.C.L.P.T.F.G.R.S.

T.R.S.H. NIC. D.
P.N.T.T. ✠ NON FVIT IGNARVS CVIVS DOMVS HEC NICOLAVS. D. T.
R.S.H.P. QVOD NIL MOMENTI SIBI MVNDI GLORIA SENTIT. D.— D.
VERVM QVOD FECIT HANC NON TAM VANA COEGIT
R.T.G. GLORIA QVAM ROME VETEREM RENOVARE DECOREM. E. S.
V. B. ✠ IN DOMIBVS PVLCRIS MEMORESTOTE [a] SEPVLCRIS.
CONFISIQVE TIV [b] NON IBI STARE DIV.
MORS VEHITVR PENNIS. NVLLI SVA VITA PERHENNIS.
MANSIO NOSTRA BREVIS CVRSVS ET IPSE LEVIS.
SI FVGIAS VENTVM SI CLAVDAS OSTIA CENTVM.
LISGOR [c] MILLE IVBES NON SINE MORTE CVBES.
SI MANEAS CASTRIS FERME VICINVS ET ASTRIS.
OCIVS INDE SOLET TOLLERE QVOSQVE VOLET.
✠ SVRGIT IN ASTRA DOMVS SVBLIMIS. CVLMINA CVIVS
PRIMVS DE PRIMIS MAGNVS NICHOLAVS AB IMIS
EREXIT PATRVM DECVS OB RENOVARE SVORVM.
STAT PATRIS CRESCENS MATRISQVE THEODORA NOMEN.
✠ HOC CVLMEN CLARVM CARO PRO PIGNERE GESSIT.
DAVIDI TRIBVIT QVI PATER EXHIBVIT.

a *Sic*
b *Forte* θεȣ̃ *more Graeco*
c *Sic*

In

minationis alterius aedis Aretii in Hetruria, quae pariter palatium Pontii Pilati & appellabatur & credebatur, nuperrime ex Aretini Tabularii chartis oſtendit P. Bernardus Veſtrini, quem videſis Epiſt. Theol. par. 2. epiſt. 37. Vide etiam Hiſtor. Litterar. Italiae lib. 1. cap. 2. n. 2. cujus Auctor fertur P. Zacharias Societ. Jesu.

In altero ex arcubus ejusdem domus insculptum deprehendi versiculum hunc:

ADSVM ROMANIS GRANDIS HONOR POPVLIS.

Sed Theodorus Amidenus aliud quoque distichon, quod ibidem legebatur, hoc affert:

Vos, qui transitis secus optima tecta Quiritis,
Hac pensate domo (13), *quis Nicolaus homo.*

IX.

✻ XP̄E D̄S RERV̄ PVLCHERRIME FACTOR ET AVCTOR SVSCIPE ME INDIGNV̄ SALVS ET OM̄E BONVM &c. *Vide p.* 144.

Hic est Joannes Caneparius, Vir in Urbe Celeberrimus, & Alexianus Abbas, qui An. 1004. supremum diem obiit, & Majoris ad Arae dextram nostro in Templo humatus est, ut ante diximus (14).

MA-

(13) Theodorus Amidenus (a) domum hanc pertinuisse putat ad Nicolaum illum (*Cola di Rienzo*), qui audacia ne an virtute insignis Urbis dominatum occupavit Clemente VI. Pontifice? sed oppido fallitur. Nam hujusmodi aedium dominus Crescentio & Theodora parentibus natus est, uti ex ipsa Inscriptione patet; Nicolaus autem ille Laurentii & Magdalenae filius fuit, ut legitur in ejus Vita (b). *Cola de Rienzo fo de vasso lenajo: lo patre sio fo tavernaro: habbe nome Rienzo: la matre habbe nome Matalena, la quale viveva de' panni lavare, e d' acqua portare: fo nato ne lo rione della Reola: sio havitatio fo canto de fiume fra li mulinari nella via, che vao a la Reola dereto de Santo Tomao sotto lo tempio de' Giudei &c.*

(14) Vid. sup. Cap. IX. §. IX. pag. 134. & seq.

(a) Theod. Amidenus de Rom. Familiis §. 100. ex cod. ms. biblioth. Casanatten. num. 283.
(b) Vitam Nicolai Laurentii, quae Neapolitana dialecto conscripta circumfertur sub nomine Thomae Fortifioca, denuo ex codice Estensi edidit Muratorius tom. III. Antiqu. Ital. medii aevi pag. 399.

X.

MAXIMVS HINC SVRGET GEMINA CVM PVBE SVORVM:
ET NATA. SVPERIS. DANDVS HONORE PIO:
QVOS SERGESTVS ACER PATRV̄ LONGO ORDINE SEVM:
ILLVSTRES ANIMAS. PERQVE DVCV̄ GENERA:
MITE GENVS HOMINV̄ SAPIENS INSIGNE DECORVM:
NOMINIS ANTIQVI CONSEPELIT TVMVLVS:
STEPHANE POST PATRIS INTERITV LEO CONCIDIT IMVS:
POSTQVE TVVM LAPSV̄. ATQVE SORORIS ITER:
EXTRANEO NVLLI LICEAT SVPERADDIER ISTIS:
AVT SIQVIS VIOLANT. SINT ANATHEMA DEO:
X̄PE DECVS MVNDI. SEMPER MISERERE SEPVLTIS:
ET LOCA FER PACIS QVI BONA CVNCTA FACIS:
OBIIT DQ̄M̄S LEO DE MAXIMVS. M̄. APR̄EL. D. XXIII. INDIC. (XI. ANN. DŌM.
IÑC. M̄IL.XII. EGO DŌM MARIA PRO MAGNO AMORE (FIERI IVSSIT

Lapis hic in Templo ante fores ad noſtros uſque dies exſtabat, novi autem aedificii cauſſa ſublatus, opportuniore loco reponetur. Sed hic Leo Maximus quis fuerit, & qua nobiliſſima familia procreatus, fateor equidem hauſiſſe me ex ms. codice Panvinii (15), qui dolet primum, negligentia hominum, & gentium eluvione barbararum interiiſſe memoriam Illuſtrium Familiarum

(15) Ex codice Vatic. n. 6168. Onuphrii Panvinii lib.2. de Gente Maxima.

rum,& praesertim *Maximae*,cujus apud Veteres summa dignitas & magnum nomen; deinde ait: „ Post Maximum igitur Senatorem, cujus Procopius in Bello „ Gothico commeminit, per quadringentos continuos „ annos nulla amplius alicujus Maximorum mentio est, „ usque ad Annum Humanae Salutis millesimum, quo „ tempore in Urbe vixit Leo Maximus, Vir per ea „ tempora Clarissimus, Stephani Maximi filius, qui „ moriens,in media Ecclesia Sanctorum BONIFACII „ & ALEXII, quae est in monte Aventino, sepultus „ fuit; cujus tumulo superpositus est lapis magnus, „ longus pedes decem, latus pedes quinque, cum elo„ gio, quod Hominis & Familiae nobilitatem & an„ tiquitatem praesefert. Est autem hoc: *Maximus* „ *hinc surget &c.* Hic Panvinius Inscriptionem affert eandem prorsus & omnino, quam nos attulimus; postmodum haec subdit: „ Hanc autem Inscriptionem ita „ descripsimus, sicut in saxo incisa est, ubi aliquot „ sunt fabrili errore menda. Primi autem versus, „ quoniam valde obscuri videntur, sic interpretari „ censerem: Ex hoc loco Maximus cum duobus filiis „ & filia surget dandus, idest praesentandus Deo cum „ honore pio, quorum stemmatis, scilicet Maximi & „ filiorum Sergestus (hoc nomen est viri proprium) „ acer, idest maximus seu nobilissimus, patrum longo „ ordine,illustrium animarum & Ducum auctor fuit. „ Nam Domus haec Maximorum ab hoc Sergesto ma„ navit, quae usque ad ipsius Maximi tempora illu„ strissimis hominibus & maximis Ducibus per singu„ la saecula referta fuit. Quis autem hic Sergestus „ fuerit, est incertum, nisi Aeneae comitem intelli-

 gat,

„ gat, de quo Virgilius libro Aeneidos primo men-„ tionem facit, quum ait:

Anthea, Sergestumque videt. Item libro quinto:
Sergestusque, Domus tenet a quo Sergia nomen.

„ Sed quid huic cum Maximis negotii unquam „ fuerit, ingenue me nescire fateor„. Haec Panvinius (16); sed illud addo, huic Leoni Maximo conjugem fuisse Mariam nomine. Hoc enim intellexi ex ms. Vaticano (17), in quo legitur Dominicus Sutrinensis Ecclesiae Episcopus, *aquimolum in flumine Tyberis Romae ad Cattum secuta* (forte *in Cantu secuto* (18), ubi nunc

(16) Panvinius ubi supra lib. 2. cap. VI. de *Leone Maximo Stephani filio, & Pontio Leonis filio*.

(17) Ex ms. cod. biblioth. Vaticanae num. 7059. pag. 343. Colligitur etiam ex Chron. Farfensi apud Murator. Rer. Ital. tom. 2. part. 2. pag. 559. ubi narratur, Benedictum VIII. Farfensibus concessisse *ad Gattum secuta novem uncias principales de aqua alvei Tyberis ad aquae molum construendum*.

(18) In Litteris Eugenii Papae IV. legitur: *Quum Monasterium S. Blasii in Cantu secuto, alias della Pagnotta, Ordinis S. Benedicti jam vigintiquinque & ultra elapsis annis Abbate & Monachis penitus destitutum remanserit &c.* Vide in Bullar. Vatican. Bullam Eugenii IV. Dat. 21. Octobris An. D. 1439. Hoc Monasterium olim connumerabatur inter XX. Urbis Abbatias sub nomine *S. Blasii inter Tyberim & pontem S. Petri*, ut ex Joanne Diacono apud Mabillon Mus. Ital. tom 2. pag. 574. seu *S. Blasii in Cantu secuto*, ut legitur apud Bollandianos tom. VII. mens. Junii pag. 51. num. 139. Ejus antiquitatem prodit Tabula marmorea in ipso Templi ingressu parieti affixa, ex qua intelligitur, Alexandro II. P. A. D. 1072. fuisse restitutam Sacram Aedem, quam deinceps reficiendam curarunt Canonici Vaticanae Basilicae, quibus addicta fuit A. D. 1439. ut ex Litteris Eugenii IV.

Cur autem Monasterium illud appellaverint *in Cantu secuto, pluribus inquirere nostri non est otii*, inquiunt Adnotatores ad hunc locum Bullae Eugenii IV. Ego vero suspicor, vel praeferendam lectionem illam ad *Gattum secuta*, ut not. (17), forte ad *Gatam secatam*, ut not. (19), vel si mavis legendum in *Cantu secuto*, Italis *canto seguito*, sic appellatum putarem a *cantu continuo*, siquidem unum fuit ex tribus illis Monasteriis, quibus sancitum erat, ut duo Monachi laudes divinas sedulo cantu persolverent, quemadmodum & de Templo Vaticano decretum fuit ab Hadriano I. qui *statuit, ut sedulas laudes in* Ec-

nunc eſt aedes S. Blaſii, quae dicitur *della Pagnotta* (19), in via Julia ab Julio II. R. P. adaperta & complanata) *ex hereditate Leonis de Maximo & Mariae conjugis ejus, Monaſterio Farſenſi dediſſe anno* 1. *Pontificatus Benedicti VIII. Indict. XI.* nempe A. D. 1012. quem annum Leonis vitae poſtremum fuiſſe, revocari in controverſiam non poteſt.

Hinc non poſſumus, non valde mirari, quot quantosque in errores vel unica ſyllaba, ex noſtro marmore minus accurate deſcripta, induxerit Viros ceteroquin Eruditionis laude commendatos Volaterranum, Bardum, Wionium, Seifridum (20), aliosque, qui pro nota temporis

Eccleſia S. Petri perſolvant, ſicut & cetera tria Monaſteria, ut duo Monachi pro latere ipſius Eccleſiae Deo noſtro canant laudes &c. Ita ex codice ms. biblioth. Barberinae, quo uſi ſunt Baronius & Binius. Vide Oldoinum in notis ad Ciacconium tom. primo in Vita Hadriani I. Rom. P. pag. 556. lit. C.

(19) S. Blaſii *della Pagnotta* ſic vocatur a panis diſtributione, quae ibi aliquando fiebat; & hic ritus noſtra etiam aetate ſervatur die feſto S. Blaſii. Vide Martinell. Rom. Sac. pag. 81. Ab antiquiſſimis autem usque temporibus ibi factam fuiſſe panis diſtributionem, conjicio ex altera denominatione ad *Gattum ſecuta* not. (17), quae forte ſignificat *gatam ſecatam*. Nam *gata* placenta dicitur apud du-Freſnium du-Cangium, qui chartam refert An. 1195. Hiſt. Harcur. tom. 3. p. 125. ubi legitur: *ad faciendum gatas ad mandatum coenae*. Hinc ad *Gattum ſecuta* interpretarer ad placentam ſecatam, quae ſcilicet in partes ſecabatur, ut quota cuique pauperum pars contingeret.

(20) Raphael Volaterranus Commentariorum Urbanorum libr. 23. pag. 250. edit. 1552. haec habet: „ Apparet enim, Maximilianum (*Auſtriacum*) Romanos habuiſſe progenitores olim Perleones Comites montis Aventini; cujus Familiae nonnullae ſunt Romae reliquiae prope Sabelliorum aedes, quae prius Perleonum fuere, quibus cognomen dedit Petrus Leonis filius, Stephani nepos, Maximi pronepos; quorum memoria ſepulcri pro foribus Templi S. ALEXII adhuc cernitur. Is An. 1170. magna in Urbe potentia auctoritateque ſub Paſchali II. „ fuerat; cujus nepotes &c. Subſcribit Joannes Seifridus Sileſius, qui in Arbore Aniciana ſeu Genealogia Auguſtiſſimae Domus Auſtriae Principum lib. pr. cap. VIII. edit. Viennae

poris MIL.XII.ut est in lapide, exscribentes MCLXII. quid non turbarunt? Primum commenti sunt, Leonem Maximum A. D. 1162. obiisse, atque adeo aetatem illius annos fere 150. protraxerunt; deinde falsam huic Leoni personam imponentes, fecerunt ipsum Petri Leonis filium, cujus magna fuit sub Paschali II. in Urbe potentia, patremque Perleonum illorum, qui in Germaniam commigrasse dicuntur; unde Maximilianus & Austriaca Domus originem duxerit: quod omnino falsum est; propterea quod Familiam de Maximis a Perleonia diversam fuisse satis constat. Perleoniam autem ab Anicia proficisci, merum somnium. Hoc autem non eo dico, quo mihi diligentiae laudem arrogem (etsi odiosa ingenii & doctrinae arrogantia est, non item diligentia), sed ut intelligat quisque,& accuratissime vetera monumenta legi oportere, &, quum fontes videre ipsos possumus, non rivulos esse consectandos. Facile enim & decipi se patitur, & alios in errorem inducit, qui alterius vel exscriptoris vel lectoris fidem sequitur, non suam.

HEV

nae 1613. de nostro Leone Maximo haec refert: „ Porro Leo filius Petri Leonis, & pater Perleonum, „ qui in Germaniam commigrarunt, „ obiit Romae post Christum natum 1162. die 23. Aprilis, & prae „ foribus Ecclesiae S. ALEXII in „ monte Aventino sepultus fuit, „ ut videre est ex ejus Epitaphio, „ quod ibidem exstare refert Volaterranus, Bardi, Antonius Vacca „ J. C. Romanus,& Arnoldus Wion. „ Est autem hujusmodi: *Maximus* „ *hinc surget gemina cum pube suorum &c. Obiit Dominus Leo de* „ *Maximis An. D. nri MCLXII.* Habuit autem Leo de Maximis praeter Stephanum, Leonem, & filiam, cujus nomen ignoratur, quatuor alios filios, nempe duos illos „ fratres, qui patrium vertere „ solum in Germaniam commigrarunt &c. Sed quam falso & praepostere haec omnia conficta sint, vel ex ipso lapide patet, in quo Leo de Maximis obiisse legitur non *An. Dom. nostri MCLXII.* sed ANN. DOM. INC. MIL. XII.

XI.

HEV SCELVS ELVSÆ VERBIS FALLACIBVS EVAE.
QVO QVASI FERMENTO SOLVITVR OMNIS HOMO:
FORMA VENVSTA NIMIS. PVTRIS EST SVB MARMORE PVLVIS:
SQVALET IN HIS TENEBRIS FORMA VENVSTA NIMIS.
DVM STETERAT SOLIDO. PRODVCTA GENIMINE CLARO.
CLARIOR IPSA QVIDEM. VICERAT ORE DIEM.
FEMINA DIVES OPVM DIVES QVOQVE FEMINA MORVM.
VBERTIM BINIS ACCVMVLATA BONIS.
QVAE MISERENS MVLTIS MVLTVM DISPERSIT EGENIS.
NON ABIGENS XPI MEMBRA MINORA DEI.
FLORVIT INGENIO CORREPTA TIMORE SVPERNO.
QVI DOMINVM METVIT. TAM BENE NEMO SAPIT.
HÆC O ALEXI TIBI. TIBI CREDITVR ET BONIFATI.
POSSIBILE EST VOBIS. EIVS OBESSE MALIS.
ET TE SVMME DEVS. PIETAS CLEMENTIA TOTVS.
MIZINA SERVA TVI SIT PETO IVNCTA TIBI:
OBIIT AVT MENSE FEB DIE XIII. ANN. DNIC INCARNT MILLESIMO:
(XXXIIII. INDICT. II:

Hac in Epigraphe primum animadvertendum esse arbitror, quod cultus erga S. ALEXIUM undecimo saeculo incunte quam maxime vigebat, cujus se precibus Mizina commendabat. Haec autem *femina dives opum, dives quoque femina morum*, illa eadem est, ut mea fert opinio, Senatrix, uxor quondam Horatii in Urbe Consulis, quae Crescentium filium sibi morte praereptum

reptum (21) *X. Kal. Septembris An. MXXVIII.* flebili prosequuta est carmine, quod ad ejus sepulcrum in Aracaelitano templo legebatur; quodque ab Anonymo bibliothecae Chisianae (22) descriptum Pio V. Pontifice, hujusmodi est:

HOC IACET IN PARVO MAGNVS CRESCENTIVS ANTRO
QVI FVIT INSIGNIS NOBILITATE NIMIS
NOMINE PRÆCLARO PATER EIVS HORATIVS EODEM
REBVS QVI MISCVIT CONSVL IN VRBE FVIT
QVA NIMIVM GENITRIX MIRO SERMONE SENATRIX
MIZINA DICTA FVIT MAXIMA CVM FVERIT
HÆC VIVAM PROLEM SVMMO DILEXIT AMORE
PLANXIT ET HANC OBITAM SEMPER EAM MEMORANS
HANC DOLOR HOC SAXVM FACIEBAT ADIRE VENVSTVM
ET FVNCTÆ PROLI TALIA VERBA LOQVI
O MIHI CARE NIMIS FILI LAVDATE DECORE
SANGVINE FORTVNA MORIBVS ATQVE TVIS
ECCE CINIS PVLVISQVE IACES DVLCISSIME NATE
SPES PATRIS ATQVE DECVS MATRIS ET APTA SALVS
FILI MI TECVM DVM NON SIT CORPORE MECVM
FERRE TVVM FINEM NEC MIHI MORTE LIBET
CVI LVCTVS CIBVS EST ET POTVS CAVSA DOLORIS
SVNTQVE DIES TENEBRÆ CAVSA MESTITIÆ
O TELLVS CÆLVM FRETA CVNCTA PLANGITE MECVM
VEL MIHI IAM GEMITVM DEMITE TAM VALIDVM
AVT CESSENT OCVLI SOBOLEM LACRYMANDO DOLERE
SEV MEA NE RIDEANT LVMINA DEFICIANT
FLENS EGO TANTA TIBI DESCRIBI MIZINA FECI
VT NOSTRI LACHESIS STAMINIS ARTE RVAT
ANNO MILLENO BIS DENO BISQVE QVATERNO
CHRISTVS VT EST DOMINVS VIRGINE PROGENITVS
CVRRERET VNDENA CVM TVNC INDICTIO PLENA
HIC IVSSV DOMINI CARNIS ONVS POSVIT
SEPTEMBRIS DECIMA CVM LVX FORET ANTE CALENDAS
DIC LEGVLE PRECIBVS HVIC MISERERE DEVS
HIC VIXIT QVANTVM SI QVIRET VIVERE TANTVM
QVINQVIES ADIVNCTO MONADE CENTVM DARET ANNOS
AT NVNC PESTE CARET VIVERE SEMPER HABET
HOC NECTAT MVLTVM QVI VVLT RESERARE SEPVLCHRVM
SIT IVDÆ FVNEM MOX ANATHEMA REVM.

Sed

(21) Vide Casimir. Memorie Istoriche della Chiesa e Convento di S. Maria d' Araceli cap. 8. pag. 272. §. 3.

(22) Vide Ms. Veterum Inscript. ab Anonymo collect. sub Pio V.R.P. quod extat in bibliotheca Chisiana, & Crescentium Monachum nostrum de Nobilitate Italiae tom. 2. pag. 64.

Sed A. D. 1035. hoc ipſo in Templo ſepultus eſt Petrus Sylvae Candidae (23) Epiſcopus prope Marozziam matrem, ut ante diximus (24); cujus Epitaphium marmore inſculptum, quod injuria temporum intercidit, Ughellius deſcripſit, & ſic incipit:

XII.

Lector ad hunc tumulum lacrymantia lumina ſolve,
Natus cum cara matre ſepultus ubi.
Infelix planctu non poſſum dicere totum,
Illa Marozza ſolo, nomine Petrus ego &c. Vid. ſup. p. 177.

XIII.

. . . . . VS. TVMVLVS DE MARMORE FACTVS ∴
. . . RRA SVAM. QVOD FVIT ANTE REDIT ∴
ITE PIE IVVENES ET PLANGITE PECTORA TRISTES.
MORS IVVENEM TOLLIT TRISTIA CORDA FACIT.
OPTIMA QVEQ: PRIMO MANIBVS RAPIVNTVR AVARIS.
IMPLENTVR NVMERIS DETERIORA SVIS.
VLTIMA LVX VENIT. NON EXIBITVRA SEQVENTEM.
APTA QVIDEM DÑO. SED MINVS APTA MIHI. ET
EGO ADELGERVS C̄FVGIO AD ORATIONĒ C̄GREGATIONIS P̄TIOSI MR̄.
(BONIFATII QVI HOMINĒ EXIVI IN TRANSITV SC̄I BENEDICTI

Ex

(23) Sylva Candida a Saracenis deſtructa ſaec. X. ut legitur in Sergio III. R. P. apud Ughellium Ital. Sac. tom. 1. col. 107. Vide ſupra Cap. X. §. V. pag. 175. not. (3) & (4).

(24) Vid. ibid. pag. 177. not. (8).

Ex hoc Epitaphio constat, Aldigerium juventutis suae flore, eo die mortem obiisse, quo die S. Benedictus ex hac humana vita in Divorum domicilium commigravit. Fuit autem dies vel vigesimus primus, si Mabillonio, vel vigesimus sextus mensis Martii, si Pagio fidem adhibeas. Hoc idem Epitaphium ex pavimento nostri Templi descripsit Turrigius (25), sed mendose admodum ac turpiter. Scripsit enim *fictus* pro *factus*, *ad Dominum ivi* pro *hominem exivi*, idest exui &c. Praeterea Aldigerium sepultum A. D. 1217. statuit, sed nulla caussa probabili; quinimmo forma ipsa litterarum, quibus Inscriptio continetur, undecimum ad saeculum referri debere tutius indicat. Alia enim erat saeculo XIII. litterarum ratio formandarum: quod ex Epigraphe Petri Sabellii, quae consequitur, & annum praesefert 1288. abunde colligitur.

XIV.

HIC. IACET. DNS. PETRVS. DE. SABELLO.
TESARARIVS. TVRON. QVI SEPVL
TVS. EST. HIC. ANNO. DNI. M. CC.
LXXXVIII. MSE DECEB. DIE. VLTIMA

Petrus Sabellius, cujus effigiem marmorea in Tabula impolite expressam, sinistrorsum ad Aram Maximam in pavimento intueri quisque potest, & nos exhibemus Tab. XI. primum Canonicus Remensis ab Urbano IV. electus est, ut ex ejusdem Urbani

(25) Franciscus Turrigius in Cryptis Vaticanis part. 2. cap. 8. pag. 330.

Tab. XI. Pag. 328.

bani Commentariis ſeu, ut ajunt, Regeſto, quod vidit Panvinius (26), ſatis conſtat; poſtmodum vero apud Turones, ut noſtro ex marmore patet, Theſaurarius conſtitutus fuit, quo de munere conſulendus Iſidorus lib. 2. de Eccleſiaſt. Officiis cap. II.

XV.

CARE IOSEPH BRIPI . CVI SEMPER CARMĪA CVRAE
ACIPE NV̄C TVMVLO CARMĪA DIGNA TVO
PONTIFICV̄ STVDIIS . STVDIISQVE EXERCITE SACRIS
INSIGNES TITVLOS NACTVS ES VNDE TIBI
QVI SENIOR TENERIS SEMPER SERVARIS AB ĀNIS
NVNQVAM LAESA TVAE DONA PVDICITIAE
NEC VERO QVAE SV̄T VIVĒTVM PABVLA TANTV̄
NV̄C INSTEM RELIQVIS LAVDIBVS IP̄E TVIS
AT PLACIDA HOC OPT̄E MAGIS VT CV̄ PACE QVIESCAS
VERA HAEC DEFV̄CTOS QVAE BONA SOLA IVVĀT
QVAE TIBI VIVENTI FVIT OPTATISSIMA SEMPER
SIT QVOQVE DEFV̄CTO PAX REQVIESQVE TIBI
ET QVV̄ LEGERIT HAEC. BENE TV̄C TIBI QVISQVE PAECETVR
VT CLEMENS ANIMAE SIT DEVS IP̄E TVAE
OBIIT ROMAE. XI. KAL. SEPT. ANNO DN̄I
MCCCCLVII. VIXIT. AN̄OS. 79

Etſi de Joſepho Brippio, deque aliis hoc in Templo ſepultis poſt Annum Domini 1426. nullus

(26) Ex cod. ms. Famil. Roman. in biblioth. Frangipan. Vide etiam Zazzeram de Nobilitat. Italiae.

esset hic dicendi locus, propterea quod ad ea tempora pertinent, quae Liber alter complectetur; tamen, ne aliquo cum legentium sive incommodo sive stomacho, Inscriptionum continuatio seriesque abrumperetur, optimum factu existimavimus, si eas omnes ipsas hunc unum in locum collectas afferemus.

Hujus igitur Josephi e Brippiorum Familia, quae in nostra Mediolani civitate antiqua in primis & nobilis habita est, exstat in Alexiano Templo sepulcrum; & sepulcro imminet marmoreum ejusdem simulacrum anaglyptice exsculptum cum stola & ornatu Sacerdotali, ut in Tab. XII. Nam Sacerdotem & Canonicum Mediolanensem ex amplissimo eorum, quos Ordinarios vocant, Collegio, tum etiam Virum sane doctum fuisse, & Poetica laude florentem, satis constat. Etsi autem illius Opera in lucem minime prodierint; tamen in bibliotheca Ambrosiana diligentissime servantur, & declarant ingenium atque artem Hominis in Humanioribus Litteris, quae tunc primum ex illis barbariae tenebris lucem respicere coeperant. Ejus doctrinae & ingenii monumenta refert is liber, qui Scriptores Mediolanenses omnes descripsit (27). Nos autem,

(27) In Bibliotheca Scriptorum Mediolanensium quatuor tomis distributa a Philippo Argellato & Mediolani edita tom. 1. pag. 338. & seq. plura habentur de Iosepho Brippio; prae quibus narratur, delectum fuisse ab Universitate Ticinensi, ut coram Summo Pontifice Martino V. dum Papiae morabatur A. D. 1418. publico Doctorum & Civitatis nomine debitum Vicario Christi obsequium & obedientiam profiteretur; quod praestitit Brippius eleganti Sermone habito die Martis XI. Octobris, in quo Martini simul & urbis Ticinensis laudes immiscuit. Sed & illud animadvertendum est, Brippium obiisse An. 1457. ut in ipso lapide legitur, non autem Anno 1450. ut scripsit Argellatus his verbis: *Romam senex profectus Joseph*

ARE IOSEPH BRIPI CVI SEMPER CARMĪA CVRAE

autem, quod in illo ipſo libro ſilentio praetermiſſum eſt, quodque ad argumentum noſtrum pertinere maxime videtur, ex Georgio Mathia Konigio (28) intelleximus, videlicet Joſephum Brippium copioſo & eleganti Carmine complexum eſſe B. ALEXII laudes; quod Carmen in bibliotheca Hallenſi inter mſs. codices exſtare ajunt. Quum autem Joſephus Romam ſenex venerit, ac ibi tandem diem ſuum obierit, equidem non dubito dicere, iccirco hominem ad Urbem religionis cauſſa veniſſe, ut antiquiſſimum Templum, ubi Sanctiſſimae B. Alexii Exuviae ſervantur, viſeret, ac pie caſteque veneraretur.

XVI.

HVGO DALVETI TVLLEN. ET

VIRDVNEN. ECCLESIARVM

CANONICVS SACRIQ. PALATII CAM. APOST.

AC AVDIENTIAE CONTRADICTARVM PROCVRATOR

IN SOLA DEI MISERICORDIA

SPERAT SALVARI.

Hoc Epitaphium injuria temporis deperditum ex mſ. codice bibliothecae Albanae (29) deſcripſimus, quem Doctiſſimus Praeſul Antonius Baldanus mihi perhumaniter commodavit.

ſeph Brippius, ibidem vivere deſiit Anno 1450. tumulatus in Aede S. Alexio ſacra &c.

(28) Georgii Mathiae Konigii Bibliotheca Vetus & Nova edit. Altdorfi An. 1678. *Brippius Joſeph Poema de laudibus S. Alexii compoſuit: exſtare ajunt in bibliotheca Hallenſi inter manuſcripta.*

(29) In bibliotheca Albana to. 1. collectionis ms. Inſcriptionum Urbis, cujus titulus: *Epitafj delle Chieſe di Roma. S. Aleſſio &c.*

XVII.

D O M

IO. VINC. CARDINALI. GONZAGAE

VIRO. AD BENEFICENTIAM. NATO

GENERIS. NOBILITATE. ATQVE

ANIMI. DOTIBVS. PRAECLARO

MAIORVM. SVORVM. AEMVLO

H. P. C

VIXIT. ANN. LI. DIES. XV

OBIIT. XXII. DECEMB

MDLXXXXI.

Medio in Templo humatus fuit Joannes Gonzaga (30) Hieronymianae Familiae nostrae olim apud Apostolicam Sedem Patronus. Is primus fuit, qui Titulo SS. BONIFACII & ALEXII Presbyter S.R.E. Cardinalis insigniretur. Etenim Sixtus V. hoc primum honore auxit Templum nostrum, ut & alia quaedam Urbis templa, hoc est, S. Augustini, S. Mariae de Populo, S. Blasii &c. quemadmodum patet ex Diplomate ipso ejusdem Pontificis, quod incipit: *Religiosa Sanctorum Pontificum &c.* (31) *Dat. Romae apud*

(30) De Jo. Cardinali Gonzaga plura legesis apud Ciacconium in Vitis RR.PP. tom. 4. in Vita Gregorii XIII. ad An. 1572. §. XIII. col. 67.

(31) Exstat in Bullario Romano Sixti V. Constitutio 81. qua Tituli S. R. E. Cardinalium ad certum numerum praefiniuntur & augentur his verbis: Habita cum Venerabilibus Fratribus nostris S.R.E. Card. „ deliberatione matura, de eorum „ consilio & assensu statuimus & „ ordinamus, in posterum perpetuis „ futuris temporibus Presbyteris „ Cardinalibus has tantum, quae in„ fra descriptae sunt, ecclesias, neque alias

apud S. Petrum die 24. *Aprilis A. D.* 1587. Verum de his agemus altero Libro.

XVIII.

D O M

SEMPER IN CHRISTO VIVENTES

MONACHI S. HIERONYMI QVIESCVNT

MDXCIII.

Quum jam pridem in area clauſtri ſub dio ſepelirentur noſtrorum cadavera Monachorum, ut Chartuſiani in more habent, tandem A. D. 1593. in Templo ipſo humari coeperunt. Quare ſepulcrum illis poſitum eſt ad mediae navis latus dexterum ante Aram Maximam. Suſpicor autem, ſepulcrum icciroo translatum, quod in area clauſtri Anno MDLXX. magno ſumptu ciſterna aedificata eſt, iis locis, ubi aeſtate aquarum inopia eſſe maxima ſolet, omnino neceſſaria. Id ex Inſcriptione intelligitur, quae in altera ex duabus marmoreis columnis ad ipſius ciſternae puteum inſculpta eſt.

CISTERNAM HANC IMPENSA SCVT. TRIVM MILLIVM

AERIS NON ALIENI MONACHI S. HIERONYMI

AB IMO LAPIDE CONSTRVXERVNT A. D. MDLXX.

At

„ alias in Titulos aſſignari debere, „ videlicet ex antiquis S. Crucis in „ Hieruſalem, SS. Marcellini & Petri &c. ex poſterioribus vero „ SS. Quirici & Julittae &c. necnon „ quas ſupradictis antiquis & poſterius inſtitutis addimus, & ex nunc „ in Titulos Presbyterorum Cardinalium &c. cum honoribus, inſignibus, privilegiis &c. perpetuo „ erigimus & inſtituimus, ac Titulorum nomine & dignitate inſignimus & decoramus &c. S. Auguſtini, S. Mariae de Populo, „ S. ALEXII IN AVENTINO, „ S. Blaſii &c.

At aere non certe noſtro, quae felicitas fuit temporum illorum, ſed alieno, & quidem multo, Coenobium nos jam fere dirutum reſtituendum atque exaedificandum curavimus; cujus aeris alieni modum aut finem nullum eſſe video, niſi ſiquis nos Deus reſpiciat, atque eam mentem Principi alicui viro immittat, ut Cardinalis Quirini magnitudinem animi, liberalitatem, religionem imitetur; quem Cardinalem ampliſſimum Templi Alexiani Parentem atque Auctorem nunc veriſſime poſſumus appellare: ſed mira eſt inopia hujuſmodi hominum.

XIX.

D. O. M

OCTAVIO PARAVICINO. S. R. E. PRESB. CARD

SPECTATAE PROBITATIS ET

PRVDENTIAE VIRO

LEGATIONE APVD HELVETIOS

GERMANIAE PATROCINIO

ALIISQVE PRAECLARIS MVNERIBVS

EGREGIE FVNCTO

ERASMVS. ALEXAND. EPISCOPVS

ET FRATRES

PATRVO B. M. PP.

OBIIT III. NON. FEBR.

ANNO SALVTIS M.DCXI.

AETATIS SVAE LIX

Pro-

Prope sepulcrum Jo. Card. Gonzagae sepultus fuit Octavius Tit. S. Alexii Presbyter Card. Paravicinus (32), cujus hoc est Epitaphium insculptum lapidi una cum Insigni antiquissimae Familiae. Utrumque de Alexiano Templo benemeritum fuisse, alibi ostendemus.

XX.

D O M

METELLO . BICHO . PATRITIO . SENENSI

TIT. S. ALEXII . CARD. AMPLISSIMO

CVIVS PAR NOBILITATI VIRTVS

PAVLI . V. PONT. MAX. BENEFICIO

E. SVANENSI . EPISCOPATV. AD . ROMANAE. PVRPVRAE. LVCEM

AD . SENENSIS . ARCHIEPISCOPATVS . EVECTA . FASTIGIVM

ILLVSTRISSIMA . SED . BREVISSIMA . EFFVLSIT

VINCENTIVS . ET . BERNARDINVS . PRAEREPTO . FRATRI

MOESTISSIMI . POSVERVNT .

HOC . TAMEN . VNO . TRISTE . MITIGANT . DESIDERIVM

QVOD . VIRTVTIS . ILLVSTRISSIMAE . EXTINCTAE

CINIS . ETIAM . PVRPVRAT .

OBIIT . ANNOS . NATVS . LX.XVIII. KAL. IVLII

CIϽ.IϽC.XIX.

Hoc Epitaphium incisum legitur sub effigie Cardinalis e marmore excitata ad ipsius Coenotaphium, quod exstat ad sinistrum Templi parietem, ele-

(32) De Octavio Cardinali Paravicino vide apud Ciaccon. in Vita Greg. Pap. XIV. ad An. 1590. §. 11. col. 228.

elegans admodum, & columnis lapidibusque peregrinis ornatissimum. At cadaver ipsius humi consepultum est ibidem, uti Monumentum indicat, quod est hujusmodi:

XXI.

D. O. M.

OSSA METELLI

BICHII S. R. E. CARDINALIS

SENENSIS

De hoc Cardinali (33) Presbytero Tit. S. Alexii suus erit dicendi locus altero Libro.

XXII.

D O M

HIC. IACEO. MAGNI. FAMVLVS. POSTREMVS. ALEXI

QVO. NVLLVS. POTVIT. CHARIOR. ESSE. LOCVS

NAM. QVAS. VIVVS. ADHVC. SCALAS. PATRONVS. HABEBAT

HAS. CVPIO. VITA. FVNCTVS. HABERE. CLIENS

FVNDE. PRECES. HOSPES. SCALAS. MIHI. VT. ILLE. PER. ISTAS

AD. SVA. QVÆSITVM. SYDERA. MONSTRET. ITER

T V

SALVE. ÆTERNVM

E T

ÆTERNVM. VALE

M.D.C.XXXIX. DIE. XVIII. MAII

Lapis

(33) De Metello Bichio S. R. E. Cardinali vide Oldoinum apud Ciaccon. in Vita Pauli PP. V. ad An. 1605. §. XXII. col. 424.

Lapis, in quo incisum legitur Epigramma hoc, Hominis, cujus nomen ad nos minime pervenit, pietatem erga B. Alexii memoriam indicat. Ad parietem haerebat affixus Sacelli, quod ante diximus (34) obtinuisse appellationem *Scalae* S. ALEXII; propterea quod ibi ostendantur lignei gradus, subter quos Sanctissimus Vir diu ignotus cuique vixisse, ac tandem obiisse fertur, uti ex vetusta Epigraphe ibidem apposita intelligitur.

SVB GRADV ISTO IN PATERNA DOMO BEATVS
ALEXIVS ROMANORV̄ NOBILISS.[VS] NON VT FILIVS,
SED TANQVAM PAVPER ADVENA RECEPTVS, ASPERĀ
EGENAMQVE VITAM DVXIT ANNIS XVII; IBIQVE PVRISSIMĀ
ANIMĀ CREATORI SVO FELICITER REDDIDIT, ANNO
DN̄I CCCCXIIII. INNOCENTIO P.[O] PAPA ET HONORIO,
ET THEODOSIO SE.[DO] IMPERANTIBVS

Ad augendam autem erga Beatum Alexium religionem Urbanus VIII. hoc ipso in Templo *Stationes*, quas vocant, habendas sancivit in singulos annos feria IV. Cinerum, ut ex apposito Monumento.

VRBANO. VIII. PONT. OPT. MAX.
QVOD. VETVSTAM. SANCTAE. SABINAE. STATIONEM
ECCLESIAE. SANCTI. ALEXII. COMMVNICAVERIT
MONACI. HIERONYMIANI
GRATI. ANIMI. MONVMEN. P. P.

Vu Sed

(34) Vide supra Cap. XVII. p. 258. & seq.

Sed magnificentiſſimum omnium in Alexiano Templo ſepulcrum illud eſt, quod exſtat ad eam transverſae navis partem, quae ad Occidentem ſpectat. Hoc ſolido ex marmore in formam rotundi cujuſdam ſacelli a ſolo fecit, ſibique poſuit Jo. Franciſcus de Balneo, quum adhuc viveret, ac Titulo Presbyteri Card. S. Alexii inſignitus eſſet (35). Habet muſivo opere concameratam, & multa laqueatam arte teſtudinem. Habet mediam & undequaque ſpectabilem mira pulchritudine ſtatuam Cardinalis ipſius, in Pontificalem figuram habitumque formatam, ſed lectulo & pulvinaribus jacentem, niſi quod ſiniſtro innixum cubito caput videas: opus a Dominico Guidio ſcite factum & venuſte. Legitur in ipſa fronte ſepulcri laus Cardinalis inciſa marmore, quae eſt hujuſmodi:

XXIII.

IOANNES FRANCISCVS EX COMITIB. GVIDIIS DE BALNEO
FABRITII MARCHIONIS MONTISBELLI
ET LAVRAE COLVMNAE EX DVCIBVS ZAGAROLAE FILIVS
TIT. S. ALEXII S. R. E. PRESB. CARD
VIVENS SIBI POSVIT
QVI CVM ALIQVOT DITIONIS ECCLESIASTICAE VRBES
ET PROVINCIAS CLEMENTE VIII
LEONE XI. ET PAVLO V. PONT. MAX
ADMINISTRASSET

A GRE-

(35) De Jo. Franciſco S. R. E. Cardinali de Balneo vide apud Ciaccon. in Vita Urbani VIII. ad An.1623. §. XXVII. col. 571.

A GREGORIO XV. EXTRA ORDINEM LEGATVS IN GALLIAM
ET PAVLO POST AD ORDINARIAM BELGII LEGATIONEM
RVRSVSQ. E BELGIO AD IDEM MVNVS AB VRBANO VIII
IN GALLIAM REVOCATVS
ITA VBIQVE SE GESSIT
VT CVM IDEM VRBANVS TAMQVAM DE APOST. SEDE
PRAECLARE MERITVM CARDINALEM CREAVERIT
EO IN HONORE CVM DVODECIM ANNOS ASSIDVAM REIP. CHRIST
NAVASSET OPERAM
ET REATINAM POST CERVIENSEM ECCLESIAM
REXISSET EPISCOPVS
MORTE SVBLATVS
MAGNVM VRBI BONISQ. OMNIBVS SVI DESIDERIVM RELIQVIT
ANNO D.MDCXLI. AETATIS SVAE LXIII.

Adverſus hoc ſepulcrum affixa parieti eſt Inſcriptio Aegidii de Veruy Leodienſis, Nobilis Viri, quae erga Cardinalem, cui famulatus fuerat, pium Hominis & gratum animum declarat.

XXIV.

D. O. M

ÆGIDIVS DE VERVY NOBILIS LEODIENSIS
EGREGIAS ANIMI SVI DOTES TVNC MAGIS OSTENDIT
CVM IMPATIENS A DNO SVO IO. FRANC. CARD. A BALNEO MIRE IN
(SE BENEFICO

VEL MORTE SEIVNGI HOC IPSO IN TEMPLO VBI ILLE CONDITVS EST SE
TVMVLARI MANDAVIT LEGANS PATRIBVS HVIVS COENOBII
DVO S. BONAV. MONTIV̄ LOCA VT IN DEPOSITIONIS DIE PRÆD. D. ET SVÆ.
DVPLEX QVOTANNIS ANNIVERSARIV̄ CELEBRETVR SIQ. MONTIV̄ REDDITVS
AD DVO HÆC SOLEMNIA NON SVFFICIANT
TOT MISSÆ SINE CANTV QVOT EORVM PROVENTVS SVSTINEANT
IN VTRIVSQ. ANIMÆ SVFFRAGIVM ÆQVALITER AMBABVS
DIVIDENDÆ RECITENTVR
ET AD HOC POSITVM MARMOR
PER GODEFRIDVM LVFFIVM ET HVBERTVM FABRI
EXECVTORES TESTAMENTARIOS
OBIIT ANNO DOMINI MDCLXXX
DIE VIII SEPTEMBRIS SEPTVAGENARIO MAIOR

Sed & Fabritii ex Comitibus Guidiis de Balneo Monumentum ibidem legitur, Italico ſermone lapidi inſculptum.

XXV.

D. O. M
FABRITIO FIGLIOLO DI NICOLO DE
CONTI GVIDI DI BAGNO MARCHESE
DI MONTE BELLO ET DELLA
MARCHESA THEODORA GONZAGA

CA-

CAPITANO D. VNA COMPAGNIA
DI CAVALLI SERVENDO IL CATOLICO
RE. FILIPPO QVARTO MORI LI. XIIII.
DI SETTEMBRE M. D. C. XLVI. NELL.
ETA. DI. XXIX. ANNI NELLA CITTA
DI BRVGES VOLSE ESSER SEPOLTO
NELLA CHIESA DE PADRI DELLA
COMPAGNIA DI GESV NELLA
MEDEMA CITTA APPRESSO L.AL
TARE DELLA BEATISSIMA VERGINE
L. ANNO M. D. C. L.IIII IL PADRE DIEDE
L. ELEMOSINA DI VNA MESSA
PERPETVA DA CELEBRARSI ALL.
ALTARE PREDETTO OGNI SABBATO
PER L. ANIMA DEL DEFONTO E SI
CONSERVA LA SCRITTVRA IN ROMA
NELL. ARCHIVIO VRBANO

In hoc quoque Templo ſepulcrum ſibi deligendum exiſtimavit Clariſſimus olim Praeſul Jacobus Sylva Mediolanenſis, cujus Elogium marmori in pavimento ad dexteram Templi inciſum hoc eſt:

D. O. M

XXVI.

D. O. M

IACOBVM SILVAM

QVEM DEDERAT MEDIOLANO NATIVITAS

EQVITEM LAVRETANVM VIRTVS SVA

PROTONOTARIVM APOSTOLICVM PIETAS

PRO CATHOLICA MAIESTATE TABELLIONVM PRÆFECTVM

SVA PRVDENTIA SVA PROBITAS FECERAT

MORTALIVM CONDITIO

EXIGVVM HIC IVSSIT IN CINEREM

CAECA MORS EST

AVDITA IACOBI FAMA

VIRTVTE SVA IN SENVM VICES SVFFECTI

DECREPITVM CREDIDIT IMMATVRE NIMIS EXCIDIT

VBI CONSVEVERAT VIVERE MORTVVS EXCIPITVR

QVIETEM SIBI

AMICIS MOERОREM

MEMORIAM OMNIBVS IMMORTALEM

RELINQVENS

DECESSIT DIE VIII. AVGVSTI

ANNO AETATIS XLIX. SALVTIS M.DC.LXXIX.

Nuper autem Ricciardus Guido Balneus, Praeſul vere pius, prope tumulum Cardinalis Jo. Franciſci gentilis ſui Sacellum eleganter ornavit, Deoque Patri dicavit; & ſibi ſuiſque ſepulcrum ibidem faciendum curavit, hoc appoſito lapide:

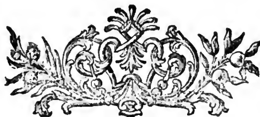
DEO

XXVII.

DEO PATRI OPTIMO MAXIMO
PRIMO RERVM. AVTHORI MODERATORIQVE
SACELLVM. HOC
RICCIARDVS GVIDOBALNEVS PATRICIVS MANTVANVS
VTRIVSQVE SIGNATVRAE REFERENDARIVS
EXTRVXIT ORNAVIT DICAVIT
AC SIBI SVISQVE SEPVLCHRVM
AD IOANNIS FRANCISCI S. R. E. CARD. GENTILIS SVI TVMVLVM
AERE SVO FACIVNDVM COERAVIT
ANNO POST. CHRISTVM NATVM CIϽIϽCCLI

Sed in ambitum ſepulcri legitur firma illa Regis Davidis aeternae vitae exſpectatio ex Pſalm. XXVI.

℣ CREDO VIDERE BONA DOMINI IN TERRA VIVENTIVM

CA-

CAPUT XXII.

Inscriptiones Profanae.

HUjus loci, ubi Alexianum Templum & Coenobium situm est, vetustissimam frequentiam & dignitatem indicant non ea modo, quae diximus Capite I. sed alia quoque permulta Antiquitatis vestigia, & praesertim profanae quaedam Inscriptiones cum eae quidem, quae jam pridem emissae sunt in manus hominum, tum illae simul, quae nunc primum e ruinis aedificii erutae in lucem proferuntur. Hasce autem omnes hic edendas curavi, quo gratiam inire aliquam possem, siquidem possem, ab eruditis illis beneque intelligentibus viris, qui suam in Veterum Lapidum observatione industriam locant.

I.

IOVI. OPTVMO
MAXIMO. DO
LICHENO. T.
FLAVIVS. COS
MVS. IVSSV DEI
FECIT.

Ex cippo marmoreo, qui apud nos adhuc exstat, ediderunt Mazzochius (1), Smetius (2), Gruterus (3), alii-

(1) Mazzochius Jacobus Epigram. Antiquae Urbis pag. xv.

(2) Martinus Smetius Inscript. Antiq. Ord. 2. pag. XVIII. 9.

(3) Janus Gruterus Thes. Vet. Inscript. pag. XX. 6.

aliique;sed & Abraham Ortelius in Thesauro Geographico V. *Dolichena* alteram huic parum dissimilem refert, ad se Roma missam a Philippo Winghio, quae legitur etiam apud Reinesium (4).

IOVI OPTIMO MAXIMO DOLYCHENO
VBI FERRVM NASCITVR. C. SEMPRO
NIVS RECTVS CENT. 7 FRVMENTARIVS *
DD

Samuel Pitiscus (5) Jovem Dolichenum Romanis dictum putat παρὰ τὸν Δόλιχον, *vel quia solemnis illi thensarum pompa quotannis e Capitolio in Circum duceretur, vel quod Latin. feriis quadrigae certarent in Capitolio*. Alii autem (6) a loco sic nominatum existimant; nam Δολίχη oppidum est Epiri, ubi ferrum & alia metalla effodiuntur. Δολιχηνὴ urbs Comagenae regionis memoratur a Stephano; et Hercules ad Dolichen insulam delatus, Icari corpus humat ex Apollodoro lib. 2. c. 6. §. 3. Consulatur Sponius (7), qui ex Cimeliarchio Ducis Wittembergici Ectypon affert Dei Dolicheni, stantis supra dorsum tauri, ad cujus pedes aquila, & in basi Inscriptio DEO DOLICHENO.

Xx Ex

(4) Thomas Reinesius in Syntagmate Inscriptionum Antiquarum classe. 1. pag. 34. n. XV.

* Frumentarii non modo dicebantur rei frumentariae negotiatores, sed milites etiam singulis legionibus certo numero adscripti, ut ostendit Salmasius in notis ad Spartianum in Hadriano cap. 2.

(5) Samuel Pitiscus in Lexico Antiquitatum Rom.

(6) Reinesius ubi supra &c. Abraham Ortelius Thesaur. Geograph. V. *Dolichena*.

(7) Jacobus Sponius in Miscellaneis Eruditae Antiquitatis sect. III. p. 80.

II.

*Ex praecepto. I.O. M. D. Aeterni . Conservatori . totius. poli . & Numini . Pra estantisso. Exibitori Invicto . L. Tettius . Hermes . Eq. R. & Kandidatus . & .Patronus . H. V. I. V. S. loci . pro. salute . sua . & . Aur eliae Restitutae . conjugis . & Tettiae . Pannuchiae . filiae suae Et suorum . & Aureli . Lampadi . fratris . carissimi . & . pro . saloute Sacerdotum . &. Kandidatorum. & .Colitorum . hujus . loci . Tabula Marmorea . cum . Prosc*AENIO. ET . COLV*mnis .D.D. quos elexit I.O.M. sibi. servire . M.* AVREL. OENOPION*e. Onesimum . signum. Acaci ... Notarium . & .Scptimiu*M . ANTONIVM *. signum. Olympi . patre. Kandid Patronos . fratres . cari*SSIMOS. ET COLL*egas . Hon. Aur. Magnesium Aur. Serapiacum . Anto*NIVM. MARIANV*m . Jul. Florentinum. Principe Hujus. loci. & . Aur. Sev*ERVM.VETERANV*m. Curatorem. Templi . & Aur. Antiochum . Sacer*DOTE . GEMI . FE*lix . & Vibius. Eutuchianus Lecticari . Dei . Co . . centianus*

Romae in porticu hypaethra Monasterii Sancti Alexii Tabulam minutatim concisam e schedis suis edidit Cl. Muratorius (8). Sed nunc unicum vix nobis reliquum est hujus Tabulae fragmentum , quod hic litteris majusculis edidimus, cetera supplentes charactere inclinato : quod quidem dolemus ; nam menda , quae irrepserunt,ad fidem Lapidis exigere,atque emendare no n possumus .

L. Tettius Hermes , qui *ex praecepto* I.O. M. D. hunc Lapidem erexit,alterum posuit *ex jussu* I.O.M.D. qui legitur apud Smetium (9),Gudium (10),& Gruterum ; quique hujusmodi est (11) :

EX

(8) Murator. Nov. Thesaur. Vet. Inscript. tom.1. class. 2. pag.cxxvi.

(9) Smetius Inscript. Antiq.Ord.2. pag.xvii. 14.

(10) Gudius class. 1. pag. x. 9. Florentiae in aedibus Riccardiorum eandem refert, sed legit L. TEITIVS .

(11) Gruterus tom.1. pag.xvi. 12. ex basi rotunda Romae , olim in foro Trajani .

EX IVSSV I. O. M. D.
L. TETTIVS HERMES
CVM CONIVGE SVA ET FILIIS
CANTHARVM CVM
* VASE SVA POSVERVNT.

* *Vase* pro *Base* passim

Cum conjuge sua, nempe Aurelia Restituta, ut nostro ex Lapide intelligitur, in quo Lecticarios Dei Muratorius censet quam diligenter observandos; quod munus in Sacris nunc primum ex hoc perraro Lapide deprehenditur. Aurigae enim significantur, qui Deorum statuas in *lectica* compositas, praesertim in Ludis Circensibus circumferebant. Lecticae *thensae* appellabantur; hinc apud Festum *thensa* vocatur *vehiculum, quo Exuviae Deorum Ludicris Circensibus in Circum ad Pulvinare vehuntur*.

Sed & *Candidatorum & Colitorum* nomina explanari debent. *Colitores* seu *Cultores* singulare Sacerdotum genus erat, qui sic dicebantur a cultu, seu honore, & reverentia, quam Diis exhibebant; hinc Cultores *Jovis Praestitis, Triplicis Dianae, Herculis, Domus Augustae &c.* (12). Praeterea Cultores Imaginum Domus Augustae, & Curatores, qui sub Magistro Larum erant, videsis apud Gruterum pag. CCXXXVIII. 12. *Candidati* ii & dicebantur & erant, qui candida veste, quoad Comitia haberentur, induti, certas quasdam Diis preces adhibebant, ut, quos peterent, Magistratus consequerentur (13). Horum auspicia Candidatorum sic de-

(12) Vide Burchardi Struvii Antiquitatum Romanar. Syntagma cap. 12. de Sacerdotiis Romanorum p. 636.

(13) Vide Ursat. de Not. Roman. in Thesaur. Ant. Rom. Graevii tom. XI. pag. 791.

describit Dionysius (14) : *Candidati sedem capiunt , & sub crepusculum matutinum surgunt , & quasdam preces sub dio peragunt .*

III.

. . . RDOTES ET CANDIDATI

TVLERVNT. IN FABRICA. TEMPLI

.. S. DOMITIVS. SEVERVS. ALEXANDER

Ex ruderibus Alexiani Coenobii,VII. Kal.Octobris A.D.1750. eruta haec marmorea Tabula,nunc primum prodit , sed manca & mutila, uti est . Qui in ea leguntur *Sacerdotes & Candidati*, suspicionem movent , ad unum & eundem locum pertinuisse , quo vidimus num.II. L. Tettium Hermetem Lapidem posuisse pro salute *Sacerdotum & Candidatorum*. Sed quis fuerit *Domitius Severus Alexander* , plane ignoro . Neque enim illius nomen legitur apud Antiquarum Inscriptionum Collectores , quos consului , Smetium , Gudium , Reinesium , Gruterum, Fabrettum, Donium , Maffejum, Muratorium , & Glandorpium (15) .

IV.

IN . HONOREM . DOMVS . AVGVST

TI. CLAVDIVS. SECVNDVS . COACTOR. CVM. TI. CLAVDIO. TI. QVIR.

(SECVNDO F . VIATORIBVS . III. VIR. ET. IIII. VIR

SCHOLAM . CVM . STATVIS . ET . IMAGINIBVS . ORNAMENTISQVE

(OMNIBVS SVA. IMPENSA . FECIT.

Exstat adhuc haec Inscriptio praegrandi in marmore, quod ad S. ALEXII exteriorem portam in usum zo-

(14) Dionysius apud Pitiscum Lexic. Ant. Rom.V. *Candidati* .

(15) Ioannis Glandorpii Onomasticon Hist. Romanae Francofurti 1589.

zophori superpositum est. Illam ediderunt Smetius (16), Gruterus (17), aliique. Sed Lapis alter haud editus, ex adverso positus ad vineae portam, attendendus est, in quo item grandioribus litteris sculptum legitur ..... ESID . CLAVDIO. PRI . A ... Quare conjicio, magnificum sane Scholae aedificium hic a Gente Claudia exstructum fuisse. Ad Scholam Cassii, quam in Aventino stetisse constat, haec referenda putat Paulus Merula, sed immerito, ut recte observat Nardinus (18), qui etiam, quid Scholae fuerint, satis explicat lib. III. cap. X.

Ex Museo Kircheriano Muratorius (19) Inscriptionem refert positam TI . CLAVDIO PRISCO SECVNDIANO COACTORI &c. Sed vereor, hanc ad alterum Claudium, qui *Priscus* nominabatur, pertinere, non ad Claudium Secundum. *Coactor* autem is erat, qui ex auctionibus pecunias cogebat sive colligebat; hinc apud Gruterum *Coactor Lanarius*, *Coactor a Portu Vinario*, & apud Muratorium (20) *Coactor Argentario*, & *Coactor Vinarius* (21).

V.

.... EPS VRBANA
.... N REGIONE
...... O VICORVM
...... CAESARI
...... PRINCIPI. IV
...... ONTIE COS
...... AERE CON

Est

(16) Smetius Ord. prim. pag. XII. 6.
(17) Gruterus pag. CLXIX. 5.
(18) Nardinus Rom. Ant. lib. VII. cap. IX.
(19) Murat. class. XIII. p. CMXLV. 10.
(20) Ibid. pag. CMLXXV. 3.
(21) Ibid. pag. CMXLII. 8.

Est apud nos hujusmodi fragmentum, quod olim parum accurate exscripsit Donii Amanuensis apud Gorium (22). Quis autem fuerit hic Caesar, Princeps Juventutis, Pontifex, & Consul, omnino obscurum, nisi divinare velimus. Fortasse ille est Drusus, aut Germanicus; nam Anonymus Chisianus (23) duas affert Inscriptiones, quae iam subter Alexianis Aedibus fuisse dicuntur eo loci, qui nominatur *la Salara*, & quidem omnino similes, nisi quod altera Drusi, altera Germanici Caesaris nomen habet; utramque vero posuerat Plebs Urbana hoc modo:

PLEBS . VRBANA . QVINQVE . ET
TRIGINTA . TRIBVVM
* GERMANICO CAESARI
TI. AVG. F.
DIVI . AVGVSTI . N.
AVGVRI . FLAMINI . AVGVSTALI
COS . ITERVM . IMP . ITERVM
AERE . CONLATO .

* in altera DRVSO . CAES .

VI.

. . . .
. . . . . . ONI H. MAXIMO
. . . . . AVII. IMP. III. COS. IIII.
C.AVILIVS LICINIVS
TROSIVS. CVRVL. CVR. II.
DEVOTVS NVMINI
MAIESTATIQVE EIVS

Hanc

(22) Anton.Franc.Gorius in Inscript. Antiq. Donianis class. III. num. 36. pag. 121. edit. Florentiae 1731.

(23) Ex mſ. codice biblioth. Chisianae signato 1097.

Hanc Inſcriptionem, qualiſcunque eſt, quum inveniſſet Didacus de Revillas Abbas e noſtra Familia, in Archigymnaſio Romano Matheſeos Profeſſor, qui annum agens LVI. ſupremum diem obiit XII. Kal. Septembris A. D. MDCCXLVI. & in Alexiano Templo ſepultus eſt, hanc, inquam, quum inveniſſet Homo Studioſus Rerum Antiquarum, miſit ad Muratorium, qui eam edidit in Claſſe Auguſtorum (24), quaſi pertinere poſſit ad Neronem Auguſtum; ſed formula *Devotus Numini Majeſtatique ejus* mihi quidem videtur eſſe hujuſmodi, ut in aetates multo poſteriores rejici omnino debeat; quod Muratorius ipſe ſuſpicatur.

VII.

C. VETTIO. C. F.
COL. NIGRO
DOMO. ANTIOCHIA
SYRIA. VETERANO
LEG. XI. FVLMINAT.
MIL. ANN. XXVI.
VIXIT. ANNIS. LVII.
EX TESTAMENTO

Ex ara candidi marmoris ad S. Alexii ediderunt Mazzochius (25), Boiſſardus (26), Smetius (27), & Gruterus (28). Sed iſte ex hortis Ludoviſiis ſub parva ſtatua

(24) Murat. Nov. Theſ. Vet. Inſcript. tom. I. claſs. 4. p. CCXXVII.

(25) Mazzochius Jac. Epig. Urbis pag. XXVII.

(26) Boiſſardus pag. XC. 15.

(27) Smetius Ord. 4. num. 15. pag. XCI. 4.

(28) Gruterus pag. DLXVII. 10.

tua militis ſagati, alterius *Vettii Veterani* Inſcriptionem hanc affert (29):

Q. VETTIO . INGENVVO . VETERANO
EX CHO . III . PR . EX . PROVINCIA
GERMANIA . INFERIORE . FELICIVS
. MARCVS . EVOKATVS . ERES . ET
CIVES . BENEMERENTI . FECIT .

VIII.

METTIO MESSORI
MIL CHO III PR 7 AV
DACIS CLAVDIVS
RVFIANVS CONM
ANIPLO. B. M. F.

A. D. MDCCXXXVI. quum ad Alexianam Bibliothecam exſtruendam fundamenta jacerentur, hanc Inſcriptionem invenimus urnulae marmoreae inſculptam, quam noſtra manu deſcriptam miſimus ad Muratorium, qui primus eam edidit, atque ita illuſtravit (30): „ Metius iſte Meſſor fuit miles Cohortis ter„ tiae Praetoriae in Centuria Audacis, & fuit com„ manipularis Claudii Rufiani, qui titulum poſuit. „ Manipulus autem in re militari minor fuit Cen„ turia, Ammiano teſte lib. 17. Ab hoc vocabulo de„ ſcendit miles manipularis, ſi modo foeni faſcicu„ lum

(29) Ibidem pag. DLXVII. 9.
(30) Murat. tom. 2. Vet. Inſcript. claſſ. XI. pag. DCCCXXXV.

„ lum intelligas, qui haſtae imponebatur, ut ait
„ Ovidius Faſtorum lib.3.

Pertica ſuſpenſos portabat longa maniplos;
Inde maniplaris nomina miles habet.

IX.

FLAVIO. CLAVDIO
SEVERO. V.C. PRO. COS. ORI
ENTIS. V.S. IVDICANTI. PROCONS. PR
PROV. AFRICAE. ET. V.S. IVDICANTI
PRAEF. VRBI. ET. V.S. IVDICANTI. ITE
RVM. COMITI. ORD. PRIMI. INTRA. PA
LATIVM. PRAEF. PRAET. CONSVLI. ORD
CLAVDIVS. SEVERVS V.C. FILIVS. PATRI. RELIGIOSO
ET. ANTONIA. MARCIANILLA. C.F. NVRVS
SOCERO. SANCTISSIMO.

Lapidem hunc ante portam Alexiani Coenobii olim jacentem exſcripſerunt Anonymus bibliothecae Albanae (31), & Theophilus Gallacinus (32), ſed tribus mutilatum prioribus lineis, quas Gruterus e Cittadini ſchedis ſupplevit, & ex integro edidit (33).

Yy C. PLO-

(31) Anonymus in ms. codice bibliothecae Albanae, qui inſcribitur: *Epitafj delle Chieſe di Roma. A S. Aleſſio.*

(32) Theophilus Gallacinus in ms. codice 970. pag. 100. Exſtat Romae in bibliotheca Chiſiana.

(33) Gruterus pag. MXCIV. 6.

tua militis ſagati, alterius *Vettii Veterani* Inſcriptionem hanc affert (29):

Q. VETTIO. INGENVVO. VETERANO
EX CHO. III. PR. EX. PROVINCIA
GERMANIA. INFERIORE. FELICIVS
. MARCVS. EVOKATVS. ERES. ET
CIVES. BENEMERENTI. FECIT.

VIII.

METTIO MESSORI
MIL CHO III PR 7 AV
DACIS CLAVDIVS
RVFIANVS CONM
ANIPLO. B. M. F.

A. D. MDCCXXXVI. quum ad Alexianam Bibliothecam exſtruendam fundamenta jacerentur, hanc Inſcriptionem invenimus urnulae marmoreae inſculptam, quam noſtra manu deſcriptam miſimus ad Muratorium, qui primus eam edidit, atque ita illuſtravit (30): „ Metius iſte Meſſor fuit miles Cohortis tertiae Praetoriae in Centuria Audacis, & fuit commanipularis Claudii Rufiani, qui titulum poſuit. „ Manipulus autem in re militari minor fuit Centuria, Ammiano teſte lib. 17. Ab hoc vocabulo deſcendit miles manipularis, ſi modo foeni faſciculum

(29) Ibidem pag. DLXVII. 9.
(30) Murat. tom. 2. Vet. Inſcript. claſſ. XI. pag. DCCCXXXV.

„ lum intelligas, qui hastae imponebatur, ut ait
„ Ovidius Fastorum lib.3.

Pertica suspensos portabat longa maniplos;
Inde maniplaris nomina miles habet.

IX.

FLAVIO. CLAVDIO
SEVERO. V.C. PRO. COS. ORI
ENTIS. V.S. IVDICANTI. PROCONS. PR
PROV. AFRICAE. ET. V.S. IVDICANTI
PRAEF. VRBI. ET. V.S. IVDICANTI. ITE
RVM. COMITI. ORD. PRIMI. INTRA. PA
LATIVM. PRAEF. PRAET. CONSVLI. ORD
CLAVDIVS. SEVERVS V.C. FILIVS. PATRI. RELIGIOSO
ET. ANTONIA. MARCIANILLA. C.F. NVRVS
SOCERO. SANCTISSIMO.

Lapidem hunc ante portam Alexiani Coenobii olim jacentem exscripserunt Anonymus bibliothecae Albanae (31), & Theophilus Gallacinus (32), sed tribus mutilatum prioribus lineis, quas Gruterus e Cittadini schedis supplevit, & ex integro edidit (33).

(31) Anonymus in ms. codice bibliothecae Albanae, qui inscribitur: *Epitafj delle Chiese di Roma. A S. Alessio*.

(32) Theophilus Gallacinus in ms. codice 970. pag. 100. Exstat Romae in bibliotheca Chisiana.

(33) Gruterus pag. MXCIV. 6.

X.

C. PLOTIO SALVIO PATRONO
C. PLOTIO. C. L. SALVIO
C. PLOTIO SALVIO
L. PLOTIAE. C. C. L.
HELENAE CONLIB
ARBITRATV. C. PLOTI. SALVI LIB
EX TESTAMENTO HS. II
C. PLOTI SALVI PATRONI
SIBI ET. C. PLOTIO SALVIO PATRONO
ET LIBERTIS LIBERTABVSQVE
POSTERIBVSQVE EORVM
ET AMPLIVS IN EO MONVMENTO
IMPENSA ADIECIT DE SVO HS. VI
ET PLOTIAE. C. L. TERTIAE

Deſcripſit primus omnium Mazzochius (34) in Epigrammatis Urbis; ſed Gruterus (35) immutatam forte ſeriem linearum apte reſtituit, quemadmodum hic attulimus.

XI.

VMBRICIAE
SEVERAE
VENVSTI

Hic

(34) Mazzochius Jacobus pag. xxvii. (35) Gruterus pag. DCCCLI. 2.

Hic quoque linearum ordinem reſtituit Gruterus (36), quem forte immutaverat Mazzochius (37).

XII.

D. M

C. NOVIO. C. FIL. IVCVNDIANO

NOVIA. RVFINA. FRATRI. B. M. F

Erat hoc Epitaphium inſcriptum urnae marmoreae ped. 7. quae VII. Kal. April. A. D. 1751. effoſſa fuit, quum Alexiani Templi nova porticus exaedificaretur; noſque ipſi illud deſcripſimus. Et Familia quidem Novia celebris jam fuit apud Romanos (38), multaeque Inſcriptiones hujuſmodi nomen praeferunt (39), quas ſilentio praetereundas arbitramur, ne (in quo errant Antiquarii ſane multi) temere omnia, vel quum minime opus eſt, obtrudamus.

XIII.

A. SERGIVS APELVS F. S.

ERIAE IONIAE

CONIVG. B.

Exſcripſit ad S. Alexium Anonymus bibliothecae Albanae (40). Plurimi autem apud Gruterum occurrunt, quorum nomen Sergius.

(36) Gruter. pag. DCCCCXXVI. 16.

(37) Mazzochius pag. XXVII.

(38) Vid. Io. Glandorpii Onomaſticon Hiſt. Romanae Francofurti 1589.

(39) Vid. Gruterum, & Murat Nov. Theſ. Vet. Inſcript. claſs. XXII. pag. MDCI. 4. & pag. MDCCXVII. 10.

(40) Vide ſupra not. 31. pag. 353.

XIV.

SERGIVS
N. MEMORIA
CAVSA.

Ex cippo ſepulcrali, qui apud nos adhuc exſtat, edidit Maffejus (41), ſed omiſſa littera N. quae fortaſſe ſignificat *Noſter* vel *Nepos*.

XV.

D. M
M. LICINI
MAXIMI. ET
EFFICACI. FIL
FLAVIA. COETONIS
CONIVGI. B. M. F.

Edidit idem Maffejus (42), ſed & ante ipſum exſcripſerat Anonymus biblioth. Albanae, qui tamen legit FLAVIA ACETONIS.

XVI.

D. M.
CAELIO
POLYCARPO
LIB. PIISSIMO
PROBVS
PATRONVS

Ex

(41) Muſ. Veronen. Inſcript. Var. pag. LXXXVIII.
(42) Ibidem.

Ex eodem Maffejo in Museo Veronensi ad S. Alexium.

XVII.

M. AEMILIVS. M. F. IANVARIVS CA
TILIAE MARCIANAE CONIVGI IN
COMPARABILI DVLCISSIMAE PI
ENTISSIMAE CASTISSIMAE ; QVE
VIXIT ANNIS XXXII. MENS. VI.
DIEB. V. ET CVM QVA VIXI ANN.
XIII. CVM MAGNA DVLCITVDI
NE SOMNO AETERNALI SACR
VM FECER. ET FIL. M. AEMILIVS
AGATHEMER ET. M. AEMILIVS
MARCIANVS ET AEMILIA INGE
NVA QVAE ET MARCIANAE MA
TRI PIENTISSIMAE DVLCISSI
ME SANCTISSIME
ΟΥΧΙ ΤΕΚΟΥΣΑ ΟΥΔΕΙΣ ΑΘΑΝΑΤΟΣ
SOMNO AETERNALI SACRVM.
FECERVNT LIBER. LIBERTABVS
QVE POSTERISQ. EORVM
INVIDE QVID GAVDES ILLA HIC
MIHI MORTVA VIVET :
ILLA MEIS OCVLIS AVREA SEM
PER ERIT .

ET. Q.Q. MVCI EVTACTI ET TVLIANI LIB. LIBER
TABVSQVE POSTERISQVE EORVM.

Ex

Ex basi marmorea olim apud nos exscripsit, mox edidit Mazzochius (43), atque ex eo Gruterus (44). Sed & Raphael Fabrettus aliam affert Inscriptionem in immodicas mortuorum laudes effusam, atque hujus adeo similem, ut una ex altera expressa videatur, scilicet: AVRELIAE . VICTALI . AVG. LIB. CONIVGI . INCOMPARABILI . DVLCISSIMAE . CASTISSIMAE . PIENTISSIMAE . SANCTISSIMAE . B. M. FECIT . QVAE VIXIT . ANNIS . XXXII. ET . CVM . QVA . VIXI . ANNOS . XVIII. NON . CORRVPTO . MATRIMONIO &c. (45). Formula illa SOMNO AETERNALI, quae nostro in Lapide exprimitur, haud infrequens est in Gruterianis, ubi legitur: SOMNO . AETERNALI . LVCRETIAE . HILARAE . COIVGI &c. (46), SOMNO AETERNALI . VLPIAE . EVTERPE . MATRI &c. (47), D. M. ET . SOMNO . AETERNALI . SECVRITATI . MEMORIAE . PERPETVAE &c. (48).

XVIII.	XIX.
APPVLEIA	D. M
FELICLA	RVTILIAE
VIX. AN. IIII	M PELIDI
	ATTICVS
	B. M. F
Ex parva urnula.	Ex Tabula marmorea.

Utraque Alexianis in Aedibus adhuc exstat.

....PA-

(43) Mazzochius pag. XXVIII.
(44) Gruterus pag. DCCLII. 3.
(45) Ex Fabretto Inscript. cap. IV. pag. 250.
(46) Gruter. pag. DLXXXIX. 4.
(47) Idem pag. DCCXLVII. 9.
(48) Idem pag. DCCLI. 3.

XX.

.... PACVVIA . QVAE

.... YCHIA . SIBI . ET

... AE. TYCHE FILIAE . SVAE

... POLI . NEITI . ET

.... RTABVS . POSTERISQVE . EORVM

.... E. P. XII. IN. AGRO P. XIV.

Muratorius ſuis e ſchedis edidit hoc modo:

ACCYA . QVAE ET EV
TYCHIA . SIBI . ET EV
TYCHE FILIAE SVAE &c. (49).

At in ipſo Lapide legitur PACVVIA, non ACCYA, TYCHE, non EVTYCHE.

XXI.

MORS . VITAE

CONTRARIA. ET

VELOCISSIMA

CVNCTA. CAL

CAT. SVPPEDI

TAT. RAPIT. CON

SVMIT. DISSOL

VIT. MELLIFLVE

DVOS. MVTVO

SE. STRICTIM. ET

AR-

(49) Murat. Vet. Inſcr. tom. 2. pag. MCXXIII.

ARDENTER
AMANTES. HIC
EXTINCTOS
CONIVNXIT.

Ex cippo ſepulcrali, qui apud nos amplius non exſtat, primus omnium edidit Petrus Appianus Mathematicus in libro, cujus titulus: *Inſcriptiones Sacroſanctae Vetuſtatis* p. CCLXXXVI. edit. Ingolſtadii An. MDXXXIIII. Legitur etiam apud Theophilum Gallacinum in mſ. codice bibliothecae Chiſianae num. 970.

XXII.

DIOCLETIANASC

Hoc initium magnificae Inſcriptionis vix nobis reliquum, litteris grandioribus inſculptum eſt marmori, cujus pars, & quidem minor ad portam Alexiani Templi in uſum liminis converſa diu fuit. Suſpicor autem, e Diocletiani Thermis illuc fuiſſe translatum; nam Diocletiani aedificia ulla in Aventino fuiſſe, nuſquam legi.

XXIII.

Quinque laminas plumbeas (50) fiſtularum variae craſſi-

(50) *Fiſtularum*, quae aquam deducerent, duplex erat genus; aliae enim erant aeneae, quae ſtatuebant aquae modum, quae derivanda erat, & appellabantur vel calices, vel moduli, vel pro varia capacitate quinariae, denariae, vicenariae, & ſic deinceps; aliae fiebant ex plumbo, per quas aqua ad certa loca deducebatur; & per hujuſmodi fiſtulas partem aquae Claudiae *in Palatium*, AVENTINVMQVE, *& regionem Transtyberinam* corrivatam fuiſſe, narrat Frontinus de Aquaeduc. Urb. Rom. Comment. art. XX.

craſſitudinis (51) ad S. ALEXII, ut fertur, erutas, & adhuc apud nos exſiſtentes, hic apponimus aeri inciſas, quo accuratius ipſa litterarum forma pateat oculis omnium.

Ex Fiſtulis plumbeis vet: aquaeductuum ad S. Alexii.

(1) THE ATRIT RAIANIN

(2) SEX CORNELI REPENTINI PR PR

(3) CABIDI DIONYSIVS FEC

(4) VALERI ET ADVAE MAVR CICV

(5) CECINAE DECIMAXIMI BASILIVI

Zz Pri-

(51) *Variae craſſitudinis* hae fiſtulae parietes habebant ſuos, quorum amplitudo ad aquae dimenſionem, quae deducenda erat, omnino accommodabatur juxta leges, quas praeſcribunt Vitruvius lib. VIII. cap. 7. Plinius lib. XXI. cap. 6. & Palladius lib. VIII. de Re Ruſtica tit. 12. Atque noſtra acta-

ARDENTER
AMANTES. HIC
EXTINCTOS
CONIVNXIT.

Ex cippo ſepulcrali, qui apud nos amplius non exſtat, primus omnium edidit Petrus Appianus Mathematicus in libro, cujus titulus: *Inſcriptiones Sacroſanctae Vetuſtatis* p. CCLXXXVI. edit. Ingolſtadii An. MDXXXIIII. Legitur etiam apud Theophilum Gallacinum in mſ. codice bibliothecae Chiſianae num. 970.

XXII.

DIOCLETIANASC

Hoc initium magnificae Inſcriptionis vix nobis reliquum, litteris grandioribus inſculptum eſt marmori, cujus pars, & quidem minor ad portam Alexiani Templi in uſum liminis converſa diu fuit. Suſpicor autem, e Diocletiani Thermis illuc fuiſſe translatum; nam Diocletiani aedificia ulla in Aventino fuiſſe, nuſquam legi.

XXIII.

Quinque laminas plumbeas (50) fiſtularum variae craſſi-

(50) ***Fiſtularum***, quae aquam deducerent, duplex erat genus; aliae enim erant aeneae, quae ſtatuebant aquae modum, quae derivanda erat, & appellabantur vel calices, vel moduli, vel pro varia capacitate quinariae, denariae, vicenariae, & ſic deinceps; aliae fiebant ex plumbo, per quas aqua ad certa loca deducebatur; & per hujuſmodi fiſtulas partem aquae Claudiae *in Palatium*, AVENTINVMQVE, *& regionem Tranſtyberinam* corrivatam fuiſſe, narrat Frontinus de Aquaeduc. Urb. Rom. Comment. art. XX.

crassitudinis (51) ad S. ALEXII, ut fertur, erutas, & adhuc apud nos exsistentes, hic apponimus aeri incisas, quo accuratius ipsa litterarum forma pateat oculis omnium.

Ex Fistulis plumbeis vet. aquaeductuum ad S. Alexii.

(1) THE ATRII TRAIANIN

(2) SEX CORNELI REPENTINI PR PR

(3) SABIDI DIONYSIVS FEC

(4) VALERI ADVS EMAVR CIC

(5) CECINAE DECI MAXIMI BASILI VI

(51) *Variae crassitudinis* hae fistulae parietes habebant suos, quorum amplitudo ad aquae dimensionem, quae deducenda erat, omnino accommodabatur juxta leges, quas praescribunt Vitruvius lib. VIII. cap. 7. Plinius lib. XXI. cap. 6. & Palladius lib. VIII. de Re Rustica tit. 12. Atque nostra acta-

Prima *Theatri Trajani Nervae* nomen praefefert, atque adeo nos inducit, ut fufpicemur, Theatrum Trajani aliquod in Aventino fuiffe, vel faltem illius aedes in Theatri formam conftructas, ad quas fiftula haec ipfa aquam derivaret.

Et quidem Trajanus in Aventinum rivum aquae Martiae deducendum curavit; quae propterea Trajana dicta fuit, ut jam fatis conftat (52) vel e fiftula altera plumbea in hortis Aventini verfus portam Hoftienfem inventa, quam afferunt (53) Donatus, Nardinus (54), aliique, fic infcriptam:

AQVA. TRAIAN. Q. ANICIVS. Q. F. ANTONIAN

CVR. THERMARVM. VARIANARVM.

Publius Victor collocat in regione XIII. feu in Aventino *Privata Trajani*, quae Panvinius, & plures alii (55) interpretantur Balnea privata, Domum, Thermas a Trajano fortaffe ante exftructas, quam fieret Imperator. Ergo in ufum hujufmodi Thermarum aquam Trajanam in Aventinum corrivatam nemo erit, qui

aetate defuerunt, qui eafdem leges & illuftrarent, & accuratius traderent. Fuerunt autem Mariottus, Romerius, & Hermannus, quorum poftremus in Phoronomia fua rem generatim atque univerfe complectens, hoc pofuit Theorema: *Refiftentiae feu firmitates tuborum funt in compofita ratione ex ratione tenacitatis materiae unius ad tenacitatem materiae alterius tubi, ex ratione craffitiei ad craffitiem, & denique ex altitudinis tubi unius ratione ad altitudinem alterius*. Fatetur autem Polenus Mathematicorum Italiae facile princeps, in tubis feu fiftulis non ad perpendiculum pofitis, fed ad planitiem ferme directis, alia aliqua adhuc obfervatione opus effe. Vid. Jo. Poleni adnotationes ad Frontinum de Aquaeductibus art.20. §.IV.

(52) Vide Panvinium Reipub. Rom. Commentar. lib. I. reg. XIII. pag. 104. Nardinum Rom. Ant. lib.VIII. cap.4.pag.518.

(53) Alexander Donatus de Urbe Roma lib.3. cap.XIX. pag.413.

(54) Nardinus lib. VII. cap. VIII. pag. 454. Panvinius ubi fupra.

(55) Panvinius ibidem pag. 100. Donatus ubi fupra, & Fabrettus de Columna Trajani cap.VI. pag.172.

qui neget (56). Quid igitur prohibet, quominus & in usum domestici cujusdam Theatri, quod forte ibidem Trajanus haberet, deductam fuisse existimemus? Hujusce rei indicium aliquod ostendere videtur fistula, de qua supra diximus, siquidem in Aventino reperta est. At negant Rerum Antiquarum Periti, Maffejum si excipias (57), Trajanum vel in Aventino, vel alicubi Theatrum unquam habuisse; nam quae narrat Spartianus (58) de Hadriano, qui *multas provincias a Trajano acquisitas reliquit, & Theatrum, quod ille in Campo Martio posuerat, contra omnium vota destruxit*, ad illius Amphitheatrum referenda putant, quod Pausanias (59) ita describit: θέατρον μέγα κυκλοτερὲς πανταχόθεν, *Theatrum magnum undique circulare*. Quis igitur usus fuit ejusmodi fistulae *Theatri Trajani*? Num aquam deducebat ad illius Amphitheatrum in Campum usque Martium? At ex Aventino in regionem quidem Transtyberinam, non autem in Campum Martium aqua demittebatur, teste Frontino (60). Reliquum igitur est,

(56) Vide Nardinum lib. VIII. cap. 4. pag. 518.

(57) Cel. Scipio Maffejus de Amphitheatro lib. I. cap. 6. animadvertit, quod nondum ea aetate confundi coeperant nomina Theatri & Amphitheatri. Quare ergo Theatrum diceretur non a Pausania solum, sed etiam a Spartiano, qui proprio designat nomine, si forte res postulet, in eadem Vita Amphitheatrum? Vide etiam *Montfaucon l'Antiquitè expliquèe liv. 2. chap. 7. & Memoires de Literature tom. 2. discours sur la forme & la construction du Theatre des Anciens, où l'on examine la situation, les proportions, & les usages des toutes ses parties. Par M. Boindin a la Haye 1719.*

(58) Spartianus cap. 8.

(59) Pausanias Eliacorum lib. priori, cujus auctoritate utuntur Donatus lib. III. cap. 7. pag. 286. Nardinus lib. VI. cap. VII. pag. 363. & Pitiscus in Lexico V. Amphitheatrum, ubi ait: *nec moveat quemquam, quod id Theatrum a Spartiano appelletur, nam Amphitheatrum fuisse, prodit Pausanias &c.*

(60) Sex. Julii Frontini de Aquaeduct. Urb. Rom. Comment. art. XX. Vide ibidem adnotationes Jo. Poleni edit. Patavii 1722.

ut, quemadmodum Balnea, Thermas, & Domum privatam Trajanus in Aventino habuit, ſic Theatrum aliquod habuiſſe, non plane quidem, ſed ita affirmem, ut Eruditiorum Hominum judicio multo ſtare malim quam meo.

Altera ex Aventini fiſtulis nomen refert *Sexti Cornelii Repentini Praefecti*, ut arbitror, alicujus Provinciae, de quo fortaſſe meminit Lapis apud Gruterum (61), ita inſcriptus:

SILVANO
SANCTISSIMO
CORNELIVS RE
PENTINVS
V. C. FECIT.

In tertia legitur *Sabidius Dionyſius fecit*. Quis ille autem fuerit, prorſus ignoro. *Flavio Sabidio* Monumentum poſuit Artemiſius apud Gruterum (62), quod eſt hujuſmodi:

D. M.
T. FLAVIO
SABIDIO. AMI
CO. BENEME
RENTI. ARTEMI
SIVS. CAESARIS
FECIT.

Quarta eſt *M. Valerii Braduae Maurici Curatoris* fortaſſis aquarum; quorum Curatorum feriem deſcribit

(61) Gruterus pag. LXV. 5. (62) Idem pag. MXXXIII. 12.

bit Sextus Frontinus (63), qui & ipse creatus fuit Curator aquarum ab Imperatore Nerva Coccejo An. Urbis Cond. 848. Is esse videtur Bradua Mauricus Proc. Africae sub Severo & Antemio, quorum ad eum Rescriptum exstat leg. 1. digest. de suspect. Tutor. & Curat. Lapidem refert Gruterus (64), in quo legitur: M. VALERIVS . BRADVA MAVRICVS (65) PONTIF. ET ANTONIA VITELLIA AMICI &c.

Postrema demum celebrem illum *Cerinam Decium Maximum Basilium Virum Illustrem* commemorat, cujus exstat apud Cassiodorum Epistola a Theodorico Rege conscripta: *Decio Viro Illustri Theodoricus Rex &c.* (66); ex qua liquet, Decio nostro campum Terracinensem, quantus aquis obrutus erat, & a duobus Senatoribus circumscriptus, immunem ex Theodorici Rescripto fuisse concessum. Et quidem stagnantem ibi paludem Pontinam (67) exsiccavit Decius, homo navus ac diligens, & Appiam restituit: cujus rei adhuc exstat Anxuri Monumentum marmoreae columnae insculptum, quod afferunt Gruterus, Corradinus, aliique passim; ex quo facile intelligitur, per plurimos, qui ante non erant, alveos deductam in mare aquam, NAVITER INSVDANTE . . . . . EX PROSAPIA . DECIORVM . CAEC.

(63) Sex. Jul. Frontini de Aquaed. Com. art. c11. pag. 181. edit. Poleni 1722.

(64) Gruter. pag. cccLVI. 1.

(65) Ursinus legit *Mauritius*, sed vel ex ipso tubulo nostro *Mauricus* legendum esse patet.

(66) Cassiod. lib. 2. Variar. Epist. 33.

(67) Pontina palus inter Appii Forum, Terracinam, & Circejos olim adeo late patens erat, ut illam viginti tres urbes circumstarent, teste Plinio lib. 111. cap. 5. Per hanc Trajanus viam saxo stravit ingenti sumptu, ut idem Plinius narrat lib. 26. cap. 4. quam postea *Caecina Maximus* restituit, exsiccata palude. Et illius quidem etiamnum vestigia supersunt, quae ego ipse maxima cum animi oblectatione contemplatus sum, quum Neapolim pergerem IV. Kal. Maji A. D. 1751.

CAEC. (68)MAV. BASILIO . DECIO . VC . ET . INL. EXPF. VRB. EXPPO . EXCONS. ORD. PAT. (69) &c.

Et nisi quae me forte fugerint, hac sunt fere omnes profanae Inscriptiones, quae ad S. ALEXII inventae dicuntur. His autem adjicere lubet, vetusti musivi operis Ectypon ex eorum genere, quae minima vermiculata vocabantur; propterea quod minutis adeo lapillis constabant, ut vermium dorsum (quod variegata macularum serie, tot veluti punctis, depictum est) oculis hominum repraesentarent. Illud exhibemus Tabula XIII. cujusmodi edidit Doctissimus Ciampinus (70), qui meminit, primum jacuisse in Templi pavimento, mox ad illius parietem affixum fuisse, quo loci nos ipsi non semel illud contemplati sumus. Sed quis erit infinitae hominum cupiditati atque avaritiae modus? In hoc tanto novi aedificii tumultu nobis indignissime ablatum & surreptum nunc dolemus.

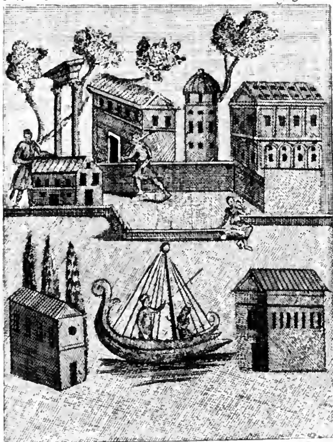
HActenus de Inscriptionibus, quae nos tamen commonefacere videntur, ut, antequam finem Liber inveniat, &, unde orsus est, eo terminetur, minime praetereamus Inscriptiones omnium sane dignissimas, quae commendentur memoriae hominum sempiternae. Sunt autem illae ipsae, quae declarant, posterisque produnt summa in nos beneficia Amplissimi Cardinalis

Qui-

(68) CAEC. MAV. BASILIO DECIO legitur apud Gruterum, Corradinum, aliosque. At nostro in tubo visitur distinctim CECINE DECI MAXIMI BASILI VI; hinc suspicor, vel MAX. non MAV. sculptum esse in Anxuris columna, ubi, detrita forte infima parte litterae X, littera V pro X exscripta sit, vel si MAV. ibi sculptum est, lapicidae mendum fuisse.

(69) Gruter. pag. CLII. 8. Corradini Vetus Latium Profanum lib. II. cap. XVII.

(70) Ciampinus Vet. Monum. part. prima cap. X. tab. XXXII. n. 4.

Quirini, qui non hac ſolum exigua praedicatione, ſed plena hiſtoria dignus eſt, atque omni genere ornamentorum. Prima igitur ad abſidem novi Templi legenda occurrit:

ANGELO MARIÆ QVIRINO
S. R. E. CARDINALI EPISCOPO BRIXIENSI
VATICANÆ BIBLIOTHECÆ PRÆFECTO
HIERONYMIANÆ FAMILIÆ
PROTECTORI PATRONO CONSERVATORI
BENEFICENTISSIMO
MAGNIFICI BRIXIANI TEMPLI
CELEBERRIMAS ROMANAS GRÆCASQ: MOLES
ÆMVLANTIS
CONDITORI
ET PRÆTEREA ROMÆ ET BRIXIÆ
PLVRIVM SACRARVM ÆDIVM
INSTAVRATORI
QVOD
HVIVS ETIAM PRINCIPEM PARTEM
DVM TITVLVS ISTE MISERE VACARET
LARGO PROFVSO ÆRE
REPARAVERIT AVXERIT ORNAVERIT
D. IOH. CAROLVS GALIMBERTI
ABBAS GENERALIS
ET MONACHI HIERONYMIANI
ÆTERNI OBSEQVII MONVMENTVM PP
A. D. CIↃIↃCCXLIV

Al-

Altera ſuper ejuſdem Alexiani Templi portam interius affixa eſt:

TEMPLVM. S. BONIFACII. MARTYRIS
AB. AGLAE. MATRONA. ROMANA. CONDITVM
INNOCENTIO. I. PONT. MAX. S. ALEXII. NOMINE. AVCTVM
SOLEMNI. CAERIMONIA. AB. HONORIO. III. DEDICATVM
ANG. M. QVIRINVS S. R. E. CARD. BIBLIOTHEC.
VETVSTATE. CORRVPTVM
DE. SVO. RESTITVIT. EXSTRVXIT. ORNAVIT
ANNO. IVBIL. CIƆIƆCCL.

Poſtrema demum ſub ipſa Templi porticu inſculpta legitur marmoreae baſi, quae ſuſtinet ſignum Benedicti XIII.

STATVAM. HANC
BENEDICTO. XIII. VRSINO
BENEFACTORI. SVO
VERE. MAXIMO. VERE. OPTIMO
ANG. MAR. CARDIN. QVIRINVS
BIBLIOTHECAR. S. R. E. EPISC. BRIXIEN.
PONENDAM. CVRAVIT
VICE. ILLIVS
QVAM. SIBI. IPSI. HOC. EODEM. LOCO
BENEVOLE. SANXERANT. ERIGENDAM
MONACHI. CONGREGAT. HIERONYMIANAE
ANNO. CIƆIƆCCLII.

Faxit

Faxit itaque omnis egregiae voluntatis, omnis efficiendae rei auctor, moderator, perfector Deus, ut, quae tanta magnitudine animi ad Alexianum Templum restituendum ornandumque complexus est Munificentissimus Sanctae Romanae Ecclesiae Princeps, ad optatissimum ea finem perducantur, amplissimumque Quirini nomen immortalitati consignent. Atque hic Libri primi finis esto.

APPENDIX
Actorum Veterum Alexiani Coenobii,
Quae nunc primum in lucem prodeunt.

Uum sive impudentia Scriptorum, qui plerunque ea temere obtrudere non dubitant, quae omnino falsa esse deprehenduntur, sive difficili legentium natura, quae, nisi quod oculis perspicitur, probant nihil, sive utraque re simul illud sit jam in more positum, ut cujusque rei, quae scribitur, testimonia afferantur, nos quoque hanc ipsam consuetudinem tenebimus, & Tabulas ac Documenta, quibus Liber noster innititur, afferemus; quae vel legat quisque, si velit, vel ii tantum, qui hujusmodi Antiquitatis reliquias & libentissime colligunt, & diligentissime perpendunt.

Et quidem vetera Pontificum Romanorum Diplomata, quae ad Alexiani Templi & Coenobii dignitatem pertinere videbantur, jam nos e domestico Tabulario deprompta, suis quaeque locis superiore Libro apposuimus. Sed latent adhuc plura hujusmodi Acta vetera, quae amplissimi Monasterii antiquitatem, opulentiam, praerogativas demonstrant; quae Urbis etiam & agri Romani Topographiam illustrant; quae plurium nobilissimarum Familiarum nomina, affinitates, officia declarant; quorum nonnulla ad publicam utilitatem hic in lucem proferimus.

Primum autem omnium quasi familiam ducet Ottonis III. Diploma; cujus exemplum, quod ex vetusta membrana hic apponimus, etsi certi temporis notatione destituatur, Autographum tamen datum crediderim A. D. *996.* quo anno Romae versabantur nedum Otto III. qui a Gregorio V. R. P. Imperii Insignia accepit, sed & Notkerius Episcopus, atque Abbas Leo, qui in eodem Diplomate commemorantur. Ille siquidem B. Adalbertum ex Alexianis Aedibus in Bohemiam reducem tum comitatus est (*). Leo vero ex Gallicana Legatione ad Monasterium nostrum jam fuerat regressus (**).

*) *Vide pag. 108. no. (15)*

**) *Vide pag. 97.*

 OT-

I.

OTTO III. IMPERATOR

Precibus motus Notkerii Leodienſis Antiſtitis, & Leonis Abbatis, Alexiani Coenobii bona, jura, & immunitates Imperialis auctoritate Diplomatis confirmat.

IN *nomine Sanctę & Individuę Trinitatis*. *Octo* (1) *divina favente clemencia Romanorum Imperator Auguſtus. Si ea, quę pie deſiderantur a Fidelibus, jugiter adimplenda ſunt; quanto magis illa, quę pro ſtabilitate Sanctę Eccleſię petuntur, omni ſtudio concedenda ſunt. Idcirco omni Fidelium noſtrorum, preſentium ſcilicet & futurorum, noverit univerſitas, qualiter Leo* (2) *Venerabilis Abbas Monaſterii Sancti Martiris BONIFACII atque ALEXII, quod ſitum eſt in Aventino, per interventum Notcherii* (3) *Epiſcopi Leodienſis Eccleſię, Noſtram adiit Clemenciam, deprecans, ut omnem pertinentiam ipſius Monaſterii, & etiam illa, quę ipſe legaliter acquiſivit ſive infra Urbem, ſive extra Urbem, eidem Monaſterio S. BONIFACII atque ALEXII per noſtrum Preceptum perpetualiter confirmaremus & corroboraremus; cujus dignis precibus per noſtrum Imperiale Preceptum concedimus & confirmamus jan dicto Monaſterio S. Martiris BONIFACII & ALEXII, imprimis infra Urbem ante portam ipſius Monaſterii vineam*

(1) *Octo*, ſcilicet Otto III. Imperator, qui a Gregorio V. Pont. Romani Imperii Inſignia accepit A.D. 996. & ſupremum diem obiit Paterni A.D. 1002. 23. Januarii. Ex Lamberto Scafnaburgenſi, Annal. Saxonic. & Muratorio tom. v. Annal. Ital.

(2) De Leone Abbate Alexiano vide, quae ſuperius diximus Cap. IX. §. III. pag. 91.

(3) *Notkerius*, de quo ſup. p. 108. not. (15), Leodienſis Epiſcopus electus eſt A. D. 971. obiit autem A.D. 1008. Ex Sigeberto apud Mabillon. ſaec. V. Bened. tom. VII. ad An. 909. pag. 22. num. 20. Nominis etymologiam explicat Gherardus in Vita B. Notkerii Balbuli; ex quo Papebrochius *Noth ghere* ait ſignificare deſiderium, ſeu deſiderantem rerum neceſſariarum.

neam, & ex altera parte ejusdem Monasterii ortos duos (4), *simulque & domum Eufirmiani* (5) *cum vineis, terris, atque oliveto, & diversi generis arboribus, sicuti antiquitus prefato Monasterio pertinuit, & sicuti postmodum idem Venerabilis Abbas Leo in presentia Patris mei* (6) *legaliter acquisivit, nec non & cellam in honorem*

(4) *Hortos*, quos deinde commemoravit Honorius III. in Diplomate, quod attulimus Cap. XV. pag. 225. Vide ibidem not. (2) & (3).

(5) *Domum Euphemiani*, de qua diximus Cap. IV. pag. 30. & cap. XV. p. 225. not. (3). *Eufirmiani* legitur cum in Diplomate Ottonis, tum in Bulla Honorii III. At *Euphemianus* dicitur in Actis apud Bolland. 17. Julii. *Fuit Romae, vir magnus & nobilis, Euphemianus nomine, dives valde, & primus in Palatio Imperatoris &c.* In Diplomate autem Silvestri II. Pont. habetur: *Eufumianus quondam urbis Romae Praefectus, & Venerabilis Sancti Christi Confessoris* ALEXII *genitor &c.* Vid. sup. Cap. IV. p. 34. Nec quispiam reponat, Euphemiani nomen haud legi in serie Praefectorum Urbis. Nam primum nullus ignorat, ejusmodi Praefectorum seriem, quae a Contelorio, ab Almeloveen, atque ab aliis descripta fuit, valde mancam esse & interruptam; deinde apud eundem Contelorium (a) & Gottifredum (b) occurrit: *Anno 407. SENATOR Urbis Praefectus.* Fortassis iste erit Euphemianus, qui passim *Senator* nominatur in Actis S. ALEXII, & in Martyrol. ad diem 17. Julii. Et sane Euphemianus Graecae originis est ab εὐφημία, quod bono omine, nomine praeditum significat. An *Senator* nomen fuit, Euphemianus praenomen? Apud Antiquos certe nomen fuit. Hinc, qui *Cassiodorus* vocatur, *Senator* & *Marcus Aurelius* nominandus est. *Senator* Consul habetur in Donianis Inscriptionibus (c), *Senator* Abbas, ad quem scripsit D. Gregorius Magnus (d). In Martyrologio die 28. Maji legitur: *S. Senatoris Episcopi Mediolani*, & die 26. Septembris: *Albani S. Senatoris &c.* Vid. Baron. in notis ad Martyrolog. & Clariss. Equitem Victorium. *Fiorino d' oro illustrato* pr. part. cap. 24. pag. 165.

(6) *Patris mei* Ottonis II. qui natus A. D. 955. teste Reginone in Chron. lib. 11. Imperiali Diademate coronatus est ab Joanne XIII. Rom. Pont. A. D. 967. & obiit Romae die 7. Decembris A. D. 983. Vide Sigonium de Regno Italiae lib. VIII. Witichin-

(a) Felix Contelorius de Praefecto Urbis inquit: *An. 407. Senator, de quo L. Manichaeos 4. C. de Haereticis.*

(b) Gottifredus in Prosopographia Cod. Theodos. tit. 5. tom. 6. par. 2. pag. 85. ait: *Senator sub Honorio An. 407. l. 40. de Haereticis, forte hic Senator, de quo Symmachus lib. 2. ep. ultima.*

(c) Class. XX. num. 97. pag. 547.

(d) Epist. lib. XI. ep. X. tom. 6. Concil. pag. 1240.

norem Salvatoris (7) *cum domibus, vineis, terris, & piscariis, quemadmodum predictus Abbas in presentia Patris mei legaliter acquisivit. Itemque medietas porte Sancti Pauli cum omnibus suis pertinentiis, sicut Gregorius Papa* (8) *per suum Privilegium concessit predicto Monasterio Sancti BONIFACII atque ALEXII, domus etiam sive terras, quantascumque habet dictum Monasterium infra , sive in Piscinale* (9), *sive in Aurcaula, seu in rippa Greca* (10), *vel in Aventino, vel ubicunque intra Urbem*

tichindum Annal. lib. III. inter Scriptores Germanicos Henrici Meibomii tom. I. Panvinium Romanorum Principum lib. III. atque ex recentioribus *Histoire Generale d' Alemagne par le P. Barre tom. III.*

(7) *Cellam Salvatoris*, seu facram aediculam Servatoris nostriJesu Christi, de qua sup. pag. 238. not. (47).

(8) *Gregorius Papa*, forsan hujus nominis V. Ottonis Franconiae Ducis filius, electus Rom. Pont. mense Majo A.D. 996. qui e vivis excessit XII. Kal. Martii A. D. 999. & sepultus est in templo S. Petri; cujus Epitaphium etiamnum legitur in cryptis Vaticanis, & est hujusmodi:

✠ GREGORIUS
PP. V.

† *Hic, quem claudit humus oculis vultuque decorum,*
† *Papa fuit Quintus nomine Gregorius.*
† *Ante tamen Bruno Francorum regia prole,*
† *Filius Ottonis, de genitrice Judith.*
† *Lingua Teutonicus, Vuangia doctus in Urbe;*
† *Sed juvenis Cathedram sedit Apostolicam.*
† *Ad binos annos & menses circiter octo,*
† *Ter senos Februo connumerante dies.*
† *Pauperibus dives per singula sabbata vestes*
† *Divisit numero cautus Apostolico.*
† *Usus Francisca, Vulgari, & voce Latina*
† *Instituit populos eloquio triplici.*
† *Tertius Otto sibi Petri commisit ovile,*
† *Cognatis manibus unctus in Imperium.*
† *Exuit & postquam terrenae vincula carnis,*
† *Aequivoci dextro substituit lateri.*
Discessit XII. *Kal. Mart.*

(9) *In Piscinale*, hoc est, ad piscinas Tyberis, de quibus diximus sup. Cap. XV. pag. 226. not. (7), & Cap. XIX. pag. 289. & 293.

(10) *Ripa Graeca*, seu ripa Tyberis prope Scholam Graecam, nunc templum S. Mariae in Cosmedin, cujus descriptionem edidit Crescimbenus. Vid. sup. Cap. XV. pag. 226. not. (6).

bem , que sunt in Tiberi, seu cum omnibus suis pertinentiis infra Vrbem, prescripto Monasterio concedimus & confirmamus. Similiter & extra Vrbem unum de Penna, Centum Montes, & Castiniola (11), & Ciminuli, & Septem Pretas, & Turderolum, & Murem, & casale de Quinto (12), & casale de Centum Cellis (13), & casale de Marano (14), & terciam partem casalis Sancti Juliani, & casale de Cassanello, cum pratis, ortis, campis cultis & incultis per omnia, sicuti continetur in monumentis cartarum ipsius prefati Monasterii, sic & Nos confirmamus & corroboramus eidem Monasterio imperpetuum. Item concedimus & confirmamus prescripto Monasterio omnia, que sibi pertinere videntur in territorio Albanensi, & Ariciensi, videlicet medietatem de cella Sancte Susanne *cum suis casalibus, cellam quoque* Sancti Blasii *cum suis pertinentiis, cellam quoque* Sancte Marie de Veprosa (15) *cum suis casalibus, & cum castro, quod modo noviter edificatur, cui vocabulum est Nave, cum omni sua pertinencia, cellam etiam, que dicitur Ascirca (16) cum suis pertinentiis, & casale, quod dicitur Anniverii, cum cella* Sancti Georgii, *& medietatem casalis, quod dicitur Casamarus (17), & me-*

(11) *De Penna*, *Castaniola*, *Ciminuli*, *& Turderolo* vide sup. Cap. XV. not. (9), (10), (13), & (28).

(12) *Casale de Quinto* extra portam Flaminiam V. ab Urbe lapide, nunc *Torre di Quinto*, ubi latifundium rubl. 84. Gentis Burghesiae. Nominis autem originem nonnulli deducunt a Quintio Cincinnato Urbis Dictatore, qui illuc una cum conjuge Racilia secesserat, otio & quiete fruiturus; de quo Livius Decadis primae lib. 111. Vide Eschinardum in Descriptione Agri Romani cap. 1. pag. 197. edit. Romae 1750.

(13) *Casale de Centum Cellis*, de quo supra Cap. XV. not. (31).

(14) *Casale de Marano*, forsan ubi nunc *la Maranella* extra portam Capenam; & fundus est rubl. 53. pertinens ad Monachos Olivetanos Urbis Vid. Tab. Topograph. Agri Romani a Cingolano editam, & illustratam ab Eschinardo Soc. Jesu.

(15) *S. Mariae de Veprosa*, nunc *Bonriposo*, uti diximus Capite XI. pag. 198. & Cap. XV. not. (22) pag. 231. & 238.

(16) *Ascirca*, forte *Astura*, ut sup. Cap. XV. pag. 233. not. (27).

(17) *Casamarus* in agro Verulano, ita nuncupatus a Cajo Mario Arpinate Rom. Consule, qui ibi domum in deliciis habuit, ut tradit Clavellus lib. 1. de Veteri Arpino. At A. D. 1030. coenobium a Verulanis ibi conditum est, quod Eugenio III. Pontifice Cisterciense Institutum arripuit

& medietatem casalis, quod dicitur Oliarium (18), *& medietatem casalis, cui nomen est Oppem, cum vineis, pratis, & arboribus, simulque cum omnibus ejus pertinentiis, sicuti habetur in cartis ejusdem Monasterii. Insuper & omnia, que pertinere videntur jam dicto Monasterio in territorio Ostiensi, Portuensi, ecclesiam scilicet* Sancti Nicolay *cum terris, vineis, & criptis, & casale de Tercio, & prata Papi. Concedimus etiam, & confirmamus sepe dicto Monasterio cuncta, que foris portam Beati Petri habere videtur. Item casale Sancti Victerini* (19) *in integrum, & medietatem de burgo Sancti Laurentii, medietatem casalis, quod dicitur Quartadecimo, & medietatem castri, quod dicitur Casorti, & in Mauroro* (20) *cellam* Sancti Stephani *cum*

ulano in integrum, seu casale, quod dicitur Romano (21), *cum sua pertinencia, & medietatem casalis, quod dicitur Ircona, & tertiam partem casalis, quod dicitur Anticiano. Item confirmamus & corroboramus jam dicto Monasterio omnes res mobiles vel immobiles quascunque aliquo modo pervenerint Petro Vesterario* (22), *seu Stefano fratri ejus, hoc est, cortem, que dicitur Petrozano, & castellum, quod dicitur Sorbo* (23), *& Acirano, & Capraritam* (24) *cum molendinis suis, una & cum omni-*

puit, seu Regulam S. Bernardi Abbatis, quam etiamnum accurate observant quotquot ibi Monasticam plane vitam agunt Religiosissimi Viri, quibus Abbas praeest Illmus Praesul D. Placidus Pezzancheri Placentinus, Episcopus Tiburtinus, vir pietate doctrina, morumque suavitate spectatissimus, quem obsequii & amicitiae caussa nomino. Monasterii de Casaemario Historiam edidit Rondininus Romae A. D. 1707.

(18) *Oliarium*, de quo sup. Cap. XVII. pag. 257. not. (38).

(19) *Casale S. Victorini* in agro Tiburtino prope rudera villae Hadriani Imp. nunc spectat ad Excell. Dominos de Barberinis. Vide Topographiam dioecesis, & agri Tiburtini trigonometrice delineatam a nostro P. Abbate D. Didaco de Revillas, & Romae editam A. D. MDCCXXXIX.

(20) *In Mauroro* vid. Cap. XV. p. 235. not. (34).

(21) *Casale Romano*, nunc *Castel Romano* in dioecesi Hostiensi, quod pertinet ad Emum S. R. E. Cardinalem Julium Alberoni.

(22) *Vesterarius*, qui vestium vel thesauri curam habebat. Hinc *Vesterarius Summi Pontificis &c. Vesterarius Ravennae &c. Caesarius filius Pipini Vesterarii &c.* apud Carolum du-Fresne du-Cange in Glossario.

(23) *De castro Sorbi* vide, quae diximus Cap. XV. pag. 235. not. (35).

(24) *Caprarita*, fortasse ubi nunc *Caprarola* Farnesiorum jam villa, quae

omnibus, que jam dicto Petro Vesterario, & Stefano fratri ejus pertinere visa sunt sive infra Urbem sive extra Urbem, velut continetur in cartis prefati Monasterii, nec non & omnia quecunque, que idem Monasterium modo tenet, & que juste & legaliter potest acquirere, cum castellis, ac cellis, terris, vineis, campis cultis vel incultis, pascuis, silvis, aquis, molendinis, edificiis, seu cum omnibus rebus, que dici vel nominari possunt, sibi pertinentibus in integrum, & per hanc nostri Pragmatici paginam concedimus & confirmamus. Precipientes itaque jubemus, ut nullus Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, seu aliqua parva vel magna nostri Regni persona prenominatum Monasterium Sancti BONIFATII atque ALEXII de omnibus prenominatis locis sibi pertinentibus disvestare, vel inquietare, seu per placitum fatigare audeat. Sed & hoc precipimus, ut nullus a sepenominato Monasterio quintum vel herbaticum, seu glandaticum (25), *aliam aliquam dationem ad portam, sed nec aliquam dationem de manibus ejusdem Monasterii, sive de hominibus ejusdem Monasterii exigere presumat; sed sit absolutum tum idem Cenobium, quamque homines ipsius ab omni datione, sicuti bo. me. Johannes Papa* (26) *illi concessit. Siquis vero hujus nostre Auctoritatis violator extiterit, sciat, se compositurum auri optimi libras ducentas, medietatem Camere nostre, & medietatem pretaxato Monasterio. Quod ut verius credatur, diligentiusque observetur, hanc paginam nostris manibus roborantes, sigilli nostri impressione inferius insigniri precipimus.*

Absit autem, ut ex hoc Ottonis Diplomate quicquid detractum putem de summa tunc Romanorum Pontificum in urbe Roma potestate, vel inde colligam supremum aliquod in eandem Imperatorum dominium, ut saepenumero contendit Doctis-

modo pertinet ad Carolum Borbonium, utriusque Siciliae Regem, & Elisabethae Farnesiae filium. Turrigius de Cryptis Vaticanis pag. 402. edit. 1639. idem esse autumat *Caprarolam* ac *Capracorum*; sed alii satius distinguunt. Vide notas ad Bullar. Vatican. tom. 1. pag. 33. edit. 1747.

(25) *Glandaticum*, vectigalis genus, quod pendebant, qui sues immittebant in sylvas, ut glande pascerentur. Vid. Glossar. Caroli du-Fresne du-Cange verb. *glandaticum*.

(26) Joannes Papa hujus nominis XV. ut ego suspicor, qui obierat mense Majo A.D. 996.

ſinus ceteroquin Muratorius (27). Nam, ut optime reſpondit Fontaninius (28), *tali Privilegj non introducevano ſoggezione verſo il concedente; perchè non erano altro, che aſſicuramenti per li beni particolari delle chieſe dalle altrui violenze nel paſſaggio degli eſerciti &c. Gl' Italiani anche non vaſſalli Imperiali, gli Abbati, le Abbadeſſe, e i Veſcovi per ſicurezza de' loro beni ſe li facevano fare dagli Imperadori, allorchè calavano armati in Italia, ſenza aver punto riguardo, che i medeſimi Diplomi foſſero poi concepiti con formole pregiudiziali o alla loro propria indipendenza, o all'altrui ſovranità; d'onde però a' giorni noſtri non può ritirarſi diritto alcuno, che levi il ſovrano dominio di chi ne è in poſſeſſo &c.* Hactenus Fontaninius. Sed cetera perſequamur.

II.

JOANNES *Eminentiſſimus Conſul & Dux* *, Demetrii filius, Sanctis BONIFACIO & ALEXIO offert ac dono dat inſulam ſub Aventino, una cum ſacra aede Servatoris noſtri Jeſu Chriſti.

A.D. 987. IN *nomine Domini Dei Salvatoris Jheſhu Chriſti. Anno, Deo propitio, Pontificatus Dñi Johannis Summi Pontificis, & Uni-*

(27) Muratorius paſſim, & praeſertim *nella Piena Eſpoſizione dei Diritti Imperiali ed Eſtenſi ſopra Comacchio cap. x.*

(28) Fontaninius *Difeſa ſeconda del dominio temporale della Sede Apoſtolica ſopra la città di Comacchio pag. 25. ediz. Rom. 1711.*

* De Conſulibus & Ducibus medii aevi fuſe agit Muratorius Antiq. Ital. tom. 1. diſs. 5. & tom. 4. diſſert. 46. Vide quae ſuperius diximus Cap. V. pag. 40. Utrum autem ii Duces minores quampiam civitatem nomine Romanorum Pontificum regerent, an potius aliquod militare aut palatinum munus gererent ſub ipſis Pontificibus, aut membra forent Senatus Romani, nec ipſe Muratorius decernere voluit. Ad titulum Ducis conſueverunt adjungere titulum Conſulis. Sed neque unus erat Conſulum Ordo. Nam aliis, qui Majores Conſules appellabantur, ſupremum regimen politicum credebatur; minoribus vero Conſulibus committebatur cura judicandi lites civiles. Reſtituti in Urbe Conſulatus Majoris Epocham repetit Gravina ab A. D. 928. quo anno Albericus Hugonem vitricum ſuum Italiae Regem expulit, & Conſul creatus Romanae urbis Monarchiam ipſe tenuit. Ex Luitprando apud Baronium ad An. 933. Vid. Jo. Vinc. Gravin. lib. ms. *del Governo Civile di Roma* in bibl. Frangip.

Universalis Quintidecimi Pape (1), *in Sacratissima Sede Beati Petri Apostoli secundo, Indictione quintadecima, mensis Aprilis die nona. Quoniam certum est, nos Johannes Eminentissimus* (2) *Consulus & Dux, Demetrii quondam bone memorie filius, una .. .... & Theodora Nobile Femine, germane mee, in hoc earum consen Franco & Gregorius, Nobili Viri, & Viribus nostris, tota devotione suplicando .... Beatissimos Sanctos, qui Christi amore terrena despexerunt, & celestia regna cupientes, multa sustinuerunt tormenta, quatenus pro illorum orati .... de peccatis nostris consequi mereamur eterna; & ideo & ex nostris facccultatibus ibidem offerrimus, ut servitores, qui ibidem laudes red. ..... corpora sustentent, ut ipsos Sanctos apud Omnipotentem Deum de nostris delictis intercessores existant; & ideo a presenti die donamus, cedimus..... simulque offerrimus ex propria nostra sustantia, tam pro nobis, quam etiam & per remedium anime predicto nostro genitore, Demetrius nomine, tibi, Beate BONIFATI Christi Martir, simulque & ALEXI Confexor Christi, ubi Sancte vestre Corpora requiescunt* (3), *in Monasterio, quod situm est in Aventino, & per vos in vestris servitoribus, Abbatibus, adque Monachis, in usum & salarium semper existant in perpetuum. Quia bonum nobis videtur esse negotium, qui de terrena emit celestia, & de rebus transitoriis premia mercatur eterna; proinde concedimus vobis insula una in integrum, cum Ecclesia infra se ad honorem Salvatoris Domini nostri Hiesu Christi, & cellas, vel omnia infra se habentes, sicuti a fluminibus circumdata esse videtur,*

 cum

(1) Joannes XV. Leonis Presbii filius, Romanus Pontifex electus est mense Decembris A. D. 985. obiit mense Majo A. D. 996. Imp. Ottone III. Augusto.

(2) *Eminentissimus*, quo titulo Romani olim Consules, praesertim X. saec. condecorabantur, ut diximus pag. 40. Eo Urbanus VIII. S. R. E. Cardinales ornatos voluit esse. Vide Ciaccon. in Urbano VIII. & Hieron. Platum de Cardinalis Dignit. & Offic. cum notis Andreae Tria Archiep. edit. Romae 1745.

(3) Vel hinc discant intemperantiores Critici, quam constans jam saec. X. vigeret Traditio de Sacris Corporibus Beatorum BONIFACII & ALEXII nostro in Templo quiescentibus.

cum piscarie tres (4), *que sunt lecticarie in ipsis fluminibus posite, una vero, que vocatur de Pecomaro, alia de Andreas Monachus dicitur, tertia de Merngnario vocatur, introitu namque & exitu suo, & licentiam habeas, vestros piscatores piscare ubicumque voluerint, seu terram vacantem ad modiorum sex ad vineam faciendum extra insulam & justa se, que est ex omni latere omnia de nos suprascripti donatores, per hereditarie parentum nostrorum sicuti nobis obenit, & nostris detinuit manibus, ita cum hanc ha die presenti donationis cartulam vobis tradidimus, ut a presenti die vestris servitores habeant, teneant, possideant, ita ut nullus Abbas, neque Prepositus, aut Monachus a nullam qualibet persona hominum alienare presumat; nam qui talia presumserint facere, excepto casu commutationis, maledictiones ab Omnipotenti Deo consequantur, & cum diabolo in eterna dampnatione habeant portionem; insuper hereditas ipsas in nostra nostrisque heredibus reddeant potestatem: pro quibus nunquam a nobis neque ab heredibus nostris contra vobis vel vestris servitores aliquam movere questionem aut calumpniam, set etiam stare nos una cum heredibus nostris, & defendere promittimus vobis omni in tempore: in qua & jurati dicimus per Deum Omnipotentem, Sanctaeque Sedis Apostolice Dni Johannis Pape, hec omnia, que presens hujus donationis cartula seriem testus eloquitur, inviolabiliter conservare adque adimplere promittimus. Nam, quod absimus, & si contra hec, que superius innotata sunt, vel ascripta leguntur, contra agere presumpserimus per quovis modum ingenii; tunc daturi nos promittimus una cum heredibus nostris ad vestros servitores auri ebritii* (5) *libras duo; & post solutam penam, hanc a die presenti donationis cartulam in suam maneat firmitatem; quam scribendam rogavimus Benedictus Scriniarius Sancte Romane Ecclesie* (6) *in mense & Indictione quintadecima.*

Johan-

(4) *Ecclesia S. Salvatoris, & piscariae tres*, quas deinceps post annos novem confirmavit & ratas habuit Otto III. App. num. I. pag. 374.

(5) *Auri ebritii*, scilicet *obryzi*, igne excocti & purgati. Sunt, qui hanc vocem ducunt ab *Ophir*, loco apud Indos, unde Salomoni, aliisque Hebraeis Regibus aurum omnium optimum advehi solitum; atque ita, inquit S. P. Hieronymus, *dici potuit obryssum, quasi Ophiryzum*.

(6) Hic est ille Benedictus S. R. E. Scriniarius, qui postea rogatus scri-

† *Johannes in Dei nomine Consulus & Dux in hanc cartulam manu propria subscripsi.* † *Signum manus suprascripta Boniza & Theodora, Nobila Femine, & germane sorores, que hanc cartulam fieri rogaverunt, ut superius legitur.* † *Franco* * *Nobili Viro in hanc cartulam consensi, & subscripsi.* † *Gregorius in Dei nomine Consul & Dux in hanc cartulam consensi, & supscripsi.* † *Gregorius Senescalco testes subscripsi.* † *Stefanus de Berardo* ** *testes subscripsi.* † *Zacharias Nobili Viro testis supscripsi.* † *Crescentius da Sancto Adriano testis subscripsi.* † *Stefanus Nobili Viro, de Numenculator filius, testis subscripsi.*

Ego Benedictus Scriniarius Sancte Romane Ecclesie suprascriptor hujus cartula, post testium subscriptiones & traditionem factam, complevi & absolvi.

III.

BENEDICTUS *Domini gratia Inclitus Comes*, & STEPHANIA Senatrix, illius uxor, Leoni Alexiano Abbati tantum agri donant prope Asturam, quantum tria bovum juga arare possint.

In nomine Domini nostri Salvatoris Jhesu Christi. Anno, Deo propitio, Pontificatus Dñi Johannis Summi Pontificis, & Universalis Quintidecimi Pape, in Sacratissima Sede Beati Petri Apo- A.D. 987.

psit & subscripsit Diploma Silvestri Papae II. Vid. sup. pag. 35. & 42. Scriniarii in Ecclesia Romana duodecim erant, qui scrinia publica scripturarum curabant, epistolas a Cancellario & Protoscriniario dictatas scribebant, Instrumenta, donationes, & reliqua hujusmodi conficiebant; quorum primus, seu qui aliis praeerat, *Primiscrinius* dicebatur. Vid. Glossar. Caroli du-Cange V. Scriniarii.

* *Franco*. Nobilem jam in Urbe fuisse Franconum Familiam satis constat cum ex dictis pag. 135. de Francone Maringo Alexiano Monacho, tum ex schismate Franconis Feratii filii, qui semel ac iterum Romanam Sedem invasit sub nomine Bonifacii VII. Ex Baronio ad An. 974. Vid. infra App. num. V. not. **

** *De Berardo*. Illustris olim fuit Rom. Familia de Berardis, ex qua originem duxerunt magni Marsorum Comites, de quibus vide Leonem Hostien. in Chron. Cassinensi, Theodor. Amidenum de Rom. Fam. S. xxxv. in ms. cod. Casanattensi n. 283. Pet. Anton. Corsignani in Regia Marsicana lib. 2. cap. 1. Marsorum autem Dioecesim trigonometrice delineavit noster P. Abbas D. Didacus de Revillas, & Romae edidit A. D. 1735.

Apostoli secundo, Indictione prima, mensis Octubris die XXIII. *Quoniam certum est, nos Benedictus, Domini gratia Inclitus Comes, seu Stefania, Illustrissima Femina, Comitissa, Senatris, jugalibus, a presenti damus, cedimus, tradimus, & inrevocabiliter largimus, simulque concedimus ex propria nostra sustantia, nostraque sponteque voluntatis, a vobis Domno Leo* (7) *Religiosus Abbas Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATI Martiris & ALEXII Confexoris, quod situm est in Aventino, dilecto & amabili spirituali patri nostro, pro Omnipotentis Dei amore, & anime nostre redemptione, nostrorumque veniam delictorum, ut ante cospectum Domini, qui judicaturus est vivos & mortuos, pro vestris sacris orationibus inculpabilis fieri mereamur. Primum concedimus vobis, ut in eodem Venerabili Monasterio perpetualiter sit detinendum, idest terris sementariciis quantum ad boves paria tres sufficere potest pro singulo anno in loco, qui dicitur Astura* (8), *cum parietinis suis, in qua olim fuit Ecclesia Sancte Marie* (9) *seu Salvatoris, cultis vel incultis, & inter affines ab uno latere mare sive pinetum, & ab alio latere via publica secus fluvium de insula suprascripti Monasteri vestri, a tertio latere*
per cartule precepti sicuti nobis evenit, & ad nostris detinemus manibus, ita cum hanc a die presenti donationis cartulam vobis contradidimus. Predicta namque terra sementaricia, quantum ad boum paria tres sufficere potuerit, justa portum Asture, cum parietinis suis, cultis vel incultis, & cum omnibus ad eas pertinentibus, a die presenti pro remedio anime nostre habeas, teneas, possideas; quia bonum nobis videtur esse negotium, qui de terrena emit celestia, & de rebus transitoriis premia mercatur eterna. Et non sit vobis licitum sive tuos successores alienandi, vel relinquendi a nullam qualibet persona hominum, nisi semper in eodem Monasterio permanead in perpetuum; & nunquam a nos neque ab heredibus nostris aliquam movere questionem aut calumpniam, set & stare nos una cum heredibus nostris, & defendere pro-

(7) Qui hic commemoratur Leo Religiosus Abbas, ille est, de quo diximus sup. Cap. IX. §. III. pag. 91.

(8) Vid. sup. pag. 92. & Cap. XV. pag. 233. not. (27).

(9) *Ecclesia S. Mariae*, quae & *Oratorium Sanctae Dei Genitricis* vocabatur. Vide sup. pag. 170. & 238. not. (42).

promittimus vobis vestrisque successoribus omni in tempore: in qua & jurati dicimus per Deum Omnipotentem, sanctæque Sedis Apostolice Dñi Johannis Pape, hec omnia, que presentis hujus donationis cartula seriem testus eloquitur, inviolabiliter conservare adque adimplere promittimus. Nam, quod absimus, & si contra hec, que superius notata sunt, vel ascripta leguntur, contra agere presumpserimus pro quovis modi ingenium; tunc daturi nos promittimus, una cum heredibus nostris, vobis vestrisque successoribus ante omne litis initium, pene nomine, auri ebritie libre due; & post solutam penam, hanc donationis cartulam in suam maneat firmitatem; quam scribendam rogavimus Benedictus Scriniarius Sancte Romane Ecclesie, in mense & Indictione suprascripta prima. ✠ Benedictus Comes hanc cartulam, a me factam in Leonem Abbatem ejusque successores in predicto Monasterio, in perpetuum supscripsi, & intrascribere rogavi. ✠ Signum manus suprascripta Stephania Illustrissima Femina, que hanc cartulam fieri rogavi, ut superius legitur. ✠ Johannes Consul & Dux. ✠ Crescentius Consul & Dux. ✠ Leo Sancti Stati. ✠ Crescentius Probe. ✠ Gopizus de Azo de Nova Costo. ✠ Johannes de Archipresbiter. ✠ Johannes Nobili Viro, filio de Petrocio.

Ego Benedictus Scriniarius Sancte Romane Ecclesie, post testium subscriptiones & traditionem factam, complevi & absolvi.

IV.

LEO *Illustris*, filius Joannis de Primicerio, sex praedia vendit fundi, qui dicitur *Aprunianus*, in agro Albano; in cujus deinceps possessionem Alexiani Monachi venerunt.

.... propitio Pontificatus ... obannisumi Ponti .... A.D.
in Sa ... tiss. ... S ... ati Petri Apostoli terti ...(10)*.... prima,* 983.
mense ..... Quoniam certum est, me Leo Illustris, filio quondam Jo-

(10) Supplendum *tertio*, *Indictione prima*; ideoque annus tertius Pontificatus Joannis Papae XV. erit A. D. 988. cui congruit Indictio I.

Johannis, qui vocatur de Primicerius (11) *, ha . . d . . . . fi, atque tra-*

(11) *Primicerius* , primus cujusque ordinis. Hinc D. Augustinus ser. 21. de Tempore, SanctumStephanum vocat Primicerium Martyrum. Primicerius Aulae , Primicerius Fabricae, Primicerius Classis, Primicerius Augustalium, Primicerius Judicum, Primicerius Palatii passim leguntur. Videsis Glossar. Caroli du-Fresne du-Cange V. Primicerius.

Item PrimiceriusDignitas Ecclesiastica. Nam apud eundem Ducangium occurrunt Primicerius Ecclesiae Neapolitanae, Primicerius Ecclesiae Tullensis; & Primicerius Sedis Apostolicae legitur in Epist.7.Joannis P.VIII. ex iis, quas Sirmondus edidit. Sed illud hic adnotandum est, quod neque Ducangius animadvertit, Primicerios Apostolicae Sedis olim uxorem duxisse, & filios procreasse; cujusmodi fuit hic Leo noster, filius quondam *Joannis de Primicerio*. Et quidem in Excerptis Archivi Sublacensis apud Murator. Antiq. medii aevi tom. v. diss. 68.pag.769.legitur: *Tempore Joannis X. Papae, mense Augusto, Indict.XII. die XX. Sergius Deo amabilis Primicerius Sanctae Sedis Apostolicae, & Agatha Nobilissima Femina, jugales &c.* Hinc Clariss. VirDominicusGeorgius in notis adBaron. ad An. 924. de hoc eodem Sergio inquit: *Sergius Primicerius, & Agatha Nobilissima, ejus uxor, donant & offerunt Floro Presbytero Religioso, ejusque successoribus in Mon. S. Viti &c.* Itidem in biblioth. Vaticanae cod. ms. 7059. legitur, quod *Joannes Primicerius S. Apostolicae Sedis, consentiente Setta Nobilissima Femina conjuge sua*, portionem aquimoli & terrae in flumine Tyberis obtulit Monasterio Farfensi Anno Pont. Benedicti P. VIII. I. Ind. XI. die 20. Aprilis, nempe A. D. 1012.

Atque etiam Secundicerii uxorem ducebant. Nam *Palumbus Venerab. Abbas Monasterii S. Christi Martyris Erasmi, siti in civitate Romana juxta S. Stephanum, qui ponitur in monte Caelio, Transamundo Secundicerio Sanctae Sedis Apostolicae, & Philippae Illustrissimae Feminae, jugalibus, concedunt in emphyteusim &c.* Ex Archivo Sublacensi ad An. 822. apud Murator. ubi supra, pag. 771. Ipse idem Palumbus locavit *Transamundo Secundicerio S. Sedis Apostolicae, seu Philippae Illmae Feminae, jugalibus personis, fundum, qui appellatur ad Septem Arbores, positum via Tiburtina milliario ab urbe Rom. plus minus V. &c.* Ita ex Regest. Sublacen. ex quo haec deprompsit Georgius praelaudatus in not. ad Baron. ad An. 817.

Officium Primicerii & Secundicerii ex Panvinio ita describit Caesar Rasponus lib. II. de Patriarchio Lateranensi cap. VIII., „ Primicerius & Secundicerius incedebant cum Pontifice, dexterum ejusdem & laevum latus tegentes; eumque ita semper comitabantur in publicis supplicationibus, celebritatibus, & conventibus; atque iidem, diebus solemnioribus, dum Matutinum recitaretur, octavam lectionem perlegebant; horum vero munus nunc obeunt duo primi Cardinales Diaconi, qui assistentes nominantur; habebanturque primi & praecipui, qui Rom. Pontifici erant a Consiliis, immo etiam Sedis Apostolicae Consiliarii appellabantur &c.

tradidi, nec non & venundavi, nullo mihi cogentem, neque contradic . . . . . facientem, set propria & spontaneaque mea voluntate, vobis Domno Leo at . . . hannes, Illustrissimi Viri, atque germ . . . . vestrisque heredibus, vel . . . . l. . . d. . . ger . . . . . . placueritis, id-est terra vacante ad vineam pastinandum peti . . . . . ab . . . em pu. . . . . . u . . . . petia in omni lato hordines quadraginta, cum versulariis suis, & terra ad calcatorio ponendum (12) . . . *resdendum, cum introito & exoito suo a bia publica, & cum omnibus a suprascripta terra bacante ad vineam pas. . . . . . petia numero sex generaliter & in integrum pertinentibus, posita territorio Albanense infra meo . . . ale, quod vocatur* Aprunianum (13), *inter affines a primo latere vinea de Stephanus de Gregorius. . . . . & a secundo latere, vel a tertio latere terra de me suprascriptus venditore, & a quarto latere vinea sub laco . . . . existens: quem predicta terra petia sex in integrum cum versulariis suis, & terra ad calcatorio ponendum . . . . s . . d . . dum, ubicumque vobis placuerit, tollere a predicto meo casale, quod vocatur* Aprunianum, *ibidem paratus sum vobis dare absque omni molestia, sicuti mihi evenit per hereditaria quondam . . . . torum meorum, ita vobis concedo . . . . rado, & venundo. Unde & eb artula vetustas, quas exind . . . habeo apud me meos . . . des . . . . ad conservandum, & salvas faciendum, pro aliis im . . . . los . . . quas in eas . . . . . . set, quandoque vobis vestrisque heredibus necesse fuerint, semper eas hostendere & demonstrare promitto gratis absque pretium. Accepi ego suprascriptus venditore a vobis suprascriptis emptoris coram presentiam subscriptorum testium, videlicet in argento. . . . . as numero sex bonos, opt . . . . que pesantes, minique placabiles, in o . . em veram decisionem; & ab hodierna die licentiam habeatis, potestatem, in suprascripta terra ad vineam pastinandum petia sex in integrum, ut superius legitur, de presenti introeundi, utendi, fruendi, possidendi, vendendi, donandi, commutandi, vel quicquid exinde facere sive peragere volueritis, in vostram vestrisque heredibus sit potestatem; & numquam . . . . . neque ab heredibus meis, aut*

Ccc *a me*

(12) *Calcatorium*, torcular, quo vinum ex uvis exprimitur. Vid. *Du-Cange*.

(13) *Aprunianum*, de quo vide sup. Cap. XI. p. 189. not. (1), atque infra App. num. VII. not. (31).

a me summissa magna parvaque persona contra vobis vestrisque heredibus aliquam aliquando habebitis questionem aut calumnia; set in omni tempore hab omni homines, & in omni loco, ubi vobis vestrisque heredibus necesse . . . erint, stare me una cum heredibus meis, & defendere promittimus vobis vestrisque heredibus: in qua & juratus dico per Deum Omnipotentem, Sanctamque Sedem Apostolicam Donni Johanni Sanctissimi Quintidecimi Pape, hec omnia, que hujus cessionis venditionis chartula seriempe textus eloquitur, inviolabiliter conservare atque adimplere promitto. Si enim, quod absit, & quoquo tempore ego vel heredibus meis contra vobis vestrisque heredibus, aut contra hanc cessionis venditionis chartulam, qua sponte fieri rogavi, agere, aut causare, vel litigare presumpsero per quovis modum ingenii; tunc non solum perjurii reatum incurrat, verum etiam daturo me promitto una cum heredibus meis, vobis vestrisque heredibus, ante omnem litis initium pe . . m nomine, suprascripto pretium in dupplo; & post soluta pena, hanc chartulam in sua maneat firmitatem; quam scribendam rogavi Petrus Scriniarius Sancte Romane Ecclesie in mense & Indictione suprascripta prima.

✠ *Theo.*

✠ *Leo Illustris, filius quondam Johannis, qui dicitur de Primicerius.*

✠ *Stephanus Dei providentia Primicerius.*

✠ *Leo Domini gratia Nomenclator* (14) *Sancte Apostolice Sedis.*

✠ *Guido Domini nutu Datibus Judex* (15).

✠ *Benedictus Datibus Judex.*

✠ *Adrianus Datibus Judex.*

✠ *Ego*

(14) *Nomenclator*, cujus officium erat convivas ad convivia vocare. Casaubon. ad Sueton. & Henric. Valesf.ad lib.XIV.Ammiani. *Nomenclator* seu *Nomenculator* Romani Pontificis, cujus munus, qui ad mensam Pontificis invitandi erant, vocare. *Nomenclatorum* Ecclesiae Romanae meminit Anastasius in S. Agathone, & in Constantino. Vix autem dubitari potest, quin Nomenclator idem omnino fuerit, qui Notarius, ut multis probat Ducangius *V. Nomenclator*.

(15) *Datibus*, sive Dativus Judex idem, qui datus, delegatus, cui litis cognitio vel pronunciatio, vel etiam utrumque committebatur. Ducangius V. *Dativus Judex*.

✠ *Ego Petrus Scriniarius Sacrosancte Romane Ecclesie transcriptor bujus chartula, post testium subscriptiones & traditiones facta, complevi & absolvi* (16).

V.

Pacta conventa inter PETRUM SS. BONIFACII ET ALEXII, & Benedictum SS. Andreae & Gregorii ad Clivum Scauri Abbates de quibusdam fundis, quos Alexiano Coenobio dono dederat Petrus Episcopus Sylvae Candidae.

IN nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jhesu Christi. Anno Deo propitio, Pontificatus Dñi nostri Benedicti Summi Pontificis, & Universalis Noni Pape (17), *in Sacratissima Sede Beati Petri Apostoli XI. Indictione similiter XI. mense Augusto die viscesima secunda. Si inter homines id consuetudinis observatur, ut in eum, quem quemlibet amat, donum perpetuum faciat; quanto magis & inter sacras ecclesias convenit observari, ut amoris causa hec ecclesia in illam transferat, quod ipsa in eternum possidere debeat: quod etiam concordat legibus mundanis, que licenciam tribuunt ecclesiis, contractus perpetuitatem inter se facere, & eterna rerum enphiteusin ab invicem transferre, sicut in centesimo octogesimo octavo capitulo prime partis Novelle ita promulgatur: ut liceat ecclesiis & aliis venerabilibus locis perpetuo inter se contrac . . . . . enphiteusios facere. Quapropter placuit Dño Benedicto* (18) *Venerabili Abbati Monasterii Sanctorum Andree Apostoli & Gregorii Confessoris Christi, quod nuncupatur Clivus . . . . . i, per consensu omnium Monacorum ejusdem Mona-* A.D. 1043.

(16) *Petrus Scriniarius*, qui etiam scripsit Placitum Romae habitum coram Silvestro II. Pont. & Ottone III. Imp. de cella Minionis, quae Monasterio Farfensi adjudicata fuit. Vid. sup. Cap. V. pag. 36. & 42. De Scriniariis autem vide supra not. (6) pagin. 380.

(17) Benedictus IX. Alberici Comitis Tusculani filius, ordinatus ante diem 17. Novembris A.D. 1033. Sedepulsus circa initium A. D. 1044. Conrado II. & Henrico III. Augg. Vid. sup. p. 176. not. (5).

(18) *Benedicto Abbati* S. Gregorii, de quo sup. Cap. X. p. g. 175.

sterii, concedere & confirmare Petro (19) *Abbati Monasterii Sanctorum BONIFACII ET ALEXII, quod ponitur in Apentino, in loco, qui appellatur Baalcernaus* (20), *ejusque Confratribus, & successoribus ibidem degentibus in perpetuum, idest illum in integrum casalem, qui vocatur Tercius* (21), *quem Petrus bone memorie .... Sancte Silve Candide Ecclesie in puericia sua acquisivit per cartulam tercii generis ab Abbate suprascripti Monasterii Clivuscauri; & antequam ex hoc secu .... siret, optulit illum predicto Monasterio Sancto BONIFACIO & ALEXIO: cujus casalis enphiteusis ipsa, que dicitur tercii generis, quam habuit idem Petrus Episcopus .... machinatione in manu Johannis antecessoris predicti Benedicti Abbatis Monasterii Quibuscauri devenit, & perforata est. Unde postea ortum est litidium inter u . . que Monasterium; set ante presenciam Dni Gregorii Consulis* (22), *suprascripti Dni Benedicti Pape, & Sanctissimi Bartholomei, nec non Dñi Johannis Archicanoci Sancti Johannis intra portam Latinum, qui fideicommissarius predicti Petri Episcopi exstitit, & Petri Diaconi & Cancellarii Sancti Apostolice Sedis, a .... tephani primi Scriniarii, & Stephani Dativi Judicis ita determinatum est, ut ex conveniencia Monasterium Sancti BONIFACII daret Monasterium Clivuscauri undecim libras denariorum, & Monasterium Clivuscauri Monasterio Sancti BONIFACII redderet ipsam perforatam, sicut reddidit, & confirmaret ita stabilem, hac si integram esset, sicut & confirmavit. Insuper perpetuum enphiteusin facceret de eodem casale, qui dicitur Tercius, sicut & fecit, & ex eo titulo perpetuitatis cum finibus, terminis, limitibusque suis, & cum omnibus sibi pertinentibus, positum justa alium casalem Sancti BONIFACII, qui dicitur Chiminuli* (23), *quem eciam ipse Petrus Episcopus eisdem SS. BONIFACIO &*

(19) De *Petro Alexiano Abbate* vide supra Cap. X. §. V. pag. 173.

(20) *Baalcernans* seu *Blacherna* frequenter vocatur hic *Aventini* locus. Vide sup. Cap. V. p. 37. & infra in App. num. VI. XV. XVII.

(21) *Tercius*, de quo vid. Cap. X. §. V. pag. 175.

(22) *Gregorius Consul*, Benedicti IX. Pontificis germanus frater, de quo passim loquitur Leo Hostiensis in Chronico Casinensi, & praesertim lib. 2. cap. 61. & lib. 3. cap. 19. & 60.

(23 *Chiminuli*, de quo vide Cap. XV. pag. 228. not. (13).

& ALEXIO concessit, inter affines a duobus lateribus eundem ipsum casalem Chiminuli, a tertio latere casalis heredum Johannis filii Rainerii de Fulganino, & a quarto latere silice antiqua cum monumento, juris tamen predictus casalis Tercius prelibati Monasterii Ciivuscauri, ita ut suo studio suoque labore prephatus Petrus Abbas Monasterii S.BONIFACII, ejusque successores eundem ipsum casalem Tercius nomine, cum omni sua pertinencia in omnibus tenere & possidere debeant in perpetuum: pro quo suprascripto casali, qui vocatur Tercius, cum terris suis, campis, & pascuis, dare .... ferre debeant Abbas Monasterii S.BONIFACII, ejusque successores rationibus Monasterio Ciivuscauri, singulis quibusque annis, sine aliqua mora vel dilatione, pensionis nomine, denarios argenteos quinque in Festivitate Sancti Gregorii: de qua re & de quibus omnibus suprascripti jurantes dicunt utrasque partes, per Deum Omnipotentem, Sanctamque Sedem Apostolicam Dñi Benedicti Noni Pape, hec omnia, que in usus perpetualem enphiteusin cartule textus eloquitur, inviolabiliter conservare adque adimplere promittunt. Quod si quisquam eorum contra usus perpetualis placiti convencionisque cartule, in toto parteve ejus quodlibet modo venire temptaverit; tunc daturos se successoresque eorum promittunt, pars infidelis parti fidem servanti, ante omne litis inicium, pene nomine duas optimi auri libras; & post solutam penam, maneat hec perpetualis cartula in sua nichilhominus firmitate. Has autem duas uniformes, uno tenore conscriptas cartulas, mihi Serghio Scriniario scribendas dictaverunt; pariter easque propriis manibus roborantes, testibus a se rogatis subscribendam, & sibi invicem tradiderunt, sub stipulatione & sponsione sollempni interposita.

Actum Rome die, Anno Pontificatus, mense, Indictione suprascripta undecima.

✠ *Ego Benedictus Abbas huic pagini subscripsi.*

✠ *Ego Jaulinus, Indignus Presbiter & Monachus, huic pagini subscripsi.*

✠ *Ego Johannes, Indignus Presbiter, huic pagini subscripsi.*

✠ *Ego Gregorius Consul, frater supradicti Dñi Pape, intersui.*

✠ *Ego*

sterii, concedere & confirmare Petro (19) *Abbati Monasterii Sanctorum BONIFACII ET ALEXII, quod ponitur in Aventino, in loco, qui appellatur Baalcernans* (20), *ejusque Confratribus, & successoribus ibidem degentibus in perpetuum, idest illum in integrum casatem, qui vocatur Tercius* (21), *quem Petrus bone memorie .... Sancte Silve Candide Ecclesie in puericia sua acquisivit per cartulam tercii generis ab Abbate suprascripti Monasterii Clivuscauri; & antequam ex hoc secu .... siret, optulit illum predicto Monasterio Sancto BONIFACIO & ALEXIO: cujus casalis enphiteusis ipsa, que dicitur tercii generis, quam habuit idem Petrus Episcopus .... machinatione in manu Johannis antecessoris predicti Benedicti Abbatis Monasterii Quibuscauri devenit, & perforata est. Unde postea ortum est litidium inter u . . que Monasterium; set ante presenciam Dñi Gregorii Consulis* (22), *suprascripti Dni Benedicti Pape, & Sanctissimi Bartholomei, nec non Dñi Johannis Archicanoci Sancti Johannis intra portam Latinam, qui fideicommissarius predicti Petri Episcopi exstitit, & Petri Diaconi & Cancellarii Sancti Apostolice Sedis, a .... tephani primi Scriniarii, & Stephani Dativi Judicis ita determinatum est, ut ex convenencia Monasterium Sancti BONIFACII daret Monasterium Clivuscauri undecim libras denariorum, & Monasterium Clivuscauri Monasterio Sancti BONIFACII redderet ipsam perforatam, sicut reddidit, & confirmaret ita stabilem, hac si integram esset, sicut & confirmavit. Insuper perpetuum enphiteusin faceret de eodem casale, qui dicitur Tercius, sicut & fecit, & ex eo titulo perpetuitatis cum finibus, terminis, limitibusque suis, & cum omnibus sibi pertinentibus, positum justa alium casalem Sancti BONIFACII, qui dicitur Chiminuli* (23), *quem eciam ipse Petrus Episcopus eisdem SS. BONIFACIO &*

(19) De *Petro Alexiano Abbate* vide supra Cap. X. §. V. pag. 173.

(20) *Baalcernans* seu *Blacherna* frequenter vocatur hic *Aventini* locus. Vide sup. Cap. V. p. 37. & infra in App. num. VI. XV. XVII.

(21) *Tercius*, de quo vid. Cap. X. §. V. pag. 175.

(22) *Gregorius Consul*, Benedicti IX. Pontificis germanus frater, de quo passim loquitur Leo Hostiensis in Chronico Cassinensi, & praesertim lib. 2. cap. 61. & lib. 3. cap. 19. & 60.

(23 *Chiminuli*, de quo vide Cap. XV. pag. 228. not. (13).

& ALEXIO concessit, inter affines a duobus lateribus eundem ipsum casalem Chiminuli, a tertio latere casalis heredum Johannis filii Rainerii de Fulgamino, & a quarto latere silice antiqua cum monumento, juris tamen predictus casalis Tercius prelibati Monasterii Ciiouscauri, ita ut suo studio suoque labore prephatus Petrus Abbas Monasterii S. BONIFACII, ejusque successores eundem ipsum casalem Tercius nomine, cum omni sua pertinencia in omnibus tenere & possidere debeant in perpetuum: pro quo suprascripto casali, qui vocatur Tercius, cum terris suis, campis, & pascuis, dare .... ferre debeant Abbas Monasterii S. BONIFACII, ejusque successores rationibus Monasterio Ciiouscauri, singulis quibusque annis, sine aliqua mora vel dilatione, pensionis nomine, denarios argenteos quinque in Festivitate Sancti Gregorii: de qua re & de quibus omnibus suprascripti jurantes dicunt utrasque partes, per Deum Omnipotentem, Sanctamque Sedem Apostolicam Dñi Benedicti Noni Pape, hec omnia, que in usus perpetualem enphiteusin cartule textus eloquitur, inviolabiliter conservare adque adimplere promittunt. Quod si quisquam eorum contra usus perpetualis placiti convencionisque cartule, in toto parteve ejus quodlibet modo venire temptaverit; tunc daturos se successoresque eorum promittant, pars infidelis parti fidem servanti, ante omne litis inicium, pene nomine duas optimi auri libras; & post solutam penam, maneat hec perpetualis cartula in sua nichilhominus firmitate. Has autem duas uniformes, uno tenore conscriptas cartulas, mihi Serghio Scriniario scribendas dictaverunt; pariter easque propriis manibus roborantes, testibus a se rogatis subscribendam, & sibi invicem tradiderunt, sub stipulatione & sponsione sollempni interposita.

Actum Rome die, Anno Pontificatus, mense, Indictione suprascripta undecima.

✠ *Ego Benedictus Abbas huic pagini subscripsi.*

✠ *Ego Jaulinus, Indignus Presbiter & Monachus, huic pagini subscripsi.*

✠ *Ego Johannes, Indignus Presbiter, huic pagini subscripsi.*

✠ *Ego Gregorius Consul, frater supradicti Dñi Pape, intersui.*

✠ *Ego*

ſterii, concedere & confirmare Petro (19) *Abbati Monaſterii Sanctorum* BONIFACII ET ALEXII, *quod ponitur in Apentino, in loco, qui appellatur Baalcernaus* (20), *ejuſque Confratribus, & ſucceſſoribus ibidem degentibus in perpetuum, ideſt illum in integrum caſalem, qui vocatur Tercius* (21), *quem Petrus bone memorie .... Sancte Silve Candide Eccleſie in puericia ſua acquiſivit per cartulam tercii generis ab Abbate ſuprascripti Monaſterii Clivuſcauri; & antequam ex hoc ſecu .... ſiret, optulit illum predicto Monaſterio Sancto* BONIFACIO & ALEXIO: *cujus caſalis enphiteuſis ipſa, que dicitur tercii generis, quam habuit idem Petrus Epiſcopus .... machinatione in manu Johannis anteceſſoris predicti Benedicti Abbatis Monaſterii Quibuſcauri devenit, & perforata eſt. Unde poſtea ortum eſt litidium inter u . . que Monaſterium; ſet ante preſenciam Dñi Gregorii Conſulis* (22), *ſuprascripti Dni Benedicti Pape, & Sanctiſſimi Bartholomei, nec non Dñi Johannis Archicanoci Sancti Johannis intra portam Latinam, qui fideicommiſſarius predicti Petri Epiſcopi extitit, & Petri Diaconi & Cancellarii Sancti Apoſtolice Sedis, a .... tephani primi Scriniarii, & Stephani Dativi Judicis ita determinatum eſt, ut ex convenencia Monaſterium Sancti* BONIFACII *daret Monaſterium Clivuſcauri undecim libras denariorum, & Monaſterium Clivuſcauri Monaſterio Sancti* BONIFACII *redderet ipſam perforatam, ſicut reddidit, & confirmaret ita ſtabilem, hac ſi integram eſſet, ſicut & confirmavit. Inſuper perpetuum enphiteuſin ſaceret de eodem caſale, qui dicitur Tercius, ſicut & fecit, & ex eo titulo perpetuitatis cum finibus, terminis, limitibuſque ſuis, & cum omnibus ſibi pertinentibus, poſitum juſta alium caſalem Sancti* BONIFACII, *qui dicitur Chiminuli* (23), *quem eciam ipſe Petrus Epiſcopus eiſdem* SS. BONIFACIO &

(19) De *Petro Alexiano Abbate* vide ſupra Cap. X. §. V. pag. 173.

(20) *Baalcernans* ſeu *Blacherna* frequenter vocatur hic *Aventini* locus. Vide ſup. Cap. V. p. 37. & infra in App. num. VI. XV. XVII.

(21) *Tercius*, de quo vid. Cap. X. §. V. pag. 175.

(22) *Gregorius Conſul*, Benedicti IX. Pontificis germanus frater, de quo paſſim loquitur Leo Hoſtienſis in Chronico Caſſinenſi, & praeſertim lib. 2. cap. c1. & lib. 3. cap. 19. & 60.

(23) *Chiminuli*, de quo vide Cap. XV. pag. 228. not. (13).

& ALEXIO concessit, inter affines a duobus lateribus eundem ipsum casalem Chiminuli, a tertio latere casalis heredum Johannis filii Rainerii de Fulganino, & a quarto latere filice antiqua cum monumento, juris tamen predictus casalis Tercius prelibati Monasterii Ciivuscauri, ita ut suo studio suoque labore prephatus Petrus Abbas Monasterii S.BONIFACII, ejusque successores eundem ipsum casalem Tercius nomine, cum omni sua pertinencia in omnibus tenere & possidere debeant in perpetuum: pro quo suprascripto casali, qui vocatur Tercius, cum terris suis, campis, & pascuis, dare .... ferre debeant Abbas Monasterii S.BONIFACII, ejusque successores rationibus Monasterio Ciivuscauri, singulis quibusque annis, sine aliqua mora vel dilatione, pensionis nomine, denarios argenteos quinque in Festivitate Sancti Gregorii: de qua re & de quibus omnibus suprascripti jurantes dicunt utrasque partes, per Deum Omnipotentem, Sanctamque Sedem Apostolicam Dni Benedicti Noni Pape, hec omnia, que in usus perpetualem enphiteusin cartule textus eloquitur, inviolabiliter conservare adque adimplere promittunt. Quod si quisquam eorum contra usus perpetualis placiti convencionisque cartule, in toto parteve ejus quodiibet modo venire temptaverit; tunc daturos se successoresque eorum promittunt, pars infidelis parti fidem servanti, ante omne litis inicium, pene nomine duas optimi auri libras; & post solutam penam, maneat hec perpetualis cartula in sua nichilhominus firmitate. Has autem duas uniformes, uno tenore conscriptas cartulas, mihi Serghio Scriniario scribendas dictaverunt; pariter easque propriis manibus roborantes, testibus a se rogatis subscribendam, & sibi invicem tradiderunt, sub stipulatione & sponsione sollempni interposita.

Actum Rome die, Anno Pontificatus, mense, Indictione suprascripta undecima.

✠ Ego Benedictus Abbas huic pagini subscripsi.

✠ Ego Jaulinus, Indignus Presbiter & Monachus, huic pagini subscripsi.

✠ Ego Johannes, Indignus Presbiter, huic pagini subscripsi.

✠ Ego Gregorius Consul, frater supradicti Dni Pape, intersui.

✠ Ego

✠ *Ego Vulgaminus* * *de Longarius testis*.
✠ *Kainerius frater ejus testis*.
✠ *Gregorius de Imperato* ** *testis*.
✠ *Ego Sergius Scriniarius Sancte Romane Ecclesie, scriptor hujus cartule, complevi & absolvi*.

VI.

BERNO, filius Crescii *de Joanne Maniano*, pascua quaedam *de Nucio Maria* Alexiano Coenobio, ejusdemque Abbati Gebizoni pie liberaliterque donat.

A.D. 1072. IN *nomine Domini. Anno XII. Pontificatus Dñi Alexandri II. Pape* (24), *Indictione undecima, mensis Octubris die x. Dum vita mortalis presenti cursu labatur, & infirmius teneri putatur; preterea oportet unusquisque, dum viget, dum gloriatur ea preparare, quasi reddituri um rationem illi, qui renes & corda scrutatur; quoniam dies tuus, sicud fur, ita in nocte veniet; ad-*

* *Vulgaminus* seu *Bulgaminus*, fortasse ex Urbis Senatoribus aut Consiliariis. Nam Muratorius Ant. med. aevi tom. 3. diss. 42. chartam affert conscriptam *Anno* XLVII. *Senatus*, hoc est, A. D. 1191. *jussu Senatorum Consiliariorum Jordani BVLGAMINI.. Petri Saraceni, Petri de Romano... Stephani Rainerii de Marana, Petri Jo. Frangipani.. & jussu Senatorum Jacobi Odonis Franconis, Petri Milonis... Nicolai Jo. Saxonis.. Philippi Jo. Astaldi &c.*

** *Gregorius de Imperato*. Petrus *de Imperato* legitur in Placito Benedicti PP. VIII. de castro Buciniani in Chron. Farfen. apud Murat. Rer. Ital. Script. tom. 2. part. 2. pag. 520. *Rursus Domnus Tracsul .. per suprascriptum Oddonem Comitem, & Crescentium... & Franconem, qui vocatur de Britto... & Petrum de Imperato iterum atque iterum vocavit eumdem Crescentium ad Placitum*. Forte Petrus Frajapane, qui *de Imperator* vocatur in Instr. S. Mariae Novae, in quo legitur: „ Nobilissimi Viri Leo, „ Bernardus, & Pona, filii quondam „ Petri Frajapane *de Imperator*, sponte donaverunt D. Paulo Archipresbytero Venerabilis Ecclesiae S. Mariae Novae terram vacuam juxta arcum majorem Templi, quod Domus „ Nova appellatur. Ex cod. ms. Dominorum de Astallis tom. 13. n. 260.

(24) Alexander II. electus Rom. Pont. die prima Octobris A. D. 1061. obiit die 21. Aprilis A. D. 1073. Imp. Henrico IV. Aug.

adque de suis transitoriis rebus decet omnem Christianum amicos faccre Sanctos, ut ante Deum eos habeant & inveniant adjutores. Quapropter ego Berno (25), filius Crescii de Johanni Maniano, pro salute & redemptione anime mee & animabus omnium parentum meorum, a presenti die, propria spontaneaque mea voluntate, concedo, trado, & dono vobis, Sanctorum Christi Martirum BONIFATII adque Confessoris ALEXII, vestroque Monasterio, qui ponitur in Aventino, in loco, qui vocatur Balcerna, in quo est Dompnus Gebizo (26) Religioso Abbate, cuntisque vestris servitoribus in perpetuum, idest terram, in quo est pastinus de Nucius Maria, cum omni utilitate & pertinentia sua, positam territorio Cesanensi (27) castello, in rivo, qui dicitur Bassi, inter affines a I. latere est terram vestram, a II. est terram montan. a III. est vinea Gregorii cum suis consortibus, a IIII. latere est viam publicam, qualiter competit mihi per quemcumque modum, ita vobis vestrisque servitoribus concedo, trado, & dono, ut a die presenti deveniat in suprascripto Monasterio ad lucrum vestrum, & vestris servitoribus; & nunquam a me, neque ab heredibus & successoribus meis, neque ab aliqua persona a me summissa, contra Monasterio vestro & servitoribus vestris movebimus questionem vel litis calumpniam, set, si opus & necesse fuerit, promittimus eam vobis defendere omni in tempore, & in omni loco. Quod si ego, vel heredes & succ cessores meis hec omnia non observaverimus, & contra hanc cartulam venerimus, pro pena componamus vobis vestrisque servitoribus boni auri tribus unciis; & soluta pena, lix & contrarietas si excitata fuerit, inanis omnino existat & vacua, & cunta, que hec referre cartula, firma permaneant; quam ut scriberet, & eandem confirmandum, coram subscriptis testibus rogavi Guinizonem Scriniarium Sancte Romane Ecclesie, in mense & Indictione suprascripta undecima. Signum ✠ manus suprascripti Bonizo filius Crescii de Johannis Maniani, qui hanc donationis cartulam rogavit.

Fer-

(25) *Berno*, seu *Bonizo filius Crescii*, ut ex ejusdem subscriptione. Vide sup. Cap.X. pag.179.& infra not.(30).

(26) De Gebizone Abbate satis egimus Cap.X. §.VI. pag. 178.

(27) *Cesanense castrum*, de quo vid. sup.Cap.XV. pag.236. not. (37).

Ferrucius de Johannis de Crescentio testis. Raymundus, qui dicitur Testaferia. Nicculo de Johanni Comite testis. Tugizello & Petrucius fratri suo testis.

Ego Lucas Dei gratia Sacri Romani Imperii Judex & Scriniarius, sicut inveni in Instrumento scripto per Guinizonem Scriniarium, nil addens, vel minuens, scripsi, & fideliter exemplatus sum.

VII.

PLACIDUS Abbas Monasterii S. ALEXII filio Leonis *de Bonizo*, aliisque fundum *Apruniani* ea lege locat, ut praeter sexdecim solidos denariorum, qui jam repraesentati erant, annua pensio persolvatur, & certus vini numerus.

A.D. 1116. *ANno Dominice Incarnationis millesimo centesimo sextodecimo, Septimodecimo Anno Pontificatus Dompni Pascalis Secundi Pape* (28), *Indictione nona, mense Januario die VIIIX. Ego quidem Dompnus Placidus* (29) *Abbas Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII, consensu & voluntate aliorum Fratrum, ibidem Deo servientibus, hac denique presenti die concedimus, tradimus, atque locamus tibi Dompno Dompni Leonis de Bonizo* (30) *filius, & uno heredi tuo , cui tu ad obitum tuum designaveris tantummodo, similiter & Johanni cognato tuo, & uno heredi ejus, qualem ad obitum suum demonstraverit, idest duo petii terre cum omni utilitate & pertinentia sua, positi territorio Albani, in fundo, qui vocatur Apruniano* (31), *& inter affines a primo latere, & secundo, atque*

(28) Paschalis II. Rom.Pont. ordinatus die 14. Augusti A.D. 1099. obiit XII. Kal. Februarii A.D. 1118. Impp. Henrico IV. & Henrico V. Augg.

(29) De Placido Abbate Vid. Cap. XI. pag. 189.

(30) *Leonis de Bonizo*. Antiquissimam Familiam de Bonizo A.D. 1130. memoratam video in Litteris *dat. Romae xv. Kal. Junii* nomine S. P. Q. R. ita inscriptis: *Domino Lothario Glorioso & Triumphatori Romanorum Regi... Ugo Praefectus Urbis, & frater ejus Leo Frajapane, Stephanus de Bonizo &c.* Vid. Baron. An. Eccl. ad An. 1130. num. XXIV.

(31) *Apruniano*. Vide supra not. (13).

que tertio tenet predictum Monasterium, a quarto Guido Judicis & Guido Puzzii; pro eo quod dedisti nostro Monasterio sedecim solidos denariorum (32); *& omni anno retdatis pro pensione duos denarios; & si vicini pastinaverint, & vos pastinetis, & detis inde unum somam vini mundi de quinque cognia, & ducatis eam* ad Sanctam Eufimiam (33). *Si volueritis vendere vestrum placitum, primum compellatis nos; si voluerimus emere, detis nobis comminus xxx. denar. per petiam; si noluerimus emere, detis nobis comminus, & vendatis tali homini, qui nobis placeat; & in nullo alio pio loco aliquo modo non alienetis. Post mortem vero personarum, revertat in Mon. Et ab odierna die licentiam & potestatem vobis concedimus, ibidem intrare, tenere, possidere tempore nominatis personis. Et nos domini promittimus vobis defendere locationem istam, vestrisque heredibus, quibus ad obitum vestrum designaveritis, ab omni homine gratis. Si enim, quod absit, & cuncta non opservaverimus, que superius dicta sunt; tunc componat pars infidelis parti fidem servantis, ante omne litis initium, pro pena xx. solidos denariorum; & soluta pena, hec chartula simul cum appare suo uniforme, uno tenore conscripte, tempore nominatis personis maneat firma; quam scribendam rogavimus Gregorium Scriniarium Sancte Romane Ecclesie, in mense & Indictione suprascripta nona.*

✠ *Beno de Rigale testis.*
✠ ..... *dani testis.*
✠ .. *odo*

(32) *Sexdecim solidos denariorum*, scilicet solidos aureos aut argenteos, cujusmodi antiquis iis temporibus in usu erant. Solidus aureus pondo erat denariorum quatuor, & solidi septuaginta duo libram auri constituebant, ut habetur ex Codice Justiniani lib.x. tit. lxx. leg. v. *Quotiescumque certa summa solidorum pro tituli qualitate debetur, aut auri massa transmittitur, in septuaginta duos solidos libra feratur accepta*; quam legem Glossa ibidem sic clarius explicat: *recipitur libra pro LXXII. aureis, & e contra scilicet LXXII. solidi pro libra.*

Solidos autem argenteos in usu jam fuisse saec. IX. colligitur ex Diplomate Lotharii apud Murator. Rer. Ital. tom. 2. par. 2. col. 398. ubi legitur: *ad annualiter persolvendum argenti solidor. CC. ROMANISCOS denarios spendibiles*. Videsis Cl. Equitis Victorii librum inscriptum: *il Fiorino d'oro illustrato*, edit. Flor. 1738.

(33) *Ad Sanctam Eufimiam*. Vid. Cap. XV. pag. 230. not. (18), & infra Append. num. XV. XX. & LVIII.

✠ *.. odo de Orabona testis.*
✠ *Johannes ...... testis.*
Ego Gregorius Scriniarius Sancte Romane Ecclesie complevi & absolvi.

VIII.

PTOLEMAEUS de Tusculano (cui RICCARDUS Abbas diem dixerat coram Innocentio II. Rom. Pont. de usurpata insula *Asturae*), visis Monasterii Tabulis, pollicetur fore, ut sibi de illa re bene cum praedicto Abbate conveniat.

A.D. 1141. *In nomine Domini. Anno undecimo Pontificatus Dñi Innocentii Secundi Pape* (34), *Indictione quarta, mensis Martii die XIIII. Ego Nicolaus Sancte Romane Ecclesie Scriniarius, jussu supradicti P....... udicis, & sicut interfui, haudivi, & vidi, ita scripsi: qualiter Dñs Riccardus Abbas* (35) *Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII querelam Dño Pontifici fecit adversus Dñ ... holom. .... de Tusculana* (36), *quod per vim & sine ratione detineret insulam de Asturia* (37), *c. .... ibidem, & piscariis, & pertinentiis suis, & nostro Monasterio abstulit. Hoc audito, Dñs Pap. .... misit ad eum Deuteguardi Treuguarium, quatinus infra quindecim dies Curie se paratum respondere Abbati veniret. Termino veniente, Dñs Tholomeus Curie se representavit cum Dño Leone Petri Leonis * socero ejus, & cum aliis suis fidelibus. Tunc Dñs Abbas cum suis fidelibus iterum Dño Pape proclamavit de predicta insula; quo haudito, Dñs Tholomeus ita respondit:* ego

(34) Innocentius II. antea Gregorius *de Papareschis* (quae Familia nunc appellatur de Matthaeis), electus R. P. 1. Kal. Martii A. D. 1130. obiit VIII. Kal. Octobris A. D. 1143.

(35) De Riccardo Abbate vide supra Cap. XI. pag. 190.

(36) *De Tusculana*, scilicet Ptolemaeus II. ex Comitibus Tusculanis, qui uxorem duxerat Bertam filiam *Henrici IV. Imper.* ut ante diximus Cap. XI. pag. 191. not. (4).

(37) *De Asturia* seu Astura, de qua hic in Append. num. III. pag. 382. & Cap. XV. pag. 233. not. (27).

* *Petri Leonis*, qui supremum diem obiit A. D. 1144. ut conjicit Baronius, & sepultus fuit in atrio basilicae S. Pauli, ad cujus limina dextrorsum adhuc jacet sarcophagus ingens ex marmore, signis & imaginibus Musarum, Apollinis, Marsiae &c. rudiori artificio exsculptus; in cujus fronte sic legitur; ✠ TE

ego volo habere super hoc consilium. Tunc Dñs Papa dedit ei terminum duorum dierum; quibus transactis, dixit Dño Papae: quia ego hoc jam alia vice haudivi, & nolo habere exinde nullum peccatum; ego vadam Dño Abbati & suo Monasterio, & bene concordabo cum eo. Dñs Papa dixit ei & Abbati: mihi placet; quod si concordare non potueritis infra terminum trium mensium, postea veniatis in Curia, & per justitiam exinde concordabitis. Postea Dñs Tholomeus . . . it ad Sanctum ALEXIUM cum Dño Leone socero suo, & haudierunt, & viderunt Instrumenta Monasterii, & promisit bene concordare cum Dño Abbate, me Nicolao Notario presente. Quando Dñs Papa hoc mihi precepit scribere, hii testes interfuerunt, Nicolaus Miciotta, Milo Cencii de Nicolao, Johannes de Margarita.....

 PTO-

✠ TE PETRVS ET PAVLVS
SERVENT PETRE LEONIS.
DENT ANIMAM CELO QVOS
TAM DEVOTVS AMASTI.
ET QVIB' EST IDEM TVMV
LVS SIT GLORIA TECVM.

Sepulcro adjacet Inscriptio posteriorum temporum, quae Petrum Leonis A.D. 1128. obiisse, & montis Aventini Comitem fuisse declarat. Etsi autem huic opinioni minime assentiamur, Inscriptionem tamen, a nemine, quem sciamus, editam, hic afferimus.

SEPVLCRVM
PETRI LEONIS MONTIS AVENTINI COMITIS
EX ANICIA MOX PERLEONIA STIRPE
QVI GREGORII VI. P. M. PATRVI S. R. E. DEFENSORIS
VESTIGIA SECTANDO VRBANVM. II
AB INRELIGIOSA CIVIVM CONTVMACIA
DOMI SVÆ OSPITANTEM VIVVM MORTVVMQ. TVTAVIT
ET GELASIVM. II.
AB ARMATA CENCII FRANGEPANIS INSOLENTIA
SVI LICET CONSANGVINEI SVMMOPERE VENDICAVIT
ET PLVRIES VRBEM TALI PIETATE REXIT
VT PATRIA MORTVO VTI PATRI PARENTAVIT A. MCXXVIII.
TVMVLVM HVNC VETVSTATE CORROSVM
LVCRETIA PERLEONIA NE SVI PROGENITORIS
MEMORIA PRETERIRET
OCTAVIO PERLONIO NEPOTI AC EREDI REPARARI MANDAVIT
PETRVS PERLEONIVS OCTAVII F. ABSOLVIT A. MDCLXXIV

Alia Perleonum Epitaphia, quae in Aventino inventa dicuntur, Paulo III. Pontifice, leguntur apud Benedictum Puccium in Genealogia Familiae Frangipanae pag. 15. & 27. Vide infra num. XXIII. not. (6).

IX.

PTOLEMAEUS alter Prior Scholae Militum, assentientibus Tedelgario & Aminadab, fundum tradit Alexianis utendum ac possidendum in perpetuum extra portam Hostiensem.

A.D. 1145. *IN nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo centesimo quadragesimoquinto, Anno vero primo Pontificatus Dñi Eugenii Tertii Pape* (38), *Indictione nona, mensis Decembris die XII. Ego quidem Tholomeus quondam filius Pauli Johannis de Guiniczo, Prior Scole Militum* (39), *insimul cum Tedelgario filio Girardi Johannis de Silvestro, ejusdem Scole Secundo, & Aminadab Tertio ejusdem Scole, hac die, propria spontaneaque nostra voluntate, locamus & concedimus tibi Dompno Riccardo Dei gratia Religioso Abbati Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII, quod ponitur in Abentino, in loco, qui dicitur Balcerna, & per te predicto Monasterio & tuis successoribus imperpetuum, idest, totam illam terram, in qua olim fuit cannetum, de qua usque nunc pensionem nostre Scole reddidistis, sicu-*

(38) Eugenius III. Pisanus, antea Petrus Bernardus Abbas Monasterii SS. Vincentii & Anastasii ad Aquas Salvias Rom. Pont. electus III. Kal. Martii A.D. 1145. obiit Tyburc VIII. Idus Julii A. D. 1135.

(39) De quanam Schola Militum hic sermo sit, ingenue fateor, me prorsus ignorare. Scholae olim dicebantur quodcunque collegium, seu coetus hominum unius Instituti, quibus erat suum caput & dux. Nunc quoque Mediolani sic vocantur Sodalitia Laicorum, quae sunt veluti scholae pietatis. Apud Romanos autem Scholae Militum erant ordo, turma, seu corpus quodvis militare; neque aliud fuerunt Palatinae Scholae, nisi milites ad Palatii custodiam deputati. Subsequutis etiam temporibus idem nomen retentum est. Nam in Vita Hadriani I. Papae apud Anastasium legitur, quod Carolo Magno Francorum Regi ad Urbem accedenti A. D. 774. Pontifex obviam misit ***universas Scholas Militiae una cum Patronis.*** In Vita Sergii II. quum Ludovicus II. Rex, Lotharii Augusti filius, Romam contenderet, ***universas Militiae Scholas una cum Patronis in occursum ejus Papa direxit.*** V. Mur. Ant. med. aevi to. 6. diss. 75. pag. 454. & Cl. Petrum Moret. in Lucubrat. de Presbyter. par. 1. sect. VI. in notis.

*sicuti Calo & Carinzius olim a nostra Scola Militum acquisierunt, cum introitu & exitu suo, cum omni suo usu & utilitate, & cum omnibus suis pertinentiis, positam foris portam Beati Pauli manu dextera, inter hos affines, a primo latere est murus civitatis & meta *, a secundo latere est via publica & Ecclesia Sancti Eupli**, a tertio & a quarto latere est terra vestri Monasterii, sicuti nostre Scole pertinet qualicumque modo, sic eam tibi, & per te predicto Monasterio locamus & concedimus in perpetuum. Pro qua denique locatione dedisti nobis pro predicta nostra Scola viginti sollos denariorum Papiensium* (40); *& dehinc in antea omni anno, in Festivitate Sancti BONIFATII, detis nostre Scole, & nobis, nostrisque successoribus octo Papienses denarios nomine pensionis. Et ab hac hora licentiam & potestatem habeatis eam tenendi, fruendi, possidendi, vendendi, donandi, commutandi, vel quicquid exinde ad utilitatem predicti Monasterii facere volueritis, in tuam tuisque successoribus sit potestatem imperpetuum, salva predicta pensione. Et promictimus nos, una cum nostris heredibus ac successoribus, defendere eam predicto Monasterio, & tibi, & tuis successoribus ab omni homine, si opus & necesse fuerit. Quod si non fecerimus, vel noluerimus, aut non potuerimus, & cuncta, que dicta sunt, non observaverimus, componemus vobis pro pena unam bonam auri libram; & hac soluta pena, cartula hec permaneat firma; quam scribere rogavimus Nicolaum Scrinearium S. Romane* Ec-

* *Murus civitatis & meta*, hoc est sepulcrum adhuc exstans Caji Cestii Septemviri Epulonum, quod sequiori aevo appellabatur *Meta Romuli*, non secus ac ahenea statua equestris M. Aurelii Imperatoris, quae nunc est in area Capitolii, vocabatur *caballus Constantini*.

** *Ecclesia S. Eupli*, quam S. Hadrianus Pontifex instauravit, ut legitur apud Anastasium. *Porticum vero, quae ducit ad Beatum Paulum Apostolum, a porta una cum Ecclesia Sancti Eupli usque ad praedictam Basilicam Sancti Pauli a novo restauravit*. Vide Anast. Bibl. tom. 1. pag. 264. num. 342. edit. Romae 1718. Haec Sacra Aedes proxima erat sepulcro Caji Cestii a Theodoro Papa exstructa; & Floravantes Martinelli suspicatur, eo loci exaedificatam fuisse, quo Plautilla obviam ivit S. Paulo Apostolo, quum ad Martyrium duceretur, ut testantur Acta Passionis S. Pauli. Vid. Floravant. Martinell. Roma ex Ethnica Sacra pag. 101. & 301. edit. Romae 1653.

(40) De denariis Papiensibus vide, quae diximus Cap. XI. pag. 193. not. (12).

Ecclesie, in mense & Indictione suprascripta IX. Signum ✠ manu dicti Tholomei & suorum Scolensium (41), *rogatorum cartule hujus. Hoc factum est ante presentium Dñi Philippi Causidici. Oddo Scrincarius, filius Falconis Scrinearii, testis. Petrus de Demetrio testis. Florius Johannis Surraceni testis. Boamundus testis. Et ego Nicolaus Scrincarius Sancte Romane Ecclesie complevi & absolvi.*

X.

Carta locationis cujusdam fundi in agro Tusculano prope Cryptam Ferratam, annuente RICCARDO Alexiano Abbate.

A.D. 1148. *I...... ce Incarnationis millesimo centesimo quadragesimo octavo, quarto anno Pontificatus .... Eugenii Tertii Pape, Indictione XI. mensis Maji die septim .. decima .... Petri de .... per preceptum Dñi Riccardi Abbatis Venerabilis Monasterii .... procurator, hac die concedo, trado, & loco .... Litulpho, vestrisque .... bus .... perpetuum .... terra .... bes pastinare* (42), *& allevare viginti ordines de quadraginta, & .... de quadraginta, cum introitu & exitu suo, & locum ad calcatorium faciendum, & .... pos. territorio Albanensi, non longe a puteo de Novuli, & inter hos fines, a primo latere ... a secundo fossatus, unde currit plenaria, & a tertio latere Cripta Ferrata* (43); *pro ... unn ... per tempora sua laboretis, & vindemietis, & arbores pastinetis .... partem de toto vino mundo & aquato, & de arboribus & fructu earum solvatis, & unum denarium .... petiam, quando vindemiatis, ministeriali pro manducare tribuatis; & in alio pio loco nullo .... eam alienetis. Si volueritis vendere vestram locationem, nobis comminus decem denar. per petiam vendatis. Si emere noluerimus, tali persone vendatis, que nobis pla-*

(41) *Scholensium* seu Scholarium, qui ad eandem Scholam confluebant; hinc Scholaris Militia in Codice Theodosiano. Vid. Murat. ubi supra & *Du-Cange* V. Scholenses.

(42) *Pastinare*, agrum fodere, plantare, conserere. *Du-Cange*.

(43) *Crypta Ferrata* in agro Tusculano. Vid. sup. Cap. XV. pag. 234. not. (29).

placeat sine malitia, & decem denarios pro consensu nobis date. Si hec omnia non observaveritis, amittatis locutionem. Si vero per guerram aut celi plagam in desertum ierit, in capite trium annorum cum suprascripto pacto allevata fiat ..... olueritis, refutate eam Monasterio. Et ego promitto vobis hanc chartulam facere confirmare a Dño Abbate, qui locationem cum suis successoribus defendat, & faciat vobis adjutorium in prima frascatione & palatione, & ad vascam faciendam quartam partem, & det primam vindemiam pro adjutorio; deinde vero omne aliud expendium semper faciatis, sicuti alii faciunt. Quecumque vero pars contra hanc locationem fecerit, componat alteri parti, pene nomine, decem solidos denariorum (44); *& soluta pena, hec chartula cum appare suo* (45) *maneat firma; quam scribendam rogavi Johannem Scriniarium Sancte Romane Ecclesie, in mense & Indictione suprascripta XI. Signum ✠ manus suprascriptorum Johannis & Cencii ✠ conductorum, qui hunc apparem rogaverunt.*

Benedictus Pazus testis.
Petrus Massa testis.
Berardus de Romano testis.
Gilio Guidonis Malafera testis.
Carsinius de Georgio Zalla testis.
Ego Johannes Scriniarius Sancte ...... complevi & absolvi.

X I.

Carta locationis alterius fundi in agro Albano, ab eodem RICCARDO Abbate factae ea lege, ut conductores Monasterio quotannis persolvant decem libras denariorum Lucensium &c.

IN nomine Domini. Anno millesimo centesimo quinquagesimo VI. anno primo Dñi Anastasii Quarti (46), *Indictione II.* A.D. 1153.
men-

(44) *Decem solidos denariorum*, de quibus vid. sup. Append. num. VII. pag. 393. not. (32).

(45) *Cum appare suo*, idest cum exemplo suo. Appar enim & apparum vocabatur exemplum, quod nunc dicimus *copia*. Vid. Ducangium in Glossar. V. appar.

(46) Anastasius IV. Romanus electus R. P. die nona Julii 1153. obiit A. D.

mensis Septembris die V. Ego Dñus Riccardus Abbas Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII, quod situm est in Aventino, in loco, qui vocatur Balcerna, consensu Monachorum predicti Monasterii, scilicet A. ..... Monachi, Gualterii Presbiteri, Gentilis Presbiteri, Blasii Monachi, Berarducii Monachi, Petri Presbiteri, & .... loco tibi Johanni de ..... pro filiis legitimis tuis masculis, quos nunc habes ..... habebis ... rum .... masculorum tantum; & si ad mortem tuam filios legitimos masculos minime habueris .... rum tuarum feminarum tantum una teneat; & si neque filii masculi neque femine .... in una persona sine malitia vita sua tantum relinquas, & uni de filiis ejus ..... idest duas pedicas terre sementaricie cum pertinentia sua, positas territorio Albanensi in Verrano (47) .... *Silvester & Nicolaus filii Bobonis de Muz..o, a secundo rivus, a tertio Silvester & Nicolaus, juris Sancte Marie in Campitolio* (48), *a quarto silex, & Johannes Judex, & Petrus Ferrucii, & Petrus Judice, & Nicolaus Johannis. Pro locatione X. libras denariorum Luccensium* (49) *veteli, & pensione in Assumptione Sancte Marie, duos ru-*

glos

A. D. 1154. die 3. mense Decembris; ideoque legendum quinquagesimo III. non *quinquagesimo VI.* ut perperam expressit Philippus iste Scriniarius, qui numerum ita notatum uj. in Oddonis Autographis, exscripsit pro num. VI.

(47) *In territorio Albanensi.* Honorius Pontifex in Diplomate, quod legitur Cap. XV. pag. 231. describit *vineales in Albano & in Aricia* ad Alexianum Coenobiumpertinentes; sed & in altero Diplomate Dat. Laterani V. Kalendas Martii, Indictione V. Incarn. Dominicae An. 1216. commemorat *in Aricia domum communem cum Ecclesia S. Thomae, & cum Monasterio SANCTI BONIFATII, quod nunc dicitur Ecclesia S. ALEXII.* Vide Bull. Vatican. tom. 1. pag. 102.

In Verrano prope Luzanum, utrumque in agro Albano; sed ubi nam fuerit, haud scio. Vide infra App. num. XXIX.

(48) *S. Mariae in Campitolio* coenobium tunc possidebant Monachi Benedictini; atque inter XX. celebres Urbis Abbatias decimum locum obtinebat, ut vidimus Cap. VIII. pag. 75. Et quidem Concilio Romano habito A. D. 1015. Benedicto VIII. Pont. subscriptum legitur: *Ego Dominicus Abbas Capitolii.* Vid. *Casimir. Memorie d'Araceli* cap. II. pag. 7.

(49) *Decem libras denariorum Luccensium*, quorum valorem affert Hieronymus Rubeus in Hist. Ravennat. scilicet: *Viginti solidi Lucensium valent unum floreuum .... Libra auri valet LXXXXVI. florenos auri.* Vid. ibidem pag. 828. editionis secundae.

glos grani in Roma ad illum Senatus, poena duplum. Post hobitum de predictis personis, hec locatio vacua fit, & ad nostrum revertatur Monasterium.

Johannes Sassonis de Paulo testis. Gregorius de Jaquinto testis. Nicolaus de Bonoseniore testis. Jaquintus Benedicti Trastiberini testis. Johannes .... pellus testis.

Ego Filippus Scriniarius Sancte Romane Ecclesie, sicut inveni in ..... Oddonis quondam Scriniarii, in hac cartula exemplavi.

XII.

Idem RICCARDUS Abbas filiis e Joanne Judice, posterisque eorum vallem locat ex integro, quae vocabatur *Cupula in hortis Praefectis ad Formellum.*

.... XXVIII. Ego quidem Dñs Riccardus Dei gratia Humilis Abbas .... SS. BONIFATII & ALEXII, quod ponitur in Abentino, in loco, qui vocatur Balcerna, per consensum & voluntatem Monachorum predicti ... Presbyteri & Prioris, qui vocatur de Berocce, Benedicti Presbyteri, Thodini Presbyteri, Gilii Presbyteri, Gregorii Acoliti, Pauli Presbyteri, Gual... Presbyteri, Alberici Presbyteri, & Danielis Presbyteri, hac die propria spontaneaque nostra voluntate, locamus & concedimus omnibus filii .. Judice jam natis & nascituris, & omnibus hiis, qui de supradictis filiis & filiabus tuis nascituri.... reservata potesta..... vita, vel in morte, vel quocumque modo subter dictas res, quibus malueris de dictis personis dandi vel concedendi, sicud tibi meli ...... totam vel integram vallem, que vocatur Cupula (50) *, sicud tu habes pastinatas vineas, & arborum multitudinem ...... Cerbinaria, quam tu ex omni tuo expendio hedificatam & resarcitam habes, & cum silva sua infra se, & ri ..... & cum omnibus generaliter ad ipsam vallem & infra suos fines pertinentem; cujus vallis superior pars, ubi ..... in fontana, que exit de costa, & aspicit in Pentonia, ex alia parte juxta terram Beati Gregorii .... a Placido Predecessore nostro per Instrumentum publicum scriptum a te Nicolao Scriniario. Alie* A. D. 1163.

 par-

(50) *Cupula*, quae postea vallis Johannis Judicis dicta est. Vide infra App. n. XXVIII. & XXXVI. & XLIV.

partes ejus vallis ...... pignus per quadraginta & quatuor sollos illam, quam detinuerunt filii Guidonis de Oddone. Alt ..... pignus habuisti pro tribus libris denariorum Papiensium similiter per publica Instrumenta, que nobis re..... supradictis denariis, qui simul sunt centum quatuor solli, & nunc addidisti triginta sollos denariorum .... supradictis denariis ..... sollis insimul computatis, sunt septem libre minus sex sollis pro .... minus sex sollis, & propter meliorationes & expensas multas jam a Johanne patre vestro ibi factas, hanc loc.. mus, &c. . s partes jam patri vestro & filiis suis locatam, & totius alterius vallis, q ...... gnus detinebat a nostro Monasterio, totam & integram supradictam vallem cum vas.... s suis & hed .... que in dicta valle continentur, nichil nobis ibi reservantes, cum introytibus & exitibus suis .... omnibus ... tatibus, & cum omnibus suis pertinentiis... posit. in ortis Prefectis .... (51) ... ad Formellum Feri..... & a secundo latere incipiente a predicto Formello, & justa viam ... deinde revolvente ..... que vadit ad lo... de Bi.. ario, & exinde estendente per ... usque in aliu... que vadit ad casalia, & subtus pariete antiquum, qui dicitur Baniaria (52), que ind ... major est ... quarto latere tenet Monasterium Clivuscauri (53), quem dictus pater vester Johannes Judex per locationem... Monasterio, & tenet Ecclesia Sancti Sebastiani per eundem patrem vestrum, qui ab eadem Ecclesiam h.. illam sibi locatam usque in Formellum (54), qui est primus finis, unde prius incepimus ... locatione promittis dare omni anno vos, & heredes & successores vestri nostro Monasterio tres ... de-

51 *In hortis Praefectis* inter vias Appiam, & Hostiensem, ut jam diximus Cap. XV. pag. 228. not. (12). Adde quod Caelestinus Papa III. in Litteris datis A. D. 1192. commemorat *sex petias duarum vinearum jacentes in unum in hortis Praefectis*; & Honorius III. finitima loca sic describit: *Turrim in hortis Praefectis cum omnibus pertinentiis suis, positam inter rivum, qui fluit per ponticellum de Tuffo ad pratum S. Pauli, & viam publicam, & cavonem cum via, quae pergit ad portam Appiam &c.* Vide Bullar. Vatican. tom. 1. pag. 75. & 101. edit. Rom. 1747.

(52) *Baniaria*, nunc etiam dicitur mons *della Bagnaja* ad sinistram viae Hostiensis prope Basilicam S. Pauli.

(53 *Clivus Scauri*, de quo vide Cap. XVII. pag. 264. not. (52).

(54) *Formellum*, fortasse sic appellatum a formis aquarum, de quibus vide sup. Cap. XV. pag. 234. not. (32).

.... denarios, nomine pensionis, in Festivitate SS. BONIFATII vel ALEXII. Et nulli alii Ecclesie h... aliquo modo detis, nisi nostre. Et nulli persone vendatis vel pignoretis, nisi nostro Monasterio ... cationem integram teneatis vos supradicti filii ac nepotes dicti Johannis Judicis, qui modo estis, vel... filii eidem Johannis Judicis nasci-turi sunt. Et si omnes filii ac nepotes mortui fuerint a... Johannem Judicem, quod absit, tunc idem Johannes Judex teneat hanc locationem in vita sua, & red.. Monasterio illas vineas, quas habet in Castaniola (55), *in loco, qui vocatur Travicella; & mortu ... supradictis personis, supradicta locatio sicud meliorata fuerit, sine omni mora & contrarietate nostro re.... nasterio. Et promictimus nos una cum nostris successoribus, defendere eam vobis, & vestris heredibus ab omni h. ... necesse fu .... Si qua vero pars contra fidem hujus cartule venire voluerit, componat alteri .... servanti ... predictum pretium duplum; & hac soluta pena, cartula hec permaneat firmam. Sig.... dicti Riccardi Abbatis, consentientibus Monachis, rogatoris cartule hujus .... Benone testis. Cencius de Benedicto testis. Johannes de Raynerio testis. Albericus Fidel .. .... Cencius Felicla testis. Pepulus testis .... Sancte Romane Ecclesie complevi & absolvi.*

XIII.

PETRUS Abbas Mon. SS. BONIFACII & ALEXII Jonathae Tusculano Comiti, posterisque ejus insulam locat *de Astura*, & quidquid ad eam pertinet, ea lege, ut IX. librae provisinorum, & pensio annua duorum modiorum grani ad mensuram Neptuni, sacro Assumptae Virgini die, antedicto Monasterio tribuantur.

I*Nnomine Domini. Anno quarto Pontificatus Dñi Alexandri Ter....* (56), *Indictione XI. mensis Februarii die V. Ego qui-* A.D. 1163.
dem

(55) *Castaniola*, non illa quidem inter Ardeam & Lavinium, de qua diximus not. (10) Cap. XV. pag. 227. sed alter locus hic indicatur ejusdem vocabuli extra portam S. Pauli, qui etiam vocabatur la *Travicella*; quo nomine etiamnum appellantur vineta Monasterii nostri in via Hostiensi primo ab Urbe lapide.

(56) Alexander III. Soanensis elect. R.P. die 7. Septembris An. 1159. obiit A.D. 1181. die 30. Augusti.

dem Petrus Abbas Venerabilis (57) ..... *TII & ALEXII, quod situm est in Aventino, in loco, qui vocatur Balcerna* ..... *Fratrum meorum predicti Monasterii, scilicet Benedicti Presbiteri & Monachi, Petri Prioris, Bonelli Presbiteri & Monachi, Bene* .... *Blasii, Berardi Presbiteri & Monachi, Guilielmi, Romanucii, Gualterii, Peregrini, & aliorum, hac die, propria nostra voluntate, locamus atque concedimus tibi Jonathe d.* ....*sculano Comite* (58), *vita tua, & vita tuorum legitimorum filiorum masculorum tantum, quod si filios masculos non habueris, quibus de fratribus tuis terram relinqueris, vita sua, & vita suorum legitimorum filiorum masculorum tantum teneat, idest insulam de Asturia, cum suis piscariis, & cum terra sementaricia ab ipsa insula usque Asturam* (59) *modiorum triginta, cum introitu & exitu suo, & cum omnibus suis pertinentiis, positam miliario ab urbe Roma plus minus* , *& sicuti ab aquis in circuitu affinata est, juris nostri Monasterii, ad tenendum, meliorandum, &, sicut dictum est tantum, fruendum. Pro qua locatione novem libras probiniensium* (60) *mihi dedisti: de quibus viginti quattuor solidos dedi pro una planeta, quam recollegi, & triginta solidos dedi pro una pelle, quam pro me emi, & duodecim solidos in uno pellicione, quem pro me emi; & omni anno in Assumptione Sancte Marie duos modios grani, nomine pensionis, nobis nostroque Monasterio tribuatis, ad modium de Neptuno. Post hobitum vero de supradictis personis, jam dictam terram, prout fuerit meliorata, & insulam sine mora nostro Monasterio revertatur. Et promitto defendere eam vobis ab omni homine, si opus & necesse fuerit. Si qua vero pars contra fidem hujus cartule venire voluerit, componat alteri parti fidem servanti, poene nomine, duas boni auri libras; & soluta pena cartula hec permaneat firma; quam scribere rogavi Od-*

(57) De Petro Abbate vide sup. Cap.XI. pag. 192. not. (27), atque hic in App. ad A. D. 1361.

(58) *Jonathas ex Comitibus Tusculanis* filius Ptolemaei II. Vid. Cap.XI. pag. 192. not. (7).

(59) *Usque Asturam*, nempe fluvium, aut castrum distinctum a peninsula ejusdem nominis. Vid. Cap. XI. pag. 192. not. (8), & Cap. XV. pag. 233.

(60) *Probiniensium*, seu proveniensium, & provisinorum, de quibus vid. Cap. XI. pag. 199. not. (28), & Cap.XVII. pag. 247. not. (3). Videsis etiam Petri Moreti Lucubr. de Presbyterio par. 1. sect. 6. §. 10. pag. 64. not. (m).

Oddonem Scriniarium Sancte Romane Ecclesie, in mense & Indictione suprascripta XI.

Singnum ✠ *manus predicti Petri Abbatis, hujus cartule rogatoris.*

Cencius de Ansoino testis.

Salione testis.

Gregorius, qui vocatur Repleca, testis.

Donadeus testis.

Johannes, qui vocatur Pedone, testis.

.....

XIV.

JOANNES Alexianus Abbas Joanni Petri Leonis de Rainerio, posterisque ejus fundum locat *in Favarolo* quadraginta solidis Papiensibus, & annua pensione.

IN nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo centesimo sexsugesimotertio (61), *Indictione XII. mensis Januarii die II. Donnus Johannes Abbas* (62), *cum Monachis Bonelli & Guilielmi, loco tibi Johanni Petri Leonis* (63) *de Rainerio, vita tua, & vita tuorum legitimorum filiorum masculorum & nepotum tantum, quod si quem filii masculi fratris tui, vel une filie tue, & filiorum suorum tantum, idest unam pedicam terre positam in Favarolo* (64). *Affines hii sunt: a tribus lateribus tenet GG. Guatralis, juris nostri Monasterii, que holim fuit Dionisii, a quarto est cavone, & est pratarina ante turrem. Pro locatione XL. solidos Papienses* (65). *Pensionem nobis dabitis II. ruglos grani ad illum Monasterii. Peñ. I. libra auri.* A.D. 1164.

Stephanus Hos canis testis.

Rogerius frater ejus testis.

G. Pe-

(61) Annus 63. ab Incarnatione, seu 64. a Nativitate Domini. Nam Anni ab Incarn. initium sumunt d. 25. Martii, a Nativitate vero d. 25. Decembris.

(62) De Joanne Abbate vid. sup. Cap. XI. pag. 193.

(63) *Petri Leonis de Rainerio*, de quo vid. Cap. XI. pag. 193. not. (9). forte ex Familia Perleonum, de qua pag. 270. not. (71).

(64) *Favarolo*. Vid. Cap. XV. pag. 234. not. (30).

(65) *Solidos Papienses*, de quibus vid. Cap. XI. pag. 193. not. (12).

G. Petri Leonis de Rainerio testis.
Petrus Medicus testis.
Teodinus testis.
Ego Oddo Scriniarius Sancte Romane Ecclesie complevi & absolvi.

X V.

Idem JOANNES Abbas, coram Joanne S. R. E. Presbytero Cardinali Tit. SS. Joannis & Pauli, Monasterio S. Crucis in Hierusalem fundum concedit, quem Riccardus antecessor, acceptis duodecim libris denariorum Papiensium, pignori dederat Hubaldo S. R. E. Cardinali, adjecta tamen lege pensionis annuae.

A.D. 1165. *IN nomine..... sexto Pontificatus vero Dñi Alexandri Tertii Pape, Indictione tertiadecima, mensis Aprilis die XXX. Ego Dñs Johannes Dei gratia Religiosus Abbas Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII, quod situm est in Aventino, in loco, qui vocatur Balcerna, hac presenti die, in presentiam Dñi Johannis, Presbiteri Cardinalis Tituli Sanctorum Johannis & Pauli (66), & Dni Pape Vicarii, & ejus consensu & mandato, & in presentiam Jo........ Presbiteri Oberti Subdiaconi Sancte Romane Ecclesie, & Presbiteri Adriani, & Stephani Baronis Causidici, & subscriptorum testium, propria & spontanea mea bona voluntate, consensu Monachorum Fratrum meorum ... dem Monasterii, scilicet Bonelli Presbiteri, & Gualterii Presbiteri, & Petri Diaconi, & Guilielmi Presbiteri & Teonomi, & aliorum, loco...... cedo tibi Augustino Presbitero & Teonomo Venerabilis Tituli Sancte Crucis, que abpellatur Jerusalem (67), que sita est.... Susurrio justa muros Urbis, tuisque suc-*

(66) *Joannes Presbyter S.R.E.Cardinalis* Tit. SS. Jo. & Pauli, qui subscripsit Alex. III. R. Pont. Litteris datis Oprando Abbati Monasterii S. Simpliciani dioecesis Mediolanensis, XIII. Kal. Aprilis, Incarn. Dominicae Anno 1178. Ciaccon. in Alex. III. §.41. ex Ughel. tom.4. Ital. Sacra.

(67) *S. Crucis*, quae appellatur *in Hierusalem*; propterea quod Imperatrix Helena Lignum Crucis, cui suffixus fuerat Redemptor Mundi, &

successoribus, & per te tue Ecclesie in perpetuum, idest duas pedicas terre sementaricie, cum parte de prato, cum introibitibus & exitibus suis, & cum omnibus suis pertinentiis, positas extra portam S. Johannis justa formam ill. . . . usque nunc jure pignoris tenuisti a nostro Monasterio, inter hos fines, a primo latere est forma major, a secundo & a tertio latere tenent Oddo & Cencius, filii Leonis Frajapanis (68), *nostri juris, a quarto latere est via publica, juris dominii dicti nostri Monasterii, ad tenendum, fruendum, perpetuoque possidendum. Hanc autem locationem, sicut dictum est, vobis & vestre Ecclesie facimus; pro eo quia Dns Hubaldus Pre-*

quandam terrae portionem ex Sanctis Hierosolymorum locis asportatam illuc collocaverit in monte Exquilino, ubi olim palatium Sessorianum, quod Constantinus Magnus in Templum seu Basilicam Christianorum converterat. Id prae aliis ostendit Ciampinus de *Sac. Aedificiis. cap. VII.* qui etiam veteris Basilicae ichnographiam & orthographiam exhibet Tab. IV. & V. Vet. Monum. par. 1. Basilicam hanc olim instaurarunt GregoriusII. Benedictus VII. & Lucius II. Rom. Pontifices. At nuper qui omnibus antecellit munificentia, pietate, & ingenii gloria Sanctissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. plurimis erogatis aureorum millibus, magnificentissime restituit, ampliavit, & ornavit. At A. D. 1165. quo anno hoc Instrumentum conscriptum est, Sacra ibi peragebant Canonici Regulares Lucenses S. Frediani, quibus suffecti sunt Cartusiani A. D. 1369. & istos demum exceperunt A. D. 1560. Cistercienses Congregationis, ut vocant, Lombardiae; quibus nunc Abbas praeest Cl. P. D. Raymundus Besozzi Mediolanen. amicus noster, qui uberrimam ejusdem Templi & Coenobii descriptionem edidit Romae A. D. 1751.

(68) *Oddo & Cencius* filii Leonis Frajapanis, scilicet Oddo major, & Cencius III. Fregepanii, filii Leonis junioris, quibus Lucius Papa II. Circi Maximi custodiam dedit, ut ex ejusdem Pontificis Diplomate intelligitur, quod ex Bibliotheca Vaticana affert Panvinius cap. VII. lib. III. ms. de Gente Fregepania; quodque ab eo haud editum hic apponere lubet: *Lucius Episcopus Servus Servorum Dei Dilectis Filiis, Nobilibus Viris Oddoni & Cincio, Frajapanibus fratribus, salutem, & Apostolicam Benedictionem. Quia de omnibus, quae ad jus Sanctae Romanae Ecclesiae pertinent, curam gerere, nec, ut expedit, per nos custodire possumus, fidelibus nostris, de quibus nullatenus dubitamus, secure custodienda committimus; eapropter, Dilecti in Domino Filii, devotionem & fidelitatem vestram erga Beatum Petrum, & nos ipsos attendentes, custodiam Circi vobis committimus, tali tenore, videlicet ut quandocunque nobis, vel alicui successorum nostrorum placuerit, libere, & absque ulla contradictione recipiamus. Datum Romae II. Kal. Februarii.*

Possidebant quoque Fregepanii Amphitheatrum & Septizonium, ut ex Instrum. Dat. An. I. Pontif. Euge-

Presbiter Cardinalis Tituli Sanćte Crucis (69) *numeravit Riccardo antecessori nostro, Abbati quondam nostri Monasterii, duodecim libras denariorum Papiensium* (70), *quos expendit in utilitate nostri Monasterii, sicut legitur in cartula pignoris, exinde scripta per manus Oddonis Scriniarii, quam communi voluntate, ante presentiam prefati Dni Vicarii & subscriptorum testium ... cuavimus, & incidimus, quas duodecim libras pro parte pretii hujus locationis nobis computavimus; & insuper vos, in presentiam dićti Dni Vicarii, & aliarum prefatarum personarum, & subscriptorum testium, dedistis nunc nobis & nostro Monasterio viginti septem libras proven.* (71); *ex quibus solvimus Johanni de Aurobella & .... bastiano de Gualdrada novem libras proven. & recolleginius inde ab eis molendinum positum ad Albanum ad* Sanćtam Fumiam (72), *quam pignori habebant; & undecim libras solvimus Petro Profencule, & recollegimus ab eo inde turibulum majorem, & planetam blancam, que pignori habebat; & sex libras & quinque solidos Johanni Presbiteri Oberti, & recollegimus inde ab eo aliam planetam rubeam, quam pignori habebat. Et hinc in antea omni anno, in Festivitate S. ALEXII, reddatis nostro Monasterio nomine pensionis quatuor solidos proven. Et nulli alii Ecclesie aliquo modo detis vel concedatis, nisi nostre. Set si vendere volueritis, nobis vendatis justo pretio .... us .... libris proven. Si sic emere noluerimus, detis nobis dićtum cominus, & vendatis cum nostro consensu tali per-*

nii III. mensis Martii die XVIII. probat ibidem Panvinius cap. v. ubi etiam observat, superioribus temporibus post Urbis ruinas, nobiles Romanos pro eorum dignitate veteres sibi fabricas vindicasse, in quibus domos fabricantes habitabant. Nam Ursini Molem Hadriani, & Theatrum Pompeji in Campo Florae, Columnenses Mausoleum Augusti, & Thermas Constantini in Quirinali, Sabellii Theatrum Marcelli, Comites Quirinalem, Fregepanes Amphitheatrum, & Septem Solia occupaverant; domibusque constructis ea loca incolebant.

(69) ***Hubaldus Presb. Card. Tit. S. Crucis***, de quo sup. Cap. XI. pag. 194. not. (13).

(70) De denariis Papiensibus vid. Cap. XI. pag. 193. not. (12).

(71) ***Viginti septem libras proveniensium***, de quibus pag. 199. not. (28), & pag. 247. not. (3), & in App. pag. 404. not. (60).

(72) ***Ad S. Fumiam.*** Vid. sup. Cap. XV. pag. 230. not. (18), & intra Append. num. XX. & LVIII.

persone, que nostro Monasterio placeat sine malitia, que omnia, que vos debetis, nostro Monasterio adimpleat. Et nos tam pro nobis, quam pro nostris successoribus, promittimus vobis, vestrisque successoribus, & vestre Ecclesie, hanc locationem perpetuo firmam habere, & defendere ab omni homine, si opus & necessarium fuerit. Vos vero, vestrique successores, & vestra Ecclesia omnia, que dicta sunt, nobis, nostrisque successoribus, & nostro Monasterio adimpleant & persolvant. Si qua vero pars contra fidem hujus cartule venire temptaverit, conponat pars infidelis parti fidem servanti pro pena duas libras auri; & soluta pena, cartula hec firma permaneat; quam scribendam rogavi Nicolaum Scriniarium Sancte Romane Ecclesie, in mense & Indictione suprascripta XIII.

Signum ✠ manus dicti Dñi Johannis Abbatis, consensu Fratrum rogatoris cartule hujus.

Oddo de Rainerio testis. Berardus Cencii de Bona testis. Angelus Romani de Diacona testis. Oliverius de Rufulo testis. Romanus de Pagano testis. Petrus Profencule testis. Johannes de Aurobella testis. Nicolaus Scriniarius, Nicolai Guiberti filius, testis.

Ego Nicolaus Scriniarius Sancte Romane Ecclesie complevi & absolvi.

X V I.

Charta Locationis praedioli extra portam Appiam prope *rivulum & pontem Sicioli*, ab eodem JOANNE Abbate factae Petro Latroni &c.

IN nomine Domini. Anno decimo Pontificatus Dñi Alexandri Tertii Pape, Indictione secunda, mensis Augusti die XXV. Ego quidem Domnus Johannes Dei gratia Abbas Venerabilis Monasterii SS. BONIFATII & ALEXII, quod situm est in Aventino .... qui vocatur Balcerna, hac die, propria mea voluntate, cum consensu & voluntate Monacho .. :... predicti Monasterii, scilicet Bonelli Presbyteri & Prioris, Romani Presbyteri, Johannis Fortis Andree, Bonifatii Subdia- A.D. 1169.

 coni

*eoni, Bartholomei, & aliorum, loco & concedo, in presentia Causidicorum Bartholomei & Petri de Advocato, vobis fratribus Petro, qui vocaris Latro *, & Stephano, filiis Stephani Petri Latronis, vita vestra, & vita vestrorum legitimorum filiorum, & vestrorum legitimorum nepotum, natis ex ipsis filiis vestris tantum, quod si ad mortem vestram filios legitimos non habueritis, liceat vobis uni persone relinquere, que nobis placeat sine malitia, vita illius tantum, idest unum petium terre sementaricie, ad octo modios sementis plus vel minus, cum introitu & exitu suo, & cum omnibus suis pertinentiis, positum in loco, qui vocatur Silioli (73), foris portam Appiam, inter hos fines, a primo latere est rivus & pons de Silioli, ab alio latere tenent filii Cencii Frajapanis (74), juris Sancti Pauli, ab alio.. ... tenent heredes Gregorii Petri de Guidone, juris nostri Monasterii, ad tenendum, meliorandum, &, sicut dictum est tantum, fruendum. Pro qua locatione septem libras probiñs mihi dedistis & insuper quattuor rugulos grani; de quibus quadraginta quinque solidos (75) ded.....regorio Cencii de Bonofilio, & recollegi ab eo unam petiam vinee in Albano, & XXX. solidos Gottifredo, alii in utilitate Monasterii erogavi; & omni anno... Festivitate S. ALEXII, sex probiñs nomine pensionis nostro Monasterio tribuatis. Et nulli alii Ecclesie aliquo modo detis, nisi nostre. Et si vendere....... prius..... pelletis; quod si nos comparare volucrimus, minus XXX. solidis probiñs nobis vendatis; & si nos emere nolucrimus, detis nobis LX. solidos probiñs pro consensu, & vendatis tali persone, que nobis placeat sine malitia, &*

* *Petri Latronis* Familia in Urbe illustris jam erat saeculo duodecimo; nam memoratur in Vita Gelasii II. a Pandulpho Pisano conscripta apud Murator. tom. 3. Rer. Ital. pag. 397. his verbis: *Latuit Dominus Papa melius, quam hospitatus sit, in Ecclesia, quae S. Mariae in Secundo Cereo dicitur, intra domos Illustrium Virorum Stephani Normanni, & Pandulphi fratris ejus, &* Petri Latronis *consortum.*

(73) *Silioli*, de quo sup. Cap. XV. pag. 229. not. (13).

(74) *Filii Cencii Frajapanis*, idest Cencii III. de quibus vid. pag. 229. not. (n).

(75) *Quadraginta quinque solidos* aureos, vel argenteos, de quibus superius in Appendice pag. 393. not. (32), sed probinenses seu provenienses, de quibus sup. pag. 199. not. (28) & pag. 247. not. (3).

& omnia, que dicta sunt, nobis observ......... Et promitto defendere vobis ab omni homine, si opus & necessarium fuerit. Si qua vero pars contra fidem hujus cartule venire voluerit, componat alteri parti fidem servanti poene nomine predictum pretium duplum; & soluta poena, cartula hec firma permaneat; quam scribere rogavi Oddonem Scriniarium Sancte Romane Ecclesie, in mense & Indictione suprascripta secunda. Signum ✠ manus predicti Johannis Abbatis, hujus cartule rogatoris.

Scanna Judeus de Carlo testis.
Romanus Sassonis de Andrea testis.
Teubaldus Petri de Gregorio testis.
Angelus Petri de Andrea testis.
Romanus de Paulo testis.

.....

XVII.

BARTHOLOMAEUS Advocatus Alexianis Monachis promittit operam in foro suam & filii; propterea quod fundum quemdam ab illis in emphyteusim acceperit.

I*N nomine Domini. A....... Incarnationis ...........*A.D. *tertio, anno vero quar. . dec.... Dñi.... andri* (76)...1173. *VI. mensis Junii die XIII. Ego quidem Bartholomeus Advocatus......... llo me cogente, aut vim faciente, set propria spontaneaque mea voluntate, tam pro me...... pro Johanne filio meo, in presentia Petri de Advocato Causidici, promitto & repromitto tibi vero Dompno Johanni Abbati* (77) *Venerabilis Monasteriy SS. BONIFATIY & ALEXIY, quod situm est in Aventino, in loco, qui vocatur Balcerna, & per te ipsi Monasterio ejusque successoribus, absque ullo beneficio servire de officio meo; & ex quo prenominatus filius meus Advocatus, sive Judex, aut Notarius fuerit, similiter sine ullo beneficio vobis servire debet, sacramento ab eo vobis prestito; pro eo quia tu tem-*

(76) Anno scilicet quartodecimo Alexandri PP. III. de quo supra not.

(77) *Johanni Abbati*, de quo supra Cap. XI. pag. 102.

(56) pag. 403.

tempore supradicti Pontificis, anno ejus sexto, mihi locasti unam pedicam terre, positam territorio Albanensi, in loco, qui vocatur Luzzano, justa plagiarium, uti per Instrumentum scriptum per manum Nicolai Scriniariy apparet, & insuper consentistis venditioni hujus terre, quam Paulo de Alberto & fratri ejus Matheo feci. Ego autem tam pro me, quam pro Johanne filio meo, promitto vobis hanc promissionem, dum vivi sumus, adtendere & observare. Et si contra hec, que dicta sunt, venire voluerimus, aut corrumpere temptaverimus, componemus vobis pro pena unam auri libram; & soluta pena chartula hec firma permaneat; quam scribere rogavimus Petrum in Dei nomine Scriniarium Sancte Romane Ecclesie, in mense & Indictione suprascripta VI. Signum ✠ manus suprascripti Bartholomei, pro se & pro Johanne filio ejus hujus chartule rogatoris.

Petrus Quatracia testis.

Petrus Nicolai Deologuardi testis.

Paulus frater ejus testis.

Rubeus Pozzularolus testis.

Nicolaus Petri Prosencole testis.

✠ *Ego Petrus Scriniarius Sancte Romane Ecclesie complevi & absolvi.*

XVIII.

JOANNES ARDICIUS omne jus & dominium cujusdam domus in *Marmorata* Aifredo cedit, suisque heredibus, ea tamen lege, ut conventam pecuniam quotannis persolvant Alexiano Coenobio.

A.D. 1193. *IN nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo centesimo nonagesimo tertio, & anno secundo Pontificatus Dñi Celestini III. Pape* (78), *Indictione XI. mensis Martii die*

(78) Caeleſtinus III. antea Hyacinthus Diac. Card. S. Mariae in Cosmedin, electus A. D. 1191. 30. Martii, ordinatus R.P. XVIII. Kal. Maji, obiit Romae die 8. Januarii A. D. 1198.

*die VII. Ego quidem Johannes Ardicius *, filius quondam Oddonis Vocie, presentibus & consentientibus in hoc mihi Dño B... ...to (79) Abbate Monasterii S. ALEXII, & Gregorio ejusdem Monasterii Monacho & Yconomo, habentibus pro consensu XII. denarios Papienses, de consensu pariter & voluntate Johannis Burdini soceri mei, propria mea voluntate, do, vendo, & investiens trado tibi vero Alfredo, tuisque heredibus, ut inferius legitur perpetuo, idest unam domum cum omnibus suis pertinentiis, positam in Marmorata (80) inter hos fines, a I. latere est plazza communis, a II. tenet Beneincasa, juris dicti Monasterii, a III. est ripa fluminis, similiter juris dicti Monasterii, a IIII. autem latere dictum Monasterium possidet domum, quam ei reliquid Johannes Petri Cencii Enrici, quia non habitat Bonus Homo Hostiensis, pro XXIII. solidis bonorum provisinorum Senatus (81), quos mihi pro toto pretio das atque persolvis, de quibus me bene quietum voco, & non soluti pretii exceptionem refuto, que vero sunt de dote Oresme uxoris tue, & de pretio domus vendite Archipresbytero Tituli Sancte Sabine, hoc tenore, ut amodo in Festivitate S. ALEXII ejusdem Monasterio, nomine*

* *Joannes Ardicius*, ex Familia fortassis Ardicionis S. R. E. Cardinalis, quem Veronae obiisse, & Platinae nostro in Templo sepultum fuisse diximus pag. 196. not. (18). Ejus autem Epitaphium, quod ibi tantum innuimus, quum nuper abs se exscriptum ad nos miserit P. D. Demetrius Feramola Commonachus noster, hic adjicere lubet.

Mortis ob eventum plangit pie Beneventum.
Pulvis ut in ventum, sic desunt sceptra potentum.
Cardo sublimis fuit hic, qui dormit in imis.
Papae Legatus Ardicio voce relatus,
Pacem facturus, venit subito ruiturus.
Quem mors consumpsit Veronae, Platina sumpsit;
Illinc translatum facias tu, Christe, beatum.

(79) Supplendum Benedicto Abbate Monasterii S. Alexii, de quo sup. Cap. XI. pag. 196.

(80) *Marmorata* ad ripam Tyberis. Vid. Cap. XV. pag. 226. not. (6).

(81) *Provisini Senatus*, de quibus sup. pag. 199. not. (28), & pag. 247. not. (3).

mine pensionis dabis II. denarios Papienses (82); *& semper in X. & VIIII. annos complendos & renovandos, ei pro renovatione dabis XII. denarios Papienses; & non liceat tibi, heredibus, seu successoribus tuis, dictam domum ulli alii persone prius vendere, an aliter alienare, quam dicto Monasterio, & ad minus justi pretii XII. denariis Papiensibus; quod si recipere noluerit, vendas tali persone, que ipsi sine malitia placeat, preter aliam Ecclesiam vel pium locum, quibus nullo modo detis, vel relinquatis; & liceat ipsi Monasterio perpetuo, sine aliquo impedimento vel contrarietate, ire & redire per dictam domum ad aquimolum dicti Monasterii, si aliquando refectus fuerit, quotiescumque voluerit. Et pro me & meis heredibus tibi tuisque heredibus ..... sunt, omnia observare & defendere promitto, sub pena suprascripti pretii dupli; & soluta pena, hec chartula firma permaneat; quam scribere rogavi Johannem Leonis Scriniarium, in mense & Indictione suprascripta XI.*

Lodoycus testis.

Johannes Blancus testis.

Paulus Petri Porcarii testis.

Rainaldus testis.

Ego Johannes Leonis Sancte Romane Ecclesie Scriniarius, habens potestatem dandi tutores .... curatores, emancipandi, & decretum interponendi, & alimenta decernendi, complevi & absolvi.

XIX.

Testamentum JOANNIS PENONIS, ejusque suprema voluntas de domibus in *Marmorata*, quae postea in Alexianorum potestatem devenerunt.

A.D. 1205. *IN nomine Domini. Anno octavo Pontificatus Dñi Innocentii Tertii Pape* (83), *Indictione octava, mensis Augusti die*

(82) *Denarios Papienses.* Vid. pag. 193. not. (12.).

(83) Innocentius III. antea Lotharius, patria Anagninus, ex nobili genere Comitum Signiae, electus ipso die mortis & sepulturae decessoris sui Caelestini III. scilicet 8. Jan. 1198. obiit die 16. mens. Julii A.D. 1216.

die XXVIII. Ego Iohannes Benonis egrotus, quia nolo decedere intestatus, ante septem testes, specialiter ad hoc vocatos & a me rogatos, Jure Civili nuncupativum Testamentum facio; in quo filios meos Petrum & Scoctam mihi heredes instituo; quibus relinquo Angelam uxorem meam, matrem & dominam; & precipio, ut tribuat pro anima mea XX. solidos (84) *in Ecclesia Sanctorum Johannis & Pauli, ubi me sepeliiri precipio, V. solidos tribuat Presbytero Johanni Ecclesie Sancte Marie de Ferrariis pro Santulatico* (85), *& X. solidos provesinorum eidem Ecclesie Sancte Marie de Ferrariis. Precipio, ut Scocta filia mea habeat pro dote XX. libras provesinorum, & sit contenta, & plus non habeat* (86); *& si moritur sine ... liis, moriatur fratri suo Petro; & si Petrus filius meus moritur sine filiis, moriatur Scocte & matri sue in tertia parte, & de aliis duabus partibus fiant*

(84) *XX. solidos* aureos, aut argenteos, qui tum in usu erant, ut diximus not. (32) pag. 393.

(85) *Pro Santulatico*, donum quod forsan dabatur Sanctulo, seu, ut ajunt, Patrino, ab Ital. *Santolo*. Vid. *du-Cange* V. Sanctulus.

(86) Dotes olim a parentibus filiabus constitutae, quae in matrimonio collocabantur, exiguo aut nulli incommodo familiae erant; quippe modicae, aut saltem moderatae, cujusmodi etiamnum Germani in more habent; apud quos jam primum *dotem non uxor marito, sed maritus uxori afferebat*, ut narrat Tacitus de Germanorum moribus.

Apud Florentinos similiter, Reipublicae tempore, *lire cento erano comune dota; lire dugento, e trecento in quel tempo era tenuta dota grandissima; avvegnachè il fiorino valeva soldi xx.* Ex Ricordano Malespini Hist. Florent. cap. 152. & 161.

Apud Romanos quoque saeculo XV. vetitum fuerat, ne dotes opulentiorum etiam & nobilium excederent florenos octingentos. *Statuimo & ordinamo, che niuna persona tanto mascbio, quanto femina de qualunque stato, grado, conditione, preheminentia, sia Romano, o forestiere in Roma babitante, ardisca nè presuma constituire, promettere, overo pagare tanto in denari contanti, quanto in argento, oro, e gioje, & possessioni alcuna dote per sua figliola, sorella, nepote, zia, madre, o altra donna, che passi & exceda lo numero de' fiorini ottocento correnti, ad ragione de' soldi quarantasette provisini del Senato per fiorino &c.* Ex Statutis Senatorum Urbis dat. in palatio Capitolii A. D. 1469. Pontificatus Pauli PP. II. anno sexto, Indict. III. mense Septembris die 23. quae exstant in miscellaneo cod. ms. Bibliothecae Frangipanae.

At quantum nunc distant a prisca consuetudine Italorum mores! qui in filiis collocandis domum exhaurire coguntur; & quandoque, ut tantum onus excutiant, eas volentes, utinam non & nolentes, Monasterio commendant, ut recte animadvertit Murator. Ant. med. aevi tom. 2. diss. 20. par. 113.

ſiant quatuor partes, una pars ſit pro anima mea in Eccleſia Sanctę Marie de Ferrariis, & alia ſit Guerrerie neptis mee, & alia pars ſit illius hominis, qui melius filiis meis faciet, quarta pars ſit pro anima mea. De domibus de Marmorata, quas ibi habemus, precipio, ut ad preſens una pars earum ſit Guerrerie neptis mee, alia ſit Andree filii mei naturalis tali modo, ut liceat ei facere pignus & donationem in ea ſue future uxori; & ſi moritur ſine filiis, revertatur ad Petrum filium meum. Precipio, ut Teſtamentum matris Guerrerie ſemper ſit firmum. Precipio, ut Angela uxor mea ſedeat cum filiis meis, & ſit mater & domina, dum ſedere voluerit; & poſtquam ſedere noluerit, recolligat dotem ſuam XXX. librarum proveſinorum minus VIII. ſolidis; & ſuper ſuam dotem (87) *relinquo ei centum ſolidos proveſinorum; & faciat ſuam voluntatem. Hec eſt ultima mea voluntas; & hoc ultimum meum Teſtamentum precipi haberi firmum, ſub pena unius libre auri.*

Meolus teſtis.

Johannes Leonardi teſtis.

Senioritis Petri Botti teſtis.

Cencius Nicolai Sarraceni teſtis.

Dñs Petrus Archipresbyter Sancti Nicolai teſtis.

Dñs Johannes Archipresbyter Sanctę Marie de Ferrariis teſtis.

Petrus Angeli teſtis.

Ego Johannes Scriniarius Sanctę Romane Eccleſię, hoc Teſtamentum ſcribere rogatus, ſcripſi & complevi.

Turris

(87) *Et ſuper ſuam dotem*. De augmento dotis, ſeu, ut ajunt, ſupradote conſulendus Card. de Luca lib. VI. diſc. CLXV. Sed & aliud erat augmentum dotis, quod in lege 49. Luitprandi Regis lib. 6. vocatur *Morgincap*, ſeu *donum matutinale*, ut explicat Muratorius „ quod mariti remuneraturi uxores ob labores prima nocte conjugii exantiatos, „ primo mane conferebant, & quidem non gemmam, non veſtem, „ non alias mundi muliebris nugas, „ ſed portionem fortunarum ſuarum. Vid. Murat. ubi ſupra not. (86), & tom. 3. Antiq. medii aevi, ubi inter excerpta Archivi Piſani chartam affert Anni 1099. quae inſcribitur: *Conſtitutio Morgincap*, ſive Donatio propter nuptias &c.

X X.

Turris *S. Euphemiae* , nonnullaque alia bona ad lacum Turni quae BENEDICTUS olim Alexianus Abbas, receptis libris CXXXIX. pignori dederat, repraesentata pecunia redimuntur.

IN nomine Domini. Anno .... Incarnationis millesimo CCV. Pontificatus vero Doni Innocentii Tertii Pape anno octavo, Indictione VIII. mensis Aprilis die ...... in presentia Nicolai de Tullio Causidici, hac die, mea bona & spontanea voluntate, reddo, renuntio, & refuto vobis ...... Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII, quod ponitur in Aventino, vestrisque successoribus, ad opus & utilitatem ipsius Monasterii .... vel .... tionem, quod vel quam usque nunc adversus vos & ipsum Monasterium habui & habere potui pro illis centum XXXVIIII. libris .... Benedicto olim Abbati dicti Monasterii mutuavi, pro quibus obligavit mihi & investivit turrem, que vocatur Sancta Eufumia (88) ...... *sua de lacu Turno* (89 ,*& de ejus piscatione, cum tota forma de lacu, & cum maceris suis, & sediis aquimolorum, positam territorio Alb. .... continetur in Instrumento confecto per manum Landulfi quondam Scriniarii, quod pro vestra cautela ad incidendum & evacuandum vobis reddo .... Habebo pro fructibus, accessionibus, & poena, & generaliter undecumque, & quomodocumque occasione predicte pecunie, vel aliunde mihi actio competit, vel comp.......... similiter vobis, ad opus & utilitatem dicti Monasterii refuto atque restituo; & renuntio & refuto vobis illas tres libras provisinorum de flore, quos habui supr......... stis quattuor libras provisinorum Senatus; eo quod vos nunc mihi coram predicto Causidico, & testibus subscriptis, specialiter ad hoc rogatis, totam prefatam pecuniam centum XXXVIIII. lib....... predicta-*

A.D. 1205.

(88) *Sancta Eufumia*. Vid. hic in Append. not. (72.) pag. 408. & superius Cap. XV. pag. 230. not. (18).

(89) De *lacu Turno* vid. ibid. not. (19) pag. 230.

dictarum quattuor librarum provisinorum Senatus solvistis & reddidistis &c.

Paulus Alberti de Miccino testis.

Paulus de Jannisi Clericus Sancti Angeli testis.

.... Scriniarius Pre .... Godentis testis.

Johannes de Spo ... a testis.

...... cus frater ejus testis.

Guuielmus Alberici testis.

✠ *Ego Filippus Scriniarius Sancte Romane Ecclesie complevi & absolvi.*

X X I.

ASTALDUS DE ASTALDO uxoris suae dotem ratam firmamque reddit hypotheca praedioli, & domuum in *Marmorata*, quae postea ad Alexianos Monachos devenerunt.

A.D. 1208. IN *nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo ducentesimo octavo, anno vero XI. Pontificatus Dñi Innocentii III. Pape, Indictione XII. .... Astaldus de Astaldo* (90) *Mar-*

(90) Astaldus de Astaldo Senator Urbis invenitur A.D.1188. sed an hic ipse fuerit, haud scio. Nobilissima autem Astalliorum Familia originem duxisse fertur ab Astaldo Lamberti Ducis Spoleti ex sorore nepote, qui Romam veniens A. D. 867. ex Anast. Bibl. in Hadriano II. illic sedem fixit sibi & Familiae suae, quae inter primarias Urbis semper habita est. Ex ea Caelestinus II. Astaldum de Astaldis inter S. R. E. Cardinales cooptavit A. D. 1144. ut legitur apud Ciacconium. Templum jam in Urbe fuit, quod dicebatur S.Mariae de Astalliis, ad cujus aram maximam hoc distichon legebatur:

Astalli generosa domus, cultuque Sacrorum,
Ac opibus pollens, hoc opus fecere decorum.

Quo de Templo Hyacinthus Gigli haec refert: *Era questa Chiesa Parrocchiale; e quivi andò ad abitare Santo Ignazio Fondatore della Compagnia di Gesù; la quale poi fu distrutta. Era nel sito, dove ora è lo scoperto, e la porteria della Casa Professa; e nella nova Chiesa di Gesù a mano destra dell'altar maggiore fu edificata una cappella, nella quale fu collocata l'immagine stessa della Madonna, che fu tolta dal muro della sua antica Chiesa.* Ex cod. mss. Bibl. Frangipanae: *Annali di Roma di Giacinto Gigli par. 3.* De Astalliorum Gente fuse agit Theodorus Amidenus, qui tres distinguit Astalliorum Familias §. XXIV. de Rom. Fam. in mss. cod. Biblioth. Casanatten. num. 283.

Marmorate, hac die, mea bona voluntate, ad vicem pignoris, quod tibi feci tempore contractus matrimonii .... Instrumentum dotale confectum per Landulfum Scriniarium, quod Instrumentum ad incidendum michi reddis, & illud pignus evacuas pro .... debeo de parte mea monumenti Pezuti (91), *cui venditioni consenties, obligo & in pignus pono tibi Marie divina favente .... heredibus & successoribus tuis, idest medietatem pro indiviso unius pedice terre sementaricie, junctam cum alia medietate Petri fratris .... Sancti Pauli in Gualdis, cui a tribus lateribus tenet Monasterium Sancti Sabe* (92), *& medietatem unius prati positi ad .... inter hos fines totum pratum, a I. latere est rivus, qui venit per pratum rotundum, a II. & a III. tenet Monasterium Sancti Sabe, a ...... ca Ostiensis, & medietatem de domo solarata, ubi habitamus, posita in Marmorata, & totam domum solaratam cum curi ... lapidea ante se, quam nuper acquisivi a filiis Berardi Fortisvolie, & octavam partem pro indiviso de turribus & domibus, quas habeo communes cum consortibus meis, positis in Marmorata, predicta omnia cum introitibus & exitibus suis, & omnibus suis ..... utilitatibus & pertinentiis. Hoc autem pignus tibi facio pro quatraginta libris bonorum provisinorum Senatus, quas a te tempore contrac... trimonii in dotem recepi &c.* (93), *tali quidem pacto, ut si tu michi supervixeris tam cum filiis, quam sine filiis, ad sex menses post meum obitum hec dos tibi reddatur; & si ego tibi supervixero sine filio vel filia .... menses post tuum obitum hanc dotem restituam, cui tu commiseris, aut cui lex preceperit; & si tunc sic adimpletum fu....... Instrumentum vacuum sit; & si non fuit adimpletum, liceat tibi, & heredibus & successoribus tuis capere, & tenere, & alienare tan........ dicto pignore, quod dictam dotem in integrum inde recuperetis & vendicetis; & ex-*

Ggg 2 *pensas*

(91) *Monumenti Pezuti*, forsan *Prezati*, de quo meminit Bulla Honorii III. Vid. sup. Cap. XV. pag. 236. not. (40).

(92) Monasterium S. Sabae olim ex XX. Urbis Abbatiis, ut sup. Cap. VIII. pag. 74.

(93) Quam moderatae essent dotes antiquiorum temporum, vide supra not. (86) pag. 415.

pensas, siquas proinde feceritis plus m....... si minus vobis venerit, de aliis bonis meis mobilibus & immobilibus, que habeo & habiturus sum, vobis adimpleatur &c.

* *Petrus de Romano testis.*

Adam de Marmorata testis.

Petrus de Geborga testis.

Iohannes Tatiasolem testis.

Benedictus de Nicolao testis.

Ego Deus te benedicat Dei gratia Sancte Romane Ecclesie Scriniarius complevi & absolvi.

XXII.

NICOLAUS Abbas SS. BONIFACII & ALEXII Guiscardo Magistro Ecclesiae S. Mariae de Aventino vineam concedit in emphyteusim ad novemdecim annos, quam Angelus de Rainerio testamento reliquerat Alexianis Monachis.

A.D. 1224. *In nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo ducentesimo XXIIII. anno vero nono (94) Pontificatus Dñi Honorii III. Pape, Indictione XII. mensis Augusti die XII. Et ego quidem Dompnus Nicolaus Dei gratia Religiosus Abbas (95) Venerabilis Monasterii SS. BONIFATII & ALEXII, consensu & voluntate Monachorum ejusdem Monasterii, silicet Nicolai Presbiteri & Yconomi, Gregorii Monachi, Angeli Monachi........ arbitrio Romani de Morico, inter nos Arbitri electi sub compromisso pene nomine plejarie L. librarum provisinorum Senatus (96), in presentia Petri Bonegentis Scriniarii III.*

* *Petrus de Romano*, de quo pag. 390. not. (*), Anno XIV. Pont. Alexandri III. die 31. Jan. uxorem duxerat Frasiam Bonafiliam, ut ex Instr. Jo. Caufidici tom. 13. mss. DD. de Astalliis num. 48.

(94) Hoc est, anni noni mense primo. Nam Honorius III. electus est R. P. die 18. Julii A.D. 1216. ut diximus pag. 212. not. (2).

(95) De Nicolao Abbate vide Cap. XI. pag. 197. & seq.

(96) De provisinis Senatus vide sup. not. (60) pag. 404.

III. ac de ex mea bona voluntate, loco, & renovo, & concedo tibi vero Fratri Campo Yconomo Venerabilis Ecclesie Sancte Marie de Aventino (97), testamentario heredi Angeli de Rainerio de .... morata, pro ipsa tua Ecclesia, & per te Dño Guiscardo Magistro, Fratri Oddoni Preceptori, Fratri Bruno Camerario, & omnibus aliis Fratribus ejusdem Domus tam presentibus quam futuris, in decem & novem annis complendis & renovandis in perpetuum, idest proprietatem & terram unius petie vinee plus vel minus, cum omnibus suis usibus, utilitatibus, ac pertinentiis, salva locatione illi, qui amodo eamdem vineam a nobis per locationem ad quartam reddendam detinet, ut in cartula sue locationis continetur, quam terram Angelus de Rainerio (98) de Marmorata per aliam locationem & acquisitum a nobis tenuit, & ipse eandem vineam in dicta nostra Ecclesia reliquid pro redemptione anime sue, positam in Testacio, inter hos affines, a duobus lateribus dicta nostra tenet Ecclesia, a tertio Ecclesia Sancte Marie Scolagrecie (99), a IIII. Petrus de Urso, nostri juris, ad tenendum, utendum, &, ut dictum est, libelli nomine possidendum. Pro qua vero locatione & renovatione recipimus a te ex arbitrio dicti Romani XX. solidos bonorum provisinorum Senatus &c. & pro eo quod omni anno, in Festo Sancti ALEXII, reddatis nostro Monasterio pro pensione IIII. bonos provisinos Senatus, & semper tempore renovationis, quod est XVIIII. annorum, detis nostro Monasterio pro renovatura II. solidos bonorum provisinorum Senatus &c.

Jacobus Apulus testis.
Rainaldus Calzolarius testis.
Rainaldus Roncionarius testis.

Ro-

(97) Ecclesia S. Mariae de Aventino, quae jam tertium locum obtinuit inter XX. Urbis Abbatias. Vid. supra pag. *66.* 74. & 229. not (14).

(98) *Angelus de Rainerio*. Nobilem jam fuisse Familiam de Raineriis, & Perleoniae affinem diximus sup. pag. 193. not. (9). Vide App. num. V. not. (*).

(99) *Schola Graeciae*, hoc est, S. Mariae in Cosmedin, quae dicebatur Schola Graeca. Vid. sup. not. (10) pag. 374.

Romanus Calzolarius testis.
Laurentius Roncionarius testis.
Thomas Carrarius testis.
Johannes Carrarius testis.
Ego Petrus Bonegentis Dei gratia Sancte Romane Eccle sie Scriniarius complevi & absolvi.

XXIII.

Idem NICOLAUS Abbas Petro Frajapani *Nobilissimo Viro*, suisque heredibus & successoribus in perpetuum tradit Verposae castrum, & latifundia, nec non quidquid juris & bonorum Alexiani habebant cum in *pratis Pisiligeriis*, tum in castris *S. Petri in Formis & Pontis Decimi*, receptis tantum praeter annuam pensionem octingentis & quinquaginta libris provisinorum Senatus.

A.D. 1224. *IN nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo ducentesimo ....nno vero nono Pontificatus Dni Honorii III. Pape, Indictione XIII. mensis Septembris die XXIII. Nos quidem Dompnus Nicolaus Deigratia Religiosus Abbas Ven.... SS. Christi BONIFATII Martiris & ALEXII Confessoris, quod situm est in Aventino monte, in loco, ubi dicitur Balcerna, de consensu & voluntate, & in presentia Monachorum ejusdem Monasterii, silicet Nicolai Prioris & Yconomi, Jacobi Monachi, Gregorii Monachi, & in presentia Dñi Nicolai Johannis Bonifat.... Dativi Judicis, & Petri Judicis Advocati, hac die, ex nostra bona voluntate locamus, & per dictum Nicolaum Priorem & Yconomum, & per Petrum de Silvestro, a nobis Procuratores constitutos ad investiendum, tradimus & concedimus tenutam, & possessionem deliberamus tibi vero Petro Fraiapani quondam Dni Manuelis Frajapanis filio (1), Nobilissimo Viro, tuisque heredibus & successoribus in perpetuum, idest totum & integrum unum*

(1) De Petro filio Emanuelis Frajapanis vid. sup. Cap. XI. p.197. not.(25).

unum castrum, quod dicitur Veperosa (2), *intus cum casis, & casali, vel placzis, bandis, & cum hominibus ejusdem castri habitatoribus ad usum tantum dicti castri, & cum forsactura, & cum toto dominio ejusdem castri..... omnibus introitibus ad dictum castrum pertinentibus, & de foris cum terris sementariciis, cultis & incultis, pratis, pascuis, silvis, scorpetis, arboribus pomiferis, fructiferis & infructiferis diversi generis, paludibus, & pantanis, aquis, aquarum ac decursibus, rivis, fontibus, & cum locis ad aquimola faciendum, & cum arenariis & edificiis suis, per diversa loca constituta & posita, & cum occupationibus & venationibus suis, & generaliter cum omnibus usibus, utilitatibus, ac pertinentiis intus & de foris ad dictum castrum pertinentibus, cujus castri medietatem nostris manibus detinemus, alium vero medietatem per locationem a nostro Monasterio tenent* heredes Gratiani *Frajapanis* (3), *& de ipsa*

(2) *Veperosa* seu Verposa, de qua vide Cap. XV. not. (22) pag. 231.

(3) *Heredes Gratiani Frajapanis* arbitror tunc fuisse Jacobam jam ipsius uxorem ex Familia Normannorum, & filios suos Joannem & Gratianum II. ut conjicere licet ex duobus Instrumentis eorum temporum, quae afferuntur a Panvinio (a) & Puccio (b). In primo namque legitur: *Anno Dominicae Incarnationis* 1217. *Ind. V. mense Maji, die* 13. *Ego quidem Jacoba uxor quondam D. Gratiani Frajapanis, & nutrix Joannis & Gratiani filiorum meorum, hac praesenti die, propria spontaneaque voluntate mea bona, in praesentia D. Petri Stephani Ciceronis Dativi Judicis, & subscriptorum testium ad hoc specialiter rogatorum, pro ipsis minoribus, renuntio & refuto tibi D. Sinibaldo Camerario D. Papae Honorii, suisque successoribus, & Romanae Ecclesiae in perpetuum, idest omnem litem, & petitionem, quam D. Papae feci & facere potui de toto debito, quod D. Gratianus vir meus in castro Nymphae habuit, & renuntiationes, fructus, accessiones, ac pensionem, & generaliter quicquid undecunque & quomodocunque, nomine dicti debiti, a D. Papa tacite vel expresse, specialiter & generaliter agere & petere possem &c.*

In altero autem, quod pacta quaedam inter ipsam Jacobam, & Marini habitatores conventa describit, haec habentur: *In nomine D. N. Anno Domini* 1226. *Pont. Domini Honorii Papae Tertii anno X. Indictione XV. mense Maii,*

(a) Onuphrius Panvinius de Gente Fregepania lib. III. cap. XVIII. in cod. Biblioth. Frangipanae.
(b) *Genealogia de' Signori Frangipani di D. Benedetto Pucci Romano Monaco Camaldolese pag. 43. edit. Venet. 1621.*

ipsa medietate heredum Gratiani medietatem ab eis in feudum tenet Andreas Coczolus; & damus, & concedimus, & mandamus tibi, tuisque heredibus & successoribus jus nostrum pignoris, & ipsum pignus in dicta parte heredum Grattani nobis competens de C.libris provisinorum; & generaliter locamus & concedimus tibi, tuisque heredibus & successoribus omne jus & actionem, petitionem, justitiam, & rationem, quod & quam habemus, & nostro Monasterio quocumque modo pertinet & competit in dicto castro, & ejus tenimentis, & adversus quamcumque personam & locum, ejus nomine & respectu, nulla nobis ibi alia facta servatione, nisi subscripta, & specialiter contra possessores, vel detemptores, & invasores dictorum tenimentorum, quod vero castrum positum est in maritimis, inter hos affines, a I. latere est formulis de Orsano, sicuti pergit per fossatum recte in fontana de Salice, deinde in colle Meczanu, adscendente per formalem de jam dicto colle Meczanu in via de Fusiniano (4), *& a II. latere est* via carraria (5), *que pergit plagarium de uncino recte in via de Publizano, a tertio latere idipsa via de Publizano pergente in cruce de* Crapiliano (6), *& a IIII. latere via, que pergit per fossatum Mauro, & per fossatum de Nobule in Antoniano, inde recte in*

Maii, die ult. Quoniam sine litterarum erie ea, quae inter homines aguntur, oblivioni traderentur, idcirco nos D. Jacoba, & Johannes filius ejus Frajapanis, in cujus dominio castrum Marini constat, promissione & conventione, quas ejusdem castri habitatoribus facimus, & de bonis moribus ac consuetudinibus volumus per Instrumentum publicum apparere &c.

Mortuo deinde Joanne Frajapane absque liberis, ex testamento heredes fuerunt Monasteria S.Sabae Urbis, & Cryptae Ferratae, nec non pauperes castri Marini. Quare Jo. Card. Ursinus illius supremae voluntatis executor, ut hereditatem trifariam divideret, castrum Marini Matthaeo Cardinali S. Mariae in Porticu vendidit A. D. 1257. recepto pretio librarum tredecim millium, ut refert Puccius ex Instrum. Archivi Vatican caps. 63. fas. 391.

(4) *Fusinianum* prope Verposam seu *Bonriposo*. Utriusque latifundia nunc possidet Excell. Gens Sfortia de Caesarinis. Vide Cingolani Topograph. Geometr. Agri Romani.

(5) *Via carraria*, qua currus vehi potest, ut diximus pag.248. not. (6).

(6) *Crapiliano*. Campilanum legitur in Bulla Honorii III. pag. 232. not. (24).

in formale de jam dicto Orsano, qui est primus finis; ita tamen, quod non teneamur vobis desendere, nisi ea, que propriis nostris manibus detinebamus. Item & locamus & concedimus tibi, tuisque heredibus & successoribus, & cui concedere volueris, jus nostrum proprietatis totius castri, quod dicitur Pons Decimus (7), *intus & de foris, & Ecclesiam sive manualem, quam & quem habemus & habere debemus in ipso castro, intus & de foris, & cum tenutis ad ipsam Ecclesiam pertinentibus; & locamus & concedimus tibi, & cui dare & concedere volueris in perpetuum, Ecclesiam & jus nostrum, quod & quam habemus in tenimentis castri S. Petri in Formis* (8). *Item & locamus & concedimus tuisque successoribus, & cui dare volueris in perpetuum, totam terram, quam habemus, & nobis pertinet in pratis Pisstilgeriis* (9), *cum arboribus suis, & omnibus ad dictam terram & nostrum tenimentum pertinentibus, inter hos affines ad tenendum, utendum, habendum, agendum, possidendum, & defendendum, & ad faciendum, quicquid perpetuo facere volueris. Hanc autem locationem, dationem, & concessionem, ut dictum est, tibi facimus; pro eo quod in presentia dicti Judicis, & Advocati, & Scriniarii recipimus a te octo centum libras & L. libras bonorum provisinorum Senatus, & recipimus a te L. libras bonorum provisinorum in alia manu pro futura pensione hinc ad centum decem annos, quam annuatim recipere deberemus, annuatim scilicet X. solidos provisinos, infra quos predictos annos nullam pensionem reddatis, set deinde omni anno reddant successores vestri dicto Monasterio nostro X... provisinos, de quibus omnibus nos bene quietos vocamus, & renunciamus*

 exce-

(7) *Pons Decimus*, de quo vide sup. pag. 232. not. (23).

(8) *Castrum S. Petri in Formis* prope Fusinianum & Verposam, quod Nicolao Sabellio abreptum fuit tanquam rebelli, ut ex Bulla Eugenii PP. IV. & postea ad Vaticanae Basilicae Canonicos devenit, Nicolao V. Pont. Vid. Bull. Vatican. tom. 2. pag. 106. edit. Rom. 1751.

(9) *In pratis Pisstilgeriis*. Prata de Pistilierio commemorantur in Bulla Honorii III. de qua vide Cap. XV. pag. 232. not. (26).

exceptioni non solute pecunie, de quibus solvere volumus debita, que ad usuras nostro Monasterio iminebant, scilicet Alberutio V. centum libras provisinorum, & de usuris XXVII. libras provisinorum, filiis Alexii Mazocii LXVI. libras provisinorum, heredi Andree de Ficocia quatuor viginti libras provisinorum, Matheo Scriniario XXXVIIII. libras provisinorum, Ambladori XXX. libras provisinorum, Scocte (10) L. libras provisinorum, & de usuris III. libras provisinorum & VII. solidos, Johanni Sarraceno XX. libras provisinorum, Jacobo Manuselle & Petro Squarciavilli VII. libras provisinorum, Cinthio Rampaczoli VIII. libras provisinorum, Petro Cerino LX. libras provisinorum, Laurentio Roncionario XIII. solidos; & amodo in antea liceat vobis, & successoribus vestris, & cui concedere volueritis, omnia predicta intrare, tenere, possidere, & de omnibus supradictis facere, quicquid volueritis in perpetuum, & de eis vestro nomine agere, petere, excipere, sicut nos nostro nomine usque modo agere, petere, excipere potuimus; & te in rem tuam procuratorem constituimus, ita quod directis actionibus agatis, & petatis, & in loco, & omni jure nostro, & privilegio succedatis, servata tamen nobis & nostro Monasterio (11) Ecclesia Sancte Marie de ipso castro, cum domo sua, & orto, & canapina, & una petia vinee, & cum XX. rublis de terra sementaricia ad rublum justum, & cum toto spirituali tam nostro Monasterio, quam dicte Ecclesie de ipso castro pertinente, ut in curtula confirmationis ex dicta Ecclesia, & dictis rebus, a te nobis facta per hunc eumdem Scriniarium, continetur, ad majorem cautelam, & plenius legitur, & apparet &c.

Johan-

(10) *Scocta* memoratur in Testamento Jo. Benonis num. XIX. pag. 415.

(11) Quae hic excipiuntur Ecclesia S. M. Verposae, horti, vineae, & rubla XX. agri culti, multarum deinde fuerunt dissensionum caussa, ut praemonuimus pag. 198. utque satis constat ex acerrima lite contestata A. D. 1358. Alexianos inter & DD. Annibaldenses, cujus aliquot Acta afferimus infra in Appendice.

Johannes Enrici Johannis Rustici (12) *testis. Johannes Pedone testis.*

Egidius Petri Boczi testis. Nicolaus Petri de Prefecta testis. Petrus Andree Petri de Silvestro testis. Lucas Scarsus testis. Nicolaus frater ejus testis.

Ego Petrus Dei gratia Sancte Romane Ecclesie Scriniarius complevi & absolvi.

XXIV.

ANGELUS, ex Praemonstratensi Familia primus Alexianus Abbas, Monasterii fundos in *Merulano* conventa pecunia locat.

IN *nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis M. CC. XXXV. anno vero VIII.* (13)..... *VIII. mensis Febr* .... *die XVII. Nos quidem Presbyter Angelus* (14), *sicut Prepositus, Rector, & Amministra* .... *bbas SS. BONIFATII*... *Oddone, Fratre Granato Presbytero, Fratre Amato, Fratre Johanne, & Fratre Crescentio, & Dompno Nicolao, h* .. .... *dic, ex nostra* .... *Gratiano de Scrophano, & tuis legitimis filiis, & nepotibus ex tuis legitimis filiis natis tantum, hinc* ..... *annos, & in omnibus* ..... *am* .. *artem totius tenimenti nostri, terrarum cultarum & incultarum, vinealium, silvarum, scurpe* .... *vallium, & collium* ...... *& pertinentiis, pos*... *in Merulano, in tenimento Scrophani* (15), *inter hos fines* *pro XXX. sollis provisinorum Senatus* (16).. ...*ac-* A.D. 1235.

(12) *Joannis Rustici.* Nobilis olim in Urbe fuit Gens Rustica & affinis Familiae de Romanis, ut conjicitur ex subscriptione *Petri de Romano Rustici*, de qua apud Murat. ubi supra p. 350. not. (*).

(13) Supplendum *Pontificatus Dñi Gregorii IX. Papae, Indictione VIII.* qui Pontifex electus fuit die 19. Martii A.D. 1227. obiit vero die 21. Aug. A.D. 1241. ut diximus p. 241. not. (5)

(14) De Angelo Abbate vid. sup. Cap. XVII. pag. 246.

(15) *Scrophani*, de quo vid. ibidem pag. 246. not. (2).

(16) De *provisinis Senatus* vide pag. 199. not. (28), & pag. 247. not. (3).

.... accepimus a te, & recepisse confitemur, de quibus nos bene quietos vocamus ... renunciamus exceptioni non solute & non numerate pe ...... sat .... reddes dicto nostro Monasterio pro pensione & nomine pensionis XIIII. provisinos, quam pensionem apportabis nobis & nostro Monasterio quolibet ... nn ... comple ..... XVIII.... annis pro renovatione dabis nobis & nostro Monasterio V. sollos provisinorum Senatus; & si Monachus noster ibi venerit, dictam pensionem ibi ei da ...... vel nolueris, aut non potueris, in termino III. annorum, preteritam & presentem pensionem nostro Monasterio dare promictis, & deferre ..... quod ...... actua sit; & dicta locatio & concessio nostro Monasterio revertatur ad hobitum uniuscujusque vestrum, ita tamen, quod pro animabus vestris .... jam Monasterio deveniat &c.

Presbyter Raynaldus Sancte Marie Verpose testis, Benevenutus Scutifer (17) *Do .... & Raynaldus Alberti, nepos predicti Abbatis, testis. Ego Donadeus Petri Rabiei Dei Gratia Sancte Romane Ecclesie ....*

XXV.

Charta locationis fundi, qui vocatur *Penna*, prope muros Urbis extra portam Hostiensem.

A.D. 1241. *IN nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis M.CC.XLI. temporibus* (18) *Dñi Friderici Romanorum Imperatoris & semper Augusti, & anno ejus XXI. Indictione XIIII. mensis Aprilis*

(17) *Scutiferi* primum dicti, qui scuto instructi pro palatio excubabant; quo nomine praesertim appellabantur viri summae dignitatis, qui Principum ensem & scutum deferebant; at posterioribus saeculis scutiferi nuncupati sunt Nobiles inferioris ordinis, qui in bellis militum seu equitum arma gererent. Vid. Ducang. in Gloss. V. *Scutiferi.*

(18) Cur hic adnotentur anni Imperii Frederici II. Aug. non autem Pontificatus Gregorii IX, haud satis scio. Gregorius quidem obiit hoc ipso Anno 1241. sed die 21. Augusti, ut evin-

lis die V. Ego Johannes Mancarellus, una cum Petro & Johanne filiis meis, hac die presenti, propria & spontanea mea bona voluntate, loco & concedo tibi vobis Pantaleoni Petri Ceccajudee & Leoni Barbe, vestrisque heredibus ac successoribus, vel cui largiri & concedere volueritis, secundum subscriptum tenorem perpetuo, idest locum, qui vocatur Penna (19), juris Sancti ALEXII, ad piscaria facienda, positum in flumine Tyberis, cum introitu & exitu suo, omnibusque suis usibus, & utilitatibus, & pertinentiis suis, cui a I. latere sunt muri Urbis, a II. vince

; pro eo quod promittitis mihi & meis heredibus, ipsam piscariam facere, & omni anno reddere IIII. lacceas, II. ovatas, & II. lactinas, quarum duas detis de Quadragesima Majore, & alias II. post Festum Pasce usque ad medium mensem Aprilem, & in Festo Sancti ALEXII reddere ipsi Ecclesie VIII. provisinos, si dictum Monasterium Sancti ALEXII vobis in hac locatione consentiet, sin autem mihi & meis heredibus reddere & solvere teneamini &c.

Testes: Dñs Stephanus Pippus Advocatus, Alexius Gregorii Octaviani, Laurentius Johannis Berardi, Gregorius Mancinus.

Ego Johannes Henrici Sacri Romani Imperii Scriniarius, habens plenam potestatem a Dño Gregorio Papa Nono dandi tutores & curatores, emancipandi, decretum interponendi, alimenta

evincit Papebrochius in Conatu Chr. Hist. ad Catalog. RR. PP. Vivebat ergo die quinta Aprilis, atque Pontificatus sui annum XV. agebat. Non me fugit, tunc maxime per universam Italiam viguisse factiones Guelforum, & Gibellinorum, quorum priores a Pontifice, posteriores ab Imperatore Frederico stabant; sed quominus suspicer, *Joannem Henrici*, qui hanc chartam conscripsit, Gibellinum fuisse, illud obstat, quod ipse idem in subscriptione testatur, se habere *potestatem a Dño Gregorio Papa IX. &c.* Ceterum quam nefarie Fredericus II. hoc ipso anno se gesserit in Romanae Ecclesiae Proceres, qui ex Gallia, Anglia, Italia, aliisque Regnis Genuensium navibus Romam deducebantur ad Concilium, satis constat ex Annalibus Raynaldi, & Muratorii ad A. D. 1241. atque Pagii Junioris in Gregor. IX.

(19) *Penna* fundus extra portam Hostiensem, de quo sup. pag. 227. not. (9).

tu decernendi, testes recipiendi, & eorum dicta publicandi, ac alios legitimos actus exsercendi, complevi & absolvi.

XXVI.

LAURENTIUS Alexianus Abbas annua conventa pensione domum locat in *Marmorata*.

A.D. 1242. IN nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo CC.. LII. a.. (20).... Augusti die X. Nos quidem Dopnus Laurentius Abbas (21)........ consensu & voluntate....... tris, & Fratris.... rionati, Fratris Johannis...... Cononis....... voluntate........ & concedimus, & jure locationis tradimus tibi Nycolao....... vita tuorum legitimorum filiorum & filiarum, & nepotum & neptum, qui & que ex ipsis filiis & filiabus tuis legitime sunt nasciturі, & si ad mortem tuam legitimum filium vel filiam, seu nepotem vel neptem de filiis tuis non habueris, liceat tibi relinquere uni persone, que nobis placeat sine malitia, vita sua tantum, idest unam domum cum orto post se, & cum plaza ante se, & cum introitibus & exitibus suis., & cum omnibus suis usibus, & utilitatibus, ac pertinentiis, positam in Marmorata (22) inter hos fines: a I. latere tenet Renutius Cecus; a II. est ripa fluminis; a III. tenet Angelus Rubeus; a IIII. est via. Pro qua locatione recipimus a te sex libras bonorum provisinorum Senatus, minus V. solidis, de quibus nos bene quietos vocamus. Unde renuntiamus exceptioni non solute & non numerate pecunie; de qua pecunia solvimus Monasterio Sancti Scba-

(20) Vacabat tunc Sedes Apostolica per obitum Caelestini IV. Mediolanensis, quem Gregorio IX. suffectum 27. Octobris An. 1241 praematura mors rapuit post septemdecim tantum dies ab inito Pontificatu. Ex nobili Castilionea Familia Caelestinum fuisse plerique contendunt; quod ex ejus Epitaphio apud Ciacconium ostenderetur, nisi foetus esset recentiorum temporum, ut recte animadvertit Papebrochius in Conatu Chron. Histor.

(21) De Laurentio Abbate vid. sup. Cap. XVII. pag. 248.

(22) *Marmorata*, de qua vide pag. 226. not. (6).

Sebastiani (23) *IIII. libras, a quo ejus superficiem emimus &c. Et omni anno in Festo Sancti ALEXII reddatis nobis pro pensione quatuor bonos provisinos &c.*

Crescentius testis.

Berardus de Viola testis.

Bar ...... heus privignus Jordani testis.

Ego Deus te benedicat Dei gratia Sancte Romane Ecclesie Scriniarius, sicut inveni in dictis Deus te adjuvet Judicis & Scriniarii, ita de suo mandato publicis litteris scripsi.

XXVII.

Idem LAURENTIUS Abbas aedes quasdam in *porticu Gallatorum* ea lege locat, ut conductores teneantur Templo S. ALEXII sua corpora dare ad sepulturam.

IN nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo CC. XLIII. in Romana Ecclesia Pastore vacante (24), *Indictione prima, mensis Februarii die XI. Nos Dopnus Laurentius Abbas Venerabilis Monasterii Sanctorum BONEF..... ALEXII, quod ponitur in Aventino monte, una cum Dompno Oddone Priore, & Dompno Granato, & Dompno Johanne Yconomo ... ..pno Benencasa, & Dompno Johanne, Monachis ejusdem Monasterii, hac presenti die, ex nostra bona voluntate, libellario nomine,* A.D. 1243.

(23) Monasterium S. Sebastiani extra portam Capenam in via Appia veneratione celeberrimum, quod olim vocabatur Basilica Apostolorum, quia ibi aliquandiu jacuerunt Corpora SS. Petri & Pauli, ab Alexandro III. commendatum fuit fidei Jo. S. R. E. Cardinalis Diaconi S. Mariae Novae, ejusdemque Canonicis Regularibus. Sed Anno 1168. illud obtinuerunt Monachi Cistercienses; ac postea devenit ad *Fulienses*, quos vocant, Congregationis S. Bernardi, qui nunc etiam illud incolunt. Vide Panvinium de septem Urbis Ecclesiis, & Floravantem Martinellum in Roma ex Ethnica Sacra.

(24) Vacavit Apostolica Sedes post obitum Caelestini IV. de quo sup. not. (20), usque ad diem 24. Junii hujus Anni 1243. quo electus fuit Innocentius IV.

mine, renovamus & relocamus tibi Jacobo Oddcriscii, tuisque legitimis filiis & filiabus .... s & nascituris, in XVIIII. annos complendos & renovandos in perpetuum .... & si. .... el filias non habueris, liceat tibi ...... subscriptis tenoribus, idest tres partes unius domus solarate cum senino post, & cum canalibus ad aquam defluendum infra, & cum stillicidio, & decursu aque pluvialis, & cum porticu & placza ante se usque in viam carrariam (25), *& cum introitibus & exitibus suis, & omnibus suis usibus, & utilitatibus, ac pertinentiis, posite in porticu Gallatorum* (26) *ante Ecclesiam Sancte Marie de Gradellis, inter hos fines tota domus, sicuti sunt junte cum alia quarta parte Ecclesie Sancte Anestasie* (27)*:a I. latere tenet Dna Maria*

(25) *Via carraria*, de qua pag. 248. not. (6).

(26) *Ante Ecclesiam S. Mariae de Gradellis*. Geminum Templum S. Mariae & S. Gregorii, utrumque *de Gradella* nuncupatum, commemorat Cencius Camerarius cap. 18. num. 40. Ordinis Romani XII. apud Mabillon. Mus. Ital. tom. 2. pag. 192. Sed & Honorius III. in Bull. dat. Laterani V. Kal. Martii, Indict. V. A. D. 1216. bona describens Ecclesiae S. Thomae in Formis, recenset *domos & possessiones in GRADELLA & in Septem Viis*. Ex Bull. Vat. tom. 1. pag. 102. Hinc suspicor, Sacram Aedem *S. Mariae de Gradellis* (fortasse sic appellatam a gradibus, per quos ad eam ascendebatur) fuisse haud procul a Septem Viis & Septizonio inter Amphitheatrum Flavium, & Templa S. Gregorii, atque S. Stephani Rotundi, quae adhuc exstant. Conjecturam hanc nostram fovet Auctor de Mirabilibus Romae apud Montfaucon Diar. Ital. cap. 20. pag. 295. qui ait: *ad Gradellas fuit Templum Solis, S. Stephanus Rotundus fuit Templum Fauni*; quod etiam tradit Martinus Polonus in Chron. cap. VII. pag. 47. edit. Antuerpiae 1574. Quum itaque Templum Solis esset apud Amphitheatrum, ut ex Martinello, aliisque satis constat, ibi quoque illud S. Mariae de Gradellis fuisse, vix ambigendum videtur.

(27) *Sanctae Anastasiae*, cujus Templi descriptionem edidit Jo. Marius Crescimbeni in libro, cujus titulus: *L' Istoria della Basilica di S. Anastasia, Roma* 1722. Sunt qui Tit. S. Anastasiae S. R. E. primum Presbyterum Cardinalem Sanctum Patrem Hieronymum constituunt; de cujus Cardinalitia Dignitate multum in utramque partem disputatur. Negativam tuentur Baronius, aliique; affirmativam vero non modo Vener. noster P. Lupus de Olmeto in Vita S. Hieronymi, sed Ciacconius quoque, Crescimbenus, & Riverius *de Veteri Monachatu* lib. 4. §. 4. num. 40.

ria uxor Dñi Jacobi Johannis Berardi (28); *a II. filii Johannis Rome*; *a III. Sancta Maria Secundicerii* (29); *a IIII. via publica carraria ....vero renovatione datis nobis tres solidos denariorum Papiensium &c. & omni anno, in Festivitate Sancti ALEXII, reddatis nobis nostrisque successoribus pro pentione IIII. denariorum Papiensium; & semper tempore renovationis, que est XVIIII. annor. reddatis nostro Monesterio pro renovatura tres solidos denariorum Papiensium; & corpora vestra, & quibus hec locatio pervenerit, prefato Monasterio sepelliri debent &c.* (30).

Presbiter Gulalfredus de Baniorege testis.
Salvatus Berardi testis.
Nicolaus de Sapia testis.
Rainallus Urbeanus testis.
Jacobus Rainerii testis.
Ioannectus Mathei de Uberto testis.

Ego Bartholomeus Mathei, Dei gratia Sancte Romane Ecclesie Scriniarius, utriusque partis consensu scripsi, complevi rogatus.

XXVIII.

Emphyteusis horti cujusdam in valle *Joannis Judicis* extra portam Appiam.

I*N nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo CC. XL. III. Imperii vero Dñi Friderici, Dei gratia Romanorum Imperatoris & semper Augusti, anno ejus XXIII.* A.D. 1243.

lii *In-*

num.40. atque prae ceteris Doctissimus P. D. Pius Rubeus jam Familiae nostrae Abbas Generalis in Commentar. ad Vitam S. Hieronymi cap.1. controvers.3. Quare, ut ne judicium proferam, mihi quaeso haec venia detur.

(28) Familiam de Berardis nobilem in Urbe fuisse, jam diximus pag. 381. not. (**).

(29) *De Secundiceriis & Primiceriis* vide pag.384. not.(11).

(30) Post annos autem quinquaginta circiter ab hac conscripta locationis

Indictione II. mensis Decembris die VIII. (31). *Ego quidem Petrus de Mandulo, de consensu Dñi Crescentii, cujus est proprietas, cui dedi pro conminus V. solidos provisinorum, & consentiente etiam mihi Romana uxore mea, renuntiante hac refutante mihi in hoc omnem jus sui pignoris, ypothece dotis, & donationis sue propter nuptias, & precipue adjutorium Consulti Vellejani* (32) *Senatus, quod pro mulieribus introductum est, & omne juris ausilium, quod in subscripto orto habet quoquo modo, tacite vel expressim, generaliter vel specialiter, occasione dictarum rerum, hac die, mea bona voluntate, pro me, & meis heredibus ac successoribus, vendo, & per Johannem Gregorii, quem ad hoc meum Procuratorem costituo, investiens possessionem trado tibi vero Dominico Nycolai, tuisque heredibus ac successoribus, sicut apparet in cartula locationis, idest unum ortum, cum introitu & exitu suo, omnibus suis utilitatibus & pertinentiis, positum ex....portam Appie, in valle, que vocatur Johannis Judicis* (33), *inter hos fines: a I. latere tenet Monasterium Sancti Pauli; a II. Peregrina; a III. ego teneo; a IIII. Guilielmus de Sasso, juris dicti Dñi &c. Hanc venditionem, traditionem tibi facio; eo quod in presentia....... Scriniarii & testium, recipio a te nomine pretii dicti orti IIII. libras provisinorum Senatus, de quibus me bene quietum voco, renuntians,*

tionis chartula, cautum est, ne quis ex Clericis aut Monachis Christianos adigeret ad extremum funeris & sepulturae honorem suis in Templis curandum, ut legitur in Sexto Decretalium lib.3. tit.12. cap.1. Vide sup. pag.249. not. (9).

(31) Annis Imperii Friderici II. qui magna ex parte patrimonium Ecclesiae occupaverat, haec quoque charta adnotata est, quum tamen adnotari debuisset annus I. Pontificatus Innocentii IV. qui Anagniae electus die 24. Junii, Romam venerat sub finem Octobris ejusdem Anni 1243.

(32) *Senatus Consulto Vellejano*, quod M. Silano & Vellejo Tutore Coss. latum est, cavebatur, ne mulieres virorum obligationes in se susciperent, neve actioni, qua viri tenebantur, se subjicerent. Vide Jo. Vincent. Gravinam Originum Juris Civilis lib. III. de Legibus & Senatus Consultis cap. LXXI.

(33) *Vallis Joannis Judicis*, quae antea dicebatur Cupula, ut ex Append. num. XII. pag. 401.

tians, me nullo in tempore exceptionem non numerati & non soluti pretii opponiturum, tali tenore, quod omni anno, in Assuntione Sancte Marie, dabis Dño Crescentio & suis heredibus pro pentione X. solidos provisinorum Senatus, & omnia, que in cartula locationis continentur & leguntur, dicto Dno Crescentio observabitis & adimpletis &c.

Petrus de Johanne testis.

Angelus . . . Petri . . . Jacobus Margarite testis.

Riccardus Bat . . . . Oddo Frejapanis de Gradelle (34).

Ego Angelus Thomasii Sacri Romani Imperii Scriniarius scripxi & conplevi.

XXIX.

Chartula locationis fundi rubl. VII. in agro Albano, seu *in Verrano & Luzano ad rivum siccum.*

In nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo CC.XLVI. Indictione IIII. mensis Martii die XVIIII. (35). *Ego quidem Laurentius Abbas Venerabilis Monasterii SS. BONIFATII & ALEXII de Aventino, una cum consensu & voluntate* A.D. 1246.

Iii 2

(34) *Frajapani* in tres olim Familias distinguebantur, quarum altera, quae a Cincio Leonis junioris filio, Cincii nepote, & Leonis majoris pronepote originem habuit, *de Gradellis* vocabatur, teste Panvinio. *Haec de Gradellis dicta est, quod forte ejus posteri ipsius oppidi Domini fuerunt. Habuerunt hi Fregepanii domus trans Tyberim; & eorum monumenta seu sepulcra fuerunt in Ecclesia S. Caeciliae; quorum Clypeus sive Insignia diversa fuerunt a superioribus, ut in ipsis sepulcrorum lapidibus videtur.* Hactenus Panvinius in saepe laudato cod. de Gente Fregepania cap. XVIII. Ego vero suspicor, oppidum Gradellae nusquam fuisse; & *Frajapanes de Gradella* ita nuncupatos, propterea quod habitarent *ad Gradellas* not. (26) prope Amphitheatrum Flavium pag. 407. not. (68), ideoque distinguendos a *Frajapanibus*, quorum domus erat trans Tyberim.

(35) Neque Imperatoris neque Pontificis anni hoc in Instrumento adnotantur; sed tunc Innocentius IV. Pontificatus annum II. Fredericus vero Annum XXVI. Imperii agebat.

luntate Monachorum dicti Monasterii, scilicet Fratris Jacobi Camerarii ejusdem Monasterii, Fratris Raynaldi, & Fratris Pauli, hac presenti die, ex nostra bona voluntate, in presentia Dni Petri Oddonis Judicis, & mei Berardi Judicis & Scriniarii, & testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum & rogatorum, locamus, & jure locationis possessionem, quam habetis, infrascripte terre confirmamus vobis Jacobo Oddonis Judicis pro te, & tamquam legitime persone Angeli filii tui, pro ipso Angelo, vita vestra, & vita filiorum vestrorum masculorum legitimorum, ex vestro legitimo matrimonio natis tantum, & si ad mortem vestram filios legitimos masculos non habueritis, subscriptam terram relinquatis uni filie vestre femine, vita ejus tantum, & si filios masculos neque feminam ad mortem vestram non habueritis, relinquatis uni persone, que nobis placeat, vita ejus tantum, idest unum petium terre sementaricie VII. ruglorum plus vel minus, positum Territorio Albañ, in Verrano (36) & Luzano ad rivum siccum, quam terram Angelus (37) Abbas dicti Monasterii predecessor noster, una cum Monachis dicti Monasterii, locaverunt Silvestro Palatii, & tu, Jacobe, eam emistis de nostro consensu, nomine tuo & Angeli filii tui, ab illis, qui eam habuerunt a successoribus dicti Silvestri, cum utilitatibus, & pertinentiis, & accensibus suis, inter hos fines: a I. latere tenet Johannes Burdonis via mediante, que vadit ad castellum (38); ab alio est cavonus plagiarii; ab alio Petrus Silvestri; & ab alio est rivus siccus. Hanc autem locationem vobis facimus; pro eo quod in presentia supradicti Judicis, & Notarii, & testium subscriptorum, recipimus a te, pro te & dicto filio tuo, L. solidos provisinorum, de quibus nos bene quietos vocamus; & insuper annuatim, in Assumptione Sancte Marie, promittis pro te, & tamquam legitima persona filii tui, nobis pro dicto

(36) ***In Verrano & Luzano ad rivum siccum.*** Vid. pag. 400. not. (47).

(37) De Angelo Abbate vid. sup. Cap. XVII. pag. 246.

(38) ***Castellum***, fortasse Sabellium, mille circiter passus ab Albano distitum, de quo vide sup. pag. 266. not. (60).

dicto Monasterio, nomine pensionis dicte terre, solvere & dare, in nostro Monasterio vestris expensis referre dimidium ruglum boni frumenti sine malitia ad ruglum Senatus &c.

Alixander Johannis Alixandri testis. Petrus Johannis Placidi Scrinii testis. Johannes Pauli Jonathe testis. Albertus Minister Abbatis SS. ALEXII & BONIFATII testis.

Ego Berardus Dei gratia Sacri Romani Imperii Judex & Scriniarius complevi & absolvi rogatus.

XXX.

JACOBUS Alexianus Abbas Paulo Canonico Norbertinae Familiae Sacram Aedem S. Stephani in *territorio Morinensi* administrandam tradit, ea lege, ut illam instaurandam curet.

IN nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis M. CC. LII. anno vero VIIII. Pontificatus Dñi Innocentii IIII. Papae (39), *Indictione X. mensis Decembris die XXVIII. Ego Donadeus Dei gratia Sancte Romane Ecclesie Scriniarius, ductus a Venerabili Patre Dño Jacobo Dei gratia SS. BONIFATII & ALEXII Abbate* (40), *& precibus & rogatu ipsius Dompni Abbatis & Dompni Pauli Canonici ejusdem Monasterii, ea, que vidi, & in presentia mea, & subscriptorum testium, ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum, fue.. unt, publicis litteris pro perpetua memoria scribere curavi. Vidi namque, audivi, & interfui, quod dictus Dñs Abbas investivit, dedit, & concessit Dompnum Paulum Canonicum SS. BONIFATII & ALE-* A.D. 1252.

(39) Innocentius IV. antea Sinibaldus Tit. S. Laurentii in Lucina Presbyter S. R. E. Cardinalis, natione Januensis ex Comitibus Lavaniae, electus Anagniae die 24. Junii 1243. sedit in Cathedra Apostolica annos XI. menses V. dies XIV. Defunctus est die 7. Decembris An. 1254. & sepultus Neapoli in Ecclesia Cathedrali. Vide Papebrochium in Conatu Chr. Hist. ad Catalog. RR. PP.

(40) De Jacobo Alexiano Abbate diximus Cap. XVII. pag. 251.

ALEXII, nomine dicti Monasterii, & pro ipso Monasterio, tenendam Ecclesiam Sancti Stephani Protomartiris *Christi, positam in* territorio Morinensi, subtus castrum, quod vocatur Morolum (41), *ut ipse Dompnus Paulus rehedificet, & rehedificare faciat, & teneat, & possideat ipsam Ecclesiam, cum tenimentis & pertinentiis ad ipsam Ecclesiam pertinentibus, pro jam dicto Monasterio SS. BONIFATII & ALEXII de Urbe, ad mandatum & voluntatem jam dicti Dñi Abbatis, & sicut ei placuit.*

Riccardus Gentilis testis. Laborator testis. Johannes Leonis testis. Peluccus testis. Oddo Jacobi Gratiani testis. Petrus Severini testis, & Jacobus Mariani testis.

Ego Donadeus Petri Rabiei Dei gratia Sancte Romane Ecclesie Scriniarius, habens potestatem dandi tutores curatores, emancipandi, alimenta decernendi, testium testimonia publicandi, decretum & auctoritatem interponendi, scripsi, & in publicam formam redegi.

XXXI.

Emphyteusis vineolae in *descensu montis de Palio*, hoc est, montis Testacei seu Dolioli.

A.D. 1256. *IN nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis M. CC. LVI. anno vero secundo Pontificatus Dni Alexandri IIII. Pape* (42) . . . . *mensis Februarii die XX. Ego Georgeus Johannis Berardi, consentiente in hoc Joga uxore mea, & renuntiante ea in hoc omne jus suum ypothe . . . . . . s, & donationis propter nuptias, quod habet in subscripta vinea, & omni adju-*

(41) *Morolum* seu castrum *Morori*, de quo sup. p. 235. not. (34).

(42) Alexander IV. antea Raynaldus S. R. E. Cardinalis Episcop. Hostien. & Velitren. patria Campanus, de castro Gennae in Dioecesi Anagnina, electus R. P. die 25. Decembris Anno 1254. sedit annos VI. menses V. Obiit Viterbii die 25. Maji A. D. 1261. Vide Papebroch. in Conatu Chron. Hist.

adjutorio legi Senatusconsulti Vellegani (43), *quod pro mulieribus est introductum*, *&* *presentibus & consentientibus Donpno Ballo Priore Venerabilis Ecclesie Sancti ALEXII*, *Fratris Scammii*, *Fratris Romani*, *&* *Fratris Johannis*, *cujus est proprietas subscripte vinee*, *&* *recipientibus pro consensu XXX. provisinos*, *propria mea bona & spontaneu voluntate*, *vendo*, *investiens trado*, *&* *inrevocabiliter largiens concedo tibi vero Presbitero Laurentio Sancte Marie de Plumbico* (44), *tuo nomine*, *tuisque heredibus ac successoribus in perpetuum*, *idest mediam petiam vinee plus vel minus*, *cum parte de vasca & vascali suo*, *cum omni introitu & exitu suo*, *cum omnibus suis usibus*, *utilitatibus*, *ac pertinentiis*, *posite in descensu montis de Palio* (45) *inter hos fines : a I. latere tenet Bonusfiliolus Arifex*; *a II. tenet Ferragutus Gregorii Conversani*; *a III. est via plubeca*. *Hanc autem venditionem*, *dationem*, *&* *concessionem tibi facio pro pretio III. librarum & dimidii bonorum provisinorum Senatus &c. Et amodo in antea liceat tibi*, *tuisque heredibus ac successoribus*, *dictam vineam intrare*, *tenere*, *uti*, *frui*, *possidere*, *donare*, *alienare*, *ex ea facere quic-*

quid

(43) De Senatus Consulto Vellejano vid. sup. pag. 434. not. (32).

(44) Sacra Aedes S. Mariae de *Plumbico*, seu *de Publico* nunc vocatur *in Publicolis* in regione S. Angeli, prope palatium Principis de Sancta Cruce, cujus juris est. Vide Martinell. Rom. ex Ethnica Sacra. pag. 236.

(45) *Montis de Palio*, hoc est, *montis Testacei*, ut diximus pag. 226. not. (8). Nam ibi olim celebrabantur Ludi publici, quos vocant *la Corsa del Palio*, quae deinceps ab Arcu Domitiani, nunc a porta Flaminia fit usque ad Aedes S. Marci a Paulo II. Pont. exaedificatas; in cujus Vita Platina haec narrat: „ Ludi autem erant pallia octo, quae „ cursu certantibus in carnis privio „ proponebantur in singulis diebus. „ Currebant senes, adolescentes, „ juvenes, Judaei &c..... Currebant & equi, equae, asini, bubali „ tanta cum omnium voluptate, ut „ omnes prae risu pedites stare vix „ possent. Cursus autem & stadium „ erat ab Arcu Domitiani usque ad „ Aedes S. Marci „. MartinusV. populum Corneti solvit ab onere mittendi cives suos ad *Ludos Agonis & Testacei*, ut legitur apud Casimir. *Memorie Istoriche de' Conventi de' FF. Minori cap. IX.* De Testaceo autem seu Doliolo vid. sup. pag. 225. not. (4).

quid volueritis perpetuo, eo tamen salvo, quod omni anno, tempore vindemiarum redentium, dicte Ecclesie redatis quartam partem totius musti mundi & aquati, quod inde de dicta vinea exierit, & medium canistrum uvis, quod sit in fundo anplum duos palmos, & unum summissum in altum, & omnia predicte Ecclesie adimpleatis, prout in carta locationis ipsius loci evidenter apparet &c.

Testes: Presbyter Laurentius S. Marie in Kaccavario (46), Laurentius de Rapisis, Celanus, Ferragutus Gregorii Conversani, Johannes Nicolai de Porticu.

Ego Johannes Deus te adjuvet, Sancte Romane Ecclesie Scriniarius, rogatus complevi & absolvi.

XXXII.

Chartula locationis horti cujusdam in *Castaniola* extra portam S. Pauli factae Angelo Presbytero Ecclesiae S. Mariae in Cosmedin.

A.D. 1262. *IN nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo CC. LXII. anno secundo Pontificatus Dni Urbani Quarti Pape (47), Indictione VI. mensis Novembris die XXIII. In presentia mei Johannis Judicis & Scriniarii, & testium subscriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum, Dompnus Jacobus Humilis Abbas Venerabilis Ecclesie Sanctorum BONIFATII Martiris & ALEXII Confessoris, una cum con-*

(46) *In Kaccavario*. Quae olim Ecclesia S. Mariae, nunc S. Blasii dicitur in *Caccabario*, vel a loco, quem vulgus *Caccabarium* appellat, forte ab Herculis Musarum Templo, quod ibi erat, seu verius a Casa Marii, ut notat Martinellus, vel a Familia Romana *de Caccabariis*, ut alii arbitrantur. Vide Flor. Martinell. Roma ex Ethnica Sacra pag. 80. & 187.

(47) Urbanus IV. natione Gallus e Civitate Trecensi, antea Jacobus Pantaleo Patriarcha Hierosolymitanus, Viterbii electus R. P. die 29. Augusti A. D. 1261. sedit annos III. mens. I. dies IV. obiit Perusii 2. Octobris 1264. ibique sepultus est in Templo Cathedrali S. Laurentii. Vide Papebroch. in Conatu Chron. Histor.

consensu & voluntate Fratrum suorum dicti Monasterii, scilicet Fratris Scambii Prioris, Fratris Pauli, Fratris Romani, Fratris Raynerii, & Fratris Leonardi, pro ipsa Ecclesia, eorum voluntate propria, locaverunt, & titulo locationis concesserunt, & relocaverunt, & possessionem, quam de subscriptis subdicta Ecclesia habet, eidem confirmaverunt &c. Dño Presbytero Angelo Sancte Marie in Cosmedyn (48), *recipienti nomine dicte Ecclesie & pro ea, in omnibus & singulis decem & novem annis complendis & renovandis in perpetuum, incipiendo ab odierna die in antea, idest unum & integrum ortum &c. qui positus est extra portam Sancti Pauli Apostoli, in loco, qui Castaniola* (49) *nuncupatur, inter hos fines: a I. latere tenet Petrus Salerni, juris Sancti Pauli; ab alio est rigus major; ab alio tenet dicta Ecclesia Sancte Marie; ab alio est forma. Pro qua quidem renovatione seu relocatione dicti Domnus Abbas & Fratres, nomine dicte Ecclesie SS. BONIFATII & ALEXII, nomine mercedis & relocationis, receperunt a dicto Dño Presbytero Angelo, de pecuniis dicte Ecclesie Sancte Marie, & pro ipsa Ecclesia, XV. sollos bonorum provisinorum Senatus &c. Hanc autem relocationem, ut dictum est, dicto Dño Angelo Presbytero, nomine dicte Ecclesie Sancte Marie, dicti Abbas & Fratres fecerunt; pro eo quod dictus Presbyter Angelus, nomine dicte Ecclesie Sanctorum ALEXII & BONIFATII, promisit dare & solvere dictis Dño Abbati & Fratribus, de pecuniis dicte Ecclesie Sancte Marie & pro ea, nomine pentionis dicti orti, in Festo dicte Ecclesie*

(48) Ecclesia *S. Mariae in Cosmedin*, quam a Graeco vocabulo κοσμητὴς sic appellatam putat Dominicus Macri in Hierolexico, dicebatur olim *Schola Graeca*, sive a vico, quem Graeci incolebant, sive a Graecis Litteris, quibus Romana juventus illic imbuebatur; unde etiam Schola S. Augustini dicta est. Vid. Flor. Martinell. pag. 213. & Marium Crescimbenum in *Istoria della Basilica di S. M. in Cosmedin*.

(49) De *Castaniola* vide supra pag. 227. not. (10).

Sancti ALEXII annuatim, VI. bonos provisinos Senatus (50), *& VI. alios bonos provisinos, nomine pentionis cujusdam grypte sive domus, quam jure locationis dicta Ecclesia Sancte Marie detinet a dicta Ecclesia Sanctorum BONIFATII & ALEXII; & promisit, quod, priusquam dicti XIX. anni transacti erunt, dictam renovationem pro dicta Ecclesia petere, & cum dicta renovatione dictam quantitatem XV. sollorum dare pro relocatura predicta, & sic per singulos XIX. annos in perpetuum.*

Andreas de Gregorio testis. Crescibene Barberius testis. Nicolaus Aratarius testis. Jacobus de Molella testis. Jacobus, qui dicitur Januarius, testis.

Ego Johannes Dñi Deus te adjuvet, Sancte Romane Ecclesie Judex & Scriniarius, rogatus complevi & absolvi.

XXXIII.

RAYNALDUS Abbas Sancti ALEXII Dñae Mabiliae Guidonis Astaldi, ejusque filiis & nepotibus, usque in tertiam generationem, vineta duo concedit ad montem Testaceum, receptis iccirco provisinorum libris decem, quas erogandas promittit in Alexiani Templi & Coenobii instaurationem.

A.D. 1265. *IN nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo CC. LXV. anno primo Pontificatus Dñi Clementis Pape* (51), *Indictione IX. mense Septembris, die VI. In presentia Dño-*

(50) De provisinis Senatus diximus pag. 199. not. (28), & pag. 247. not. (3).

(51) Clemens IV. ex Provincia Galliae Narbonensis de villa S. Aegidii, antea Guido Grossus S. R. E. Card. Episc. Sabinensis, absens ob Anglicanam Legationem, electus est R. P. die 30. Augusti A. D. 1264. sed suae ipsius electioni consensit tantum die 6. Februarii A. D. 1265. Sedit annos III. menses IX. dies XXIV. Mortuus est Viterbii die 29. Novembris A. D. 1268. ibique sepultus in Templo FF. Ord. Praedicat. post cujus obitum vacavit Sedes annos II. menses X. dies 27.

Dñorum Maximi Petri Oddonis & Johannis Porcarii Judicum, & me Leonardi Notarii, & testium subscriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum, Religiosi & Discreti Viri, Frater Raynaldus Abbas (52) *Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII, & ejusdem Monasterii Conventus seu Capitulum, scilicet Frater Simeon Prior, Frater Romanus, Frater Raynerius, & Frater Leonardus, Canonici dicti Monasterii, pro eis & aliis Canonicis ejusdem Monasterii, nomine ipsius Monasterii, eorum bona voluntate, locaverunt &c. Dne..... lie.... olim Guidonis Tici Astaldi* (53), *& legitimis filiis suis, & nepotibus suis ex eis procreandis masculis tantum, idest in tertiam generationem, idest duas petias vince ad hereditatem &c. positas in Testacia* (54); *quibus a duobus lateribus tenet Ecclesia Sancte Marie de Aventino, & ab alio eadem Ecclesia, juris ejusdem Monasterii, a IV. via &c. Hanc autem locationem &c. predicti Abbas & Canonici dicte Dñe Mabilie fecerunt; pro eo quod in presentia dictorum Judicum, & mei Scriniarii, & testium subscriptorum confessi sunt, se recepisse pro dicto Monasterio a dicta Dña pro dicta locatione decem libras bonorum provisinorum Senatus &c. quam pecuniam dicti Abbas & Canonici intendunt & promictunt erogare in refectione tectorum Ecclesie & domorum dicti Monasterii; & pro eo quod promisit dicta Dña Mabilia, pro se, suisque filiis & nepotibus, ipsis Abbati & Canonicis, suisque successoribus omni anno dare in Festo S. BONIFATII sex provesinos, nomine pensionis & census &c.*

Testes: Petrus Mirabiliosi, Angelus Bulticonis, Omniasanctus Romani Falconcelli, Petrus Musca in denti, Johannes Bonus Homo.

(52) De Raynaldo Alexiano Abbate vide supra Cap. XVII. pag. 252.

(53) *Dña Mabilia jam uxor Guidonis Astaldi* seu Astallii, de cujus antiqua Familia Romana diximus sup. pag. 418. not. (90).

(54) *In Testacia*, hoc est, vineas ad planitiem montis Testacei, quae postea commutatae sunt cum fundis *Oliarii* in agro Albano, ut ex Actis inferius afferendis App. num. LII.

Ego Leonardus Jacobi Rubei Sancte Romane Ecclesie Notarius, quia predictis interfui, rogatus scribsi, & in publicam formam redegi.

XXXIV.

Chartula locationis horti & vineolae in *hortis Praefectis* extra portam S. Pauli.

A.D. 1266. *IN nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo ducentesimo sexagesimo sexto, anno secundo Pontificatus Dñi Clementis Pape Quarti, Indictione nona, mense Madii die septimadecima. In presentia mei Leonardi Notarii, & testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum & rogatorum, Religiosi & Discreti Viri, Frater Raynaldus Abbas Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII, & ejusdem Monasterii Capitulum seu Conventus, silicet Frater Simeon Prior, Frater Romanus, Frater Raynerius, Frater Leonardus, Frater Alexius, & Frater Marianus, Canonici dicti Monasterii, nomine ipsius & pro eis, bona voluntate, locaverunt & concesserunt Margarite uxori Nicolay Johannis de Silice pro se, suisque heredibus & successoribus perpetuo, tenore subscripto, & jure locationis de subscriptis voluerunt eam investiri &c. per Johannem Silicis socerum suum &c. confirmantes eidem nichilominus possessionem & tenutam, siquam inde habet, ipsique Margarite etiam consenserunt venditioni facte sibi de predictis a Paulo de Sambuca, ut patet Instrumento scripto per Nicolaum Scriniarium, recipientes pro consensu duos sollidos provisinorum, idest quatram seu quartam partem unius peti e vinee dicti Monasterii &c. posite extra portam Sancti Pauli in ortis Prefectis (55); cui a primo latere tenet Ecclesia Sancte Sa-*

(55) *In hortis Praefectis*, de quibus vid. sup. pag. 228. not. (12). pag. 402. not. (51), & infra App. num. XXXIX. & XLII.

Sabine (56), a secundo Petrus Scionus, juris dicti Monasterii, a III. a IIII. est viculus publicus. Item & medietatem unius orti positi ibidem &c. cui a primo latere tenet dicta Ecclesia Sancte Sabine, a II. dictus Petrus Scionus, juris dicti Monasterii, alteram medietatem orti divisam a dicta medietate ... III. Monasterium Sancti Pauli, a IIII. rivus &c. Hanc locationem, & que dicta sunt, ei fecerunt; pro eo quod omni anno, in Festo Sancti ALEXII, teneatur, & promisit ipsa pro se, & suis heredibus & successoribus, annuatim dicto Monasterio nomine pensionis duodecim provisinos &c.

Testes: Oddo filius Gregorii de Fovea, Johannes Ostiarius Monasterii Sancti ALEXII, Thomassus Salvate.

Ego Leonardus Jacobi Rubei Sancte Romane Ecclesie Notarius, quia predictis interfui, rogatus scribsi & conplevi.

XXXV.

Testamentum CRESCENTII *Domni Leonis*, qui Monachis Alexianis relinquit vallem, quae vocatur *Joannis Judicis*, & centum solidos provisinorum *pro subtractis & male ablatis*.

IN Dei nomine, amen. Anno Domini ab Incarnatione ejus millesimo ducentesimo LXXI. Indictione XV. mense Septembris, die ultima ejusdem mensis, Apostolica Sede Pastore vacante A.D. 1271.

(56) *Ecclesia S. Sabinae*, in qua nunc divinis vacant officiis Dominicani, qui strictioris disciplinae normam praeferunt, jam tum pertinebat ad Religiosos ejusdem Ordinis, quibus Honorius III. non modo Templum ipsum, sed & partem suarum aedium dederat ad Coenobium construendum seu ampliandum, ut legitur in Hist.S. Dominici part. prima lib. 1. cap. 31. Ilthic erat domus S. Sabinae Martyris, quam Constantinus Magnus, ut vulgaris fert opinio, in Templum commutavit. At vetus musiva Inscriptio, quae ibi adhuc exstat, Templi auctorem memorat Petrum quemdam Illyricum, Caelestino I. Pontifice, quemadmodum legitur etiam in Vita Sixti Papae III. apud Anastasium, ut diximus Cap. II. pag. 13. & 14. not. (20). Consulatur Doctissimus Ciampinus cum cap.

cante (57). *Ego Crescentius DñiLeonis Johannis Judicis, infirmus corpore, sanus tamen mente & pura conscientia, cum intestatus decedere nolens, presens testamentum michi condo & facio nuncupativum, hoc est, sine scriptis, vel sollempniter Civili Jure, coram Magistro Nicolao Scriniario, & VII. subscriptis testibus ad hoc a me specialiter vocatis & rogatis, videlicet: In primis instituo michi heredes pauperes Christi, quibus relinquo jure institutionis C. solidos provisinorum Senatus; & sint contenti, & plus de bonis meis non petant. Item volo atque precipio, quod satisfiat de bonis meis omnibus illis personis, quibus teneor ex testamento Dñi Leonis patris mei quondam. Item relinquo Monasterio Sancti Sebastiani in Catacumba montem, qui dicitur Johannis Judicis. Item relinquo Monasterio Sancti ALEXII de Urbe vallem, que vocatur Johannis Judicis, ita tamen, quod discernatur & determinetur, quod si aliquis ex dictis Monasteriis haberet aliquod jus plusquam aliud ex dictis Monasteriis in dictis monte & valle, quod illud sit ei salvum; & hoc teneantur infrascripti mei executores ducere ad effectum. Item relinquo Monasterio Sancti ALEXII pro subtractis & male ablatis C. solidos provisinorum. Item volo atque precipio, quod Preceptor Hospitalis Sancti Spiritus de Urbe* (58), *qui per*

cap. 13. de Sac. Aedificiis a Constantino Magno constructis, tum Vet. Monument. parte prima cap. 21. item *Montfaucon* Diar. Ital. cap. XII. & Martinell. Rom. Sac. pag. 297.

(57) Vacavit quidem Sedes Apostolica post obitum Clementis IV. annos II. menses X. dies 27. ut diximus pag. 442. not. (51). sed die ultima Septembris An. 1271. quo hujusmodi chartula conscripta fuit, minime vacabat. Nam Gregorius Papa X. jam electus fuerat die prima ejusdem mensis. Quia vero Sanctus Pontifex suae ipsius electioni consensit tantum die 27. Octobris, & nonnisi die 27. Martii 1272. coronatus est; iccirco Acta publica eo temporis intervallo habebantur, tanquam Sede vacante.

(58) *Praeceptor Hospitalis S. Spiritus*, Bernardus nomine, ut ex Instrumento sequenti; hinc suppleri potest series ejusmodi Praeceptorum apud *Petrum Saulnier*, qui lacunam reliquit ab Anno 1255. ad An. 1272. inter *Accurimbonum* & *Joannem* Praeceptores S. Spiritus. Vide Fr. Petri Saulnier Dissertat. de Capite Sacri Ordinis S. Spiritus, cap. 6. arg. 5. pag. 34. edit. Lugduni 1659.

per tempora fuerit in ipso Hospitali, Frater Adinulfus de Ponticello de Ordine Fratrum Minorum, si tunc vixerit seu esset in Urbe in loco Fratrum Minorum de Urbe, alioquin loco ejus sit Guardianus ejusdem loci Fratrum Minorum, Prior (59) *Ecclesie S. Sabine, qui per tempora fuerit, de Ordine Fratrum Predicatorum sint executores hujus mei testamenti & fideicommissarii; quibus do plenam & liberam potestatem & arbitrium p..... & exigendi omnia mea bona mobilia & immobilia, jura & actiones a quibuscumque detentoribus, tam in Judicio quam extra, & ea possint distrahere, vendere, & alienare, & possessionem tradere de omnibus meis bonis, detractis tamen dictis legatis vel relictis, que specialiter sunt relicta, in quibus eorum alienatio, venditio, & distractio locum non habeat, nisi quod secundum.... specialiter continetur. Item volo & precipio, quod quodlibet dictorum Monasteriorum & Ecclesiarum, quibus aliquid superius reliqui, teneantur Abbas, & Monachi, & Clerici dictorum locorum annuatim celebrare Anniversarium pro salute anime mee, silicet cum vigiliis, matutinis, & missis, & vesperis; & hoc speciali teneantur sacramento; & de hiis predictis meis executoribus curam & cautelam ydoneam facere teneantur. Item relinquo pro muris* 60) *Urbis*

(59) Prior Coenobii S. Sabinae eo anno erat F. Jacobus Bovaczanus, ut infra pag. 448. Ord. S. Dominici, ut sup. not. (56) pag. 445.

(60) *Pro muris Urbis*, quorum subversionem Poggius Florentinus ad Nicolaum V. Pont. lib. primo de Varietate Fortunae sic descripsit: „ Urbis moenia ita multiplici clade „ afflicta, ita a fundamentis eruta, ut „ nedum locus eorum pristinus, sed „ nedum vestigium quidem ullum „ aspiciatur, omnium veterum muro„ rum sublata memoria. Nam ea, „ quae cernis lateritia, nova sunt, „ & post octingentesimum annum, „ deletis prioribus, primum ab Ha„ driano inchoata, collato ab Etru„ riae populis centum auri pondo, „ tum a Gregorio uno, & item ab al„ tero e Pontificibus perfecta. Unde „ & diversorum Pontificum opus va„ riam reddit murorum formam. An„ tiqua moenia ex quadrato lapide „ post incensam a Gallis Urbem con„ summata Livius tradit &c. Vide lib. de Mirabilibus Romae a Francisco Albertino editum Flor. 1515. Donatum de Urbe Roma lib. I. cap. XVIII. XIX. & XX. & Nardinum Rom. Ant. lib. 1. cap. VIII.

Urbis XII. provisinos. Et hec est ultima mea voluntas, & ultimum meum testamentum, quod & quam post mortem meam in perpetuum observari volo atque precipio &c.

Frater Alamandus de Banioreja (61) *Ordinis Fratrum Minorum testis. Frater Thomas Jud. Ordinis Predicatorum testis. Frater Paulus Miliarus ejusdem Ordinis testis. Leuctius Dñi Johannis Judicis testis. Nicolaus Zanconus testis. Paulinus Sutor testis. Petrus de Marco testis.*

Ego Magister Nicolaus Dei gratia Sancte Romane Ecclesie Scriniarius, rogatus scripsi, & in publicam formam redegi, & signum nominis mei feci.

XXXVI.

JOANNES Abbas immittitur in possessionem antedictae vallis Joannis Judicis extra portam Appiam.

A.D. 1271. IN *Dei nomine, amen. Anno Domini ab Incarnatione ejus millesimo ducentesimo LXXI. Indictione XV. mense Octubris, die XXX. ejusdem mensis, Apostolica Sede Pastore vacante* (62). *In presentia mei Magistri Nicolai Scriniarii, & testium subscriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum Dñus Petrus Consulinus Judex, Procurator constitutus ad infrascripta faciendum a Religiosis Viris, silicet Fratre Bernardo Preceptore Hospitalis Sancti Spiritus, Fratre Adinulfo de Ordine Fratrum Minorum, & Fratre Jacobo Bovaczano Priore Sancte Sabine de Ordine Fratrum Predicatorum, executo-*

(61) De *Banioreja*, idest de civitate Balneoregii, quae nunc vocatur *Bagnarea*, patria S. Bonaventurae Cardinalis & Ecclesiae Doctoris ex eodem Ordine FF. Minorum. De Balneoregii antiquitate consulantur Petrus Romanus lib. 4. Pentalitologiae, Leander Alberti in Descript. Italiae, ubi de Faliscis, & Ughellius in Episcopis Balneoregien. Ital. Sac. tom. 1.

(62) Cur annus primus Pontificatus Gregorii Papae X. adnotatus sit in Actis, tanquam Sede vacante, jam diximus sup. not. (57). pag. 446.

cutoribus testamentariis & fideicommissariis Dñi Crescentii Leonis Johannis Judicis &c. accedens personaliter una cum Religioso Viro Dompno Johanne Abbate (63) *Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII Confessoris, & testibus infrascriptis ad locum seu tenimentum terrarum, ortorum, & vinearum, quod dicitur vallis Johannis Judicis* (64), *positum extra portam Appiam &c. investivit & in possessionem misit prephatum Abbatem, nomine dicti Monasterii & pro eo, de quadam turricella posita in dicta valle, & de accasamentis dirutis positis juxta eam, & de terris, vineis, & ortis, & canapinis, & cum arboribus fructiferis & infructiferis in predictis existentibus in dicta valle, cum introitibus & exitibus consuetis eorum, possessis olim a Dño Crescentio bone memorie supradicto, filio quondam Dñi Leonis Johannis Judicis, & cum omnibus eorum pertinentiis, usibus, & utilitatibus: que omnia dictus Dñus Crescentius reliquid in suo ultimo testamento Monasterio supradicto. Fines quarum rerum hii sunt: a primo latere tenet Monasterium Sancti Pauli; ab alio est via vicinalis, que vadit ad Vivarium, & de subtus est quedam alia via; ab alio est Formellum, & per ipsum Formellum pervenitur ad quandam fractam; deinde ab ipsa fracta pervenitur ad quendam limitem, ubi est similiter fracta; qui limes dicitur esse finis inter Monasterium Sancti ALEXII predictum, & montem* (65) *Monasterii Sancti Sebastiani; deinde ab ipso limite pervenerunt ad quendam alium limitem, ubi sunt pedes quarundum cerquarum parvarum; qui limes respicit ad alium limitem sub se positum; qui limes postea dividit montem Sancti Sebastiani a dicta valle; in quo limite sunt plures fines marmori infixi &c.*

Magister Adinulfus testis. Jacobus Andree Clericus Sancte

(63) De Joanne Alexiano Abbate vide Cap. XVII. pag. 252.

(64) *Vallis Joannis Judicis*, de qua supra num. XII. XXVIII. & XXXV. atque infra num. XXXVIII.

(65) Scilicet *montem Jo. Judicis*, qui ex hereditate ejusdem Crescentii Domni Leonis, ut ex num. XXXV. pervenit ad Monachos Cistercienses S. Sebastiani, de quibus sup. not. (23) pag. 431.

Anastasie testis. Leonardus Jacobi Rubei Scriniarius testis. Johannes Bonuccii testis. Leonardus Silvestri testis.

Ego Magister Nicolaus Dei gratia Sancte Romane Ecclesie Scriniarius, rogatus scripsi, & in publicam formam redegi de mandato dicti Judicis, & rogatu predicti Dñi Abbatis omnia predicta, quia hiis omnibus supradictis interfui, & signum nominis mei feci.

XXXVII.

Charta locationis, factae Monialibus Sanctae Mariae de Maxima, vinearum aliquot extra portam Appiam *supra S. Mariam, ubi Dominus apparuit.*

A.D. 1273. *IN nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo ducentesimo septuagesimotertio, tempore Dñi Gregorii Decimi Pape (66), Indictione prima, mense Aprilis, die vicesimasexta. In presentia mei Leonardi Notarii, & testium subscriptorum ad hec specialiter .... & rogatorum, Religiosi & Discreti Viri Dñs Johannes (67) Abbas Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII, & Capitulum seu Conventus ejusdem, silicet Frater Raynerius, Frater Petrus, Frater Landulfus, Frater Andreas, Frater Antonius, & Frater Guido, Canonici dicti Monasterii, pro seipsis & dicto Monasterio, locave-*

(66) Gregorius X. Placentinus, antea Theobaldus Archidiaconus Leodiensis, Viterbii electus R. P. die 1. Septembris A. D. 1271. quum ipse abesset, & in Palaestina versaretur, electioni assensum praebuit die 27. Octobris, ut diximus not. (57). Vixit annos IV. menses II. dies XV. Obiit Aretii die 7. Januarii 1276. ibique marmoreo in sepulcro conditus est, cui insculptum hoc olim legebatur Epitaphium.

Gregorius denus, virtutum luce serenus,
Dormit in hac arca, dignus Romae Patriarcha.
Quem genuit Placenza, urbs Aretina tenet.

(67) De Joanne Abbate vid. Cap. XVII. pag. 252.

caverunt & concesserunt Religiosis Mulieribus, Dñe Scolastice Abbatisse Venerabilis Monasterii Sancte Marie de Maxima (68), & Dñe Aldrude Priorisse, Dñe Lucie, & Dñe Margarite, Monialibus dicti Monasterii, pro ipso Monasterio Sancte Marie de Maxima, earumque successoribus in perpetuum, idest quatuor petias vinearum, videlicet terram earum, quam dicte Dñe Abbatissa & Moniales confesse sunt esse juris & proprietatis dicti Monasterii Sancti ALEXII; que posite sunt extra portam Appiam supra Sanctam Mariam, ubi Dominus apparuit, sub hiis finibus: a primo latere tenet Ecclesia Sancte Lucie de Septem Solgiis (69); ab alio tenet Gregorius Ciczaronis, juris dicti Monasterii Sancti ALEXII; ab alio via. Quam locationem eis fecerunt tali tenore, quod annuatim, in Festo Sancti ALEXII, perpetuo predicte Dñe Abbatissa & Moniales dicti Monasterii Sancte Marie promiserunt predictis Dño Abbati & Canonicis, ac teneantur ipse & earum successores dare & solvere ipsi Monasterio Sancti ALEXII pro pensione quatuor bonos provesinos &c.

Testes: Leonardus de Albericis (70) Scriniarius, Petronus de Leto, Petrus de Rustico.

(68) *Monasterium S. Mariae de Maxima*, nunc S. Ambrosii ad forum Piscarium, a solo fecerunt Moniales Ord. S. Benedicti. Vid. Martinell. Rom. Sac. pag. 54.

(69) *S. Luciae de Septem Solgiis*, hoc est, in Septisolio seu Septizonio, Templum fuit donis olim opulentissimum & opere magnificentissimum; in quo, ut fertur, electus est R. Pontifex Gregorius IX. Dicebatur etiam ad Septem Vias; ejusdemque situs describitur ab Anonymo IX. saeculi apud Mabillon. tom. 4. Analect. pag. 502. *Ad Septem Vias: ibi S. Lucia & Septizonium, in sinistra Circus Maximus, in dextera Palatinus*. Et quidem ibi nunc quoque viarum divortia sunt; & in parvo tractu septem diductae viae numerantur, scilicet ad Arcum Constantini, ad SS. Joannem & Paulum, ad portam Capenam, ad S. Balbinam, ad portam Hostiensem, ad Circum Maximum, atque ad S. Bonaventuram, ut jam observavit *Montfaucon* Diar. Ital. cap. X. pag. 146.

(70) Familiam de Albericis jampridem in Urbe prope Amphitheatrum Flavium habitasse, ex eo conjicio, quod A. D. 1145. Eugenio III. Pontifice die XX. Septembris, *Odo filius*

Ego Leonardus Jacobi Rubei Sancte Romane Ecclesie Notarius, quia predictis interfui, rogatus scribsi & conplevi.

XXXVIII.

Chartula donationis factae ALEXIANO Coenobio de quibusdam vineis, hortis, & turri in antedicta valle Joannis Judicis.

A.D. 1274. *IN nomine Dñi. Anno Dominice Incarnationis MCCLXXIV.* (71), *Indictione secunda, mensis Martii die XII. Ego quidem Petrus filius & heres quondam Henrici Johannis Romani, data a me pace nomine Sacramenti & Christiane Fidei, de infrascriptis omnibus & singulis observandis, nec retractandis ratione minoris etatis, seu qualibet alia causa, hac die presenti, mea bona voluntate, non causa mortis, set titulo donationis inter vivos, dono &c. tibi vero Fratri Petro Canonico Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII, nomine ipsius Monasterii, & pro eo, & ejus successoribus in perpetuum, idest omnes vineas meas, silicet XX. petias, & si plures sunt, & omnes ortos meos cum turricella ibidem, positos extra portam Appiam in loco, ubi dicitur vallis Johannis Judicis* (72) : *que omnia*

filius q. Saffonis Jo. Alberici a Colosseo vendit unam petiam vineae extra portam S. Joannis, ut legitur tom. 13. mss. DD. de Astalliis num. 283. Theodorus autem Amidenus ex Urbe Veteri suis fere temporibus Romam traductam narrat his verbis: *La Famiglia degli Alberici è nobile, ed altrettanto antica in Orvieto, quanto nova in Roma.... è considerabile molto, che li Vescovi pro tempore d'Orvieto ricevono il possesso temporale dalla Famiglia Alberici, come padroni della Chiesa; alla quale perciò è dovuta la mula, che cavalca il Vescovo nell'entrata, che fa nella città; e stà in questo possesso dall'Anno 1140. senza interruptione &c.* Vid. Theod. Amidenum in saepe laudato mf. cod. Biblioth. Casanat. num 283. de Rom. Familiis.

(71) Annus erat III. Pontificatus Gregorii X. Cur autem praeter morem hic minime adnotatus fuerit, sane non video.

(72) *Vallis Jo. Judicis*, de qua sup. not. (64) pag. 449.

omnia fuere dicti quondam patris mei &c. Fines vero sunt hii: a I. latere tenet Monasterium Sancti Pauli; a II. Monasterium Sancti Sebastiani; a III. est vallis cardosa; a IV. via publica &c. Hec autem donationem, & que dicta sunt, tibi vice & nomine dicti Monasterii, & ad ejus opus & utilitatem, ut dictum est, facio ex reverentia & devotione, quam in Beatissimis BONIFATIO & ALEXIO, & eorum Monasterio habeo, & melius in antea habere spero, & pro animabus dicti quondam patris mei & matris mee, & pro remuneratione peccatorum eorundem &c.

Testes: Petrus filius Dñi Judicis Maximi (73), *Leonardus Jacobi Rubei, Paulus Johannis Angeli, & Bartholomeus Johannis Euangeliste testis.*

Ego Johannes de Rapiezis, Dei gratia Sancte Romane Ecclesie Scriniarius, predicta scripsi & complevi rogatus &c.

XXXIX.

ASCANIUS Abbas SS. BONIFACII & ALEXII, receptis provisinorum libris octo, assentitur venditioni ejusdem vineolae in *hortis Praefectis*.

I*N nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo ducentesimo septuagesimo septimo, Apostolica Sede Pastore vacante* (74), *Indictione quinta, mense Madii, die vicesimaquinta. In presentia mei Leonardi Jacobi Rubei Notarii, & testium subscriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum, Religiosi Viri, Dñs Frater Scambius* (75) *Abbas Monasterii Sanctorum* A.D. 1277.

(73) *Judicis Maximi*, scilicet Henrici Judicis, forsan ex Familia de Maximis, de qua agit Panvinius in ms. codice Biblioth. Vaticanae n. 6168. Vid. sup. pag. 320.

(74) *Sede vacante* per obitum Joannis XXI. natione Portugallensis, qui electus die 16. Septembris Anno 1276. obierat Viterbii die 16. Maji A. D. 1277.

(75) *Scambius* seu Ascanius Abbas S. Alexii, de quo supra Cap. XVII. pag. 253.

Etorum BONIFATII & ALEXII .... Conventus ejusdem, scilicet Frater Raynerius Prior, Frater Bonifatius, Frater Antonius, & Frater Petrus, Canonici dicti Monasterii, pro ipso Monasterio, bona voluntate, consenserunt venditioni &c. facte Jacobo filio Bartholomei Scorsolini a Margarita uxore Nicolay Johannis Silcis, de quatra seu quarta parte unius petie vinee vetule plus vel minus, cui a primo latere tenet Lombardus, juris Sancte Sabine, a secundo Petrus Scionus, juris dicti Monasterii Sancti ALEXII, a tertio viculus, a quarto Petrus Johannis Alexandri, & de uno petiolo pastini, in quo olim fuit ortus, cui a primo latere tenet Ecclesia Sancte Sabine, a secundo dictus Petrus Scionus, juris dicti Monasterii Sancti ALEXII, a III. Monasterium Sancti Pauli, a IV. est rivus, que omnia posita sunt extra portam Sancti Pauli in ortis Prefectis (76), in proprietate dicti Monasterii Sancti ALEXII, que venditio facta apparet pro octo libris provisinorum (77), ut continetur Instrumento scripto per Munaldum Ancontani Notarii; quia receperunt ab eadem Margarita duos sollos provisinorum pro conminu; & quia dictus Jacobus promisit & teneatur dicto Monasterio observare & adimplere omnes tenores carte locationis facte de predictis dicte Margarite, scripte per me eundem Notarium Anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimosexto, anno secundo Pontificatus Dñi Clementis Pape IV. Indictione nona, mense Madii, die septimadecima, videlicet quod omni anno dabit & solvet dicto Monasterio, in Festo Sancti ALEXII, nomine pensionis, duodecim provisinos &c.

Testes: Munaldus Scriniarius, Egidius Speciarius, Leonardus Johannis, & Magister Jacobus Guarnerii.

Ego Leonardus Jacobi Rubei, Sancte Romane Ecclesie Notarius, predictis interfui, & ea scribsi & complevi.

Charta

(76) *In hortis Praefectis*, de quibus vid. not. (51) pag. 402.

(77) De provisinis vid. not. (50) & infra not. (83).

X L.

Charta venditionis, factae Canonicis Sanctae Mariae Novae de Urbe, vinearum aliquot *ad Formellum* extra portam Appiam, quarum directum dominium pertinebat ad Alexianos Monachos.

.... *Incarnationis millesimo ducentesimo septuagesimo octavo, Pontificatus vero Dñi Nicolay T...* (78) *P.* .... A.D.
Indictione sexta, mense Januarii, die vicesima .... & mei 1278.
Leonardi Jacobi Rubei Notarii, qui hec omnia de voluntate p....... testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum & rogatorum ...... ensu & voluntate Dñe Nimse matris sue, & Dñe Romane uxoris sue &c. hac presenti die, propria & spontanea sua bona voluntate ...... dit, & titulo venditionis concessit Discreto & Religioso Viro Dompno Bono Priori (79) *Ecclesie Sancte Marie Nove de Urbe, recipienti vice & nomine ipsius Ecclesie & pro ea in perpetuum, idest duo tenimen.. ....us sunt vinee & orti, posita extra portam Appie in loco, qui dicitur* (80) *Formellus &c. juris Monasterii Sancti ALEXII, inter hos fines: ab uno latere a pede est vicolus... pergit .... ejusdem Monasterii; ab alio latere sunt vinee tenimenti de Monumento, juris* (81) *ejusdem Monasterii; ab alio via carraria, & tenet Ecclesia Sancti Johannis ante*

(78) Supplendum *Nicolai III. Papae anno primo*, ut ex dicendis paullo infra not. (84).

(79) *Dompno Bono Priori* ex Canonicis Augustinianis, qui tum Coenobium & Templum S. Mariae Novae possidebant. Anno autem 1351. utrumque obtinuerunt Monachi Ord. S.B. Congregationis Olivetanae ex Diplomate Clementis VI. Appellabatur olim *S. Maria Minor, & S. Maria Antiqua*. Vid. pag. 254. not. (23), & Martinell. Rom. Sac. pag. 157. & 230.

(80) *Formellus*, de quo sup. pag. 254. not. (24), & pag. 402. not. (54).

(81) *De Monumento*, fortassis Caeciliae Metelli filiae, nunc *Capo di Bove*, extra portam Appiam. Vid. pag. 236. not. (40).

te portam Latinam (82); *ab alio est mons vinearum dicti Monasterii . . . . . . aria , & tenet . Simon Velletranus, juris ejusdem Monasterii &c. Item dedit , concessit , cessit . . . . . . davit dictus Nicolaus dicto Dño Priori &c. omne jus &c. quod &c. ipse Nicolaus habuit , & sibi competit in dictis vineis & ortis &c. salvo jure Monasterii predicti Sancti ALEXII , cujus Monasterii est proprietas predictorum ; cui Monasterio, in Festo Sancti ALEXII, reddet ipsa Ecclesia Sancte Marie Nove , nomine pensionis, tres sollos bonorum provisinorum Senatus &c. Hanc autem venditionem , & omnia & singula supradicta predictus venditor predicto Dño Priori &c. fecit ; pro eo quod in presentia predicti Judicis , & Gregorii , & mei Leonardi Notariorum & c. predictus venditor recepit a dicto Dño Priore de pecunia dicte EcclesieSancte Marie Nove &c. mille libras* (83) *bonorum provisinorum Senatus &c. Cui predicte venditioni & omnibus & singulis supradictis Dñus Frater Scambius Abbas Monasterii Sancti ALEXII , & Frater Raynerius Prior ejusdem Monasterii , pro se & aliis Fratribus eorum Canonicis ejusdem Monasterii , nomine dicti Monasterii & pro eo , consenserunt dicto Dño Priori pro dicta Ecclesia Sancte Marie Nove ; pro eo quod receperunt pro consensu, nomine conminus, centum sollos bonorum provisinorum Senatus , secundum tenorem Instrumenti predicti dicte locationis dictarum terrarum &c.*

Testes :

(82) *Ecclesia S. Joan. ante portam Latinam* , in qua tunc divinis vacabant officiis Canonici Regulares, ut narrat Pennotus Hist.Trip. lib. 2.cap. 16. *Ista Ecclesia erat membrum antiquae Congregationis Lateranensis ; verum Canonicis Regularibus ex Basilica Lateranensi per BonifatiumVIII. pulsis, etiam ista Ecclesia successu temporis eisdem Canonicis fuit destituta* . Crescimbenus autem a Canonicis Saecularibus administratam fuisse contendit , quem videsis lib. IV. *Dell' Istoria della Chiesa di S. Gio . avanti porta Latina* , *Rom.* 1716. Nunc eam obtinent Fratres Ordinis Minimorum S. Francisci a Paula.

(83) De provisinis diximus pag. 199. not.(28) , & pag. 247. not.(3). Si autem provisinorum libram unam obolis (*bajocchi*) quindecim cum Grimaldo aestimaveris , subducto calculo , mille librae provisinorum , quibus haec venditio facta est , sunt scuta argentea 150.

Testes: Dñus Maximus Judex, Angelus Dñi Octabiani, Petrus Luce Petri de Roberto, Jacobus de Mircha, Maczioctus Guillelmi.

Ego Leonardus Jacobi Rubei Sancte Romane Ecclesie Notarius, predictis interfui, & ea scribsi, & in publicam formam redegi, una cum Gregorio Notario supradicto.

X L I.

Chartula locationis piscinarum ad ripam Tyberis, assentiente ASCANIO Abbate.

IN *nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo* A.D.
CC.LXXVIII. Pontificatus Dñi Nicolai Tertii Pape (84), 1278.
Indictione VI. mense Maji, die quarta. In presentia mei Petri Henrici Scriniarii, & testium subscriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum, Discretus & Religiosus Vir Dñus Frater Scangius Abbas Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII, & Conventus ejusdem Monasterii, silicet Frater Petrus, Frater Bonifatius, Frater Jordanus, Frater Antonius, & alter Frater Petrus, & Frater Bartholomeus, Canonici Monasterii prelibati, eorum bonis voluntatibus, nomine dicti Monasterii, & pro ipso Monasterio, & pro eis, ad piscandum, & piscarias faciendum dederunt & concesserunt Sabe Petri Oddonis de regione Sancti Angeli, & Luce Porticario de regione Ripe, presentibus & recipientibus, piscarias dicti Monasterii positas in flumine a latere Urbis, in loco, qui dicitur Porticella, silicet Palatellum strictum & Columpnellam, & quinque uncias unius piscarie, que vocatur

(84) Nicolaus III. ex Familia Ursinorum, antea Cardin. Diaconus S.Nicolai in Carcere Tulliano, electus R.P. Viterbii die 25.Novembris An. 1277. Sedit annos II. menses VIII. dies XXX. Defunctus est Soriani die 23. Augusti A.D. 1280. sepultus Romae in Basilica Vaticana; cujus elogium metricum legitur in Chronico F. Francisci Pipini cap. XX. apud Murat. Rer. Ital. tom. 9. pag. 724.

Farum, positas in flumine a latere trans Tiberim, junctas pro indiviso cum aliis VII. unciis Ecclesie Sancti Salvatoris de Curtibus (85), pro quinque annis, incipiendo a Festo Nativitatis Domini proxime futuro usque ad quinque annos proximos completos tantum. Hanc autem dationem, concessionem, & que dicta sunt, prefatus Dnus Abbas & Canonici, pro se & dicto Monasterio, jam dictis Sabe & Luce fecerunt; pro eo quod in presentia mei dicti Scriniarii, & testium subscriptorum, ipsi Saba & Lucas, & quilibet eorum in solidum, legitime stipulantes, eorum bonis voluntatibus, promiserunt & convenerunt dare & solvere jam dictis Dño Abbati & Canonicis, pro se ipsis & dicto Monasterio, & ipsi Monasterio annuatim XL. sollos bonorum provisinorum Senatus, nomine pensionis semper in Kalendis mensis Maji, & XIV. laceas bonas, grossas, ovatas, & tales, que dicto Dño Abbati & Canonicis placeant: de quibus laceis dabunt ac reddent ipsis Dño Abbati & Canonicis VII. laceas annuatim semper in Kalendis mensis Aprelis, & alias VII. laceas in medietate dicti mensis Aprelis; & si dictas laceas ipsi Saba & Lucas, dictis terminis, prefatis Dño Abbati & Canonicis non dederint seu redderint, promiserunt & convenerunt ipsis Dño Abbati & Canonicis dare & solvere per quamlibet laceam IV. sollos bonorum provisinorum Senatus, quas ex nunc tantum valere estimarunt & posuerunt &c. Item convenerunt & promiserunt ipsi Saba & Lucas jam dicto Dño Abbati pro dicto Monasterio, de propria eorum pecunia reactare & reactari facere ipsas piscarias, & sterrare cursus aque ipsarum piscariarum &c. Acta sunt hec coram hiis testibus, silicet Leonardo Jacobi Rubei Scriniario, Leone Adhynulfi, Bonifatio Piscivendulo, testibus.

Ego Petrus Henrici Judicis, Auctoritate Sacrosancte Romane Eccle-

(85) *Ecclesia S. Salvatoris de Curtibus* seu de Curte trans Tyberim, antiquissima & Parochialis, a Curia illic olim exsistente sic dicta, ut ex leg. XII. Tabul. & ex Actis SS. Marii & Sociorum conjicit Martinellus Rom. Sac. pag. 298.

Ecclesie Judex & Scriniarius, scripsi, conplevi, & absolvi rogatus.

XLII.

Emphyteusis alterius horti *in hortis Praefectis* ab eodem ASCANIO Abbate facta.

IN *nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo* A.D.
ducentesimo septuagesimonono, anno secundo Pontificatus Dñi 1279.
Nicolai Tertii Pape, Indictione nona, mense Novembris, die duodecima. Nos Frater Scamlius Abbas Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII, & Conventus ejusdem, silicet Frater Petrus Prior, Frater Dominicus, Frater Henricus, & Frater Rogerius, Canonici dicti Monasterii, nomine dicti Monasterii, relocamus & concedimus tibi Thome Raynerii, vita tua, & tuorum filiorum masculorum legitimorum, & nepotum masculorum legitimorum natorum ex ipsis filiis tuis masculis legitimis tantum, & pro eis, idest unum ortum dicti Monasterii ad ortum habendum & faciendum tantum, positum extra portam Appiam in ortis Prefectis, in valle dicti Monasterii inter hos fines, ab uno latere tenet Accursus, ab alio desuper est mons Sancti Pauli & via; ab alio Meulus, omnes juris dicti Monasterii, reservato nobis toto canneto, quod est a capite dicti orti, quod tu promictis pro te, & tuis filiis & nepotibus bene cultare & incidere, & ligare cannas tuis expensis; de quo canneto nullam locationem facimus; & non possis ire nec venire de dicto orto ad alios ortos, set ibis ad ipsum ortum per cancellum cluse ordinatum; & annuatim, in Festo Sancte Marie Augusti, dabitis & solvetis, ac dare & solvere teneamini nobis sedecim sollos provisinorum, & unam rublicellam bonarum ceparum ad culmum, ad rublicellam Senatus (86), *dela-*

(86) *Ad rublicellam Senatus* seu rublitellam, ut vocant, per diminutionem a rublo. Marmoribus autem Capitolinis in aedibus Conservato-

delatas vestris expensis ad nostrum Monasterium, nomine pensionis &c. & dabitis nobis, ac dicto Monasterio reservamus quartam partem fructuum arborum & uvarum pergulensium, que sunt, & allevarentur ibidem; & omni tempore liceat nobis & nostris nuntiis ad dictum ortum ire & venire &c. Hanc relocationem, & hec omnia tibi facimus pro quindecim libris provisinorum, quas a te nomine mercedis confitemur recepisse &c.

Testes: Guerrucius Johannis Pacifici de Benevento, Frater Franciscus de Reate, Gualterius Petri, Frater Stephanus de Astura Oblatus Monasterii S. ALEXII, Benevenutus Oblatus dicti Monasterii.

Ego Leonardus Jacobi Rubei, Sancte Romane Ecclesie Notarius, conplevi & scribsi.....

XLIII.

STEPHANUS Abbas Petrum Priorem S. ALEXII Procuratorem constituit ad renovandam Stephaniae & Bonizae filiabus Dñae Agnetis emphyteusim camporum *Oliarii* in agro Albano.

A.D. 1281. *IN nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo ducentesimo octuagesimo primo, Apostolica Sede Pastore vacante* (87), *Indictione nona, mense Februarii, die sexta. In presentia Dñi Petri Dñi Maximi Causidici, & mei Leonardi Notarii, & testium subscriptorum ad hoc specialiter vocatorum &...gatorum, Religiosi & Discreti Viri, Dñs Frater Stephanus* * *Abbas Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALE-*

vatorum Urbis, ubi publicae mensurae servantur, *rugitella* sculptum legitur, ut jam animadvertit Lucas Petus; ex quo *rublitella dimidia pars est rubli, constans ex scortiis decem vel undecim juxta mensurae qualitatem.* Vid. Lucam Petum lib. 2. & 4. de Mensuris Rom. apud Graevium Ant. Rom. tom. XI. pag. 1658.

(87) *Pastore vacante*; nam Nicolaus III. obierat die 23. Augusti A. D. 1280. & nonnisi die 22. Februarii 1281. suffectus est Rom. Pont. Martinus II. quem alii IV. vocant.

* De Stephano Alexiano Abbate vid. cap. XVII. pag. 254.

ALEXII, & Conventus ejusdem, silicet Frater Scambius Prepositus, Frater Jordanus, Frater Andreas, Frater Silvester, Frater Henricus, Frater Johannes, & Frater .... Canonici dicti Monasterii, nomine dicti Monasterii....... constituerunt & ordinaverunt eorum & dicti Monasterii Procuratorem &c. Religiosum Virum Fratrem Petrum Priorem dicti Monasterii &c. ad relocandum, renovandum ...... nomine dicti Monasterii & pro eo, Stephanie & Bonize, filiabus olim Dñe Agnetis, filie quondam Dñe Alsanie, filie olim Mathei Scriniarii, filii olim Landulsi de Landulso Judice, pro ipsis & earum legitimis filiis & filiabus, nepotibus..... earum legitimis tantum, & si ad earum hobitum filios seu filias, nepotes aut neptes ad earum hobitum non haberent, liceat eis relinquere subscriptas res uni persone in morte earum, que dicte Ecclesie placeat sine malitia...... pedicam terre sementaricie cum via publica infra eam, cum pascuis & limitibus suis, introytibus & exitibus suis, omnibusque utilitatibus & pertinentiis, positam in territorio Albanensi in loco, qui vocatur Oliari, cum cisternis infra se, cujus ...... ab uno latere tenuerunt heredes Pauli Johannis Boni; a secundo heredes (88) Johannis Greci, & Judex Ciceronus; a tertio via, que pergit ad cisternas; a quarto Oliverius & Catanci, & heredes Petri Baronis. Fines vero moderni...... ab uno latere desuper tenet Ecclesia Sancte Marie de Aricia (89); ab alio Alexius Leni, & Johannes frater ejus; ab alio est baltiolus terre, quam tenent dicte sorores, qui non venit in ista locatione; & juxta baltiolum tenet Alexius ...... & ab alio tenet Curia castri Sa ....i; & ab alio via,

(88) *Heredes Joannis Graeci &c.* Stephania quaedam soror Joannis Graeci, & Petrus Stephani Ciceronis jam Anno 1195. possederunt fundum *Oliarii*, ut patet ex Litteris Caelestini PP. III. quas commemoravimus pag. 257. not. (38), & pag. 310.

(89) *Ecclesia S. Mariae de Aricia*, quam postea Alexander VII. solo aequavit, quum Templum magnificentissimum in honorem Virginis Assumptae exstruxisset, ut ex apposito lapide intelligitur.

DEI-

via ; & infra dictam pedicam itur via . Item & tres petias vinearum cum duabus canepinis, positas territorio Aricie inter hos fines veteres ad vineas : a primo latere tenuerunt heredes Guidonis de Cecca ; a secundo Petrus Litulfi & Lambrectus ; a III. Petrus Candulfi & dictus Petrus Litulfi ; a IV. Jacobus Oddonis Franconis. Nunc autem hii sunt fines : fines unius petii vinee: ab uno latere via carraria, qua itur inter... & ab alio tenet Leonardus de Bascio ; ab alio heredes Oddonis Lambrecti ; ab alio Dñs Riccardellus ; ab alio Gentilis Bussa illud, quod fuit de Scuturnis. Fines moderni alterius petioli ...... ab uno latere.... carraria ; ab alio tenet Monasterium Sancti ALEXII ; ab alio tenent heredes Oddonis Lambrecti. Fines unius orti : ab uno latere via, qua itur ad portam de Maczesis ; ab alio tenet Re....sanus Scriniarius...... heredes ..... colay Vicovarii ; ab alio via se..... la.... alter.... sive canapine : ab uno latere ..... dictus ortus mediante dicta carrarola ; ab alio tenet Monasterium Palaczole (90) ; *ab alio sunt ... coste Sancte Marie..... Aricia &c. ..... quod pro pensione dictarum*

DEIPARAE IN CAELVM ASSVMPTAE
DIRVTO VETERE QVOD INFIMA IN ARICIA
HINC SORDIBVS INCOMMODVM CORRVEBAT
ALEXANDER VII. PONT. MAX. TEMPLVM ELEGANTIVS
IN LOCO NOBILIORE EXCITATVM TVRRIBVS AEDIBVS
ATQVE AREA ORNATVM AC PERFECTVM
DICAVIT ANNO SALVTIS MDCLXIV.

Vid. Barthol. Piazza in Hierarch. Cardin. pag.303. De oppido autem Ariciae, deque Aricinis consulendus Vulpius Vet. Lat. tom. VII.

(90) *Monasterium Palaczolae*, tunc Ordinis Cistercienfis, inter lacum & montem Albanum, ubi jam Albam fuisse tradit Livius, fortasse sic appellatum a Palatio Consulum Romanorum, quod ibi adibant, quum Jovi Latiali in vertice montis sacrificia facturi essent, ut observat Holstennius annotat. in Ital. Ant. pag. 180. Vide infra App. num LV.

rum vinearum, canapinarum, seu ortorum reddant annuatim duos denarios Papienses in Festo Sanctorum BONIFATII & ALEXII &c. & quod si in Urbe mor ..... erint, vel sepelliantur (91) in dicto Monasterio, vel dent medietatem dicto Monasterio de eo, quod pro animabus eorum erogare debetur; & quod mortuis .... predicta ad dictum Monasterium revertantur &c.

Testes: Dñs Andreas Luce, Lucchesinus Luccensis, Petrus de Sax..a, Mancinus Perusinus, Cesarius de Nemo.

Ego Leonardus Jacobi Rubei Sancte Romane Ecclesie ...... dictis interfui, & ea scribsi & complevi rogatus.

XLIV.

Emphyteusis vinearum aliquot in *valle Joannis Judicis* extra portam Appiam.

I*N nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo* A.D.
ducentesimo octuagesimoquarto, anno IV. Pontificatus Dñi 1284.
Martini Pape IV. (92), Indictione XII. mense Martii, die vicesimasexta. Coram me Leonardo Notario, & testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum & rogatorum, Religiosi & Discreti Viri, Dñus Frater Stephanus Abbas Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII, & Conventus seu Capitulum ipsius, silicet Frater Petrus Prior, Frater Scambius, Frater Franciscus, & Frater Angelus, Canonici dicti Monasterii, nomine ipsius Monasterii & pro eo, locaverunt, dede-

(91) Paullo post conscriptas hasce Tabulas Bonifacius VIII. legem tulit, ne Clerici vel Monachi quempiam Christianorum adigerent ad extremum funeris & sepulturae honorem de suis in Monasteriis aut Templis eligendum, ut diximus pag. 249. not. (9), & pag. 433. not. (30).

(92) Martinus IV. qui II. potius nuncupandus est, natione Gallus, antea Simon Tit. S. Caeciliae Presbyter Cardinalis, electus est R. P. Viterbii die 22. Februarii Anno 1281. Sedit annos IV. mensem I. dies VII. Defunctus Perusii die 28. Martii A. D. 1285. ibi sepultus est in Templo S. Laurentii.

dederunt, & concesserunt Francisce, uxori olim Bartholomei, qui dicebatur Meulus, nepotis olim Massci Marci, tutrici Angelelli filii sui, & olim dicti viri sui, tutorio nomine pro eo, ejusque heredibus & successoribus perpetuo, idest vites & arbores duarum petiarum vinearum plus vel minus, cum vitibus & arboribus suis, cum vasca propria in eadem vinea posita, & cum alia tertia parte alterius vasce, que juncta est cum aliis partibus olim Simeonis & Becci Nicolay, que vasca posita est extra viculum ipsius vinee cum versulariis, fractis, & arenariis, introytibus & exitibus suis, & omnibus suis pertinentiis, positas extra portam Appiam in valle & proprietate dicti Monasterii, que solet vocari vallis Johannis Judicis (93): ab uno latere a capite tenet Letitia uxor Alberti, juris Sancti Sebastiani; ab alio Paulus Buccalepore, juris Sancti Sebastiani (94); ab alio Paulus Buccalepore, juris Sancti Sebastiani; ab alio Accursus via mediante, & tenet Jacobus Benedimane, juris Sancti ALEXII. Item & tertiam partem unius petie vinee plus vel minus, cum vitibus & arboribus suis, & cum canneto in eo, reservatis Accurso Marci tribus centenariis cannarum annuatim, quas debet habere de dicto canneto, cum introytibus & exitibus suis, & omnibus suis pertinentiis &c. quia omni anno tempore vindemiarum promisit dicta tutrix pro dicto pupillo, & ipse, pupillus teneatur ipsi Monasterio reddere quartam partem totius musti mundi & aquati, quod de dictis vineis exierit, & duo canistra & tertium, silicet unum per petiam, quod sit in fundo duorum palmorum & unius submissi altum, & quartam partem fructuum arborum dicte vinee, & manducare & bibere ministro dicti Monasterii, cum iverit pro quarta &c.

Testes: Milanus Portararius, Raynerius R. ...... narius Sancti ALEXII, Janucius Petri, Paulus Jacobi Laurentii Notarius.

Ego Leonardus Jacobi Rubei, Sancte Romane Ecclesie Notarius, predictis interfui, & ea scripsi & complevi.

Testa-

(93) *Vallis Jo. Judicis*, de qua vide paullo superius not. (64).

(94) *Monasterium S. Sebastiani*, de quo vid. pag. 431. not. (23).

XLV.

Testamentum JOANNIS DE PAPA, qui legatum scripsit Alexiano Coenobio *LX. sol. provisinorum, & calicem, qui constet X. libris.*

IN nomine Domini, amen. Anno Nativitatis ejusdem millesimo ducentesimo octuagesimoseptimo, Apostolica Sede vacante (95) *Pastore, Inactione prima, mense Novembris, die duodecima. Ego Johannes de Papa, filius quondam Dñi Petri Pape* (96, *Legum Doctor, & Milex, licet infirmus corpore, mente tamen sanus & conscientia pura, quia intestatus decedere nolo, idcirco hoc nuncupativum testamentum, quod dicitur sine scriptis, coram Justino Justini Judice & Scriniario, & hiis a me rogatis testibus, Jure Civili componere curo; in quo Dianotiam & Johannuttum filios meos, & ventrem Dñe Paule uxoris mee, si pregnans est, & ad lucem pervenerit, mihi heredes instituo; cui Dianotse jure institutionis & pro omni suo jure relinquo quadringentos florenos auri pro dote* (97), *& centum florenos pro guarnimentis; & ventri dicte uxoris mee, si feminam pepererit, unam vel plures, relinquo jure institutionis, pro omni suo jure per quamlibet earum trecentum libras provisinorum pro dotibus, & centum libras provisinorum pro guarnimentis; & sint contente, ita quod de bonis seu in bonis meis plus petere non possint; & teneantur facere generalem refutationem de bonis meis dicto Johannutio filio meo, vel postumo vel postumis meis masculis. Omnia alia bona mea mo-* A.D. 1287.

Nnn

(95) *Sede vacante Pastore* Honorio IV. qui obierat die tertia Aprilis ejusdem Anni 1287. post cujus mortem decem menses vacavit Sedes Apostolica, ut ex dictis pag. 259. not. (41).

(96) *Joannes de Papa*. In Diplomate Ottonis III. pag. 376. commemorantur *prata Papi*, quae fortasse possidebantur a quopiam nomine Papi. Sed ab illo Familiam Papi seu de Papa originem duxisse, ego quidem pronunciare non ausim.

(97) Quam moderatae essent dotes, quae filiabus olim constituebantur, jam diximus pag. 415. not. (86).

mobilia & immobilia, jura, actiones, & nomina relinquo Johannutio filio meo, & ventri uxoris mee, si masculum pepererit unum vel plures, ita quod dicti masculi equaliter succedant. Si autem dicta uxor mea non pepercrit masculum, tunc dictus Johannutius sit universalis meus heres, prout supra dictum est (98) *&c. Inter alia capitula hujus testamenti relinquo item Monasterio Sancti ALEXII LX. sollos provisinorum pro satisfactione alicujus .... pecunie, que debuisset ei solvi pro censu occasione aliquarum possessionum, quas dicunt se habere in tenimento casalis mei de ortis Prefectis; & volo, quod heredes mei, dum habuerint dictum casale, teneantur solvere predicte Ecclesie annuam pentionem, quam hostenderint se de jure debere habere &c.*

Item volo, quod si Johannutius filius meus, & postumus seu postumi filii mei masculi morerentur in pupillari etate vel pos........filii mei masculi decederent sine naturali & legitima sobole masculina, tunc volo, quod dentur pro anima mea & parentum meorum duo millia librarum provisinorum eroganda secundum infrascriptum modum, videlicet Ecclesie Lateranensi &c. Item Monasterio Sancti ALEXII X. libras provisinorum pro uno calice, qui constet X. libris (99) *&c.*

Item volo & precipio, quod predictam summam mille librarum extrahant predicti executores mei de bonis meis in hunc modum, videlicet infra annum a die .... quadringentas libras provisinorum, & reliquas &c.

Dom-

(98) De testamentis conjugum consulendus J. Vinc. Gravin. Originum juris lib. III. cap. 52.

(99) *X. libras provisinorum pro uno calice, qui constet X. libris.* Sacros calices ligneos, vitreos, aereos, vel ex auricalco fieri prohibuit Concilium Remense, ut notat Baronius in Martyrolog. ad diem 7. Aug. utque satis constat ex Can. *ut Calix de Consecr.* Dist. 1. ideoque aureos, argenteos, aut ex cupro deaurato esse oportebat. Si igitur de calice argenteo hic sermo sit, vel pondo X. librarum argenti, vel pretio X. lib. provisinorum seu pruvinensium aestimare debes, quorum singulae librae scuta duo & obolos quinquaginta constituebant ex Grimaldo, ut diximus pag. 199. not. (28); atque ita calix hujusmodi scutis argenteis 25. aestimandus erit.

Dompnus Brancatius Santese Mon̄ Cripte Ferrate testis, Dompnus Lucas ejusdem Monasterii testis, Dn̄us Petrus Mardonus Causidicus testis, Dompnus Johannes de Urbe Veteri Prior Monasterii Sancti Anestaxii testis, Dompnus Leonardus Cellararius major ejusdem loci testis, Dompnus Nicolaus Subprior dicti Monasterii testis, Dompnus Petrus Vacca testis, & Frater Vitale Monacus Sancti Anestaxii testis.

Ego Justinus Justini, Dei gratia Sancte Romane Ecclesie Judex & Scriniarius, quia h. ..... testamento interfui, rogatu dicti testatoris .... testamentum scripsi, & publicavi, & in publicam formam redegi rogatus, & meum signum posui, & istud .... cum .... scripsi, ut superius continetur.

XLVI.

Charta venditionis factae STEPHANO Alexiano Abbati cujusdam horti in agro Viterbiensi, pretio 200. *librarum denariorum paparenorum.*

IN nomine Domini, amen. Anno eiusdem Nativitatis millesimo CCLXXXVIII. tempore Dn̄i Nicolai Pape IV. (1), *mense* A.D. 1288. *Maji, die XXIV. Indictionis prime. In presentia mei Notarii & testium subscriptorum, Paulus Johannis Pauli, & Mattarotius Johannis Cansor, cives Viterbienses, Procuratores, Yconomi &c. nominati &c. a Fratre Symone de Proceno, Ordinis Fratrum Minorum, Custode locorum & Fratrum Minorum Custodie Viterbiensis, nomine & vice Sancti Francisci de Viterbio & ipsius Conventus* (2)*&c. consentiente &c. Fratre Petro de*

(1) Nicolaus IV. patria Asculanus, antea Hieronymus Card. Episcopus Praenestinus ex Ord. Minorum, electus die 22. Febr. An. 1288. Sedit annos IV. mensem I. dies XXV. Defunctus est die 14. Aprilis A.D. 1292. sepultusque in Basilica S. Mariae Majoris; post cujus obitum Sedes Apostolica vacavit an. II. menses III. dies II.

(2) *Conventus*, quem ipse S. Franciscus, quum viveret, Viterbii obtinuit, ut ex Inscriptione intelligitur, quae ad sinistram hortorum ejusdem Coenobii affixa est, & affertur a Feliciano Bussi in Hist. Viterbiens. part. prima lib. 1. pag. 66.

de Capalvio Guardiano Fratrum ejusdem Ordinis Conventus Viterbiensis, pro se eorumque successoribus, jure proprio, & in perpetuum, vendiderunt Domino Fratri Stefano (3) Abbati Monasterii Sancti ALEXII de Urbe, ementi nomine Monasterii predicti, ortum quemdam ipsius Ecclesie Sancti Francisci, positum in pertinentiis civitatis Viterbii (4), in contrata porte Capitis Plagie, juxta rem. Mathei Stefani, mediante fossatello communi, juxta viam publicam, rem heredum Grovi Scambii Grovi, rem olim Dni Jacobi Guidonis, & alios suos confines &c. pro pretio & nomine pretii ducentarum librarum denariorum paparenorum (5); in cujus orti emptione, & pretio, & pagamento supradicto, idem Dñus Abbas & Procurator dixerunt & affirmarunt, fore conversos, datos, & pagatos LII. florenos de auro (6) de summa C. florenorum auri, quos idem Abbas

(3) De Stephano Abbate S. ALEXII vid. Cap. XVII. pag. 254.

(4) Vide Felician. Bussi *Istoria di Viterbo*.

(5) De denariis *paparenis* egimus pag. 255. not. (31) & (32). Si autem unam in summam colligas florenos aureos 52. 50. & 25. qui hoc in Instrumento repraesentati dicuntur, illico invenies ducentas libras paparenorum exaequasse florenos CXXVII. ideoque libram unam hujusmodi paparenorum aestimandam juliis duodecim cum semisse, ut diximus pag. 256.

(6) Floreni aurei, de quibus diximus pag. 271. not. (73) Florentiae primum cusi sunt A. D. 1252. cum signo floris lilii ex una parte, unde florenorum nomen acceperunt, ex altera vero S. Joannis Baptistae; *& fiebant ex auro perfecto XXIV. caratorum, quorum octo erant ponderis unius unciae*, ut ex Chron. S. Antonini par. III. tit. XIX. cap. 6. §. 6. Illorum formam, ut pote publicis commerciis aptiorem commodioremque plerique Europaei Principes deinde imitati sunt; & quandoque pro temporum varietate *ducatus* & *scuta* appellarunt, etsi pondus alterius ab altero haud parum discrepans fuerit. Nunc dicuntur *zecchini*, *gigliatti*, *ruspi* &c. de quibus omnibus fuse agit Clariss. Victorius Equitum Ordinis S. Stephani Commendator in plurimae eruditionis libro, cujus titulus: *Il Fiorino d'oro antico illustrato, Firenze* 1748. Sed de florenis & ducatis aureis, ut ajunt de Camera consulendus Benedictus Floravantes, qui primus omnium Acta publica contractus olim initi inter S.R.E. Camerarios & officinae monetariae Praefectos evulgavit in lib. de antiquis RR.PP. denariis pag. 117. 131. 140. &c.

Abbas asseruit se recepisse a Magistro Bartholomeo Medico de Urbe de pretio terre & vignalis positi in valle Ariccie juxta suos confines, & L. florenos de auro, quos idem Abbas dixit se habuisse a Dño Angelo Petri Mathei de Urbe in transactione & occasione transactionis habite seu habende inter eos de quodam petio terre, que dicitur pedica crite Valeriane, posite in territorio Albanensi, & XXV. florenos de auro in alia manu, quos dixit se habuisse a Dño Johanne Arzone Dñi Petri Jacobi de Urbe, occasione afrancationis, liberationis, & absolutionis faciende per ipsum Dñum Abbatem & Fratres suos de parte casalis (7) *Quatralis positi extra portam Majorem Urbis &c.*

Actum est hoc Viterbii in Scolis Ecclesie Sancti Francisci de Viterbio, presentibus Scambio Tebaldi, Fratre Jacobo de Urbe Veteri, Benencasa Tadei, Andrea Nicolai Odoline, Persido Scambii, & Lello Nicolai, testibus ad hoc vocatis & rogatis.

Et ego Vitus Bartholomei, Auctoritate Alme Urbis Prefecti Judex Ordinarius atque Notarius, hiis omnibus interfui, & omnia supradicta, ut legitur, rogatus scripsi & publicavi.

XLVII.

Charta emptionis alterius horti agri Viterbiensis ab eodem Abbate STEPHANO factae pretio CCCV. *librarum denariorum paparenorum.*

IN nomine Domini, amen. Anno ejusdem Nativitatis millesimo ducentesimo octuagesimo octavo, temporibus (8) *Dñi Nicolai Pape IV. mensis Novembris die vicesimotertio, Indictionis* A. D. 1288.

(7) *Casale Quatralis*, nunc *Quadraro*, latifundium rubl. *396.* quarto ab Urbe lapide extra portam Majorem ad Alexianos jam pertinuit, ut ex domestici Tabularii chartis plane evincitur. Sed postea ob eas forte caussas, quas innuimus pag. *269.* & seqq. ad Dominos de Astalliis pervenit, qui non ita pridem illud vendiderunt Principi Sciarrae Columnae, Vid. App.n.LXIX. Eschin.Descr. Agri Romani,&Tab.Topograph. Cingolani.

(8) *Temporibus Dñi Nicolai IV.* idest mense IX. anni primi Pontificatus

ctionis prime. In presentia mei infrascripti Notarii, & testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum & rogatorum, Magister Franciscus quondam Petri Guarnolfi Notarius, per se, suosque heredes & successores, sponte sua bona & libera voluntate, jure proprio & in perpetuum vendidit, tradidit, & concessit Venerabili Viro Dño Fratri Stephano Abbati Monasterii & Conventus Sancti ALEXII de Urbe, ementi & stipulanti vice & nomine dictorum Monasterii & Conventus, & pro se & suis successoribus, quemdam ortum liberum & absolutum ab omni honere servitutis, & censu, redditu & nexu obligationis, positum in pertinentiis Viterbii in contrata Grazani, vel si quod est aliud loci vocabulum, juxta viam vicinalem, juxta rem heredum Magistri Angeli de Bassano, juxta rem Petrutii Magistri Benedicti, juxta rem Magistri Petri Leonardi Notarii, juxta rem Dñe Amate, & juxta rem Dñe Bonaventure &c. pro pretio tricentarum & quinque librarum bonorum denariorum (9) paparenorum minutorum; in cujus quidem orti pretio, emptione, & pagamento idem Dñs Abbas dixit, asseruit, & affirmavit, fore conversos, datos, & pagatos XLVIII. florenos de auro, quos idem Abbas dixit se habuisse & recepisse a Magistro Bartholomeo Medico de Urbe, de summa centum florinorum auri, de pretio terre & vignalis positi in valle Ariccie juxta suos confines, item XIII. florinos, quos idem Abbas dixit se recepisse a Jacobo Zamarulis de Urbe, pro affrancatione locationis perpetue cujusdam vinee posite in Castaniola, pro qua respondebat annuatim pro pensione dicto Monasterio VIII. sollos provisinorum tantum, item IV. libras provisinorum, quas dixit se recepisse a Jacobo Rubeo pro affrancatione cujusdam perpetue locationis cujusdam domus posite in contrata Campitelli, pro qua respondebat dicto Monasterio IV. pro-

tus ejusdem Nicolai, quem diximus electum R. P. A. D. 1288. die 22. Februarii.

(9) *Paparenorum minutorum*, quos juliis ferme quinque constitisse diximus pag. 256. ut vel ex hoc Instr. facile quisque conjiciet.

provisinos annuatim pro pensione tantum, item IV. florinos, quos dixit se recepisse a Francisco Falconcelli de Urbe pro affrancatione cujusdam perpetue locationis unius vinee posite extra portam Appiam prope Ecclesiam Sancte Marie, ubi Dominus apparuit (10), *pro pensione cujus respondebat dicto Monasterio annuatim V. denarios & dimidium tantum, item duos florenos auri, quos asseruit idem Dñus Abbas recepisse a Johanne Capoadterra Sutore de contrata turris de Serra pro affrancatione perpetue locationis cujusdam vinee posite extra portam Appiam, ubi dicitur Cripta Solarata, pro pensione cujus respondebat dicto Monasterio annuatim II. provisinos tantum, item IV. libras provisinorum, quas dixit se recepisse a Petro Pauli Johannis Zii, a Johanne, Romano, & Nicolao, filiis olim Petri Johannis Zii, pro affrancatione cujusdam perpetue locationis unius vinee posite intra portam Sancti Pauli, ubi dicitur Orrea, pro qua nomine pensionis annuatim respondebant dicto Monasterio VII. provisinos tantum &c.*

Acta sunt hec Viterbii in domo (11) *dicti Dñi Abbatis & Monasterii Sancti ALEXII, presentibus Mattarotio Johannis Cansore, Magistro Philippo Johannis Notario, Marano Calzolario, Petro olim Scambii de Picoca, Ranaldutio Funario, & Petrutio Blascii, testibus vocatis ad hec specialiter & rogatis.*

Et ego Petrus olim Rasini, Imperiali Auctoritate Notarius publicus, predictis &c. interfui, & ea omnia scribere rogatus, ut superius legitur, scripsi, & publicavi, & propria manu scripsi & signavi. Char-

(10) *Ubi Dominus apparuit* ad Petrum Apostolum Roma revertentem, primo ab Urbe lapide extra portam Appiam, nunc dicitur *Domine quo vadis*. Vid. pag. 255. not.(20), & Martinell. Rom. Sac. pag. 100. & 232.

(11) Hortos quosdam & campos in agro Viterbiensi etiamnum possidemus. At si domunculas tres excipias, quarum dominium, ut ajunt, directum ad nos pertinet, nulla nobis domus ad habitandum nunc ibi reliqua est.

XLVIII.

Chartula locationis agri Alexianorum ad castrum Marini.

A.D. 1289. *IN nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo CC. octuagesimonono, tempore Nicolai* (12) ..... *Indictione tertia, mense Nov* ..... *die vicesimasexta. Coram me Leonardo Notario, & testibus subscriptis ad hec vocatis* ...... *Religiosi & Discreti Viri, Dnus Stephanus Abbas Monasterii Sancti ALEXII de Urbe, & Frater Scambius Prepositus ipsius Monasterii, pro d*..... *Monasterio, sponte ad majescandum & bene laborandum pro dicto Monasterio dederunt & concesserunt Marino Nicolay* .... *de castro Marini unum petium terre dicti Monasterii posite territorio castri Marini* 13), *cui ab uno latere est arca, que dicitur de Curtibus, & stratella, ab alio est hedificium antiquum, quod vocatur Cripta Vascellum, ab alio tenet Ecclesia Sancti Gregorii de Grecis* (14) *de Marmorata, ab alio est criptella, pro tribus majescaturis, computata in ipsis tribus majescaturis hac majescatura facta per eum in dicta terra, que seminata est in majese* (15). *Et in*

(12) Idest Nicolai IV. Pontificis anno II. mense IX. Vid. not. (1).

(13) *Castri Marini* ad radices montis Albani, quod a Cajo Mario septies Consule nominis originem deduxisse fertur, & jam dudum a Columnensibus possidetur. Vid. Roc. Vulpium tom. 7. Vet. Latii lib. XII. cap. X. & Eschinard. Descript. Agri Rom. part. 2. cap. 8. pag. 285.

(14) *Ecclesia S. Gregorii de Graecis*, quam in *Marmorata* fuisse, nunc primum ex hoc Instr. intelligimus. Nam Martinellus, qui de TemplisSanctorum obsoletis in Urbe fuse agit cap. XII. Rom. Sac. nullam de illa mentionem facit. Cencius autem Camerarius commemorat inter eas, quibus dabatur Presbyterium, at ubi fuerit, nullatenus indicat. En ejus verba: *S. Gregorio Graecorum VI. den.* ex Ord. Rom. XII. apud Mabillon. Mus. Ital. tom. 2. & Pet. Morettum Lucub. de Presbyter. par. 3. sect. V. pag. 245.

(15) *Majese*, hoc est, terra novalis, quae anno cessat, Italis *maggese* & *maggiatica*.

in omni majesicatura dabit dictus Marinus, & dare promisit dicto Monasterio pro introytu, in Festo Sancte Marie Augusti, quatuor florenos auri... delatos in dicto Monasterio &c. Et pro dicta majesicatura facta confessi sunt, ab eo recepisse pro introytu quatuor florenos auri, & dimidium &c. Et totam ipsam terram seminabit, & seminare teneatur & promisit in majese & culto, & eidem Monasterio reddere quartam (16) *omnium bladorum, que ibi in majese & culto seminabitur, & procurare & facere, quod omnes, qui ibi seminabunt, dictum redditum facient &c.*

Testes: Urbevetanus de Urbeveteri Procurator in Curia Romana, Sixtus de Advocato, Deodatus de Jardino.

Ego Leonardus Jacobi Rubei, Sancte Romane Ecclesie Notarius, predictis interfui, & ea scribsi & conplevi rogatus.

XLIX.

Charta emptionis alterius horti in agro Viterbiensi pretio librarum CLXX. *denariorum paparenorum.*

IN *nomine Domini, amen. Anno Domini M. CC. LXXXXI. tempore Dni Nicolai Quarti Pape, mense Maii die XIX. intrante, Indictione IV. In presentia mei Notarii & testium subscriptorum, Henricus filius quondam Dñi Burgundionis, per se, suosque heredes & successores, sponte sua bona & libera voluntate, jure proprio & in perpetuum vendidit, tradidit, & concessit Venerabili Viro Dño Fratri Stephano Abbati Monasterii & Conventus Sancti ALEXII de Urbe, ementi & stipulanti vice & nomine dictorum Monasterii & Conventus, & pro se & suis successoribus, quemdam suum ortum, liberum* A.D. 1291.

Ooo &

(16) *Quartam*, scilicet frumenti, quod colligeretur, quartam partem, juxta antiquam consuetudinem. Nam legimus, quod Hugo Farfensis Abbas circa Ann. 1012. fundos quosdam concessit *ad quartam reddendam, & de vino mundo medietatem*. Vid. Chron. Farf. apud Murat. Rer. Ital. tom. 2. p. 2.

& absolutum ab omni honere servitutis, & censu, redditu & nexu, ab obligatione, positum in pertinentiis Viterbii in contrata vallis Pectinalis (17), *juxta rem dicti Monasterii Sancti ALEXII, rem Veraldi Dñi Angeli, rem Colutie & Curradini Raynerii, & viam publicam &c. pro pretio & pagamento centum setuaginta librarum bonorum denariorum paparenorum* (18) *minutorum &c. in cujusquidem orti pretio, emptio, & pagamento idem Dñus Abbas dixit asseruit, fore conversos, datos, & pagatos XLIV. florenos de auro* (19), *quos idem Abbas dixit se habuisse & recepisse a Dño Jacobo Thomasso & Branca de Saracenis, pro affrancatione unius territorii, quod vocatur Meroli, juxta suos confines: de quo territorio reddebant annuatim in Festo Sancti ALEXII X. libras cere &c.*

Actum est hoc Viterbii in Capitulo Ecclesie Sancti Francisci (20), *presente Fratre Jacobo de Cerclaria, Fratre Petro de Montesiascone, Fratre Petro de Urbeveteri, Fratre Luca de Viterbio, Magistro Angelo Johannis Cere Notario, & Mancino Magistri Petri, testibus ad hec vocatis & rogatis.*

Et ego Johannes Petri Egidie, Autoritate Alme Urbis Prefecti Notarius, hiis omnibus interfui, & rogatus scribere scripsi & publicavi.

L.

Charta emptionis factae a PANDULPHO SABELLO cujusdam fundi *Oliarii* in agro Albano, qui ad Alexianos pervenit, ut ex num. LI.

A.D....... *nno Dominice I..... ationis millesimo ducentesimo* 1296.*nonagesimosexto, tempore Dñi Bonifatii Pape O.... vi* (21), *In-*

(17) *Vallis Pectinalis* nunc etiam vocatur *valle Pettinara*, in qua hortos quinque Viterbii suburbanos etiamnum possidemus.

(18) *De paparenis* vide quae diximus pag. 255. & paullo superius not. (5) & (9).

(19) Floreni aurei, de quibus vide sup. not. (6).

(20) *Ecclesiae S. Francisci*, de qua vide sup. pag. 467. not. (2).

(21) Supplendum Bonifacii Octavi

Indictione nona, mense Madii die undecima. In prese....... Discreti Viri Dñi Angeli Petri Mathei Causidici, mei Leonardi Jacobi Rubei Sancte Romane Ecclesie Judicis & .... rii, & testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum ... . Religiosi Viri Frater Georgius de Bulsena Guardianus (22) *Ecclesie Sancte Marie de Areaceli, & Frater Nicolaus de Felicibus, Ordinis Sancti Augustini, executores testamenti seu ultime voluntatis quondam Dñe Bonize, filie olim Tiviliardi Gregorii Johannis Gregorii de regione Ripe, a qua ......potestatem habent bona distrahendi, vendendi, & alienandi, & pro anima sua erogandi, ut Instrumento scripto per Paulum Petri Henrici Notarium plenius continetur, exe........ & concesse..... Johanni Rubeo nuntio & familiari Nobilis Viri Dñi Panduisi de Sabello* (23), *ementi & recipienti..... jure loca-*

vi anno secundo. Is enim natione Campanus de Anagnia, nomine Benedictus Cajetanus, Presbyter Card. SS. Silvestri & Martini in Montibus, electus est R. P. Neapoli die 24. Decembris An. 1294. scilicet undecimo die, postquam Caelestinus V. antea Petrus de Murrone Pontificatu se abdicasset. Romae postea consecratus & coronatus est die 23. Januarii A.D. 1295. Sedit annos VIII. menses IX. dies XVIII. Obiit die XI. Octobris An. 1303. Romae sepultus in Vaticano Templo.

(22) *Guardianus* ex Ordine S. Francisci, cui Templum & Coenobium Aracaelitanum non a Bonifacio VIII. ut perperam scripserunt Bzovius & Ciacconius, sed ab Innocentio IV. An. 1250. amotis Benedictinis, concessum est, ut satis patet ex tribus hujus Pontificis Diplomatibus, in quibus legitur: *Per Apostolica Scripta mandamus, quatenus Monasterium S. Mariae de Capitolio in Urbe Ordinis S. Benedicti, cum hortis & aliis suis appendiciis juxta illud, nec non libris & ornamentis ipsius, Auctoritate nostra, eisdem Fratribus* (S. Francisci), *ibidem sub Ordinis sui observantia Domino servituris, in usus perpetuos assignantes, eos in praedictorum possessionem corporalem inducere procuretis, amotis inde Monachis, qui sunt ibi, & per alia Ordinis sui Monasteria congrue collocatis &c.* Vid. Casimir. *Memorie Storiche della Chiesa e Convento d'Araceli cap. III.*

(23) Pandulphus de Sabello Honorii IV. Pontificis germanus frater & Urbis Senator, ut diximus Cap. XVII. pag. 259. in genua provolutus repraesentatur Tab. VIII. Senatoriis Insignibus ad eundem modum ornatus, quo Joannes Columna, qui eodem saeculo XIII. Senatorium munus obtinuit, depictus est in Coenobio Aracaelitano, ad exemplum veteris

locationis a Monasterio Sancti ALEXII cum via publica infra .... is, positam territorio Albanensi in loco, qui vocatur Oliari, cum cisterna infra se, & omnibus ....sunt ve..... fines: a primo latere tenent heredes Pau... Johannis Boni; a secundo heredes Johannis Greci (24) & Judex Ciceronus; a tertio via, que pergit ad cister .... a IV. Oliverius, & Cacanci, & heredes Petri Baronis. Fines vero moderni dicte pedice hii sunt: a primo latere desuper tenet Ecclesia Sancte Marie de Aricia (25); ab alio ..... Alexii Leni & Johannes frater ejus; ab alio tenet Curia castri Sabelli (26); ab alio via; & infra dictam pedicam itur via &c. Hanc venditionem &c. ei fecerunt pro pretio septuaginta librarum provisinorum &c.

Testes: Dñus Angelus Petri Mathei Judex, Nicolaus Cerini Notarius, Donatus familiaris Nobilis predicti, Frater Matheus, Frater Marcus, Canonici Sancti ALEXII.

Ego Leonardus Jacobi Rubei, Sancte Romane Ecclesie Judex & Notarius, predictis interfui, & ea scribsi & conplevi rogatus.

L I.

Nobilis Vir PANDULPHUS de SABELLO fundum *Oliarii* antedictum in dotem constituit Sacelli S. Jacobi, quod postea *Scalae S. ALEXII* nuncupatum est.

A.D. 1296. *IN nomine Domini. Anno Dominice Incarnationis millesimo ducentesimo nonagesimo sexto, tempore* (27) *Dñi Bonifatii Octavi Pape, Indictione nona.....Junii .... madecima. Coram*

teris monumenti ex opere tessellato, quod in aedes Columnenses delatum est, ut notat Bened. Floravantes, quum viveret amicus noster, in antiquis RR. PP. denariis pag. 23.

(24) *Joannis Graeci & Judex Ciceronus*, de quibus vid. not. (88) pag. 451.

(25) De Sacra Aede S. Mariae de Aricia vid. not. (89) pag. 461.

(26) *Castri Sabelli*, de quo pag. 266. not. (60).

(27) *Tempore Bonifatii VIII.* hoc est, Pontificatus ejusdem Anno II. mense VI. Vid. not. (21) pag. 474.

ram me Leonardo Jacobi Rubei Sancte Romane Ecclesie Judice & Notario, & testibus subscriptis ad hec vocatis & rogatis, Nobilis Vir Dnus Pandulfus de Sabello &c. (28) inter vivos donavit &c. Religioso Viro Dño Fratri Francisco Abbati (29), & Fratri Angelo Priori Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII, presentibus & recipientibus pro dicto Monasterio pro dote videlicet Cappelle vocate Sanctus Jacobus (30), quam dictus Dnus Pandulfus, & alii de Domo sua construxerunt & construi fecerunt in predicto Monasterio, & pro devotione, quam habet in dicto Monasterio, & pro remissione peccatorum suorum, & parentum, & fratrum suorum, idest unam pedicam terre sementaricie, quam dictus Nobilis acquisivit ab executoribus olim Dñe Bonize, filie olim Tiviliardi, cum via publica infra eam, pascuis, limitibus suis, introytibus & exitibus suis, & omnibus suis pertinentiis, positam territorio Albanensi in loco, qui vocatur Oliari, cum cisterna in se; cujus hii sunt veteres fines: a primo latere tenuerunt heredes Pauli Johannis Boni; a secundo heredes Johannis Greci (31), & Judex Ciceronus; a tertio via, que pergit ad cisternas; a IV. Oliverius, & Cacanci, & heredes Petri Baronis. Fines vero moderni dicte pedice hii sunt: ab uno latere desuper tenet Ecclesia Sancte Marie de Aricia; ab alio heredes Alexii Leni & ... castri Sabelli; ab alio via; & infra dictam pedicam itur via &c.

Testes: Dñus Angelus Petri Mathei Judex, Paulus de Cervinaria, Paulus Dñe Mactaleonis, Jacobus Za ... a .. lis, Franciscus ......

Ego Leonardus Jacobi Rubei, Sancte Romane Ecclesie Judex & Notarius, predictis interfui, & ea scribsi & conplevi rogatus.

Char-

(28) Vide supra not. (23), & pag. 257. not. (37).

(29) De Francisco Alexiano Abbate diximus Cap. XVII. pag. 256. & seq.

(30) Sacellum S. Jacobi, quod postea *Scalae* S. ALEXII vocarunt, ut diximus Cap. XVII. p. 258. & 263.

(31) Vid. sup. not. (24), & not. (88) pag. 461.

L I I.

Charta permutationis factae Alexianos inter & Monachos S. Gregorii ad Clivum Scauri de quibusdam vineis montis Testacei in alios fundos agri Albani seu *Oliarii*.

A.D. 1297. *IN nomine Domini. Anno Nativitatis ejusdem millesimo CCLXXXXVII. Pontificatus Dñi Bonifatii Pape Octavi anno ejus tertio, Indictione X. mense Junii....... inter Pia & Venerabilia Loca aguntur, solo verbo robur & firmitatem debeant obtinere; tamen quia memoria hominum labilis est, nisi publicis scripturis ad perpetuam rei memoriam redigantur, ... posset eo......, dep...... & ideo cambium & permutationem factam inter Venerabile Monasterium Sanctorum BONIFATII & ALEXII, quod positum est in Adventino in loco, qui dicitur Balcerna, ex una parte, & Venerabile Monasterium Sancti Gregorii in Clivo Scauri* (32) *de Urbe ex altera parte, ego supradictus Jacobus Leonardi Jacobi Rubei, Imperiali Autoritate Notarius & publicis licteris de voluntate partium scribere procuravi. Habebat quidem dictum Monasterium Sancti Gregorii unum petium terre sementaricium, positum in territorio Albanensi in loco, qui dicitur Carrabella* (33) *seu Olgiarii inter hos fines modernos, ab uno latere est via publica, ab alio latere tenent Dñi Sabellenses, ab alio latere tenet Ecclesia Sancte Marie de Aricia, ab alio tenet Mo-*

(32) De Clivo Scauri vid. pag. 264. not. (52).

(33) *Carrabella* seu in Caccabellis prope fundum *Oliarii*, de quo pag. 257. not. (38). Et quidem in Litteris Caelestini III. quas ibi commemoravimus, legitur: *It condemno eosdem Ruffredam & Maximum fratres in restitutionem alterius petii terrae positi in territorio Albanen. in Caccabellis; cui a primo latere est via, qua itur ad Papinianum; a secundo tenet Ecclesia S. Sabae; a tertio Gregorius Petri Baronis; a quarto S. Maria Rotunda de Albano &c.* quae Sacra Aedes postea ad nos pervenit, ut diximus pag. 239.

Monasterium Sancti ALEXII, seu Petrus Felicis Scriniarius, vel si qui alii sunt veriores confines, quod non adjacet, nec contiguum est seu vicinum aliis casalibus & terris dicti Monasterii Sancti Gregorii, set est longinquum ab eis, quod subscriptus Dnus Abbas Monasterii Sancti Gregorii emit & acquisivit ab executoribus olim Dñe Bonize filie olim Tiviliardi; quod Monasterium Sancti Gregorii non habeant vineas, nec mustum recolligant ad sufficientiam quasi medii temporis anni; & dictum Monasterium Sancti ALEXII habeat subscriptas vineas ad proprietatem ad quartam reddendum, idest terram & proprietatem duarum petiarum vinearum plus vel minus positarum in Testacia inter hos fines: a primo latere tenet Traximundus de Marmoruta, juris Ecclesie Sancte Marie de Adventino (34); *a secundo tenet Dompnus Henricus Zavactarius, juris dicte Ecclesie Sancte Marie de Adventino; a tertio est campus Testacie; a IV. Angelutius de Saxo, juris dicte Ecclesie Sancte Marie de Adventino: quas duas petias terre tenet jure locationis ad quartam reddendam Nicolaus filius olim Magistri Petri Medici de ponte Sancte Marie* (35). *Item terram & proprietatem dimidie petie vinee plus vel minus posite in eodem loco Testacie inter hos fines: a primo latere tenet Petrus Blasii Calzolarius, juris & proprietatis San-*

(34) Ecclesia S. Mariae de Aventino, quae inter antiquas XX. Urbis Abbatias tertium jam locum obtinuit, ut diximus pag. 421. not.(97), nunc pertinet ad Milites Ordinis Hierosolymitani. Vid. Flor. Martin. Rom. Sac. pag. 186.

(35) *De ponte S. Mariae*, qui olim pons Senatorius & Palatinus appellabatur, atque nunc dicitur *ponte rotto*. Nam Auctor de Mirabilibus Urbis editus a Francisco Albertino, de Urbis pontibus agens, inquit: *Secundus pons erat Senatorum, qui & Palatinus dicebatur, nunc vero S. Mariae.* Hoc nomen habuisse ferunt vel a proximo Templo S.Mariae Aegyptiacae, vel a B. Virginis Imagine, quae in ipso ponte colebatur, quaeque translata fuit in Templum S. Cosimati. Vide Donatum de Urbe Rom. lib. III. cap. XXI. & Nardinum lib. 8. cap. 3. Pontem hunc instaurarunt Sixtus IV. & Gregorius XIII. Sed A.D. 1598. exundante Tyberi iterum collapsum nemo hactenus restituit; ideoque dicitur *ponte rotto*.

Sancte Marie de Porticu (36); a secundo Petrus Martualli, juris & proprietatis Monasterii Sancti ALEXII; a tertio ripa fluminis; a IV. vicolus vicinalis: quam dimidium petiam terre tenet jure locationis ad quartam reddendum Paulus Stephani Ponziani. Item terram & proprietatem unius petie vinee plus vel minus posite in eodem loco Testacie &c. Et insuper confessi sunt dicti Dnus Abbas Sancti ALEXII, recepisse L. libras provisinorum Senatus pro aditamento dicti cambii a dicto Procuratore Sancti Gregorii, quas convertunt in Sacristia & pro Sacristia (37), quam de novo hedificant in dicto Monasterio Sancti ALEXII &c. Que vinee adjacent & contigue sunt seu vicine Ecclesie Sancti Jacobi in Oreis (38), Cappelle dicti Monasterii Sancti Gregorii; & dicte vinee Monasterii Sancti ALEXII sunt longinque aliis multis vineis ipsius Monasterii

(36) *S. Mariae de Porticu*, cujus S. Aedes Innocentio XI. Pontifice diruta fuit, & magnificentius restituta sub nomine S. Gallae; ideoque distinguenda a Templo S. Mariae *in Porticu Campitelli*, quod Alexander VII. ex voto Populi Romani exaedificavit, ut ex apposita Inscriptione intelligitur:

S. P. Q. R. VOTVM. S.

ALEXANDER VII. P. M. S. MARIAE IN PORTICV

A FVNDAM. POS. A. M. DC. LXV.

De utroque Templo plura videsis in libro, quem Cl. Vir Antonius Erra nuper inscripsit: *Storia dell'Immagine, e Chiesa di S. Maria in Portico, Roma* 1750.

(37) *Sacristia*, cujus veterem ichnographiam repraesentat Tab. III. Lit. E. nunc demum post annos amplius quadringentos & quinquaginta vetustate fatiscens iterum exaedificata est.

(38) *Ecclesiam S. Jacobi in Oreis*, de qua neque Martinellus meminit, ubi agit de Templis Urbis obsoletis, arbitror fuisse prope horrea Populi Romani. Nam ut referunt Andreas Fulvius lib. IV.& Lucius Faunus lib. III. de Urbis Antiquitat. „ fuerunt „ etiam sub Aventino inter ripam Tyberis & Testaceum montem disposita „ centum quadraginta horrea Populi „ Romani; & erant ampla & oblonga, „ ut eorum ruinae adhuc ostendunt &c.

sterii Sancti ALEXII, positis in loco, ubi dicitur Penna (39) & Sancta Pax, ubi dictum Monasterium Sancti ALEXII habundat multitudine vinearum & recollectione musti, licet ipsum Monasterium Sancti ALEXII sterile sit in terris sementariciis & recollectione grani. Propter quod de communi voluntate, & placabili concordia, & deliberato consilio ad cambium & permutationem dicte terre ad dictas proprietates vinearum pervenerunt &c.

Testes: Petrus Gusmati Marmorarius de regione Violate, Petrus Johannis Vorrelli de Pinea, Petrus Jacobi Magistri, Petrus Copparius de regione Pinee, Nicolaus .... de regione Columpne.

Ego Jacobus Leonardi Jacobi Rubei, Inperiali Autoritate Notarius, predictis omnibus interfui, & in publicam formam redegi rogatus.

L I I I.

Chartula emptionis horti in agro Viterbiensi factae a FRANCISCO Abbate pretio *CL. librarum paparenorum.*

IN nomine Domini, amen. Anno Domini millesimo trecentesimo sexto, tempore Dñi Clementis Pape V. (40), *mensis Septembris die VI. Indictione IV. Juti Girardi Rubei & Tucius* A.D. 1306.

(39) *Penna & Sancta Pax.* In monte S. Pacis ad sinistram viae Hostiensis, ubi nunc dicitur *Turricella*, primo ab Urbe lapide, vineas aliquot etiamnum possidemus, sicuti etiam fundum *Penna*, de quo vid. pag. 227. not. (9).

(40) Clemens V. antea Berthrandus de Gotho Burdegalensis Archiepiscopus, electus R. P. Perusii die V. Junii An. 1305. ut Philippo Francorum Regi gratificaretur, in Galliis morari statuit. Quamobrem ibi postea per annos LXXI. Sedes Apost. fuit usque ad Gregorium XI. Clemens itaque coronatus est Lugduni die XIV. Novembris; qua die certo vitae periculo divina clementia ereptus est. Nam quum equestri pompa, Galliarum Rege aliisque Principibus viris comitantibus, e Templo S. Justi in urbem rediret, corruente muro

cius Angeli, quilibet eorum in solidum &c. vendiderunt &c. Venerabili Viro Dño Fratri Francisco Abbati Monasterii Sancti ALEXII de Urbe, ementi vice & nomine dicti Monasterii, quoddam eorum jardinum seu viridarium, positum in pertinentiis Viterbii in contrata Torricelle, juxta rem heredum Detajuti, rem heredum Nangeli, stratam publicam & vicinalem, & alios suos confines &c. pro pretio & pagamento centum quinquaginta librarum bonorum denariorum paparenorum &c. Et ad hec Dña Flos uxor dicti Juti, & Dña Benvenuta uxor dicti Tucii, venditorum, presentes existentes huic venditioni & obligationi, sponte eorum voluntate consentierunt &c. *

L I V.

Magnificus Vir D. JOANNES DE SABELLO Romanorum Proconsul Agneti Abbatissae S. Mariae Rotundae Albani (cujus Aedes & bona ad Alexianos postea pervenerunt) praediolum vendit florenis CL.

A.D. 1310. *IN nomine Domini, amen. Anno ejusdem millesimo trecentesimo decimo, Pontificatus Dñi Clementis Pape V. anno V. Indictione VIII. mensis Aprilis die XI. In presentia mei Johannis Barnabe Notarii de Albano, & testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum & rogatorum, Magnificus Vir Dñus Johannes de Sabello*(41)*Romanorum Proconsul &c. vendidit &c. Re-*

muro fere oppressus fuit, ipso ex equo decidente, ac Tiara e capite excussa. Ex ea ruina periere Joannes Britanniae Dux & Galhardus Pontificis frater, ut legitur in ejus Vita VI. apud Baluzium in Vit. Pap. Avenionensium tom. I. Sedit autem Clemens V. annos VIII. menses X. dies XVI. & obiit die XX. Aprilis A. D. 1314.

* Reliqua desunt; nam membrana abscissa est.

(41) *Joannes de Sabello*. Is ille est, qui ab Henrico VII. Imperatore in custodiam traditus, statim inde a convivio, quo magnifico ac splendido inter alios Romanae Urbis Proceres fuerat acceptus, postmodum fuga elapsus, & praesidiariis Roberti Siciliae

Religiose Dñe, Dñe Agneti Abbatisse Venerabilis Monasterii Sancte Marie (42) *Rotunde de Albano, Ordinis Sancti Augustini, presenti & recipienti nomine & vice dicti Monasterii &c. idest medietatem unius pedice terre sementaricie VI. rublorum in semine plus vel minus, juris proprii ipsius Dñi pro divisa ab alia medietate dicti Monasterii Sancte Marie; que tota pedica dicitur pedica de Scriniario, posita in tenimento Sabelli, in contrata seu vocabulo, quod dicitur Formales Mancacie; cujus medietatis pedice hii sunt confines; cui a primo latere tenet dictum Monasterium Sancte Marie, silicet alia medietas dicte pedice, juris proprii dicti Monasterii; a secundo Episcopatus Albanensis, silicet tenimentum S. Marie in Ferrarola, sui proprii juris; a tertio Monasterium Sancte Marie de Palazola* (43) *, silicet tenimentum Pereti, sui proprii juris; & a quarto Nobilis Vir Laurentius de Candulfis* (44) *de Urbe, sui proprii juris, silicet baltiolum palatii Capolopi &c. in qua medietate est quedam fabrica seu hedificatio antiqua murorum sive parictum dirutorum &c. pro CL. florenis boni & legalis auri, ac*

Ppp 2

liae Regis copiis adjutus, Henricum ipsum compulit Roma excedere 13. Kal. Aug. 1312. ut legitur apud Raynaldum in Annal. Eccl. ad hunc annum §. 34. & 47. & Ludovicum Cavitellum Annal. Cremonen. Anno 1312.

(42) *S. Mariae Rotundae de Albano*, de qua vide supra pag. 239. atque infra App. num. LIX.

(43) *Monasterium S. Mariae de Palazola*, de quo vid. sup. pag. 462. not. (90), & infra App. num. LV. not. (47).

(44) Nobilis igitur jam Romae fuit Candulforum Familia. Et quidem in serie Senatorum Urbis ad A.D. 1233. legitur apud Zabarellam *Joannettus q. D. Joannis Candulfi Senator Romae*, & apud Crescimbenum *Giannotto d'Odone Candolfo Senatore*. In descriptione bonorum, quae ab Honorio IV. constituta sunt in dotem Coenobii nostri S. Pauli Albani, tunc Ordinis Guillelmitarum, prae ceteris ponitur *casale unum, quod dicitur Mandra de Candulfis, cum silva contigua ipsi tenimento castri nostri, quod dicitur Candulforum*, uti habetur in Actis, quae afferuntur ab Ughellio in Episc. Albanen. tom. 1. Ital. Sac. Hinc arbitror, *castrum Candulforum* ab hujus nominis Familia denominationem accepisse, non autem a Comite Gandulfo Sabellio, ut communis fert opinio apud Gobellinum in Comment. Pii II. lib. XI. Vulpium Vet. Lat. tom. VII. lib. XII. cap. V. aliosque plures.

ac recti ponderis, quos prefatus Dñus Johannes a dicta Dña Abbatissa &c. recepit &c.

Hoc actum est in rocca castri dicti Dñi Johannis, quod dicitur Candulforum (45), *presentibus Nobilibus Viris Uguitione Dñi Sixti de Perleonibus* (46) *de Urbe, Nicolao Pauli de S...rico de Urbe, Piccardo de Senis familiare predicti Dñi Johannis, Angelo Magistri Angeli de Albano, Johanne Serjanni de Albano, Oddone Gregorii Callararii de Urbe, & Feniculo dicti castri Dñi Johannis, testibus rogatis &c.*

Et ego Johannes Barnabe de Albano, Inperiali Auctoritate Notarius, predictis omnibus & singulis interfui, eaque scripxi & in p....formam redegi rogatus.

L V.

Monasterium S. Mariae *de Palatiolis* Ord. Cisterciensis, ut conflatum aes alienum dissolvat, *fundos Roselli & Turris Episcopi* Monialibus S. Mariae Rotundae Albani vendit florenis CLII.

A.D. 1310. *IN nomine Domini, amen. Anno ejusdem millesimo trecentesimo decimo, Pontificatus Dñi Clementis Pape Quinti anno quinto, Indictione octava, mensis Martii die III. In p.. ....mei*

(45) Oppidum nunc est vel eo nomine celebre, quod Romani Pontifices illuc rusticatum saepe divertere consueverunt. Ad Sabellios diu pertinuit. Sed A. D. 1389. ad Capizucchios devenisse conjicio ex Tabulis, quas affert Vincentius Armanni p. 18. libri, cujus titulus: *Racconto della Famiglia de' Capizucchi*, *Roma* 1668. Ex iis enim apparet, oppidanos quosdam castri Nemoris *Nobili Viro Jacobello Joannis Pauli Capizucchi*, *tanquam Domino castri Turris Candulforum, fidelitatem & vassallagium* jurejurando spopondisse. Quas autem quantasque in posterum vicissitudines Dominorumque mutationes subierit, monumenta publica ostendunt, quae in unum collegit *Dominicus Jacovacci* in lib. ad Alexandrum VII. quem inscripsit: *Notizie di Castel Candolfo*. Hujus Celeberrimi Auctoris opera omnia mss. ex Bibliotheca Ottoboniana nuper in Vaticanam illata sunt.

(46) De Perleonum Familia egimus pag. 270. not.(71), & pag. 394. not. (*).

..... *mei Notarii*, *& testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum & rogatorum. Cum Monasterium Sancte Marie de Palatiolis, Ordinis Cisterciensis* (47), *Albanensis Dioc.. ......tis, diversis, variis, ac innumeris debitis fenerabilibus propter Abbatum & Gubernatorum ejusdem Monasterii malam, immo pessimam administrationem* (48) *.....de bonis Monasterii predicti, que dilapidatio bonorum potius dici potest & debet, dignoscatur fore obligatum & astrictum, & quamplura ornamenta Monasterii predicti pignorata & obligata, & specialiter due cruces, una argentea sine auro, & alia argentea supra deaurata, & una cappella de sirico, silicet una planeta, una dalmatica* *, *& una tunicella de sa.......ojallo, cum fresis de auro, cum aliis pannis dicte capelle necessariis, sint obligate & pignorate pro C. florenis boni auri Rubeo de Pisis in Romana curia mercatori, & quasdam possessiones ejusdem Monasterii, quas idem Monasterium habet in tenimento castri Marini* (49), *dicantur fore obligate & pignorate pro LX. florenis boni auri.....Barthellutio fratri dicti Rubei, & predicta ornamenta & possessiones in duplo dicantur excedere valorem predictorum florenorum, & pro eis recolligendis non sit pecunia in dicto Monasterio, nec possessiones*

(47) Monasterium de Palatiolis, de quo sup. pag. 462. not. (90), tunc erat Ordinis Cisterciensis, & subjectum Abbati S. Anastasii ad Aquas Salvias. Sed antea fuit juris Abbatis S. Sabae, qui illud nonnullis Eremitis concesserat, qui primum Regulam S. Augustini, mox Institutum Cisterciense arripuerunt, ut constat ex Literis Apostolicis Gregorii IX. & Innocentii IV. apud Ughellium Ital. Sac. tom. 1. in Episc. Albanen. pag. 259. Vide Casimir. *Memorie Storiche de' Conventi de' Frati Minori cap. XVIII.*

(48) Administratorum itaque negligentia inter caussas imminutae Monasteriorum dotis jure merito recensenda est, ut diximus pag. 223. 237. & 269.

* *Dalmatica* latis manicis Diaconorum, angustis vero *tunicella* Subdiaconorum peculiare indumentum fuit, ut pluribus ostenditur in Macri Hierolexico VV. *dalmatica* & *tunicella*. Nunc autem unam ab altera ne minimum quidem distingues: quod sacris antiquis ritibus adversari videtur.

(49) *Castri Marini*, quod Caji Marii septies Consulis suburbanum fuisse ajunt, ut diximus pag. 472. not. (13).

nes alie venales, & que commodius & minus utiles ad presens vendi possint, quam possessiones infrascripte, & ad hoc, quod cesset usura, & dictum Monasterium usura pro dictis florenis non gravetur, cum certa alia debita honere usurarum quamplurimum dictum Monasterium gravetur, ita quod quolibet anno, solutis usuris debitorum, fructus bonorum dicti Monasterii vix sufficiunt ad regimen & substentationem Monasterii predicti, prout hec omnia, fama publica referente per totam contratam Maritime, dicantur fore publica, notoria, & manifesta, & tam Abbatis quam Conventus dicti Monasterii infrascriptorum, ibidem presentium & asseverantium testimonio vero & legitimo, ac relatione veridica comprobentur esse vera; & propterea Venerabilis Pater Dñus Frater Benedictus dictus Abbas (50) *Monasterii prelibati, & Conventus ejusdem Monasterii, videlicet Frater Andreas Subprior, Frater Johannes de Cortona, Frater Johannes de Provincia, Frater Nicolaus Theotonicus, & Frater Petrus Theotonicus, Monaci, & Frater Fatius Conversus Monasterii supradicti, universaliter & sollempniter, ut moris est, congregati ante cameram dicti Dñi Abbatis predicti ad sonum campane de mandato Dñi Abbatis predicti, pro infrascriptis omnibus & singulis specialiter peragendis, volentes recolligere ornamenta & possessiones predictas, & carere usuris, quas frequenter solvere se dicebant pro eis, habita prius secum matura deliberatione, & longo tractatu inter eos facto, asserentes se se licentiam, potestatem, & auctoritatem, & speciale ac expressum mandatum habere a Reverendo*

(50) Benedictus Abbas ex Ordine Cisterciensi, aliique, qui hic commemorantur Religiosi Viri, si Casimiro innotuissent, haud quaquam affirmasset pag. 231. Monasterium illud jam ab Anno 1250. Monachis omnino destitutum fuisse, quemadmodum revera fuit Anno 1391. quo anno ad Carthusianos S. Crucis in Hierusalem devenit ex Diplomate Bonifacii IX. in quo legitur: *Monasterium S. Mariae de Palazzolo Cisterciens. Ordinis Albanen. Dioecesis, quod ad praesens Abbate & Monachis caret omnino, ac spinis & vepribus est repletum, & quod dilectus filius Thomas* (de Perleonibus) ..... *obtinet in Commendam .... statuimus, quod deinceps .... non Cisterciensis, sed Carthusiensis Ordinis exsistat & censeatur &c.* Vid. Casimir. ubi sup. not. (47).

rendo in Christo Patre Dño Fratre Leonardo Abbate Monasterii Sancti Anastasii (51), *quod positum est ad Aquam Salviam de Urbe, Patre Abbate dicti Monasterii Palatiolis, eis factum oraculo vive vocis pro infrascriptis omnibus & singulis specialiter peragendis, cui Patri Abbati dicitur fuisse facta commissio per Capitulum Generale celebratum apud Cisternum tempore Capituli Generalis pro vendendis quibusdam possessionibus ad ipsius Monasterii debita persolvenda, prout in patentibus litteris dicte commissionis mihi dicto Notario visis & ostensis plenius continetur, unanimiter & concorditer &c. vendiderunt &c. Johanni Serjanni de Albano, presenti & recipienti nomine & vice Venerabilis Monasterii Sancte Marie Rotunde de Albano, de Ordine Sancti Augustini &c. idest unum baltiolum terre sementaricie V. rubitellarum in semine plus vel minus, juris & proprietatis dicti Monasterii Palatiolis, positum in tenimento Albani sive Sabelli in contrata, que dicitur Turris Episcopi* (52), *inter hos fines; cui a duobus lateribus tenet dictum tenimentum Turris Episcopi, sive Episcopatus Albanensis, juris proprii ipsius Episcopatus; a tertio Nobilis Vir Laurentius de Candulfis de Urbe* (53), *silicet pedica pala ..... & Monasterium Sancti Pauli de Albano* (54), *silicet baltiolum Margani, juris proprii dictorum Laurentii & Monasterii; & a quarto via publica prati Paterni. Item & unum ali ..... baltiolum dicti Monasterii Palatiolis terre sementaricie unius rubitell· in semine plus vel minus, juris proprii dicti Monasterii, positum in tenimento Albani in contrata, que dici .... Rasclli inter hos fines; cui a primo latere est*

(51) Vel hinc patet, ejusmodi Monasterium subjectum fuisse Abbati S. Anastasii ad Aquas Salvias, ut diximus not. (47).

(52) Quo loci nunc etiam campos aliquot possidemus, qui dicuntur *Torre de' Vescovi*; quique constituti sunt in partem dotis Coenobii nostri S. Pauli Albani.

(53) *Nobilis Vir Laurentius de Candulfis* superius commemoratus num. LIV. pag. 483. not. (44).

(54) *Monasterium S. Pauli de Albano*, tunc Ordinis Guillelmitarum, cujus Fundationis Tabulas & Litteras Apostolicas Honorii IV. Ughellius affert in Episcop. Albanens. Ital. Sac. tom. I.

est via publica; a secundo tenet Magister Franciscus Sutor, & Raynaldus Nicolai Pauli de Albano, juris Curie Albanensis; a III. Petrus Calzolarius de Albano, juris dicte Curie; & a quarto Jacobus olim Andree Nicolai Andree dicte terre, juris Curie predicte. Item unum aliud baltiolum duorum scorzorum terre sementaricie plus vel minus, juris proprii dicti Monasterii, positum in eadem contrata; cui a primo latere tenet Ecclesia Sancti Petri de Albano (55), *sui juris; a secundo & tertio Paulus Dñi Nicolai de Albano, sui juris; & a quarto dicta Ecclesia Sancti Petri. Item unum aliud baltiolum IV. rublorum cum dimidio in semine terre sementaricie plus vel minus, juris proprii dicti Monasterii, positum in contrata predicta inter hos fines; cui a I. latere tenent predicti Paulus Dñi Nicolai, & Ecclesia Sancti Petri, eorum proprii juris; a II. via publica & Ecclesia Sancte Marie in Pre . o . . o, sui juris; a III. strata publica, & dictus Paulus Dñi Nicolai, sui proprii juris; & a quarto dicta Ecclesia Sancte Marie in Pre . . de . . . . . . & Nobilis Vir Laurentius de Candulfis* (56) . . . . . *via publica mediante; & intra dictos fines in dicto baltiolo sunt quidam baltioli dicti Monasterii Sancte Marie Rotunde, sui proprii juris, junti cum baltiolo predicto &c. Hanc autem venditionem &c. prefatus Dñus Abbas & Conventus memoratu, nomine & vice dicti Monasterii Sancte Marie de Palatioliss & pro eo, eidem Johanni, presenti & recipienti nomine & vice dicti Monasterii Sancte Marie Rotunde, & pro eo, fecerunt, ut dictum est; pro eo quod predicti Dñus Abbas & Conventus presentialiter & manualiter receperunt a predicto Johanne ibidem presente & solvente CLII. florenos boni & legalis auri, ac recti ponderis, silicet LXXII. florenos pro pretio dicti baltioli siti in contrata Turris Episcopi, & LXXX. florenos pro pretio dictorum baltiolorum sitorum in contrata deRosellis*(57)&c.

Hoc

(55) *Ecclesia S. Petri de Albano* etiamnum stat, & *Cathedralis*, ut ajunt, fuit, antequam magnificum ibi S. Pancratii Templum exaedificaretur. Vide infra not. (73).

(56) Vid. supra not. (53).

(57) Nunc dicitur *Pian Ruffelli*, quo

Hoc actum est apud dictum Monasterium ante cameram dicti Dni Abbatis, presente Angelo Magistri Angeli de Albano, Angelo Fratris Leonardi dicte terre, Andrea Orlandi de Per .... o, Nicolao Oddonis Perne de Velletro, Nicolao de Tyano, & Vanni de Monte Politiano, testibus rogatis &c.
...... arnabe de Alb .... omnibus & predictorum singulis interfui, eaque scripxi & conplevi rogatus.

L V I.

YSUARDUS Archiepiscopus Thebanus, & Supremi Pontificis in Urbe Vicarius, lata sententia Monachos Alexianos in possessionem immittit vinearum, quas Monasterium S. Sebastiani ad Catacumbas injuste occupaverat extra portam Appiam.

IN nomine Domini. Nos Nicolaus de civitate Theatina De- A.D.
cretorum Doctor, Causarum Auditor Generalis Venerabilis 1310.
Patris Dni Ysuardi (58) Thebani Archiepiscopi Dni Pape in Urbe Vicarii Generalis, & Cognitor Cause infrascripte vertentis inter Monasterium Sancti ALEXII de Urbe, Abbatem, & Conventum ejusdem, & Maximum Andacumdei Notarium, Procuratorem & legitimam personam eorum pro eis ex una parte, & Monasterium Sancti Sabastiani in Catacombam (59), Abatem, & Conventum ejusdem, & Petrum Romanum Johannis Boni Notarium, Procuratorem & legitimam personam eorum & pro eis ex parte altera; in qua quidem Causa pro parte dicti Monasterii San-

Qqq

quo loci vinearum aliquot dominium, quod vocant directum, ad Alexianum Coenobium adhuc pertinet.

(58) *Ysuardi*, ad quem exstant Litterae Clementis Papae V. quae Bonifacii VIII. innocentiam & famam vindicant, & afferuntur a Raynaldo in Annal. Eccles. ad An. 1310. sic inscriptae: *Venerabilibus Fratribus Ysuardo Archiepiscopo Thebano Vicario nostro in Spiritualibus in Urbe, Jacobo Avenionensi & Altegardo Vicentino Episcopis &c.*

(59) De Monasterio S. Sebastiani ad Catacumbas vide sup. pag. 431. not. (23).

Sancti ALEXII, Abbatis, & Conventus ejusdem, & dicti Procuratoris eorum pro eis, oblatus fuit libellus in hac forma: In nomine Domini. Coram vobis Discreto Viro Dño Nicolao de civitate Theatina Legum Doctore, Auditore Reverendi Patris Dñi Tsuardi Thebani Archiepiscopi Dñi Pape in Vrbe Vicarii Generalis, proponit & agit Maximus Andacumdei Notarius, legitima persona Monasterii Sancti ALEXII de Vrbe, Abbatis, & Conventus ejusdem & pro eis, contra Monasterium Sancti Sabastiani in Catacomba, Abbatem, & Conventum ejusdem, & legitimam eorum personam pro eis in Judicio comparentem, dicens, quod predicti Abas & Conventus Sancti Sabastiani injuste tenent & possident proprietatem & terram infrascriptarum vinearum, pertinentium ad dictum Monasterium Sancti ALEXII jure dominii vel quasi, quamque sub certis pactis & modis pro locatione recepit a dicto Monasterio Sancti ALEXII olim Presbiter Jacobus, Rector olim Ecclesie Sancte Marie ubi Dominus apparuit (60), *recipiens pro ipsa Ecclesia Sancte Marie, que subest ipsi Monasterio Sancti Sabastiani, & ad ipsum Monasterium Sancti Sabastiani in temporalibus & spiritualibus pertinet, & ex persona dicti Presbiteri ipsas vineas acquirentis pervenerunt ad ipsum Monasterium Sancti Sabastiani: que vinee & terra posite sunt extra portam Apiam supra Ecclesiam ubi Dominus apparuit, inter hos fines; quibus ab uno latere est proprietas dicti Monasterii S. Sabastiani; ab alio est via publica, per quam itur ad ipsum Monasterium Sancti Sabastiani; ab alio tenuit olim Angelus Johannis Landi, & nunc tenent heredes olim Francisci Azaccaferri de Piscina, vel siqui alii sunt veriores confines. Quare cum pacta & tenores locationis predicte, scripte olim per Leonardum Jacobi Rubei Notarium, non fuerunt nec sint servata per dictum Monasterium Sancti Sabastiani, Abbatem, & Conventum ejusdem, & cessatum in solutione canonis per tempus & tempora, neque renovatio ipsius locationis petita & facta secundum modum locationis predicte, petit idem Maximus Procura-*

(60) *Vbi Dominus apparuit.* Vide pag. 253. not. (20).

curator procuratorio nomine, quo supra, cogi & condempnari sibi pro dicto Monasterio Sancti ALEXII, Abbati, & Conventui ejusdem, & pro eo, necnon & sibi Maximo legitime persone eorum pro eis, dictum Abbatem, & Conventum Sancti Sabastiani, & legitimam eorum personam pro eis in Judicio conparentem, ad restitutionem proprietatis & terre dictarum vinearum, & possessiones earumdem, & ad id, si opus fuerit, eosdem per censuram ecclesiasticam compelli, & per vos sententialiter condepnari. Predicta petit cum fructibus perceptis & percipiendis, & cum dampnis, & expensis, & omni legitima causa, salva potestate &c...... interloquendo pronumptiamus in hiis scriptis in contumaciam partis adverse, predictam Maximum, Procuratorem & legitimam personam dicti Monasterii Sancti ALEXII, Abbatis, & Conventus ejusdem pro eis, mictendo & remicti debere in tenutam & possessionem dictarum vinearum, terre scilicet & proprietatis ipsarum; quia predicti Abbas, & Conventus dicti Monasterii Sancti Sabastiani, & dictus eorum Procurator pro eis, legitime vocati & requisiti coram nobis, quod venirent responsuri dicto Monasterio Sancti ALEXII, Abbati, & Conventui ejusdem &c. conparere cessarunt; & quia dictus Maximus, Procurator & legitima persona dicti Monasterii Sancti ALEXII, Abbatis, & Conventus ejusdem, juravit & summarie declaravit coram nobis, quod predicta per malitiam non petebat.

Lecta & pronuntiata per dictum Auditorem sedentem ad bancam pro Tribunali ad jura reddenda, presente & petente dicto Maximo, Procuratore & legitima persona dicti Monasterii Sancti ALEXII, Abbatis, & Conventus ejusdem pro eis, apud Sanctum Basilium (61) *de Urbe sub Anno Domini millesimo trecentesimo decimo, tempore Dñi Clementis Quinti Pape, anno ejus quinto, mensis Octubris die ultimo, none Indictionis, presentibus*

 hiis

(61) *Apud S. Basilium* in regione Montium, ut arbitror, prope Forum Nervae; quo de Templo agit Martinellus Rom. Sac. pag. 79. Nam quae nunc AedesDivi Basilii vocatur, atque ad Monachos Basilianos pertinet prope Barberinos, Innocentio XI. Pontifice instaurata est.

hiis testibus, scilicet Laurentio Leporis, Phylippo Nicolai, & Andrea de .... Notariis dicti Dni Vicarii, Presbitero Francisco, Jacobo de Petrata Tabernario, Presbitero Petro Sancti Bartholomei de Arenula.

Eodem anno, Indictione, & mensis Maji die XXV. In presentia mei Notarii, & testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum & rogatorum, Paulus Johannis Guicti Canonicus Ecclesie Sanctorum Quirici & Julitte (62), *Nunzolus Curie Venerabilis Patris Dñi Fratris Tsuardi Thebani Archiepiscopi, Dñi Pape in Urbe in Spiritualibus Vicarii Generalis, ex vigore mandati & commissionis sibi facte per Dñum Mattheum Angeli Johannis Cinthii dicti Dñi Vicarii & ejus Curie Auditorem, ejus bona voluntate investivit corporaliter Dñum Fratrem Bonifatium, Priorem & Procuratorem Monasterii Sancti ALEXII de Urbe, & Maximum Andacumdei Notarium, legitimam personam dicti Monasterii, & pro eis, de terris & vineis predictis in dicto libello contentis, assignando sibi de ipsis terris & arboribus ejusdem pacifice & quiete possessionem earumdem. Actum presentibus hiis testibus, scilicet Paulo Dñi Maximi, Paulo Dñi Johannis Berzi Canonico Ecclesie Sancti Angeli Foro Piscium* (63), *& Nello Benvenuti de Peruscio.*

Et ego Julianus Guicti Johannis Astalli, Dei gratia Sacri Prefecti Auctoritate Notarius, & nunc Notarius dicti Dñi Vicarii, predicta scripsi, publicavi, & in publicam formam reddegi rogatus, de mandato supradicti Dñi Auditoris.

HIE-

(62) *Ecclesia SS. Quirici & Julittae* in regione Montium, quae antiquitus appellabatur Suburrana, & erat *Collegiata Canonicorum*, ut ait Martinellus pag. 294. a Paulo V. restituta fuit, & nunc Parochialis est, quam ab Innocentio XIII. Dominicani administrandam obtinuerunt.

(63) *S. Angeli in Foro Piscium* Aedes antiquissima a Bonifacio II. exstructa, atque a Stephano III. A.D. 752. instaurata, nunc est Titulus Diacon. S. R. E. Cardinalium.

LVII.

HIERONYMUS Alexianus Abbas assentitur venditioni cujusdam domus Viterbii factae Priori SS. Lucae & Faustini.

IN nomine Domini amen. Anno ejusdem Nativitatis millesimo CCC. decimo, tempore Dñi Clementis Pape V. Indictione octava, mensis Octubris die XXVII. intrante. In presentia mei Notarii & testium subscriptorum, Reverendus Vir Dñus Frater Geronamus (64), Dei gratia Abbas Monasterii Sanctorum Bonifatii & Alexii de Urbe, & Frater Riccus Prior ejusdem Monasterii, per se suosque successores, promiserunt & convenerunt Dño Falcono Magistri Rollandi Priori Ecclesie Sanctorum Luce & Faustini (65), ex pacto habito inter eos, quod ipse Dñus Falconus & ejus Canonici consenserunt cuidam venditioni cujusdam casalini, positi in contrata Sancti Luce juxta rem dicti Monasterii & viam publicam, & juxta viam, qua itur ad molendinum dicte Ecclesie Sancti Luce, & alios suos confines, facte per .... Magistri Mathei eidem Dño Abbati, ut patet de predictis publicum Instrumentum, scriptum manu mei Caciati Notarii infrascripti, dare & solvere octo libras bonorum denariorum paparenorum hinc ad duos annos proxime venturos &c. Actum est hoc Viterbii in domo Monasterii predicti, presentibus .... Rollandi, Presbytero Synerio Oblato dicti Monasterii, Rogerio Francisci, Bucio Guidonis, & Ser Lucio Notario de Urbeveteri, testibus ad hec specialiter vocatis & rogatis. A.D. 1310.

Et ego Caciatus Magistri Johannis Notarii, Auctoritate Alme Urbis Prefecti Judex Ordinarius & Notarius, predictis interfui, & rogatus scripsi, & publicavi.

Ale-

(64) De Hieronymo Alexiano Abbate vid. pag. 264.

(65) Aedes antiqua SS. Lucae & Faustini Viterbii nunc subjecta est Priori SS. Faustini & Jovitae; de qua vide Bussium Histor. Viterb. pag. 64.

LVIII.

Alexianorum *casale de S. Euphemia* ab eodem Abbate HIERONYMO datur in emphyteusim.

A.D. 1315. *IN nomine Domini. Anno Nativitatis Dñi millesimo CCCXV. Apostolica Sede Pastore vacante per mortem Dñi Clementis Pape V. Indictione XIII. mense Januario, die XI. In presentia mei Notarii, & testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum & rogatorum, Reverendus Pater Dñus Frater Conradus* (66), *Dei gratia Abbas Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe, Canonici, & Conventus ejusdem Monasterii, scilicet Frater Franciscus Prior, Frater Jacobus Prepositus, Frater Alexius, Frater Nicolaus, & Frater Stephanus, eorum bonis & spontaneis voluntatibus, pro seipsis & dicto Monasterio, dederunt & concesserunt ad laborandum pro quinque annis proxime futuris Nicolao Johannis Lato, & Mattheo Angeli Abbatis, ambobus de castro Dni Johannis de Sabello* (67), *presentibus & recipientibus pro seipsis, eorumque heredibus & successoribus secundum tenores subscriptos, idest unum casale dicti Monasterii, quod dicitur de Sancta Fumia* (68), *cum omnibus suis juribus, yntroitibus, exitibus, pertinentiis, & adjacentiis ejusdem, quod positum est extra portam Apie in tenimento dicti castri inter hos fines: ab I. latere est tenimentum castri Sabelli; ab alio casale de Pereto; ab alio tenet Dñus Petrus Nicolatri; ab alio tenet Paulus Berardi Pisciafore; ab alio est tenimentum Castelluzie &c. Hanc autem dationem & concessionem fecerunt eisdem; pro eo quod*

(66) De Conrado Alexiano Abbate vid. pag. 266.

(67) De castro Sabellio vid. pag. 266. not. (60). De Joanne autem Sabellio vid. num. LIV. pag. 481. not. (41).

(68) *Casale de S. Fumia*, de quo sup. pag. 230. not. (18), pag. 408. not. (71), & pag. 417. num. XX. not. (88).

quod promiserunt solvere dicto Monasterio quolibet anno in Festo Natalis Domini pro yntroitu dicti casalis XIII. libras provisinorum, quem introitum & pecuniam dicti Dñus Abbas & Canonici confexi sunt se recepisse pro hoc presenti anno; & pro eo quod promiserunt quolibet anno, ab hoc anno in antea, solvere dictum introitum in Festo Natalis, ut dictum est, quod si non solverint in dicto Festo, in Octavo duplicabunt; & pro eo quod promiserunt annuatim tempore messium dare & tradere in areis dicti casalis predictis Dño Abbati & Canonicis, seu eorum factori & nuuctio quartam partem totius grani, ordei & cujuslibet alterius bladi, quod annuatim ex dictis terris recoligent, & denunctiare eis, quando volent tritare, per unum diem, antequam tritent, & dare manducare & bibere nunctio seu factori dicti Monasterii, quando iverit pro dicta quarta recoligenda &c. Finito dicto tempore V. annorum, dictum casale libere redeat ad dictum Monasterium, & hec carta vacua sit &c.

Actum in dicto Monasterio, presentibus hiis testibus, scilicet Cecco Orlandi, Salvato Magistri Frederici Jubarellario, Petro Sancti Angeli, Presbytero Johanne Sancte Marie Madalene de monte Male.

Ego Petrus Maximi, Dei gratia Alme Urbis Illustris Prefecti (69) *Auctoritate publicus Notarius, quia predictis omnibus interfui, ea scripsi & publicavi rogatus.*

Dedi-

(69) De Romanae Praefecturae potestate & jurisdictione agit Contelorius in lib. de Praefecto Urbis cap. IV. ubi num. 44. publicis ex Tabulis evincit, jus fuisse Praefectis Urbis creandi Judices & Notarios, qui hac formula utebantur: *Ego NN. Auctoritate Almae Urbis Praefecti Notarius &c.* vel *Ego NN. Dei gratia Sacrae Romanae Praefecturae Judex & Scriniarius*. Hujus formulae originem Contelorius repetit ab Anno 1270. Sed illius exempla frequentiora sunt Saeculo XIV. uti vel ex hac ipsa nostra Appendice constat num. XLIX. LVI. LX. & seq. De Notariis autem consulendus Muratorius diss. XII. Ant. Ital. med. aevi tom. I.

LIX.

Dedicatio Templi & Altarium S. Mariae Rotundae Albani (70).

A.D. 1316. *UNiversis Sancte Matris Ecclesie filiis, presentes Licteras inspecturis, Frater Nicolaus* (71), *miseratione divina Tortibulensis Episcopus, salutem, & sinceram in Domino caritatem.*

Meritis Sacre Religionis inducimur, ut favoris benigni gratia justos deprecantia jugiter prosequamur, in hiis precipue, que noscuntur ad Divini cultum Nominis pertinere. Cum itaque ex parte dilecte in Christo filie nostre Agnetis (72) *Abbatisse Venerabilis Monasterii Sancte Marie Rotunde, ejusque Sororum, de castro Albani Dyocesis Albanensis, nobis fuerit humiliter supplicatum, ut accedere personaliter deberemus ad Monasterium prelibatum, pro Consacratione majoris Altaris Sancte Marie Ecclesie supradicte, necnon quatuor Altarium consacrandorum in eadem Ecclesia existentium, infrascriptorum vocabulorum, videlicet Sancti Johannis, Sancti Nicolai, Sancti Bartholomei, Sancti Augustini; nos vero earumdem precibus inclinati, considerantes tam pium opus urgens & expedi-*

(70) Quandoquidem Aedes & bona Monialium S. Mariae Rotundae Albani ad nos devenerunt A.D. 1444. ipsaque unio apparet ex Eugenii IV. Diplomate Dat. Non. Junii, Pont. An. XIV. ut diximus pag. 239. iccirco Acta Dedicationis hujusce Templi minime praetereunda existimavimus.

(71) *Nicolaus Episcopus*, cujus nomine suppleri & augeri poterit series Episcoporum Turtibulensium apud Ughellium, qui lacunam reliquit ab A. D. 1300. usque ad A. D. 1366. & septem dumtaxat ejus Sedis Antistites recensuit Ital. Sac. tom. VIII. col. 389. Sed antiquus hujusmodi Episcopatus Turtibulensis in Provincia Capitanatae Regni Neapolitani, subjectus olim Metropolitae Beneventano, ad campestris Archipresbyteri gradum nunc dejectus est, & unitus Ecclesiae Lucerinae.

(72) *Agnetis Abbatissae*, de qua vid. App. num. LIV.

pedibile ministerium, annuimus votis suis; & illico ad Monasterium ejusdem Ecclesie accedentes cum venerabili devotione, & cum manda sollempnitate adibita coram astanti Clero & populo, eadem Altaria consacravimus, & consacrando reperimus in majori Altari ejusdem Ecclesie quamdam cassam reverenter ornatam cum multis, inmensis, & innumerabilibus Sanctorum Reliquiis, quas per Religiosum Virum Fratrem.. Gardianum Sancti Pangratii (73) *de Albano hostendi fecimus; quorum quedam specialiter designantur: in primis* de Ligno Crucis, de Reliquiis Beati Philippi, Sancti Romani Martiris, Apostolorum Simonis & Jude, de Vestimento Beati Johannis, Sanctorum Johannis & Pauli, Sancti Silvestri, de Sepulcro Domini, Sancti Mathie, Sanctorum Gosme & Damiani, Sanctorum Urbani & Ypoliti, Sancte Marie Madalene, de Sanguine plurimorum Martirum, Sancti Ciriaci, de Pane Mense Domini, Sancti Savini Martiris, Sancti Stephani, de Capite Beati Andree Apostoli, aliorumque plurimorum Sanctorum. *Insuper invenimus quamdam cartam infrascripti tenoris, cujus tenor per omnia talis est: In nomine Domini, amen. Anno ejusdem millesimo CCCXVI. Indictione XIIII. mense Junii, die XXVIIII. Ego Frater Marchus Monachus & Sacrista Monasterii Sancte Marie Gripte Ferrate* (74), *& Dopnus Simon dicti Monasterii Monachus, in presentia*

(73) *S. Pancratii* Ecclesiam, quae nunc Albani Cathedralis est, & ab Archipresbytero, atque Archidiacono, una cum Canonicis octo administratur, Anno 1316. pertinuisse suspicor ad Religiosos Viros Ordinis S. Francisci, quorum Praeses seu *Guardianus*, ut vocant, hic commemoretur. Vetus enim Albani Basilica aut *S. Petro*, ut diximus not.(55) pag.488. aut *S. Joanni Baptistae* sacra fuit, & a Constantino Magno, ut fertur, exaedificata. *Iisdem temporibus fecit idem Augustus in civitate Albanensi Basilicam in honorem Sancti Joannis Baptistae &c.* Ex Anastas. Biblioth. in Vita S.Silvestri apud Vignolium lib. Pontifical. num.XXX. & apud Blanchinum tom.2. sect.46.

(74) *Cryptae Ferratae* jam tum Ordinis Monachorum S.Basilii, cujus Sacram Aedem B. Virgini Immaculatae sacram a solo fecerat Beatus Bartholomaeus Abbas, ut legitur in ejus Vita not. XXXI. Vide *Note ed Osservazioni alla Vita di S. Bartolomeo IV. per opera del P. D. Giacomo Sciommari*, *Roma* 1728.

ſentia Dopni Jacobi Presbiteri Sancte Marie in Aquiro (75) *de Urbe, Presbiteri Johannis Rectoris Sancti Andree de Columpna* (76) *de Urbe, & Presbiteri Gentilis Cappellani Monasterii Sancte Marie Rotunde de Albano, notum facimus & teſtamur, quod in Altari majori dicti Monaſterii Sancte Marie Rotunde reperimus quamdam caſſam reverenter ornatam cum multis & innumerabilibus Reliquiis Sanctorum, cum quadam carta infraſcripti tenoris, cujus tenor per omnia talis eſt* : Hoc factum eſt ad honorem Domini noſtri Jeſu Chriſti, & Beate Marie ſemper Virginis, Sancti Savini Martiris adque Pontificis, Sancti Silveſtri Pape, & Sipe, & Sancti Johannis & Pauli, a Dompno Bonifatio (77) Albanenſi Epiſcopo, Anno ab Incarnatione Domini M. ſexageſimo, tempore Nicolai Secundi Pape (78), Indictione XIII. VII. Ydus Decembris. Gregorius Archidyaconus, cum duobus ſigillis predictorum Cardinalium & Archidiaconorum, & duabus ampullis cum Reverendiſſimis Reliquiis, & cum quadam caſſa tribus figuris picta Domini noſtri Jeſu Chriſti, & Beate Marie Virginis, & Sancti Laurentii, quorum omnium Reliquie intus erant. *Poſtmodum invenimus quaſdam Grecas litteras amplam & magnam Indulgentiam continentes, in quodam*

(75) *S. Mariae de Aquiro* Templum antiquiſſimum in regione Columnae prope aedes Capranicorum ab Anaſtaſio Pontifice conditum, a Gregorio XIII. ampliorem in formam reſtitutum, cui nunc adjectum eſt Collegium Salviatum. Vid. Martinell. Rom. Sac. p.215.

(76) *S. Andreae de Columna* Sacra olim Aedes prope Baſilicam XII. Apoſtolorum, ut conjicit Martinellus pag.336. Rom. Sac.

(77) Bonifacius Albanenſis Epiſcopus ex Familia de Comitibus a Leone IX. Pont.Max. in Sacrum R.E. Cardinalium Collegium cooptatus, de quo plene agunt Ughellius in Epiſc. Albanen. tom. primo Ital. Sac. & Ciacconius RR. PP. tom. primo ad An. 1049. in Hiſt. RR. PP.

(78) Nicolaus II. antea Gerardus, natione Burgundio, Epiſcopus Florentinus, electus eſt R. Pontifex Senis die IX. Decembris An. 1058. Sedit annos II. menſes IV. dies 25. Obiit Florentiae die 24. Junii A. D. 1061. ibidemque ſepultus eſt in Templo Sanctae Reparatae. Vid. Papebroch. in Conatu Hiſt. Chronolog. RR. PP.

quodam marmoreo Pytaphio sculptas, quas de Greco in Latinum, dante Domino, transferri juximus. Hiis reverenter hostensis, omnibusque fideliter declaratis, & dictis Altarium Consacrationibus perfectis, Missam alta voce sollempniter decantavimus; & ea celebrata, circa Indulgentiam Ecclesie antedicte curam & sollicitudinem sollempnem habere volentes, considerantes, quod Sancti Patres ob remissionem peccatorum in Ecclesiis consueverunt Indulgentiam exibere, invenimus, quod bone memorie Dñus Bonifatius Papa VIII. (79) *pro singulis vocabulis Dedicationum Ecclesiarum IIII. annos & XL. dies, necnon pro singulis Altaribus consacrandis IIII. alios annos & totidem XL. dies indulgendo manus porrexerit gratiosas, ut ex Privilegio dicti Dñi Bonifatii colligimus evidenter. Insuper invenimus Ecclesie supradicte trium annorum & totidem XL. dierum Indulgentiam fuisse concessam, ut ex serie Privilegii Ecclesie predicte concessi apparere dignoscitur manifeste; nosque considerantes, quod ex potestate a Canone nobis tradita & concessa in unaquaque Ecclesie Consacratione seu Altaris, unum annum & XL. dies pro Indulgentia de jure possumus elargiri, universitati vestre tenore presentium damus notum, quod hac die presenti cum debita sollempnitate adibita, in Festivitatibus seu etiam Sollepnitatibus Beate Marie Virginis, Sancti Johannis, Sancti Nicolai, Sancti Bartholomei, & Sancti Augustini dumtaxat, Indulgentiam XXXII. annorum & totidem XL. dierum, ac etiam in earumdem Festivitatum Octabis, facta coacervatione omnium Indulgentiarum in dicta Ecclesia Sancte Marie Rotunde, nuntiamus, declaramus, ac etiam publicamus, statuentes & firmiter declarantes, ut quicumque vere penitens & confexus, qui vel que predictam Ecclesiam in ejus Festivitatibus & Sollempnitatibus, & earumdem Octabis, & ipsorum Altarium Consacrationibus, cum devotione & cordis contritione visitaverit, manusque porrexerit adjutrices, predictam Indulgentiam consequatur. In*

(79) Bonifacius PP. VIII. de quo sup. vid. pag. 474. not. (21).

cujus rei testimonium & fiduciam pleniorem, has presentes Licteras scribi juximus, & nostri sigilli appentione muniri. Datum apud dictum Monasterium Ecclesie Sancte Marie Rotunde de Albano, Anno Domini millesimo trecentesimo XVI. Indictione XIIII. tempore Pontificatus Dñi Johannis Pape XXII. (80) *anno ejus primo, mense Septembris, die VIII.*

Locus ✠ *Sigilli.*

L X.

JOANNES Abbas Procuratorem Alexiani Monasterii nominat Cacciatum Magistri de Viterbio.

A.D. 1319. *IN nomine Domini. Anno Nativitatis Domini millesimo CCCXVIIII. tempore Dñi Johannis XXII. Pape, Indictione secunda, mense Junii, die XII. In presentia mei Notarii, & testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum & rogatorum, Reverendus Pater Dñus Frater Johannes* (81) *Dei gratia Abbas Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe, Canonici, & Conventus ejusdem Monasterii, scilicet Frater Jacobus Prior, Frater Paulus, Frater Nicolaus, & Frater Johannes, de mandato dicti Dñi Abbatis in dicto Monasterio more solito congregati, eorum bonis & spontaneis voluntatibus, pro seipsis & vice & nomine dicti Monasterii, fecerunt, constituerunt, & ordinaverunt eorum & dicti Monasterii verum & legitimum Scyndicum, Procuratorem, Yconimum, Factorem, Defensorem, & Nunctium specialem in civitate*

(80) Joannes XXII. Jacobus de Ossa ex civitate Caturci (Gallice *Caors*) Card. Episc. Portuensis, Lugduni electus R. P. die 7. Augusti An. 1316. Sedit annos XVIII. menses III. dies 28. defunctus Avenione die 4. Decembris A. D. 1334. ibique sepultus in Templo S. Mariae de Donis. Is primus fuit ex Romanis Pontificibus, qui aureos nummos cuderit, ut conjicit Floravantes de antiquis RR. PP. denariis in Joanne XXII. pag. 52.

(81) De Joanne Alexiano Abbate diximus Cap. XVII. pag. 266.

vitate Viterbii & ejus Curia Providum & Discretum Virum Cacciatum Magistri Johannis de Viterbio, licet absentem tamquam presentem, ad omnes eorum & dicti Monasterii causas, lites, & questiones, quas habent & habituri sunt in dicta civitate Viterbii & ejus Curia contra omnes personas, loca, & universitates, & coram Curia Patrimonii Beati Petri in Tuscia, & coram Curia majori & minori dicte civitatis, civiliter & criminaliter, & in qualibet alia Curia Ecclesiastica & Seculari, & coram quolibet Judice ad agendum, petendum, respondendum, defendendum &c. & generaliter ad omnia alia faciendum, que merita causarum requirunt, & que ipsi facere possent, si personaliter interessent &c.

Actum in dicto Monasterio presentibus hiis testibus, scilicet Mattheo Picciolini, Stephanella Pellipario, Nicolao Petri Egidii, testibus.

Ego Petrus Maximi (82) *de Urbe, Dei gratia Alme Urbis Illustris Prefecti Auctoritate publicus Notarius, quia predictis omnibus interfui, ea scripsi & publicavi rogatus.*

L X I.

JACOBUS Abbas hereditatem capit bonorum Viterbii, quae Alexianis obvenerant ex testamento *Catharinae uxoris Ricchi Corbuli*.

*IN nomine Domini, amen. Anno ejusdem Nativitatis millesimo CCCXXX. tempore Dñi Johannis XXII. Pape, Indictione XIII. mense Augusti, die XXV. intrante. In presentia mei Notarii & testium subscriptorum, cum Dña Catarina, uxor Ricchi Corboli * de Peruscia, sana mente & corpore suum condiderit testamentum, in quo instituit sibi heredem Fra-* A.D. 1330.

(82) Petrus Maximi idem, qui sup. pag.495. not. (69), fortassis ex nobili Familia de Maximis, de qua egimus pag.320. & seq.

* *Corbuli.* Familiam de Corbulo antiquam & praenobilem fuisse, conjicio ex Tabulis, quas affert Ugh-

Fratrem Matheum (83) *Abbatem Monasterii Sancti ALEXII de Urbe, contemplatione dicti Monasterii, & Riccum virum suum; & dictus Riccus & dicta Dña Catarina mortui sint, & Reverendus Vir Dñus Frater Jacobus* (84) *Abbas dicti Monasterii Sancti Alexii de Urbe, volens hereditatem & bona, que fuerunt olim dicte Dne Catarine acquirere Monasterio supradicto, hereditatem dicte Dñe Catarine adhiverit; adcedens ad quamdam vineam positam in pertinentiis Viterbii in contrata Amandrualis, vel siquod est aliud loci vocabulum, juxta rem heredum Clementis de Bagnaria* (85), *rem Mutii Laurentii, rem heredum Casoli, viam publicam, & alios suos confines, & ad terras positas in pertinentiis civitatis Viterbii in contrata de Bussetis, juxta rem & alios suos confines, que bona fuerunt in bonis & de bonis dicte Dñe Catarine, & in ejus hereditate remanserunt tempore mortis sue, corporalem possessionem dictarum vinee cum fructibus exsistentibus in ea, & predictarum terrarum intravit & apprehendit, nemine contradicente, dicens, se velle dicta bona nomine dicti Monasterii animo & corpore possidere.*

Acta sunt hec in bonis predictis & quolibet eorum, presentibus Jutio Vannis, Blascio Sandrii, Valentino Magistri Locti, &

Ughellius in Episc. Ravenn. tom. 2. Ital. Sac. n. 78. In iis enim legitur Bonifatius Comitissae Mathildis nepos, & *Corbuli* frater, scilicet: *Anno ab Incarnat. Dñi MCLVIII. Dño HadrianoPapa Ecclesiae Dei praesidente... Ego quidem in Dei nomine Bonifatius filius Lamberti Comitis, pro me & pro CORBULO FRATRE MEO &c...dono & concedo &c...tibi praesenti D. Anselmo Dei gratia S. Ravenn. Ecclesiae Archiepiscopo, tuisque successoribus &c... medietatem castri Mustioli integram, quam pater meus acquisivit &c.*

(83) de Matthaeo Abbate vid. Cap. XVII. pag. 266.

(84) De Jacobo Abbate vide ibidem pag. 266. & mendum corrige, quod irrepsit; nam *Jacobus*, non *Joannes alter* legendum est.

(85) *Bagnaria* suburbanum mille passus a Viterbio distans, quo loci Jo. Franciscus Card. Gambara villam optimam instruxit, cultissimam, & amoenissimam, quam nunc obtinet Fredericus S.R.E. Cardinalis Lantes, Princeps omnium sermone celebratissimus.

& Raynutio Cintii, testibus ad hec specialiter vocatis & rogatis.

Et ego Caciatus Magistri Johannis Notarius de Viterbio, Auctoritate Alme Urbis Prefecti Judex Ordinarius & Notarius, predictis omnibus interfui, & rogatus scribere scripsi, & publicavi.

LXII.

Magnificus Vir FATIOLUS DE PRAEFECTIS, Viterbii Dominus, & ratas habet testamenti tabulas antedictae Catharinae, & praedia ejusdem, quae locationis titulo ipse receperat, Alexianis dimittit.

IN *nomine Domini, amen. Anno Domini millesimo trecentesimo trigesimoquarto, tempore Dni Johannis Pape XXII.* A.D.
(86), *Indictione secunda, mense Martii, die VII. intrante.* 1334.
In presentia mei Notarii & testium subscriptorum, ad petitionem & instantiam Reverendi Patris & Dni, Dni Fratris Guillelmi (87) *Abbatis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe, nomine & vice dicti Monasterii petentis, recipientis, & legitime stipulantis, Magnificus Vir Fatiolus de Prefectis* (88) *dixit, asseruit, & recognovit pro vero, se totum podere olim Dñe Caterine uxoris quondam Ricchi Corbuti de Perusio, videlicet quemdam campum cum prato, positum in pertinentiis civitatis Viterbii in contrata de Bus-*

(86) Joannes XXII. de quo supra not. (80).

(87) De Guillelmo Alexiano Abbate vid. Cap. XVII. p.266. & seq.

(88) *Fatiolus de Praefectis*, de quo sup. pag.266. not. (65), fuit ex Familia Vicana seu de Vico, quae Praefecturae dignitatem per duo & amplius Saecula obtinuit. Benedictus Floravantes nummum refert Sixti PP. IV. Viterbii cusum, in cujus una parte totam aream occupat littera P, quae prima est nominis Praefecti, in altera Leo sex panibus ad nummi oram dispositis, qui ab unoquoque pistoriae artis in singulos dies Praefecto Urbis pendebantur. Vid. *Floravant. antiqui Rom. Pont. denarii* in Sixto IV. num.V. pag.143.

de Bufsetis, juxta rem olim Mattucii Jacobi Johannis Perusini, & nunc Magistri Johannis Sandri, juxta rem olim Magistri Leonardi Medici, rem Jacobutii olim Gerardi, alias dicti Caldi, rem Scambii Thome Peris.......... zari, & juxta viam publicam, & alios suos confines, & quamdam vineam positam in pertinentiis dicte civitatis Viterbii in contrata Amandrujalis, juxta rem heredum Clementis de Bagnaria, rem Tucii Casole de dicto castro, juxta viam, & alios suos confines, item quamdam domum positam in dicta civitate Viterbii (89) *in contrata Sancti Stephani, juxta rem Cicci Dñi Paltoni, rem Clementis Rubei Macellarii, juxta viam publicam, & alios suos confines, item quamdam aliam domum positam in dicta contrata juxta supradictos confines, item quamdam aliam domum cum apotheca, positam in dicta civitate Viterbii in supradicta contrata Sancti Stephani, juxta rem heredum Matheutii Mutii Petri Mathei, rem Ecclesie Sancti Stephani, juxta stratam & viam, & alios suos confines, olim relict. ut dicitur, per ipsam Dñam Caterinam dicto Monasterio Sanctorum BONIFATII & ALEXII in suo ultimo testamento, jam sunt duo anni & plus tenuisse, & nunc tenere nomine ipsius Monasterii, & pro ipso Monasterio, titulo cujusdam locationis olim sibi facte per Reverendum Patrem & Dñum, Dñum Fratrem Jacobum, olim & tunc Abbatem Monasterii prelibati, ut de dicta locatione eidem Fatiolo facta pro decem annis, ad... certam annuam pensionem reddendum per ipsum Fatiolum Monasterio supradicto, poderis predicti asserit patere manibus Ser Egidii Ser Francisci Scambii Maczangnoni Notarii de Viterbio. Et ipsam locationem prefatus Fatiolus videns & cognoscens pro vero non modicum dicto Monasterio fuisse & esse dampnosam, nolens ecclesiastica bona exurpare* (90), *sed potius Ecclesias & earum bona manute-*

(89) De civitate Viterbii videFelicianum Bussi in Histor. Viterbien.

(90) Perrarum moderationis & aequitatis exemplum in viris praepotentibus, qui aliena usurpare consueverunt; &, quod semel impetrarunt, nunquam dimittunt, ut diximus pag.270.

nutenere, & juxta posse defendere, ipsi locationi, & omnibus & singulis in dicto Instrumento locationis contentis, non vi, non dolo, nec metu ductus, sed sua bona propria & spontanea volumptate, liberoque arbitrio, presente ibidem, recipiente, & stipulante legitime Dño Fratre Guillelmo Abbate predicto, nomine dicti Monasterii & pro ipso Monasterio, renuntiavit expresse, non obstante, quod dicta locatio facta esset pro X. annis, ut superius est expressum; & ipsum podere, ac bona, & possessiones omnes supradictas eidem Dno Abbati, quo supra, nomine recipienti, libere relapsavit, ac eidem verbo & facto restituit; & eidem Dno Abbati, quo supra, nomine dictum podere, ac bona, & possessiones jam dictas dictus Fatiolus a dicta locatione sibi facta, & qualibet alia obligatione, sibi de jure vel de facto ipsorum bonorum debita, nomine & occasione locationis predicte, absolvit & liberavit expresse; & siquod jus sibi acquisitum esset in podere, bonis, & possessionibus supradictis, occasione locationis jam dicte, dictus Fatiolus eidem Dno Abbati, quo supra, nomine recipienti, remisit &c.

Actum est hoc Viterbii ante domum supradicti Viri Magnifici Fatioli de Prefectis, presentibus Provido Viro Ser Egidio M. Francisci de Viterbio Notario, Ligi dicto, alias Predepaczo, olim de Urbe Veteri (91), *Cecco Johannis de Balneoregio* (92), *& Muczarello Jannis, olim de Gallexio, testibus ad hec vocatis specialiter & rogatis.*

Et ego Johannes quondam M. Mathei Nutii de Viterbio, Alme Urbis Prefecti Auctoritate Notarius & Judex Ordinarius, predictis omnibus interfui, & rogatus predicta scribere, scripsi & publicavi.

S s s AN-

(91 *De Urbe Veteri*. Urbs Vetus, Italis *Orvieto*, Etruscorum civitas, millia passuum sexaginta ab Urbe distans.

(92) *De Balneoregio* diximus not. (61) pag. 448.

LXIII.

ANGELUS Viterbienſis Epiſcopus, & Rom. Pontificis in Urbe Vicarius, anathematis ſententia animadvertendum mandat in quemdam Viterbienſem, *Riſtorium* nomine, qui in Alexianum Monachum violentas manus injecerat.

A.D. 1334. **I** *N nomine Domini, amen. Hoc eſt exemplum quarumdam Litterarum ſcriptarum in carta bombicina, tenor quarum eſt talis*: Angelus Dei & Apoſtolice Sedis gratia Viterbienſis & Thuſcanenſis Epiſcopus (93), ac Summi Pontificis in Alma Urbe Vicarius Generalis, univerſis & ſingulis Prioribus, Archipresbyteris, & aliis Eccleſiarum Rectoribus civitatis Viterbii ſalutem in Domino.

Pro parte Venerabilis Viri Fratris G. Abbatis Monaſterii Sancti ALEXII de Urbe coram nobis cum querela fuit expoſitum, quod Riſtorius Borſciarius, habitator civitatis Viterbii, & parochianus Eccleſie Sancti Quirici Viterbienſis, Dei timore poſpoſito, & nullum ad Clericalem Ordinem habens reſpectum, publice & notorie in perſona Fratris Petri, Monachi dicti Monaſterii, & in Sacris Ordinibus conſtituti, manus injecit temere violentas; propter quod excommunicationis ſententiam a Jure prolatam non eſt dubium incurriſſe. Quare di-

(93) *Angelus Viterbienſis & Thuſcanenſis Epiſcopus*. Angelus de Tineoſis Romanus, a Joan. XXII. Pont. elect. Ep. Viterbien. An. 1318. univerſalem Synodum ſuae Dioeceſis celebravit. Romae fato functus eſt, atque ſepultus in Templo S. Mariae ſupra Minervam prope Sacellum S. Hyacinthi, cujus Epitaphium ſic legitur apud Ughellium:

Hic jacet V. D. P. Angelus de Tineoſi de Urbe Viterbien. ac Tuſcanen. Epiſcopus, qui fuit Inquiſitor miraculorum S. Thomae de Aquino, & Vicarius Domini Papae; qui obiit Anno Domini MCCCXLIII. d. VII. Decembris; cujus anima requieſcat in pace, amen.

re dictus Abbas a nobis suppliciter petiit, in tali excessu de salutis remedio provideri, maxime postquam de tali excessu per eum nobis in nostra Curia fuit facta plena fides. Ideoque vobis & vestrum cuilibet, ad quos Lictere presentes pervenerint, presentium tenore conmictimus, & sub excommunicationis pena mandamus, quatenus eumdem Ristorium taliter a Jure excommunicatum, & ab Ecclesie unitate precisum in vestris Ecclesiis diebus Dominicis & Festivis intra Missarum sollempnia coram astante populo, campanis pulzatis, & candelis accensis pariter & extintis, juxta ritum Sancte Romane Ecclesie debeatis publice nuntiare, donec dicte persone lese, ac Monasterio supradicto de dictis injuriis congrue satisfecerit, & ab illo ..... qui super hoc potestatem habuerit, meruerit absolutionis beneficium obtinere. Has autem Licteras ad cautelam in Actis nostre Curie mandamus registrari, & sigilli nostri impressione muniri. Data apud montem Flasconem (94), die VIII. Decembris, Indictione secunda &c.

Et ego Nicola Magistri Fusci de Viterbio, Auctoritate Alme Urbis Prefecti Notarius, prout inveni in dictis Licteris, nil addito vel minuto, quo rei veritas mutaretur, ita hic fideliter scripsi & exemplavi, & de mandato dicti Judicis Ordinarii presens exemplum in publicam formam reddegi.

LXIV.

Charta donationis factae a Dña BLANCOFLORE Monialibus S. Mariae Rotundae Albani, quarum bona ad nos postea obvenerunt.

IN nomine Domini, amen. Anno Nativitatis ejusdem millesimo CCCXLIII. Pontificatus Dñi Clementis Pape VI. (95), A.D. 1343.

(94) *Apud montem Flasconem* seu montem Physcon, Volsinio lacui imminentem, VIII. millia pass. a Viterbio dissitum. Urbs est ab Urbano V. Rom. Pont. Sede Episcopali insignita, & vino celebris.

(95) Clemens VI. Petrus Rogerius Lemovicensis, ex Archiep. Rothoma-

Indictione XI. mensis Augusti die VI. In presentia mei Notarii, & testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum & rogatorum, Dña Blancofiore uxor quondam Francisci Bobolini de regione Ripe (96) &c. obtulit & dedicavit se Deo & Beate Virgini Marie &c. inter vivos & irrevocabiliter donavit, dedit, cessit, & concessit in perpetuum &c. videlicet unam domum ipsius Dne Blancofloris solaratam, cum mingiano (97) & statio ante se, & cum scalis lapideis infra se, cum introytibus &c. positam in dicta regione inter hos fines: ab uno latere tenet Paulus Bastardella; retro tenent heredes Andreucii de...... ab aliis duobus lateribus sunt vie publice. Item & inter vivos & irrevocabiliter dicta Dña Blancoflore donavit &c. nomine, quo supra, in perpetuum omnia & singula jura, actiones &c...... sibi nunc & in futurum conpetunt & competere possunt in bonis & hereditate Petri Pauli Pasqualis Equendoli de regione Caccabariorum (98), patris Ceccole filie & heredis dicti quondam Petri Pauli Pasqualis mortui ab intestato, ac etiam in bonis &

magensi Presbyter Card. SS. Nerei & Achillei, electus Rom. Pont. Avenione die 7. Maji An. 1342. sedit annos X. menses 6. dies 30. obiit ibidem die 6. Decembris A. D. 1352. & sepultus est in Monasterio *Casae Dei*, cui olim Abbas praefuit. Vid. Steph. Baluzium in Vita Pap. Avenionen.

(96) *Ripae*, quo nomine etiamnum vocatur regio Urbis XII. Munificentiae autem *Benedicti* XIV. Pont. Opt. Maxim. debemus, quod XIV. REGIONES. VRBIS. TERMINIS. AD. LIMITES. DISCERNENDOS. CONSTITVTIS. COMMODIVS. DEFINIVERIT. ut vel ex ipso Lapide intelligitur, qui propterea in aedibus Capitolinis affixus est in hujus rei memoriam sempiternam.

(97) *Mingiano* seu meniano. Meniana enim aedificia vocantur pergulae projectae, ita dictae a Menio quodam scurra, qui, quum domum suam venderet Catoni & Flacco Censoribus, ut ibi Basilica aedificaretur, excepit sibi jus unius columnae, extra quam tigna projiceret, tabulasque superponeret; unde & ipse & posteri ejus spectare Ludos Gladiatorios possent, qui etiamtum in foro fiebant. *Ascon. in Divin. & Suetonius in Caligula.*

(98) *Regio Caccabariorum*, a Familia ejus nominis sic forsan appellata, ut diximus not. (46) pag. 440. nunc continetur in regione Arenulae, quae est Urbis septima. Videsis opusculum haud ita pridem editum hoc titulo: *Descrizione del novo ripartimento de' Rioni di Roma del Conte Bernardino Bernardini, Roma.* 1744.

& hereditate quondam Pauli Pasqualis avii ipsius Ceccole, & etiam jura sibi competentia in dictis bonis & hereditate predictorum, occasione dotis, & jurium dotalium, & guarnimentorum quondam Dñe Amate uxoris quondam dicti Pauli Pasqualis avie paterne dicte Ceccole: que jura omnia ad ipsam Dnam Blancoflorem pervenerunt ex donatione sibi facta a dicta Ceccola filia & herede quondam dicti Petri Pauli Pasqualis Equendoli de regione Caccabariorum, sicut patet publico Instrumento scripto per Angelum Johannis Judicis Satulli Notarii, a me Notario visis & lectis. Item & dicta Dña Blancoflore inter vivos & irrevocabiliter donavit &c. omne jus & actionem &c. quod & quam ipsa Dña Blancoflore habet &c. nunc & in futurum contra Johannem Stati de regione Sancti Adriani (99), *in bonis dicti Johannis Stati de regione Sancti Adriani, occasione dotis & jurium dotalium dicte Ceccole uxoris dicti Johannis Stati, que substituta est ad ipsam Dñam Blancoflorem, sicut patet publico Instrumento dotali ipsius Ceccole scripto per dictum Angelum Johannis Judicis Satulli Imperiali Auctoritate Notarii, a me Notario viso & lecto &c. Hanc autem oblationem, dationem, inter vivos donationem &c. predicta Dña Blancoflore &c. fecit ob amorem & reverentiam Omnipotentis Dei & Beate Virginis Marie, & propter amorem, & dilectionem, & devotionem, quam habet ad dictum Monasterium, & dictas Dñam Abbatissam, Moniales, & Conventum ejusdem, & pro multis gratiis, servitiis, & beneficiis, que ab eis confexa est se recepisse & habuisse &c. & pro eo fecit, quod ipse Procurator, quo supra nomine, promisit & convenit eidem Dñe Blancoflori, quod Dña Abbatissa dicti Monasterii dabit sibi gubernationem de bonis dicti Monasterii toto tempore vite sue. Insuper dicta Dña Blancoflore in predictis sibi reservavit, quod postquam fuerit reddacta pecunia de juribus supradictis, & ad*

(99) *De regione S. Adriani*, quae nunc continetur in regione Montium, & est Urbis prima. Quare suspicor, vel numero plures tunc fuisse regiones Urbis, vel earum saltem nomina passim fuisse immutata. De antiquissimis autem Urbis regionibus, earumque priscis nominibus consulendus Nardinus *Roma Antica lib. II. cap. IV. & V.*

ad manus ipsius Dñe Abbatisse pervenerit, quod dicta Dña Abbatissa dabit dicte Dne Blancoflori L. libras provisinorum de pecunia reddacta de dictis juribus ad faciendum de dictis L. libris quicquid voluerit ipsa Dña Blancoflore &c.

Actum in domo ipsius Dñe Blancofloris, presentibus hiis testibus, scilicet Petro de Turre, Paulo de Pucaris, Johanne Cecchi Mancini, & Nucio Cecchi Sancti de regione Columpne, & Bucio Jannocti Mandatario de regione Sancti Marci.

Ego Nicolaus Dni Petri Sancti, Dei gratia Imperiali Auctoritate Notarius, quia predictis omnibus interfui, ideo scripsi & publicavi rogatus.

LXV.

Testamentum BARTHOLOMAEI Speciarii, qui Moniales S. Mariae Rotundae Albani heredes instituit camporum aliquot ad *Fontem Marginem* extra portam Latinam.

A.D. 1345. *IN nomine Domini, amen. Anno Domini millesimo CCCXLV. Pontificatus Dñi Clementis PP. Sexti* (1), *Indictione XIII. mensis Junii die primo. Ego Johannes Bartholomei Speciarius de regione Campitelli & contrata Mercati, licet infirmus corpore,*

(1) Supplendum *anno quarto*. Nam Clemens VI. electus est Rom. Pont. die 7. Maji An. 1342. ut diximus not. (95) p. 507. Is ille fuit, qui ab Joanna Roberti Siciliae Regis nepte, quum ad se confugisset, & pecuniae inopia premeretur, ad avitum Regnum recuperandum, Avenionensem urbem emit, & regionem circumpositam, soluto pretio octoginta millium aureorum florenorum, qui Clementi obvenerant ex indictis Sacerdotiorum decimis, gemmisque Pontificiis oppignoratis, ut refert Raynaldus Annal. Eccl. tom. 16. ad An. 1348. & satis constat ex publicis emptionis & venditionis Tabulis apud Castruccium in Historia Italica civitatis Avenionensis lib. 2. cap. V. num. 22. Quamobrem oppido falluntur, qui venditionem hanc fictam simulatamque fuisse contendunt, ut recte monet Franciscus Pagius in Vita Clem. VI. Nam, ea pecunia conductis decem Ligusticis triremibus, Joanna in Regnum Neapolitanum rediit, illudque, ejectis Hungaris, recuperavit.

pore, mente tamen sanus & conscientia pura, timens future mortis periculum, & quia intestatus decedere nolo, idcirco coram Gosmato Petri Merescalci Notario infrascripto, & septem subscriptis testibus a me vocatis & rogatis, nuncupativum facio testamentum, quod sine scriptis dicitur Jure Civili; in quo quidem meo testamento mihi heredes instituo ventrem Dñe Perne uxoris mee, si pregnans est, & ad lucem pervenerit, & si filium masculum unum seu plures pepererit, ipsum vel ipsos mihi universales heredes omnium bonorum meorum instituo, cui vel quibus relinquo omnia bona mea mobilia & immobilia, jura, actiones, & nomina, que & quas habeo contra quascumque personas & loca; si vero filiam feminam pepererit unam seu plures, relinquo eis vel ei intra dotem (2) *& guarnimenta de bonis meis ducentos florenos boni & puri auri, & facio ipsam vel ipsas contentas, quod plus de bonis meis non petat vel petant, nec petere possint aliquo modo, jure, titulo, sive causa. Item relinquo Dñe Perne uxori mee dotem, quam ab ea recepi tempore contracti matrimonii cum ea, & omnia alia sua jura dotalia. Item volo & mando, quod ille terre, que sunt Monasterii Sancte Marie Rotunde de castro Albani, que sunt posite extra portam Latinam*(3)*ad Fontem Marginem, & in ejus contrata, quas ego pastinavi & pastinari feci, sint & esse debeant dicti Monasterii Sancte Marie Rotunde, & ipsas dicto Monasterio relinquo. Item relinquo pro anima mea viginti florenos auri dispenzandos per manus infrascriptorum executorum meorum; de quibus XX. florenis relinquo Nobili Viro Francisco de Sabello* (4) *XV. florenos auri. Executores &*

(2) De moderatione dotis, quae filiabus in matrimonio locandis olim constituebatur, vid. not. (86) p. 415.

(3) *Ad Fontem Marginem*, legendum fortasse *Marganum*; nam adhuc ibi dicitur Palatium Marganum, ut ex Tab. Topograph. Ameti.

(4) *Franciscus de Sabello*, cujus tantum nomen memoratur a Sansovino, ubi de Sabellis pag. 316. *Origine delle Case Illustri d'Italia*. Is autem ille fuit, qui servo suo Nicolao Laurentii (*Cola di Rienzo*), quum R. Populi Tribunus creatus esset, obsequium ac fidem jurejurando promisit, non secus ac plerique omnes Romanae urbis Proceres. *Tutti li Baroni li juraro obbedientia con paura; e a lo buo-*

& fideicommissarios hujus mei testamenti & ultime voluntatis facio, constituo, & ordino, & relinquo Dnam Abbatissam Monasterii Sancte Marie Rotunde de Albano, & Johannem Dni Jacobi Gratiani de regione Sancti Angeli presentes, quibus relinquo pro eorum laboribus unum florenum (5) *auri pro quolibet ipsorum; quibus meis executoribus do & concedo plenam & liberam potestatem capiendi de bonis meis, & ipsis vendendis &c. Item relinquo defensorem omnium bonorum meorum Nobilem Virum Franciscum de Sabello Dnum meum. Hoc est ultimum meum testamentum &c.*

Actum Rome, presentibus hiis testibus, scilicet Butio Falco Aurifice, Paulo & Stefanello fratribus & filiis quondam Petri Judei, Ceccolo filio Andreotii Alli, Cola de Podio, omnibus de regione Campitelli, Johanne Genaczani, & Johanne Preite de castro Fajole, ad hec vocatis & rogatis.

Et ego Gosmatus Petri Merescalci, Dei gratia Sacrosancte Prefecture publicus Auctoritate Notarius, predicta scripsi, & publicavi rogatus, meoque singno consueto singnavi.

L X V I.

Monasterium antedictum S. Mariae Rotundae Albani, quo tempore Urbis dominatum usurpaverat Nicolaus Laurentii, Romani Populi Tribunus, immittitur in possessionem hereditatis Dñae Blancofloris.

A.D. 1347. IN *nomine Domini, amen. Anno Nativitatis ejusdem millesimo CCCXLVII. Pontificatus Dñi Clementis PP. VI. tempore Regiminis Nobilis Viri, Candidati Spiritus Sancti, Militis,*

buono stato offierzero le loro proprie persone, e le castella, e li vassalli in sussidio della Cittate. FRANCESCO SAVIELLO fo sio special Signiore; nientedimeno venne a jurare subjettione. Ex Vita Nicolai Laurentii cap. VIII. de qua vide infra not. (6).

(5) *Florenus aureus* Florentiae primum cusus fuit A. D. 1252. uti testantur Vincentius Borghinius in dissert. de urbe Floren. par. 2. pag. 129. & Scipio Ammiratus Histor. Floren. tom. 1. pag. 97. edit. II. Quamobrem fallitur *Leblanchus*, qui in tra-

litis, Dñi Nicolai, Severi, & Clementis, ac Tribuni Augusti (6), Indictione prima, mensis Novembris die octavo. Sapiens & Discretus Vir Dnus Angelus de Tibure, Judex Palatinus super investimentis factis deputatus, sedens ad bancum ad jura redendum pro Tribunali in Palatio Capitolii, ad petitionem & instantiam Stefani Jacobi Henrici Notarii, Procuratoris, Scindici, & persone legitime Venerabilium Dñarum Dñe Paule Abbatisse, Monialium, & Conventus Monasterii S. Marie Rotunde de Albano, procuratorio nomine pro eis, commisit & mandavit Petro Pallonis Mandatario Curie presenti & audienti, quatenus vadat, & in corporalem tenutam & possessionem reducat & immictat dictum Procuratorem & Scindicum, procuratorio & scindicario nomine predictarum Abbatisse, Monialium, & Conventus dicti Monasterii, de domo suprascripta in suprascripta offertione (7) & oblatione contenta &c.

Ttt *Die*

tractatu de monetis Gallicis pag. 154. similem aureum nummum tribuit Ludovico VI. qui obiit A. D. 1137. Vid. pag. 271. not. (73), & p. 468. not. (6).

(6) Quot splendidis facetisque titulis insigniri voluerit Nicolaus ille Laurentii, qui A. D. 1347. Romanae urbis dominium usurpaverat, nullus ignorat, nisi siquis Historiam illius temporis plane ignorat. Illud autem non praeteream, Nicolai Populique Romani contra Rempublicam conspirationem in Aventino monte sancitam confirmatamque fuisse. *Moiti Romani puopolari, discreti e buoni uomini... a la fine adunao Cola di Rienzo ne lo monte de Aventino, e'n uno luoco secreto; la fo deliberato de intennere a lo buono stato.* Ex cap. IV. Vitae Nicolai de Laurentio, de quo vid. pag. 319. not. (13.)

Quis autem Auctor fuerit hujus Historiae, adhuc dubium & obscurum. Sunt qui Scriptorem illius putant Thomam *Fortifioca*, cujus nomine bis edita est Bracciani Saec. XVII. sed immerito; nam desumpta est ex cap. 18. Historiae Romanae, quam ex mss. codicibus primus omnium ex integro in lucem emisit Cl. Muratorius tom III. Ant. Ital. medii aevi. Nuper autem Nicolai Laurentii res gestas concinne eleganterque Gallico idiomate conscripsit P. *du Cerceau* Soc. Jesu, hoc titulo: *Conjuration de Nicolas Gabrini dit de Rienzi Tyran de Rome en 1347. Ouvrage posthume, Amsterdam* 1734.

(7) *Oblatione* seu charta donationis factae a Dña Blancoflore, quam superius dedimus num. LXIV.

Die duodecimo mensis Novembris. Petrus Pallonis Mandatarius Curie retulit mihi subscripto Notario, se die Sabbati X. dicti mensis proxime preteriti reduxisse & posuisse in tenutam & possessionem corporalem supradictum Stephanum Procuratorem & Scindicum supradictarum Dñarum Abbatisse, Monialium, & Conventus Monasterii supradicti, procuratorio & scindicario nomine earum & pro eis, de supradicta domo cum omnibus suis pertinentiis, presentibus, videntibus, & audientibus hiis testibus, silicet Cola Cipriani Mandatario de regione Columpne, Laurentio Leonardelli dicto Gravolo, Macellario de regione Ripe &c.

Scriptum per me Johannem Oddonis, Notarium Palatinum super investimentis factis deputatum, de mandato Dñi Angeli Judicis supradicti.

LXVII.

Charta venditionis *quartae partis casalis, quod vocatur Schiaci extra portam S. Pauli*, Monachis Alexianis, atque iis etiam S.Sebastiani ad Catacumbas factae a BARTHOLOMAEA uxore *q. Nobilis Viri Nicolai Callarellae de Perleonibus*.

A.D. 1349. *IN nomine Domini, amen. Anno Domini millesimo CCCXL. nono Pontificatus Dñi Clementis Pape Sexti, Indictione secunda, mense Martii, die XXVIII. In presentia mei Notarii & testium subscriptorum &c. Nobilis mulier Dña Bartholomea, relicta quondam Nobilis Viri Nicolai Callarelle de Perleonibus* (8), *sua bona &c. voluntate vendidit &c. Venerabilibus & Religiosis Viris, Dño Fratri Duraguerre Humili Abbati Venerabilis Monasterii Ecclesie Sancti Sebastiani ad Catacumbas, & Dño Fratri Bartholomeo* (9) *Humili Abba-*

(8) De Perleonibus vid. pag.270. not.(71), & pag.394. not. (*).

(9) De Bartholomaeo Abbate diximus Cap. XVII. pag.270.

Abbati Venerabilis Monasterii Ecclesie Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe, nomine predictorum Monasteriorum, & pro dictis Monasteriis &c. idest proprietatem quarte partis cujusdam casalis, quod vocatur Schiaci, ipsius Dñe, retento sibi usufructu dicte quarte partis toto tempore vite ipsius Dñe Bartholomee, post mortem vero ejus dictus usufructus ad dicta Monasteria & Conventus libere revertatur, cum terris cultis & incultis, silvis, stirpetis, pratis, pratarinis &c. turris, & accasamentorum, & rediminis reclaustri, & cum introytibus &c. & adjacentiis universis tam antiquis quam modernis, juncte pro indiviso cum aliis tribus partibus Nucii filii quondam Petrucii Tbelli; quod quidem totum casale positum est extra portam Sancti Pauli & in Maritima, inter hos fines ad totum dictum casale: ab uno latere est casale, quod vocatur Valleranum (10); *ab alio est casale, quod vocatur Casaferrata* (11); *ab alio est casale, quod vocatur la Massima* (12); *ab alio est casale, quod vocatur Pingivocti de Sanctangilensibus; ab alio est casale, quod vocatur la Cicognola* (13); *ab alio tenet Monasterium Sancti Anastaxii* (14); *& ab alio tenet*

Ttt 2

(10) *Valleranum*, de quo vide not. (21) pag. 231.

(11) *Casaferrata*, nunc *Casaferratella* extra portam S. Pauli, ubi fundus rubl. 70. possidetur ab heredibus Francisci Comitis Cardelli.

(12) *La Massima*, quo vocabulo etiamnum appellatur latifundium rubl. 54. extra portam Hostiensem, quod pertinet ad Moniales S. Ambrosii de Maxima, de quibus vid. Append. num. XXXVII. pag. 451. not. (68).

(13) *Cicognola*, de qua diximus pag. 229. not. (14).

(14) S. Anastasii ad Aquas Salvias Coenobium, quod vocatur Trium Fontium, juris olim Monasterii S. Pauli, ut ex Diplomate S. Gregorii Papae. Postea ab Innocentio II. Pont. A. D. 1140. S. Bernardo Abbati Claraevallensi concessum est, qui Monachos Cistercienses illic instituit; quorum primus Abbas fuit Eugenius Papa III. Nunc quoque inhabitatur a Cisterciensibus Provinciae Tusciae. Sed a ducentis ferme annis in Commendam, quam vocant, redactum est, quam nunc obtinet Emus Prosper S. R. E. Cardinalis Sciarra Columna, Princeps doctrina, pietate, prudentia, aeque ac nobilitate spectatissimus, quem honoris caussa nomino.

tenet Ecclesia Sancte Marie de Porticu (15) *&c. Hanc autem venditionem &c. prefata venditrix eisdem emptoribus &c. fecit pro pretio &c. quatringentorum decem florenorum* (16) *boni & puri auri &c. Actum presentibus hiis testibus, scilicet Bucio Romani Speciario de platea Judeorum, Fratre Jacobo de Rocchu Secchu Converso Sancti Sebastiani, Fratre Angelo de Sancto Alexio, & Toscuno Berarducii.*

Ego Johannes Aniballi (17), *Imperiali Auctoritate publicus Notarius & Judex Ordinarius, predictis omnibus interfui, scripsi, & publicavi rogatus.*

LXVIII.

Acta litis conteſtatae Alexianos inter, atque DD. Urſinos & Annibaldenſes de caſtro Verpoſae.

A.D. 1358. *IN nomine Domini, amen. Hic est quidam Processus factus inter Venerabilem & Religiosum Virum Dñum Fratrem Bartholomeum Abbatem Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe, seu Johannem de Bulgaminis Notarium, Syndicum, & Procuratorem dicti Monasterii, & dicti Dñi Abbatis, & Canonicorum ex una parte, & Nobilem Virum Jacobellum Ursinum, seu ejus legitimum Procuratorem, necnon & Johannem Pauli Nicolai de Anibaldis, qui se adversarium paravit. ex parte altera, occasione cujusdam castri, quod vocatur Verposa* (18); *quod quidem castrum dictus Dñus Abbas dicebat spectare & pertinere ad dictum Monasterium, currentibus Annis Domini millesimo*

(15) *Ecclesia S. Mariae de Porticu*, quae nunc vocatur S. Gallae, ut diximus not. (36) pag.480.

(16) De florenis aureis vid. sup. not. (5) pag.512.

(17) *Aniballi*, forsan ex Annibaldensium Familia, de qua vide pag. 273. not. (75), & infra App. num. LXIX.

(18) *Verposa*, nunc *Bonriposo*, ut diximus pag.231. not. (22). Vide sup. Append. num. XXIII. & infra num. LXXII.

lesimo CCCLVIII. Pontificatus Dni Innocentii Pape VI. mensibus & diebus infrascriptis, tempore Senatus Nobilis Viri Dni Raymundi *de Tholomeis de Senis* (19), *Militis, Alme Urbis Senatoris Illustris, sub examine Sapientum & Discretorum Virorum Dnorum Bartholomei Dni Juliani de Mutina & Augustini de Senis, Legum Doctorum, Judicum dicti Officii, & aliorum infrascriptorum Senatorum, & Judicum; cujus quidem Processus tenor talis est &c.*

Quae consequuntur Acta exceptionis personarum, appellationis, obtestationis, vocationis in jus, aliaque hujusmodi, jam tum usitata turbae forensis effugia, lubens praetereo, tum ne legentibus fastidium creem, tum quod, quis esset hujus Caussae status, ad satietatem usque intelligitur ex Actis examinis testium, quae hic subjicio.

ACTA EXAMINIS TESTIUM.

In nomine Domini. Hic est quidam Processus factus coram Sapientibus Viris Dnis Mattheo de Baccariis Judice Palatino super appellationibus & aliis extraordinariis caussis deputato, & Augustino de Senis successore in dicto Officio supradicti Dni Mathei, ac etiam ad perpetuam rei memoriam testium infrascriptorum examinatio super infrascriptis capitulis productis & assignatis pro parte Venerabilis Viri Dni Fratris A.D. 1358.

(19) Raimundus de Ptolemaeis de Senis primus fuit exterae nationis, qui Senator Urbis constitueretur, uti narrat Flavius Blondus Historiarum lib.X. decad.II. „ Discordia in „ plebe orta, unicus in alterum an- „ num Senator Joannes de Comite „ suffectus; Pontifexque Innocen- „ tius, earumdem Populi dissensio- „ num occasione fretus, obtinuit, „ Senatorem Urbi deinceps a se alie- „ nigenam immitti; quo Anno un- „ de sexagesimo Salutis ter deciesque centeno *Raimundus de Gente* „ *Ptolemaea de Senis* nobilis, primus „ externorum Senatorum munus „ gessit; & altero qui secutus est „ anno Ludovicus de Rocca Pisa- „ nus, & Hungarus Saxoferraten- „ sis, semestrem uterque Senatum „ habuit. Vide Seriem Senatorum Urbis, de qua diximus pag. 259. not. (43).

tris Bartholomei Humilis Abbatis Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe, Canonicorum, & Capituli ejusdem Monasterii, & per me Andream Notarium infrascriptum examinatorum de mandato dicti Dni Mathei, ac etiam coram Sapiente Viro Dño Angelo de Cantalupo, Judice tunc Curiae civitatis Velletri, ex commissione sibi facta per dictos Dños Mattheum & Augustinum, ut patet manu mei Andree Notarii supradicti & infrascripti, & ex commissione mihi facta per ipsum Dnum Matheum scripta manu Antonii Stephani Angeli....... Notarii, sub Anno Domini millesimo CCC. LVIII. Pontificatus Dñi Innocentii Pape VI. (20), & tempore Senatus Magnifici Viri Johannis quondam Dni Pauli de Comite (21), Dei gratia Alme Urbis tunc temporis Senatoris Illustris, & Magnifici Viri Dñi Raymundi de Tholomeis de Senis (22) Militis, Alme Urbis nunc Senatoris Illustris, Indictione, mensibus, & diebus infrascriptis; quorum capitulorum &c. tenor per omnia talis est:

In nomine Domini. Coram vobis Sapiente Viro Dño Matheo de Baccariis Judice Palatino &c. Venerabilis Vir Dnus Frater Bartholomeus Humilis Abbas Venerabilis Monasterii San-

(20) Innocentius VI. antea Stephanus Alberti, natione Lemovicensis, S. R. E. Cardinalis Episcopus Hostiensis, electus Rom. Pont. Avenione die 18. Decembris An. 1352. Sedit annos IX. menses VIII. d. 26. Obiit Avenione die 12. Septembris A. D. 1362. & sepultus est apud Chartusianos Villae Novae prope Avenionem.

(21) Joannes Pauli de Comite Senator fuit initio Anni 1358. Nam in Statutis Urbis legitur: *Nos Joannes Dñi Pauli de Comitibus Dei gratia Almae Urbis Senator, Decreto & Auctoritate Sacri Senatus, confirmamus &c. die IX. Januarii An.* 1358. *Indict. XI. &c.* Ex ms. codice Biblioth. Frangipanae *de Senatoribus & Consulibus Romanis* ab Anno 908. ad 1399.

(22) Raimundus de Ptolemaeis, de quo sup. not. (19), Senatoriam Dignitatem obtinuisse videtur eodem Anno 1358. ut ostendemus infra not. (37), non autem Anno tantum 1359. ut Flavius Blondus, aliique asseruerunt in Serie Chronologica Senatorum, de qua pag. 259. not. (43).

Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe, Canonici, & Capitulum dicti Monasterii, dubitantes, ne processu temporis probationum copia valeat deperire, petunt a vobis, infrascriptos testes recipi & examinari per vos, & ut eorum attestationes & dicta faciatis per vestrum Notarium publicari, & ad perpetuam rei memoriam in publica reddegi documenta super capitulis infrascriptis, ut de eis valeat haberi perpetuo plena fides. In primis quod antiquis temporibus, ac etiam de proximo, cujus memoria estat & apparet, Abbates, Capitulum, & Canonici dicti Monasterii predecessores ipsorum habuerunt, & nunc etiam habent &c. in castro Verpose syto in Maritima, quod fuit Dñorum de Annibaldis, quamdam Ecclesiam, que vocatur Ecclesia Sancte Marie de Verposa (23), *cum domibus & accasamentis ipsius Ecclesie intus dictum castrum. Item quod dicti predecessores Abbates &c. dicti Monasterii consueverunt tenere & possidere semper & continuo dictam Ecclesiam, domos, & accasamenta ipsius posita intus dictum castrum pro Ecclesia, domibus, & accasamentis eorum & dicti ipsorum Monasterii, & tamquam sua, scientibus, patientibus, & non contradicentibus singulis Dominis dicti castri, a quatraginta annis citra & ultra, & in ipsis Ecclesia & domibus habere & retinere unum, duo, tres, & interdum plures & pauciores Fratres & Canonicos* (24) *ipsorum & dicti eorum Monasterii, ad tenendum, possidendum, & officiandum dictam Ecclesiam, & ibi Festum dicti ejus vocabuli colendum, dictas domos possidendum, collationes & obventiones recipiendum, tamquam de Ecclesia & domibus dicti Monasterii. Item quod dictum Monasterium, ac predecessores Dñi Abbates &c. habuerunt & habent in tenimento dicti castri Verpose infrascriptas terras, casalia, & possessiones eorum*

(23) *Ecclesia S.Mariae de Verposa*, quae scilicet cum vineis, hortis, & rublis XX. agri culti excepta fuerat in Tabulis emphyteuseos ab Alexianis factae Petro Frajapani, ut legitur num.XXIII. App. pag.426.

(24) *Canonicos* Ordinis Praemonstratensis, qui tunc possidebant Templum & Coenobium SS. BONIFACII & ALEXII.

rum & dicti ipsorum Monasterii, scilicet duo petia seu duas pedicas terre sementaricie, que vocantur Casarena, positas in tenimento dicti castri Verpose in viam, qua itur ad castrum Sancti Petri in Formis, a manu sinistra & aliam viam, qua itur ad castrum Nectune (25), *a manu dextra procedendo a dicto castro Verpose usque ad capocrucem rivi seu loci, qui dicitur Bobino, inter hos fines: ab uno latere est vallis dolata dicti Monasterii; ab alio latere est piscina longa; ab alio latere est stirparium; ab alio latere est sylva, que vocatur Carucceto* (26); *ab alio latere est locus, qui vocatur Amato Calvo; ab alio latere est vallis Sancte Marie. Item omnia prata dicte vallis Sancte Marie. Item & terras dicti tenimenti vallis dolate usque in dictam piscinam longam, & multas terras sementaritias, & sylvas dicti tenimenti Verpose. Item & terras & loci Arani, & collis Meriani..... Picchioni, vallis dolate predicte, & dicti Carucceti, & Cornu Cerbuni* (27), *& aliorum diversorum locorum & vocabulorum, etiam eorum confinibus positorum, qui & quanti sint veriores. Item quod dicti Predecessores Dni Abbates, Canonici, & Capitulum dicti Monasterii pro ipso Monasterio per sese, ac positos Canonicos eorum & Cappellanos, in dicta eorum Ecclesia dicti castri Verpose a dictis quatraginta annis citra, spatio triginta annorum & ultra, tenuerunt, possiderunt, & fructificaverunt dictam Ecclesiam, omnes ejus domos, terras, sylvas, prata, & possessiones pro suis, & tamquam sua, & dicti eorum Monasterii, scientibus, patientibus, & non con-*

(25) *Nectune* sive Neptunii oppidum est in Latio prope portum seu navale Antiatum, de quo vide Cluerium Ital. Antiq. & Vulpium in Vet. Latio.

(26) *Carucceto*. Carocetum locus adhuc eo nomine celebris, quod ibi repente constructis amplissimis aedibus ligneis, magnificentissimo hospitio a Burghesiis exceptus fuerit Innocentius XII. Pont. Maximus quum ad Antii portum diverteret A. D. 1697. cujus iccirco Pontificis exstant Apostolicae Litterae *Dat. Caroceti*.

(27) *Cornu Cerbuni* seu *Cornu Cervinum*, ut habetur in Litteris Honorii III. sup. pag. 232.

contradicentibus singulis dñis dicti castri Verpose, & possidentibus illud. Item quod de predictis omnibus & singulis fuit & est publica vox & fama &c.

Nos Johannes de Comite (28), *Dei gratia Alme Urbis Senator Illustris, mandamus vobis heredibus, & bonorum possessoribus, juris & facti, quondam Magnifici Viri Pauli Nicolai de Anibaldis, & specialiter Magnifico Viro Johanni filio, & heredi, & bonorum possessori dicti quondam Pauli patris sui, & Dñe Marsibilie relicte dicti quondam Pauli, & cujuslibet ipsorum, quatenus hinc ad tres dies proxime futuros post assignationem presentium, per vos vel legitimum vestrum responsalem compareatis in Curiam nostram coram Sapiente Viro Dño Matheo de Baccariis nostro Judice Palatino, ad viddendum examinationem testium, quam facere intendunt Abbas, Canonici, & Capitulum Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe super infrascriptis capitulis, que vobis una cum presenti edicto destinantur, que assignare & producere intendunt &c. & testium juramenta, quos ad perpetuam rei memoriam super ipsis capitulis examinari petunt ad declarationem jurium Ecclesie Sancte Marie de castro Verpose ipsius Monasterii, terrarum, jurium, & pertinentiarum ejusdem, alioquin elapso dicto termino, ad dictum examinationem ad petitionem dictorum Abbatis, Canonicorum, & Capituli, prout de jure fuerit, legitime procedetur. Datum in Capitolio die nono mensis Martii, XI. Indictionis. Heunufrius loco Petronis de Sabello Scriba Senatus. Andreas de Buccamatiis Notarius invest. fact. & dictae Cause assignatus &c.*

Nos septem Reformatores * *Reypublice, & Vicarii Magnifici Viri Johannis de Comite Alme Urbis Senatoris Illustris absentis*

(28) *Jo. de Comite*, de quo not. (21), ex nobili Familia Comitum Signiae, ut arbitratur Theod. Amidenus de Rom. Famil. §. 102. in msf. cod. Bibliothec. Casanattensis num. 283.

* *Septem Reformatores*; nam, ut narrat Platina in Vita Innocentii VI. „ Romani, pulso Senatore, septem „ cives creaverunt cum summa po„ testate, quos Reformatores totius „ Rei-

ſentis ab Urbe, juxta de cauſa mandamus vobis Cincio Palgicie.. filiis Petri Mancini, filiis Johannis Mancini, Jacobo Mancini de civitate Velletri, & Johanni Camerini de caſtro Putealce, & cuilibet veſtrum, quatenus ad penam & bandum C. librarum proviſinorum pro quolibet, ſtatim viſis preſentibus, conparcatis & conparere debeatis coram Sapiente Viro Dño Angelo de Cantalupo Judice Curie civitatis Velletri (29) *, perbibituri teſtimonium veritatis ſuper capitulis &c. productis &c. pro parte Abbatis, Canonicorum, & Capituli Monaſterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe contra & adverſus heredes & bonorum poſſeſſores &c. quondam Magnifici Viri Pauli Nicolai de Anibaldis, & ſpecialiter Johannem filium & heredem dicti quondam Pauli, & Dñam Marſibiliam relictam dicti quondam Pauli, alioquin elapſo dicto termino, contra vos, & veſtrum quemlibet ad exactionem dicte pene, & ad alia gravamina, prout de jure fuerit, legitime procedemus. Datum in Capitolio die XXVIII. menſis Julii, XI. Indictionis. Andreas de Buccamatiis Notarius appellationum & dicte Cauſe &c.*

Nos ſeptem Reformatores Reipublice & Vicarii Magnifici Viri Johannis de Comite Alme Urbis Senatoris Illuſtris mandamus

„ Reipublicae vocarunt. Hanc ob „ rem Innocentius Ugonem Luſignaneum Cypri Regem ... Senatorem creavit, mandavitque, ut „ Magiſtratum Reformatorum omnino aboleret„. His ſimilia referunt Jacobus Boſius Hiſtor. Melit. p. 2. lib. 3. & Flavius Blondus Hiſtoriarum decade II. lib. X. aliique. Sed omnes in eo mihi erraſſe videntur, quod hujuſmodi Magiſtratus Epocham repetant ab Anno 1350. & quidem *ad hujus anni finem*, ut Blondus, quum vel ex hiſce Actis appareat, altius deducendam eſſe ab Anno ſaltem 1358. Sed neque Innocentius VI. hunc Magiſtratum omnino delevit. Nam ſeptem Reformatorum nomina leguntur uſque ad An. 1367. tum in Serie Chronologica Senatorum apud Creſcimbenum lib. III. cap. IV. Hiſtor. S. Mariae in Coſmedin, tum in ms. codice Biblioth. Frangipanae de Senatoribus & Conſulibus Urbis ab An. 908. ad 1399.

(29) *Civitatis Velletri.* Velitrae urbs Latii XX. mille paſſ. ab Urbe in via Appia, vel poſtremo bello Auſtriacos inter atque Borbonios notiſsima; de quo diſerte ſcripſit Caſtrucius Bonamicus in Commentario de rebus ad Velitras geſtis.

damus vobis heredibus & bonorum possessoribus &c. quondam Magnifici Viri Pauli Nicolai de Anivaldis, & specialiter Johanni filio & heredi dicti quondam Pauli, & Dne Marsibilie relicte dicti quondam Pauli, & cuilibet vestrum, quatenus hinc ad tres dies proxime futuros post assignationem presentium compareatis vel mictatis in civitatem Velletri coram Sapiente Viro Dño Angelo de Cantalupo Judice Curie dicte civitatis, ad viddendum & audiendum productionem &c. capitulorum assignatorum pro parte &c. Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe, ac etiam juramenta testium examinandorum super ipsis capitulis, & ad faciendum interrogatorium, si facere volueritis, alioquin elapso dicto termino, ad dictam examinationem legitime procedetur. Datum in Capitolio XXVIII. mensis Julii, XI. Indictionis. Heunufrius loco Petroni de Sabello Scribe Senatus, Andreas de Buccamatiis Notarius appellationum & dicte Cause &c.

In nomine Domini. Infrascripti sunt testes producti, recepti &c. & examinati ad perpetuam rei memoriam super capitulis productis & assignatis coram Sapiente Viro Dno Matheo de Baccariis, Judice Palatino super appellationibus & aliis extraordinariis causis deputato, per Venerabilem Virum Dñum Fratrem Bartholomeum Abbatem, Canonicos, & Capitulum Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe, ut de eis valeat haberi perpetuo plena fides. Indictione XI. mensis Aprilis die XXIII. Fredericus Dni Jacobi Frederici de regione Montium testis productus, juratus, & examinatus super dictis capitulis, sibi diligenter lectis particulariter & distinctim, suo juramento dixit, super omnibus dictis capitulis se tantum inde scire, quod tempore olim bone memorie Dni Bonifatii Pape (30), *& post ejus mortem ipse testis viddit in dicto castro Verpose tres Fratres & Canonicos, & aliquando quatuor dicti Monasterii pro ipso Monasterio tenere*

(30) *Bonifacii Papae*, nempe Bonifacii VIII. ut arbitror, qui electus fuit Rom. Pont. die 24. Decembris A. D. 1294. ut diximus not. (21) pag. 474.

nere & possidere Ecclesiam Sancte Marie de Verposa, & ibi continue residentiam facere, & duo petia, seu duas pedicas terre silvaritie, que vocantur Casarena, positas extra dictum castrum in tenimento ipsius castri, scilicet in via, qua itur ad castrum Sancti Petri in Formis (31) *a manu synistra, & alia via a manu destra, qua itur ad castrum Nuctune* (32); *quibus casarenis & sylvis ab uno latere versus dictum castrum Verpose est dictum castrum, & proceddunt usque ad capud crucem Bobini; ab alio latere est vallis dolata; ab alio latere piscina longa usque ad dictam piscinam, & stirpeto; ab alio latere est silva, que vocatur Caruccieto* (33; *ab alio latere Amato Calvo; ab alio latere vallis Sancte Marie, item tenimentum pratorum & omnia prata dicte vallis Sancte Marie, & terras tenimenti vallis dolate usque in piscinam longam. Interrogatus si dicta Ecclesia & domus ipsius Ecclesie Sancte Marie, & dicta tenimenta, silve, & prata fuerunt & sunt dicti Monasterii S. ALEXII, dixit, quod sic. Interrogatus &c. dixit, quod ipse testis multis & diversis vicibus audivit dici a q. Dño Riccardo de Anibaldis, tunc domino dicti castri Verpose, & ab hominibus dicti castri, quod predicta erant dicti Monasterii, & viddit Fratres & Canonicos dicti Monasterii, nomine ipsius Monasterii & pro ipso Monasterio, tenere, & possidere, ac fructificare dictam Ecclesiam, domos, silvas, & tenimenta, & prata, & predicta pro bonis & rebus dicti Monasterii pacifice & quiete, nemine contradicente, ac etiam sciente, patiente, & non contradicendo dicto Dño Riccardo, & quolibet alio, spatio XXV. annorum & ultra; quia tempore dicti Dni Riccardi, & postea tempore Dñi Petri & Leonis de Anibaldis, nepotum suorum, & postea tempore vite Johannis Bobonis, & post ejus mortem viddit dictos Fratres Canonicos dicti Monasterii pro ipso Monasterio tenere, possidere &c.*

Eo-

(31) *Castrum S. Petri in Formis*, de quo vide not. (8) pag. 425.

(32) *Nuctune*, idest Neptunii, ut diximus sup. not. (25).

(33) *Caruccieto*, de quo sup. not. (26).

Eodem die Johannes Busarii de regione Montium testis eodem modo productus &c. dixit, super omnibus dictis capitulis se tantum inde scire, quod tempore olim bone memorie Dni Bonifatii Pape, & post ejus mortem, & tempore olim Leonis Dni Petri de Anibaldis, qui tunc erant domini dicti castri Verpose, ipse testis viddit multotiens duos & tres Fratres seu Canonicos dicti Monasterii Sancti ALEXII existentes in dicta Ecclesia Sancte Marie dicti castri, & ipsam Ecclesiam pro dicto Monasterio &c. tenere & possidere; ac etiam viddit, tempore Festivitatis Sancte Marie de mense Augusti, Ymaginem dicte Ecclesie per totum dictum castrum portare, & ab hominibus dicti castri recipere candelas de cera, & alias oblationes, & domos, terras, & alia bona dicte Ecclesie una cum ipsa Ecclesia tenere &c. nemine contradicente, scientibus &c. supradictis dominis dicti castri &c.

Eodem die Bonus Annus de Magistris Luce de regione Sancti Angeli, testis eodem modo productus &c. dixit, super omnibus dictis capitulis, se tantum inde scire, quod a tempore, quo dictum castrum Verpose &c. pervenit ad manus olim Nobilis Viri Johannis Bobonis de Bonescis, ipse testis viddit Fratres & Canonicos dicti Monasterii Sancti ALEXII, & specialiter olim Fratrem Jacobum dicti Ordinis Sancti ALEXII, nomine dicti Monasterii &c. tenere &c. Ecclesiam Sancte Marie de dicto castro, domos &c. ipsius Ecclesie, ac etiam terras &c. positas in tenimento ipsius castri ultra rivum, seu locum, qui vocatur Bobbinus &c. Item dixit, quod post mortem dicti olim Johannis Bobonis, tempore, quo dictum castrum pervenit ad filios dicti Johannis, viddit dictos Fratres &c. dicti Monasterii pro ipso Monasterio tenere, possidere &c. omnia predicta pacifice &c. nemine contradicente, pro bonis & rebus dicti Monasterii. Item interrogatus, quantum tempus est, dixit, quod sunt XXX. anni & ultra, & audivit dici publice a pluribus personis, quod dictum castrum Verpose fuit locatum per Abbatem & Canonicos

cos predecessores dicti Monasterii, reservato (34) ipsi Monasterio jure dicte Ecclesie, cum possessionibus & juribus supradictis &c.

Indictione XI. mensis Augusti die quarto. Cincius Palgicie de civitate Labinie (35) testis productus &c. dixit, quod ipse testis vidderit, quod in dicto castro Verpose, jam sunt XXX. anni & ultra, quod viddit unum Monacum album (36) in dicta Ecclesia dicti castri; aliud nescit &c. Eodem die Cola filius Petri Mancini de civitate Labinie, testis eodem modo productus &c. dixit, quod ab antiquis temporibus, cujus memoria non extitit in contrarium, & etiam ab eo, quo tempore ipse testis potest recordari, ipse testis viddit certos Canonicos seu Monacos dicti Monasterii Sancti ALEXII albos, stantes in dicta Ecclesia Sancte Marie de Verposa, & ipsam Ecclesiam cum domibus &c. tenere & possidere. Interrogatus quantum temporis potest esse, ipse testis dixit, quod potest esse XL. anni & ultra.

Nos Raymundus de Tholomeis de Senis Miles, Dei gratia Alme Urbis Senator Illustris, mandamus vobis Magnifico Viro Johanni filio & heredi &c. quondam Pauli de Anibaldis, & Dñe Marsebilie relicte dicti quondam Pauli Nicolai de Anibaldis, & cuilibet vestrum, quatenus hinc ad tres dies proxime futuros post assignationem presentium, per vos, vel vestrum legitimum responsalem compareatis in Curiam nostram, coram Sapientibus Viris Dno Matheo de Baccariis dudum Judice Palatino super appellationibus &c. & Dño Agustino de Se-

(34) *Reservato &c.* ut superius legitur in Tabulis emphyteuseos num. XXIII. pag. 426.

(35) *De civitate Labiniae.* Oppidulum nunc est, ubi proxime Lanuvium fuit seu Lanubium, veteris Latii urbs olim celebris in agro Laurenti jamdiu diruta. Sed Vulpius *Città Indovina* vel *Città della Vigna* fuisse, certissimis argumentis compertum putat. Vid. Cluerii Ital. Antiq. lib. III. & Vulpium Vet. Lat.

(36) *Monachum album.* Nam tunicis albis induebantur Canonici Praemonstratenses, qui Alexianum Coenobium, & castrum Verposae tunc possidebant.

de Senis nostro Judice Palatino successore in dicto Officio dicti Dni Mathei, ad viddendum & audiendum publicationem testium productorum & examinatorum super capitulis ad perpetuam rei memoriam assignatis pro parte Abbatis &c. Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe &c. termino VI. dierum ad opponendum contra personas & dicta ipsorum testium, alioquin elapso dicto termino, ad dictam publicationem &c. prout de jure fuerit, legitime procedemus. Datum in Capitolio die quinto mensis Novembris, XII. Indictionis (37). Laurentius Scriba Senatus. Andreas de Buccamatiis Notarius appellationum & dicte Cause &c.

Et ego Andreas Riccardi de Buccamatiis Imperiali Auctoritate Notarius, quia predicta omnia scripsi de mandato dictorum Dnorum Mathei & Augustini Judicum supradictorum, & .... dicto Processu, & omnibus supradictis habeatur ab omnibus de cetero plena fides, ipsum publicavi, & in publicam formam reddegi, & meum signum apposui consuetum.

LXIX.

Magnificus Vir JOANNES NICOLAI DE ANNIBALDIS * florenis ter millibus & septingentis vendit *casale* vocatum *lo Quatraro*, cujus directum dominium ad Alexianos pertinebat.

I*N nomine Domini .... Anno Domini millesimo* CCC. *quinquagesimo octavo, Pontificatus Dni Innocentii Pape Sexti, Indictione XI. mensis Aprilis die XVIII. In presentia Fran-* A.D. 1358.

(37) *XII. Indictionis*, quae a mense Septembris tunc Romae incipiebat, ut diximus pag.145. iccirco quae hic adnotatur dies quinta Novembris, ad A. D. 1358. referenda erit; qua die quum Raimundus de Senis jam esset Urbis Senator, plane constat, id muneris obtinuisse ante A. D. 1359. ut contra communem opinionem superius monuimus not. (22). Sed de vario Indictionum usu legendus Muratorius tom. 3. Antiq. med. aevi diss.34. col.48.

* Annibaldensium Familia summae olim in Urbe potentiae, ut diximus p.273. not.(75), originem habuis-

Francisci Vecchi Notarii, & mei Nicolai Philippi Notarii, & testium subscriptorum &c. Sapiens & Discretus Vir Dñus Gergorius de Marganis Legum Doctor de regione Campitelli, Procurator &c. Magnifici Viri Johannis Nicolai de Anibaldis domini castri Sancti Petri in Formis (38) *&c. vendidit &c. Leno Jaquintelli Speciario de regione Biberatice* (39), *& Theulo Petri Vetralle de regione Sancti Marchi, & cuilibet eorum pro partibus infrascriptis, presentibus & recipientibus pro se se ipsis, & eorum & cujuslibet ipsorum heredibus & successoribus perpetuo &c. salvis semper & reservatis juribus Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII, cujus est proprietas casalis infrascripti, idest totum & integrum casale .... Johannis ....balli, quod vocatur lo Quatraro*

habuisse fertur a Petro Annibaldi (a) Innocentii III. ex sorore nepote, de quo in Vita ejusdem Pontificis prae ceteris legitur: *Petrus Annibaldi sororius Domini Papae ... juxta Colosеum turrem ex opposito coepit constituere, prohibentibus Jacobo Frajapane ac relicta Odonis Frajapanis, & impedientibus, prout poterant, per Colosеum & turrem Odonis, lapidibus & sagittis emissis &c.* Ex Vita Innocentii III. cap. CXL. apud Murat. Rer.Ital. tom.III. col.566. Ego vero suspicor, Familiam hujusmodi Innocentii III. aetatem centum annis praecessisse. Nam in Chron. Sublacensi ad An. 1090. narratur, *Agapitum Comitem Tusculanum duas filias habuisse; quarum alteram nuptui tradidit Odoni Frajapani, cui reliquit castra Mareni, Turricellae, Montis Albani, & Nemoris, & suam partem castri Montis Compatri; alteram vero Anibali Annibaldo, cui reliquit castra Arcis Perjurae* (Rocca Priora), *Montis Porculi, & Molariae &c.* unde Gens Molaria nomen desumpsit, quae ab Annibaldis originem traxisse dicitur. Vide Zazzeram *Famiglia di S. Eustachio* lit. B.

(38) Castrum S. Petri in Formis ab Annibaldensibus ad Sabellios devenit, ac postea ad Vaticanae Basilicae Canonicos. Vide pag. 425. not. (8).

(39) Vel hinc patet, quot mutationes subierint Urbis regiones, earumque antiqua nomina, ut diximus not. (99) p.509. Quae regio S. Marci vocabatur, nunc continetur in regione Urbis IX. & dicitur *della Pigna*.

(a) Vide not. ad marginem codicis ms. de Romanis Familiis Theodori Amideni in Bibliotheca Frangipana.

ro (40) *, positum extra portam Lateranensem in loco , qui dicitur Favarolum* (41)*, in proprietate dicti Monasterii SS. BONIFATII & ALEXII , scilicet dicto Madaleno tres partes integras de quinque principalibus partibus seu unciis totius dicti casalis , & totius sui tenimenti , & dicto Theulo duas alias residuas partes seu uncias de dictis quinque principalibus partibus seu unciis totius dicti casalis , & sui tenimenti , cum terris cultis & incultis, pratis &c. inter hos fines ad totum dictum casale: ab uno latere est tenimentum casalis Ecclesie Lateranensis , quod vocatur lo Quajoto ; ab alio latere est tenimentum casalis Bonrecuperi* (42) *; ab alio latere est tenimentum casalis Monasterii Sancti Sebastiani ad Cathacumbas , quod vocatur de Torri ; ab alio latere tenet Ecclesia Sanctorum Quatuor Coronatorum ; ab alio latere tenet Ecclesia Sancti Petri ad Vincula ; ab alio latere tenet Ecclesia Sancti Adriani &c. Hanc autem venditionem &c. fecit supradictus Dnus Gergorius &c. procuratorio nomine , quo supra , eidem Madaleno &c. & dicto Theulo &c. emptoribus supradictis &c. pro pretio &c. trium millium & septicentorum florenorum boni & puri auri , & recti ac legalis ponderis , quos dictus Dnus Gergorius &c. presentialiter &c. recepit a dicto Madaleno pro dictis tribus partibus &c. mille noningentos florenos boni & puri auri , & recti ponderis ; & trecentos alios florenos auri residuos totius pretii &c. a dicto Madaleno confessus est & recognovit se habuisse & recepisse &c. & a dicto Theulo &c. recepit pro dictis duabus partibus &c. mille quatricentos & octuaginta florenos auri , & tertiam partem unius alterius floreni &c. Insuper promisit dictus Procurator vendi-*

(40) *Quadrarium* , quod hic ponitur extra portam Lateranensem , superius num. XLVI. positum dicitur *extra portam Majorem Urbis*; unde conjicio, ab utraque porta illuc viam patuisse . Vid. p.469. not. (7).

(41) *Favarolum* , de quo supra in Litteris Honorii III. Cap. XV. pag.234. not. (30).

(42) *Bonrecuperi* seu *Bonricovero* fundus est rubl.275. qui nunc pertinet ad Sancta Sanctorum . Vide Eschinard. Descript. Agri Rom.

tor predictus procuratorio nomine, quo supra, eisdem Madaleno & Theulo, & cuilibet eorum, emptoribus supradictis &c. in predictis facere consentire &c. Dnam Angelam uxorem dicti Johannis Anibaldi &c. Insuper promisit dictus Dnus Gergorius &c. Madaleno & Theulo emptoribus &c. in predicta venditione, & omnibus & singulis in ea contentis &c. facere consentire Canonicos & Capitulum Sacrosancte Lateranensis Ecclesie, tam ratione & occasione relicti dicte Basilice Lateranensi facti per dictum quondam Nicolaum Patrem dicti Johannis, prout in testamento & ultima voluntate dicti quondam Nicolai continetur, quam quacumque alia occasione &c. & specialiter Magnificum Virum Johannem de Comite, & Dnum Abbatem, Capitulum, & Canonicos Monasterii seu Ecclesie Sanctorum BONIFATII & ALEXII, quorum est proprietas (43) *dicti casalis &c.*

Actum presentibus hiis testibus, videlicet Laurentio Barzellone dicto Famante de regione Pinee, Religiosis & Honestis Viris Fratre Angelo de Catearario Inquisitore Heretice Pravitatis, Fratre Angelo de monte Flascone Guardiano, Fratre Thodisco Custode Romane Provincie, & Fratre Dominico de Marchia Sacristano, Fratribus Sancte Marie de Araceli Ordinis Minorum, Nicolao Johannis Angeli de Fussciis de Berta, dicto alias S....vo, Notario de regione......Nutio Spene, & Cola Elene de regione Sancti Eustachii, Johanne Processi Vetrall.. & Dno Bartholomeo de Archarellis de Asscesa Proti, ad hec vocatis & rogatis.

Ego Nicolaus Philippi Franconis Dei gratia Alme Urbis Prefecti Auctoritate Notarius publicus, quia predictis omnibus & singulis interfui una cum supradicto & subscripto Francisco Vecchi....... ea scripsi, & publicavi, me quoque solito signo signato subscripsi rogatus.

Ego Franciscus Symeonis Petri Mathei dicti Vecchi Dei gratia

(43) Patet ergo, *casalis Quadrarii* dominium saltem directum ad Alexianos pertinuisse, ut diximus not. (7) pag.469.

gratia Alme Vrbis Prefecti Auctoritate Notarius, quia prædictis omnibus & singulis interfui una cum supradicto Nicolao, ideo me rogatus subscripsi, & meum singnum apposui consuetum.

L X X.

AEGIDII S. R. E. Cardinalis CARILLII Litterae delegationis Episcopi Nepesini in Caussa appellationis Alexianorum ab Judice Viterbiensi.

EGidius (44) *miseratione divina Episcopus Sabinensis,* A.D.
Apostolice Sedis Legatus, Venerabili in Christo Patri 1357.
.. (45) *Episcopo Nepesino salutem in Domino.* *ex actis*
Sua nobis Abbas & Conventus Monasterii Sanctorum BO- *Anni*
NIFATII & ALEXII de Vrbe petitione monstraverunt, quod 1359.

Xxx 2 *cum*

(44) Hic ille est Aegidius Cardinalis Carillius de Albornottis Archiepiscopus Toletanus, in Historia ejus temporis celebratissimus, qui Italiam pene totam, quae ex absentia Pontificum Avenione commorantium jugum excusserat, prudentia & armis domuit; S. Petri Patrimonium, quod vocant, recuperavit; & Viterbii demum obiit IX. Kal. Septembris A. D. 1367. cujus cadaver (quod portenti instar habendum) Viterbio Toletum usque humeris hominum ob reverentiam deportatum fuit, uti narrat Flavius Blondus Histor. decad. II. lib. X. Raynaldus in Annal. Eccles. & Jo. Genesius Sepulveda in libro, quem Latine conscripsit, de rebus gestis ab Aegidio Card. Carillio, quemque Franciscus Stephanus in Italicum idioma transtulit, ediditque Bononiae A. D. 1590.

(45) *Episcopo Nepesino.* Is erat Bonifacius de Ceto patria Urbevetanus Ordinis Minorum, ut ex ipsius Litteris apparet, quae in Actis hujusce litis insertae sunt, scilicet: *Frater Bonifatius Ordinis Minorum, Dei & Apostolice Sedis gratia Nepesinus Episcopus, ac Judex Delegatus per Reverendissimum in Christo Patrem & Dñum, Dñum Egidium Tituli S. Clementis Episcopum Sabinensem, Apostolice Sedis Legatum in partibus Italie, in terris Ecclesie citra Regnum Sicilie consistentibus Vicarium Generalem, in Causa infrascripte appellationis inter Abbatem, Canonicos, & Conventum Monasterii SS. BONIFATII & ALEXII de Vrbe &c. ex parte una, & Jo. Verarducii Bona Spene &c. de Viterbio &c. ex parte altera &c.*

cum inter ipsos ex parte una , & Johannem Verarducii Bona Spene Barberium , civem Viterbiensem ex altera , super quadam vinea & rebus aliis, coram dilecto in Domino Roberto Angeli de Amelia , asserente se Judicem Majoris Curie causarum civilium Communis Viterbii .... idem Robertus perperam in hujusmodi Causa procedens , diffinitivam contra Abbatem & Conventum Sententiam promulgavit iniquam; a qua pro parte dictorum Abbatis & Conventus , sentientium exinde , se contra juxtitiam aggravari , fuit ad nostram Audientiam appellatum . Quocirca Paternitati vestre , Auctoritate , qua fungimur , presentium tenore commictimus & mandamus , quatenus de Sententia ipsa cognoscentes legitime , ipsam confirmare vel infirmare curetis , prout de jure fuerit faciendum . Data Florentie XVII. Kal. Octobris , Pontificatus Dñi Innocentii PP. VI. anno quinto (46) .

L X X I.

Emphyteusis dimidiae possessionis *Merulani* , quae ad Alexianos pertinebat in agro Nepesino .

A.D. 1360. *IN nomine Domini , amen . Anno Domini millesimo CCC.LX. tempore Dñi Innocentii Pape VI. Indictione XIII. mensis Maji die XXVI. Impresentia mei Notarii & testium &c. congregati &c. ut moris est , Venerabiles & Honesti Viri Dñus Frater Bartholomeus Humilis Abbas infrascripti Monasterii , Frater Angelus de Balneoregio , Frater Nicolaus de Scrofano , Frater Symon de Cicilia , Frater Laurentius de Urbeveteri , & Frater Andreas de Viterbio , Canonici Venerabilis*

(46) *Anno quinto*, ideft A.D.1357. Nam Innocentius VI. electus est R.P. Anno 1352. ut diximus not. (20) pag.518. Quare fallitur Ughellius , qui Bonifacium praelaudatum ab Episcopatu Vodiensi ad Nepesinum translatum fuisse putat Anno tantum 1358. quippe Nepesinam Sedem jam obtinebat A. D. 1357. hoc est, anno V. Pont. Innocentii VI. ut ex hisce delegationis Litteris apparet .

bilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe, vice & nomine dicti Monasterii &c. locaverunt &c. Petrono Johannis Acti de castro Scrofani (47) *presenti, & recipienti vice & nomine Johannis Lelli Lupi, & heredum & successorum ipsius Johannis in perpetuum &c. idest integram medietatem totius possessionis terrarum, vinearum, silvarum, & aliorum pertinentium ipsi Monasterio, que vocatur Merolano* (48), *juntam pro indiviso cum alia medietate dicti Monasterii; que possessiones posite sunt in territorio Nepesino inter hos fines: ab uno latere est tenimentum castri Belmontis; ab alio tenent heredes Angeli Imperatoris tenutam, que dicitur Trivigiañ; ab alio est tenuta castri Scrofani; ab alio sunt coste de Panzoneschis, & terre certorum habitantium dicti castri Scrofani &c. Hanc autem locationem &c. fecerunt dicti Dnus Abbas, Canonici, & Capitulum dicti Monasterii eidem Petrono presenti, & recipienti vice & nomine dicti Johannis &c. pro eo quod dictus Petronus promisit, & se principaliter obligavit pro dicto Johanne, quod dictus Johannes &c. & successores ejus perpetuo, annuatim, in Festo Sancti ALEXII de mense Junii, dabunt &c. dicto Monasterio pro censu &c. dicte medietatis dicte possessionis &c. tres libras bone cere nove sine malitia; quas si in dicto Festo non solverint, quod in octava duplicatas dicto Monasterio tradere & assignare teneantur & debeant; & si in dicta octava sic duplicatas non dederint vel assignaverint in dicto Monasterio, quod dicta medietas dicte possessionis, ipso facto & jure, & cum omni suo melioramento ad dictum Monasterium libere revertatur; & ad mortem dicti Johannis, heredum & successorum ejus, quicquid pro animabus ipsorum reliquerint* (49), *tertia pars ipsorum relictorum ad dictum Monasterium deveniat &c. Actum*

(47) *De castro Scrofani* in agro Nepesino, quod nunc possidetur a Gente Chisia. Vide p.246. not.(2).

(48) *Merolano*, de quo vide App. num. XXIV. pag.427.

(49) Pacta ejusmodi vix ambigendum, quin irrita fuerint post legem latam a Bonifacio VIII. de qua diximus pag.249. not. (9).

Actum in dicto Monasterio & Capitulo ipsius Monasterii, presentibus hiis testibus, scilicet Rogerio Gerardi, Francisco Turelli, Fatio Jacobelli, & Cecchobo Lelli Miccinelli Familiare supradicti Dñi Abbatis.

Ego Johannes Jacobi Jordani de Bulgaminis Dei gratia Imperiali Auctoritate Notarius, quia predictis omnibus interfui, scripsi & publicavi rogatus.

LXXII.

FRANCISCUS DE BONONIA Judex Palatinus Sententiam pronuntiat de castro Verposae pro Monachis Alexianis.

A.D. 1360. *IN Nomine Domini. Nos Franciscus de Bononia Judex Palatinus super appellationibus & aliis extraordinariis causis deputatus, cognoscentes de Causa &c. vertenti, & que versa est coram nobis inter Abbatem, Canonicos, & Capitulum Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe, & Johannem de Bulgaminis Notarium &c. Procuratorem, & personam legitimam dictorum Dñi Abbatis, Canonicorum, & Capituli dicti Monasterii, actores ex una parte, & Nobilem Virum Jacobellum Ursinum* (50), *Jacobellum Laurentii Lucis Notarium Procuratorem ejus, Johannem Pauli Nicolai de Anibaldis, qui se adversarium paravit in dicta Causa, & Petrum Buccatiolam Notarium Procuratorem ejus, reos conventos ex parte altera, pretestu & occasione executionis petite pro parte dicti Monasterii de castro Verpose, vigore duarum Sententiarum latarum pro ipso ..... videlicet unius Sententie late in principali Causa per Dñum Franciscum de Fabris, dudum Judicem dicti Officii, scripte per Paulum Smantam Notarium, & unius ...... Sententie late per nos pro dicto Monasterio de consilio Sapientis Viri Dñi Paparonis in Causa appellationis interposite pro parte dictorum Jacobelli*

(50) De Familia Ursina vide pag. 272. not. (74).

cobelli, & Johannis, vel alterius ipsorum, quod ipse Jacobellus, & Johannes, nec alter ipsorum non audirentur &c. sine pignoris datione, vel totius castri, & fructuum perceptorum de dicto castro a novem annis citra ad rationem L. florenorum auri annuatim, ut patet manu Pauli Smante, & Johannis Dni Jacobi Notarii dicte Cause. Unde visis per nos dictis Sententiis, viso mandato facto dictis Jacobello & Johanni, quod infra certum terminum jam elapsum venirent coram nobis ad deponendum dicta...... prout in dicta Sententia continetur, que minime facere curaverunt, visis & auditis juribus utriusque partis &c. Christi nomine invocato, *in hiis scriptis interloquendo &c. decernimus & declaramus, dictas Sententias &c. ad petitionem dictorum Abbatis, Canonicorum, & Capituli dicti Monasterii &c. fuisse & esse executioni mandandas &c.*

Lecta, lata &c. fuit dicta Sententia &c. per Dñum Franciscum de Bononia Judicem appellationum &c. in palatio Capitolii &c. sub Anno Domini millesimo CCC. LX. Pontificatus Dni Innocentii Pape VI. Indictione XIII. mensis Junii die XX. presentibus hiis testibus, videlicet Johanne Nicolai Coffi Cicchareli, & Paulo Gninctonis dicto Martio Notario appellationum &c.

Scripta per me Paulum Smantam Notarium Palatinum super appellationibus & aliis extraordinariis causis deputatum, & dicte Cause, de man......... Bononia Judicis appellationum supradicti &c.

LXXIII.

Acta possessionis castri Verposae ab Alexianis acceptae ex Sententia Judicis Palatini.

IN *nomine Domini, amen. Anno Nativitatis ejusdem millesimo CCC. LX. Pontificatus Dni Innocentii Pape Sexti,* A.D. 1360.
Indictione XIII. mensis Junii die XXVII. In presentia mei Notarii

tarii & testium subscriptorum &c. Sapiens & Discretus Vir Dnus Franciscus de Bononia Judex Palatinus super appellationibus & aliis extraordinariis causis deputatus, sedens &c. pro Tribunali &c. commisit & mandavit mihi Paulo Notario infrascripto, & Petro Palloni Mandatario Curie, presentibus & audientibus, quatenus ipse Petrus Mandatarius predictus veniat & accedat una mecum ad castrum Verpose Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe, positum in Maritima inter hos fines, ab uno latere est tenimentum castri Fusingiani (51), *ab alio latere est tenimentum castri S. Petri in Formis* (52), *ab alio est tenimentum castri Noctuñ* (53), *ab alio est tenimentum civitatis Labinie* (54) *&c. ad investiendum &c. de dicto castro & ejus tenimento Venerabilem Virum Dnum Fratrem Bartholomeum Abbatem, Canonicos, & Capitulum prelibati Monasterii, seu Johannem de Bulgaminis Notarium Procuratorem &c. ipsorum, syndicario &c. nomine dicti Monasterii, juribus & pertinentiis suis, ac etiam fructibus castri predicti, ut patet manu mei Notarii infrascripti.*

Actum presentibus hiis testibus, scilicet Laurentio Ciccharelli, Johanne de Cangiano, & Johanne Nicolai Coffi Notario appellationum.

Scriptum per me Paulum Smantam Notarium appellationum & dicte Cause, de mandato Dñi Francisci Judicis appellationum supradicti.

Eodem Anno, Indictione, mensis Junii die XXVIII. In presentia mei Notarii & testium &c. constitutus personaliter Johannes de Bulgaminis Notarius, Procurator &c. Abbatis, Canonicorum, & Capituli supradicti Monasterii, accedens perso-

(51) Fusiniani & Verposae latifundia nunc possidentur a Gente Sfortia de Caesarinis. Vid. p.231. not. (22), & p.424. not. (4).

(52) *S. Petri in Formis*, de quo not. (8) pag.425.

(53) *Noctuñ* seu *Neptunii*, ut sup. not. (25) pag.520.

(54) *Civitatis Labiniae*, de qua sup. not. (35) pag.526.

perſonaliter una cum me Notario inſraſcripto, & dicto Petro Pattoni Mandatario, ex commiſſione ſupradicta ſibi facta per dictum Dnum Franciſcum, ſponte ipſum Johannem &c. nomine dicti Monaſterii, de dicto caſtro & ejus tenimento, juribus & pertinentiis ſuis inveſtivit, in vacuam & pacificam poſſeſſionem immiſit, intrando in dicto caſtro & arcie ipſius caſtri, aperiendo & claudendo portas caſtri & arcie predicte, ſedendo, & ſtando in eis, ducendo ipſum per tenimentum dicti caſtri; & in ſignum vere poſſeſſionis miſit de terra in ſynum dicti Johannis Procuratoris predicti, eundo, veniendo per tenimentum dicti caſtri; & ſic de dicto caſtro & ejus tenimento, juribus & pertinentiis ſuis corporalem poſſeſſionem adeptus eſt.

Actum preſentibus hiis teſtibus, ſcilicet Lello Gibelli de regione Sancti Angeli, Tucio Tordonerii de ripa fluminis, & Bucio Laurentii Guidonis de regione Campitelli.

Ego Paulus Leonardi Smante Dei gratia Imperiali Auctoritate publicus Notarius, quia predictis omnibus interfui, ideo ipſa ſcripſi & publicavi rogatus.

LXXIV.

Charta donationis *caſalis in caſtro Aſtrucii* Bartholomaeo Abbati factae a PANESSA rarae pietatis femina.

IN *nomine Domini, amen. Anno Domini milleſimo CCC. LXI. tempore Dñi Innocentii Pape VI. Indictione XIIII. menſis Maji die XXV. In preſentia mei Notarii & teſtium ſubſcriptorum &c. Paneſſa filia quondam Doniſii, & uxor quondam Raynaldi Symonis, dudum de caſtro Aſtrucii* (55), *& nunc* A.D. 1361.

Yyy

(55) *De caſtro Aſtrucii* ſeu Aſturae, de quo vid. pag. 169. & 233. not.(27), atque App. num.III. VIII. & XIII. corrupto vocabulo dicebatur *Aſtrucii*, & *Aſtoris*; de cujus direptione, quae contigit A.D. 1288. haec habet Bartholomaeus de Neocaſtro: *Cave tibi Aſtora, quia Occidentalis Aquila volans, ecce contra te venit; quae deſtruens nidum tuum, pullos*

& nunc de Urbe de regione Ripe &c. sua bona propria & spontanea voluntate . . . . & titulo donationis inter vivos & irrevocabiliter dedit &c. Vene . . . . Bartholomeo Abbati Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe presenti, & recipienti vice & . . . . Sancte Marie de insula Astrucii . . . . & Cappelle dicti Monasterii & dicto Monasterio immediate subjecte, ac vice & nomine Capituli & Conventus dicti Monasterii &c. in perpetuum, idest unum casale . . . . . . Panesse, positum in dicto castro Astrucii inter hos fines: ab uno latere ten . . . . alio tenet Magister Jacobus . . . . via mediante; ante est via publica. Item . . . . . . eam pos . . . . . in tenimento dicti castri in loco, qui dicitur . . . capo delle . . . . . . prope territorium dicti Monasterii . . . . jur . . . . inter hos fines: ab uno latere tenet Petrus Ca . . . . . . alio ten . . . . via publica &c. & nichilominus constituit suum Procuratorem Rogerium Gerardi testem presentem ad investiendum ipsum Dnum Abbatem pro dictis Ecclesia & Monasterio &c. de dictis casaleno & vinea. Hanc autem donationem inter vivos fecit dicta Panessa eidem Dño Abbati &c. ob reverentiam Ymaginis

pullos tuos devorabit, auferens plumas tuas; pro eo quod de sanguine pulli Aquilae Orientalis Lacedaemoniorum arenas, qui Neapolim translatam extollunt, polluisti . . . . Bernardus itaque de Sarriano, IV. Septembris, XV. Indictionis, in marinam plagiae Romanae, quadam die Dominica summo diluculo veniens cum barcis, pro eo quod plagia est, & cum galeis ad terram applicare non poterat, percutit in Astoram, & pugnans cepit eam, & depraedavit illam omnibus bonis suis. Interficitur lancea trajectus filius Jacobi Fragapanis dominus Astorae, qui Jacobus Conradinum (vid. not. 27. p. 233.) *Regem tempore adversitatis ejus cepit, & hostibus assignavit; interficiuntur & plures alii cum eodem. Demum ignem immittens, majorem partem Astorae combussit; & deinde rediens, invadit casalia, & partes Sorrenti & Passitani; & quamplures alii interfecti sunt; & spolia quamplurima asportavit &c.* Ex Cap. III. & IV. *de destructione Astoris* in Hist. Sicula Barthol. de Neocastro apud Murat. Rer. Ital. Script. tom. 13.

nis Virginis Marie Ecclesie predicte(56), *& pro devotione, quam habet in eam, & remissione peccatorum ipsius &c.*

Actum in dicto Monasterio, presentibus hiis testibus, scilicet Rogerio Gerardi, Francisco Turelli, & Fatio Jacobelli Familiari supradicti Dni Abbatis.

Ego Johannes Jacobi Jordani de Bulgaminis Dei gratia Imperiali Auctoritate Notarius, quia predictis omnibus interfui, scripsi & publicavi rogatus.

LXXV.

Excerpta ex Tabulis locationis bonorum aliquot Alexiani Coenobii.

I*N nomine Domini, amen. Anno Domini MCCCLXVII.* A.D.
tempore Urbani Pape V. (57) *&c. die X. mensis Octu-* 1367.
bris. In presentia mei Notarii &c. Venerabilis Vir Dnus Frater Bartholomeus Humiliis Abbas Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe &c. nomine dicti Monasterii & pro eo vendidit &c. Paulo Johannis Tomarotii

(56) Ecclesia B. M. V. Asturae, de qua pag. 238. in Elencho Sacrarum Aedicularum, quae Alexiano Coenobio olim adjectae & subjectae fuerunt.

(57) *Urbanus V.* Guillelmus de Grisaco Mimatensis, vir morum sanctitate conspicuus, vix ad Supremum Pontificatum evectus die 27. Octobris An. 1362. Romam petere constituit; sed variis ex caussis profectionem distulit usque ad A. D. 1367. quo Anno Avenione in Italiam iter suscepit, reluctantibus licet Cardinalibus & Carolo Galliarum Rege; atque Romam ingressus est die 16. Octobris, *occurrentibus sibi Clero & Populo Romano, ipsum solemniter recipientibus cum magno gaudio, & Deum laudantibus de jucundo adventu suo*, uti legitur in ejus Vita I. apud Baluzium. Sed A. D. 1370. Avenionem regressus Aulicorum suasionibus, qui Gallicis deliciis assueti, Ecclesiae dignitatem parvi faciebant, diem supremum obiit 14. Kal. Januarii 1371. sepultusque fuit in Abbatia S. Victoris Massiliensis. Vid. Franc. Petrarca Rerum Senilium lib. III. Ep. 13.

marotii de regione Sancti Eustachii &c. herbas grossas & minutas totius tenimenti castri Verpose dicti Monasterii, ad pasculandum & pasculare faciendum cum pecudibus & baccis (58), hinc ad Festum Sancti Angeli (59) de mense Maji proxime futuri, reservatis glandis & glandatico dicti tenimenti dicti castri Monasterio predicto; in quibus glandis non liceat dicto Paulo mictere aliquas bestias ad pasculandum glandas predictas, nec ad manus dictas glandas colligere, nec colligi facere; sed liceat dicto Dño Abbati in dictis herbis mictere & tenere ad pasculandum baccas, & bestias suas baccinas; quo tempore finito, dicte herbe ad dictum Monasterium libere revertantur & remaneant. Hanc autem venditionem fecit dictus Dnus Abbas &c. eidem Paulo &c. pro pretio & nomine pretii octuaginta & quinque florenorum boni & puri auri, & recti ponderis, duorum crastatorum, ducentarum petiarum casei, duorum agnorum, & duorum edorum, quos solvere & assignare promisit in hunc modum, videlicet XLII. florenos auri hinc ad Festum Nativitatis Domini nostri Jesu Christi proxime futurum, & alios XLII. florenos, crastatos, caseum, agnos, & edos hinc ad Festum Pasce Resurrectionis Domini nostri Jesu Christi proxime futurum; de qua quantitate dictus Dñus Abbas confexus est recepisse pro arris unum florenum aureum &c.

A.D. 1372. *ANno Domini MCCCLXXII. tempore Gregorii Pape XI. (60), Indictione X. &c. die XI. mensis Junii. In presentia mei Notarii &c. Venerabilis Vir Dñus Frater Bartholomeus Humi-*

(58) *Baccis*, idest vaccis; nam bos femina vacca dicitur etiam a Tullio lib. 1. de Nat. Deorum: *Cur non gestiret taurus equae contrectatione? equus vaccae?*

(59) *S. Angeli de mense Maji*, Festum scilicet Apparitionis S. Michaelis Archangeli, quod anniversaria celebratione recolitur die octava Maji.

(60) *Gregorius XI.* Petrus Rogerius Lemovicensis electus Romanus Pont. die 30. Decembris An. 1371. in Galliis moram traxit usque ad diem 13. Septembris An. 1376. qua die Avenione recessit, & Massilia solvens

Humilis Abbas Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe, sponte nomine dicti Monasterii & pro eo, vendidit &c. Palutio Matheoli, dicto alias Garofolo, de regione Sancti Angeli &c. idest totam ucellatum mortitorum tantum, & venationem bestiarum salvaginarum silvarum & tenimenti castri Verpose dicti Monasterii, ad ucellandum & venandum, ucellari & venari faciendum, ut supra dictum est, a presenti die per totum carnis privium proxime futurum; quo tempore finito, ad dictum Monasterium libere remaneat &c. Hanc autem venditionem dictus Dñus Abbas &c. fecit eidem Palutio, dicto alias Garofolo &c. pro eo quod dictus Garofolus promisit & convenit pro pretio & nomine pretii dicte ucellationis &c. dare &c. dicto Dño Abbati duos mancosos mortitorum condecentium, & unum rosulattum condecentem, & unum crapolum condecentem; quos crapolum & rosulattum dare &c. promixit eidem Dño Abbati ad omnem petitionem &c. dicti Dñi Abbatis, & dictos duos mancosos mortitorum tempore ucellationis mortitorum proxime future &c. Actum in Ecclesia dicti Monasterii, presentibus hiis testibus, scilicet Francisco Turelli, Ceccho Lelli Miccinelli dicto Picchio, & Petro Sapii de Francia, & nunc Coquo dicti Monasterii &c.

A.D. 1377.

ANno Domini MCCCLXXVII. tempore Domini Gregorii Pape XI. Indictione XV. die prima Januarii &c. In presentia mei Notarii &c. supradicti Dñs Abbas & Canonici supradicti Monasterii insimul congregati in camera propter infirmitatem dicti Dñi Abbatis, sponte pro sese ipsis, ac vice & nomine dicti Monasterii locaverunt &c. Nucio Petri Gibelli de regione Sancti Angeli &c. idest tertiam partem cujusdam casalis dicti Monasterii, quod vocatur la Cicogniola

solvens per Tyberim triremi vectus, ad Basilicam S. Pauli descendit; & die 17. Januarii A. D. 1377. Romam ingressus, ibi reduxit & fixit Sedem Pontificiam, ut legitur in ejus Vita I. apud Baluzium. Demum obiit die 27. Maji A. D. 1378. & sepultus est in Templo S. Mariae Novae, quod nunc vocant S. Franciscae Romanae, ubi magnificum ejus exstat marmoreum monumentum.

la (61), *cum tertia parte totius tenimenti sui juncta pro diviso cum alia tertia parte Monasterii Sancti Sabbe de Urbe, & cum alia tertia parte Monasterii Sancti Sebastiani in Catacumbis, item & medietatem unius quarte partis casalis, quod vocatur Schiaci* (62), *dicti Monasterii, & ejus tenimenti ad dictam medietatem dicte quarte partis spectantis & pertinentis, junctam cum aliis partibus dicti Nucii, positi extra portam Sancti Pauli infra suos confines, pro tribus annis proxime futuris &c. Hanc autem locationem fecerunt dicti Dñs Abbas & Monaci eidem Nutio &c. pro eo quod dictus Nutius promixit & convenit eisdem pro dicta locatione annuatim tempore recollectionis dare &c. eis &c. in area dictorum casalium octo rubra boni grani sine malitia ad mensuram Senatus, & solvere quatuor florenos auri in hunc modum, videlicet duos florenos in Festo Pascatis Resurressionis Domini nostri Jesu Christi, & alios duos in Festo Nativitatis Domini nostri Jesu Christi &c.*

Die XXII. mensis Martii. In presentia mei Notarii &c. Cum Venerabile Monasterium Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe inter alias suas possessiones habeat duas domos terrineas & solaratas simul junctas, positas in regione Ripe in contrata Porticus Gallatorum (63) *inter hos fines, ab uno latere tenent Dñi Sabellensium, ab alio latere tenet Butius Jubarellarus, a duobus lateribus sunt vie publice &c. & dicte domus minerent ruinam, & indigeant multis expensis pro recuperatione & reparatione ipsarum &c. & nunc Abbas & Canonici dicti Monasterii non habeant pecuniam pro recuperatio-*

(61) *Cicogniola*, quae in Litteris Honorii III. nominatur *Cicomola*. Vid. not. (14) pag.229.

(62) *Schiaci*, de quo vide App. num.LXVII.

(63) *Porticus Gallatorum*, quae hic ponitur in *regione Ripae*, superius num.XXVII. memoratur *ante Ecclesiam S. Mariae de Gradellis*, quam prope Septizonium fuisse conjecimus not.(26) pag.432. Ut autem haec sibi cohaereant, vel regionem Ripae iis temporibus usque ad Septizonium extensam fuisse dicendum erit,

ratione & reparatione dictarum domorum propter creationem (64) *novi Abbatis factam in dicto Monasterio, in ejus creatione & confirmatione fuerunt facte multe expense, prout facere consuetum est; idcircho congregati & cohadunati Venerabile Capitulum & Canonici dicti Monasterii in Capitulo dicti Monasterii pro infrascripta locatione facienda ad sonum campanelle, ut moris est, de mandato Venerabilis Viri Dni Petri de Muscianis Abbatis* (65) *dicti Monasterii, scilicet ipso Dno Abbate, Fratre Ceccho de Roma & contrata Pyscine, Fratre Stephano de Viterbio, Fratre Alexio de Roma, Canonicis dicti Monasterii &c. locaverunt &c. Johanni Cecchi Mancini, dicto alias Johanni de Tomassa, de dicta regione & contrata &c. dictas domos positas & confinatas, prout superius dictum & declaratum est, pro XVIII. annis proxime futuris &c. Actum in Capitulo dicti Monasterii, presentibus hiis testibus, scilicet Nardolo delli Tomascini Spadario de regione Ripe, Lello Thome Musciani de regione Colunpne, & Francischo Turelli familiare dicti Dñi Abbatis, ad hec vocatis & rogatis.*

ANno Domini MCCCLXXVII tempore Domini Gregorii Pape XI. Indictione XV. &c. die XXV. mensis Maji. A.D. 1377. *In presentia mei Notarii &c. Cum Venerabile Monasterium Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe, Abbas, & Canonici dicti Monasterii contraxerunt certa debita tam pro exequio quondam bone memorie Fratris Bartholomei, olim Abbatis dicti Monasterii, pro certis pannis, & aliis multis expensis factis dicta occasione, & in creatione presentis novi Abbatis,*

erit, vel aliunde exquirendus situs *S. Mariae de Gradellis & Porticus Gallatorum*. Hanc *P. Anton. Erra* eandem arbitratur ac Porticum Octaviae, quam postea a parentibus S. Gallae Gallatorum denominationem accepisse autumat. Sed an scopum tetigerit, aliorum judicium esto. Vid. *Istoria dell'Immagine e Chiesa di Santa Maria in Portico, Roma* 1750.

(64) Constat igitur, hoc Anno ante diem 17. Martii Bartholomaeum Abbatem e vivis excessisse, ut diximus pag. 273.

(65) *Petri de Muscianis* Abbatis, de quo egimus Cap. XVII. p. 274.

tis, pro Litteris (66), Bullis, benedictis seu consacratis, & aliis occursis dictis occasionibus; & dictum Monasterium, & Abbas, & Canonici dicti Monasterii non habeant pecuniam causa solvendi dicta debita &c. idcircho &c. congregati & cohadunati Abbas & Canonici dicti Monasterii in Capitulo dicti Monasterii ad sonum campanelle, ut moris est, de mandato Venerabilis Viri Dñi Fratris Petri de Muscianis Abbatis dicti Monasterii, scilicet ipse Dñs Abbas, Frater Cecchus de Urbe, Frater Stefanus de Viterbio, & Frater Alexius de Roma, Canonici dicti Monasterii insimul congregati &c. deliberaverunt sponte, pro meliori facere locationem Nicholao Valentini de regione Montium, & Ceccho Peregrini de regione Pinee, vel alteri ipsorum de casali dicti Monasterii, quod vocatur Sancta Fumia, posito extra portam Apiam infra suos fines, pro octo annis, ad rationem LXXV. florenorum auri annuatim; quam quantitatem ab aliqua alia persona habere non potuerunt; & sit possessio dampnosa dicto Monasterio &c. Actum in Capitulo dicti Monasterii, presentibus hiis testibus, silicet Lello Thome Musciani de regione Columpne, Paulo Salvatelli Marmorario de regione Trivii, & Nanne Magistri Jannecti Marmorario de Arctio, & nunc de Urbe, de regione Sancti Eustachii, ad hec vocatis & rogatis.

LXXVI.

Procuratorum nominatio ad agendum cum DOMINICO Alexiano Abbate de permutatione quadam in bonis Viterbii.

A.D. 1388. *IN nomine Domini, amen. Anno Domini millesimo CCC. LXXXVIII. tempore Dñi Urbani divina providentia Pape Sexti (67), Indictione undecima, die XIIII. mensis Januarii. In pre-*

(66) Pontificium Diploma hic indicari autumo, quod Petrus impetraverit, ut Abbas constitueretur. Vide pag. 274.

(67) *Urbanus VI.* Bartholomaeus Prignianus Neapolitanus, Archiep. Ba-

In presentia mei Notarii & testium subscriptorum, Nobilis Vir Giannes Francisci Marcucii Dñi Pauli de civitate Viterbii &c. fecit &c. suos veros & legitimos Procuratores &c. Providos Viros Angelum Morontis de Viterbio &c. & Genaftanum Francisci alias Pantie de dicto loco &c. ad faciendum cum Venerabilibus & Religiosis Viris Dño Fratre Dominicho (68) in Sacra Pagina Magistrato Abate Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe, ac Monacis, Capitulo, & Conventu Monasterii prelibati permutationem infrascriptam, videlicet ad dandum &c. prenominatis Dño Abati, Monacis, Capitulo, & Conventui &c. medietatem cujusdam campi dicti Giannis, communis pro indiviso cum Dna Johanna Luce de civitate Viterbii, positi in tenimento Viterbii in contrata Batacciani &c. nec non ad recipiendum &c. potestatem &c. ducendi & inrigandi aquam per ortos Monasterii antefati, positos in tenimento civitatis Viterbii in contrata vallis Canalis &c.

Actum est hoc Viterbii in domo habitationis supradicti constituentis, presentibus Providis Viris Presbitero Francisco Magistri Francisci, Presbitero Dominicho Vannis ..... Francisco, & Angelino Petrucii alias .... & Sanctoro Bartholomey. de Viterbio, testibus ad predicta vocatis, habitis, & rogatis.

Et ego Tutius quondam Benedicti Tutii de Viterbio, publicus Auctoritate Alme Urbis Prefecti Notarius & Judex Ordinarius, predictis omnibus & singulis interfui, & ea rogatus scripsi, & publicavi, & ad fidem singno meo solito quoque singnavi.

Barensis electus est Romanus Pont. die 8. Aprilis An. 1378. Sedit annos XI. menses VI. d. 8. Romae obiit d. 15. Octobris A. D. 1389. & in Vaticano Templo sepultus est.

(68) Is ille est Dominicus Abbas S. ALEXII, qui ad Episcopatum Iserniensem, & postea ad Suessanum translatus fuit, ut diximus pag. 274. & 277.

LXXVII.

Descriptio seu *Inventarium*, ut vocant, bonorum omnium, quae ad Alexianum Monasterium pertinebant, quum illud CHRISTOPHORO MARONI S. R. E. Cardinali commendatum est.

A.D. 1390. *IN nomine Domini, amen. Anno Domini millesimo CCC. LXXXX. tempore Dñi Bonifatii Pape VIIII. Indictione XIII. mensis Maji die XXIII. In presentia Dñi Benedicti de Tibure, & mei Francisci Johannis Pauli de Romaulis Notarii, & testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum & rogatorum. Hoc est quoddam Inventarium sive memoriale bonorum, & rerum mobilium & inmobilium Venerabilis Monasterii Sanctorum ALEXII & EUFOMIANI* (69) *de Urbe, factum per Reverendum in Christo Patrem & Dñnm, Dñnm Dominicum Episcopum Sergiensem* (70), *olim Abbatem dicti Monasterii, ac etiam resignatio ipsarum rerum & bonorum, facta per dictum Dñum Dominicum Abbatem prefatum penes & apud Reverendissimum in Christo Patrem & Dñum, Dñum Christofanum* (71) *Dei & Apostolice Sedis gratia Tituli Sancti Ciriaci Presbyterum Cardinalem, cui dictum Monasterium cum bonis, & rebus, & possessionibus ipsius Monasterii, & omnibus juribus & jurisdictionibus ad ipsum Monasterium quomodolibet spectantibus & pertinentibus, per Sanctissimum in Christo Patrem & Dñum, Dñum Bonifatium divina providentia Papam VIIII.* (72) *predictum, extitit & est traditum in Commendam,*

(69) Hominum religio erga Beatum ALEXIUM tunc adeo vigebat, ut ejusdem parentem Euphemianum loco S. BONIFACII nominarent.

(70) *Sergiensem*, idest Isferniensem, ab Isernia Italice *Sergna*. Vide not.(2) pag.282.

(71) De Christophoro Cardinali Marone satis egimus Cap. XVIII. & XIX.

(72) Bonifacius IX. Petrus Thomacellus Neapolitanus, electus Rom. Pont. IV. Non. Novembris 1389. obiit Kal. Octobris A. D. 1404.

dam, presentibus, videntibus, & audientibus Fratre Cola Cole Aviti, Fratre Petro Cole Johannis Pauli, & Fratre Andrea, Monacis dicti Monasterii. Bona autem & res sunt infrascripte, videlicet:

In primis casale dicti Monasterii liberum & exemptum ab omni onere. Item pars casalis Cecognole (73). *Item octava pars casalis, quod vocatur Schiaci* (74), *locata Nutio Tbelli ad censum redendum anno quolibet Monasterio predicto VIII. rubrorum grani, & IIII. florenorum pro erbatico, prout dictus olim Abbas reperiit in dicto Monasterio. Item pedica posita prope castrum Mareni* (75) *locata Petro Johannis Cinthii ad censum redendum anno quolibet dicto Monasterio duo rubra grani; pro quo censu debet solvere de tempore preterito V. rubra plus vel minus, prout de hiis patet publicum Instrumentum scriptum manu, ut dicitur, publici Notarii. Item una alia pedica juxta & prope dictum castrum Mareni juxta suos confines. Item castrum Verpose* (76) *positum juxta & prope civitatem Labiniam & castrum Ardie, locatum filiis Grassi pro L. florenis & uno porco annuatim. Item possessiones vinearum positarum in monte della Vagnara* (77). *Item in monte Sancte Pacis. Item in monte, qui vocatur lo Paviglone. Item possessiones vinearum montis Sancti ALEXII posite juxta dictum Monasterium; pro quibus possessionibus respondet Mon̄ anno quolibet filiis Cecchi Johannis Mancini XX. florenos. Item una domus posita in regione Transliberim, quam possidet Rentius de Hostia, dictus lo Viscione, ad annuum censum redendum dicto Monasterio sollos duos provisinorum. Item possessiones existentes in tenimento Viterbii* (78), *recuperate Monasterio*

(73) *Cecognolae* seu *Cicomolae*, ut sup. not. (14) pag. 229.

(74) *Schiaci*, de quo vid. App. num. LXVII. p. 514. & num. LXXV. pag. 542.

(75) Vid. App. num. XLVIII. pag. 472.

(76) *Verposae*, de qua pag. 231. not. (22), & App. num. LXVIII.

(77) *Vagnara &c.* his nominibus etiamnum appellantur vineae, quas possidemus extra portam Sancti Pauli I. ab Urbe lapide. Vid. pag. 481. not. (39).

(78) *Possessiones Viterbii*, de quibus vide App. num. XLVI. & seq. item num. LIII. LVII. LX. & seq.

ſterio per dictum Dñum Abbatem, que invaſe erant per certos cives de Viterbio. Item gripte & caſareni poſiti in circuitu dicti Monaſterii & in contrata, que dicitur Marmorata (79). *Item due domus poſite in regione Ripe in contrata, que dicitur Ceppitella, quas poſſidet Johannes Due Saxe ad cenſum redendum anno quolibet dicto Monaſterio ſollos duos. Item cenſus trium ſollorum, quos reſpondet dicto Monaſterio annuatim Monaſterium Eccleſie Sancte Marie Nove* (80) *pro certis vineis poſitis in proprietate dicti Monaſterii Sancti ALEXII. Item unum valzolum ſive petium terre poſitum prope Monaſterium Sancti Pauli ſupra Maceras. Item cenſus duarum librarum cere, quas anno quolibet reſpondet dicto Monaſterio Eccleſia Sancte Marie Annumptiate occaſione terratici. Item caſale, quod dicitur lo Quatraro* (81), *quod poſſidet lo Compare ad reſpondendum anno quolibet dicto Monaſterio ſex ſollos & novem denarios. Quas poſſeſſiones dictus Dñs olim Abbas tempore ſui regiminis dicti Monaſterii reperiit penes & apud dictum Monaſterium, & non alias, nec plures, dictis Fratribus Petro & Cola preſentibus, audientibus, & confitentibus ſic verum eſſe.*

Item res mobiles tam de Sacriſtia quam extra Sacriſtiam in dicto Monaſterio exiſtentes ſunt infraſcripte. In primis de Sacriſtia unus tabernaculus argenteus, in quo eſt incluſum Capud S. ALEXII. Item Capud S. BONIFATII incluſum in quodam vaſe argenteo. Item unus alter Tabernaculus de criſtallo cum Reliquiis XII. Apoſtolorum. Item unus alter parvus de criſtallo cum veſtimentis Sancti Johannis Baptiſte, & certis aliis Reliquiis. Item una tabula de creta cum Reliquiis. Item una crux parva cum Ligno Crucis. Item una tabula parva ornata argento cum Reliquiis. Item una coppa vitria cum certis Reliquiis. Item una tabula depicta cum figuris Domini noſtri Jeſu Chriſti, & Beate Marie ejus matris, & plurium Sancto-

(79) *Marmorata*. Vide pag. 226. not. (6), & App. num. XVIII. XIX. XXI. XXVI.

(80) Ut ex App. num. XL.

(81) *Lo Quatraro* ſeu Quadrarium, de quo App. num. LXIX. & ſup. not. (7) pag. 469.

Sanctorum, que est in Altari Sacristie. Item unus calix argenteus. Item unus camissus ornatus, modicum deguastatus a pede, fulcitus amicto & stona &c.

Reliqua praetereo, ne supervacanea minutioris supellectilis descriptione legentium animos obtundam.

LXXVIII.

CHRISTOPHORUS MARO S. R. E. Cardinalis, & Abbas *Commendatarius* SS. BONIFACII & ALEXII, assentitur venditioni alterius ex vineis *montis Sancti ALEXII*.

IN nomine Domini, amen. Anno Domini .... (82) Pape VIIII. Indictione XIIII. die VII. mensis Augusti. Impresentia mei Notarii &c. constitutus personaliter coram Reverendissimo in Christo Patre & Dño, Dño Christoforo Tituli Sancti Ciriaci de Urbe Presbytero Cardinali (83) habente in Commendam Monasterium Sanctorum BONIFATII & ALEXII de Urbe a Sanctissimo Patre & Dño, Dño nostro Bonifatio Papa VIIII. nec non coram Fratre Andrea Cecchi Andree de Anticulo, & Fratre Angelo Luce Vammacarii de Transtyberim, Canonicis ejusdem Monasterii, Petrus Paulus Laurentii Canecti de regione Campitelli, dicens &c. quod cum de presenti anno, & de mense Martii proxime preterito, die XVIIII. Johannes Octabiani de regione Ripe &c. vendiderit &c. eidem Petro Paulo &c. quandam ejusdem Johannis vineam &c. positam sub proprietate dicti Monasterii Sanctorum ALEXII & BONIFATII intra menia Urbis in loco, qui dicitur mons Sancti ALEXII &c. pro pretio &c. viginti florenorum auri, ut de ipsa venditione patet manu mei supra & infrascripti Notarii, certificati per me Notarium infrascriptum de supradicta vendi- A.D. 1391.

(82) Supplendum A. D. 1391. Pontificat. Bonifacii Papae IX. de quo vide not. (72).

(83) De Card. Marone vide Cap. XVIII. & seq.

venditione dicte vinee, & omnibus & singulis in ea contentis, sponte consentierunt nomine & vice dicti Monasterii & pro eo, & eorum consensum &c. presiiterunt dicto Petro Paulo &c. Hunc autem consensum &c. presiiterunt dicti Dns Cardinalis & Canonici (84) *antedicti &c. pro eo quod dictus Petrus Paulus reminiscens de locatione facta eidem per dictos Cardinalem & Canonicos de terris dicte vinee, ut patet manu Johannis Tucii Henrici publici Notarii, promisit dictis Dño Cardinali & Canonicis dicti Monasterii reddere & respondere omni anno dicto Monasterio, in Festo Sancti ALEXII de mense Julii, pro consensu & responsione dictarum terrarum dicte vinee, unam faculam cere nove ponderis unius libre, juxta formam & tenorem supradicte locationis &c. item & pro eo quod dictus Petrus Paulus &c. solvit & assignavit dictis Dño Cardinali & Canonicis dicti Monasterii pro consensu dictarum terrarum sollos XXII. & dimidium provisinorum Senatus &c.*

Actum Rome in reclaustro dicti Monasterii, presentibus hiis testibus, videlicet Romanello Buccapasa de regione Campi Martii, Petrucio Alexii Mancini de regione Columpne, Fratre Bucio quondam Nicolai Johannis Francisci, & Fratre Paulo Petrucii Johannis Stephani Penitenziario Ordinis Predicatorum de Sancta Maria supra Minervam de Urbe, ad predicta omnia vocatis & rogatis.

Et ego Jacobus Magistri Antonii, alias dictus Pino, Romanus Civis, Dei gratia Imperiali Auctoritate Notarius publicus, quia predictis omnibus & singulis interfui, rogatus scribere scripsi, & publicavi, meumque singnum apposui consuetum.

Senten-

(84) *Canonici* ex Ordine Praemonstratensi, quorum vix duo aut tres ibi reliqui fuerunt custodes Templi & Coenobii. Vide p.297.

LXXIX.

Sententia lata pro Card. CAJETANO Abbate Commendatario SS. BONIFACII & ALEXII contra *Nobilem Virum* GEORGIUM FRAJAPANUM.

IN nomine Domini, amen. Nos Venantius de Durante Legum Doctor, Locumtenens Magnifici Viri Petri Francisci de Branchaleonibus (85) *de Durante Dei gratia Alme Urbis Senatoris Illustris, Judex delegatus & commissarius cause infrascripte per eundem Dnum Senatorem, cognoscentes de causa, lite, controversia, & questione vertente, & que versa fuit, & nunc vertitur coram nobis, inter Reverendissimum in Christo Patrem & Dnum, Dnum A. Gaytanum* (86), *Episcopum Penestrinensem, Aquilegensem vulgariter nuncupatum, Commendatarium Venerabilis Monasterii Sanctorum BONIFATII & .... de Urbe, & Johannem Tutii, & Nutium Ciaffi, Procuratores & Scyndicos ipsius Dni Cardinalis Commendatarii antedicti .... parte una, & Nobilem Virum Georgium Frayapanem* (87) *de regione Pince reum conventum ex parte .... fact. & exposit. pro parte dictorum Procuratorum & Scyndicorum, seu alterius eorumdem, nominibus, quibus supra, contra dictum Georgium .... piscarie posite in flumine Tyberis, que vocatur la Pescara de mal tiempo &c. Unde visa .... nullis positionibus & capitulis productis &c. contra dictum Georgium .... citationibus nonnullorum testium examinatorum ad instantiam dicti Procuratoris contra ipsum Geor... .... relatione, visa publicatione dictorum testium &c. viso termino dato ad opponendum contra .... antiquo Pri-* A.D. 1407.

(85) *Petrus Franciscus de Branchaleonibus* Senator Urbis, de quo diximus not. (6) pag. 285.

(86) De Card. Antonio Cajetano vide Cap. XIX. pag. 285. & seq.

(87) De Georgio Frajapane vide ibidem not. (7).

Privilegio Pape Alesandri III. solito more Curie Romane bullato .... visis nonnullis comparitionibus, & protestationibus, & objectionibus factis pro parte ipsius Georgii &c. visis omnibus, que videnda fuerunt hinc inde &c. habita .... predictis & circha predicta quamplurium Sapientum, Christi nomine invocato, pro Tribunali .... banchum juris, die juritica, hora causarum ad jura reddendum, ut moris est .... Sententiam diffinitivam proferimus in hiis scriptis, & in hunc modum & formam, videlicet .... decernimus & declaramus, dictum Georgium illicite & indebite inquietasse & turbasse .... in pacifica possessione dicte piscarie &c. ac etiam condempnamus .... dictis turbatione & inquietatione piscarie antedicte, & ad dandum & satisfa .... dampna & interesse per ipsum Dnum Commendatarium passa & occursa .... inquietationis facte per dictum Georgium in piscaria antedicta, & predicta sententiamus .... declaramus omni modo, via, jure, & forma, quibus melius possumus & debemus .... Ciassi, & Nicolao de Perleonibus, Procuratoribus dicti Dni Cardinalis.

.... in hiis scriptis sententialiter promulgata fuit dicta Sententia, pronumptiatio, interlocutio .... ine censeatur per dictum Dñum Venantium Locumtenentem & Commissarium prefatum .... (88) *quatercentesimo septimo, Pontificatus Dñi Gregorii Pape XII. ....* (89) *Aprilis die XXX. presentibus hiis testibus, videlicet Johanne Paulo Anthonii Goyoli Notario de regione Arenule .... de regione Transtiberim, ad hec vocatis & rogatis &c.*

Char.

(88) Supplendum millesimo quatercentesimo septimo.

(89) Gregorius XII. Angelus Corrarius Venetus, electus R. P. IV. Non. Decembr. An. 1406. exauctoratus in Concilio Pisano VIII. Id. Junii 1409. demum Pontificatu se abdicavit in Concilio Constantiensi IV. Non. Julii A. D. 1415.

LXXX.

Charta locationis factae a PETRO Card. STEPHANESCHI Abbate Commendatario SS. BONIFACII & ALEXII de piscina quadam ad ripam Tyberis.

IN nomine Domini, amen. Anno Nativitatis ejusdem millesimo CCCCXVII. Sede Apostolica Pastore vacante (90), *Indictione decima, mensis Martii die XXIIII. In presentia mei Notarii & testium infrascriptorum ad hec specialiter vocatorum & rogatorum, Reverendissimus in Christo Pater & Dñs, Dñs Petrus* (91) *Sancti Angeli Diaconus Cardinalis, ac Commendatarius Venerabilis Monasterii Sanctorum ALEXII & BONIFATII de Urbe, pro se & eorum successoribus in dicta Abbatia, durante vita infrascripte Dñe, & pro utilitate dicti Monasterii, sponte locavit, & titulo locationis in emphiteosim per modum infrascriptum dedit &c. Dñe Perne uxori Magistri Johannis Antonii de Roccha Siniballi Barbitonsorii de regione Transtiberim &c. ad vitam suam, & vita ipsius Dñe Perne tantum durante, videlicet quamdam piscariam dicti Monasterii, que est sita in flumine Tiberis, que dicitur la Pescara de mal tempo, que est in oppositum .... suptus Ecclesiam Sancte Sabine juxta pontem fractum* (92) *inter hos fines: ab* A.D. 1417.

Aaaa *uno*

(90) *Pastore vacante*. Nam ad tollendum Schisma trium Pontificum, Sessione X. Constantiensis Concilii die 14. Maji 1415. Pontificatus jure privati fuerunt Joannes XXIII. Balthassar Cossa Neapolitanus, & Benedictus XIII. Petrus de Luna, Gregorio XII. eadem Dignitate ultro se abdicante. Quare vacavit Apostolica Sedes usque ad diem XI. Novembris 1417. qua die Martinus V. Pontifex Maximus electus est, *temporum suorum felicitas*.

(91) *Petrus* Cardinalis Stephaneschi, de quo egimus Cap. XIX. pag. 289. & seq.

(92) *Juxta pontem fractum*, hoc est, pontem Sublicium, cujus vestigia etiamnunc in Tyberi apparent *subtus Ecclesiam S. Sabinae*. Nam qui nunc dicitur *ponte rotto*, tunc *pons S. Mariae* vocabatur, ut diximus not. (35) pag. 479.

uno latere desuper est piscaria, que dicitur la Posta; ab alio latere versus dictam Ecclesiam est ripa fluminis & via publica &c. Hanc autem locationem &c. fecit dictus Dñs Cardinalis Commendatarius predictus eidem Dñe &c. pro responsione & mercede octo florenorum currentium anno quolibet ad rationem XLVII. solidorum provisinorum pro floreno &c.

Actum Rome in regione Transtiberim in camera paramenti domorum supradicti Dñi Cardinalis, presentibus hiis testibus, videlicet Cola filio naturali quondam Bonifatii Gaytani, & Jannutio Antonii Butii Colecte, Camerariis dicti Dñi Cardinalis, ad predicta vocatis, habitis, & rogatis.

Et ego Antonius Nutii Catarini Civis Romanus, Dei gratia publicus Imperiali Auctoritate Notarius, quia predictis omnibus & singulis intersui & presens fui.. ea scripxi & publicavi rogatus, meumque signum apposui consuetum.

LXXXI.

Fernandus de Ubeda Hieronymianus Prior Sancti Petri ad Vincula, nomine tum ALPHONSI Cardinalis CARILLII Abbatis Commendatarii, tum suorum Alexianae Familiae Monachorum, in antedictae piscinae possessionem immittitur.

A.D. 1427. *IN nomine Domini, amen. Anno a Nativitate ejusdem Domini millesimo CCCCXXVII. die vero Lune octava mensis Decembris, Indictione quinta, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Dñi nostri, Dñi Martini divina providentia Pape Quinti* (93) *anno undecimo. In mei Notarii, & testium infrascri-*

(93) Martinus V. Oddo Columna Romanus in Concilio Constantiensi electus(vid. not.90.), in Italiam redux ubi Romam pervenit, *in Ecclesia B. Mariae de Populo pernoctavit, & civibus acclamantibus omnibus Martino Papae salus & vita, per publicas vias, & aulaeis splendidas domus, hilaria & fausta omnia, & novam Urbi faciem praenun-*

scriptorum ad hec specialiter vocatorum & rogatorum presentia requisitus & interpellatus Lucius filius .... laboratoris de Urbe de regione Ripe a Venerabili Viro Dno Fratre Fernando de Ubeda Priore Monasterii Sancti Petri ad Vincula de Urbe (94), *Ordinis Monachorum Sancti Hieronymi, Procuratore & persona legitima Prioris, Fratrum, & Capituli Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII, Ordinis supradicti &c. ac vice & nomine Reverendissimi in Christo Patris & Dni, Dni Alphonsi* (95) *miseratione divina Tituli Sancti Eustachii Diaconi Cardinalis Commendatarii dicte Ecclesie seu Abbatie Sanctorum BONIFATII & ALEXII &c. ut investiret, ac in vacuam & corporalem possessionem poneret &c. prefatum Fratrem Fernandum pro se, & vice & nomine omnium supradictorum, de tota & integra piscaria seu piscina, olim vocata Marmorata, & nunc .... de mal tempo, & cum juribus & pertinentiis suis, posita in flumine Tiberis inter hos fines: ab uno latere desuper tenet piscaria, que vocatur la Posta; ab alio subtus tenet & est piscaria, que vocatur .... ab alio ante est portus Marmorata &c. vigore cujusdam Bulle seu Executorie concesse supradictis Reverendissimo Dno, Dno Cardinali, Fratribus, ac Capitulo, seu Abbatie Sanctorum BONIFATII & ALEXII contra Euangelistam Antonii Laurentii de Surdis de regione Colupne per Reverendum Virum Dnum Julianum de Cesarinis, utriusque Juris Doctorem, Canonicum Basilice Principis Apostolorum de Urbe, Dni nostri Pape Capellanum, ac Curie Causarum Camere Apostolice Generalem Auditorem, sub penis in eadem Executoria contentis &c. Proinde dictus Lucius obedientie filius, volens obedire mandatis dicti Dni nostri Pape ac prefati Auditoris,*

nuncians, ad Vaticanum palatium perduxerunt &c. ut narrat Felix Contelorius in ejusdem Pontificis Vita. Obiit piissimus Pontifex de nobis, deque universa Hieronymianorum Familia siquis alius optime meritus X. Kal. Martii A. D. 1431. & sepultus est in Basilica Lateranensi, ut diximus pag.245.

(94) Monasterium S. Petri ad Vincula ad nos pertinuisse jam vidimus pag.238. & seq.

(95) De Alphonso Card. Carillio vide sup. a pag.292. ad 303.

ris, prout in dicta Executoria continetur, dictus Lucius accessit ad dictum locum, ubi dicta piscina seu piscaria de mal tempo posita est, una cum dicto Fratre Fernando Procuratore prelibato &c. & eumdem Fratrem Fernandum nominibus, quibus supra, recipientem capiens per ejus manum, in dictam piscinam seu piscariam introduxit eumdem Procuratorem &c. & de dicta piscaria cum juribus & pertinentiis suis eumdem Fratrem Fernandum &c. investivit, & in vacuam & corporalem possessionem dicte piscarie cum juribus & pertinentiis supradictis posuit atque misit &c. et post predicta tandem Dñs Frater Salvius Prior Monasterii Sancte Marie de Campora (96) *prope Florentiam, Ordinis supradicti, requisitus ibidem, ut supra, per dictum Procuratorem, inhibuit sub predictis penis & sententiis in dicta Executoria contentis predicto Euangeliste, & aliis quibuscumque sua interesse credentibus, quatenus de cetero nullatenus se intromitterent in dicta piscaria, nec in ejus possessione &c. Actum, ut supra, presentibus &c. hiis testibus, videlicet Dño Laurentio Machabeo de regione Sancti Angeli, Jacobo Lelli Eymadi de regione Arenule, & Johanne Laurentii de Urbe de regione Sancti Eustachii, ad predicta vocatis & rogatis, & prefato Fratre Salvio Priore.*

Et ego Antonius Ludovisi....... Romanus Civis, publicus Dei gratia Imperiali Auctoritate Notarius, quia predictis omnibus & singulis interfui rogatus, ideo ea scripsi & publicavi; & quia majoribus occupatus, per alium mihi fidum scribi feci, & ipsorum Instrumentum predictum in publicam formam reddegi, & ad predictorum fidem meum signum apposui consuetum.

Acta

(96) Monasterium S. Mariae de Campora in suburbiis Florentiae fundatum ab ipsomet Venerabili Lupo de Olmeto, ut ex antiquis monumentis evincit noster P. D. Pius Rubeus in ejusdem Vita cap. XIV. Vid. not. (1) pag. 298. & not. (4) pag. 300.

LXXXII.

Acta possessionis Alexiani Templi & Coenobii a Venerabili Viro LUPO DE OLMETO nostrisque Hieronymianis acceptae.

IN Dei nomine, amen. Noverint universi presens publicum Instrumentum inspecturi, quod die vicesimaseptima mensis Junii, Anno Dni millesimo quadrigentesimo tricesimo, Indictione octava, Pontificatus Sanctissimi Dni nostri Pape Martini Quinti anno tertiodecimo, in presentia mei Notarii & testium infrascriptorum Venerabilis Pater Frater Luppus de Olmeto Ordinis Monachorum Heremitarum S. Jeronimi Generalis Prepositus, nec non Devoti Religiosi, videlicet Frater Enricus de Voachtendonch (97) *Dioc. Coloniensis Presbiter, Frater Alvarus de Alva Presbiter Dioc. Salamantine, Frater Gaspar de Paschalibus Presbiter Mediolanensis, Frater Alexius de Turvegano Presbiter Dioc. Segobiensis, Frater Didacus de Alva Presbiter Dioc. Salamantine, Frater Andreas de Orlanca Dioc. Osomensis, Frater Bartholomeus Florentinus, Frater Antonius Florentinus, Frater Ulricus Dioc. Virdensis, Frater Bartholomeus Galicus Dioc. Virdunensis, Monachi & Fratres predicti Ordinis, simul stantes omnes supradicti coram januis Monasterii Sanctorum BONIFATII & ALEXII in monte Adventino presentarunt ac obtulerunt michi Notario infrascripto quasdam Litteras Apostolicas dicti Dni nostri Pape sub vera bulla plumbea pendentes, non cancellatas nec viciatas, set sanas & integras, nec in aliqua sui parte suspectas; easque per me ibidem legi petierunt, requisierunt, ac publicari fecerunt sub earum tenore de verbo ad ver-* A.D. 1430.

(97) *F. Henricus de Voachtendonch* Alexiano Coenobio praefuit, quum adhuc in vivis esset Ven. Lupus de Olmeto. Vide pag. 303. & *F. Gaspar de Paschalibus* fuit Abbas S. ALEXII A. D. 1444. Vid. ibidem.

verbum, qui sequitur, & est talis : Martinus &c. (98) Injunctum nobis desuper &c. *Quibus quidem Litteris Apostolicis ad predictorum Prepositi, Monachorum & Fratrum, in presentia & loco supradictis alta voce & intelligibili, verbo ad verbum, per me dictum Notarium lectis & publicatis, predicti Prepositus, Monachi & Fratres dixerunt, quod Litteras hujusmodi Apostolicas, & omnia in eis contenta acceptabant, & acceptarunt vice & nomine suo, & totius sui Ordinis supradicti, eaque omnia habuerunt rata & grata; & ut hujusmodi gratia in dictis Litteris contenta, & aliis in eisdem Litteris expressis utantur, fruantur, & gaudeant, & jam dixerunt, quod possessionem corporalem vel quasi predicti Monasterii, ac Ecclesie, claustri, domorum, officinarum, & ortorum, vinearum, piscariarum, molendinorum, terrarum, casalium, castrorum, pratorum, pascuorum, & ceterarum possessionum, & animalium, fructuumque, & redditutum, & proventuum, jurium, & pertinentiarum, & bonorum omnium quorumcumque presentium & futurorum, spiritualium & temporalium, eidem Monasterio quomodolibet pertinentium, quam etiam diu est quod ipsi tenebant, & in qua stabant, & permanebant de consensu & mandato predicti Dñi Cardinalis S. Eustachii in predictis Litteris Apostolicis nominati, retroactis proxime temporibus dicti Monasterii eadem Auctoritate Apostolica Commendatarii, etiam de novo suo ac nomine, quo supra, apprehendebant, & intrabant, atque apprehenderunt, & intrarunt, & acceperunt pacifice & quiete sine cujuscumque contradictione; ideoque nomine possessionis aperuerunt primas januas, que sunt in primo ingressu dicti Monasterii, easque clauserunt receptis clavibus ipsius Monasterii, quodque etiam intrarunt statim in Ecclesiam ipsius Monasterii, aperientes januas ejusdem Ecclesie, & statim claudentes clavibus, ut supra, receptis, & illico intrarunt, & ierunt simul juncti idem Prepositus, Monachi & Fratres ad Chorum ipsius Ecclesie, in quo Divinum Officium per Religiosos dicti Monasterii*

(98) Martini V. Diploma, quod hic commemoratur, vide superius p. 301.

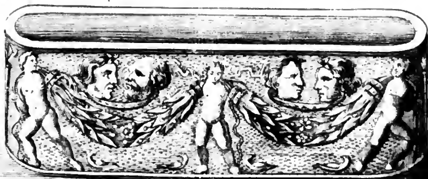
rii dici & fieri consuevit, & posuerunt se sedentes quilibet eorum in sua sede ad utramque partem Chori, seditque dictus Prepositus in sede principali quondam Abbatis dicte Ecclesie, & sic stallati & sedentes cantarunt Psalmum Laudate Dominum omnes gentes &c. et demum surgentes euntes receperunt claves Sacristie, & portas ipsius clavibus receptis aperuerunt, & intrarunt in Sacristiam eamdem, & receperunt ad se vestimenta, planetas, calices, crucem, & Reliquias, & cetera, que ibi invenerunt, & demum exeuntes easdem portas dictis clavibus clauserunt, & claustrum intrarunt, per illud nomine possessionis deambulantes; intrarunt quoque in aliquas domos officinarum dicti Monasterii, videlicet in coquinam, & demum in refectorium, januas earum domorum vice & nomine possessionis clavibus ipsarum receptis aperiendo, & demum claudendo, & in eodem refectorio de vino dicti Monasterii nomine possessionis gustarunt; dixerunt quoque, quod per hujusmodi possessionem corporalem vel quasi sic apprehensam recipiebant etiam & receperunt possessionem corporalem vel quasi aliarum possessionum, & bonorum dicti Monasterii predictorum. De quibus omnibus & singulis supradictis petierunt a me subscripto Notario unum, duo, & plura publicum & publica Instrumenta tot, quot eis fuerint necessaria, sibi confici & dari in publica forma, & infrascriptos testes, qui ad ea omnia fuerunt vocati ac presentes, rogarunt, ut suum inde redderent testimonium. In quorum fidem & testimonium premissorum presens publicum Instrumentum in publica & consueta forma redegi; fueruntque presentes testes infrascripti, videlicet Nobilis Dominus Didacus Gundisalvi de Noren. legum Doctor, Illustrissimi Regis Castelle (99) & Legionis causarum audientie Auditor, ad dictum Dominum nostrum Papam Ambaxiator, ac Dominus Petrus Fernandi Decretorum Doctor Decanus Asturicensis, nec non Rodericus de Grado Dioc. Ovetensis, Didacus de Murtia Dioc. Cartagiensis, Andreas Salamantinus, predicti Domini Doctoris & Ambaxatoris familiares, Alvarus de Arguello

(99) *Castellae* & *Legionis* Rex tunc erat Joannes II. Henrici III. filius.

guello Dioc. Ovetensis, Petrus de Alva Dioc. Salamantine, familiares Domini Prepositi supradicti, ad predicta vocati & rogati. Que fuerunt facta in dicto Monasterio, Anno, die, mense, Indictione, Pontificatus, & in loco supradictis.

Et ego Anthonius Ludovici Romanus Civis, publicus Dei gratia Imperiali Auctoritate Notarius, quia predictis omnibus & singulis interfui rogatus, & quia majoribus occupatus per alium michi fidum scribi feci, & in publicam formam reddegi, & ad predictorum fidem meum signum apposui consuetum.

FINIS.

Ex Urna marmorea long. ped. 9. ad S. Alexii A.D. 1748.

INDEX

INDEX
ACTORUM VETERUM
APPENDICIS.

XXXIV. Char-

qui

MONITUM AD LECTOREM
Ex Julii Jacobonii Appendice ad Fonteji Comment. de prisca Caesiorum Gente.

SI unquam, candide Lector, in Typographorum officinis versatus es, non te clam esse arbitror, quam faciles lapsus in typis ipsis combinandis sint, quam crebri errores, nolis velis, in libris imprimendis occurrant, quamque omnino lynceum esse oporteat, errata ut omnia oculis perspicias. Unum illud tibi persuadeas, adeo imprimendi artem lubricam esse, ut ea exerceri sine casu aliquo, aut prolapsione quadam vix possit; quin etiam ita ad errandum Librarii proclives sunt, ut, dum errores emendare student, in graviores labantur. Quae nos in praesenti volumine corrigenda duximus, en tibi aversa pagina ostendet. Vale.

ERRATA	*CORRIGE.*
Pag. 5. *lin.* 2. Alexander	Alexius
28. *l.* 19. ἐπάφη	ἐτάφη
43. *not.* (7) Cap. XIV.	Cap. XV.
49. *l.* 21. quorum	quarum
60. *l.* 15. per quarum	per quorum
l. 1. 23. 24. palmorum	palmos
49. *l.* 11. Bobienfis Regni,	Bobienfis, Regni
145. *l.* 12. Maximi de Perleonibus	Leonis Maximi
154. *l.* 12. Martyri	Martyri facrum
196. *not.* (18) obiiffe Platinae	obiiffe Veronae & Platinae fepultum
266. *l.* 14. Joannes alter	Jacobus alter
298. *in not. l.* 9. lariffimus	Clariffimus
349. *l.* 18. *coactor argentario*	*coactor argentarius*
381. *not.* (*) App. num. V.	App. num. VI.
395. *l. ult.* not. (6)	not. (3)
475. *not.* (22) in quibus	in quorum primo

INDEX

INDEX

NOMINUM ET RERUM NOTABILIORUM

Numerus Arabicus paginam, littera N. *notas indicat.*

A

Am-

B

Cir-

D

E

S. M.

F

Fla-

G

Grae-

H

I

Iaco-

Pra-

M

Mar-

N

O

P

Pavi-

Pla-

Pro-

S

T

Theo-

V

Da veniam Scriptis, quorum non gloria Nobis
Caussa, sed utilitas officiumque fuit.

Ovid. de Ponto lib. 3. Eleg. 9.

F I N I S.

Inscri-

Inscriptio marmori sculpta ad parietes Alexiani Coenobii.

COENOBIVM
A . BENEDICTO . VII. ROMANO . PONTIFICE
SERGIO . DAMASCENO . ANTISTITI . EIVSQVE . MONACHIS
GRAECIS . ET . LATINIS . ATTRIBVTVM
OTTONIS . III. IMPERATORIS . FREQVENTI . ADVENTV
ET . PIETATE . CELEBRATVM
INTER . XX. NOBILES . VRBIS . ABBATIAS
QVARTO . LOCO . ADNVMERATVM
NILI . LEONIS . ADALBERTI . GAVDENTII . ANASTASII
SOCIORVMQ. MARTYRVM
ET . VEN. LVPPI . DE . OLMETO . HISPALENSIS
HIERONYMIANAE . FAMILIAE . PROPAGATORIS
CONTVBERNIO . GLORIOSVM
SANCTORVM . COLONIAM . A . BARONIO . NVNCVPATVM
MONACHI . HIERONYMIANI
DEPVLSA . OMNI . LABE . VETVSTATIS
AD . FIRMAM . STABILITATEM . PVLCHRIOREMQ. FORMAM
RESTITVERVNT
ANNO . IVB. MDCCL.

AD REVERENDISSIMUM PATREM

D. FELICEM MARIAM
NERINIUM
SS. BONIFACII ET ALEXII
Hieronymianum Abbatem

FABII DEVOTI ROMANI
ACADEMICI QUIRINI

EPISTOLA.

*E*ST *aliquid tibi narrandum, NERINE, quod esse*
Jucundum fortasse tuis queat auribus: audi.
Nuper Aventini superaram mollia clivi
Culmina, perque jugum tacitus spatiabar amoenum,
Oblectans oculos subterlabente per Urbem
Tybride, camporum tractu, pelagoque remoto.
Quippe ibi consliteram contemplabundus, ubi mons
Aede coronatur, quam Roma frequentat, ALEXJ.
Spectaram, quantà cum majestate decorum
Porticus exurgens hexastyla (1) *limen obumbret.*
Mirabunda diù tenuit mea lumina signum,
Quod positum stat ibi, venerandum ut posteritati
Exhibeat vultum BENEDICTI Pontificis, qui
Virtutesque, genusque URSINO è sanguine duxit.
Visaque magnifici fuerant mihi singula Templi,
Spectantes quae saepe novâ dulcedine sistunt.
Intuleramque pedes per formosissima vasti
Atria Coenobii, scalas, triclinia, cellas,
Atque omnes aditus: demum defessus eundo
Fronde super viridi captabam frigus in horto (2).
Cum video lento geminos accedere passu
Ad me fortè Viros, quorum rutilabat in ore
Majestas placida, & gravitas comitate subacta:
Fros hominum! quales animae! quae corda virorum!
Protinus agnovi: nemo mihi notior istis.
Alter erat BALDINUS (3) *enim, quem Brixia fortis*
Progenuit, propriis at Roma Quiritibus addit.
Haec mirata Virum doctà pietate coruscum,
Dicundis toti praefecit ritibus Orbi.
Nuper & evectus merito extollente, Somaschae

* 2 *Mili-*

(1) Frons Porticus sex columnis suffulta ἑξάστυλος, ut τετράστυλος quatuor columnarum ordinem habens. *Vitruv. lib. 3. cap. 2.*

(2) Qui Monasterio contiguus eo utitur prospectu, ut verius de ipso, quam de Janiculo dici possit Martialis illud:

Hinc septem geminos videre montes,
Et totam licet aestimare Romam.

(3) Reverendissimus P. Io. Franciscus Baldini Sac. Rituum Consultor, functus Praefectura generali Cong. Somaschae.

Militiae rexit summus sacra fraena Strategus:
Ast alter LUCATELLUS (4) erat: quot nomine in uno
Nomina comperies laudum! generosius illo
Vix quidquam Insubriae (5) genitum memoratur in oris.
Ipse Poetarum Moecenas lautus, amicos
Deligit è doctis priscae virtutis alumnis:
Divitiasque, domumque suam, quibus utitur amplis,
Communes finit usque sodalibus omnibus esse.
Ipse Quirinorum (6) Coetus Aedilis haberi
Magnificè curat: tum Signa (7) tuetur, & auget (8),
Quae Capitolinis servantur in Aedibus. Olli
Asperiora solet mandare negocia (9) PRINCEPS,
Cui satis ingenium, doctrina, fides, & honestas
Sunt perspecta Viri, qui praemia nulla requirit,
Praeter honorandae decus, incrementaque Romae.
Quis Romanorum quaeso, NERINE, meretur
Tam bene de Patriâ, quam nobilis hic Peregrinus?
Singula nec veterum quisquam monumenta Quiritum,
Si tamen excipias BALDINUM, callet ut iste (10).
Solus ego deprensus ab hisce duobus amicis,
Occurro exultabundus venientibus, & me

Nun-

(4) Jo. Petrus Lucatelli Mediolanensis Ripaltae Marchio, a secretiori Cubiculo SS. D. N. PP. BENEDICTI XIV.

(5) Insubria olim pars Galliae Togatae, sive Cisalpinae transPadum sitae. Ad Orientem Solem Abdua, & Lario lacu terminatur: Ad septemtriones Rhoetis Vennonetibus: ad Occidentem Ticino, clade Scipionis, Gracchique insignit: ad Meridiem Eridano. *Paulus* vero *Jovius* Insubriam Ticino amne concludit, uberrimisque campis ad Abduam extendit, cujus Regionis tamquam umbilicus est Mediolanum.

(6) Quos tam humaniter excipit, ac laute fovet, ut cum Aedilitatem statim ab obitu Alexan. Greg. March. Capponii sit nactus, ei quotannis Academia annuum Magistratum unanimi suffragio prorogaverit.

(7) Quae magno empta, ne extra Urbem asportarentur; primus in Capitolium intulit CLEMENS XII. immortalis memoriae Pont. Opt. Max.

(8) Tum iis, quae BENEDICTUS XIV. P.O.M. addidit fortuito effossa, donata, aut empta, tum iis, quae Marchio LUCATELLUS ipse ex Musaeo proprio largitus est.

(9) Oeconomica, & politica; sed ea praecipue, quae acriorem antiquitatis inquisitionem requirunt.

(10) Utriusque praestantiam in re antiquaria luculenter ea testantur, quae Typis vulgaverunt, ac quae M. SS. penes se adhuc retineut: tum etiam eorum Musaea rarioribus referta numismatibus, cymeliis, lapidariis Inscriptionibus, ac pluribus id genus monnmentis.

Nuncupo felicem, liceat cui nempe diserta
Tantorum sermone frui, adspectuque Virorum.
Iicet ad me illi: quid agis tam solus? Ego autem
Conjugii piget implicitum me lege teneri;
Quippe novam vitam mihi si foret integrum inire,
Hic mansurus ego, donec me surripiat Mors,
Monachus efficerer: nam quid jucundius isto,
Nobiliusque loco? Rident hic omnia, Coelum
Purius est: hic terra viret, dum caetera squallent
Arva: ferunt placito Zephiri flata basia colli.
Hunc Sol exoriens, hunc Occiduusque tuetur.
Roma, licet sublime tuum caput astra lacessat,
Cogeris huic frontem clivo inclinare superbam.
Haec Monti Natura dedit; debetur at arti
Tam laxa haec, & aprica, nitens, procera, venusta,
Tam procul adspicienda Domus Latialibus agris.
Addite, quod tanto certat quoque lauta nitori
Commoditas: metitus ego modò singula vidi,
Magnificè multis prospectum habitantibus esse.
Simplicitas nec abest exosa superflua, qualis
Ritè decet paupertatis praecepta professos.
Hinc meritò unanimi celebratur voce Quiritum
Coenobium hoc, celebri nova quod decora addidit Urbi.
Tunc LUCATELLUS ait: laetor, quod in Urbe probetur
Longobardorum ingenium, & concinna Minerva.
Sic placet Insubriae, sic aedificatur apud nos.
Ridicula est nobis ea magnificentia, quae non
Commoda, at ornatus ornatibus addit inanes.
Subdit BALDINUS: quae dicitis ambo, notavi
Ipse etiam, ac tacito laudavi pectore dudum;
Ast ego non video, cur de Templo sileamus,
Mole quod, & formà melioribus adnumeretur.
Hoc quoque laudassem, respondeo; cuncta sed uno
Commemorare simul nemo queat oris hiatu.

Ille

Ille minus laudabit enim tam nobile Templum,
Magnificum, & sacrà cum majestate decorum,
Qui non viderit, aut quid sit laudabile nescit.
Sum tamen (ingenuè ut fatear, quae corde profundo,
Spectans haec sensi) admiratus praecipuè, quod
Tecta sibi, Templumque Deo tam celsa pararint
Hi nostri Ascetae, queis fundus pauperies est (11).
Subridens BALDINUS ad haec: nugaris, Amice,
Talia qui credas, vivisne hìc civis, an hospes?
Cur ita? respondi: Nescis quia solus, ALEXI
Hanc Aedem studio ILLIUS (12), *sumptuque novatam,*
Qui supra quoscumque Dei, Divûmque nitentes,
Excelsas cupit esse domos, praestatque, quod optat.
Si, ceu munificus, foret hic Venator honorum,
Sivisset poni sibi in Aedis limine signum,
Quod totus, gratae monumentum nobile mentis,
Ponendum decrevit Ei Monasticus Ordo.
Hoc etenim inspecto potuisses scire, quis hujus
Conditor est Templi. Verum ultrò maluit Ipse
Transferri decus hoc in Pontificem BENEDICTUM,
Cui, cum nobiliusque Pedum (13), *& sacra debeat Ostri*
Munera (14), *debet & hoc, quod grandia condere possit.*
Hoc authore, ab humo, Templumque, & porticus alta
Surrexere, novoque micant perfecta decore;
Quippe vetustatis dentes ità senserat Aedes
Pristina, ut ingenti fuerit renovanda ruinà.
Tunc ego: Te teneo: Templi tam nobilis author
Ille igitur, magnas à quo GREGORIUS (15) *aras,*

Dac-

(11) Re autem vera vix Monachi ad Coenobium aedificandum pecuniam conferre potuerunt.

(12) ANGELI MARIAE S.R.E. Card. QUIRINI Bibliothecarii, ac Episcopi Brixiensis.

(13) Translatus enim ab hoc Pontifice fuit ab Episcopatù Corcyrensi ad Brixiensem III. Kal. Augusti 1727.

(14) Cooptatus ab eodem inter S. R. E. Card. V. Idus Decembris 1726. Renunciatus verò publicè VI. Kal. Decembris 1727.

(15) Aram scilicet maximam cum abside, auratisque emblematibus.

Daedaleumque Lithostroton (16), *aurata anaglypta*
Sumsit, & *à MARCI squallorem sustulit Aede* (17),
Quam tot marmoribus, tanto variavit & auro,
Ut qui conspiciat, vix credere posset eandem,
Ac fuerat prius: Haud aliter, qui Vere sereno
Fruge novà pubescentem ingrediuntur in hortum;
Dum varium admirantur olus, novaque agmina florum;
Fragaque purpureo passim rutilantia vultu,
Dicere vix possunt: hic nuper Bruma rigebat,
Stagnabant pluviae, densabanturque pruinae.
Quin etiam audivi longè majoribus auctam
Molibus esse, Pater quam providus incolit, Urbem.
Excipit impatiens BALDINUS: pertinet ad Me
Dicere, quae memoras; melius quia calleo quicquid
Alta meae Patriae respexerit ornamenta.
Laetor enim hac Patrià, tantàque superbio Matre:
(18) *Non Cenomannorum quod opus sit Brixia priscum,*
(19) *Indigenisque suis latè imperitaverit olim:*
(20) *Nec quod Terra ferax, alieni haud indiga: nec quod*
(21) *Marte potens alacri, Romanis* (22) *aucta colonis,*
(23) *Virtutis, Fideique dedit monimenta stupendae:*

Nec

(16) Pavimentum lapidibus stratum à λιθος lapis, & στρωννυμι sterno. Talia originem habuerunt apud Graecos. *Plin. lib. 36 cap. 26.*

(17) Non modo Templum D.Marci; sed contermini etiam Palatii vastum atrium magnifice exornavit.

(18) Brixiam a Cenomanis conditam tradunt Livius, Ptolomaeus, & Plinius.

(19) Livius lib. XXXII. Brixiam vocat Cenomanorum caput.

(20) „ Territorium late patet Oppidis, vi-
„ cis, pagis stipatum, aquis irriguum saluber-
„ rimis, uberrimum tritici, reliquorumque
„ frumenti generum: item vini, oleique
„ fertile, neque carens ferri, aerisque fecun-
„ ditate „ *scripsit Paulus Merula Cosmograph. Par. II. lib. IV.*, *qui paulo superius dixerat Incolas locupletes, lautos, nobiles, ingeniique solertis.*

(21) Brixia magnorum Genitrix animosa virorum.

Baptista Mantuanus.

(22) An. ab U.C. 665. Gn. Pomp. Strabo magni Pater hanc inter Transpadanas caeteras latinam Coloniam deduxit. Quam postea C. Jul. Caes. Dictator Civitate donavit. *Sueton. in vita Jul. Caes.* De Magistrat ejus Quaest. Aedil. IV. Vir. I. D. IV. Vir. Quinquenn. VI. Vir. Augustalibus multam mentionem fieri in ejus litteratis lapidibus saeculo Christi XVI. effossis, testatur *Onuph. Panvin. de Rom. Imperio.*

(23) Fidem erga Romanos perpetuo coluit, ac praecipue post infractos ab Hannibale Romanos ad Trebiam secundo Bello Punico.

(24) Nec quod inaccessà turrita superbiat arce,
(25) Progenuitque Viros, quos Mars, & Pallas amarunt,
Cum paribus multae celebrentur laudibus Urbes;
Sed quia, dante Deo, fruitur Pastore QUIRINO,
Cui non ulla parem queat Urbs jactare Parentem.
Sunt alii quoque patricià de Gente creati:
Sunt alii augusti formà, sermone diserti,
Sacratique Magistratu, fortunà opulenti.
Nec desunt, quibus est pietas, atque unica cordi
Relligio, nec amant nisi honesta, pudica, decora,
Sanctaque virtutum veterum praecepta sequuntur.
Corporis, ac mentis, sed qui bona continet in se
Omnia, nec minimo careat vel munere sortis,
Dic quibus in terris reperitur? At inspice nostram
Brixium, in hac solà solum reperire QUIRINUM est:
Quippe suum fovet ipse Gregem, nunc more Magistri (26),
Nunc Patris: docet indoctos, locupletat egenos (27),
Solatur miseros, scelus omne coercet, & arcet.
Excitat immensis Regales sumtibus Aedes,
Mole quidem magnas, majores attamen usu.
Bibliotheca (28) voluminibus stipata vetustis,
Innumerisque novis: sanctis domus ampla puellis (29):

Alte-

(24) Natura, & arte munita, validoque firmata militum praesidio.

(25) Clarissimos vitae sanctitate, literis, & armis Brixienses. *Vid. in Hist. Capreol.*

(26) Frequentibus monitis, & Pastoralibus edictis omni pietate, doctrina, atque eruditione refertis.

(27) Extat Numisma Brixiae signatum, quod altera facie Domum Pauperum repraesentat, in altera haec habet „ Patris inopum „ ultra exempla Praedecessorum suorum „ beneficentissimi effigiem, quam marmore „ sculptam in fac. Aedis suae atrio Congre„ gatio Apostolica Brixiana poni jam cura„ verat, hoc etiam numismate exprimi de„ crevit Anno Jubil. 1750. „

(28) De Bibliotheca, quae alio exhibetur numismate, haec in eodem leguntur „ Bibliothecae a se erectae, dotataeque com„ modo Urbis Brixiensis Primario hujus Ma„ gistratui possessionem contradidit Anno „ Jubil. 1750. „

(29) De hoc Monasterio habetur aliud numisma, ita inscriptum „ Salesianae Moniales „ in Valle Camuna, ex cessis sibi ejus duca„ tus Annonis ab Antistite suo Anno 1729. „ institutae ad paris Regulae Coenobium in „ tractu Novariensi instituendum advocan„ tur Anno Jub. 1750. „

Altera Ephoeborum ingeniis ad sacra probandis (30),
A fundamentis jussu constructa QUIRINI.
Sunt opera alta quidem; sed qui cum principe Templo
Contulerint, videant inter viburna cupressum.
Hoc equidem numquam potero describere fando,
Vix qui conspiciet, poterit cognoscere totum (31).
Nec solas Italûm terras exornat abundè.
Intereà soli sibi parcus (32), *at usque rigentis*
Ad Boreae Populos (33) *effundit munera, ibique*
Magnanimi statuit monimenta perennia cordis (34).
Caetera praeteream, memorare quis omnia possit?
Praeteriisse nefas tamen est, quod singula cultum
Respiciunt opera ista Dei, populique salutem.
Plura tamen calamo aedificat. Sapientia fervens,
Atque vigens in corde Viri sublimia ab arcà
Pectoris eructat documenta, typisque perennat (35).
Scripta Patrum divina, gravi squallentia nocte
Restituit meritò curàque, manuque diei (36):
Clara, vetustatis sed semisepulta tenebris

Gesta

(30) Numisma, quod hoc exprimit aedificium, haec habet „ Pro dignoscenda vocatio„ ne ordinandorum Brixiae erectum a fun„ damentis Collegium plaudente Clero, & „ Populo universo Anno Jub. 1750. „

(31) Praetermissis pluribus, quae de maxima hac Basilica dici possunt, satis est indicare inscriptionem, quae in ejus peculiari numismate legitur „ Munificentiam Antisti„ tis sui, qua ex inspetato Cathedralis Ae„ des cultui divino apta reddita est, pluribus „ jam monumentis celebravit, laetiusque „ concelebrat Brixia grata Anno Iub. 1750.

(32) Tam enim frugalis est in iis, quae cultum proprium, supellectilem, mensamque respiciunt, ut mirum plane sit ex animo tanti Principis, tot Sacerdotis, divitiis, honoribus, ac dignitatibus aucti, atque cumulati, numquam excidisse propositum illud spontaneae paupertatis, quam vovit DEO, cum inter Cassinenses Monachos nomen dedit.

(33) Praecipue ad Boruscos.

(34) Berulini scilicet, ubi cum a fundamentis aedificeretur Romani ritus Ecclesia aere ab Episcopis, & Principibus Catholicis collato, Eminentissimus QUIRINUS, non solum supra caeteros enituit, verum etiam illuc transmisit Venetiis elaborata marmorea simulacta Imaginem exprimentia Redivivi Reparatoris nostri, qui sub Olitoris specie D. Mariae Magdalenae apparuit.

(35) Sextum numisma Brixianum, in quo extant praela typographica haec habet. „ Ad „ probandam Rom. Ecclesiae erga Heterodo„ xos charitatem, praela Brixiana, adnitente „ ejusdem Eccl. Rom. Card. Bibliothecario, „ naviter desudant, praesertim Anno Jubil. „ 1750. „

(36) Opera S. Philastrii, & aliorum PP. Brixiensium.

Gesta POLI, & PAULI perfudit luce Secundi (37):
CORCYRAEQUE suae, cui Pastor praefuit olim,
Edocuit doctis, quae sint primordia, chartis (38).
Vix tamen utilius, vix commendatius inter
Inclyta scripta tot Illius reperire sit ullum,
Quam liber ille suae, quo tradidit aurea vitae
Facta, vices, studia, ingenium, incrementa, labores (39).
Posteritas hinc discet enim, sibi quà sit eundum
Ad sedem Virtutis, & ad Virtutis honores.
Atque ità perpetuum mittit post saecula nomen.
Ille brevi moritur, quamquam vel Nestoris annos
Exuperet senio, sua cui modò vivitur aetas,
Nec satagit post fata dies extendere vitae:
Namque ... sed excepit LUCATELLUS, amice, Latinas
Nos colimus terras, non Indica rura, nec undas
Nascentis bibimus Nili (40), *aut morientis Araxis* (41).
Scilicet ut mores doceamur, gestaque tanti
Praesulis, Antipodes quamvis pervasit ad ipsos,
Ac sub utrumque polum celeberrima fama QUIRINI.
Missa igitur facias, tibi quae memoranda supersunt,
Plura nec his nostras aures, tuaque ora fatiges.
Nam de Cive meo (42) *nil diximus hactenus, illa*
Scilicet, incubuit cui non modò cura novandi
Coenobii, ac Templi; sed conscribenda fuerunt,
Quae spectant ad utrumque vetustis eruta saeclis.
Praestitit aedificans, quae cernimus: an sibi laudem
Quaesierit dubitare nefas: at prodidit acris
Judicii specimen locupletius hic liber, in quo
Tambenè ab incertis secernit certa, sagaci

In-

(37) Scripsit vitam Pauli II. Veneti P.M. ac vitam Card. Reginaldi Poli Britanni.

(38) Liber inscribitur *Primordia Corcyrae*.

(39) Desideratur continuatio hujus Commentarii.

(40) In extrema videlicet Aethiopia sub montibus Lunae.

(41) Qui in Mare Caspium influit juxta *Plin. Nat. Histor. lib.6. cap.9.*

(42) Reverendissimus Abb. Felix Maria Nerinius Mediolanensis aedificando Monasterio, & Ecclesiae Praefectus.

Ingenio assequitur, quae vix tentanda putares;
Ut solidae critices opus admirabile dicas.
Si sacra conquiras, sacra plura doceberis illinc:
Sive prophana placent, ibi multa prophana leguntur.
Quique vetustatis sitiunt arcana profundae,
Hinc poterunt explere sitim de gurgite pleno.
Perspicua est methodus, res ex re labitur ultro:
Dictio pura, stylique lepos, Veneresque latinae
Afficiunt mirà doctos dulcedine: verbo:
Huic operi nihil est quod demas, nil quod & addas.
Tunc ego: NERINUM doctum sublimia noram,
At molles (43) Musarum (44) artes sprevisse putaram;
Quandoquidem totas intendit ad ardua vires.
Ille vices Elementorum, instabilesque figuras,
Quas subeat corpus variabile materiei,
Quae rerum causae, quae sint primordia callet.
Scire cupis Libyae, quot abundet campus arenis,
Ille tibi innumeras Libyae numerabit arenas.
Metiri Terras, Pelagum, spatia invia Olympi,
Atque renascentes (45), feralia signa (46), Cometas
Ille solet: magnos astrorum ponderat orbes,
Stellarum eclypses (47), progressus, atque regressus (48)
Praevidet, ac Synodos (49), triplices praedicit, & ortus (50).

Ocea-

(43) Quia molliunt ingenia, mores, & orationem.

(44) Cum Filiae dicantur memoriae: ad eas pertinet narratio rerum gestarum. Praecipuè tamen Historiae praeest Clio.

(45) Recentiores Astronomi, duce Cassino V. C. Bononiense, superiori saeculo coeperunt sententiam vetustissimorum amplecti, qui arbitrati sunt Cometas inter Planetas esse recensendos, ut videre est apud *Arist. Meteorolog. lib. 1. Senecam Natural. Quaest. lib. 7. cap. 27. Plutarc. de Placit. Philosoph. lib. 3. cap. 2. Diodor. Siculum qui Bibliothecae Hist. lib. 3. cap. 2. ait Aegyptios Cometarum ortus praedixisse.*

(46) Uti Vulgus opinatur, cum singulis annis, quin Cometae appareant, alicubi atrocia contingant.

(47) Non modo Solis ac Lunae; sed caeterorum etiam Planetarum, eorumque Satellitum.

(48) Dicunt Astronomi Planetas directos cum secundum ordinem signorum progrediuntur, Retrogrados vero si quando retrocedunt.

(49) Cum plures Planetae in eodem signo conjunguntur.

(50) Tripliciter Syderum ortum, & occasum vocamus. Quod enim orienti cooritur Soli, concciditque κοσμικῶς oriri, atque occidere dicimus. Quod Soli occidenti χρονικῶς. Quod vero Solis adventu, abituve occultatur, aut emergit ἡλιακῶς.

Oceani, Terraeque omnes, Caelique latebras
Scrutabundus adit, dum singula noscit in ipsis.
Quin etiam celeri mentis super astra volatu
Raptus inaccessi penetralia permeat axis,
Miratur propiùsque Deum, ac Divina tuetur (51).
Hiccine Vir sese convertit ad historiam, quam
Jucundum legere est; sed concinnare molestum?
Praecipuè de barbarico cum tempore (52) *sermo*
Instituendus erit; medio dum plurima cursu
Deficiunt; cum desit adhuc ubi quaerere possis.
Excepit LUCATELLUS: Ego nil miror, acuta haec
Ingenia oblectant sese, recreantque profundis
Ab studiis, sibi proposito leviore labore;
Praesertim quando utilitas, ac summa sequatur
Gloria, opus numeris concinnatum omnibus, Author
Quale dedit noster, famae qui plurima reddit
Nomina Nobilium senio consumta Virorum (53).
In lucem revocat pietatis dona vetustae;
Quaeque ad opus tantum nostra haec pia contulit aetas,
Ad seram jubet ire perennia posteritatem.
Haec quae tam solidè nunc stant, aliquandò peribunt.
NERINI tamen omne ferentur scripta per aevum.
Ergò tuo Civi BALDINUS gratulor, inquit,
Atque tibi, & nostris, quibus hic Vir contigit annis;
Sed vide, Amice, dies nos deserit: Ipse priusquam
Adveniat nox uda, domum rediisse peropto.
Annuimus facilè, subitò discessimus, & nos
Exceptos curru LUCATELLUS reddidit Urbi.

(51) Cum sit in Theologicis disciplinis versatissimus.

(52) In ea incidit saecula Historia haec, in quibus barbarie increbrescente, obscuriora fieri coeperunt, loca, tempora, & res gestae.

(53) Praecipue Abbatum, & veterum Monachorum, qui hoc Coenobium sanctitate vitae illustraverunt.

